90-4
L 869

Latviešu karavīrs otra pasaules kara laikā

LATVIEŠU KAŅAVĪRS
OTRA PASAULES KAŅA LAIKĀ

VI

Latviešu kaņavīru cīņas Vācijas telpā

Otra pasaules kaņa beigu cēliens

159180

LATVIEŠU KARAVĪRS OTRĀ PASAULES KARA LAIKĀ

I

Latvijas nacionālā armija
Latvija zem krievu okupācijas
Nacionālās armijas iznīcināšana
Apcietināšanas un deportācijas
Otra pasaules kara sākums

II

Latvija zem vācu okupācijas
Vācu civīlā pārvalde
Latviešu pašpārvalde
Pirmās latviešu militārās vienības
un to cīņas

III

Latviešu leģiona dibināšana
2. Latviešu brigādes cīņas Volchovā
Atiešana uz Veļikajas upes krastiem

IV

15. divīzija un pirmās cīņas
Robežapsardzības pulki
VI latviešu korpusa cīņas Latvijas
pierobežā
Atkāpšanās uz Latvijas robežām
Ienaidnieks atkal tuvojas Latvijas robežām

V

Latviešu karavīru cīņas Vidzemē un
Kurzemē
19. divīzija kapitulē

90-4
269

1/35

LATVIEŠU KAŅAVĪRS OTRA PASAULES KAŅA LAIKĀ

DOKUMENTU UN ATMIŅU KRĀJUMS

Redaktori
Vilis Hāzners un Alfrēds-Jānis Bērziņš

VI

LATVIEŠU KAŅAVĪRU CĪŅAS VĀCIJAS TELPĀ
OTRA PASAULES KAŅA BEIGU CĒLIENS

1978
DAUGAVAS VANAGU
CENTRĀLĀS VALDES IZDEVUMS

GĀJIENS POMERĀNIJĀ

Nakts vētrā grīļojas, krāc skabārdes, smilkst krūmi,
Ķērc badīgs vārnu bars un maitai pāri plok —
Pār ciemiem pamestiem verd mutuļojot dūmi
Un kaucot liesmas kvēpu padebešus lok!

Brien vīri — blāzmā iesarkanā pelēki un klusi,
Tie svešiem netaujā, vai gana būtu iets.
Tiem sava zeme vaidos nogrimusi,
Bet ceļam naktī spīdums nežēlīgs un ciets.

Vemj rūsu apvāršņi, kur kaŗa ratu smailes
Ar dzelžu ķetnām asins dubļus maļ.
Ir jāslēpj izmisums un jāsavalda bailes,
Kad gārdzot mīnas krīt un nāves dzeņi kaļ.

... Ir nakts, kā daudzas jau. Stāv ceļa malā sēta.
Bez saimnieka un gaismas istabās.
Min velti kaŗavīrs: kam bij tā iemīlēta?
— Rīt pelnos vandīs vējš un kūpēs krāsmatas!

Vaid durvis, krēsli lūst — drīz krāsnī uguns virmo,
Iz drēbēm garodams kūp rūgtu sviedru tvaiks.
Bet vīri snaudā grimst, un viņu matos sirmo
Aiz nāves murgiem nedzīvotais laiks.

Rīts nav vēl atnācis, jau atkal zeme plaisā,
Un debess velve šausmās dunēdama trīs.
Un šķembu putenī, kas spalgi auro gaisā,
Dažs mūžiem iesvaidīts tiek savās asinīs!

Bet dzīvie tālāk iet! Dievs baro viņu sirdis
Ar spītu sāļāko, lai mūžam slāpes ģied,
Pēc pagalmiem, kur tīras bija smiltis,
Un māju pavardiem, kur maigi uguns zied ...

Valentīns Pelēcis

Grunavā, 1945. gada 14. februārī.

PRIEKŠVĀRDI

Latviešu leģionam Otra pasaules kara noslēguma posmā iznāca cīnīties divos izšķirīgos kauju laukos — 19. divīzijai Kurzemes cietoksnī un 15. divīzijai Pomerānijā, Vācijā. Abos šajos cīņu laukos bez abām minētām divīzijām piedalījās arī citas leģiona vienības.

Vācijai kapitulējot 1945. gada maijā līdz ar to abu leģiona kauju divīziju likteņi bija stipri atšķirīgi. Kurzemes cīņu lauku vīri nonāca — agrāk vai vēlāk — krievu gūstā, bet Vācijā esošās 15. divīzijas karavīri Sabiedroto rokās. Tiem laimējās līdz ar to arī palikt brīvajos rietumos un izvairīties no tām nelaimēm, kādas latviešu cīnītājiem izrādīja krievu varmācība.

Šī grāmata stāstīs par latviešu vīru cīņām Vācijas telpā. Apstākļus Vācijā un cīņu aprakstus varēsim apskatīt tikai konspektīvi. Plašākiem šī posma pētījumiem paliks pieejami nepieciešamie materiāli Leģiona archīvos.

Redaktori

1977. gada decembrī.

UZ VĀCIJU

Pēs smagajām atkāpšanās kaujām no Opočkas rajona un Latvijas pierobežā, 15. divīzija (15. Waffen-Grenadier-Division der SS — lettische Nr. 1) bija cietusi tik lielus zaudējumus, ka vairs nebija spējīga turpināt cīņu kā divīzija. Bija nepieciešams to papildināt ar jaunu cilvēku sastāvu un arī pilnīgi no jauna apbruņot.

15. divīzija atkāpšanās gaitā pārgāja Aiviekstes upi un novietojās (patiesībā divīzijas atliekas) Meirānu un Jaunlubānas rajonā. No sava sastāva tā izdalīja un nodeva 19. divīzijai, 15. div. art. pulku un 15. div. sapieru btl., kuŗi arī vairs nebija pilnā kaujas sastāvā. Pati 15. divīzija ar savu pārpalikumu, kas sastāvēja no dienesta organiem un pāri palikušajiem virsniekiem, instruktoriem un nedaudz kareivjiem sāka jūlija beigās pārvietoties uz valsts iekšieni. No sākuma pastāvēja nolūks šo divīziju no jauna uzstādīt un apmācīt Limbažu vai Dundagas rajonos, tur iekārtojot jaunus apmācību laukumus, bet kauju norise, nu jau Latvijas telpā, izslēdza šādas iespējas un tā jau augusta sākumā ar kuģiem divīziju no Rīgas sāka pārvest uz Vāciju.

Divīzijas stābs savu atrašanās vietu pakāpeniski pārvietoja nò Meirāniem uz Madonu, Tīnužiem un Rīgu.

Pēc izkraušanās Gotenhafenā un Dancigā, 15. divīzijas pārpalikumu novietoja Rietumprūsijas apmācību laukumā (Truppenuebungsplatz Westpreussen), kas atradās starp Bitovu (Buetow) un Bērentu (Berent) apmācībai un jaunformēšanai. Šis apmācību laukums bija teicams apmācību izvešanai arī lielāku vienību sastāvā, tikai novietojuma ziņā tas tik lielai vienībai kā divīzija nebija piemērots. Apmācību laukums arī vēl nebija nemaz izbūvēts, pilnīgi trūka kazarmju. Vienīgi 15. div. izlūku (fizilieru) btl. bija izbūvētas piemērotas barakas, arī daļēji div. stāba novietojumam. Pulku vienības novietoja apmācības laukumā reti izkaisītos ciemos, no kuŗiem tikai

15. div. stāba kuģis „Sumatra" tuvojas Gotenhafenas ostai 1944. gada 26. augustā

īsi pirms divīzijas ierašanās bija izvākti vietējie civīliedzīvotāji. Lielākai karavīru daļai bija jāapmierinās ar dzīvošanu ziemas apstākļos nepiemērotās telpās — šķūņos, staļļos vai pašu izbūvētos bunkuros. Līdz vēlam rudenim vairākas vienības mitinājās teltīs. Vācu divīzijas vadība arī, nezin kādos taupīšanas nolūkos, izsniedza ļoti ierobežotā daudzumā malku un tā daudzām vienībām bija šī malkas apgāde jākārto „pa kluso", pie kam atrisinājums bija labāks tām vienībām, kas dzīvoja mežu tuvumā. Bija arī vēl daudz citu neatrisinātu problēmu un tās karavīriem sagādāja daudzas neērtības un grūtības.

Divīzijas stābs, pēc ierašanās Vācijā, novietojās Bītovas pilī, bet jau oktobrī pārvietojās uz Sofienvaldi (Sophienwalde) jau agrāk pieminētās jaunbūvētās barakās, arī izmntojot minētā ciema ēkas.

Līdz ar divīzijas pārvietošanu uz Vāciju, Latvijā izdarīja pēdējo mobilizāciju, iesaucot gandrīz visus UK vīrus un visus 1926. gadā dzimušos jauniešus. Mobilizācija skāra arī daļu no 1925. gada dzimušiem, kaut gan šis gada gājums, pa lielākai daļai, jau gandrīz gadu atradās Vācijā darba dienestā (Reichsarbeitsdienst), pie kam visus tos, ko iedalīja divīzijā no šī darba dienesta sastāva, nosūtīja rekrūšu

15. div. transporta pavadkuģis „Deutschland" braucienā Rīga—Gotenhafena 1944. gada 25./26. augustā

apmācībai uz vācu SS apmācības un papildinājumu bataljonu Brusā. Pēc rekrūšu apmācību beigšanās lielāko daļu no tiem nosūtīja tieši uz dažādu ieroču šķiru instruktoru skolām, sagatavošanai par instruktoriem.

Kaut kādu mums, latviešiem, neizskaidrojamu apsvērumu pēc, divīzijas vadība, stājoties pie jauno karavīru apmācīšanas, tajās iesaistīja vienīgi vācu virsniekus un instruktorus. Latviešu virsniekus, pulku komandierus ieskaitot, nosūtīja uz dažādiem virsnieku kursiem ārpus divīzijas, uzticot vienību komandēšanu vācu virsniekiem. Arī instruktorus un daļu kareivju nosūtīja uz dažādiem speciāliem kursiem ārpus divīzijas vai arī tādus organizēja turpat uz vietas.

Kaut jauno karavīru sastāvs bija ļoti labs, tomēr ar divīzijas formēšanu un apmācībām neveicās. Iemesli tam bija vairāki, kuŗus arī nevarēja novērst: pirmkārt lielu morālu ietekmi radīja vācu apmācītāji, otrām kārtām trūka ieroču un citu kaujas līdzekļu, ko radīja sabiedroto nepārtrauktie uzlidojumi vācu militārai rūpniecībai, piem., pavisam trūka prettanku lielgabalu, to vietā bija paredzētas vienīgi tanku dūres un tanku apkaŗošanas stobri (Panzerfaust un Panzer-

Bītovas pils, kur bija novietots 15. div. stābs laikā no 1944. gada 30. augusta līdz 30. septembrim

schreck). Tālāk — bija liels spēkratu un degvielu trūkums, visās vienībās pat trūka zirgu. Bēdīgs bija kaļavīru stāvoklis ietērpa ziņā, trūka ziemas apģērbu, apavu, citu piemērotu ietērpa priekšmetu, zābaki bija saplīsuši, salāpītas drēbes u.t.t. Vienībās tikpat kā nebija pat bruņu cepures.

Samērā vēlu savu formēšanu no jauna sāka 15. divīzijas art. pulks, jo tikai novembŗa beigās un decembŗa sākumā no Kurzemes ieradās pulkam domātie kadri. No apmācībām un kursiem instruktori un apkalpes ieradās tikai decembŗa otrā pusē, braucēji no būvpulkiem 1945. gada janvāŗa sākumā.

Tajā pat laikā pulkos un ats. divīzijas vienībās atgriezās no jau minētajiem dažādiem kursiem latviešu virsnieki, piem. bataljonu komandieri novembŗa otrā pusē un pulku komandieri — decembŗa sākumā. Tā kā pēc pašu latviešu virsnieku ieskatiem apmācības varēja sākties stipri vēlu. Latviešu virsniekiem stājoties pie savu vienību komandēšanas, radās arī domstarpības ar divīzijas vadību, pēdējā vēlējās, vācu komandas un arī vācu SS dienesta pakāpju nosaukumus, bet latviešu virsnieku pretestība panāca, ka viss palika latviešu valodā.

Ar visām minētām neveiksmēm tomēr apmācību gaita noritēja iespēju robežās sekmīgi un apmācības bija paredzētas nobeigt līdz marta/aprīļa mēnešiem, lai ev. krievu pavasaŗa ofensīvas sākuma laikā divīzija jau būtu atgriezusies Kurzemē, VI SS korpusa sastāvā. Korpusa komandieris ģen. Krīgers (Krueger) 15. divīziju apciemoja 1945. gada janvāŗa sākumā un izteica vēlēšanos, lai dažas, jau gatavākās vienības, pakāpeniski nosūtītu uz Kurzemi, kur 19. latviešu divīzijai cīņās — Kurzemes lielkaujās jau bija daļēji izsīkuši spēki. 15. div. kaŗavīros tas pacēla garastāvokli, jo visiem jau bija apnikuši Rietumprūsijas pmācības laukumi un katrs gribēja ātrāk nokļūt tēvu zemes kauju laukos.

CĪŅAS VĀCIJAS TELPĀ

Apmācību gaitas un kara notikumu rezultātā uz Kurzemi nokļuva tikai ap 4000 vīru (trīs bataljoni un t.s. pltn. Rusmaņa kaujas grupa). Arī tie bija vēl pilnīgi neapmācīti, bet 19. div. vajadzēja papildinājumus un tā arī cerēja, ka apmācības varēs turpināt vēl Kurzemes cietoksnī. Tas gan nenotika, jo minētie vīri Kurzemē ieradās kara pēdējos mēnešos un tā, pat neapbruņoti, krita krievu gūstā.

Visa Vācijā palikusī 15. divīzija, Kurzemes kauju lauku vietā dabūja cīnīties uz svešas zemes, par svešām interesēm, kaut gan ienaidnieks bija viens un tas pats.

Divīzija vēl tālu bija no kaujas gatavības, kad tā 1945. gada 22. janvārī plkst. 02.00 saņēma pavēli iziet no sava novietojuma un virzoties caur Konicu (Konitz), Vandsburgu (Wandsburg), atspiest ZR virzienā uzbrūkošos krievu spēkus uz D, ieņemt Nakeles (Nakel) pilsētu, (kura jau bija krievu rokās) un noorganizēt aizstāvēšanās pozicijas gar Vislas—Oderas kanāli, savu kreiso spārnu pieslēdzot Brombergai (Bromberg), kuras aizstāvēšanai bija norīkots vietējais vācu garnizons. Arī no Nakeles pa labi aizstāvēšanās pozicijas bija jāieņem vācu vienībām.

Šādai priekšlaicīgai, negatavas divīzijas, ievadīšanai kaujā par pamatu bija 1945. gada 16. janvārī sāktā lielofensīva A frontē. Uzbrūkošās krievu armijas masas pēc vācu frontes pārraušanas Vislas upes lokā strauji, pilnīgi sadragājot vācu vienības, triecās uz R un ZR, un jau janvāra otrā pusē tuvojās Rietumprūsijai un Pomerānijai, kuru aizstāvēšanai vācu spēku vairs nebija.

Divīzijas sagatavošanu decembra mēnesī aizkavēja kāds no Berlīnes atsūtīts „speciālists" kājnieku apmācību lietās (SS Ostubaf. Horn), kuŗš atzina, ka apmācības visu laiku nav bijušas labi nostādītas un izstrādāja jaunu apmācības plānu desmit nedēļām, prasot tajā

pat atkārtot savrupējo un grupas apmācību, kaut gan pulkos un bataljonos jau bija uzsākta vadu un rotu apmācība, pat izvedot vingrinājumus ar kaujas municiju. Tagad, lai būtu kaut cik spējīgi kaujas darbībai, līdz ar pavēles saņemšanu par iziešanu uz fronti, lielā steigā, dažu stundu laikā, nācās pārformēt arī visus trīs kājnieku pulkus no trīs btl. uz divu btl. sastāvu, jo visiem neiznāca ieroču. Tas pats attiecās arī uz 15. art. pulku, kas varēja uzstādīt tikai vienu kaujas spējīgu divizionu trīs vieglo un vienas smagās baterijas sastāvā.

Kājnieku un art. pulka atlikumus (trešos bataljonus resp. divizionus) divīzijas vadība atstāja savā vecā novietojumā 15. art. p. komandiera pltn. Rēberga vadībā, formēšanas darbu un apmācību turpināšanai. Arī no tā nekas, kā vēlāk redzēsim, neiznāca. Sevišķi bēdīga bija divīzijas apgāde ar municiju. Bija saņemta tikai niecīga daļa no nepieciešamā daudzuma un pat to pašu nespēja izmantot visā pilnībā transporta trūkuma pēc, un tā palika un vēlāk krita krievu rokās noliktavās pie Sofienvaldes. Izejot kaujas laukā, divīzijai bija tikai ap 64% zirgu un 58% vajadzīgo spēkratu. Trūka arī degvielu un tā div. ievadīšana kaujā bija stipri saraustīta.

Tomēr viens no lielākiem divīzijas gatavības trūkumiem bija pulku un btl. vadības jautājums. Virsnieki, tāpat viss vairums instruktoru, nebija ar saviem jaunajiem karavīriem sadzīvojušies un kaut daudziem no tiem līdzi gāja kaujas lietpratēju slava, tie sākumā palika sveši saviem komandējamiem. Šo nesadzīvošanos lielā mērā vēlāk dabūja just kauju darbības laikā, kad bieži kareivjiem trūka paļāvības un uzticības saviem komandieriem.

Divīziju 22. janvāra dienā kaujā ievadīja tās komandiera vietnieks plkv. Janums, jo pats komandieris bija atvaļinājumā un pie divīzijas atgriezās tikai 22. janvāra vēlā naktī un pie komandēšanas stājās 23. janvāra rītā, kad bija jau sākusies kaujas darbība.

Vācijas kaujas laukos 15. divīzija palika līdz 2. maijam, kad tā padevās sabiedroto gūstā.

Divīzijas vadībā kauju darbības noteicēji bija divīzijas komandieris ar savu stāba priekšnieku (Ia), kuri bieži mainījās, pie kam ne visi no tiem arī bija ar vajadzīgām darbības zināšanām.

Laikā no 1944. gada 21. jūlija, kad nomainīja div. kom. virspulkvedi Heilmani (SS-Oberfuehrer Nikolaus Heilmann kopā ar savu Ia), līdz 1945. gada 26. janvārim, divīziju komandēja virspulkvedis von Obvurcers (SS-Oberfuehrer Herbert von Obwurzer). Pēdējais divīziju komandēja tās uzstādīšanas laikā un jau trešā dienā pēc div. ievadīšanas kaujā, krita krievu gūstā pie Imenheimas (viņš bija, ap-

15. div. kom. SS-Oberführer Ax

meklējot 32. gren. pulku, iebraucis krievu novietojumā, mēģinājis nošauties, bet palicis dzīvs).

Viņam sekoja virspulkvedis Aks (SS-Oberfuehrer Adolf Ax), kuŗš divīziju komandēja no 26. janvāŗa līdz 15. februārim, bija pilnīgi nepiemērots šim amatam un tāpēc arī tika nomainīts. Viņa nemākulība divīzijas vadīšanā, tai sagādāja daudz ļaunuma un pie atkāpšanās kauju darbības šajā laikā ar pretrunīgām, neatbilstošām pavēlēm un darbību traucētājiem rīkojumiem deva divīzijas sastāvam daudz zaudējumu. Virspulkvedis Aks, īsi pirms iziešanas uz fronti, bija atsūtīts uz divīziju un nozīmēts par div. kom. palīgu. Pēc šī neveiksmīgā vīra no 15. febr. ldz 2. maijam divīziju komandēja virspulkvedis Burks (SS-Oberfuehrer Karl Burk), arī nevarīgs un nespējīgs komandieris, visu divīzijas darbību uzticēdams savam stāba priekšniekam (Ia). Tie 15. div. kauju laikā Vācijā bija majori (SS-Sturmbannfuehrer) Horsts Vulfs (Wulff) un Kops (Kopp). Vulfs savus pienākumus pārzināja labi, bet pēc viņa krišanas kaujas laukā, tam labs atvietotājs vairs neradās.

Viss divīzijas stābs bija pilnīgi vācu noteikšanā un tam piedalītie latviešu virsnieki vairāk bija tulku lomās ar maz atbildīgiem pienākumiem stāba darbā. No latviešiem būtu pieminami pltn. Baltakmens, kpt. Akermanis un ltn. Putniņš, kā arī mācītājs Andrejs Kraulis.

15. div. komandieris
SS-Oberführer Burk

Divīzijas skaitliskais sastāvs bija šāds:

Pēc uzstādīšanas Vācijā 1944. gada 20. septembrī: 292 virsnieki, 1522 instruktori un 15.056 kareivji vai kopā 16.870. Tiem vēlāk pievienojās 15. div. art. pulka sastāvs, kuŗā iziešanas laikā kaujās bija 91 virsnieks, 379 instruktori un 1.908 kareivji, vai kopā 2.378 vīri. Tā tad pavisam divīzijā bija pāri par 19.000 vīru. Divīzija bija uzstādīta pilnā sastāvā. (Tas gan ir visas divīzijas sastāvs pēc saraksta (Iststaerke), uzrādot arī slimnīcās, dažādos kursos, atvaļinājumā un citur esošos un kaujas laukā izejot vīru skaits bija mazāks.)

Pēc smagajām kaujām Prūsijā un Pomerānijā uz 1945. g. 4. aprīli divīzijā bija palikuši 250 virsnieki un ap 8.000 instruktoru un kareivju, tā tad mazāk nekā puse no tās sākuma sastāva. Tas liecina, cik lieli ir bijuši divīzijas zaudējumi Vācijas telpā. Šim atlikumam gan jāpieskaita vēl uz Kurzemi aizsūtītie 1000 vīri, bet arī tie palika zuduši divīzijas sastāvam.

Kauju gaitu sākumā Vācijā 15. divīzija bija pakļauta 3. tanku armijai, februārī XVIII kalnu korpusam, 2. armijai, martā Tetavas (Tettau) korpusam no 3. tanku armijas un armijas grupai „Weichsel". Bija arī vēl citas pakļautības, kas dažkārt radīja daudzas neskaidrības apgādē un vadībā. Austrumu fronti kopš janvāŗa beigām ko-

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA
03070320 39

mandēja Himlers, kam par militārās vadības operācijām daudz jēgas nebija.

Viss minētais liecina, ka 15. divīzijas iesaistīšanās kaujās Vācijas telpā notika ļoti neizdevīgā situācijā, jau kara noslēguma mēnešos un visas kaujas bija vai vienīgi atkāpšanās, ielenkumu un citu militāru apjukumu darbība, kas radīja daudz grūtību, neskaidrību un arī cīņas nepatiku karot svešā zemē, par dažkārt svešiem mērķiem.

Kaujas, vietas un laiks:

NAKELES KAUJAS

Kā pirmo vienību uz Nakeli (Nakel) nosūtīja 22. janvāŗa pēcpusdienā 15. div. izlūku btl. (bez 1. rotas). Pirmā sadursme btl. iznāca pie Imenheimas (Immenheim), kuŗu 23. janvārī plkst. 14.00 arī btl. ieņēma, iegūstot vairāk nekā 30 gūstekņus, 4 auto mašīnas un citus kaŗa materiālus, kā arī atbrīvojot no krievu gūsta ap 1000 latviešu būvpulku kaŗavīrus. (Sk. 1. schēmu.)

Tajā pat laikā sāka pienākt arī 34. gren. p. vienības un 15. div. sapieru btl. Izrādījās, ka ienaidnieks ar diezgan stipriem spēkiem jau atradās Nakelē. Nakelei 23. janvāŗa rītā uzbruka 34. gren. pulks ar piedalīto 15. div. sapieru btl., kamēr 15. div. izl. btl. bija uzdots izdarīt izlūkošanu pa kreisi no uzbrūkošām vienībām un, sasniedzot Brombergas (Vislas—Oderas) kanāli, ieņemt aizstāvēšanās pozicijas atbalstpunktu veidā kanāla Z krastā iecirknī Šlesena (Schlössen), Krušdorfa (Kruschdorf). Kā izlūkošanas kr. robeža bija norādīta līnija Bergfelda(Bergfeld), Krušdorfa (Kruschdorf), abus punktus ieskaitot. Labā robeža bija — redzes sakari ar 34. gren. p. uzbrūkošām vienībām.

Nakeles pilsētu 34. gren. p. izdevās ieņemt tikai 24. janvāŗa vakarā, pie kam vēl ielu cīņas turpinājās līdz 25. janvāŗa rītam. Te izcilu varonību parādīja 34. gren. p. komandieris pltn. Vīksne un II/34. gren. p. komandieris maj. Balodis. Pēc pilsētas ieņemšanas noorganizēja aizstāvēšanās poziciju gar Vislas—Oderas kanāli, abpus Nakeles pilsētai.

Starp 34. gren.p. un 15. div. izl btl. vienībām bija radusies sprauga, kuŗu 24. janvārī aizpildīja 1/32. gren. p. (bez 1. rotas), iecirknī Rozenheima (Rosenheim), Hoenberga (Hohenberg), pie kam šim btl. Hoenbergu izdevās ieņemt tikai 25. janvāŗa rītā pēc smagām kaujām. 15. div. izl. btl., bez nopietnākas ienaidnieka pretestības, Brombergas kanāli, norādītā iecirknī, sasniedza jau 24. janvāŗa vakarā. Tomēr starp 1/32. gren. p. un 15. div. izl. btl. palika sprauga, kuŗu arī vēlāk kauju gaitā aizpildīt neizdevās.

Ienaidniekam visu laiku pienāca papildspēki, kas pastiprināja arī viņa uzbrukumus. 25. janvāra dienā kaujas laukā pakāpeniski sāka pienākt arī pārējās 32. gren. p. vienības. Jau pēcpusdienā 15. div. izl. btl. kompunktā Gumenhofā (Gummenhof) ieradās 32. gren. p. stābs, līdz ar 1. un stāba rotu. Te notika arī pulka komandieru maiņa: pltn. Celles vietā stājās maj. Rubenis (līdz šim II/33. gren. p. kom.). Nākamā naktī (no 25. uz 26. janv.) bija paredzēts nomainīt 15. div. izl. btl., tā pozicijas ieņemot 32. gren. p., izlūkiem pārejot div. rezervē Imenheimā. Bet jau 25. janvāra vakarā krieviem tanku atbalstā izdevās ielauzties 15. div. aizstāvēšanās pozicijās pie Nakeles, Hoenbergas, Šlesenes un Krušdorfas. Nakeles pilsētā iebrukušo ienaidnieku 34. gren. p. izsita, turpretim I/32. gren. p. un 15. div. izl. btl. iecirkņos iebrukušos krievus izsist neizdevās. I/32. gren. p. bija spiests uzdot Hoenbergu un atiet uz Z, ieņemot jaunas pozicijas netālu no minētā punkta. 15. div. izl. btl. iecirknī Šlesenā iebrukušā ienaidnieka tālākvirzīšanos apturēja I/32. gren. p., bet Krušdorfā iebrukušo ienaidnieku 15. div. izl. btl. vienības, pastiprinātas ar 32. gren. p. stāba rotu 25./26. janv. naktī ienaidnieku atkal atspieda, ciešot smagus zaudējumus. Izl. btl. piedalītā kāda vācu trauksmes rota izklīda vēl pirms pretuzbrukuma sākuma.

25. janv. priekšpusdienā kaujas laukā sāka pienākt arī pirmās 33. gren. p. vienības. 33. gren. p. pavēlēja ieņemt aizstāvēšanās pozicijas gar Nakeles—Brombergas ceļu pa kreisi no 32. gren. p., iecirknī no Grīnbergas (Gruenberg) līdz ceļa dakšai 6 km ZR no Brombergas.

II/33. gren. p., ko tanī pat rītā bija no Kaminas (Kamin) pārvietojis autotransports, izbraucot cauri Imenheimai, jau pie Holtenavas (Holtenau) uzdūrās uz ienaidnieku. Pēc niknas kaujas, ciešot lielus zaudējumus, btl. atgāja un ieņēma aizstāvēšanās poziciju ezeru spraugā DA no Šlaufenzē (Schlaufensee) ar fronti uz DA. Pievakarē kaujas laukā ieradās arī pārējās 33. gren. p. vienības, tā līdz 26. janvāra rītam kaujā iesaistot visu 15. div.

26. janvāra rītā arī krievi, ne tikai pastiprināja savu spiedienu visā div. frontē, bet arī sāka dziļi apņemt div. atklāto kreiso flanku, jo Bromberga jau bija kritusi, paredzētiem vācu spēkiem neierodoties, un krievi lauzās uz priekšu bez pretestības Vandsburgas (Wandsburg) virzienā.

Arī šinī 26. janvāra dienā 34. gren. p. sekmīgi atsita visus krievu uzbrukumus Nakeles pilsētai. Turpretim I/32. gren. p. un 15. div. izl. btl. iecirkņos tas, jau agrā rītā uzbrukdams, ātri sasniedza Zūhenheimu (Suchenheim) un Bergfeldu. Līdz ar to abi izl. btl. flanki bija

15. div. vīri ceļā uz fronti 1945. gada janvārī

apieti un krievi lauzās Imenheimas virzienā. Ap plkst. 11.00, kad izl. btl. jau bija pilnīgi ielenkts, tas saņēma pavēli atiet un ieņemt jaunas aizstāvēšanās pozicijas uz līnijas Gumenhofa (Gummenhof)—Grencdorfa (Grenzdorf). Šo pavēli vairs izl. btl. nevarēja izpildīt, jo caurlaužoties ienaidnieka lokam, cieta smagus zaudējumus, pie kam krita vai ievainoja visus 15. div. izlūku btl. virsniekus, un tā palikuši bez vadības, tie atsev. grupās lauzās uz Imenheimu, kur tos uztvēra no aplenkuma izkļuvušais 3/15 div. izl. btl. vltn. Krūka un vācu kpt. (SS-Hauptst.) Pomrēns (Pomrehn). Pēdējais arī vēlāk pārņēma btl. turpmāko komandēšanu. Līdzīgi izl. btl. arī I/32. gren. p. šinī dienā cieta smagus zaudējumus un bija spiests atiet. Tajā laikā arī Nakeli, sakaujot kādu vācu kaujas grupu R no pilsētas (Kampfgruppe Ziegler), sāka apiet un krieviem gūstot panākumus arī A no Nakeles, ļoti kļūmīgā stāvoklī nonāca 34. gren. p. un I/32. gren. p., kuŗu atiešanas ceļus uz Imenheimu krievu spēki centās nogriest.

33. gren. p. savas aizstāvēšanas pozicijas šajā dienā, kaut pret lielu ienaidnieka spiedienu, nevien noturēja, bet arī izjauca visus krievu mēģinājumus apiet pulka atklāto flanku no A un ZA. 26. janvāŗa rītā 33. gren. p. rīcībā ieradās III/32. gren. p., ko pulka komandieris izmantoja spraugas nodrošināšanai, kas bija radusies pulka labajā spārnā sakarā ar 15. div. izl. btl. un I/32. gren. p. atspiešanu.

Divīzijas stāvokli apdraudēja arvien vairāk un vairāk, kāpēc 34. gren. p. un I/32. gren. p. 26. janv. ap plkst. 18.00 saņēma pavēli atiet un ieņemt jaunas pretošanās pozicijas: 34. gren. p. uz līnijas Erlava (Erlau), Gernheima (Gernheim), bet I/32. gren. p. pie Lindenburgas (Lindenburg). Šo pavēli abas vienības vairs izpildīt nevarēja, jo ienaidnieks jau bija tās ielencis. Tas no jauna pierādīja, cik nepietiekami div. vadība pārredzēja kaujas lauku. Šīm vienībām attiešanas ceļu uz Imenheimu nodrošināja I/15. art. p. artileristi, dzn. kom. kpt. Mateasa vadībā izdarot spēcīgu prettriecienu pret Nakeles—Imenheimas ceļu sasniegušo ienaidnieku.

I/34. gren. p., kas aizstāvējās pulka labajā iecirknī, tomēr uz Imenheimu vairs atiet neizdevās, bet tas pa aplinkus ceļiem, izmantojot nakti un sniegputeni, 27. janvārī ap plkst. 23.00 izlauzās uz Vitūnu (Wittun), ap 2 km R no Vandsburgas.

Lai atbrīvotu atiešanas ceļu I/32. gren. p. vienībām, tad šī btl. kom. maj. Alksnītis dabūja vēl ar triecienu atsist krievu spēkus, kas jau bija ielenkuši Lindenburgu, tā nodrošinot arī 34. gren. p. vienībām atiešanu uz Imenheimu.

26. janvārī krievu gūstā krita div. kom. virspulkvedis Obvurcers, kad viņš ap plkst. 14.00 pēc 34. gren. p. komandpunkta apmeklēšanas bija devies uz I/32. gren. p. komandpunktu. Līdz ar div. kom. pazuda arī viņa tulks ltn. Putniņš, kaŗa ziņotāju vada komandieris ltn. Šleips (SS-Ustuf. Schleip) un div. kom. šoferis.

Obvurcers bija mēģinājis nošauties, bet ievainots kritis krievu gūstā, tāpat ltn. Putniņš. Obvurcera vietā div. kom. amatā stājās virspulkvedis Aks.

33. gren. p. pavēli par atiešanu bija saņēmis tikai 26./27. janvāŗa naktī. Pāriešana uz jaunajām aizstāvēšanās pozicijām uz līnijas Grīnhauzena (Gruenhausen), Hoenvalde (Hohenwalde), Bachvica (Bachwitz) izdevās bez traucējumiem.

27. janvārī div. stāvoklis ievērojami pasliktinājās. Sakautās un izjukušās 34. gren. p., I/32. gren. p., 15. div. izl. un sapieru btl. vienības vairs nespēja izrādīt nopietnu pretošanos uzbrūkošiem krievu spēkiem un tie arī arvien vairāk sāka apiet div. kreiso atklāto flanku

ar savām tanku un citām kustīgām vienībām, tā draudot pilnīgi nogriezt div. vienīgo atkāpšanās ceļu Imenheima—Vandsburga. Div. vadība pavēlēja 33. gren. p. pārkārtot savu aizstāvēšanos tā, lai paturētu rokās arī Imenheimu, bet tas vairs neizdevās, jo krievi jau 27. janvāŗa rītā bija ielauzušies Imenheimā, no turienes visas div. vienības izsitot. Tāpēc 27. janvārī ap pusdienas laiku 33. gren. p. saņēma jaunu pavēli — ieņemt aizstāvēšanās pozicijas Veilenzē (Weilensee) ezeru spraugā. Te 33. gren. pulkam (kom. plkv. Janums) pakļāva arī 15. div. izl. btl. un vācu majora (SS Sturmbannfuehrer) Joachima kaujas grupu.

27. janvāŗa vakarā krieviem iznāca stipra kauja ar atejošām div. vienībām pie Klārashohes (Klarashoehe), kur šī muiža vairākas reizes gāja no rokas rokā, līdz beidzot krieviem to izdevās apiet un nogriezt div. atkāpšanās ceļu apm. 3 km ZR no Bartenavas (Bartenau).

27. janvāŗa pēcpusdienā krievu tanki bija parādījušies arī Z no Vandsburgas pie Cempelburgas (Zempelburg), tādējādi nogriežot arī div. atiešanas ceļu uz Konicu (Konitz) un tā vairs cita ceļa div. nebija kā atiet uz Vandsburgu, Flātovu (Flatow) un Landeku (Landeck), lai tur pieslēgtos vācu 32. kājnieku divīzijai.

Tikai 27. janvāŗa dienā kaujas laukā ieradās 15. div. art. p. 6. un 12. btr., kas pārgājienu no apmācības vietas bija veikušas ar zirgu velkmi. Abas baterijas gan tūliņ ieņēma pozicijas Z no Imenheimas, bet kaujas darbībā palika bez nozīmes, jo trūka municijas. Art. p. 8. btr., kuŗa kopā ar 1. btr. 23. janvārī bija pa ceļam uz Nakeli motorizētas, šajās kaujās zaudēja mašīnas degvielas trūkuma pēc un bija spiestas pāriet uz zirgu velkmi.

Līdz ar 27. janvāri kaujas Nakeles telpā bija beigušās. Viss kauju laiks bija pagājis nevienādā cīņā ar pārspēkā esošo ienaidnieku un div. nepilnā sagatavotība un juceklīgā ievadīšana kaujas laukā, radīja negaidītus rezultātus. Par kaut cik necik normālu kaujas darbību nebija pat nekādas runas kopš pirmās kaujas dienas un viss šis sajukums turpinājās, kā vēlāk redzēsim, visas kaŗa dienas Vācijas telpā.

Saprotams, ka tā nebija 15. div. vaina vien, bet visas neveiksmes pieskaitāmas arī Vācijas bruņoto spēku sabrukumam. Austrumu fronti krievi bija pilnīgi ar savu pārspēku sagrāvuši, viss vairums vācu vienību nonāca krievu gūstā, un izveidot jaunu aizstāvēšanās līniju Prūsijā vai Pomerānijā vairs neizdevās, jo trūka arī ieroču un municijas, tāpat gandrīz pilnīgi bija izsīcis vācu cilvēku materiāls. Šādos apstākļos, kaujās ievadītā 15. latviešu divīzija, juceklīgā darbībā palika līdz kaŗa beigām.

Nakeles kaujas no jaunajiem 15. div. kaļavīriem bija prasījušas ārkārtīgu fizisku piepūli un nesušas lielus cilvēku un materiālos zaudējumus. No 15. div. sap. btl., kuŗš kpt. Ījaba vadībā bija piedalījies arī kājnieku kaujās, bija pāri palicis tikai ap 40 cilvēku. Izl. btl. bija zaudējis vairumu virsnieku, btl. kom. maj. Hāzners bija smagi ievainots. Jaunie kaļavīri tomēr bija pierādījuši izcilu drosmi un varonību. Šajās cīņās div. trūka arī art. atbalsta, kaujās varēja piedalīties tikai divas btr. (1. un 8.), otras divas ieradās tikai tad, kad bija jau sākusies atkāpšanās. Artilerijai visu laiku trūka arī minimālās uguns devas. Par Nakeles ieņemšanu un aizstāvēšanu divus 34. gren. pulka virsniekus — pulka kom. pltn. Vīksni un II btl. kom. maj. Balodi — apbalvoja ar II un I šķ. dzelzs krustiem.

CĪŅAS PIE DOROTEENHOFAS

28. janvārī ap plkst. 01.00 33. gren. p. kom. plkv. Janums saņēma pavēli atiet uz Vilkensvaldi (Wilkenswalde), kā arī uzdevumu atbrīvot ienaidnieka pārķerto Imenheimas—Vandsburgas ceļu pie Bartenavas. Šo uzdevumu veica II/33. gren. p. Te div. art. viena baterija dabūja iznīcināt divus savus lielgabalus, jo tos izvest nebija iespējams. Aizlaidis gaļām visas div. transporta vienības uz Vandsburgu, uz turieni atgāja arī II/33. gren. p., kopā ar 15. div. sak. btl. un I/34. gren. p. piedalījās Vandsburgas aizstāvēšanā, līdz visas pārējās div. vienības pilsētai bija izgājušas cauri. Tad Vandsburgas aizstāvji atgāja uz Vilkensvaldi, pēdējo sasniedzot 28. janvārī īsi pirms pusnakts.

Pārējās div. vienības plkv. Januma vadībā atgāja caur Runavu (Runau), apejot Vandsburgu no D un 28. janvāļa pēcpusdienā sasniedza Vilkensvaldi. Šī vieta bija noteikta par izklīdušo div. vienību pulcēšanās vietu. Vilkensvaldi pret krievu uzbrukumiem nodrošināt uzdeva 34. gren. p. komandierim pltn. Vīksnem.

Jau 28. janvāļa vakarā krievu tanki pienāca pie mūsu, ap 2—3 km A no Vilkensvaldes ieņemtām aizstāvēšanās pozicijām (sk. 2. schēmu). Viņu mēģinājums iebrukt pilsētā beidzās nesekmīgi. Nākošā, 29. janvāļa, rītā krieviem tomēr izdevās kājnieku un tanku triecienā iebrukt mūsu pozicijās abpus ceļam, kuŗas aizstāvēja SS-Sturmb. Joachima kaujas grupa. Lai uztvertu ienaidnieka iebrukumu, tad II/33. gren. p. steigā ieņēma pozicijas Vilkensvaldes A malā. Pēc neilgas pretošanās krieviem tomēr izdevās ielauzties mūsu pozicijās, jo mums

trūka galvenā kārtā art. atbalsta, visam art. dzn. bija tikai ap 40 šāviņu. 15. div. vienības bija spiestas atiet, nu jau dienā un pa ienaidniekam pārskatāmu apvidu. Atiešana notika uz mežu pie Doroteenhofas (Dorotheenhof), pie tam ciešot lielus zaudējumus. Vilkensvaldes kaujas laikā pazuda, ejot prettriecienā, I/15 art. p. komandieris kpt. Mateass. Dzn. turpmāko komandēšanu uzņēmās kpt. Eglīte.

Pēc atiešanas jauno pretošanās poziciju ieņēma šādi: centrā 33. gren. p. meža A un D malā, kas atrodas A no Doroteenhofas līdz Lobzonkas upītei (Lobzonka), pa labi 34. gren. p. Lobzonkas upītes krastos un pa kreisi — 15. div. izl. btl.

Krievu tanki šo poziciju apgāja no ZR caur Zēdorfu (Seedorf) un Fridrichstāli (Friedrichstahl), kur nekādu pretspēku nebija un ap plkst. 16.00 pienāca pie ceļa krustojuma mežā, kas atrodas ap 2 km R no Doroteenhofas. Ienaidnieka tanki sašāva tur sapulcētos div. spēkratus un zirgu transporta vienības, to atlikumi metās bēgt uz Flatovu (Flatow). Šajā laikā bija pārtrūkuši sakari arī ar div. vadību un mūsu vienības sāka atiet neorganizēti, uz savu roku.

Daļai divīzijas vienību izdevās atiet tieši uz R, uz Kujānu (Kujan), kur atradās 15. div. komp. un kuŗa priekšā jau dziļumā bija ieņēmis pozicijas II/34. gren. p. Citām div. vienībām šeit pozicijas ieņemt vairs neizdevās. 33. gren. p. un citas vienības plkv. Januma vadībā atgāja ārpus ceļiem, brienot pa dziļu sniegu caur mežu masīvu D no Vilkensvaldes — Flātovas ceļa.

Cīņās pie Doroteenhofas mūsu artilerijas 1. un 6. btr. zaudēja katra pa lielgabalam, kuŗus sašāva ienaidnieka tanki.

Plkv. Januma grupējums, virzoties līdztekus Vilkensvaldes — Flatovas virzienā uzbrūkošiem krieviem, pēc Neišventes (Neu-Schwente) sasniegšanas bija spiests nogriezties uz DA, lai caur Voncovu (Wonzow) apietu Šventi, ko ienaidnieks jau bija paspējis ieņemt. No Vancovas grupējums devās uz Blankenfeldi (Blankenfelde), ap 4 km DR no Flatovas (Flatow), kuŗā pozicijās bija kāda vācu vienība. Pārgurušie Januma grupas kaŗavīri Flatovu sasniedza 30. janvārī plkst. 05.00.

Flatovā esošās vācu vienības bija izveidojušas fronti tikai pret Krojanki (Krojank) virzienā no D uzbrūkošo ienaidnieku, pieņemot, ka pilsētu no austrumiem nodrošināja Vilkensvaldes—Flatovas virzienā operējošie vācu spēki. Tādu tur nebija un līdz ar 15. div. vienību ierašanos, neievērojot lielo nogurumu, tās bija spiestas stāties pie Flatovas aizstāvēšanas arī DA un A, ieņemot aizstāvēšanas pozicijas puslokā ap 2—3 km no pilsētiņas.

Krievu spēki pilsētiņai neuzbruka, bet gāja tai garām. Mūsu art. varēja pilnīgi redzēt krievu apiešanas kustības, bet municijas trūkuma pēc tās kavēt nevarēja. Municiju, gan ļoti ierobežotā daudzumā, saņēma tikai 30. janvāra pēcpusdienā, kad arī sāka ienaidnieka spēkus apšaudīt. Krievu mazākus uzbrukumus, jādomā izlūkošanas nolūkos, mūsu spēki sekmīgi atsita.

Naktī no 30. uz 31. janvāri div. vienības saņēma pavēli atstāt Flatovu un atiet uz Jastrovu (Jastrow). To div. vienības, ienaidnieka netraucētas, sasniedza 31. janv. pēcpusdienā.

JASTROVAS KAUJAS

Jau 29. janvāra vakarā 15. div. vadībai bija skaidrs, ka tā no visām pusēm bija ielenkta no ienaidnieka motorizētām vienībām un ka šis ielenkuma loks savelkās arvien ciešāk. Divīzijai trūka municija, smagie ieroči, galvenokārt prettanku lielgabali, kas jau tā grūto stāvokli pasliktināja. Bija sarucis arī div. transports, bez tam tas bija pārpildīts ar apm. 500 ievainotiem karavīriem. Arī div. kom. virspulkvedis Aks nebija spējīgs cik necik atbilstoši rīkoties.

Šajā grūtajā situācijā div. vadība nolēma no ielenkuma izlauzties Ratcebūras (Ratzebuhr) virzienā.

Izlaušanās pavēli atdeva 31. janvārī ap pusdienas laiku un tā bija šāda:

1. divīzijai piedalītam vācu 59. k. p., kuŗš tajā laikā atradās pozicijās uzkalnos ap 1,5 km ZR no Jastrovas, palikt ieņemtajās pozicijās un nodrošināt pilsētu no Z,
2. plkv. Janumam ar 33. gren. p. un piedalītiem diviem vācu btl. no 51. k. p. līdz pavēlei aizstāvēt Jastrovu. Abi piedalītie vācu btl. tajā laikā ieņēma aizstāvēšanās pozicijas: I/51. k. p. mežā Kidovas (Kuedoww) upītes krastā, ap 3 km no pilsētas, sprostojot virzienu Flatova—Jastrova, II/51. k. p. bija pozicijās pie Betkenhameras (Betkenhammer), ap 5 km D no pilsētiņas, sprostojot Šneidemīles (Schneidemuehl) — Jastrovas virzienu.

   Plkv. Januma kaujas grupas tiešam pabalstam div. nozīmēja 1 vācu zenītart. btr. (divi 8,8 cm lielgab. un divi četrstobrainie 2 cm lgb.).
3. pltn. Vīksnem ar 34. gren. p. un piedalītām 32. gren. p.

atliekām ap 1 btl. stiprumā (kom. maj. Alksnītis) pavēlēja doties uz Flederbornu (Flederborn), nomainīt tur esošo vācu 48. SS gren. p., lai to atbrīvotu izlaušanās operācijai Ratcebūras virzienā.

4. I/15. art. p. pavēlēja motorizēt divus lgb. un tūdaļ tos nosūtīt uz Flederbornu, tās aizstāvju rīcībā, bet ar atlikušo art. piedalīties Jastrovas aizstāvēšanā.
5. Pārējām div. vienībām ar piedalīto kpt. Joachima kaujas grupu, vācu 51. k. p. stābu un vienu vācu granātmetēju btl. līdz turpmākam palikt Jastrovā.

Kauju pie Jastrovas pilnīgi diktēja krievu spēki.

33. gren. p. iepriekšējās kaujās bija stipri sarucis. Plkv. Janums no abu btl. atliekām saformēja divas kaujas rotas, tās apvienojot vienā btl. maj. Lazduzieda vadībā. Šo btl. plkv. Janums atstāja pilsētiņas centrā — rezervē.

34. gren. p. 31. janvāŗa pēcpusdienā uzsāka virzīšanos uz Flederbornu, bet jau pāris km aiz Jastrovas saņēma spēcīgu ienaidnieka prettanku un granātmetēju uguni savam flankam no kalnu grēdas, kas stiepās R no ceļa Jastrova—Flederborna. Šīs uguns dēļ pulks bija spiests noiet no ceļa un turpināt virzīšanos pa apvidu, izmantojot gravu, kas stiepās A un līdztekus šim ceļam. Iestājoties krēslai 34. gren. p. uzdūrās ienaidnieka spēkiem, kas uzbruka Flederbornai. Pltn. Vīksne nekavējoši pavēlēja uzbrukt šim ienaidniekam no aizmugures, šos spēkus pilnīgi izklīdināja un saņēma ap 150 gūstekņus, iegūstot 3 prettanku lielgabalus. Izrādījās, ka Flederbornai bija uzbrukuši 2 btl. no poļu sarkanām „Sikorska" un „Kostjuško" divīzijām.

Pie Flederbornas 34. gren. p. iznāca arī pārpratuma kauja ar vācu 48. SS gren. p., kas mūsējos uzskatīja par ienaidnieku, sagādājot arī zaudējumus — dažus kritušos.

Naktī no 31. janvāŗa uz 1. febr. 32. gren. p. apvienotais Alksnīša btl. mēģināja ieņemt Strāsfortas (Strassforth) ciemu, ap 2 km DA no Flederbornas, bet tas neizdevās smago ieroču pabalsta trūkuma pēc.

1. febr. agrā rītā pie 33. gren. p. atgriezās tā 1. rota, kuŗu krievi bija ielenkuši pie Doroteenhofas un kuŗai pēc divu dienu cīņām ienaidnieka aizmugurē, bija izdevies no ielenkuma izlauzties. Šo rotu komandēja ltn. Bonoparts.

Krievi visu laiku traucēja kustību uz Flederbornu (kaut arī 34. gren. p. to bija jau sasniedzis) ar savu smago ieroču uguni no augstumiem R no Jastrovas—Flederbornas ceļa. Lai šos traucējumus likvi-

dētu, div. vadība 1. februāŗa rītā uzdeva 15. div. izl. btl., pastiprinātam ar divāmvācu rotām, padzīt ienaidnieku no šīs augstumu grēdas. Uzbrukums sākās plkst. 12.30 un ilga četras stundas, pie kam izlūki ienaidnieku atspieda, ieņēma Tīfenfortu (Tiefenfort) un uzņēma sakarus ar 34. gren. p. Flederbornā. Izlūkiem bija arī vērtīgs ieguvums — vairāki lgb., ložmetēji un kājnieku ieroči. Starp krituošajiem krieviem bija arī viens pulkvedis un viens majors.

Naktī no 1. uz 2. febr. 15. div. izl. btl. nomainīja vācu 59. k. p. vienības, bet jau 2. febr. plkst. 08.00 izlūkiem bija atkal jādodas uz Tīfenfortu, lai glābtu stāvokli, jo vācu vienības zem krievu spiediena nekārtībā atkāpās. Izlūku pretuzbrukums guva sekmes, tie stāvokli atjaunoja un noturējās līdz plkst. 22.00, kad tos nomainīja 33. gren. pulka stāba rota, kuŗa pie Tīfenfortas ieņēma uztverošās pozicijas ar fronti uz D, lai nodrošinātu plkv. Januma kaujas grupas atiešanu uz Flederbornu.

Šajās kaujās sevišķi izcēlās izl. btl. komandieris kpt. Pomrēns un 1. un 3. rotu komandieri — ltn. Lejiņš un vltn. Krūka. Izlūki bija cietuši smagus zaudējumus.

Tajā laikā, kad izlūki sāka savu uzbrukumu Tīfenfortai, uzbrukumu sāka arī krievi, sakaujot vācu II/51. k.p. pie Betkenhameras. Stāvokli šeit atjaunot plkv. Janums uzdeva šim pašam vācu btl., bet tas no tā izpildīšanas izvairījās, par ko no amata atcēla šī btl. kom. Šādā situācijā palika nenodrošināts maj. Lazduzieda btl. labais flanks, kāpēc pēdējais uzbrukumu pārtrauca un ar div. vadības pavēli ieņēma aizstāvēšanās pozicijas ap 3 km D no Jastrovas pie Šēnvaldes (Schoenwalde). Ap plkst. 21.00 sākās krievu uzbrukums Lazduzieda pozicijām, ko atkārtoja divi reizes arī 2. febr. rītā, bet Lazduzieda btl. visus šos uzbrukumus atsita. Daudz te palīdzēja btl. piedalītā vācu zenītbtr. Tikai krieviem uzbrūkot trešo reizi ap plkst. 11.00, izdevās Lazduzieda btl. atspiest līdz Jastrovas stacijai. Šī krievu uzbrukuma laikā izpalika vācu zenītbtr. atbalsts, tā bija mainījusi pozicijas.

Ap plkst. 13.00 krievi uzsāka jaunu uzbrukumu Jastrovai no DR, pie kam viņiem izdevās ieņemt augstieni 148,0, kas atradās 2 km R no Jastrovas stacijas. Šeit smagas kaujas, pat vairākas reizes nonākot tuvcīņā, izcīnīja 33. gren. p. vienības, lēnām atejot un pievakarē atdodot krieviem Jastrovas staciju.

Neveiksmi cieta arī vācu I/51. k. p., kas aizstāvējās A no Jastrovas, kuŗu naktī no 1. uz 2. febr. krievi sakāva, krītot arī šī vācu btl. komandierim. Viss btl. sāka atkāpties nekārtībā uz Jastrovas pilsētu.

Div. vadība šajā laikā nodeva plkv. Januma rīcībā rezervē turēto kpt. Joachima kaujas grupu (apm. btl. stiprumā), ar uzdevumu atjaunot bijušo I/51. k. p. stāvokli. Tas Joachimam neizdevās un viņa kaujas grupa ieņēma aizstāvēšanās pozicijas Jastrovas A malā, kuŗas arī noturēja līdz tumsai.

2. febr. rītā, kad noskaidrojās, ka 48. SS gren. p. nav izdevies atbrīvot div. atiešanas ceļu uz Ratcebūru, div. vadība, lai izkļūtu no pilnīga krievu ielenkuma Jastrovā, nolēma izlauzties uz Landeku (Landeck), kaut gan ienaidnieks jau bija paspējis pārķert šo atiešanas ceļu pie Vallachzē (Wallachsee). Tajā pat laikā vācu 32. k. div., uzbrūkot no Z bija jau sasniegusi 1. febr. vakarā līniju Landeka—Prūšu Frīdlande (Landeck—Pr. Friedland).

Lai nodrošinātu izlaušanos uz Landeku, div. stābs jau 2. febr. plkst. 10.00 devās uz Flederbornu, pavēlot arī visām Jastrovā esošām vienībām, izņemot plkv. Januma kaujas grupu, uzsākt atiešanu uz Landeku, cerot, ka līdz div. vienību pienākšanai pie Valachzē tur krievu pārķertais ceļš tiks atbrīvots. Januma kaujas grupai pavēlēja noturēt Jastrovu cik ilgi vien iespējams.

Div. vienības no Jastrovas sāka atiet plkst. 11.00. Līdz ar div. vienībām patvarīgi atiešanu sāka arī 51. k. p. bataljoni, pat neinformējot plkv. Janumu, kuŗam tie bija operātīvā ziņā padoti. Visu atkāpšanās ceļu apšaudīja krievu smagie ieroči. Ceļš bija arī pārpildīts nevien ar div. vienībām, bet arī neaprakstāmām bēgļu vezumu kolonnām, un kad tie 2. febr. pievakarē sasniedza Flederbornu, tad šī ciema vidū sablīvējās ratu kolonnas 3 līdz 4 rindās. Tālāk uz priekšu netika, jo ceļš pie Valachzē bija vēl krievu rokās.

Plkv. Januma kaujas grupai līdz tumsai izdevās Jastrovu noturēt un atkāpšanās pavēli savai grupai viņš deva ap plkst. 17.00, izveidojot trīs sedzošas līnijas, grupētas dziļumā uz Flederbornu: pirmo — Jastrovas DR malā, otru mežiņa DR malā ZA no Jastrovas un trešo — pie Tīfenfortas. Uzdevums bija katru šo poziciju noturēt līdz pavēlei. Neskatoties uz ienaidnieka spēcīgo spiedienu, Januma kaujas grupa šo pavēli izpildīja. Plkst. 23.00, kad Janums bija ieradies Flederbornā, izrādījās, ka vēl ceļš pie Valachzē nav atbrīvots un div. kom. jau apjukumā deva pavēli plkv. Janumam atgriezties Jastrovā, kas vairs nebija iespējams. Mēģināja atgriezties vismaz līdz Tīfenfortai. Arī tas neizdevās, jo krievi jau bija pienākuši Flederbornai no A un R uz apm. 1 km attāluma un pēkšņi no abām pusēm atklāja ļoti spēcīgu smago ieroču uguni pa pilsētiņā sabraukušām un sablīvētām kaŗaspēka un bēgļu kolonnām. Tas viss radīja neiedomājamu apjuku-

mu, viss sajuka un katrs bēga uz Landeku uz savu roku. Šī krievu apšaude bija prasījusi no div. ļoti smagus upuŗus. Kad pēc 10 minūtēm uguns cik necik aprima, tad jau bija pilns ceļš un grāvji ar kritušiem un ievainotiem kaŗavīriem, zirgiem, civīlistiem, viss nosprostots ar sadauzītiem vezumiem. No ienaidnieka uguns bija aizdegušās arī vairākas ēkas un to liesmas apgaismoja pilnīgi atklāto ceļu, rādīdamas krieviem jaunus mērķus.

Otrs div. vienību sablīvējums radās dažus km pirms Valachzē, kur atkāpšanās ceļu zem spēcīgas smago un kājnieku ieroču uguns turēja ienaidnieks no uzkalniem D no Valachzē. Stāvoklis palika vēl kritiskāks, kad R no ceļa parādījās krievu tanki, kas atspiedušī mūsu sedzošās vienības no uzkalniem R no ceļa, pilnīgi netraucēti varēja šaut pa sablīvētām vienībām, radot jaunu pāniku un sagādājot smagus zaudējumus.

Te arī I/15 art p. zaudēja piecus lielgabalus — 3 vieglos un 2 smagos, kas patiesībā pilnīgi izslēdza mūsu art. darbību.

Kaujas pie Jastrovas bija beigušās, arī Flederbornas dienas bija beigušās. Sākās cīņa par izlaušanos uz Landeku.

LANDEKAS TRAĢĒDIJA

Kaujas par ceļa atbrīvošanu uz Landeku pie Valachzē ilga ap 11 stundas. Beidzot 3. febr. ap pusdienas laiku 48. SS gren. p. izdevās pārsteidzošā uzbrukumā ieņemt Valachzē, bet ap 1,5 km D no Landekas krieviem bija izdevies no jauna pārķert div. atkāpšanās ceļu. Div. vienības atkal sablīvējās ap 1,5 km gaŗā ceļa posmā, radot krieviem jaunu apšaudes mērķi, sagādājot jaunus zaudējumus. Caurlaušanās operācijā tagad iesaistīja visus div. spēkus, tā arī izdevās, gan ciešot smagus zaudējumus. Krita arī div. stāba Ia maj. Vulfs, 32. gren. p. komandieris maj. Rubenis, 15. sapieru btl. kom. majors Dostmans (SS-Sturmbannfuehrer Dostmann), un I/15. art. p. kom. kpt. Eglīte (dzn. kom. pienākumus uzņēmās kpt. Tūte). Tie bija neatvietojami zaudējumi, sevišķi komandējošā sastāva ziņā, jo visi kritušie bija rūdīti kaujas virsnieki.

34. gren. p. ar 15. div. izl. btl. atliekām un I/33. gren. p. aizstāvēja Flederbornu līdz 3. febr. plkst. 13.00 un pēc visu div. vienību iziešanas atgāja uz Landeku. 3. febr. priekšpusdienā Flederbornā ievai-

noja arī 34. gren. p. komandieri pltn. Vīksni (pulka turpmāko komandēšanu vēlāk uzņēmās maj. Ķīlītis).

Pēc caurlaušanās vienības devās uz div. vadības noteikto pulcēšanās vietu Krumenze (Krummensee) rajonā, kur tās ieradās 3. febr. vakarā. No šejienes uz slimnīcām nācās evakuēt daudzus apsaldētos kaŗavīrus un tā div. vienību sastāvs bija pilnīgi sarucis.

Asiņainās kaujas kopš Nakeles, it sevišķi pie Jastrovas, Flederbornas un Landekas bija beigušās. Visvairāk zaudējumus cieta 2. un 3. febr. un patiesībā 10 dienu laikā div. bija gandrīz pilnīgi sakauta un tās kaujas spējas kļuvušas ļoti ierobežotas.

Krumenzē div. vienības nepaspēja vēl atgūties no pāris nedēļu neveiksmēm, kad tās jau 4. febr. saņēma pavēli ieņemt aizstāvēšanās pozicijas Dobrinkas (Dobrinka) upītes Z krastā starp Landeku un Pritcenvaldi (Pruetzenwald).

4. febr. divīzija arī saņēma pirmo cilvēku papildinājumu kopš Rietumprūsijas apmācību laukuma atstāšanas. Papildinājumi nāca no 15. lauku papildinājumu depo un sastāvēja pa lielākai daļai no bij. policijas pulku kaŗavīriem, kuŗiem jau bija zināma kaujas pieredze Krievijas kaŗa laukos. Ar šo papildinājumu saņemšanu notika arī div. vienību pārkārtošana:

1. 32. gren. p. kā kaujas vienību pagaidām likvidēja un tā kaujas spējīgos kaŗavīrus nodeva 33. gren. p., kuŗš viņus ieskaitīja II btl. kā 8. rotu, nozīmējot 32. gren. p. maj. Alksnīti par šī btl. kom.
2. 33. un 34. gren. pulkus atkal pārveidoja katru divu btl. sastāvā,
3. I/15. art. p. no četrām btr. pārveidoja uz divu btr. divizionu: 1. btr. bija tagad 3 lgb. un 3. btr. — 2 lgb.
   (Sīkāk par šiem pārkārtojumiem būs rakstīts vēlāk.)

Jauno aizstāvēšanās poziciju div. ieņēma tikai ar vienu pulku, pārējās vienības paturot rezervē, lai izbūvētu pozicijas dziļumā. Šis iecirknis bija mierīgs, ar nenozīmīgām sadursmēm. Tomēr ilgi šajās pozicijās div. nebija lemts palikt un jau 10. febr. rītā nāca jauna pavēle, steidzīgi noņemties no pozicijām un pāriet uz Grīnavas (Gruenau), Kaminas (Kamin) rajonu, lai tur 10./11. febr. naktī nomainītu aizstāvēšanās pozicijās esošās vācu vienības.

KAMINAS AIZSTĀVĒŠANA

Pozicijas Dobrinkas upītes krastos nodeva vācu maj. Šeibes (Scheibe) kaujas grupai un 10. febr. ap pusdienas laiku div. vienības uzsāka gājienu A virzienā pa ceļu Pētersvalde (Peterswalde), Prūšu Frīdlande (Pr. Friedland), Grīnava (Gruenau) uz jauno darbības rajonu (sk. 2.schēmu).

Div. pārvietošanās laikā Krumenzē ieradās no Sofienvaldē atstātās 15. art. pulka viena btr. ar 4 lgb., to iedalīja I/15. art. p. kā 2. btr. Tas bija nozīmīgs uguns spēka pastiprinājums.

Pārgājiens uz jaunām pozicijām bija ap 35—40 km garš. Liels traucējums un lieku spēku patēriņš bija uznākušais atkusnis. Jau vēlā naktī, ieradušies jaunajās pozicijās, div. spēki stājās pie vācu vienību nomaiņas, ko veica līdz 11. febr. rītam.

11. febr. rītā 15. div. vienības ieņēma aizstāvēšanās pozicijas atbalstu punktu veidā uz vispārējās līnijas Grīnhirša (Gruenhirsch), Kol. Dombrovo (Kol. Dombrowo), Pletciga (Ploetzig), pie kam pa labi līdz Kol. Dombrovo (pēdējo ieskaitot) pozicijas ieņēma 34. gren. pulks, pa kreisi līdz Konicas—Cempelburgas (Konitz—Zempelburg) dzelzceļam (pēdējo iesl.) 33. gren. p.

Krievi 10. febr., vēl pirms 15. div. ierašanās šajā iecirknī, bija uzsākuši plašāku uzbrukumu Konicas virzienā. Vācu IV tanku korpusa vienības, kas aizstāvējās A no minētā dzelzceļa, jau naktī zem krievu spiediena atgāja uz Lielcirkvitcu (Gr. Zirkwitz) un tā atklāja pilnīgi 33. gren. p. kreiso flanku. 33. gren. p. komandieris bija spiests jau 11. febr. rītā atliekt pulka kreiso spārnu ar fronti pret A, ieņemot jaunu aizstāvēšanās poziciju uz līnijas Pletciga, Brcuchovo (Brzuchowo) ezers, Mocheles ez. (Mochel) DA gals. Bez tam div. vadība pavēlēja izbīdīt vienu rt· (1. rotu) uz augst. 148,0, kas atradās ārpus div. aizstāvēšanās iec. A no Konicas dzelzceļa. Šīs vienības uzdevums bija sprostot Mazcirkvitcas (Kl. Zirkwitz) — Kaminas virzienu.

15. div. vienības vēl nebija paspējušas cik necik iekārtoties jaunajās pozicijās, kad jau tai pašā dienā, agrā priekšpusdienā, krievi sāka uzbrukumu visā div. iecirknī, pie kam spiediens bija sevišķi spēcīgs 34. gren. pulka iecirknī (virzienā uz Grīnhiršu). Pulks to neizturēja un sāka soli pa solim atkāpties. Pulkam trūka arī art. pabalsta, jo pēdējai nebija municijas.

33. gren. p. visus ienaidnieka uzbrukumus atsita vai iebrukumus likvidēja ar prettriecienu. Tikai 11. febr. vakarā krieviem izdevās ielauzties 33. gren. p. pozicijās pie Pletcigas, kur aizstāvējās, pulkam

piedalītā, vācu ltn. Jākoba (Jacob) rota, apm. 30 vīru stiprumā. No pulka atšķēla 5. rt., kas aizstāvēja Kol. Dombrovo. Krievu rokās krita arī Pletciga. Sakarā ar šiem krievu panākumiem 33. gren. p. komandieris aizstāvēšanās pozicijas pārnesa uz līnijas augst. 159,0 — Brcuchovo ez. Z krasts.

11. febr. naktī, ap plkst. 23.00 krievi ievadīja jaunu uzbrukumu gar Konicas dzelzceļu Z virzienā, atspiežot vācu 79. bruņotā sapieru pulka vienību, kas atkāpās Lielcirkvitcas virzienā. Tajā pat laikā krievi iefiltrējās arī 33. gren. p. aizmugurē. Šajā kritiskajā stāvoklī 33. gren. p. komandieris pavēlēja 15. div. izl. btl., kas šīs dienas vēlā pēcpusdienā bija ieradies Kaminā un nodots 33. gren. p. rīcībā, uzbrukt virzienā Kamina — St. Kamina un sasniegt dzelzc. līniju. Šis uzbrukums neizdevās, jo trūka art. atbalsta, bez tam 2./15. div. izl. btl. naktī nomaldījās. Btl. cieta atkal smagus zaudējumus. 33. gren. pulka komandieris bija spiests atvilkt sava pulka kreiso spārnu jaunās pozicijās ap 300 m A no Kaminas pilsētiņas.

12. febr., krieviem atjaunojot uzbrukumu, izdevās 34. gren. p. atspiest vēl tālāk uz Z Grinavas virzienā un ieņemt Vitkavu (Wittkau). Līdz ar to bīstamā stāvoklī nokļuva 33. gren. p. Pēdējo pastiprināja ar vienu vācu btl. no 32. k. div. (kpt. Noltes vadībā), tas nomainīja stipri cietušo 15. div. izl. btl. un ieņēma pozicijas DA no Kaminas. Visumā tajā dienā 33. gren. pulks tomēr savās pozicijās noturējās. Izl. btl. novietoja Kaminā, div. rezervē. Tomēr 33. gren. pulka, resp. Kaminas aizstāvju stāvoklis bija bēdīgs: viņu rīcībā uz aizmuguri bija palicis tikai viens ceļš: Kamina — Vordele (Wordel) —Bonštetena (Bonstetten), jo 12. febr. rītā arī vācu IV tanku korpusa vienības, kas darbojās pa kreisi no 33. gren. p., bija atstājušas Lielcirkvitcu un atkāpās uz Z, tā pilnīgi atklājot 33. gren. pulka kreiso flanku, tāpat apdraudēts bija arī pulka labais flanks. Lai stāvokli cik necik nostabilizētu, tad pulka komandieris atlieca arī savu labo spārnu ar fronti uz R, uz līnijas augst. 159,0 — Probstei (Probstei VW) līdz Kamionkas upītei (sk. 2. schēmu). Lai nodrošinātu vienīgo rīcībā palikušo atkāpšanās ceļu Kamina—Bornštene no ZA, tad 33. gren. p. komandieris novietoja 2 rotas (1. un 4. rt.) pozicijās Z no Mocheles ez. līdz Obkassai (Obkass).

13. febr. pēc pusnakts krievi pastiprināja savu spiedienu Grīnavas virzienā, to ieņēma un atspieda 34. gren. pulku uz Z, Mosinas (Mossin) virzienā.

Starp 34. un 33. gren. p. bija radusies sprauga. Atjaunojot starp šiem pulkiem sakarus, div. kom. uzdeva 15. div. izl. btl. naktī no 12. uz

13. febr. Izl. btl. izgāja no Kaminas tikai 13. febr. plkst. 15.00 R virzienā, bet jau pie Vitkavas to ienaidnieka pārspēks atspieda uz Kamionkas upītes Z krastu. Tās pašas dienas agrā rītā krievi uzsāka arī uzbrukumu uz Z no Mocheles ez. R virzienā. Mūsu spēkus atspieda un tie ieņēma jaunas pozicijas tuvu Vordeles—Bonštetenes ceļam. Plkst. 11.00, pēc iepriekšējas spēcīgas uguns sagatavošanas, krievi uzbruka Vordelei no A, kā arī no DR, kur tie izmantoja spraugu starp abiem — 34. un 33. gren. pulkiem. Šo ienaidnieka koncentrēto uzbrukumu I/33. gren. p. neizturēja un bija spiests atiet uz mežu, kas ap 3 km Z no Vordeles un pēc tam vēl tālāk uz Z — uz Anafeldi (Annafeld). Te pozicijās jau atradās 15. div. sap. btl.

Krieviem ieņemot Vordeli, Kaminas aizstāvji bija pilnīgi ielenkti. Ienaidnieks jau no paša rīta atklāja pa pilsētiņu visu kalibru art. uguni, sagraujot mājas un aizdedzinot visu pilsētiņu.

Lai gan divīzijas un korpusa vadība (tajā laikā 15. div. bija pakļauta XVIII kalnu korpusa kom.) bija labi informēta par stāvokli Kaminā, tā neatlaidīgi pastāvēja, ka šī pilsēta noturama par katru cenu. 12. febr. Kaminu apmeklēja arī vācu XVIII kalnu korpusa komandieris ģen. Hochbaums (Hochbaum). Viņu sīki par stāvokli informēja plkv. Janums. Tomēr nāca pavēle aizstāvēties, neievērojot bezcerīgo stāvokli. Ģen. Hochbaums paskaidroja, ka IV vācu tanku korpuss patreiz pārgrupējot spēkus, lai pārietu pretuzbrukumā un šī pretuzbrukuma izdošanās esot atkarīga vienīgi no Kaminas noturēšanas. Šādu pavēli deva arī div. kom., kaut gan Janums bija telegrafējis, ka trūkst municijas un uzdevums nav izpildāms.

Ap plkst. 13.00 krievi no jauna atklāja pa pilsētiņu viesuļuguni un II/33. gren. p. kreisajam spārnam, kas aizstāvējās D no Kamionkas upītes, to atspieda uz Kaminkas R malu.

Plkst. 15.00 plkv. Janums, neievērojot div. pavēli, nolēma izlauzties no Kaminas uz savu roku un par izlaušanās virzienu noteica Vordele—Blūmfelde (Blumfelde), uzbrukuma sākumu nosakot plkst. 18.00. Visu laiku pilsētiņai uzbruka krievu pārspēks, bet šī ielenktā kaujas grupa visus uzbrukumus atsita.

Plkst. 16.00 Kaminā atgriezās izl. btl., kurš bija mēģinājis izlauzties Blūmfeldes virzienā, bet ciešot smagus zaudējumus, bija spiests atkāpties. Krievu lieli spēki bija ieņēmuši uzkalnus ap 1,5 km R no Vordeles. Pamatojoties uz šīm ziņām, plkv. Janums mainīja savu izlaušanās virzienu un noteica to tagad tieši gar ceļu Kamina—Bonštetene.

Plkv. Januma kaujas grupa izlaušanos sāka, kā bija jau iepriekš noteikts, plkst. 18.00 un to ievadīja II/33. gren. p. ar divām piedalītām rotām no 15. div. izl. btl. maj. Alksnīša vadībā. Vordeles ciemā ienaidnieku pārsteidza un straujā triecienā to atsvieda, ciešot tam lielus zaudējumus un atstājot vairākus gūstekņus, zirgus, lauku virtuvi u.c. kaŗa mantas. Pēc visu vienību iziešanas cauri Vordelei, pulks sasniedza ap plkst. 22.00 Bonštetenu, kur pozicijas jau agrāk bija ieņēmis 15. div. sap. btl. Vienīgi, pārpratuma pēc, 13./33. gren. p., kas pildīja segšanas uzdevumus, bija atpalikusi, bet arī tai izdevās iznākt no ielenkuma un pievienoties pulkam 15. febr. Vēlāk izrādījās, ka tomēr vācu vadības pavēle bijusi — Kaminu atstāt, tikai plkv. Janums to nebija saņēmis.

No Bonštetenes plkv. Januma kaujas grupa tūdaļ devās uz Šlochavu (Schlochau) un pēc tam uz Klausfeldi (Klausfeld), kur bija noteikta 15. div. pulcēšanās vieta.

Kaminas kaujas bija beigušās. Tās atkal bija prasījušas no latviešu kaŗavīriem asiņainus upuŗus un pārcilvēcisku fizisku un garīgu piepūli, bet tajā pat laikā tā bija spilgta liecība mūsu vīru izturībai, drošsirdībai un vadības mākai.

Jāuzsveŗ, ka tajā pat laikā div. vadība atradās nenoteiktā, nevarīgā virspulkveža Aksa rokās un div. stāba Ia virsnieka pienākumus pildīja šim amatam pavisam nepiemērots ltn. (SS-Ustuf.) Pape, jo pēc maj. Vulfa krišanas tam vietnieks vēl nebija nozīmēts.

Pēc div. sapulcēšanās Klausfeldes (Klausfelde) — Lindenbergas (Lindenberg) rajonā, tā palika šeit līdz 18. februārim.. Vienīgi I/15. art. p. atstāja vācu 32. k. div. rīcībā līdz 21. febr., kad tas atgriezās pie 15. divīzijas.

Pa atrašanās laiku rezervē 15. div. vienības nodarbināja pie pozicijū izbūves darbiem Kristfeldas (Christfeld) — Damnicas (Damnitz) rajonā. Šis laiks arī noderēja ieroču, transporta un citu kaujas līdzekļu savešanai kārtībā.

Šajā laikā pie 33. gren. pulka atgriezās 2. rota, kuŗa kadeta Burmeistera vadībā bija bijusi kopš 27. janvāŗa (pie Hoenvaldes) ienaidnieka aizmugurē un nemitīgās izlaušanās kaujās bija pastāvējusi līdz 3. februārim, kad tā bija sasniegusi vācu pozicijas pie Pr. Frīdlandes. Gandrīz visi 20 rotas kaŗavīri bija jāievieto slimnīcās, jo bija vai nu ievainoti vai apsaldējušies.

15. DIV. KOMANDIEŅA MAIŅA

15. febr. div. komandēšanu pārņēma jaunieceltais kom. virspulkvedis Burks (SS-Oberfuehrer Burk).

Pirmais iespaids par jauno komandieri nebija teicams. To liecina arī divi viņa raksti.

Viņa 16. februāŗa pavēle bija:

15-Waffen-Gren.-Div.d.SS
(lett. Nr. 1)
Kommandeur
Tgb. Nr. 185/45 geh.

Div.Gef.Std., den 16.2.45

Tulkojums
SLEPENI!

Sevišķa pavēle Nr. 1

Savās līdzšinējās cīņās divīzija cīnījusies krietni un varonīgi, bet arī — pēc augstākās vadības atzinuma — izšķīrējos brīžos tā bijusi vairāk vai mazāk nespējīga. Patreizējais kaŗa stāvoklis prasa visu spēku pielikšanu, vienalga vai esam vācieši vai latvieši. Galu galā mēs cīnāmies kopīgi plecu pie pleca pret šo nezvēru boļševismu un par brīvu Eiropu. Virsnieki, instruktori un kareivji, kas šinī kopējā likteņa stundā ir gļēvi un nedisciplinēti un tā kaitē divīzijas slavai un aptraipa mūsu kritušo biedru godu, ir jāiznīdē.

Tādēļ es ticu, ka esmu to parādā visiem varonīgajiem un kārtīgajiem biedriem, it īpaši tiem, kas krituši cīņā par savas tautas brīvību, ja es pavēlu sekojošo:

1.) Virsnieki, kas bez pamatota iemesla atstāj cīnošos vienību, it īpaši vadu komandieri, kas kritiskos stāvokļos dodas pie saviem rotu komandieriem, rotu komandieri, kas atiet uz bataljonu kom. punktiem, bataljonu komandieri, kas turās pulku kom. punktos vai viņiem nodotās pavēles nepilda ar savu personisko priekšzīmi, cīnoties līdz pēdējai patronai, tiks notiesāti lauku kaŗa tiesā.

2.) Instruktori un kareivji, kas kaujas darbības laikā pretēji pavēlei dodas uz aizmuguri, atsakās paklausīt, aizsviež savus ieročus, apzināti ļauj tos sev atņemt vai tiem pazust, tiks notiesāti lauka kaŗa tiesā.

3.) Kas laupa vai posta vai grauj svešu īpašumu tiks nošauts saskaņā ar 13.2.45. SS Reichsführera pavēli.

4.) Divīzijas locekļi, kas nav pildījuši pienākumu kā norādīts punktos 1 un 2, attiecīgajam komandierim nekavējoties jānosūta uz divīzijas stābu.

Divīzijas locekļus, kas noziegušies, kā minēts 3. punktā, attiecīgam komandierim nekavējoši jāliek nošaut, tajā pat laikā īsi ziņojot divīzijai.

Oriģinālu parakstījis
Burk
SS Oberführer und
Divisionskommandeur

Sadalījums: līdz rotai.
Pēc iepazīšanās, nepatstāvīgos bataljonos un rotās pavēle jāiznīcina, rakstiski ziņojot Div. 1a.

Pēc iepazīšanās ar divīzijas stāvokli tuvāk, sekoja viņa 19. februāra ziņojums savai augstākai priekšniecībai. Tā saturs savukārt bija šāds:

Tulkojums.

11. SS. Ieroču-gren. Div.
(latv. Nr. 1)
Komandieris

Div. kom. pk. 19.2.45.

Ziņojums.

1. Pie divīzijas pārņemšanas atklājās sekojoša aina: divīzija smagajās cīņās pie Flederborn, Landeck kā arī Camin bija pilnīgi izslīdējusi no vadības rokām. Vadība pati par sevi bija nepietiekoša, jo viss vadības stābs bija izkritis un divīziju vadīja tikai Oberführer Ax un 01. Lielākā daļa latviešu virsnieku — pulka un bataljonu komandieri bija pilnīgi nederīgi. Pati vienība pēdējās cīņās bija stipri nolietota, cietusi stiprus zaudējumus, bijusi ielenkta un vajadzēja ar 1000 ievainotiem izlauzties uz aizmugures pozicijām. Sakarā ar to vienības bija pilnīgi sajukušas. Tā kā nebija nekādas stingras vadības līdz bataljona komandierim, vienības bija sadrumstalojušās un patstāvīgi un patvarīgi devušās uz aizmuguri. Vezumi, sevišķi lauka ķēķi, 4 atskaitot, bija krituši ienaidnieka rokā un karaspēkam nebija nekāda uztura. Atsevišķas grupas sagādāja sev pārtiku patstāvīgi un pie tam ir bijuši gadījumi, kuri būtu apzīmējami kā laupīšana resp. pieskārās ļoti tuvu šim jēdzienam.

Ieroči bija cīņā pa lielākai daļai zaudēti. Atsevišķi divīzijas karavīri, ievērojot ienaidnieka materiālo pārsvaru un pašu smago ieroču pilnīgu trūkumu, bija varbūt savus ieročus arī pametuši. Bez tam vēl dažas Wehrmacht karaspēka daļas, liekas uz savu ierosmi, bija devušas pavēli atpakaļ nākošās latviešu divīzijas vienības atbruņot, jo tās esot bīstamas pārējam karaspēkam. Papildinoši man jāsaka, ka tanī telpā, kur divīzija cīnījās un atkāpās, bija gājuši cauri arī latviešu Felders. Depot vienības. Šīs Depot vienības pēc lauku iedzīvotāju izteicieniem atkāpušās postīdamas un laupīdamas. Lauku iedzīvotāji runā tikai par latviešiem. Lieta tomēr grozās netikai ap 15. divīzijas vienībām, bet arī ap Felders. Depot un

tam padotiem latviešu būvbataljoniem, kuŗi bija gājuši tai telpai cauri, pirms vēl tur nonāca divīzija. Ar to, ka neatšķīra 15. divīziju un militāri pilnīgi neapmācītos būvbataljonus un šo atšķirību neievēroja arī Wehrmacht, runāja vienmēr tikai par latviešiem vispār, ar to radīja sarūgtinājumu tanīs divīzijas vienībās, kuŗās bija kārtība un disciplīna. Ar smagām cīņām un redzamo neveiksmi, ko bija izsaukusi sliktā vadība un nepietiekošā municijas piegāde, divīzija bija pilnīgi zaudējusi pašpaļāvību un jutās lielākā vai mazākā mērā šokēta.

2. Pēc tam, kad es biju stādījies priekšā XVIII (kalnu) A.K. komandiekājnieku ģenerālim Hochbaum, pēdējais sarunas beigās Div. Ia klātbūtnē vārdu pa vārdam izteicās: „Burk kungs, es Jūs tiešām nevaru ar Jūsu jaunajiem uzdevumiem apsveikt. Visdrīzāk varat Jūs pie šī uzdevuma viegli pazaudēt labu slavu un vārdu un kādā jaukā dienā ar kaunu un negodu tikt nobīdīts pie malas."

   Tad ģenerālis šinī garā turpināja: „Savu lietu pie Nakelas divīzija izdarījusi teicami. Tomēr vēlāk, kad vadība nedarbojās un SS-Oberführer Ax ar ltn. Pape vieni paši vadīja divīziju, sāka parādīties secinājumā uzrādītās nožēlojamās parādības. Nonāca tik tālu, ka divīzijas daļas plūda atpakaļ, aizraujot sev līdzi dažas Wehrmacht daļas. Tā kā divīzija patreiz izskatās, tā vairs nevar cīņu turpināt. Vienībām, kas atrodas cīņā, tā pat var būt bīstama. Man ir iespaids, ka latviešu virsnieki nestāv sava uzdevuma augstumos. Es negribu apstrīdēt, ka viņiem trūktu labas gribas, bet ir fakts, ka sakarā ar viņu nepietiekošu apmācību, tie nespēj veikt viņiem dotos uzdevumus." Tad es ģenerālim paziņoju savu uzdevumu, kuŗu es saņēmu no SS-FHA, viņam apsolot enerģiski rīkoties, izklīdinātās daļas savākt kopā un laupīšanu un postīšanu ar visiem līdzekļiem tūdaļ novērst. Ģenerālis ar to bija apmierināts.

   Pēc manas ierašanās pie divīzijas un sakaru uzņemšanas ar SS-Oberführer Ax, saaicināju visus divīzijas virsniekus un iepazīstināju ar tūlīt speŗamiem soļiem, saskaņā ar SS/FHA un Korpusa dotiem norādījumiem un uzdevumiem. Reizē ar pulcēšanās vienību iekārtošanu uzsāka arī Feldgendarmerie komandas savu darbību.

3. Tūlīt spertie soļi deva drīz panākumus. 2 dienu laikā savāca 1100 vīrus (virsniekus, instruktorus un kareivjus) un nogādāja atpakaļ savās vienībās. Ar atkārtoti enerģisku rīcību 32. K.D. panāca, ka pārtrauca kaŗavīru atbruņošanu, tālskatu atņemšanu atsevišķiem kaŗavīriem, kā arī satiksmes līdzekļu atsavināšanu. Pulki, pat bataljoni par jaunu sakārtoja savas vienības un izdalīja atkal par jaunu atrastos ieročus. Sakarā ar enerģisku visu virsnieku iespaidošanu uzlabojās vienību iekšējā stāja. Arī šeit pierādījās, ka tas tikai no vadības atkarājas. Instruktori un kareivji ir vērtīgs materiāls un kaujas darbības neveiksmēs nav vainojami. Kā piemērs tam Füs. bataljons, kuŗu vadīja SS-Sturmbanführer Pomrehn. Šis bataljons ar savu komandieri izpelnījās augstāko atzinību pie korpusa. Tā ir zīme,

ka latviešu karavīrs kā tāds nav slikts, bet tam jātiek vadītam no vācu enerģiskiem virsniekiem.

Pēc tam, kad vienība bija atpūtusies un apgādāta normāli ar pārtiku, tā bija atkal savu virsnieku rokās labs cīņas ierocis. Divīzija saņēma vispirms no korpusa poziciju izbūves uzdevumu. Neskatoties uz to, ka trūka ierakšanās rīku un citi darba rīki nocietinājumu būvei, visīsākā laikā tā parādīja vislabākās sekmes. Dienu no dienas vienības cīņas gars uzlabojās un to var uzskatīt pat par labu. Vienība ir sevi atkal atguvusi un par cīņas nepatiku nevar būt vairs runa. 18.2.45. divīzija pārņēma saskaņā ar XVIIII (Geb.) A.K. pavēli Kuddow-Dobrinka sektoru. Nevar būt nekādu šaubu, ka divīzijai šis uzdevums nebūtu pa spēkam. Ja divīzija saņemtu pielikumā minētos ieročus un trūkstošos piederumus īsākā laikā un viņai piekomandētu dažus vācu virsniekus, piem. 4 btl. kom., 12 rt. kom. un dažus instruktorus kā vadu komandierus, tad 15. SS-ieroču gren. divīzija (latv. Nr. 1) kļūtu līdzvērtīga vidēji vērtīgai vācu divīzijai.

(BURK)
SS-Oberführer

Šos rakstus papildināja div. kom. rīcība. Jau savas ierašanās dienā viņš sapulcēja visus pulku un btl. kom., kritizēja vienību līdzšinējo kaujas darbību un apšaubīja latviešu virsnieku kaujas spējas, pieprasot latviešu virsnieku apmainīšanu pret vācu virsniekiem. Vainīgs pie šādas Burka nostājas bija iepriekšējais div. kom. Aks, kas, lai sevi attaisnotu par divīzijas neveiksmēm pēdējās kaujās, visu vainu centās uzvelt latviešu virsniekiem, kas tomēr bija visos grūtajos apstākļos spējuši lieliski pastāvēt.

Vēlāk, kopējo cīņu gaitā, Burks savus ieskatus un nostāju lielā mērā mainīja.

Reizē ar jaunā div. kom. ierašanos ieradās arī jaunais div. Ia maj. (SS-sturmbannfuehrer) Kops (Kopp).

KAUJAS LANDEKAS — PRITCENVALDES RAJONĀ

18. februārī ap pusdienas laiku div. vienības saņēma pavēli pārvietoties uz Landekas—Pritcenvaldes rajonu un ieņemt tās pašas pozicijas Dobrinkas upes Z krastā, kuras div. jau bija ieņēmusi februāra sākumā, pēc izlaušanās no Landekas. Jaunās pozicijas sasniedza naktī no 18. uz 19. febr., bet tās sāka ieņemt tikai 19. febr. ar tumsas iestāšanos, pie kam 34. gren. p. aizstāvējās pa labi, ieņemot pozicijas no

Landekas gar Kidovas (Kuedow) upītes austrumu krastu ar fronti pret R, bet 33. gren. p. pa kreisi, ieņemot pozicijas Dobrinkas upītes Z krastā starp Landeku un Rozenfeldi (Rosenfelde) ar fronti uz D. Rezervē palika 15. div. izl. btl.

Šīs pozicijas bija labi izbūvētas, to nocietināšanu vēl turpināja div. vienības. Krievi mūsu vienības arī traucēja vienīgi ar art. uguni

22. febr. rītā div. atgriezās I/15. art. pulks, kas tūdaļ arī ieņēma pozicijas ar visām 3 baterijām.

23. febr. div. apmeklēja Sofienvaldes apmācības rajonā atstātā 15. div. art. pulka komandieris pltn. Rēbergs un deva ziņas par notikumiem div. atstāto rezervju novietojumā. Izrādījās, ka tur atstātiem art. divizioniem bija atņemti visi lielgabali, tāpat ieročus nebija saņēmušas div. rez. kājnieku vienības resp. Sofienvaldes rajonā atstātie pulku trešie bataljoni. Tā arī bija div. vadības pēdējā saskare ar Sofienvaldi, jo nākamā dienā jau sākās krievu lieluzbrukums, pavisam pārtraucot jebkādus sakarus ar div. rezervi, pašu divīziju kaujās pilnīgi ielencot.

Krievu lieluzbrukums sākās 24. febr. plkst. 08.00 ar apmēram stundu ilgu art. uguns sagatavošanu. Drīz pēc tam krievi ieņēma Pr. Frīdlandi (Pr. Friedland), sakaujot vācu 32. k. div. un uzsāka savu spiedienu ZR virzienā (sk. 2. schēmu).

Lai nodrošinātu div. aizstāvēšanās pozicijas no ZA, tad div. vadība plkst. 18.00 pavēlēja 33. gren. p. ar piedalīto div. izl. btl. ieņemt jau iepriekš izlūkotās pozicijas uz līnijas Pētersvalde—Heinrichsvalde (Peterswalde—Heinrichswalde). Šīs pozicijas pastiprinātam 33. gren. pulkam ieņemt vairs neizdevās. Izl. btl. krievi apturēja jau pie Pētersvaldes, tie jau bija ieņēmuši Heinrichsvaldi, no turienes atspiežot uz ZR SS divīziju „Charlemagne", kas tur bija atradusies aizstāvēšanās pozicijās. Tās uzdevums — ar pretuzbrukumu atspiest krievus nebija izdevies.

Sakarā ar šo draudošo stāvokli div. kreisajā spārnā, 33. gren. p. ap pusnakti saņēma pavēli atiet nedaudz uz ZR, un izveidot jaunu pretestības poziciju uz Šēnverderas (Gut Schoenwerder) mž. — augst. 174.0 līnijas ar fronti uz DA, pie kam pa labi no 33. gren. p. (starp 33. un 34. gren. p.) pozicijas ieņēma divīzijai piedalītā vācu maj. Hēmeļa (Haemel) kaujas grupa.

25. febr. plkst. 10.00 krievi uzsāka jaunu uzbrukumu, smagumpunktu vēršot pret maj. Hēmeļa kaujas grupu, tā spiedienu neizturēja un sāka atiet. Div. vienības bija spiestas mainīt pozicijas, un pēc atiešanas tās ieņēma Cīrflises (Zierflies) upītes R krastā 2 km aiz

Šēnverderas. Krievi mūsu atejošām vienībām strauji sekoja un jau pēc pāris stundām sasniedza div. jaunās pozicijas, kuŗas visumā ar izdarītiem prettriecieniem izdevās tomēr noturēt. Nevarēdami gūt panākumus, krievi sāka apiet div. kreiso flanku, kas bija palicis atklāts, jo 33. gren. p. nebija izdevies uzņemt sakarus ar franču Charlemagne divīziju un radīt cik necik nepārtrauktu frontes līniju. Un tā 25. febr. pievakarē krieviem izdevās ieņemt uzkalnus A no Domslafas (Domslaff) pie Naibergenas (Neubergen), noslēdzot 33. gren. p. atiešanas ceļu Šenverdera—Domslafa. 33. gren. p., nevarēdams noturēties savās pozicijās, saņēma atiešanas pavēli plkst. 21.00 un pati atiešana sākās ap pusnakti. Lai atbrīvotu atiešanas ceļu, 1./33. gren. pulks ievadīja uzbrukumu augstumiem pie Domslafas. Šīs rotas uzbrukums guva sekmes, augstumus atguva, kaut zaudējumi bija lieli, krita arī šīs rotas komandieris ltn. Bonoparts. Saņēma 8 krievu gūstekņus, starp tiem bija arī viens Latgales latvietis, kas bija ticis mobilizēts Sarkanā armijā 1944. gadā, pēc Latgales krišanas krievu rokās.

KAUJAS PIE HAMERŠTEINAS UN ŠPARSĒ

26. febr. rītā div. ieņēma aizstāvēšanās pozicijas Cānes (Zahne) upītes krastā, ZA no Hamerštein as (Hammerstein). (Sk. 3. schēmu, tajā gan iezīmētas vienīgi 33. gren. p. kauju vietas, bet šajā schēmā viegli orientēties attiecībā uz visas 15. div. kauju gaitām.)

Pozicijas vēl nebija necik noorganizētas, kad plkst. 10.00 jau sākās krievu uzbrukums. Te gan izdevās mūsu pozicijas noturēt, bet jau tajā pat laikā div. aizmugurē pie Kl. Kides (Kl. Kuede), kur atradās 15. div. komp., parādījās krievu tanki, kas bija apgājuši div. kreiso flanku, un te uzsāka kauju ar I/15. art. p. baterijām. Mūsu art. krievu tankus padzina, kaut kaujas laukā lielu traucējumu sagādāja nepārskatāmie bēgļu vezumi.

Ap pusdienas laiku krieviem izdevās ieņemt Hamerštein u, kuŗu aizstāvēja vācu vienības. Apejot Hamerštein u no D, ienaidnieks sāka tuvoties Hamerštein as—Kl. Kides ceļam, lai ielenktu Hamerštein u no Z un tā nogrieztu mūsu vienībām atiešanas ceļu. Šajā laikā, patiesībā pirmo reizi, Vācijas kauju laukos uzsāka ļoti aktīvu darbību arī krievu aviācija.

26. febr. 15. div. vienības saņēma pavēli atiet uz Kl. Kidi. Šo atiešanas pavēli arī bez zaudējumiem izpildīja. Te arī saņēma pavēli

Katrs glābjas kā var: vāciešu pamestie lielgabali pie Hameršteinas 1945. gada februārī

pretošanās (nu jau vairs nevarēja būt runa par aizstāvēšanos) pozicijas ieņemt šādi:

1. 34. gren. p., maj. Hēmeļa kaujas grupai un 15. div. sapieru btl. aizstāvēt ezeru spraugu starp Vilmas (Vilm) un Dolgenas (Dolgen See) ezeriem un
2. 33. gren. p — ieņemt pretošanās pozicijas starp Dolgenas ez. R krastu līdz Stepenai (Stepen) ar fronti uz A.

Jau 27. februāŗa agrā rītā krievi uzbruka Kl. Kidei un to ieņēma. Mūsu vienības, kas aizstāvējās šajā ezeru spraugā, atspieda un tās ieņēma jaunas pozicijas šo abu ezeru šaurākā vietā (uz ZR). Šo poziciju drīz atkal samala ienidnieku kājnieki tanku atbalstā. Mūsu vienības atspieda tālāk uz ZR un 7 krievu tankiem pat izdevās sasniegt Sparsē (Sparsee), kur atradās 33. gren. p. komp. Pulka kom. ievadīja kaujā savas pēdējās rezerves — 13. un 14. rotas. Tām arī izdevās kopā ar I/15. art. pulka baterijām krievu tankus apturēt, pie kam iznīcināja 6 ienaidnieka tankus, pa divi sašaujot 14/34. gren. p., mūsu artileristiem un kādas vācu vienības kaŗavīriem. Iznīcināja arī visus uz tankiem uzsēdinātos krievus. Kaut Sparzē ciemu noturēja, tomēr div. vienībām atejot uz ZR arī šo ciemu vajadzēja atstāt un tā aizstāvjiem atiet uz Vurchovu (Wurchow, uz schēmas nepareizi iezīmēts — Wirchow), kur bija nolikta div. vienību sapulcēšanās vieta. Tur jau priekšā atradās 15. div. komp.

27. februāŗa vakarā Vurchovā sapulcētās vienības saņēma pavēli ieņemt pretošanās pozicijas uz vispārējās līnijas St. Elfenbuša—Kusova ((Bhf. Elfenbusch—Kussow).

KAUJAS ST. ELFENBUŠAS — KUSOVAS RAJONĀ

Šajās pozicijās 15. div. vienības ienāca ļoti sliktā sastāvā. Daudzi kaŗavīri bija nomaldījušies, pārguruši, bez jebkādas apgādes. Piemēram, 33. gren. p. bija tikai ap 100 vīru, no kuŗiem arī vairāki piederēja 15. div. izl. btl. un 15. div. prettanku dzn., kas bija noklīduši no savām vienībām. Šajā laikā nebija arī nekādu ziņu par 34. gren. pulku. Abi pulka btl. bija palikuši pozicijās pie Dolgenas ez. R krastā bez sakariem ar div. komp. un redzēdami, ka kaujas troksnis arvien vairāk aizveļas uz ZR, uz savu roku bija atgājuši caur Zasenburgu (Sassenburg) uz div. pulcēšanās vietu — Vurchovu. Kad abi 34. gren. pulka btl. dažādos laikos sasniedza Vurchovu, to jau div. citas vie-

nības bija atstājušas un tā tie maldīdamies pa apvidu tikai pēc ilgāka laika uzņēma sakarus ar 33. gren. p. Maldījās arī 33. gren. pulka abi btl., no tiem II/33. gren. p. ieradās pulka kom. rīcībā Libgustas muižā (Luebgust), 28. febr. ap pusdienas laiku, bet I/33. gren. p. tikai 1. marta rītā.

Jaunās pozicijas div. atliekas ieņēma 28. febr. rītā, pie kam pa labi iecirknī St. Elfenbuša—Kusova aizstāvējās 33. gren. p., bet pa kreisi 34. gren. p.

Jau tanī pat dienā ap plkst. 10.00 krievi uzbruka jauniekārtotām pozicijām un 34. gren. pulka atliekas atspieda Rafenbergas (Raffenberg) virzienā. Līdz ar vācu vienībām atspieda arī 33. gren. pulka vīrus, apm. rotas stiprumā, kas aizstāvēja Kusovu. Krievi, laužoties strauji uz priekšu, jau sāka apdraudēt Gramencu (Gramenz) no ZA. Ar viena vācu sap. btl. ierašanos, kas ieņēma pozicijas Rafenbergas A malā un ar II/33. gren. p. paliekām, izdevās fronti kaut cik nostabilizēt uz Lībgustas—Rafenbergas līnijas. Tikko ieradušies I/33. gren. pulks ieņēma pozicijas iecirknī Flakenheide (Flackenheide) — Lībgustas muiža.

1. un 2. martā 15. div. frontes sektorā krievi nekādas aktivitātes neizrādīja, jo pārkārtoja savus spēkus nākamo dienu darbībai.

3. martā krievi atjaunoja savu lieluzbrukumu Pomerānijā, lai iznīcinātu tos vācu spēkus, kas vēl aizstāvējās A no Štetines (sk. arī Vācijas karti). Šī uzbrukuma rezultātā divīzijas dienesta orgānus un daļu no pulku un citu vienību transportiem atšķēla no divīzijas. Div. stāba dien. nod. (Q Abt.), kopā ar daļu no apgādes orgāniem un 15. div. sap. btl. izrādījās ieslēgti Kolbergā (Kolberg). Atlikušās apgādes vienības un pulka transporta daļas transporta vienību izdevās div. apgādes pulka kom. maj. Baumanim vēl pēdējā brīdī pie Svinamindes (Swinamuende) izvest no krievu ielenkuma un 6./7. martā sasniegt Neibrandenburgas (Neu-Brandenburg) rajonu.

15. div. kaujas iecirknī 3. marta rītā krievi sāka atkal uzbrukumu spēcīgas smago ieroču uguns atbalstā un neņemot vērā mūsu vienību varonīgo pretošanos, tās pamazām sāka atspiest R virzienā. Šajā dienā sevišķi labi darbojās I/15. art. kpt. Tūtes vadībā.

Cīnoties vairākās pakāpeniskās pretošanās pozicijās, tomēr div. vienības visu laiku spieda atpakaļ un 4. martā tās bija sasniegušas līniju Damena (Damen) — Cadtkova (Zadtkow), apm. 20 km DA no Belgardes (Belgard).

Šajās pozicijās pienāca ziņa no div. vadības, ka krieviem izdevies vācu fronti pārraut un to tanku spēki jau sasnieguši jūras piekrasti pie

Kolbergas un Kaminas (Camin), kas atradās A no Svinamindes, līdz ar to pilnīgi ielencot vācu spēkus, kas operēja A no Štetinas, t.i. vācu III t.s. Tetova korpusu (Tetow), kuŗā ietilpa arī 15. div., vācu Pomernas div. (Pommerns) un t.s. Muntcela korpusa grupa, kuŗā ietilpa vācu 5. jēgeru un Holšteinas div., kā arī franču Charlemagne div.

(Sk. 4. schēmu.)

Sakarā ar radušos stāvokli vācu III korpusa vadība bija nolēmusi izlauzties uz R. Šai sakarībā katrai div. ierādīja savu atkāpšanās ceļu, paredzot pie Štetinas apvienoties, lai tad ar kopējiem spēkiem izlauztos uz R.

ATIEŠANA UN APJUKUMS OSTENHEIDES MEŽĀ

15. div. pavēlēja atiet virzienā Vusterbarta (Wusterbart) — Luciga (Lutzig) — Langena (Langen) — Damerova (Damerow) — Nemina (Nemin) — Gresina (Groessin).

Z no 15. div. bija jāvirzās franču Charlemagne div., bet D — pārējām korpusā ietilpstošām vācu vienībām.

Atiešanas sākums 15. div. bija noteikts 5. martā plkst. 06.00, no pulcēšanās vietas Vusterbartā. (sk. 4. schēmu). Savu uzdevumu 15. div. sāka pildīt noteiktā laikā. Avangardā gāja div. piedalītā maj. Hēmeļa kaujas grupa, kuŗai uzdevums bija, ja tas būtu vajadzīgs, ceļu atbrīvot ar kauju. 33. gren. pulks gāja div. arjergardā.

Gājiena kolonna virzījās lēni, jo pavasaŗa ceļi bija izmirkuši, vienā kolonnā gāja kā kājnieku vienības, tā transporti un auto mašīnas. Tās arī kavēja virzīšanos un viss to vairums, grimstot dubļos, netika uz priekšu un bija jāatstāj ceļu grāvjos. Ienaidnieks atiešanas kolonnu traucēja vienīgi ar uzlidojumiem, bet tie nekādus jūtamus zaudējumus div. nesagādāja.

5. marta vakara krēslā, kad div. vienības jau bija sasniegušas Neminas rajonu, izrādījās, ka krievi tomēr bija pārķēruši atiešanas ceļu pie Gresinas. Lai izvairītos no kaujas, div. kolonna mainīja virzienu, atejot caur Balsdreiju (Balsdrey). Šajā virzienā atkal iznāca nepatīkama kavēšanās, jo ceļu bija aizsprostojuši kādas vācu div. vezumi, kuŗiem, tāpat kā 15. div., bija nācies mainīt atiešanas virzienu, jo arī Šivelbeinu (Schivelbein), (kur vācu kolonnai bija jāiet), bija jau pārķēruši krievi.

Visu 6. martu div. pavadīja ceļā, vairāk stāvot uz vietas nekā vir-

34. gren. pulka stāba rota Ostenheides mežā. Uz bukas (parādes cepurē) st. rt. kom. kpt. Leimanis

zoties uz priekšu, jo bez ceļu pārblīvējumiem ar militāriem transportiem, tiem bija pievienojušies arī vācu bēgļu tūkstoši ar saviem vezumiem.

No Balsdreijas div. turpināja gājienu caur Lekovu (Leckow), Kartlovu (Kartlow), Zemerovu (Semerow), Alt.Debericu (AltDoeberitz), Geiglicu (Geiglitz) un Vitcmicu (Witzmitz).

6. marta vakarā div. sasniedza Osteinheidas mežu Z no Gleiglicas (sk. 4. schēmu), kur palika atpūtā. Atpūtas nodrošināšanai 34. gren. pulks izlika apsardzību meža R malā, 33. gren. p. meža DR malā, bet meža DA un A malas nodrošināšana bija uzdota vācu Pommernas un franču Charlemagne divīzijām.

Īsi pirms pusnakts atgadījās bēdīgs pārpratums. Nezināmu iemeslu pēc vācu Pommernas un franču Charlemagne divīzijās bija izcēlusies pānika un tās abas lielā nekārtībā sāka bēgt uz R. Korpusa vadību bija sasniegušas ziņas, ka abas šīs div. pilnīgi iznīcinātas un ka arī 33. gren. p. esot sācis mukt. Korpusa komandieris arī līdz ar šīm ziņām bija kritis pānikā un pavēlēja iznīcināt visus smagos ieročus, mašīnas un pajūgus, atstājot vienīgi pēdējos tik daudz, lai pietiktu ievainoto transportam un bija pavēlējis visām šajā mežā esošām vie-

nībām izlauzties mazās kolonnās uz R, uz savu roku. Arī 15. div. vienības bija šo pavēli daļēji izpildījušas, vienīgi 33. gren. p. nebija to darījis, jo tam šāda pavēle nebija laikā pienākusi.

Pēc ieroču un transporta līdzekļu iznīcināšanas 15. div. vienības vēl naktī bija atgājušas uz Natelficas (Natelfitz) rajonu, kamēr 33. gren. pulks vēl visu 7. martu pavadīja Ostenheides mežā un tikai ar tumsas iestāšanos to atstāja. Atrodoties mežā, 33. gren. p. savāca arī ieročus, zirgus, pajūgus un citus atstātos kaŗa materiālus, tā krietni vien papildinādams savu apbruņojumu. Bez tam Gleiglicā pulks tika arī pie vācu pamestiem pārtikas krājumiem, kuŗi bija vēl vairāk kā nepieciešami.

Arī I/15. art. p. izdevās 7. martā Ostenheides mežā pievākt dažus pamestos lielgabalus, vienu pat no tiem saveda lietošanas kārtībā, vairākus zirgus, ratus un sakaru līdzekļus, kas viss dzn. trūka.

KAUJAS BALTIJAS JŪŖAS KRASTĀ

7. martā, krēslai iestājoties, div. turpināja gājienu uz Broicu (Broitz), ko sasniedza 8. martā plkst. 05.00, jo kustība varēja notikt ļoti lēni, viss ceļš bija aizsprostots ar vācu bēgļu kolonnām. Ap pusdienas laiku gājiens turpinājās virzienā uz Prusta (Prust), Borntina (Borntin), Vangerina (Wangerin), Gr. Caplina (Gr. Zapplin), Gumtova (Gumtow), Cedlina (Zedlin).

Te atkal I/15. art. saņēma nepārdomātu pavēli — iznīcināt visus bojātos lgb., dažus zirgus un sakaru līdzekļus, tāpat norakt municiju, atstājot vienīgi 50 granātas, kas bija paredzētas tiltu spridzināšanai pie Borntinas.

Cedlinas rajonā div. vienības palika līdz 9. marta rītam, kad turpināja gājienu caur Mitelhāgenu (Mittelhagen), Kiršhāgenu (Kirschhagen), Eiersbergu (Eiersberg) un Fišerhātenu (Fischerhaten) uz Horstu (Horst).

Ar Baltijas jūŗas piekrastes sasniegšanu 15. div. bija vistālāki uz A izbīdītā korpusa vienība, kādēļ arī saņēma pavēli nodrošināt korpusa izlaušanos un tā galveno spēku atiešanu Berg-Dīfenovas (Berg-Dievenow) virzienā, kas atradās uz Z no Kaminas (Cammin), (sk. 4. schēmu). Šī uzdevuma izpildīšanai 15. div. ieņēma ar 33. un 34. gren. pulkiem aizstāvēšanās pozicijas uz līnijas Foigtshāgena (Voigtshagen) — Kēniga kalns (Koenigs Berg) pie Baltijas jūŗas.

Tikko pozicijas bija ieņemtas, pavēli mainīja un 33. gren. p. bija jāatgriežas Cedlinā un jāieņem pozicijas uz līnijas Gumtova—Cedlina, bet 34. gren. p. dažus km uz A no Horstas.

Jau 10. marta priekšpusdienā krievi atklāja spēcīgu smago ieroču uguni pa Cedlinu, to daudzās vietās aizdedzinot un ar radītiem dūmiem aizklājot 33. gren. p. priekšlauku, tā apgrūtinot apšaudi un novērošanu. Ap plkst. 15.00 krievi triecienā Cedlinu ieņēma, bet niknā prettriecienā I/33. gren. p., cīnoties par katru māju, pilsētiņu ap plkst. 19.00 atguva. Arī II/33. gren. p. savu iecirkni noturēja.

Visumā tomēr 15. div. stāvoklis bija ārkārtīgi grūts. No vairāku nedēļu nepārtrauktām smagajām atkāpšanās kaujām cilvēku spēki bija izsīkuši. Regulāras piegādes nebija gandrīz visu laiku, patiesībā bija jāiztiek ar to pārtiku, ko atrada uz vietas. Tās arī palika arvien mazāk, jo pirms kaŗaspēka zemi bija pārstaigājuši bēgļu tūkstoši, izēdot tukšas visas klētis un kūtis. Vācu aviācija gan centās palīdzēt ar pārtikas piegādi, to nometot ar izpletņiem pie Natelficas, Mitelhagenas un Horstas, bet tas bija piliens jūŗā.

10. martā ap plkst. 19.00 div. vienības atkal sāka atkāpšanās kustības R virzienā. 33. gren. p. saņēma pavēli atrauties no ienaidnieka un atiet uz Lensinu (Lensin), kas arī bez redzamiem zaudējumiem izdevās. 10./11. marta naktī 33. gren. p. pavēlēja pāriet uz Šlefinu (Schleffin) Mintceļa korpusa grupas rezervē, bet jau 11. marta rītā plkst. 06.00 no korpusa pienāca pavēle doties gar jūŗas piekrasti uz Rēvāli (Rehwahl), tad tālāk uz Hofu, Poberovu (Poberow) un Lichentīnu (Luechenthin) un atbrīvot korpusa vienībām atiešanas ceļu no varbūtējām mazākām krievu vienībām.

Gājiena laikā 33. gren. p. vienībām ar ienaidnieku sadursmju nebija, gājiena kolonnu gan krievi pie Hofas apšaudīja ar art., zaudējumus nenodarot. Vienīgi ap 1,5 km pirms Lichentīnas pulka 8. rota uzdūrās uz ienaidnieka vienībām, bet tās viegli padzina. Lichentīnā aizstāvēšanās pozicijās jau bija iekārtojies vācu jēgeru div. pārpalikums. Šīs pašas dienas pēcpusdienā 33. gren. p. bija jāieņem priekštilta pozicija pie Lichentīnas, lai nodrošinātu korpusa vienību cauriešanu.

Pārējās 15. div. vienības, kas atkāpās gar jūrmalu uz R, pie Hofas uzdūrās uz ienaidnieka spēkiem, kas to bija jau pārķēris. Vienīgā kaujas vienība, kas bija palikusi div. vadības rīcībā, bija I/15. art. p. atliekas. Tās arī saņēma pavēli Hofu ieņemt, ko arī straujā triecienā veica, tā atbrīvojot korpusa vienībām un bēgļu kolonnām izkļūt no krievu knaiblēm.

Atkāpšanās gar Baltijas jūras malu 1945. gada martā

Pēc Hofas atbrīvošanas mūsu artileristi, kuru kaujas stiprums bija tikai ap 70 vīru, ieņēma pozicijas Pusthofas (Pusthow) meža D malā, atsitot vairākus ienaidnieka uzbrukumus, tā nodrošinot iespēju div. kolonnai atiet uz Bergdīfenovu (Berg-Dievenow), ko arī tā sasniedza. Artileristus, kad tiem sāka jau aptrūkt municija, 11. martā ap plkst. 23.00 nomainīja kāda vācu vienība. Pēc nomaiņas I/15. art. p. devās tieši uz Berg Dīfenovu, ko sasniedza 12. martā ap pusdienas laiku, izvedot līdzi arī vienīgo 15. div. rīcībā palikušo lgb. Vispāri div. bija cietusi ļoti smagus zaudējumus un tā vairs nebija kaujas spējīga.

Vēl visu 11./12. marta nakti gar pludmali virzījās nepārtrauktas kaŗaspēka un bēgļu kolonnas, kuŗas zem uguns turēja krievu smagie ieroči. Tikai 13. martā, gaismai austot, šo kolonnu plūdums pamazām pierima, atstādams visā korpusa atkāpšanās ceļā neredzētu postažu: visa pludmale bija pārpildīta ar smiltīs nogrimušiem ratiem, automašīnām, kaŗavīru un bēgļu līķiem, kritušiem zirgiem un pamestiem ieročiem.

13. marta agrā rītā krievi (ap plkst. 07.00) pēc spēcīgas smago

ieroču uguns sagatavošanas uzbruka pie Lichentīnas vācu 5. jēgeru div. vienībām, tās atgāja un krievi jau tuvojās jūrmalai. Lai izvairītos no ielenkuma, arī 33. gren. p., kas aizstāvējās A no Lichentīnas, bija spiests atiet. Virzoties gar pašu pludmali, 33. gren p. 13. marta pievakarē, kā pēdējā 15. div. vienība sasniedza Berg Dīfenovu. Būdams bez sakariem, 33. gren. p. kom., pārlaidis pāri Dīfenovas ietekas tiltam pēdējās kaŗaspēka un bēgļu kolonnas, arī pats pārgāja 13. marta rītā šo tiltu. Kā pēdējā vienība bija II/33. gren. p.

Pomerānijas kaujas bija beigušās. Tās bija prasījušas no latviešu kaŗavīriem ļoti smagus asins upurus un pārcilvēciskus spēkus. Kopš kauju pirmajām dienām janvāŗa beigās bija notikušas tikai atvaires, atkāpšanās un ielenkuma cīņas, vienmēr ienaidniekam esot pārsvarā. Latviešu kaŗavīrs tomēr parādīja neizsmeļamu pašaizliedzību un varonību. Šajās cīņās ar savu aukstasinību, izcilu vadību un personīgu drošsirdību sevišķi izcēlās 33. gren. p. kom. plkv. Janums, par šīm kaujām viņu vācu militārā vadība arī apbalvoja ar Vācu krustu zeltā. Viņš bija arī vienīgais no 15. div. p. komandieriem, kuŗam bija laimējies palikt ierindā visu Pomerānijas kauju laiku.

Kas attiecas uz Kolbergā ieslēgtajām vienībām, tad tās visas vācu flotei izdevās 17. martā pa jūŗas ceļu izvest uz R, kamēr Rietumprūsijas apmācību laukumā atstātās 15. div. art. p. un gren. p. trešie bataljoni gandrīz visi gāja bojā, krītot krievu gūstā.

Šo vienību aprakstam sekos atsevišķa nodaļa.

15. div. kaujas Pomerānijā bija novērtējis arī laikraksts Landeszeitung fuer Meklenburg und Nachbahrgebiete marta beigās, ievietodams šāda satura rakstu:

Tulkojums.

Uzticības un cīņas spara ceļā.

15. LATVIEŠU SS-DIVĪZIJA POMERĀNIJAS CĪŅĀS

(SS-PK.) 50 dienās 15. latviešu SS-divīzija maršējusi vairāk nekā 1000 km. Tās bija cīņu dienas, aukstums, lietu un visu nelabvēlīgo klimatisko apstākļu dienas, smagu stundu dienas, kad vadības un kareivju morālei bija uzlikti vissmagākie pārbaudījumi. Divīzija šai ceļā, kas viņu beidzot noveda Dievenov'as priekštilta pozicijā, netikai nodarīja ienaidniekam smagākos zaudējumus, bieži izjaucot tā nolūkus, bet arī ņēmusi savā apsardzībā un nogādājusi drošībā 10-tūkstošiem vācu bēgļu.

Kad tuvojās dienas, kad divīzijai bija jāpierāda savas kaujas spējas, tā nebija piedzīvojusi, saliedēta, cīņās rūdīta vienība, tā bija jauna, apmācības

bija jāizved pasteidzinātā tempā, tā cīnījās tālu no savas dzimtenes. Tie bija faktori, kas vienības kaujas spējas padarīja par nopietnu jautājumu. Ko viņa tad 50 smagāko pārbaudījumu dienās rādīja, to nostādīja blakus katrai kaujas spējīgai vācu divīzijai un kā viņa tika novērtēta, par to var spriest pēc sek. korpusa grupas komandieŗa vārdiem: „Mūsu 15. divīzija kā arjergards — vienkārši lieliska!" Vīri bija sapratuši, ka gan var mainīties kaujas lauki, bet cīņas mērķis no tā nav atkarīgs, un ka vienīgi tas pilnīgi izpratīs šīs cīņas jēgu, kas savā vietā pilda savu pienākumu. Nepārtrauktā kaujā 15. latv. SS-divīzija sava komandiera SS-Oberführera Burk'a priekšzīmīgā vadībā uzrādījusi sasniegumus, kas tālredzības, atbildības, drosmes un iesaistīšanās ziņā vienādi izceļ kā virsniekus tā kareivjus.

Neaizmirstams paliks 24. janvāris, kad ienaidnieka okupētā Nakel'as pilsētā straujā uzbrukumā tika ieņemta un vakara stundās pret stipri pārāku, daudzu tanku atbalstā uzbrūkošo ienaidnieku aizstāvēta. Šais uguns kristībās divīzija ieguva uzticību pret sevi pašu, kuŗa tad arī ne no viena un nekādos apstākļos netika satricināta. Sekoja Jastrow'as augstieņu sturmēšana, ielenkuma pārrāvums un izlaušanās uz Landeck'u, pēc kuŗu izvešanas boļševiki iedomājās divīzijas eksistēšanas beigas. Bet divīzija pastāvēja. Sīkstās un apņēmīgās atvairīšanas cīņās viņa boļševikiem deva atbildi priekšlaicīgiem ziņojumiem par 15. latviešu SS-divīzijas iznīcināšanu. Boļševikiem nācās iepazīties ar divīzijas spējām, kad tie viņas sektorā bija savilkuši 12 kājnieku divīzijas, vienu tanku korpusu, vienu kavalerijas korpusu un vienu mechanizētu brigādi, lai ar ātru izlaušanos panāktu bīstamu operātīvu nodomu izvešanu. Divīzija stāvēja šai cilvēku un materiālu straumē, kamēr paredzētās vācu kustības bija izvestas un tā pati cīnīdamās ieņēma jaunas pozicijas. Laikā, kas šiem notikumiem sekoja, divīzija sastādīja korpusa grupas arjergardu, kas pēc uz Kolbergu izveidotā tanku ķīļa bija nonākusi ļoti apdraudētā stāvoklī. Norādītās pozicijas vienmēr pēc dotām pavēlēm tika turētas arī asiņainajā dienā Zechlin'ā, kas ar Standartenführeru Janumu kā komandieri pretuzbrukumā tika atgūta. Smagās cīņās tika noturēts izlaušanās ceļš gar jūŗas piekrasti, kaut gan ienaidnieks šaurās spraugas stāvokli zināja un visādā ziņā centās nogriezt. Atrasdamās cīņās 15. latviešu SS-divīzija ienaidniekam nodarījusi sek. zaudējumus: 3700 skaitītu kritušu, 25 ar tanku dūrēm sašauti tanki, 2 ar artilerijas tiešu trāpījumu iznīcināti tanki, 102 vieglās un smagās patšautenes un 80 dažādi iegūti spēkrati.

Šīs divīzijas cīņa ir slavas lapas puse par uzticību pret saviem ieroču brāļiem un vienmēr no jauna uzliesmojošā cīņas griba pret boļševismu, kas latviešiem ir raksturīgs."

1945. gada 18. martā divīzija saņēma arī šādu Austrumu frontes virspavēlnieka SS Reichsfīrera Himlera (Himmler) pateicības rakstu:

Zweitabschrift.

SSZS Nr. 2278 18/3/45 2330

An 15 Waffen-Gren. Div. der SS (Lett. Nr. 1)

Der 15. Waffen-Gren. Div. der SS (Lett. Nr. 1) spreche ich fuer ihre tapfere und standhafte Haltung in schwierigster Kampflage meine Anerkennung aus.

gez. Himler.

15. DIV. KAUJAS SASTĀVA PĒDĒJĀS GAITAS VĀCIJĀ

Pēc iznākšanas no Pomerānijas kauju laukiem 15. div. 13. martā sapulcējās Heidebrinkas (Heidebrink) rajonā (sk. Vācijas karti, arī 6. schēmu), no kuŗienes tā divos pārgājienos pārvietojās uz Malentīnas (Malenthin), Kačovas (Katschow), Sukovas (Suckow) rajonu, apm. 15 km R no Svinamindes (Swinamuende). Šajā pārvietošanās laikā div. neapgādāja ne ar pārtiku, ne citām vajadzībām. Vienīgi 16. martā saņēma niecīgas pārtikas devas.

14. martā 15. div. saņēma pavēli nodot visus ieročus vācu kaujas ešelona vienībām. Pēdējām to trūka, kaut latviešu kaŗavīri šo ieroču nodošanu uzskatīja par pazemojumu.

20. un 21. martā div. pārvietojās uz Neibrandenburgas (Neubrandenburg) rajonu, novietojoties D un DA no šīs pilsētiņas.

Šeit kaŗavīri varēja cik necik atpūsties un atkopties. Div. vadībai kopā ar leģiona ģenerālinspektora stābu iznāca grūta cīņa ar vācu virspavēlniecību par 15. div. turpmāko likteni.

(Par to būs stāstīts arī apskatot leģiona ģenerālinspektora stāba darbu Vācijas cīņu posmā.)

Ieroču trūkuma pēc, tāpat divīzijas sarukušā sastāva pēc, vācu virspavēlniecības stābā pastāvēja nodoms 15. div. pavisam izformēt un tās kaŗavīrus sadalīt kā atsev. bataljonus kaujas vienību papildinājumiem (t.s. Marschbataillone) frontē.

Tomēr beidzot izdevās panākt, ka div. arī turpmāk palika kā slēgta vienība, papildinot to ar kaŗavīriem no latviešu lauku papildinājumu depo (arī par to būs stāstīts vēlāk šīs grāmatas ats. nodaļā).

Papildinājumi 15. div. pienāca 27. martā un tie deva arī iespējas no jauna uzstādīt 32. gren. pulku, kuŗš bija beidzis pastāvēt 4. febr. Pēdējam kā kadru tagad izdalīja II/33. gren. p. Izdalītā II/33. gren. pulka vietā 33. gren. p. saņēma no 34. pulka maj. Ķīlīti kā btl. kom.

līdz ar 300 kaŗavīriem. Par 32. gren. p. komandieri iecēla pltn. Meiju.

30. martā div. pārvietoja uz Firstenbergas (Fuerstenberg), Feldbergas (Feldberg), Lichenas (Lychen) rajonu, ap 20—25 km D un A no Neistrēlicas (Neu Strelitz), ar uzdevumu šajā rajonā izbūvēt sprostpozicijas, t.s. „C līniju".

Div. vienības pie šī darba ķērās ar lielu sparu, jo cerēja, ka pašiem šajās pozicijās iznāks aizstāvēties līdz pienāks rietumu sabiedroto spēki. Notika arī apmācības, kaut gan ieroču bija liels trūkums. Tāpat trūka darba rīku ierakumu būvei. Arī apgāde ar pārtiku bija trūcīga, daudz kas bija jāsagādā pašiem uz savu roku, jo Meklenburgā šādas iespējas vēl pastāvēja.

11. aprīlī sākās krievu lieluzbrukums vācu Oderas upes aizstāvēšanās līnijām. Vāciešiem, šķiet, lielas cerības Oderas pozicijas noturēt nebija, kāpēc steidzināja div. sagatavot „C līniju", strādājot pat naktīs.

19. aprīlī nāca pēkšņa pavēle no visām div. vienībām uzstādīt vienu pulku trīs btl. stiprumā iesaistīšanai kaujas darbībā. Par šī pulka kom. divīzijas vadība izraudzīja plkv. Janumu, ietilpinot pulka sastāvā I/33. gren. p. kpt. Rubja vadībā. I/32. gren. p. maj. Alksnīša vadībā un 15. izl. btl. vācu kapteiņa Valija (SS Hauptsturmfuehrer Wally) vadībā. Pulku uz darbības rajonu bija paredzēts pārvietot ar auto transportu, pie tam tikai tā kaujas sastāvu, bez jebkādiem aizmugures dienestiem. Tos solīja pulkam nodot pēc ierašanās kaujas rajonā.

Tās pašas dienas vakarā uzzināja, ka pulka gala mērķis ir Hercfelda (Herzfeld), 15 km A no Berlīnes. No novietojuma pulks izbrauca 19. apr. plkst. 21.30, bez izl. btl., kuŗam transportā nebija vietas. Izl. btl. no Līchenas izbrauca atsevišķi, pa ceļam noklīda un plkv. Janums to vairs neredzēja (sk. 6. schēmu).

Hercfeldes rajonā plkv. Januma divu btl. kaujas grupa ieradās 20. aprīļa rītā.

PLKV. JANUMA KAUJAS GRUPAS DARBĪBA

Hercfeldē plkv. Janums uzzināja, ka viņa kaujas grupa pakļauta vācu XI tanku korpusam, kuŗa komp. bija Šprehagen (Spreechagen). Te korpusa vadība plkv. Januma kaujas grupu negribēja pieņemt, jo

arī te nebija aizmugures dienestam vajadzīgo līdzekļu un korpusa stābapriekšnieks uzdeva plkv. Janumam pieteikties pie Berlīnes komendanta. Tajā laikā jau krievu tanki bija pārrāvuši fronti un tuvojās Šprēhagenai un korpusa stābs to atstāja. Plkv. Janums nu bija dilemmas priekšā: ierasties Berlīnē nozīmēja tur arī palikt un iet bojā. Tagad bija jāizmanto situācija, ka XI tanku korpuss ir mainījis savu komp., bija radusies iespēja uz savu roku rīkoties pēc labākās apziņas un doties uz R pretim sabiedrotiem, izvairoties no iekļūšanas Berlīnē, apejot to no D.

Lai šo savu nodomu vispirms maskētu, tajā pat laikā mēģinot sameklēt rokā arī izl. btl., kā arī lai nodrošinātos no krievu pārsteigumiem, plkv. Janums pavēlēja ieņemt pretošanās pozicijas šādi: I btl. iecirknī Neicitava (Neu Zittau) — Buchorsta (Buchhorst) un II btl. (32. gren. p. btl.) Erkneres (Erkner) — Valtersdorfas (Waltersdorf) rajonā, norādot arī btl. kaujā ar ienaidnieku neielaisties, bet tā uzbrukuma gadījumā atiet DR virzienā uz Blankenfeldi (Blankenfelde), kur gaidīt nākamās pavēles.

21. apr. rītā plkv. Januma komp. ieradās izl. btl. kom. kpt. Vallijs, kuŗš bija izbraucis savam btl. pa priekšu un nu to vairs nevarēja atrast. Plkv. Januma komp. tagad bija divi vācu virsnieki, kuŗiem viņš baidījās savus nolūkus atklāt un uzdeva viņiem no komp. „pazust", dodot uzdevumus — kpt. Vallijam doties pie Berlīnes komandanta, lai informētu par pulka stāvokli un savam pulka saimn. priekšniekam vltn. Martinam (SS Obersturmfuehrer Martin) arī doties uz Berlīni un nokārtot pulka apgādi. Izsūtīja sakarniekus meklēt izl. btl., bet tiem tas neizdevās.

Šajā laikā notikumi risinājās strauji: I btl. jau dienas laikā kopā ar pulka komp. atstāja savas pozicijas, jo krievi jau bija klāt, II btl. pozicijas atstāja tikai vakara tumsā. Lai gan abi btl. atkāpās katrs uz savu roku, ar dažādiem starpgadījumiem, lai izvairītos no iesaistīšanas kaujās Berlīnē, tie tomēr pusnaktī Blankenfeldi sasniedza vienlaicīgi. Te plkv. Janums nolēma apiet Potsdamu no D, jo bija bažas, ka krievu tanki varēja aizsteigties priekšā un kaut arī kaŗavīri bija ļoti noguruši, jau pēc vienas stundas atpūtas turpināja gājienu caur Gutergocu (Gutergotz). Nudovu (Nudow), Zārmundu (Saarmund) un plkst. 09.00 sasniedza Vildenbruchu (Wildenbruch). Kaujas grupas kaŗavīri jau bija veikuši ap 50 km gaŗu pārgājienu, jau otro dienu bez pārtikas, bet pēc vācu ziņām krievu tanku smailes bija jau pie Potsdamas un tas nozīmēja, ka kavēties atpūtā nedrīkstēja. Par turpmākā gājiena mērķi plkv. Janums noteica Fichtenvaldi (Fichten-

walde), kuŗu tas arī netraucēti sasniedza 22. apr. ap plkst. 13.00. Te kaujas grupa novietojās atpūtā mežā, gar meža malu izliekot apsardzībā 3. un 8. rotas.

23. aprīlī ap plkst. 10.00 mežā negaidīti ielauzās divi krievu tanki un vairākas automašīnas ar uzsēdinātiem kājniekiem. Abus šos tankus kaujas grupas kaŗavīri sašāva, bet tad parādījās vēl vairāki tanki un abi btl., kas bija novietojušies meža R malā, saskaņā ar iepriekš noteikto atiešanas virzienu, atgāja DR virzienā caur Mellendorfu (Moellendorf) uz Freientālu (Freienthal). No šiem btl. atšķīra abas apsardzībā izliktās rotas un pulka stābu, jo tiem atiešanu bija nosprostojis ienaidnieks, kas virzījās uz ZR pa mežu šķērsojošo ceļu, kas ved no Bēlicas (Beelitz) uz Lēninu (Lehnin). Šiem atšķeltiem kaŗavīriem vēlāk izdevās pārvarēt šo ceļu bez zaudējumiem un pievakarē panākt pulka resp. kaujas grupas kodolu mežā pie Freientāles, kas atradās ap 20 km uz DA no Brandenburgas.

Baidīdamās, ka ienaidnieks atkal var pārķert paredzēto atiešanas ceļu, kaujas grupa pēc īsas atpūtas devās gājienā, lai sasniegtu nākošo meža masīvu pie Ferlorenvasseres (Verlorenwasser). Tuvojoties Damelangas (Damelang) ciemam, izlūki noskaidroja, ka ciemu jau ieņēmušas krievu vienības un lai izvairītos no kaujas, šī grupa mainīja gājiena virzienu un noejot no ceļa, devās tieši pāri Plānes (Plane) upes pļavām D no Freientāles, Ferlorenvaseres virzienā, šo vietu arī sasniedzot 24. aprīlī plkst. 06.00. Šeit vienība novietojās atpūtā. Kaŗavīri nebija ēduši trīs dienas un viņu spēki bija galā. Te izdevās no vietējās vācu civīlpārvaldes nopirkt divas cūkas un saknes un tā arī kaŗavīrus paēdināt.

Tanī pat vakarā plkst. 20.00 kaujas grupa uzsāka gājienu, lai sasniegtu Eichenkvastu (Eichenquast), pie tam par gājiena ceļu izvēlējās mazus meža ceļus, kas veda caur Verbigu (Werbig) un Repinichinu (Reppinnichen). Šos mazos ceļus šoreiz gan galvenām kārtām izraudzīja, lai izvairītos no vācu vienībām, kuŗas varētu plkv. Januma grupu aizturēt, jo tās patvaļīga aiziešana vācu vadībai nevarēja ilgi palikt noslēpums. Tas arī apstiprinājās, kad 25. aprīļa rītā kaujas grupa bija sasniegusi Eichenkvastu, kur vienība bija novietojusies atpūtā sādžas tuvumā esošā mežā. Plkv. Janums bija uzzinājis, ka netālu no Eichenkvastas atrodas armijas noliktavas un uz turieni nosūtīja virsnieku ar attiecīgo transportu un pārtikas pieprasījumu, bet tas drīz atgriezās nekā nepanācis, jo noliktavas pārzinis jau bija saņēmis savas vācu priekšniecības brīdinājumu, ka tuvumā

manīta plkv. Januma kaujas grupa, kuŗai pārtiku nedrīkst izsniegt, bet norādīt, ka plkv. Janumam jāpieteicas vācu 20. armijas stābā.

Īsi pirms pusnakts kaujas grupa devās tālāk un 26. aprīlī ap plkst. 03.00 sasniedza meža masīvu 6 km ZR no Lindavas (Lindau).

Ap pusdienas laiku plkv. Januma komp. atgriezās divas izsūtītās izlūku patruļas, kuŗām bija uzdots noskaidrot, cik stipri un kā grupēti vācu spēki frontē un kur atrodās amerikāņu vienības. Izlūki bija noskaidrojuši, ka vācu spēki frontē bija samērā vāji un ka amerikāņu vienības atrodās pie Giterglikas (Guetergluеck) ciema. Izlūki zināja arī pastāstīt, ka ASV armijas vienībām esot ļoti spēcīga artilerija un ka tās atklājot pa katru vismazāko kustību spēcīgu uguni. Uz šo ziņu pamata plkv. Japnums izsūtīja nekavējoties pie ASV vienībām četru vīru delegāciju kpt. Akermaņa vadībā, lai tā stājas sakaros ar amerikāņu vienībām un nokārto pāriešanas noteikumus pie tiem.

Kaujas grupai atrodoties Lindavas mežā, pie tās ieradās ap 20 vīru spēcīga vācu žandarmērijas grupa, kuŗa vēlējās runāt ar plkv. Janumu. Pēdējais žandarmiem nerādījās, bet kad tie nevēlējās kaujas grupas novietojumu atstāt, tad kaujas grupas sakaru vads izvērsās šaušanas pozicijās, pēc kam žandarmi arī aizbrauca. Tā tad plkv. Januma nolūki vāciešiem jau bija zināmi.

26. aprīlī plkst. 21.45 atgriezās pie amerikāņiem sūtītās delegācijas mašīna vienīgi ar šoferi, pārējie trīs delegācijas locekļi bija paturēti kā ķīlnieki. Šoferis nodeva plkv. Janumam paziņojumu, ka kaujas grupas pāriešana ir nokārtota un taĭ jānotiek pie Giterglikas ne vēlāk kā 27. aprīlī plkst. 01.00.

Pēc 10 minūtēm, kad plkv. bija saviem kaŗavīriem teicis atvadvārdus, kaujas grupas kolonna devās ceļā un plkst. 01.00 sasniedza norādīto punktu, kur to sagaidīja trīs ASV armijas virsnieki un kpt. Akermanis.

Pārejot pie amerikāņiem plkv. Januma kaujas grupas sastāvā bija 40 virsnieki un kadeti, 126 instruktori un 658 kareivji.

15. divīzijas viens no leģendārākiem komandieriem plkv. Vilis Janums bija pirmais, kuŗš ar savu vienību izbeidza Otro pasaules kaŗu Vācijas telpā. Viņiem gan vēlāk nācās piedzīvot lielu vilšanos un izciest smagas gūsta gaitas, bet šī kaujas grupa izkļuva no bojā ejas Berlīnē, kādu piedzīvoja tur palikušie 15. div. izl. btl. vīri (Par to būs stāstīts vēlāk.)

15.DIV. KAUJAS VIENĪBU PADOŠANĀS ASV ARMIJAS VIENĪBĀM PIE ŠVERĪNAS

Neistrēlicas (Neistrelitz) rajonā palikušo 15. div. vienību stāvoklis aprīļa beigās kļuva arvien bīstamāks, jo krievu tanku smailes spiedās uz priekšu un jau 28. aprīlī bija pievirzījušās pavisam tuvu Neistrēlicai. Divīzija saņēma pavēli pārvietoties uz Malchinerzē (Malchiner-See) rajonu, starp Goldbergu un Malchinu. (Sk. Vācijas karti, arī 6. schēmu.) Divīzija šo rajonu sasniedza 29. aprīlī. Šeit vācu vadība bija paredzējusi div. novietot aizstāvēšanās pozicijās. Div. vienības, bīdamās no krievu motorizēto vienību ielenkuma, gan pa lielākai daļai Apgādes pulka kom. maj. Baumaņa iniciātīvā, sāka uz savu roku atiet R virzienā, pat nerēķinoties ar div. kom. vai viņa stābu, lai sasniegtu mežu pie Švincas (Schwinz). Te jau naktī uz 1. maiju bija sapulcēti ap 4.000 latviešu karavīru.

Šeit vēl pēdējo reizi vācu 3. tanku armijas vadība, kam 15. div. bija pakļauta, mēģināja divīziju iesaistīt kaujas darbībā.

Naktī no 1. uz 2. maiju, kad div. vienības, atkal uz savu roku, latviešu komandieru vadībā, jau bija uzsākušas virzīšanos tālāk uz R, div. komp. Restā (Roest) ieradās vācu ģenerālis Dēnike (Doenick), kam bija uzticēti visi aizmugures nocietināšanas darbi šinī rajonā un pavēlēja 15. div. ieņemt aizstāvēšanās pozicijas uz līnijas Goldberga (Goldberg), Dobertīna (Dobertin), Nīnhagena (Nienhagen).

Tajā laikā vairs div. vienību virzīšanās uz R nebija apturama un Apgādes pulka kom. maj. Baumanis arī div. kom. virspulkvedim Burkam paziņoja, ka latviešu karavīru nelokamais lēmums ir doties uz R un padoties sabiedroto gūstā. Burks arī beidzot tam piekrita, jo viņam citas izejas nebija, maršējošās latviešu vīru kolonnas tāpat vairs apturēt nevarēja. Div. kom. vienīgi jautāja maj. Baumanim, vai latviešu karavīri viņu aizstāvētu, ja viņš dotos tiem līdzi. Maj. Baumanis atbildēja, ka latviešu karavīri pret viņu nekādu naidu nejūt, jo viņš ar tiem taču ir kopā cīnījies Pomerānijas kaujas laukos. Tad viņš maj. Baumanim (pēc pēdējā liecības) atbildējis: „Tā kā tā viss ir zaudēts, un es kā godīgs karavīrs nevaru pielaist, lai piepildītos 3. tanku armijas komandiera vēlēšanās — iznīcināt latviešu karavīrus Goldbergas, Nīnhāgenas rajonā. Turpiniet vien savu izraudzīto ceļu."

Par šo virspulkveža Burka nostāju Latviešu leģiona archīva pārzinis kpt. O. Caunītis ir sastādījis sekojošu aprakstu, kura satura

pareizību apliecina nevien maj. Baumanis, bet arī 34. gren. pulka adjutants vltn. Tīdemanis.

KĀDS NEIZDEVIES NOZIEGUMS PRET LATVIEŠU KAŅAVĪRIEM

1945. gada 2. maijā plkst. 16.20 — 15. Latviešu divīzijas 34. grenadieru pulka vienības maj. Baloža vadībā, atkāpjoties zem uzbrūkošo lielinieku spiediena, Vācijā, Meklenburgā bija sasniegušas Buchholcas mežu, apm. 10 km. D no Šverīnas. Šinī mežā bija novietojies arī 15. latv. divīzijas komandieris SS-oberfīrers Burks kopā ar savu stābu, bet tikai bez sava stāba priekšnieka. No latviešu virsniekiem pie divīzijas stāba tanī brīdī atradās ltn. Vedējs un ltn. Brežinskis. 34. gren. pulka komandierim maj. Balodim ierodoties pie divīzijas komandieņa, pēdējais iepazīstināja maj. Balodi ar patreizējo frontes stāvokli: „Amerikāņi ir ieņēmuši Šverīnu un apkārtni. Amerikāņu kolonnas virzās pa šoseju uz Gistrovu. Vācu spēki nepretojas." Divīzijas komandieris paziņoja, ka viņš ir izlēmis, lai latviešu vienības, kuŗas sapulcētas Buchholcas mežā latviešu virsnieku vadībā, slēgtā sastāvā piesakās amerikāņu kaŗaspēkam. Pēc šīs sarunas ieradās divīzijas stāba prieknieks SS-sturmbannfīrers Kopp's, kuŗš jautāja divīzijas komandierim par frontes stāvokli. Divīzijas komandieris viņam stāvokli paskaidroja. Tad SS-sturmbannfīrers Kopp's teica:

„Tad jau nav tik slikti, vajaga tikai nekavējoties sākt rakt ierakumus, savākt visus cilvēkus un ieročus un sagatavoties uz aizstāvēšanos līdz pēdējam vīram."

Uz to divīzijas komandieris viņam atbildēja:

„Jūsu rīcībā es nododu visus ieročus, bet Jums nav tiesības pavēlēt par divīzijas cilvēkiem. Ja kāds vēlās paklausīt un iet līdzi jums brīvprātīgi, es to neliegšu, bet tas notiks bez mana akcepta."

SS-sturmbannfīrers Kopp's strauji piecēlās un savāca ap sevi vācu personālu un klusi sarunājās. Kad Kopp's aizgāja, divīzijas komandieris pastāstīja sekojošo:

„Pirms apmēram nedēļas biju aizbraucis pie armijas komandieņa, kuŗš man pavēlēja ar visām rīcībā esošām latviešu vienībām sagatavot ierakumu sistēmu pret austrumiem plašā frontē. Minēto ierakumu sistēmu ieņemt un aizstāvēt. Tad es armijas komandierim paskaidroju, ka latviešu vienības nav apbruņotas un viņām ir tikai dažas tanku dūres un šautenes. Uz to armijas komandieris atbildēja, ka latviešu vienībām minētās pozicijās ir jāpaliek, jātop iznīcinātām vai jānonāk lielinieku gūstā. Nedrīkst būt stāvoklis, ka latviešu kaŗavīri nonāktu pie angļiem vai amerikāņiem. Es lūdzu atļauju griezties Virspavēlniecības stābā, lai minēto rīkojumu atceltu, jo atzinu, ka latvieši, kuŗi tik varonīgi bija cīnījušies pret komūnistiem, kaŗa pēdējās die-

nās nedrīkst tikt pakļauti komūnistu patvaļai. Atļauju ierasties Virspavēlniecības stābā saņēmu un tanī pat dienā ar manā rīcībā nodoto lidmašīnu aizlidoju uz Virspavēlniecības stābu, kur nekavējoši tiku pieņemts. Virspavēlniecības stābā izteicu savu lūgumu, lai latviešu vienības, kā neapbruņotas, atvelk no A frontes un līdz apbruņošanai novieto vairāk R. Virspavēlnieka stābā man katēgoriski pavēlēja visas man pakļautās latviešu vienības iesaistīt cīņā A, kur latviešiem esot jāpaliek, jākrīt, vai jānonāk krievu gūstā, bet nedrīkst tikt pielaists, ka latviešu karavīri nonāktu angļu vai amerikāņu gūstā."

Divīzijas komandieris pēc sarunas Virspavēlniecības stābā nolēmis latviešus komūnistiem tomēr neatstāt, bet neoficiāli latviešu vienības pārvietot uz R, lai viņas nonāktu angļu vai amerikāņu gūstā. Minēto viņš arī esot izvedis. Viņam neesot gan uzticējušies vairāki vecākie latviešu virsnieki, kuri ar savām vienībām neesot ieradušies noteiktajā sapulcēšanās punktā.

Arī divīzijas vācu personāls pretošanos angļu un amerikāņu vienībām uzskatīja par aplamu un divīzijas stāba priekšnieka SS-sturmbannfīrera Kopp'a rīcībā neviens nepieteicās. Vācieši uzaicināja, lai tie latvieši, kuri vēlētos ar viņiem kopā palikt, varēšot tūliņ viņiem braukt līdzi. Pie vācu stāba palika viens latviešu leitnants, kāda latviešu virsnieka kundze ar meitu un apm. 20 latviešu karavīru.

Ap plkst. 20.30 divīzijas stāba vācu vadība, kā arī augšminētie latvieši, kuri bija izšķīrušies iet kopā ar vāciešiem, vieglās un smagās mašīnās atstāja

33. gren. p. karavīri pirms došanās amerikāņu gūstā pie Šverīnas 1945. gada 2. maijā. No kreisās: ltn. Baltgalvis, ārsts-ltn. Straubs un ārsts-ltn.. Rumba

33. gren. p. kaŗavīru grupa pirms došanās gūstā 1945. gada 2. maijā

Buchholcas mežu un aizbrauca Šverīnas virzienā. Tomēr vēlāk šie latvieši no saviem aizbildņiem bija nošķīrušies. (Minēto notikumu laikā latviešu 15. divīzija bija pakļauta vācu 3. tanku armijai.)."

15. latviešu div. un līdz ar to visu latviešu kaŗavīru liktenis bija izšķirts. Vācu vadības plāns neizdevās latviešu izturības, neuzticēšanāsdēļ vācu augstākai vadībai un latviešu vadības saprātīgās rīcības dēļ.

2. maija agrā rītā 33. gren. p. viens btl., 34. gren. p., div. prettanku dzn. un div. Apgādes pulks, kā arī daļa div. artileristu bija sapulcējušies Šverinerforsta (Schweriner Forst) mežā, kad ienāca ziņa, ka Šverīnai (Schwerin) tuvojas amerikāņu kaŗaspēks. Lai nokārtotu div. vienību pāriešanu, maj. Baumanis ap plkst. 14.00 izbrauca pretim ASV armijas motorizētai kolonnai, kas no Ludviglustes (Ludwiglust) tuvojās Šverīnai.

Ap plkst. 18.00 Šverīnforstas mežā sapulcētie ap 4.000 latviešu kaŗavīri, atdevuši savus pēdējos ieročus, uzsāka ceļu uz Šverīnas gūstekņu nometni.

Arī pārējās div. vienības, atskaitot 32. gren. pulku, un atsevišķus kaŗavīrus, padevās amerikāņu kaŗaspēkam Šverīnas rajonā.

32. gren. p., atejot uz R, arī pēc pulka komandieŗa pltn. Meijas pašierosmes, naktī uz 2. maiju izgāja cauri Šverīnas—Vismāras šaurumam un ap plkst. 14.00 Dambekas ciemā sastapa pirmo Rietumu sabiedroto vienību. Tie bija motorizēti kanadieši, apm. pusrotas stiprumā. Pēc padošanās gūstā, kanadieši atņēma vēl nedaudz atlikušos ieročus, pēc kam norādīja soļot R virzienā. Pēc apm. 20 km noiešanas pulks sasniedza Damlokas ciemu. Te pulks palika divas dienas, pēc kam 4. maijā devās tālāk uz R, kur tas nokļuva ASV vienību gūstā. 4. maija pēcpusdienā tos novietoja Rēnā (Rehn), kur bija apm. 10.000 vīru liela vācu gūstekņu nometne.

Vēlāk visi šie 15. div. vīri nonāca Putlosas gūstekņu nometnē un lielākā daļa jau rudenī Cēdelgēmā (Zedelgem), Beļģijā.

Par 15. div. pēdējām dienām būs stāstīts arī šīs grāmatas nākošās nodaļās.

Arī iepriekš minētās 15. div. vienības nonāca sabiedroto rokās, vēl pirms Vācijas kapitulācijas. Latviešu karavīri, kas bija cīnījušies Vācijas kauju laukos, no krievu nagiem bija izkļuvuši.

15. DIV. ATSEVIŠĶU VIENĪBU GAITAS VĀCIJĀ

32. gren. pulks

WAFFEN-GRENADIER-REGIMENT DER SS 32
(lettisches Nr. 3)

PULKA ATJAUNOŠANA UN APMĀCĪBAS

32. gren. pulka atlikušos vīrus pārvietoja uz Vāciju 1944. gada 20. augustā ar diviem kuģiem. Pēc izlādēšanās Gotenhafenas un Dancigas ostās un dažu dienu uzkavēšanās Gotenhafenas pievārtē, pulka vienības pārvietoja pa zemesceļu gājiena kārtībā uz Bitovas (Buetow) apkārtni, pie kam pulka kodols (stābs un apgādes vienības) maj. Hāznera vadībā, kopā ap 400 vīru, novietojās Borntuchenas ciemā apm. 10 km uz R no Bitovas. Borntuchenas tuvumā novietojās, arī dažas dienas agrāk uz Vāciju pārvietotais, pulka I btl. maj. Alksnīša vadībā, kurš bija no pulka kodola atpalicis, jo bija iedalīts vēl Vidzemē esot plkv. Zeniņa kaujas grupā. Šis btl. bija apm. 300 vīru stiprumā.

Borntuchenas sādžā augusta pēdējās dienās ieradās arī 3. robežapsardzības pulka atliekas, apm. 135 vīri un pulka stābs, pltn. Celles vadībā.

Ar 15. div. 1944. gada 1. septembra pavēli 3. robežapsardzības pulka paliekas pievienoja, resp. apvienoja ar 32. gren. pulka atlikušo sastāvu un apvienoto vienību nosauca par 3. kājnieku pulku. Par šī pulka komandieri iecēla pltn. Celli. Šis jaunais pulka nosaukums palika pavisam īsu laiku un jau pēc dažām dienām to atkal nosauca par 32. gren. pulku.

Pulka uzstādīšanai jaunā kaujas sastāvā divīzijas vadība bija paredzējusi pulkā ieskaitīt trīs rekrūšu bataljonus, bet līdzšinējā sastāva karavīrus sūtīt uz dažādiem apmācību kursiem. Nepiemērotos vīrus pārvietoja uz divīzijas rezerves btl. vai arī būvpulkiem (par tiem būs runa šajā grāmatā vēlāk).

Apvienotā 32. gren. pulka 1. pavēlē, komandējošais sastāvs bija: pulka komandieris — pltn. Celle, pulka adjutants — kpt. Robežnieks, 1. sev. uzd. virsnieks — ltn. Zaķis, 2. sev. uzd. virsn. — ltn. Bergtāls, tieslietu virsn. — ltn. Lapiņš, pulka tulks — vltn. Rūdelis un kā bataljonu komandieri majori Alksnītis un Hāzners. Stāba rotas kom. — kpt. Zvirbulis.

Septembŗa otrā nedēļā pulka kom. pltn. Celle aizbrauca uz pulku komandieŗu, bet majori Alksnītis un Hāzners uz btl. komandieŗu kursiem. Pulka kom. vietā uz dažām dienām palika kpt. Robežnieks, bet tad viņu nomainīja vācu pltn. (SS Ostubaf) Mellē.

Šajā laikā uz rekrūšu btl. pārskaitīja pulka saimniecības pārvaldes virsniekus ltn. Lusāru un ltn. Zaļumu, līdz ar attiec. saimn. personālu. Uz div. rezerves btl. pārskaitīja ārstu-ltn. Arāju līdz ar sanitāro personālu. Par 32. gren. p. ārstu iecēla ārstu-ltn. Upīti.

Pēc šīm pārmaiņām pulkā uz 14. septembri kopskaitā bija ap 770 vīru. Šajā laikā pulkā vēl atradās šādi virsnieki (tie ieradās no atvaļinājumiem, slimnīcām vai atbrauca uz Vāciju vēlāk): pltn. Vīksna, kpt. Lanka, kpt. Purmalis, vltn. Tauriņš, leitnanti Puisāns, Sauja, Ķirsons un vēl citi. No 3. robežapsardzības pulka, pulka sastāvā ienāca: kpt. Nāruns, kpt. Mente, kpt. Vārna, leitnanti Eglītis, Tīdens un vēl citi. Vēlāk pulkā ieradās kpt. Andersons, kpt. Neimanis, vltn. Brikmanis, leitnanti Tolks, Bakāns, Soze un citi. Septembŗa otrā pusē uz div. rez. btl., kas bija novietots Bērentā, pārskaitīja gados vecākos virsniekus: kapteiņus Purmali, Menti, Vārnu, Neimani un ltn. Tīdenu. Uz ieroču virsnieku kursiem komandēja kpt. Andersonu, leitnantus Tolku, Leci un Puisānu, bet par pulka ieroču virsnieku nozīmēja vltn. Tauriņu. Vēl uz dažādiem kursiem aizbrauca ap 50 vīru, bet no rezerves btl. pulks no jauna saņēma apm. 200 kareivjus.

Šajā laikā div. vadība centās celt latviešu karavīru morāli ar pavēlēs izsludinātiem pulka karavīru varoņdarbiem, bez tam 19 pulka karavīriem piešķīra Kara nopelnu krustus (II šķiras). Šajā pašā laikā arī sīkumos sāka rēgulēt latviešu karavīru rīcības brīvību ar visāda veida ierobežojumiem, kam par iemeslu bija vācu zemnieku un mežkungu sūdzības.

27. septembrī pulks pārcēlās uz Stidnicas-Sominas rajonu (Stued-

nitz-Somin), kur jau atradās, pulka sastāvā ieskaitītie, trīs rekrūšu bataljoni. Div. stābs tajā laikā jau, lielāko tiesu, bija pārcēlies uz Sofienvaldi (Sophienwalde) un tajā pat apkārtnē novietoja arī pārējos div. pulkus un citas vienības.

Rekrūšu btl. sastāvēja galv. kārtā no augusta mēnesī Latvijā iesauktiem jauniešiem un viņu līdzšinējā apmācība, kas notika vācu virsnieku un instruktoru vadībā, bija daudzu trūkumu pilna. Pirmkārt grūtības radīja vācu valodas neprašana, otrkārt — vācu apmācītāji bija pārāk valdonīgi un treškārt — jauniešu apgāde kā ietērpa, tā sevišķi pārtikas ziņā, bija ļoti neapmierinoša. Bez tam kā karavīru novietnes bija šķūņi, teltis. Apmācību telpas bija gan istabās, bet tās atkal bija bez apgaismošanas un apkurināšanas. Pārtikas uzlabošanai jaunieši bija spiesti pārdot savas privātās mantas, kaut arī pastāvēja bargs div. vadības aizliegums nodarboties ar maiņtirdzniecību. Bija pat ats. gadījumi, kur mūsu jaunieši „palaida roku" neatļautā pārtikas sagādē, par ko vācu zemnieki bieži sūdzējās, pie tam dažkārt pārspīlēti. Neievērojot visai bēdīgos apstākļus, dezertēšanas gadījumi bija ļoti reti, jo puišiem nebija kur bēgt. Bez tam div. pavēlē bija izziņots, ka pāris karavīri par dezertēšanu notiesāti un nošauti.

Ar oktobra mēnesi sākās pulka pārkārtošana kaujas sastāvam. Vispirms vecā sastāva virsniekus un instruktorus izdalīja pa trijiem rekrūšu btl. Par bataljonu pagaidu komandieriem iecēla:

I btl. — vācu ltn. (SS-Untersturmfuehrer) Lachoda,

II btl. — kpt. Bergu, vēlāk kpt. Lapiņu,

III btl. — vācu ltn. (SS Untersturmfuehrrer) Šmitu (Schmidt).

Attiecībā uz komandējošā sastāva izveidošanu pulka kom. pltn. Mellē rīcība bija ļoti svaidīga. Rotu un vadu kom. tik bieži mainīja, ka tie pat nepaspēja iepazīties ar saviem karavīriem.

Vēl arvien vecā pamatsastāva kareivjus sūtīja uz dažādiem kursiem. Tie bija: jāšanas apmācības, prettankistu, tulku, rakstvežu vai citi. Apm. 400 vīrus, to skaitā piecus virsniekus, nosūtīja uz divīziju, būvpulku formēšanai.

7. oktobrī pulka adjutantu kpt. Robežnieku pārvietoja uz div. apgādes pulku un viņa vietā par adjutantu izraudzīja ltn. Zaķi. Par sev. uzd. virsnieku pulka stābā iecēla ltn. Lapiņu un par tieslietu virsnieku ltn. Sauju.

Oktobra sākumā ar div. pavēli ļoti iespaidīgi paziņoja Krievijā kritušā bij. pulka komandiera plkv. Aperāta apbalvošanu ar Bruņinieka pakāpes dzelzs krustu un cildināja maj. Hāznera varonību pulka kaujās A frontē. Karavīru morāles celšanai div. pavēlēs sāka

parādīties patriotiski saukļi un mudinājumi kopējai cīņai pret ienaidnieku. Atjaunoja arī cigarešu izdošanu, gan tikai divas cigaretes dienā.

Visu oktobri vēl virsniekus un instruktorus sūtīja uz dažādiem apmācību kursiem, tā viņus atraujot no savām vienībām. Šajā laikā gan pulkā atgriezās no kursiem leitnanti Bēdelis, Ždanovskis, Zariņš, Kļaviņš, kā arī daudzi instruktori. Šajā pat laikā uz pulku pārskaitīja vienu rotu, ar apm. 200 vīriem, no darba dienesta. Oktobŗa beigās, pēc visām šīm pārmaiņām, pulka sastāvā bija ap 2.500 vīru.

Piezīmējams, ka attiecības ar vietējiem vācu iedzīvotājiem, sevišķi mežkungiem, arvien vairāk pasliktinājās, jo puiši pārtiku papildinot devās gan zvejniecības, gan medniecības gaitās. Sūdzības par to sasniedza pat Berlīni un pulka vadībai bija daudz kas jāaizstāv, jānoliedz vai jāsoda un jābrīdina noteikumu pārkāpējus.

Novembŗa sākumā pulkā ieradās sapieru vads 70 vīru stiprumā. Par tā komandieri iecēla ltn. Bogdanovu.

No dažādiem kursiem atgriezās kā virsnieki, tā instruktori. No btl.kom. kursiem atgriezušos virsniekus iecēła par btl. kom.:

I btl. majoru Alksnīti,

II btl. majoru Šmitu,

III btl. majoru Siliņu.

Maj. Hāzners šai laikā pulku atstāja, jo viņu iecēla par div. izl. btl. komandieri.

Īsi pirms Latvijas valstssvētkiem Sofienvaldes tuvumā notika rekrūšu svinīgais solījums. Tas bija izcili izdomāts. Tika spēlēts galvenā kārtā uz latviešu patriotisma jūtām. Arī div. stāba VI nodaļa izdeva vairākas brošūras un uzsaukumus vācu un latviešu valodās. Div. pavēlē izsludināja leģiona ģenerālinspektora ģen. Bangerska 18. novembŗa pavēli, kas beidzās ar vārdiem: „Latvija ir visu mūsu sirdīs un tā pastāvēs mūžīgi. Dievs, svētī Latviju!"

No virsniekiem novembrī pulkā vēl ieradās kpt. Bremšmits, vltn. Lapiņš, ltn. Mukts, ltn. Kiršfelds u.c. Notika arī virsnieku paaugstināšanas: par vltn. paaugstināja ltn. Ķirsonu, Puisānu un vēl dažus citus.

Ar novembŗa mēnesi divīzijā izsludināja noteikumus par „uzlēcošās saules zīmotni" div. kaŗavīriem. Tāpat izsludināja noteikumus par ģimenes piemaksām un kaŗavīru atalgojumu, kā arī aizliegumu piederīgiem apmeklēt kaŗavīrus apmācību novietnēs. Bija arī izsludināti noteikumi par „Einsatzurlaub" piešķiršanu svarīgu ģimenes ap-

stākļu kārtošanai. Tas gan attiecās vai vienīgi uz to karavīru piederīgiem, kas atradās Vācijā, jo uz Latviju laida maz.

Novembra beigās pulkā ieradās 197 vīri 13. rotai un 186 vīri 14. rotai. Līdz ar to pulka uzstādīšana kaujas sastāvam skaitījās visumā nobeigta. Šajā laikā pulka vīrus lielā skaitā sūtīja bunkuru būvdarbos Sominā, bet tā kā div. vadība plānus bieži mainīja, tad tur līdz galam netika nekas paveikts.

Decembra sākumā no kursiem atgriezās pltn. Celle un atkal pārņēma pulka vadību. Vācu pltn. Mellē, kā arī citi vācu virsnieki pulku atstāja, pulkā gan vēl paliekot 4 vācu virsniekiem un 28 instruktoriem, kuriem bija sakarnieku uzdevums ar mūsu un vācu stābiem.

Līdz ar pltn. Celles stāšanos amatā pulks atgriezās atkal latviešu virsnieku vadībā.

Decembrī vēl pulkā atgriezās leitnanti Bogdanovs un Dravnieks, kā arī 32 sapieru kursus beigušie karavīri. Tos visus ieskaitīja stāba rotā. No pulka sastāva tajā pat laikā izskaitīja vltn. Puisānu, leitnantus Tolku, Loci, Bakānu un Sozi, kā arī 105 vīrus, kas atradās dažādās slimnīcās. Bez tam 40 vīrus , kā brīvprātīgos, nosūtīja uz div. prettanku btl., bet 207 bij. darba dienesta vīrus (RAD) uz div. rez. btl. Pulka vīru kopskaits tomēr daudz nemainījās, jo tajā atgriezās lielā skaitā karavīri no dažādiem kursiem.

Ziemassvētkus pavadīja diezgan skumjā noskaņojumā, jo viss vairums pulka karavīru pirmo reizi mūžā nebija kopā ar savām ģimenēm.

Ar 31. decembra pavēli 75 pulka vīrus paaugstināja nākošajās dienesta pakāpēs. Pulka 2. janv. pavēlē bija ievietots ģen. Bangerska Jaungada uzsaukums, kurā godināja Kurzemes varonīgos cīnītājus un pieminēja mūsu karavīru nākotnes uzdevumu — Latvijas brīvības atgūšanu. Arī šī paša datuma div. kom. pavēle nobeidzās ar vārdiem „cīnīties un upurēties par cēlo mērķi — jaunradamo brīvo Latviju."

Ar pulka 11. janvāra pavēli paziņoja, ka vltn. Dekteris, ltn. Apinis un ltn. Kļaviņš par varonību apbalvoti ar I šķ. Dzelzs krustu

---

Pltn. Paulis Celle bija dzimis 1892. g. 22. martā Ventspilī. Beidzis Polijas kavalerijas skolu un militārus kursus. Latvijas brīvības cīņās piedalījies kopš 1919. gada 15. febr. Goldfelda un Artum-Hartmaņa jātnieku eskadronos un c. vienībās. Apbalvots ar Lāčplēša kara ordeni par varonību Latgales frontē 1919. gadā. Par varonību bij. Krievijas armijā apbalvots ar Jura krustu. Latvijas neatkarības laikā dienēja Jātnieku pulkā. Otrā pasaules karā komandēja jau pieminēto 3. robežapsardzības pulku.

Mira 1974. gada 10. oktobrī Vācijā.

(šis apbalvojums viņiem gan bija piešķirts jau agrāk) un 28 vīri atkal paaugstināti nākošajās dienesta pakāpēs.

Dienu pirms tam, 10. janvārī, pulks saņēma div. pavēli sagatavot vienu btl., pilnā apbruņojumā, nosūtīšanai uz Kurzemi. Vēlāk gan šo div. pavēli grozīja, jo bija vajadzīgi tikai instruktori un kareivji. Šī vienība bija jāsastāda vienīgi no tādiem karavīriem, kas paši brīvprātīgi gribēja doties uz Kurzemi. Šāda btl. saformēšana grūtības neradīja, jo brīvprātīgo netrūka un tā jau 19. janvārī vienība 670 vīru stiprumā, ar četriem virsniekiem, kpt. Lankas vadībā, devās ceļā. Vienību līdz Dancigai pavadīja pulka adj. ltn. Zaķis.

PULKA PĀRKĀRTOŠANA KAUJAS APSTĀKĻIEM. PIRMĀS CĪŅAS NAKELES-IMENHEIMAS TELPĀ. TURPMĀKĀ DARBĪBA.

Līdz ar „kurzemnieku" aizbraukšanu pienāca jauna div. pavēle — uzsākt pulka pārorganizēšanu uz diviem kaujas bataljoniem. Tajā pat laikā arī notikumi A frontē radīja visā divīzijā nervozu stāvokli. 21. janv. div. pavēlēja pulkam nodot savus prettanku lielgabalus un vienu apkalpi div. prettanku lgb. dzn. Visa div. šajā laikā jau atradās trauksmes stāvoklī.

21/22. janv. naktī, īsi pēc pusnakts, pienāca pavēle, ka visu 15. div. pārvieto uz Konicas—Nakeles telpu un ka pulkam vēl šajā dienā jādodas ceļā. Vēl lielā steigā, dažu stundu laikā, pulku pārorganizēja kaujas vienībās. Par kaujas sastāva I btl. kom. nozīmēja maj. Alksnīti un par III btl. komandieri — maj. Siliņu. Šos btl., arī tādā pat steigā, papildināja līdz kaujai nepieciešamam stiprumam no II btl. palikušiem vīriem un 238 kareivjiem, kas bija atsūtīti no div. rez. btl. Ieroču trūkuma pēc no 13. rt. saformēja tikai vienu vadu, bet 14. rt. vīrus visus piedalīja 4. rotai.

Pēc šiem pārkārtojumiem pulka kaujas sastāvā, ieskaitot pulka stāba rotu, I un III btl. un p. stābu, bija 39 virsnieki, 234 instruktori un 1490 kareivji. Vienību komandējošais personāls bija šāds:

Pulka stābs — pulka kom. pltn. Celle, adj. ltn. Zaķis, sev. uzd. virsnieki — ltn. Lapiņš un ltn. Bergtāls, tieslietu virsnieks — ltn. Sauja.

Stāba rotā — rotas kom. ltn. Apinis, vezumu (trosu) kom. — ltn. Eglītis, sakaru vada kom. — vltn. Brikmanis, sapieru vada kom. —

III/32. gren. p. radiotelegrafisti ceļā uz fronti 1945. gada 23. janvārī. No kreisās: Šmits, Buks, Lazdiņš, Zemītis un Sils

ltn. Bogdanovs, ieroču virsnieks — vltn. Tauriņš, veterinārārsts — ltn. Mārtinsons.

I btl. — btl. kom. maj. Alksnītis, btl. adj. ltn. Ždanovskis, sev. uzd. virsnieks — (?), btl. ārsts — ltn. Upītis, 1. rt. kom. ltn. Dukāts, 2. rt. kom. kpt. Bremšmits, 3. rt. kom. ltn. Ķurbis, 4. rt. kom. vltn. Tamulis

III btl. — btl. kom. maj. Siliņš, btl. adj. ltn. Kļaviņš, sev. uzd. virsnieks ltn. Mukts, 9. rt. kom. (?), 10. rt. kom. vltn. Dekteris, 11. rt. kom. ltn. Cēbers (sākot ar 24. janv. palīgs ltn. Kiršfelds), 12. rt. vltn. Cubins.

Kā redzams, tad daži rotu kom. pēc archīvu materiāliem nav noskaidroti, bet pulka kaujas sastāvā izejot uz fronti vēl bija vltn. Raģis, ltn. Piebalgs, ltn. Šteinbriks, (pazuda bez vēsts pulka pirmajās kauju dienās), vltn. Lapiņš un vēl citi.

Pulka apbruņojums bija nepilnīgs. Tajā ietilpa 2 kājn. lgb., 6 granātu metēji, 27 ložmetēji, 140 patšautenes un mašīnpistoles un 1180 šautenes.

Pēc pulka pārkārtošanas uz diviem kaujas btl. vecajā novietojumā (Studnicā) palika maj. Šmits ar 8 virsniekiem, 73 instruktoriem un

III/32. gren. p. vienības soļo cauri Cempelburgai (Zempelburg) uz fronti 1945. gada 23. janvārī

375 kareivjiem. Šajā skaitā bija pulka atstāto mantu sardzes vīri, slimie, kaujai nepiemērotie. Šī vienība palika arī bez apbruņojuma, jo ieroči bija tikai sardžu vīriem.

Pulka iziešana notika lielā steigā jau 22. janvāŗa vakarā. Pulkam pēc div. pavēles aizstāvēšanās pozicijas bija jāieņem pie Konicas. Daļu vienību pārvietoja ar auto transportu un tās Konicu sasniedza jau pirms 23. janv. gaismas, bet citas — ieradās Konicā tikai 23./24. janv. naktī. Kaŗavīri no saraustītās pārvietošanās gaitas bija galīgi noguruši, vienības nebija vēl, straujo pārkārtojumu pēc, cik necik saliedētas, bet vissliktākais bija, ka trūka ziemas apstākļiem piemērota apģērba, apavu un daudz kā cita, kas nepneciešams izejot kaujā aukstā ziemas laikā, kāds tajā laikā valdīja Pomerānijā.

Konicā pulks saņēma jaunu pavēli: pārvietoties uz Imenheimas rajonu — jauniem uzdevumiem. Transporta trūkuma pēc, pulks 23. janvārī uz Imenheimu nokļūt nevarēja. Uz turieni devās pulka kom. pltn. Celle ar pāris virsniekiem, lai iegūtu skaidrību par notikumiem frontē.

Naktī uz 24. janvāri div. kom. pavēlēja I btl. kom. maj. Alksnītim

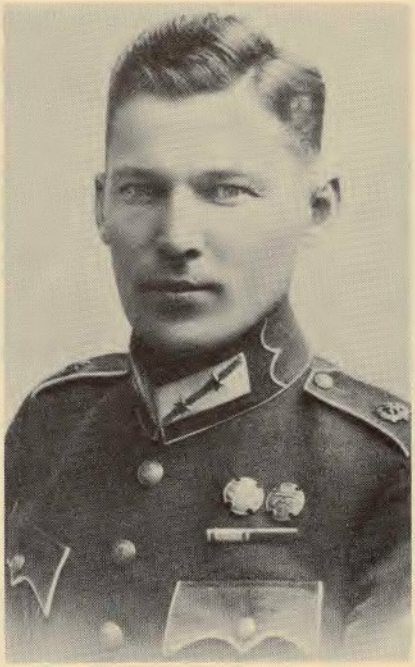

32. gren. p. komandieris maj. Fridrichs Rubenis, 1941. gada uzņēmums

ar 3. un 4. rt. izbraukt uz Nakeles fronti, ar uzdevumu nodrošināt 34. gren. p. uzbrukuma flanku. 24. janvārī ap plkst. 10.00 arī pārējās pulka vienības sāka atstāt Konicu, lai dotos uz Imenheimu. Auto transports bija trūcīgs, kāpēc pa lielākai daļai pulka vienības sāka pārvietoties gājiena kārtībā cauri Kaminai un Cempelburgai. Vandsburgā pulka vienības (bez I btl. divām rotām, kas jau bija frontē) sāka ierasties 25. janvāra rītā. Te bija iekārtots arī pulka komp.,

---

Maj. Fridrichs Rubenis dzimis 1902. gada 10. augustā Vecpiebalgā. Bērnību pavadījis Krievijā, kur tēvs bijis muižas pārvaldnieks Veļikiji Luku tuvumā. Latvijas atbrīvošanas kara laikā ģimene atgriezusies Latvijā. 1924. gadā beidzis Latvijas kara skolu, pēc tam dienējis 8. Daugavpils k. pulkā, 1934. gadā pārvietots uz Armijas stāba rotu (vēlāk pārveidots par btl.). Komandējis rotu kpt. dienesta pakāpē. Studējis LU inženierzinātnes.

Otrā pas. kara laikā komandējis 18. kārtības dienesta btl., pēc tam btl. 32. gren. pulkā. Īsu laiku bijis arī 43. gren. p. komandieris 19. divīzijā. 1944. gada dec. sāka komandēt btl. 33. gren. pulkā.

Krita 1945. gada 3. februārī pie Landekas.

kuŗā pienāca div. kom. pavēle par pltn. Celles atbrīvošanu no pulka komandēšanas. Kā iemesls tam bija pltn. Celles nervu sabrukums, kaut gan div. pavēlē to neminēja. Par 32. gren. p. kom., pltn. Celles vietā, iecēla maj. Rubeni, līdzšinējo 33. gren. p. II btl. komandieri.

Pulka kom. maiņa notika 25. janvāŗa vakarā izl. btl. komandpunktā Gumenhofā. Bija paredzēts naktī izl. btl. nomainīt, pēdējo novietojot div. rezervē Imenheimā. Izl. btl. tajā laikā atradās aizstāvēšanās pozicijās pie Brombergas kanāla, posmā starp Šleseni (Schloessen) un Krusdorfu. Pa labi pie Hohenbergas pozicijas ieņēma I/32. gren. p. (maj. Alksnītis).

Šo pavēli — nomainīt izl. btl. — izpildīt nevarēja, jo pulka vienības, transporta trūkuma dēļ, nevarēja laikā ierasties. Bez tam krievu lieluzbrukums šīm pozicijām sākās jau 25. janvāŗa vakarā.

Gumenhofā vispirms ieradās 32. gren. p. stāba rota, riteņbraucēju vads (bez divriteņiem), 1. rota un pats pulka stābs.

Jau tumsā krieviem izdevās ieņemt Šlesenu un nedaudz vēlāk Strēlavu (Strelau). Div. kom. pavēlēja maj. Rubenim ar savu 1. rotu un izl. btl. 3. rotu, kas bija izsista no Šlesenas, un maj. Hāzneram ar 32. gren. p. stāba un sava izl. btl. 2. rotu, kas bija izsista no Strēlavas, abas vietas atgūt. Maj. Hāznera rīcībā nodeva arī vēl kādu tikko ieradušos vācu trauksmes rotu, pie kam ne 32. gren. p. stāba rt., ne vācu trauksmes rota nebija kaujas spējīgas. Stāba rota tikko bija veikusi vairāk nekā 30 km pārgājienu un vācu vienība bija neapbruņota, bez municijas.

Gumenhofā ieradās arī stāba rotas apgādes vads, bet to nosūtīja atpakaļ uz Imenheimu. Vēlu vakarā pulka komp. ieradās arī pulka adj. ltn. Zaķis, kuŗš bija tikko atgriezies uo Dancigas, kur bija pavadījis uz Kurzemi aizbraucošo pulka btl. kpt. Lankas vadībā.

Plkst. 02.00 Gumenhofā ieradās pulka 2. rt., kpt. Bremšmita vadībā. Šajā laikā pretuzbrukums Šlesenei bija jau atsists. Lieli zaudējumi bija 1. rt. Tās komandieris ltn. Dukāts arī bija ievainots, tāpat stipri cietusi bija izl. btl. 3. rt. Div. kom. pavēlēja kaujā raidīt arī 2. rt., bet arī tā cieta neveiksmi un Šlesena palika krievu rokās.

Šajās nakts stundās pulka stābam neizdevās uzņemt sakarus ar I btl. kom. maj. Alksnīti, tāpat trūka ziņu, kur palicis pulka II btl. (maj. Siliņš). Tā arī jaunais pulka kom. pie sava pulka komandēšanas netika un vēlākie notikumi kaujas laukā arī neļāva tam nekad pie pulka komandēšanas tikt.

Div. kom. arvien vairāk sāka nervozēt un viņa pavēles palika jau bezsaturīgas. Plkst. 03.00 viņš vēlreiz pavēlēja maj. Rubenim Šleseni

atgūt, bet arī tas neizdevās, vienības cieta tikai smagus zaudējumus. Krita pulka stāba sev. uzd. virsnieks ltn. Lapiņš un vairāki instruktori un kareivji. No rīta krievi atkal sāka savu uzbrukumu, bet 1. un 2. rt. vīri savas pozicijas noturēja līdz priekšpusdienai.

Grūti gāja stāba rotai. Tai gan kopā ar izl. btl. 2. rt. nakts kaujā savu uzdevumu — ieņemt Strēlavas ciemu izdevās, bet krievi vairākos pretuzbrukumos atkal mūsējos izsita, ciešot smagus zaudējumus. Krita arī stāba rt. vada kom. vltn. Brikmanis un daudzi citi.

26. janvāŗa rītā šīs kaujas grupas stāvoklis palika pavisam bīstams, jo ienaidnieks bija nokļuvis šo vienību aizmugurē. Lai izkļūtu no pilnīga ielenkuma, div. kom. pavēlēja grupai atkāpties ZR virzienā. Laužoties cauri aizmugurē esošiem krievu spēkiem pie Gintersfeldes, stāba rota stipri cieta. Te palika arī ltn. Apinis, kuŗš smagi ievainots, pats bija nošāvies. Tālāk vīri lauzās virzienā uz Imenheimu, ko arī pret vakaru ats. mazas kaŗavīru grupas sasniedza.

Maj. Rubeņa vienība savu aizstāvēšanās poziciju noturēja līdz 26. janvāŗa rīta gaismai, kad krievu spēcīgs uzbrukums, tanku atbalstā, to galīgi sakāva un pa daļai izklīdināja. Ap pusdienas laiku krievu tanki jau bija pie pulka komp. — Gumenhofas un te jau sakari ar vienībām bija pārtraukti. Tā stāba vīriem uz savu roku iznāca izlauzties uz Imenhofu, kur jau priekšā bija stāba rotas apgādes vads ltn. Eglīša vadībā. Pulka atliekām sapulcējoties (kas bija nākušas no vienībām, kuŗas kaujā atradās kopā ar izl. btl.) nācās konstatēt, ka zaudējumi bija pārāk smagi. Trūka vairāk nekā puse no visiem kaujā iegājušiem vīriem. Kritis bija arī kpt. Bremšmits. Ievainoto starpā bija arī pulka kom. maj. Rubenis. Visus te sapulcētos vīrus ltn. Zaķis saformēja vienā kaujas grupā. Ierindai nederīgos (viegli ievainotos, apsaldējušos) iedalīja stāba rotas apgādes vadā, pēdējo pārveidojot par pulka trosu.

Sapulcētos kaŗavīrus vēlāk savā rīcībā pārņēma I btl. kom. maj. Alksnītis.

MAJORA ALKSNĪŠA KOMANDĒTĀ I BTL.

gaitas bija šādas (pēc maj. Alksnīša 1945. gada 21. februārī sastādītā ziņojuma):

22. *janvārī* pulks 2 btl.,13. un 14. un stāba rotas sastāvā, plkst. 21.00 atstāja Sominu (Sommin) un pa zemes ceļu devās uz Salešu

(Salesch). Pulka stiprums: 35 virsnieki, 234 instruktori un 1481 kar., kopā 1750 vīru. Apbruņojums: 2 k. lgb., 6 8 cm granātmetēji, 27 lžm., 75 ptš., 1179 šautenes, 63 mašīnpistoles, 217 pistoles un ap 420 zirgu.

23. janvārī ap plkst. 04.00 pulks sasniedza Salešu. I btl. stābu līdz ar 1. un 2. rt. smagās automašīnās pārsvieda uz Konicu (Konitz). Vēlāk pieveda arī 3. un 4. rt. Vezumi sekoja pa zemes ceļu.

Katrs bataljons no sava sastāva saformēja 2 strēlnieku un vienu smago rotu. Trešās rotas deva pulka II (maj. Šmita) btl. Bez tam btl. pamatrotās papildinājumam iedalīja ap 120 vīru no div. papildus btl. Šie vīri bija apmācīti tikai apm. 3 nedēļas, piem., patšautenes viņi nebija redzējuši nemaz. Rotās vīri nebija saauguši, grupu komandieri pat nepazina visus savus kareivjus.

Ap plkst. 20.00 I btl. 3. un 4. rt. atstāja Konicu un ar smagiem automobiļiem tos pārveda uz Vandsburgu (Wandsburg).

24. janvārī 3. un 4. rt. turpināja ceļu auto mašīnās uz Gernheimu (Gernheim), kur tām bija jāstājas 34. gren. p. kom. pltn. Vīksnes rīcībā.

24. janvārī pltn. Vīksne I btl. abas rotas plkst. 12.00 nosūtīja uz Nakeli (Nakel) II/34. gren. p. kom. maj. Baloža rīcībā. 4. rt. norīkoja Nakeles pilsētas tīrīšanai. Ap plkst. 21.00 maj. Alksnītis saņēma pavēli ar 3. rt un kpt. Brīvkalna (13./34. gren. p. kom.) kājniekiem uzbrukt un ieņemt Hohenbergu (Hochenberg). Uzbrukums sākās plkst. 22.30 minētam ciemam no R. Izdevās sādžā ielauzties, pat ieņemt apm. ciema trešo daļu, bet tālāk nevarēja tikt. Vienība cieta smagus zaudējumus. Kauja turpinājās visu nakti. Vienības kaimiņi pa labi (34. gren. p.) un pa kreisi (izl. btl.) atradās tālāk nekā vienu km. Sakaru ar tiem nebija.

26. janvārī ap plkst. 04.00 maj. Alksnīša rīcībā ieradās pulka 4. rota. Tā apgāja ciemu un uzbruka no D. Ciemu gan ieņēma, bet krieviem pienāca papildspēki un tie apgāja to no Z un DA. Krita vltn. Tamulis un ltn. Brūders. Leitnantus Ķurbi un Lāci ievainoja. Ltn. Kožemjakins, smagi ievainots, pats izdzēsa sev dzīvību. Rotu vīri nekārtībā sāka plūst atpakaļ. Tos apturēja apm. 0,5 km uz R no Hohenbergas, kur ieņēma aizstāvēšanas pozicijas, noturot tās līdz tumsai. Naktī, kad sāka atiet 34. gren. p. vienības, maj. Alksnīša vienības sedza atiešanu uz Lindenburgu (Lindenburg).

Šajā laikā 1. un 2. rt., kā arī div. izl. btl. cieta smagus zaudējumus.

Krievi sāka apiet Lindenburgu. Šī manevra aizkavēšanai maj. Alk-

snīša atlikušos apm. 60 vīrus nosūtīja atejošo vienību kreisā flanka nodrošināšanai. Krievus izdevās nedaudz atspiest atpakaļ.

27. janvārī maj. Alksnīša atlikušie vīri atgāja uz Imenheimu. Te saņēma pavēli, pēc iespējas, ilgi noturēt Imenheimu, piedalot dažus vācu vadus un latviešu grupas (viņa 1. un 2. rt. atlikumus u.c. te sapulcētās atliekas). Imenheimu atstāja ap plkst. 14.00, kad krievi A bija jau pilsētiņu apgājuši un pašā pilsētā ielauzās 7 krievu tanki. Pie Klārahohe (Klara Hoehe) maj. Alksnīša rīcībā nodeva vienu vācu rotu un 1 prettanku lgb. Ar šiem spēkiem nosprostoja ceļu uz Vandsburgu. Ap plkst. 16.00 šie Alksnīša spēki sakāva un izklīdināja kādu krievu ap 400—500 vīru stipru kolonnu, kas gājiena kārtībā bija atstājusi Imenheimu. Btl. pēc tam sāka atiešanu uz Banenavu (Banenau, uz kartēm arī Zabortow). Šajā laikā III/32. gren. p. līdz ar 33. un 34. gren. p. vienībām bija ieņēmuši pozicijas D no Zabortovu. Maj. Alksnītim btl. bija palikuši tikai ap 60 vīru.

28. janvārī, vēl pilnīgā tumsā, div. vienības atgāja caur Runovo uz Sipnevo (Sypnievo).

(Jāpiezīmē, ka šajā kauju laikā lietoja divējāda nosaukuma kartes, vienu ar vācu, otru ar poļu nosaukumiem, kāpēc šo notikumu izsekotājiem dažreiz ir grūtības. Red.)

Te div. vienības ieņēma aizstāvēšanās pozicijas uz līnijas Dreidorfa—Sipnevo (Dreidorf—Sypnievo). Labā spārnā III/32. gren. p., labā flankā, tā nodrošināšanai, pie Rudens (Ruden) maj. Alksnīša btl. atlikums, apm. rotas stiprumā. Te ieradās arī pulka kom. maj. Rubenis.

29. janvārī maj. Alksnītis pie muitas mājas 4 km A no Kujans (Kujan) pulcināja noklīdušos 32. gren. p. vīrus. Izsūtīja arī izlūku patruļas ZA un DA virzienos.

30. janvārī krievi apgāja div. pozicijas gar labo un kreiso flanku un div. satiksmes ceļu uz aizmuguri apšaudīja ar tankiem. Pēcpusdienā div. vienības atgāja uz Kujanu un vakarā uz Flātovu (Flatow). Div. stāba priekšnieks (Ia) uzdeva maj. Alksnītim pulcināt I/32. un 33. gren. p. karavīrus un aizstāvēties Z no Flātovas ceļa. Maj. Rubenim pavēlēja ar III/32. gren. p. un 34. gren. p. vienībām aizstāvēt Flātovu D no ceļa. Jāpiezīmē, ka kaujas pavēli atdeva brutālā veidā: ja kāds atkāpšoties uz pilsētu, tad tas tikšot nošauts. Ia vispār šajā dienā slikti izteicās par latviešiem. Vienīgi uzslavēja plkv. Janumu.

Pavēlētās aizstāvēšanās pozicijas ieņēma 4 km A no Flatovas, tās veidojot puslokā (sk. 1. schēmu). Maj. Alksnīša rīcībā šajā laikā at-

radās 80 vīru, kuŗu skaits visu laiku palielinājās, pievienojoties līdz šim noklīdušajiem.

31. janvārī šīm pozicijām krievi uzbruka divas reizes, katru reizi ap 200 vīru stiprumā. Abus uzbrukumus atsita. Zem smago auto maskas pie div. vienību pozicijām piebrauca 14 krievu tanki, kuŗi izvērtās apm. 400 m attālumā, tomēr pozicijām neuzbruka, bet tās apšaudīja ar saviem tanku ieročiem, lielus zaudējumus nesagādājot.

1. februārī, naktī, div. vienības atrāvās no ienaidnieka un caur Gursenu ((Gursen) atgāja uz Jastrovu. Šeit div. vienības jau bija pilnīgi ielenktas. Pienāca pavēle atiet uz Flederbornu. Visus 32. gren. p. vīrus ap sevi savāca maj. Alksnītis, tos sadalot 4 rotās, katrā pa apm. 60 vīru. Šis btl. atgāja kā pēdējais. Atstājot Jastrovu ap plkst. 14.00, btl. nonāca ienaidnieka granātmetēju ugunī, kas bija novietojušies uz augstumiem ceļa R malā. Btl. kājnieku lielgabali piespieda ienaidnieku ierobežot apšaudes iespējas. Tomēr btl. bija spiests novirzīties uz A no ceļa un iet pa apvidu, tālāk pa mežu A no Flederbornas, iznākot A un ZA no pilsētas. Flederbornā gan jau bija ielauzušās vācu vienības, bet tās atkal sāka ielenkt ienaidnieks. Alksnīša btl. nonāca ienaidnieka aizmugurē un uzbruka tam no aizmugures. Sākās nikna kauja. Izrādījās, ka ienaidnieka pusē cīnījās sarkano poļu 1. armijas, 1. Sikorska un 2. Kostjuško divīzijas vienības. Te saņēma ap 40 gūstekņu, poļiem atstājot kaujas laukā arī ap 100 kritušo. Iznīcināja 3 prettanku lgb. un vienu tanku. Gan bija gūti panākumi, panākta arī apvienošanās ar vācu vienībām, bet btl. bija cietis smagus zaudējumus. Starp ievainotiem bija vltn. Lapiņš (14./32. gren. p.), ltn. Zariņš (12./32. gren. p.), kad. Kļaviņš (11./32. gren. p.) un vltn. Ķirsons (13./32. gren. p.).

2. februārī poļi visu laiku nikni uzbruka un apšaudīja Flederbornu ar dažāda kalibra ieročiem. Daudz ievainoto. Uz Flederbornu izlauzās arī div. izl. btl. un div. vezumi ar div. stābu.

3. februārī pār Flederbornu gūlās arkārtīga krievu smago ieroču uguns, šaujot cauri pilsētiņai no visām pusēm. Ap pusdienas laiku div. vienības atstāja Flederbornu, lai dotos uz Landeku caur Valachzē (Landeck, Walachsee, sk. 2. schēmu). Pie Valachzē vienības nokļuva intensīvā granātmetēju un lžm. ugunī, ko veda no augstumiem R no Valachzē. Sašāva daudzus pajūgus un automašīnas, bija lieli cilvēku zaudējumi. Tomēr lielākais vairums vienību tika cauri un turpināja lauzties uz Landeku. Visas vienības gan bija sajauktas juku jukām, bija grūti kaŗavīrus saturēt rokās. Visi panikā steidzās uz Z. Pienākot pie Landekas izrādījās, ka tur atradās kāda vācu vienība (Šeibes kau-

jas grupa), bet pilsētiņas D daļa bija krievu rokās. Div. vienības apstādināja starp Flederbornas—Landekas ceļu un Kudovas (Kudow) upi. Ienaidnieks šāva ļoti trāpīgi un intensīvi. Darbojās arī tanki. Ar lielām grūtībām vienības piedabūja uzbrukumam Landekas tiltam. Tas arī izdevās un div. vienībām pavērās ceļš uz Landeku. Daļa div. vienību upi pārgāja apm. 2,5 km D no tilta un gar upes A krastu nonāca Landekā, kaut ienaidnieks to apšaudīja no A.

Šeit div. cieta smagus zaudējumus. Pie Landekas tilta krita 32. gren. pulka kom. maj. Rubenis, div. stāba Ia maj. Vulfs un div. sakaru btl. kom. maj. Dostmans.

4. februāra naktī maj. Alksnītis ar apm. 160 savāktiem 32. gren. pulka karavīriem pārgāja uz Pētersvaldi (Peterswalde, sk. 2. schēmu). Te ap pusdienas laiku pienāca papildinājumi: no pltn. Rusmaņa pulka 1 rota un no pltn. Meijas pulka 2 rotas. Ar visiem šiem vīriem maj. Alksnīti pārskaitīja uz 33. gren. pulku, kur stājās pie II/33. gren. p. komandēšanas. Visus 32. gren. p. vīrus ieskaitīja btl. 8. rotā, pltn. Rusmaņa rotu pārdēvēja par 5. rt. un pltn. Meijas rotas par btl. 6. un 7. rotu.

Maj. Alksnīša btl. sastāvs, ieejot 33.gren. pulkā, bija šāds:
Btl. kom. maj. Alksnītis, btl. adj. ltn. Ždanovskis, 1. sev. uzd. virsn. ltn. Zaķis, 2. sev. uzd. virsn. ltn. Sauja, btl. ārsts — ltn. Upītis, btl. saimn. virsn. ltn. Zvirgzdiņš un btl. ieroču virsn. ltn. Jaunzems.

	virsn.	instr.	kar.	šautenes	mašīnp.	patš.	lžm.	gr. metēji
btl. stābs	7	12	58	38	4	—	—	—
5. rt. ltn. Konrāds)	2	20	112	92	5	6	—	—
6. rt. (kpt. Rubis)	1	20	100	86	4	5	—	—
7. rt. (ltn. Piebalgs)	1	20	101	88	5	4	—	—
8. rt.	—	13	53	24	4	—	2	1
Kopā	11	85	424	328	22	15	2	1

Maj. Alksnītis arī piemin, ka latviešu vīri karojuši ne sliktāk par vāciešiem, kaut apbruņojums bijis vājāks un apgāde trūcīgāka. Latviešu vīrus esot sarūgtinājis vāciešu apgalvojums, ka latvieši esot

laupītāji, dezertieri un tml., kaut gan laupīšanas nekādas nenotika, atskaitot vienu otru pārtikas sagādi atstātās klētīs vai kūtīs. Arī pats div. kom. virspulkvedis Aks 15. div. nonicinājis kā sliktāko, kaut gan latviešu kaŗavīriem vairākkārt radies iespaids, ka tos noliek ar nolūku aizstāvāmi grūtākās vietās, kuŗām pa labi un kreisi iet gaŗām ienaidnieks.

MAJ. SILIŅA KOMANDĒTAIS III BATALJONS

(bez 11. rotas, kas palika Brusā) transporta trūkuma dēļ aizkavējās Konicā un nepaspēja vēl pievienoties pulka kodolam, kad jau 26. janvāŗa rītā ar div. pavēli to piedalīja 33. gren. pulkam ienaidnieka atvairīšanai Šlaufenzē (Schlaufensee) rajonā. Plkv. Janums III/32. gren. p. pavēlēja savas frontes labajā flankā izsist ienaidnieku no meža pozicijām starp Grīnhauseni un Greicendorfu (Gruehnhausen—Grenzdorf). Šo uzdevumu III btl. kopā ar 33. gren. p. piedalītām divām rotām līdz ar krēslas iestāšanos veica, izsitot krievus no viņu ieņemtām pozicijām un atsitot visus ienaidnieka pretuzbrukumus līdz 27. janvāŗa rītam. Tad maj. Siliņš saņēma pavēli no plkv. Januma ar savu btl. atiet uz Imenheimu, kur stāties 32. gren. p. kom. rīcībā.

III/32. gren. p. kaujas gaitas risinājās līdzīgi pārējām pulka un div. vienībām, piedzīvojot to pašu traģēdiju, ko viss pulks resp. visa latviešu 15. divīzija. Šo btl. kopš Imenheimas gan vairāk komandēja pats pulka kom. maj. Rubenis nekā btl. kom. maj. Siliņš, kuŗš bieži mainīja savus kompunktus un bija sliktos sakaros ar savām vienībām.

Par III btl. vēlākām gaitām btl. adjutants ltn. Kļaviņš stāsta:

„7. febr. plkst. 08.30 btl. stābs un neliels btl. atlikums iebraucām Neu-Brandenburgā un novietojāmies Latviešu kaŗavīru sapulcēšanās punktā. Priekšā atradām jau daudz latviešu virsniekus un citus kaŗavīrus. Te palikām līdz 19. februārim.

Tad izbraucām uz Štetīnu. Ar btl. stābu kopā vēl bija vltn. Cubins, ltn. Mukts, ltn. Bēdelis, ārsts-ltn. Punanovs, kpt. Andersons, vltn. Puisāns, vltn. Rēvalds un ap 280 instruktoru un kareivju.

21. febr. agri no rīta ieradāmies Štetīnā. Novietojāmies kaŗavīru „leitstellē". 25. febr. izbraucām no Štetīnas uz Hameršteinu. 26. febr. ap plkst. 08.00 iebraucām Neu-Štetīnā. Te noskaidrojās, ka Hameršteinā vairs netiekam, jo priekšā jau krievi. Mainam ceļa virzienu un ap plkst. 10.00 iebraucām Bulcā (Bulz). Te ap plkst. 11.00 ltn. Mukts saņēma no btl. kom. maj.

Siliņa pavēli ar 20 kaŗavīriem virzīties no Bulcas Balkenburgas (Balkenburg) virzienā. Par savējiem un ienaidnieku nekādu ziņu nebija. Plkst. 11.30 atstājām ešalonu un uzsākām virzīties Belgardes virzienā. Belgardi sasniedzām 27. febr. ap plkst. 11.00. Btl. kom. bija atpalicis un btl. pievienojās ap plkst. 12.00. Te novietojāmies vietējās kazarmēs un palikām Belgardē līdz 3. martam.

3. martā plkst. 15.00 atstājām Belgardi un pēc saņemtās pavēles devāmies virzienā uz Trepkovu (Trepkow), te palikām 6 km pirms minētā punkta naktsmītnēs.

4. martā no rīta sākām gājienu caur Trepkovu un Kaminu (Cammin). Maj. Siliņš kaut kur bija noklīdis un btl. komandēšanu uzņēmās vltn. Cubins. Ap plkst. 14.00 sasniedzot Trepkovu nokļuvām krievu tanku ugunī, te tomēr saņēmām uzturu (pēc vairākām dienām) un tad turpinājām virzīšanos uz Kaminu. Plkst. 22.00 palikām kādā ciemā 5 km pirms Kaminas naktsmītnēs.

5. martā plkst. 05.00 turpinājām gājienu cauri Kaminai un iegājām Dīvenovā (Dievenow), te mums atņēma atlikušos ieročus. Gājiena kolonnai pievienojās arī btl. kom. un vakarā sasniedzām Neuendorfu (Neuendorf), kur palikām pa nakti.

6. martā plkst. 05.00 uzsākām gājienu Misdroja-Svinaminde (Misdroj-Swinamünde). Atkal mums pazuda btl. kom. Tā kā visas gājiena pavēles atradās pie maj. Siliņa, tad paši uz savu roku izgatavojām „marschbefel'i" un ap plksct. 14.00 izgājām cauri Svinamindei, plkst. 18.00 sasniedzot Mulenu (Mullen), kur palikām pa nakti.

7. martā ap plkst. 04.00 uzsākām gājienu Usedomas (Usedom) virzienā. Naktsmītnēs palikām kādā sādžā 8 km pirms Anklamas (Anklam). Te arī saņēmām uzturu.

8. martā turpinājām gājienu cauri Anklamai, naktsmītnēs paliekot ap 9 km aiz Anklamas.

9.martā turpinājām gājienu caur Freibergu (Freiberg) uz Neu-Brandenburgu (Neubrandenburg), ap plkst. 14.00 sasniedzot sādžu Basovu (Bassow), apm. 14 km no Neubrandenburgas, kur palikām atpūtā. Uztura piegādes vairs nebija.

10. martā plkst. 14.00 atkal turpinājām gājienu un vakarā sasniedzām Georgendorfu (Georgendorf). Te palikām atpūtā. Te arī 11. marta vakarā mums uzturu piegādāja maj. Baumaņa vienība, kuŗu bija izkārtojis ltn. Mukts.

12. martā mūsu vienību atstāja ltn. Bēdelis un ārsts-ltn. Punanovs, kuŗi aizbrauca uz Neubrandenburgu. Šajā dienā Georgendorfā atkal parādījās btl. kom. maj. Slliņš.

13. martā pārvietojāmies uz Balvicu (Balwitz), apm. 15 km no Neubrandenburgas Neu-Strelicas virzienā. (Neu Strelitz). Uzturu mums sāka piegādāt div. apgādes vienības. Par btl. saimniecības priekšnieku nāca ltn. Mukts.

14. martā pārvietojāmies uz Vanckē (Wanzkee), kur atradās 32. gren. pulka trosa pārpalikums. Te palikām līdz 19. martam.

20. martā no Vanckē pārvietojāmies uz Lepinu (Leppin). Tagad 1. rt. komandēja vltn. Cubins, 3. rt. — ltn. Līdeks, stāba rt. ltn. Eglītis, 2. rt. vltn. Puisāns

Btl. stābs un sakaru vads novietojās Lepinas ciemā, 2. rt. — Rozenhagenā (Rosenhagen), pārējās vienības tuvākā apkārtnē.

Šajā dienā btl. kom. maj. Siliņam pavēlēja ierasties div. stābā. Nākamā dienā — 21. martā — uz div. stābu izsauca arī btlj adj. ltn. Kļaviņu. Abus (kopā ar btl. kom.) paturēja mājas arestā Burg- Stargardē (Burg Stargard).

Ltn. Kļaviņu atbrīvoja 31. martā, pēc pratināšanas maj. Siliņa lietā. (par biežo komp. maiņu un itkā gļēvumu ienaidnieka priekšā). Maj. Siliņu tiesāja div. tiesa un tas bija arī vienīgais gadījums 15. div. vēsturē, kad kādu no virsniekiem nodeva tiesai (piedraudējums bija vairākiem) un ar tās lēmumu atcēla no btl. kom. amata.

1.aprīlī ltn. Kļaviņš atgriezās pulkā, kuŗš jau bija pārvietojies uz Lichenu (Lychen). Te viņu nozīmēja I btl. par vada komandieri 2. rt., kuŗu komandēja ltn. Raģis. Tajā laikā pulka I btl. bija novietojis Rūtenbergā (Rutenbergā), 2. rt. Rutenbergas lidlaukā.

Līdz 19. apr. I btl. atradās Rutenbergā, kur daļēji notika apmācības un raka tanku grāvjus. Sagatavoja arī pozicijas Lichenas aizstāvēšanai. Ieroču btl. nebija. Uzturs slikts un nepietiekams."

III btl. 11. rotas kaujas gaitas bija atšķirīgākas. Tā ar kom. ltn. Cēberi, kopā ar vienu vadu no 10. rt., transporta trūkuma pēc atpalika no btl. jau 23. janvārī Brusā (Bruss). Pēc rotas III vada kom. kapr. Mundeciema atmiņām Brusas militārais komandants apvienojis visus latviešu spēkus vienā rotā ltn. Cēbera vadībā un šai vienībai pavēlējis tiešā ceļā doties uz Lobesenti (Lobesent), DA no Vandsburgas. Gala mērķi vienība sasniedza 25. janvāŗa vakarā, kur to savā rīcībā pārņēma vietējais vācu komandants un pavēlēja ieņemt aizstāvēšanās pozicijas 6 km D no pilsētas. Te viss bija mierīgi līdz 27. janvāŗa pusdienas laikam, notika tikai izlūkpatruļu darbība. Ienaidnieka uzbrukums, apm. btl. stiprumā, smago ieroču atbalstā, sākās 27. janvārī plkst. 14.00. Cīnoties pret lielu pārspēku, vienība cieta smagus zaudējumus un saskaņā ar pavēli, līdz ar tumsas iestāšanos, atkāpās uz jaunām pozicijām pilsētas (Vandsburgas) pievārtē, kur aizstāvēšanās uzdevumiem bija norīkota arī kāda vācu rota.

28. janvāŗa rītā, kad rota bija uzņēmusi sakarus ar div. citām vienībām, pēc div. pavēles uzsāka atkāpšanos Flatovas virzienā. Atraušanās no ienaidnieka izdevās ar grūtībām, bet atkāpšanos apgrūti-

nāja spēcīgs sniegputenis, arī iepriekšējā nakts kaujā ciestie zaudējumi un apgādes trūkums.

28. janvāŗa vakarā 11. rota sasniedza Klešinas (Kleschin) ciemu (starp Gute un Steinmark), kur to aizturēja vietējais vācu komandants un tūdaļ iesaistīja ciema aizstāvēšanā, blakus vienai vācu vienībai. Pa citiem ceļiem ienaidnieka vienības jau ciemu bija apgājušas iepriekšējā dienā un pirmā ienaidnieka vienība Klešinai tuvojās tikai 29. janvāŗa rītā. To 11. rt. vīri pilnīgi iznīcināja.

Ienaidnieka tiešs uzbrukums ciemam apm. divu btl. stiprumā un tanku atbalstā, sākās 29. janv. pēcpusdienā. Visus, arī atkārtotos uzbrukumus, aizstāvji atsita. Ap plkst. 21.00 ienaidnieks tomēr paspēja nokļūt līdz ciemam un neatlaidīgos uzbrukumos jau bija nostiprinājies dažās mājās. No rotas atšķēla vienu vadu un sanitāro (rt. pārsienāmo) punktu. Rota šajās kaujās cieta ļoti smagus zaudējumus. Īsi pēc pusnakts, lai rotu cik necik sapulcinātu vienuviet, ltn. Cēbers izdarīja pārsteiguma triecienu un ienaidnieka spēkus no ciema pa daļai padzina.

Līdz ar šiem panākumiem visa rota bija atkal apvienota pārskatāmā rt. kom. vadībā. Bet drīzi sekoja ienaidnieka ļoti spēcīgs pretrieciens, kuŗa atvairīšanai atkal bija jānes smagi zaudējumi. Krita arī ltn. Cēbers. Tomēr rotas vīri turējās vienā ciema galā, to skaits gan bija sarucis uz dažiem desmitiem.

30. janvārī ap plkst. 10.00 rota saņēma pavēli atrauties no ienaidnieka un doties uz Jastrovu. Šajā laikā no rotas komandējošā sastāva, rīcības spējīgs bija tikai vieglāki ievainotais III vada kom. kapr. Mundeciems, kuŗam bija palikuši vēl ap 30 vīru, visi pa daļai ievainoti. Starp tiem bija arī ltn. Kiršfelds.

Pēc ļoti grūta pārgājiena, vienība Jastrovu sasniedza 1. februārī, kur to savā rīcībā pārņēma plkv. Janums. Daļu no vīriem, arī kpr. Mundeciemu un ltn. Kiršfeldu, nosūtīja uz slimnīcu (ltn. Kiršfelds vēlāk gāja bojā kādā gaisa uzlidojumā).

Tālākās pulka gaitas ir jau aprakstītas iepriekš.

PULKA TRANSPORTA GAITAS

Tā kā leģiona terminoloģijā vienību transportus sauca par trosiem, tad arī turpmāk lietosim šo nosaukumu.

Pulka trosu saformēja Imenheimā pēc smagajām 25./26. janvāŗa

kaujām, kad ltn. Eglīša komandētam stāba rotas apgādes vadam piedalīja trīs pulka stāba rakstvežus un stāba mantu pajūgus, kā arī pulka vet. ārstu-ltn. Mārtinsonu, ar vet. ambulances ratiem un ats. btl. un rotu mantu pajūgus ar pavadoņiem. Bez tam pulka trosam pievienoja tos vīrus, kas uz laiku bija palikuši kaujas nespējīgi (saslimušie, apsaldējušies, vieglāki ievainoti, bez ieročiem palikušie un citi).

Sakarā ar kritisko frontes stāvokli, pulka tross pēc pavēles atstāja Imenheimu 26. janvāŗa vakarā un lielā steigā devās uz Vandsburgu, kuŗu sasniedza ap pusnakti. Vandsburgā jau valdīja apjukums, jo bija ziņas, ka krievi atrodās mūsu dziļā aizmugurē Z virzienā un ka viņu tankti jau ielauzušies Cempelburgā un tur nodarījuši smagus zaudējumus 15. div. transporta daļas motorizētai kolonnai.

Pulka tross saņēma pavēli, pēc pavisam īsas atpūtas, doties uz Flātovu un no turienes tālāk saskaņā ar div. pavēlēm, bet ja tādas nepienāktu, tad rīkoties pēc apstākļiem. Pirms izbraukšanas pulka trosam vēl piedalīja ap 40 pajūgus un 120 vīrus.

Vandsburgu tross atstāja 27. janvāŗa agrā rītā. Pusceļā uz Flātovu trosu apturēja vācu žandarmu grupa un vietējā frontes komandieŗa vārdā noņēma kādus 40 vīrus un dažus pajūgus, tos norīkojot nocietinājumu darbos.

Flātovai tross cauri izgāja 27./28. janvāŗa naktī un ap pusdienas laiku ieradās Jastrovā. Kā vienā, tā otrā no minētām pilsētām valdīja liels apjukums un nekādus sakarus ar div. vadību vai vienībām nodibināt neizdevās. Tā tālākais virzīšanās ceļš noritēja saskaņā ar vietējo militāro komandantu norādījumiem — cauri Flederbornai uz Ratcebūru (Ratzebur).

Ratcebūrā tross ieradās 30. janvāŗa vakarā, bet tūdaļ devās tālāk, jo pilsētai jau tuvojās krievu tanki. Trosam laimējās no saskares ar ienaidnieku izvairīties un ejot pa mazākiem blakus ceļiem sasniegt Bērenvaldi (Beerenwalde). Te atkal vācieši būvēja nocietinājumus un vietējais komandants no trosa noņēma dažus pajūgus un ap 20 vīru būvdarbu veikšanai. Bērenvaldē pulka trosam iznāca vienas dienas atpūta un šeit tam pievienojās 15. div. transportvienības kpt. Robežnieks ar 4 pajūgiem un 12 vīriem. Noskaidrojās, ka arī kpt. Robežnieks ar div. vezumnieku kolonnu 30. janvārī bija ieradies Ratcebūrā, gan pa citu ceļu. Tur div. vezumnieki bija izklīdināti, krievu uzbrūkošie tanki tiem bija nodarījuši smagus zaudējumus.

Tālāk apvienoto trosu maršruts gāja cauri Bad Polcinai (Bad Polzin), Regenvaldei (Regenwalde), Golnovai (Gollnow) un pāri Oderas upei uz Perlicu (Poerlitz), ar gala mērķi Neibrandenburga (Neubran-

denburg), kas bija noteikts par sapulcēšanās vietu izkliedētām latviešu div. vienībām.

Perlicā trosi divas dienas velti gaidīja uz pavēli tālākam maršrutam, bet tad Štetīnā izdevās noskaidrot, ka div. sapulcēšanās vieta tagad esot nolikta Neuštetīnas—Hameršteinas (Neustettin—Hammerstein) rajonā un ka tur jau atrodoties div. kaujas vienības. Saskaņā ar šīm ziņām pulka tross kopā ar kpt. Robežnieka vienību 10. februārī uzsāka atpakaļ ceļuuz Hameršteinu, visumā pa to pašu ceļu, pa kuru jau bija notikusi atiešana, šoreiz vienīgi braucot bez traucējumiem no ienaidnieka puses.

20. februārī trosi ieradās Hameršteinā. Tur tos savā rīcībā pārņēma 15. div. vadība. Div. stābs un kaujas vienības atradās vēl Landekas— Pricenvaldes (Landeck—Pruetzenwalde) rajonā.

Trosa vīrus Hameršteinā novietoja kazarmās, pilsētas nomalē un pajūgus tuvumā esošā mežā. Pilsētā atradās arī 33. un 34. gren. p. trosi un maj. Trēziņa komandētais divīzijas rez. btl. Šeit no pulka trosa atdalījās kpt. Robežnieks ar saviem pajūgiem.

Hameršteinā pulku un div. trosiem bija atpūtas laiks. Te tos arī apmeklēja attiecīgo pulku un div. stāba virsnieki. Atbraukušais ltn. Zaķisp avēstīja, ka pulks jau kopš 3. februāŗa kā vienība nepastāv, tā kaŗavīri bija daļēji pārskaitīti gan 33., gan 34. gren. pulkā.

24. februārī krievi uzsāka jaunu, ļoti spēcīgu uzbrukumu plašā frontē un pārrāva 32. vācu kājn. div. fronti, tā spiežot arī 15. div. atiet uz jaunām pozicijām.

25. februārī ienaidnieka uzbrukums vēl pastiprinājās un bija jau manāmi draudi Hameršteinai. Div. stābs pavēlēja visus pulku trosus apvienot kopējam maršrutam vltn. Pārupa vadībā. Lielā steigā, ap plkst. 16.00 trosi atstāja pilsētu un devās cauri Neištetīnai uz Belgardi,bieži mainīdami maršruta virzienu, jo ienaidnieka spēki pastāvīgi traucēja atiešanas ceļus. Ats. trosi ieturēja lielu, reizēm pat 10 km atstarpi, bieži izmantojot mazus meža ceļus. Visi ceļi bija pārpildīti ar neaprakstāmām vācu bēgļu kolonnām, kas arī kavēja militāro vienību kustību.

2. un 3. martā trosiem bija atpūta pirms Belgardes, kad tos negaidīti pārsteidza krievu tanki. 32. gren. p. trosam mežā un vakara tumsā izdevās izvairīties no zaudējumiem, bet tādus gan cieta 34. gren. p. tross. Vācu prettanku vienību aktīvitātes dēļ visiem trosiem izdevās nokļūt Belgardē.

Trosi bez kavēšanās devās tālāk uz Svinemindi, bet krievu tanki aizsteidzās priekšā un tos novirzīja uz Kolbergu. Nepārtrauktā kus-

tībā, 4. martā gaismā trosi sasniedza Kolbergu, bet te izrādījās, ka tālākais ceļš ir jau nogriezts. Krievu tanki apšaudīja gan ceļus, gan pilsētu. Ceļi bija arī bloķēti ar vācu ierīkotiem prettanku aizsprostiem. Kādas divas stundas trosi kavējās uz vietas neziņā ko darīt, līdz maj. Ķīlīša sūtītais ziņnesis atveda ziņu, ka pilsētā iespējams nokļūt braucot pa pļavām un sakņu dārziem, gan rēķinoties, ka arī šī pārvaramā josla var tikt apšaudīta.

Visi trosi devās pilsētā, 32. gren. p. tross priekšgalā. Apšaudes laikā cietaarī zaudējumus, mazāk gan bija kritušo, nekā salauztu ratu un izklīdinātu pajūgu. Kolbergā trosu kopējo vadību pārņēma maj. Ķīlītis, kurš pavēlēja divu stundu laikā savest trosu kolonnu gājiena kārtībā. Tas radīja daudz grūtību, jo visu laiku pilsēta bija zem uguns. Ap plkst. 15.00 tomēr trosi, cik necik sakārtoti, lielā steigā atstāja Kolbergu un devās gar jūrmalu R virzienā. Pēc vairāk nekā 20 stundu nepārtraukta gājiena, kolonna 5. martā sasniedza Volinas (Wollin) pussalu. Tālākā atiešana cauri Volinai uz R noritēja ļoti lēni, jo visi ceļi bija pieblīvēti ar dažādām karaspēka vienībām un nepārredzamām bēgļu rindām.

10. martā beidzot div. trosi bija laukā no piejūras pussalām un varēja mierīgākā gaitā turpināt tālāko ceļu cauri Anklavai uz Neubrandenburgas rajonu.

Par II/32. pulka pēdējām gaitām stāsta v.v. Edgars Celtnieks:

„Kad I un III btl. devās uz Nakeles fronti, mūsu II btl. palika Sominā (Sommin). Ciems atradās ezera krastā pie poļu koridora robežas. Mēs te ierīkojām aizstāvēšanas pozicijas lokā ap Sominu. 3. martā pienāca pavēle atkāpties uz Dancigu (Danzig). 4. martā krievu un poļu (sarkano) vienības sasniedza Kolbergu. Līdz ar to mēs bijām nogriezti no 15. div. kaujas vienībām. 5. martā II btl. kom. maj. Šmits pavēlēja iznīcināt visus btl. dokumentus. Ceļā uz Dancigu mums uzbruka krievu lidmašīnas, bet zaudējumu nebija.

Dancigu sasniedzām ap 10. martu. Pēc dažām dienām mums pavēlēja doties uz Gotenhafenu, te novietojāmies kādās barakās. Gotenhafena visu laiku bija zem krievu uguns, tie apšaudīja to no gaisa, kā arī ar artileriju. Mūsu btl. karavīrus visu laiku pa nelielām vienībām izlietoja vācu vienību papildināšanai, kas radīja lielu nemieru mūsu karavīros. Ap marta vidu btl. kom. un btl. stābam pavēlēja doties atpakaļ uz Dancigu, līdz ar to btl. kā vienība beidza pastāvēt. Te btl. stāba vīrus ielika pozicijās pie Olīvas, vēlāk Dancigas jūras līča krastā, tad atkāpāmies uz Dancigas priekšpilsētu, vēlāk uz Haubudi. (Pēdējā atrodas uz salas, ko veido Visla un Vislas vecupe.) Mūsu latviešu vienība kā pēdējā atstāja degošo Dancigas pilsētu. Heubudē

satikām daudzus 15. div. artilēristus, kuŗi dažas dienas vēlāk ar latviešu velkoņu palīdzību aizbrauca uz Zviedriju. Minētie artileristi bija pilnīgi bez ieročiem, mums, kājniekiem, tādi vēl bija. Šajā laikā visus latviešu spēkus komandēja pltn. Rēbergs. Heubude bija pārpildīta nevien kaŗavīriem, bet arī bēgļiem, kuŗi krievu apšaudes laikā cieta lielus zaudējumus. Vēlāk mūs no Heubudes pārvietoja uz kādu ciemu Dancigas līdzenumā. Aprīļa sākumā atkal mainījām pozicijas, mūs pārvietoja pie Šperlingdorfas. Te 9. aprīlī izdarījām uzbrukumu krievu pozicijām, bet tas rezultātus nedeva. 10. aprīlī saņēmām pavēli ieņemt pozicijas Vislas upes kr. krastā iepretim Šēnebergai (Schöneberg). Mūsu vienība te komplektējās no II btl. stāba kaŗavīriem, dažiem vāciešiem, 32. gren. p. orķestŗa vīriem, bij. policijas btl. vīriem un kureliešiem, kuŗi bija atbrīvoti no Štuthofas KZ nometnes. Šajā laikā maj. Šmitu atbrīvoja no šīs sastādītās latviešu vienības komandēšanas un btl. vadību pārņēma kāds vācu majors. Šis bija visās Dancigas cīņās tas mierīgākais laiks. Nekādas kaujas nenotika.

Kad krievi sāka uzbrukumu no D, tad vācieši saspridzināja Vislas valni un viss Dancigas auglīgais līdzenums pārplūda un pārvērtās par milzu ezeru. Tā arī krievu spēki klāt netika.

5. maija rītā saņēmām pavēli savākt visas savas mantas un doties uz Vislas ieteku jūŗas līcī. Mūsu vietā pozicijas ieņēma kāda vācu vienība, kas bija atnākusi no Igaunijas salām. Naktī no 5. uz 6. maiju mums lika nodot ieročus, tad sakāpām kādā milzu motorizētā liellaivā, kopā ap 500 dažādu tautību vīru un biezā miglā devāmies jūŗā. Sasniedzām Helas ostu. Kopā mūsu latviešu vienībā bijām ap 70 vīru. Klīda ļaumas, ka mūs pārvietos uz Berlīni, tās aizstāvēšanai. Bet neviens kuģis nepienāca un tā naktī no 7. uz 8. maiju, kad bijām gājienā uz ostu, mūs sasniedza ziņa, ka Vācija kapitulē. Ostā gan bija ap 40 dažādu kuģu, bet kamēr mēs tikām līdz tiem, visi jau bija aizgājuši. Mēs te palikām kopā ar 15. div. artileristiem pltn. Rēberga vadībā.

Trīs dienas krievi nerādījās. Hēlas pussalā bija sapulcējušies ap 37.000 kaŗavīru, kuŗi piederēja dažādām tautībām: aziāti, ungāri (to bija visvairāk), bij. sarkanarmieši (vācu gūstekņi vai vlasovieši), kazaki, lietuvieši, igauņi, aserbedžāņi, franči, norvēģi un citi — īsts tautu juceklis, kas bija cīnījušies kopā ar vāciešiem.

Te notika daudz dažādu lietu: visus instruktorus paaugstināja nākošās dienesta pakāpēs. Virsnieki atvadījās no saviem kaŗavīriem ar runām, notika tā, itkā būtu kaŗš uzvarēts . . . Visu lielo kaŗavīru sastāvu sadalīja piecās grupās un šādā iedalījumā soļojām prom no Hēlas pussalas. Latvieši bija iedalīti pēdējā grupā.

Pirmo reizi krievus sastapām 11. maijā pie kādas lielas vācu kaŗavīru samestas ieroču grēdas. 12. maijā latviešu vīri kā pēdējie atstāja Hēlas pussalu. Pie Grosendorfas (Grossendorf) notika kapitulējošā kaŗaspēka pēdējā parāde, kuŗu pieņēma kāds vācu ģenerālis. Viņš ar asarām acīs visiem pa-

teicās par veikto dienestu. Latviešu vienības priekšgalā soļoja maj. Šmits un pltn. Rēbergs.

13. maijā nāca pavēle pulcēties gūstekņiem kopā pa tautībām. Latviešu sanāca ap 200. Citi latviešu karavīri bija palikuši Vislas priekštilta ielenkumā. Te apglabāti arī daudzi latviešu kritušie karavīri, kuru kapu vietas nekad neviens nezinās. (Es piedalījos arī mūsu vienības karavīru apbedīšanā. No tiem atceros vienīgi Eduardu Adamsonu no Siguldas.)

Ar 33. un 34. gren. p. karavīriem mēs nekad Dancigas ielenkuma laikā netikām tikušies.

13. maija vakarā krievu apsargi lika mums novietoties uz klaja uzarta lauka, kur lika iekurināt piecus lielus ugunskurus (laikam, lai gūstekņu masu varētu labāk pārskatīt.) Krievu apsargi kopā pa divi, apbruņoti ar mašīnpistolēm, visu nakti soļoja apkārt gūstekņu novietojumam."

Ar to beidzas v.v. Celtnieka stāsts. Viņš pats 13. maija naktī no nometnes izbēga un 7. septembrī ieradās rietumos, ASV okupācijas joslā. No šī gūsta pirmās nometnes laukā izkļuva arī citi. Kāds kareivis no II/32. btl. stāba zināja stāstīt, ka no šīs nometnes gūstekņi vesti cauri Dancigai uz Tornu, tad atkal atpakaļ uz Dancigu. Šajā vadāšanas laikā daļa latviešu karavīru iemukuši mežā un aizgājuši pie poļiem, kuŗus pazinuši no tiem laikiem, kad latviešu divīzija bija novietota Bītovas (Bütow) rajonā.

PULKA ATJAUNOŠANA

Marta vidū Neubrandenburgas telpā ieradās viena pēc otras izklīdinātās 15. div. vienības, kā arī latviešu karavīri no vācu armijas daļām, kuŗām tie bija pieklīduši vai kalpojuši kā armijas izpalīgi. Te ieradās arī III btl. komandieris maj. Siliņš, kuŗa vadībā atradās jau ap 300 vīru. Šeit 17. martā maj. Siliņš arī pārņēma sākumā pulka atlikuma komandēšanu, bet jau 21. martā viņu aizsauca uz div. stābu un kādu laiku paturēja tur mājas arestā. Vēlāk viņu tiesāja par gļēvulību kaŗa laukā. Siliņa vietā pulka vienību komandēšanu uzņēmās kpt. Andersons. 24. martā ar div. pavēli 32. gren. pulku atjaunoja un par tā komandieri iecēla pltn. Meiju. Kopā ar viņu pulka sastāvā ie-

---

Pltn. Osvalds Meija dzimis 1894. gada 10. janvārī. Piedalījies Latvijas atbrīvošanas cīņās 1919—1920. gadā. Bijis rotas un btl. kom. Par varonību kaujās apbalvots ar LKO. Otrā pasaules kaŗa laikā komandējis 1. Rīgas policijas pulku. Par kaujām pie Neveles apbalvots ar DZK I un II šķiru.

skaitīja ltn. Šīmani un ltn. Štrauchu. Nākamās dienās pulkā atgriezās adjutants ltn. Zaķis līdz ar 60 vīriem no 33. gren. p. No 34. gren. p. pārnāca vltn. Seglis ar 80 vīriem, kuŗi bija domāti 13. rotai.

Par 32. gren. pulka gaitām šajā laikā savās atmiņās pltn. Meija stāsta:

„1945. g. marta otrā pusē mani pārvietoja no 1. būvpulka (bij. 1. Rīgas pol. p.) uz 15. divīziju Neubrandenburgas rajonā, kur es saņēmu pavēli, ka ar 27. martu no jauna uzstāda 32. gren. p. un ka man uzdota šī pulka komandēšana. Pulka atjaunošanai kā kadru izdalīja 33. gren. p. II btl. ar komandieri maj. Alksnīti, par pulka stāba adjutantu iecēla ltn. Zaķi un par sakaru vada kom. ltn. Štrauchu.

30. martā div. no Neubrandenburgas rajona pārvietoja uz Firstenbergas, Feldbergas, Lichenas (Fuerstenberg, Feldberg, Lychen) rajonu. 32. gren. p. novietoja Līchenas apkārtnē, ar p. stābu Līchenas pilsētiņā. Pulka vienības iesaistīja nocietināšanas darbos uz vispārējās līnijas Firstenberga—Līchena — Feldberga — Firstenvēdera, kur tās raka prettanku grāvjus, gatavoja aizsprostus uz ceļiem un ierīkoja pozicijas ev. aizstāvēšanai ar vācu vienībām.

Aprīļa sākumā pulks saņēma kā papildinājumu no bij. pol. vienībām saformētu btl. kpt. Kroņa vadībā, kuŗu arī tūdaļ iesaistīja nocietināšanas darbos.

Dienas ritēja darbā, bet nevienam nebija īstenas pārliecības, ka šos ierakumus un aizsprostus kādreiz nāksies izlietot, jo visi izjuta kaŗa beigu tuvošanos.

Aprīļa pirmajā nedēļā pulkā bija atkal ap 1.600 vīru.

Komandējošais sastāvs bija šāds:

Pulka komandieris pltn. Meija, pulka adjutants ltn. Zaķis, 01 (sev. uzd. virsn.) ltn. Šīmanis, 02 ltn. Dukats, tieslietu virsn. ltn. Sauja, ieroču virsn. vltn. Tauriņš, sev. uzd. virsn. ltn. Eglītis, pulka veterinārārsti — ltn. Mārtinsons un ltn. Lange, stāba rt. — ltn. Štrauchs, ltn. Baumanis un ltn. Rūtītis.

I btl. kom. maj. Alksnītis, adj. ltn. Ždanovskis, 01 ltn. Bergtāls, ārsts — ltn. Upītis un rotu komandieri — ltn. Cukurs, ltn. Raģis, ltn. Piebalgs un vltn. Cubins.

II btl kom. kpt. Kronis, adj. vltn. Ruņģis, 01 ltn. Vanaģelis un rotu komandieri — ltn. Krēsliņš, vltn. Briedis, ltn. Andersons un vltn. Purmals.

11. aprīlī visus pulku komandierus izsauca uz divīzijas stābu, kur tiem div. kom. sniedza slepenu informāciju, ka visu 15. div. esot nodomāts pārvietot uz Kurzemi.

Skaidri apjēdzot, ka Vācija kaŗu ir zaudējusi un ka kaŗš tuvojas beigām, šāda informācija sacēla pulku komandieŗos satraukumu, jo tajā bija saskatāma vācu vadības vēlēšanās vēl pirms kapitulācijas atbrīvoties no latviešu kaŗavīriem, nerēķinoties ar to, ka tā būtu viņu iznīcināšana. Div. kom. glaimos, ka tagad pulki varēšot cīnīties paši uz savas zemes, varēja saskatīt tikai liekulību.

Apspriežoties savā starpā pēc div. stāba atstāšanas, pulku komandieri vienojās, ka, ja šāds rīkojums par pārvietošanos uz Kurzemi tiktu dots, tad pulki mēģinās patstāvīgi izlauzties uz R līdz sabiedroto frontei.

13. aprīlī pulku apmeklēja ģen. Bangerskis, lai sarunā ar virsniekiem nomierinātu satrauktos prātus, jo bija bažas, ka kareivji varētu sākt patstāvīgi izklīst, un pārvēršoties klejotājos, aizietu bojā.

Šo vācu vadības nodomu par 15. div. pulku pārvietošanu uz Kurzemi, ģen. Bangerskim tomēr neizdevās novērst, bet neziņa par turpmāko, spieda pulka karavīrus kā smaga nasta.

17. aprīlī paziņoja, ka pulka karavīriem par kauju nopelniem piešķirti trīs I šķ., 65 otrās šķirasDZK un 306 trieciena nozīmes.

Ar 19. apr. 15. div. atradās trauksmes stāvoklī, jo krievi jau bija ieņēmuši priekštilta pozicijas Oderas upes R krastā. 19. apr. pulks saņēma negaidītu rīkojumu nodot maj. Alksnīša btl. un visus pulkā esošos ieročus plkv. Januma rīcībā, kaujas grupas sagatavošanai. Bataljonam bija jābūt gatavam jau šīs pašas dienas vakarā uzlādēties automašīnās, lai pievienotos plkv. Januma pārējām kaujas grupas vienībām, kas virzīsies cauri Līchenei.

Alksnīšabtl. papildināja ar dažiem vīriem no II btl., līdz pilna kaujas btl. sastāvam.

Alksnīša btl. aizbraucot pulka sastāvs atkal saruka līdz pastiprinātam btl. Visi praktiski bija palikuši bez ieročiem. Rakšanas darbi turpinājās, bet gara stāvoklis palikušajās vienībās arvien vairāk pasliktinājās. Kā virsniekos, tā pārējos karavīros pret šo darbu radās pilnīga apātija, ko vēl vairāk pastiprināja niecīgās pārtikas devas un arī bieži div. vadības, sevišķi nesimpatiskā Ia majora (SS Sturmbannführer) Kopa (Kopp) piesiešanās vienībām par itkā nepietiekoša nocietināšanas darba ražīgumu.

26. aprīlī div. apmeklēja atkal ģen. Bangerskis. Viņš ieradās arī 32. gren. pulka novietojumā Līchenā, kur sarunā ar virsniekiem un vienībām centās pacelt gara stāvokli, norādot virsniekiem, ka izbeidzoties cīņām pret Sarkanarmiju, neviens nevar pulkiem pārmest cenšanos pāriet rietumu sabiedroto karaspēka gūstā, ja draud briesmas krist krievu rokās. Tikai jāizvēlas pareizais laiks, kad atstāt vācu vadību, lai nenokļūtu bīstamā sadursmē ar vācu vienībām.

Krievu tanku vienībām arvien vairāk tuvojoties div. novietojuma rajonam, pulks saņēma divīzijas kom. pavēli — 27. apr. pēcpusdienā uzsākt pārgājienu uz Varenu (Waren) un tālāk uz Malchinu (Malchin).

Pirms iziešanas vienai daļai pulka izsalkušajiem karavīriem vēl laimējās kādā tikko atstātā SS lazaretē, kuru jau bija uzsākuši izlaupīt vietējie iedzīvotāji, iegūt sen neredzētus pārtikas līdzekļus — šokolādi, biskvītus, kondensētu pienu, medu, augļu sulas, ko sabāza kabatās un somās, cik nu katram bija iespējams.

Atiešanas segšanai pie tanku aizsprostiem atstāja 13. rotu, kuŗai nodeva arī nedaudzos pulka ieročus. Pārgājiens līdz Varenai noritēja ar lielām grū-

tībām, jo visi ceļi bija pārpildīti ar bēgļiem, kuŗi kustējās gan braukšus, gan kājām.

29. aprīlī, sasniedzot Varenu, pulks bija paredzējis tur palikt vienu dienu atpūtā, bet ievirzoties pilsētā, to pārsteidza iedzīvotāju pāniskais noskaņojums un pa visiem ceļiem plūstošās bēgļu masas, ar kuŗām arī kārtības uzturēšanai norīkotie žandarmi vairs netika galā. To redzot un dzirdot no bēgļu nostāstiem, ka krievu tanki jau itkā tuvojoties pilsētai, pulks turpināja gājienu un nakti palika atpūtā citā vietā.

Šai atiešanas laikā pulka sastāvs bija sarucis uz apm. 900 vīriem, kas visi bija bez apbruņojuma, bez apgādes, noguruši, bet visiem bija nesalaužama apņēmība un griba nokļūt pie rietumu sabiedrotiem.

30. aprīlī, gājienam turpinoties, pulku panāca div. Ia maj. Kops un nodeva divīzijas pavēli, ka pulkam jāizvirzās līdz Malchinas ezeram (Malchin See) un tur jāizbūvē tanku aizsprosti, piedraudot ar represijām, ja pavēli nepildītu.

Nu bija pienācis brīdis, kad jāsarauj saites ar div. vācu vadību un jārīkojas patstāvīgi. Bija pārāk skaidrs, ka šī pavēle patreizējā stāvoklī bija bezjēdzīga, jo uz ātru roku sagatavotie tanku aizsprosti, ja tos vēl vispāri paspētu sagatavot, vairs neatturēs krievu tanku straujo virzīšanos uz priekšu, un pildot šo pavēli, pulka vienības būs padotas tikai iznīcināšanai. Vēl gan ieaudzinātā kareiviskā disciplīna itkā negribēja pieļaut domu par pavēles nepildīšanu, apzinoties arī kādas tam varētu būt varbūtējās sekas, ja div. vācu vadībai pēdējā brīdī vēl izdotos kaut kādā veidā iejaukties. Tomēr skaidrais saprāts ņēma virsroku.

Ia aizbraucot, es pasaucu pie sevis pulka adjutantu, parādīju tam pavēli un piekodināju, lai pagaidām par to nevienam nesaka, jo pulks šo pavēli vairs nepildīs, bet turpinās gājienu pa apkārtceļiem virzienā uz R pretim angļu-amerikāņu kaŗaspēkam.

Pirms tam, vēl ejot cauri dažām apdzīvotām vietām, vietējie vācu komandanti mēģināja pulka vienības iesaistīt aizsardzības pozicijās, bet ieroču trūkuma pēc, nenācās grūti no šādām iespējām izvairīties.

Visai drīzi, pēc sarunas ar div. Ia, pulks nogriezās no Varenas—Malchinas (Waren—Malchin) ceļa ZR virzienā un tālāk turpināja gājienu pa maziem ceļiem, nakti paliekot atpūtā kādā mežā.

1. maijā gājiens noritēja bez sevišķiem traucējumiem. Sakari ar div. stābu bija izbeigti.

2. maija rītā pulks virzījās gaŗām Gīstrovai (Guestrow), kuŗas A pusē bija dzirdams kaujas troksnis. Ap plkst. 15.00, pulkam apstājoties mazā atpūtā pie Demerovas ciema (Demerow), tālumā uz lielceļa, kas veda uz Šverīnu, (Schwerin), parādījās motorizēta kolonna. Tāļskatā varēja vērot, ka tās kaŗavīri bija ar sarkanām galvas segām. Pirmā acumirklī pazibēja doma, ka pulks uzdūries sarkanarmijas vienībām, bet kad motorizētā vienība pietuvojās, tad izrādījās, ka tie ir kanadieši sarkanās beretās.

Jāatzīmē, ka 32. gren. pulkam bija smaidījusi arī laime, jo krievu tanki pašā pēdējā dienā bija nogriezuši mūsu gājiena kolonnas parallēlo ceļu,

vairāk uz Z. Pa šo ceļu bija soļojis kāds latviešu būvpulks, laika ziņā apmēram trīs stundas pirms mums, un tas bija kritis krievu tankiem par upuri, kā to zināja stāstīt nedaudzie izbēgušie šī būvpulka vīri, kas bija nokļuvuši pie 32. gren. pulka.

Kanadieši nepievērsa pulka kolonnai pārāk lielu vērību un nenokāpjot no savām mašīnām, tikai prasīja — kur ir krievi (wo Russki?). Pulka virsniekiem, kuŗi bija iznākuši pulka kolonnas priekšā, viņi uzsauca un rādīja ar zīmēm, lai atdodot pie vidusjostām iekabinātos revolveŗus. Tos viņi sasvieda tuvējā dīķī un tad lika pulkam doties R virzienā. Palika iespaids, ka viņi ļoti steidzās, laikam lai aizsteigtos krieviem priekšā.

Pēc apm. 20 km soļošanas pulks vakarā sasniedza Damlokas (Damlok) ciemu, kur bija 2 dienu atpūta. Te vietējā kanadiešu komandantūrā pateica, ka pulks vēlāk saņems rīkojumu uz kurieni soļot.

Pēc ierašanās šajā ciemā, es nedaudz vēlāk sasaucu pulka virsniekus un viņus uzrunājot atzīmēju, ka uzņemoties risku nepildīt div. beidzamo pavēli, esmu pulku izvedis pie angļu-amerikāņu kaŗaspēka un tagad, kā pulka komandieris savus pienākumus izbeidzu, jo nedomāju doties gūstā, tāpēc ka gribu sameklēt savu sievu un meitu, ar kuŗām man pārtrūkuši sakari. Es lūdzu kpt. Kroni, kā vecāko virsnieku, uzņemties pulka vienības tālāk novest gūstā, ko kpt. Kronis arī apsolīja."

Tik tālu pulka kom. pltn. Meijas stāsts.

Pltn. Meija aizbraucot līdzi paņēma arī ltn. Štrauchu, divus ziņnešus un pajūgu ar mantām.

Šis notikums izsauca pulka kaŗavīros lielu sašutumu un zināmā mērā iedragāja vispārējo kaŗavīru disciplīnu. Stāvokli gan saglāba kpt. Kronis, kas ar savu saprātīgo, nosvērto rīcību prata nomierināt iekaisušos kaŗavīru prātus, saturot kopā pulku kā vienību.

Jāpiezīmē, ka aprīļa otrā pusē pie pulka bija atgriezies arī maj. Siliņš, kam nekādu amatu vairs pulkā nedeva, bet viņš palika pie pulka stāba bez jebkāda uzdevuma.

Damlokā pulku rietumu sabiedrotie netraucēja, bet lai būtu lielāka drošība un pulks būtu tālāk no krieviem, 4. maija rītā tas uzsāka gājienu R virzienā. Drīzi vien ceļā šo gājiena kolonnu aizturēja kāda ASV armijas militārās policijas vienība, kas izsauca bruņotus sargus un pāris tankus, kas pulka ierindu ielenca no visām pusēm kā īstus gūstekņus. Vīriem bija jānodod visas tās mantas, kuŗām militārs raksturs, kā tālskatus, kompasus, dienesta pulksteņus, rakstāmmašīnas, pat mūzikas instrumentus.

Pēc tam gājiens turpinājās R virzienā jau militārās sardzes pavadībā.

PIRMAIS GŪSTA LAIKS

4. maija pēcpusdienā 32. gren. p. vienības sasniedza Rēnu (Rehn) un te novietojās lielā gūstekņu nometnē, kuŗā jau atradās ap 10.000 vācu bij. kaŗavīru. Nometnes iekšējo kārtību regulēja kāda vācu virsnieku pagaidu komandantūra, kaut sākumā bija liels sajukums un valdīja nekārtības. Otrā nometnes dienā bija jānodod pulka pajūgi. Pārtiku sāka izsniegt tikai trešā dienā. Vēlāk apstākļi uzlabojās, amerikāņi arī izraudzīja un apstiprināja nometnes vācu komandantūru. Visus gūstekņus sadalīja pa „blokiem", latviešiem atļaujot palikt vienā blokā. Tiem piedalīja ap 200 citus nevācu tautības gūstekņus. Par bloka vecāko nozīmēja kpt. Kroni. Viņš gan ātri saslima un viņu nosūtīja uz slimnīcu, tad viņa vietā stājās maj. Siliņš.

Iekšējā dzīvē palika spēkā sadalījums pa rotām, ar agrāko komandējošo sastāvu. Latviešos valdīja teicama disciplīna (ko nevarēja teikt par vāciešiem) un tie paši centās arī uzlabot apstākļus nometnē. Latviešu bloks drīzi vien kļuva par priekšzīmi gūsta nometnes iekārtojuma ziņā. Pirmās divi nedēļas nometni apsargāja amerikāņu, pēc tam angļu kaŗavīri. Šeit Rēnā nometni apmeklēja arī latviešu pārstāvji no Libekas un vairākas privātpersonas, kas starp kaŗavīriem meklēja savus piederīgos.

Jūnija pirmajās dienās sākās Rēnas gūstekņu nometnes likvidācija un tā visus pulka vīrus, kā arī tos latviešu kaŗavīrus, kas nometnē bija pienākuši klāt no citām latviešu vienībām, 5. jūnijā ar vilcienu pārvietoja uz Lichtenburgu (Luechtenburg) Šlezvig-Holšteinā. Jaunais novietojums latviešu kaŗavīriem bija mežā ap 7 km D no Lichtenburgas. Šeit sākās pirmās gūsta dienu lielākās grūtības: apgāde bija ļoti trūcīga (to kārtoja vācu vienības), ilgu laiku lija lietus, patvērumus būvēt nevarēja, jo bija noliegts cirst kokus. Latviešu kaŗavīri bija pakļauti kādam vācu stābam un sazināšanās ar angļu militāro vadību nebija iespējama.

Ar lielu neatlaidību beidzot izdevās uzņemt sakarus ar latviešu iestādēm Libekā un 15. div. stābu, kas atradās internēto nometnē Putlosā. Tā radās iespēja 20. jūnijā pārvietoties uz Putlosu. Vienības soļoja kājām, bet mantas aizveda ar automašīnām.

Te 32. gren. pulku ieskaitīja kā latviešu divīzijas 3. pulku. Te bija arī iespējas labāk iekārtoties teltīs vai izbūvēt pagaidu patvērumu mītnes. Dzīves apstākļi bija labi, vienīgi pārtikas devas bija ļoti trūcīgas. Šo stāvokli gan zināmā mērā uzlaboja tautiešu sūtītās paciņas.

Pulka administratīvās vienības palika kā bijušas, ar saviem bij.

rotu kom. un citu priekšniecību. Te arī pienāca div. agrāk nesaņemtā pavēle par dažu virsnieku paaugstināšanu nākamajās dienesta pakāpēs. Starp tiem bija arī ltn. Zaķis, kurš bija paaugstināts par vltn.

Leģiona archīvā ir saglabājies pulka stāba ziņojums par pulka sastāvu uz 1945. gada 26.aprīli:

instruktori	199
virsnieki	41
kareivji	872
kopā:	1.112

Bez tam pulkā, tajā pat laikā, ir bijuši 8 jājamie un 132 braucamie zirgi, kā arī 2 četrjūgu pajūgi, 46 divjūgu pajūgi, 8 vienjūga pajūgi, 11 kājnieku tipa rati un 2 virtuves.

Apbruņojumā ir bijis 1 kājn. lgb., 5 patšautenes, 96 šautenes, 9 mašīnpistoles un 49 pistoles.

Skaitliskās ziņas par pulka sastāvu uz 1945. gada 24. martu ir šādas:

Vienība	ieskaitīti pulkā	trūkst ziņu	ievainoti	krituši	pazuduši	slimi	kursos	atvaļin.	komand.	dažādi	kopā
Pulka st.	18	6	—	—	1	1	1	—	—	1	28
I btl. st.	42	17	7	3	13	3	1	1	2	—	89
1. rt.	11	24	11	3	29	10	5	2	1	—	96
2 rt.	18	24	10	5	10	10	2	—	11	1	91
3. rt.	24	21	22	3	12	4	6	—	3	—	95
4. rt.	50	48	27	14	15	5	10	—	27	—	196
pied. I btl.	14	28	2	—	74	1	—	—	—	—	119
II bt. st.	6	4	—	—	—	2	—	—	68	—	80
5. rt.	8	21	3	—	37	4	11	—	40	—	124
6. rt.	3	25	2	—	17	6	4	—	51	—	108
7. rt.	4	44	8	1	30	5	2	—	—	2	96
8. rt.	52	92	6	5	1	10	8	—	—	1	175
III btl. st.	50	26	6	—	9	2	5	—	—	3	99
9. rt.	14	77	4	1	18	4	1	—	—	2	121
10. rt.	20	19	17	2	54	4	1	1	1	—	119
11. rt.	17	73	13	5	7	3	1	1	2	—	122
12. rt.	43	76	17	12	30	11	6	1	—	—	196
13. rt.	30	19	2	1	9	10	8	—	119	—	190
14. rt	86	38	15	5	27	7	3	—	—	—	181
Stāba rt.	101	131	1	—	—	5	10	4	—	—	225
Kopā	611	813	171	60	393	107	85	10	315	15	2580

Tā tad minētā laikā pulkā ir bijuši tikai 611 vīri. Tas norāda, ka 3/4 no pulka sastāva iztrūka.

Šī tabula raksturo pulka atjaunošanas sastāvu uz 24. martu.

Par maj. Alksnīša btl. kaujas gaitām plkv. Januma kaujas grupas sastāvā, pēc 1945. gada 19. aprīļa, ir rakstīts šīs grāmatas citā vietā (sk. plkv. Januma kaujas grupas darbība).

Pulka II btl. maj. Šmita vadībā palika pulka apmācības laukumā R Prūsijā un vēlāk nokļuva Dancigas ielenkumā. Par tā likteņiem stāstīs šīs grāmatas cita nodaļa., aprakstot visu Pomerānijas apmācību laukumā atstāto karavīru kopējās gaitas.

33. gren. pulks

WAFFEN-GRENADIER-REGIMENT DER SS 33
(Lettisches Nr. 4)

Plkv. Janums ir vienīgais no latviešu leģiona pulku komandieriem, kurš uzrakstījis atmiņu grāmatu par sava pulka kauju gaitām (Vilis Janums „Mana pulka kaujas gaitas". Autora izdevums 1953. gadā), kas lielā mērā atļauj viņa pulka gaitas Vācijā parādīt konspektīvāki nekā tas darīts ar 32. gren. p. un vēlāk ar citu div. daļu un vienību aprakstiem.

Plkv. Janums ir arī vienīgais pulka komandieris, kurš viņam uzticēto 33. gren. p. komandējis no tā formēšanas sākuma līdz kara beigām, atskaitot īsus pārtraukuma brīžus, kad viņš ir bijis ievainots, komandējumos vai atvaļinājumā.

Pēc smagajām atiešanas kaujām Latvijas pierobežā 33. gren. p. 1944. gada 19. augustā iebrauca Rīgā un apmetās Meža parkā — Jachtklubā. Jau 21. augustā tas sāka uzlādēties divīzijas rīcībā nodotos transporta kuģos. Bez pulka atliekām un vezumiem (trosu), kuģos vēl ielādējās div. auto remonta darbnīcas, citas vienības un dažas vācu armijas karavīru grupas.

Tajā pat vakarā transporta kuģis atstāja Rīgu un bez traucējumiem 23. augusta rītā sasniedza Gotenhafenas ostu. Līdz pusdienai pulks

33. gren. pulka jauniesauktie karavīri pēc ierašanās Tuškovā 1944. gada 8. novembrī

jau bija izlādējies, pēc kam pāris dienas novietojās atpūtā, lai sakārtotos, kādā fabrikas pagalmā. Pēc tam pulks gājiena kārtībā pārvietojās uz Bītovas rajonu, kur pulka stābu novietoja Pomeiskes muižā (Gr. Pomeiske), apm. 9 km no Bītovas un pulka vienības apkārtējos ciemos (sk. Pomerānijas karti).

Pulka kadru stāvoklis bija līdzīgs jau atstāstītam 32. gren. pulka stāvoklim. Latvijā mobilizētie puiši bija izvietoti pa vairākiem apmācību depo un latviešu virsnieku un instruktoru vietā tos apmācīja vāciešu SS vīri. Pulka virsniekus un instruktorus nosūtīja uz dažādiem kursiem. Uz pulku komandieru kursiem aizbrauca plkv. Janums, vispirms uz Čechoslovakiju (Neveklavu resp. Kinšlāgu pie Prāgas), pēc tam uz Dēbericu (Doeberitz pie Berlīnes).

Pulka komandēšanu, šajā plkv. Januma prombūtnes laikā, uzticēja pltn. Hirtesam (SS Obersturmbannfuehrer Hirthes).

Pie sava pulka un pulka vienību komandēšanas latviešu virsnieki tika tikai novembŗa otrā pusē, plkv. Janums tikai decembŗa vidū.

Pulka tālākās sagatavošanas gaitas bija tādu pat grūtību pilnas, kādas jau aprakstītas šajā grāmatā agrāk.

Šajā apmācību laikā iznāca vairākas reizes „saķerties" ar vācu div.

vadību, pie kam plkv. Janums, kā vecākais dienesta pakāpē no pulku komandieriem, vienmēr arī tika lūgts latv. karavīru intereses aizstāvēt visas latviešu karavīru saimes vārdā. Šādas „saraušanās" ar div. vadību bieži vien noskaņoja latviešu virsniekus un pārējos karavīrus pret div. stābu, kas vēlāk arī lielā mērā atsaucās uz cīņu laiku Vācijas telpā. Viens no latviešu neapmierinātības iemesliem bija sliktā apgāde, gan apbruņojuma, ietērpa un pārtikas normu ziņā.

1945. gada 10. janvārī pulks saņēma div. stāba pavēli I btl. nosūtīt uz Kurzemi 19. div. papildināšanai. Vēlāk šo pavēli div. (uz plkv. Januma iebildumu pamata) grozīja un no katra div. grenadieru pulka lika sastādīt maršrotas no brīvprātīgiem div. pulku karavīriem, kuri vēlētos braukt uz Kurzemi. Tādu netrūka, bet salasot šīs maršrotas no ik pulka viena btl. stiprumā, radās nepieciešamība visus palikušos btl. arī pārkārtot. No 33. gren. pulka uz Kurzemi 15. janvārī bija izraudzīti 3 virsnieki 13 instruktori un 213 kareivji.vltn. Munča vadībā, (Pārējie divi virsnieki bija kpt. Blūms un kpt. Sproģis.)

Šiem karavīriem bagātīgi izsniedza siltās drēbes un apavus, gan pietrūkstot laika tos attiecīgi pielaikot. Pārējām div. vienībām trūka gan apavu, gan drēbju.

18. janvārī šī vienība plkst. 10.00 izgāja no Tuškovas ciema (kur tā bija novietota) un pēcpusdienā no Lipušas (Lippusch) stacijas aizbrauca uz Dancigu, no kurienes bija paredzēts kuģos aizbraukšana uz Kurzemi. Vīri devās ceļā pacilātā gara stāvoklī.

Tās pašas dienas vakarā pulks saņēma div. slepenu pavēli, ar kuru visa div. atradās trauksmes stāvoklī un 33. gren. pulkam bija jābūt četru stundu laikā pilnā kaujas gatavībā nostādītam pie Konitopas ciema iziešanai Bērentas virzienā. Pēc šīs pavēles pulkam pavēlēja pārkārtoties uz 2 btl. tagadējo 3 vietā, apmācību nometnē atstājot III btl. maj. Krimuldēna vadībā. Pulka kom. šajā sakarībā uz I btl. kā 2. rotu pārskaitīja III btl. 11. rotu ltn. Zelmeņa vadībā, bet uz 4. rotu vienu vadu lžm. un vienu vadu granātmetēju. Uz II btl. pārskaitīja visu 9. rt. ltn. Ērgļa vadībā, bet uz 8. rotu vienu lžm. un vienu granātmetēju vadu no 12. rt. Līdz ar to III btl. palika samazinātā sastāvā, bet I un IIbtl. bija štatos paredzētā pilnā kaujas sastāvā.

PULKA KAUJAS POMERĀNIJAS PIEVĀRTĒ

Pavēle iziet uz fronti pienāca 1945. gada 22. janvārī plkst. 02.00. Līdz plkst. 05.00 pulkam bija jābūt (bez III btl.) jau agrāk noteiktā Konitopas ciemā.

Pulks izgāja uz fronti bez siltām drēbēm, daudziem karavīriem trūka arī apavu, tie bija galīgi nolietoti. Arī apbruņojums nebija pilnīgs: patšautenes tikai 65% no paredzētā daudzuma, mašīnpistoļu tikai 15%, kājn. lgb. (13. rotā) bija tikai viens smagais un trīs vieglie lgb. Prettanku lgb. nebija neviena, 14. rt. apbruņota vienīgi ar tanku dūrēm.

Slikts bija arī transports. Kaut zirgi bija pietiekamā daudzumā, tāpat ratu, bet trūka aizjūgu, tā kā līdz iziešanas brīdim pulkam braukšanas kārtībā bija tikai 50 pajūgu un uz katru btl. tikai viena lauku virtuve. Kā jau agrāk šajā grāmatā minēts, arī pārējās divīzijas vienības nebija labākā stāvoklī. No 15. div. art. pulka kaujas vajadzībām nāca līdzi tikai divas btr. Div. zenitartilerijas rotas automātiskie lgb. bija bez aptverēm, tā kā tos lietot nemaz nevarēja. Nezin kāpēc div. šo rotu tomēr veda līdzi uz fronti, kaut gan bencīna trūkums bija liels.

Plkst. 05.00 plkv. Janumu izsauca uz div. stābu. Šajā laikā div. kom. virspulkv. Obvurcers atradās atvaļinājumā un div. Iā lūdza plkv. Janumu uzņemties div. pagaidu komandēšanu un tās ievadīšanu kaujā. Plkv. Januma vietā pulku pagaidām komandēt ieradās div. stābam piekomandētais pltn. Baltakmens.

Div. stābs tajā laikā atradās Salešā (Salesch vai Zalesie, kā nu kuŗā kartē tas atzīmēts) un div. kom. atgriezās tikai nākamā dienā. Te plkv. Janums arī tad atdeva visas priekšpavēles un noteica gājiena kārtību div. vienībām uz norādīto, no frontes virspavēlniecības, kaujas lauku — Nakelas rajonu.

Pulka vienības no Lipušas izgāja 22. janvārī plkst. 16.30 un plkst. 20.00 sasniedza Sofienvaldi, kur palika naktsmītnēs. No div. stāba te pienāca paziņojums, ka 23. janvārī plkst. 06.00 ieradīsies 60 automašīnas, kas pulku pārvedīs uz Vandsburgu.

Ar lielu nokavēšanos pienāca tikai 23 mašīnas, kuŗās uzlādēja municiju un dažas I btl. rotas. Pārējās pulka vienības ceļu uzsāka gājiena kārtībā, apm. plkst. 20.00 sasniedza Konicu, kur palika naktsmītnēs. Priekšā jau bija tās vienības no I btl., kuŗas no rīta sāka pārvest ar auto transportu.

Pulka I btl. šajā laikā komandēja kpt. Kunkulis, bet II btl. maj. Rubenis.

I btl. komandējošais sastāvs bija šāds: btl. kom. kpt. Kunkulis, btl. adjutants — ltn. Sproģis, ieroču virsn. ltn. Garais, ārsts — ltn. Plakans, 1. rt. kom. ltn. Bonoparts, 2. rt. ltn. Zelmenis (īsi pirms iziešanas uz fronti šīs rt. kom. vltn. Neilandu pārvietoja uz div. prettanku dzn., rotu pārņemot ltn. Zelmenim), 3. rt. kom. ltn. Unterbergs un 4. rt. kom. kpt. Rubis.

Pulka ieroču virsnieks tajā pat laikā bija ltn. Bērziņš.

24. janvāŗa rītā pulks turpināja gājienu virzienā Kamina—Vandsburga—Imenheima. Virzīšanās notika lēni, jo pretim plūda vācu bēgļu masas, atejošās vācu kaŗavīru grupas un arī latviešu vienības no Tornas būvpulkiem. No tiem arī pulka stābs ieguva nepieciešamo informāciju par aptuvenu stāvokli frontē. Pēc Kaminas sasniegšanas pulks novietojās naktsmītnē. 24. janvāŗa vakarā no Konicas pulka 1. rt. ar vienu piedalīto lžm. vadu automašīnās nosūtīja uz Vandsburgu div. stāba apsardzībai, kuŗš tur jau bija ieradies 24. janvāŗa dienā. Tās pašas dienas vakarā ap plkst. 18.00 1. rt. kom. ltn. Bonoparts no div. stāba saņēma pavēli ar vienu grupu pārvietojoties automašīnās, izdarīt izlūkošanu virzienā Imenheima—Hohenvalde—Valštete—Bromberga (Immenheim—Hochenwalde—Wahlstedt — Bromberg) un pēc Brombergas sasniegšanas uzņemt sakarus ar tur vēl esošām vācu vienībām. Ltn. Bonopartam Brombergu sasniegt neizdevās, jo to jau bija ieņēmuši krievi. Tajā pat laikā div. stābs izsūtīja izlūkošanā arī otru grupu, kāda vācu kapteiņa vadībā, virzienā Imenheima — Valštete — Grīnberga (Gruenberg), noskaidrot vai ienaidnieks nevirzās pa Brombergas — Nakeles ceļu. Šī grupa ar ienaidnieku sadūrās pie Grīnbergas, ciešot arī zaudējumus.

25. janvāŗa rītā abas grupas atgriezās Vandsburgā un nu div. stābā bija puslīdz skaidrs stāvoklis minētos virzienos, kur tai bija pavēlēts uzsākt kaujas darbību.

Šajā pat dienā notika II btl. komandieru maiņa: maj. Rubeni pārvietoja uz 32. gren. p. par pulka komandieri un viņa vietā par II btl. kom. ieradās no 34. gren. p. maj. Lazduzieds*)

Šajā pat rītā pulks saņēma pavēli ar autotransportu uz Imenhofu pārsviest vienu btl. Mašīnas ieradās plkst. 06.00 un tajās ievietojās

---

*) Maj. Lazduzieds līdz 24. janv. vakaram komandēja I/34. gren. p., kad to nomainīja maj. Ķīlītis.

II btl. bez 7. rt. Pārējās pulka vienības gājiena kārtībā ap plkst. 16.00 sasniedza Vandsburgu, kur palika naktsmītnēs.

PULKA KAUJU SĀKUMS

Pēc 33. gren. pulka kaujas dienas grāmatas tā darbība norisinājās šādi:

25. janvārī plkst. 08.00 pulka operatīvais stābs kopā ar II btl. ieradās Imenheimā (sk. 1. schēmu), kur saņēma pavēli ieņemt aizstāvēšanās poziciju gar ceļu Nakela — Bromberga.

Ap plkst. 10.00 btl. izbrauca no Imenheimas un pie Haltenavas (Haltenau) jau uzdūrās ienaidniekam. Maj. Lazduzieds tūdaļ pavēlēja btl. pāriet uzbrukumā, pie kam pa labi no ceļa uzbruka 6., pa kreisi 5. rota, 8. rt. paliekot ap 300 m dziļumā.

Ienaidnieks bija pārsvarā un kaujā ievadīja arī tankus. Btl. cieta smagus zaudējumus un atgāja uz Šlaufenas ezera (Schlaufensee) līniju, kur ieņēma aizstāvēšanās pozicijas.

Kaujas laukā ieradās arī 1. rt., tā ieņēma pozicijas meža A malā, kas atradās D no Šlaufenes ezera. Ap plkst. 16.00 kaujas iecirknī ieradās arī 7. rt. un 13. (kājn. lgb.) rota. 7. rt. ieņēma pozicijas starp 5. un 6. rt., kuŗas aizstāvējās abpus ceļam.

Īsi pirms pusnakts ieradās arī I btl., kuŗu pulka komandieris atstāja rezervē.

26. janvārī ienaidnieks atjaunoja uzbrukumu, tāpat kā iepriekšējā, dienā, kaujā raidot arī tankus.

Izrādījās, ka 25. janvāŗa vakarā div. izl. btl. Blombergas kanāla pozicijās bija cietis smagus zaudējumus un ienaidnieka spēki tagad uzbruka Šlosenes—Hauenzē (Schlossen—Hauensee) virzienā, pie kam bija radusies sprauga starp 33. gren. p. labo spārnu un 32. gren. p. I btl. Ienaidnieka vienības jau bija ieņēmušas mežu DR no Vizengrundas (Wiesengrund). I/33. gren. p. mēģināja uzņemt sakarus ar I/32. gren. p., bet tas neizdevās ienaidnieka pārspēka pēc, kas minēto mežu jau bija ieņēmis ar apm. diviem btl. Ap plkst. 08.30 33. gren. pulka rīcībā ieradās II/32. gren. p. maj. Siliņa vadībā. 33. gren. p. kom. pavēlēja uzbrukumu Hauenzē virzienā izdarīt III/32. gren. p. kom. kopā ar 33. gren. p. 3. un 4. rotu.

Ap plkst. 11.00 pulka rīcībā ieradās viens prettanku lgb. ltn. Rubja vadībā, kas ienaidniekam bija nepatīkams pārsteigums. Šajā laikā

krievi, tanku atbalstā, uzbruka II/33. gren. p. un ielauzās starp 5. un 7. rt. pozicijām. Šo iebrukumu 7. rt. kom. vltn. Kančs ar prettriecienu likvidēja. Ienaidnieks tajā pat laikā sāka pulka pozicijas apiet no Z un D. Šajā pat dienā ap plkst. 12.00 pulka izlūku grupa ltn. Bebra vadībā konstatēja, ka ienaidnieks jau sasniedzis augstieni 134.

Pulka 2. rt. (kas atradās rezervē) ieņēma pozicijas pie Moricfeldas ciema, no turienes padzenot ienaidnieka priekšējās vienības.

III/32. gren. p. kom. maj. Siliņš ar uzbrukumu tikai vakara krēslā izvirzījās līdz noteiktā meža, kas atradās apm. 2 km no Grīnhauzenas (Gruenhausen), D malai, līdz ar to nodrošinot 33. gren. p. labo flanku no ienaidnieka apiešanas.

Lai nomainītu smagi cietušo 7. rt., p. kom. atvilka 2. rt. no Moricfeldas (Moritzfeld), bet šo pulka kom. rīcību izmantoja ienaidnieks un ieņēma Moricfeldu, ar lieliem spēkiem arī uzsākdams apiet pulka Z spārnu. 2. rt. ltn. Zelmeņa vadībā ar kauju bija spiesta atgūt Moricfeldu, bet ienaidnieks pretuzbrukumā rotu atspieda Šlaufenzē virzienā.

Pulka kom. pavēlēja 1. rt. kopā ar stāba rt., kpt. Akermaņa vadībā, apiet Bachvicu (Bachwitz) no Z un sasniegt Bišalti. Šo punktu sasniedza vienīgi 1. rt. ltn. Bonoparta vadībā, jo stāba rota tumsā un sniegputenī bija nomaldījusies.

Visu nakti ienaidnieks apšaudīja pulka iecirkni ar intensīvu art. un granātmetēju uguni.

Naktī ienaidnieks arī guva panākumus abos pulka spārnos.

27. janvārī pulks atrāvās no ienaidnieka un ieņēma jaunas pozicijas uz līnijas Grīnhauzena—Bachvica (Gruenhausen—Bachwitz)) (sk. 1. schēmu). Poziciju maiņu izdarīja līdz plkst. 08.00, tās pakāpeniski mainot atraušanās gaitā, pie kam I btl. novietojās p. kreisajā, bet II btl. labajā spārnā.

III/32. gren. pulkam pulka kom. pavēlēja līdzšinējās pozicijas noturēt līdz plkst. 06.00, pēc tam atrauties uz Imenheimu, kur stāties sava pulka kom. rīcībā.

Šīs kaujas pulkam bija smags pārbaudījums, jo viss balstījās vienīgi uz pašu spēkiem. Artilerija pat neizšāva nevienu šāvienu. Pulka rīcībā bija tikai viens prettanku lgb., kājn. lgb. trūka municijas, karavīriem trūka ziemas drēbju, maskēšanās tērpu un pat pārtikas apgāde bija neapmierinoša.

Līdz plkst. 08.00 visas pulka vienības bija ieņēmušas jaunās pozicijas. Ap plkst. 10.00 lieli ienaidnieka spēki tuvojās Imenheimai. 34. gren. p. jau bija atkāpies, pilsētu aizstāvēja stipri cietušais I/32. gren.

pulks maj. Alksnīša vadībā. Div. stābs un visas div. pārējās vienības atkāpās uz Vandsburgu. 33. gren. p. vienības arī mainīja pozicijas un pa klaju lauku atgāja uz Klarashohi (Klaras Hoehe). Pulks saņēma jaunu pavēli. Te veidojās plkv. Januma kaujas grupa, kuŗā bez 33. gren. p. vēl ietilpināja div. izl. btl. un vācu maj. (SS Sturmbannfuehrer) Joachima kaujas grupu. Tai uzdeva ieņemt pretošanās pozicijas Veilenes ezera (Weilensee) spraugās. Plkv. Janums pavēlēja pozicijas ieņemt šādi: labajā iecirknī II btl., centrā 15. div. izl. btl., kreisā iec. I btl., kam vajadzēja nosprostot ceļu no Imenheimas uz Vandsburgu (sk. 1. schēmu). Joachima kaujas grupa novietojās ats. mājās Z no Veilenzē. Tai bija liela tendence atkāpties un uz to daudz paļauties nevarēja. Pulka komp. iekārtojās Bartenavā (Bartenau).

Ienaidnieks uzbrukumu šīm pozicijām sāka ap plkst. 17.00, bet to atsita. Ap plkst. 20.00 ienaidnieka granātmetēju uguns aizdedzināja apkārtnes ciemos ēkas un salmu kaudzes un tad šādā apgaismojumā sāka kājnieku uzbrukumu, kuŗš līdz pusnaktij bija neveiksmīgs. Pēc tam tas apgāja pulka atklāto A flanku un ieņēma meža malu, kas atradās 3 km D no Vandsburgas, tā nogriežot atkāpšanās ceļu Januma kaujas grupai un div. lielākai daļai transporta vienību.

28. janvārī plkst. 01.00 pulka kom. saņēma div. radiogrammu: „Atkāpties uz ziemeļiem („Absetzen nach Norden"). Atkāpšanos sāka plkst. 04.00. Plkv. Janums pavēlēja atkāpšanos izdarīt divās kolonnās. A kolonnā iedalīja II btl. bez 7. rt., 13. rt., 14. rt. un div. transp. vienības. Atkāpšanās ceļš Bartenava — Vandsburga — Vilkensvalde (Wilkenswalde). II btl. pavēlēja atbrīvot un nodrošināt ceļu, kamēr caur Vandsburgu iziet smagie ieroči un div. transports. R kolonnā iedalīja 3. rt., pulka stābu, art. p. vienu btr. (kuŗu arī iedalīja Januma kaujas grupā) un 4. rt., kā arī citas kaujas grupas vienības. Atkāpšanās ceļš: Bartenava—Rūnava (Runau)—Vilkensvalde. Kā kolonnu sedzējvienības palika 1. un 7. rt. Tām ieņemtās pozicijas bija jāaizstāv līdz plkst. 06.00, pēc kam jāpievienojas pulkam.

Plkst. 16.00 kaujas grupas R kolonna sasniedza Vilkensvaldi. Tā atkāpšanos veica netraucēti. A kolonna maj. Lazduzieda vadībā ar kauju, tajā raidot vispirms 6. rt. kad. Biša un pēc tam 8. rt. ltn. Strauta vadībā, ceļu atbrīvoja, sasniedza Vandsburgu un to aizstāvēja līdz divīzijas atiešanai, pēc kam plkst. 24.00 pievienojās pulkam Vilkensvaldē.

Plkst. 16.00 plkv. Janums saņēma div. kom. pavēli, ka visas 15. div. vienības sapulcējamas Vilkensvaldē un ka tās aizstāvēšana uzdota 34. gren. p. pltn. Vīksnes vadībā, bet 33. gren. p. paredzēta atpūta.

29. janvāŗa rītā gaismai austot sākās krievu uzbrukums Vilkensvaldei tanku atbalstā. Abpus ceļam grupētā Joachima kaujas grupa sāka atkāpties. Pulka kom. uzdeva II btl. ieņemt aizstāvēšanās pozicijas pilsētiņas A malā. Plkst. 10.00 ienaidnieka uzbrukumu btl. atsita, iznīcinot vairākus krievu tankus ar tanku dūrēm. Ienaidnieks mainīja uzbrukuma virzienu un sāka pilsētiņu apiet. II btl. bija spiests atkāpties uz Doroteenhofu (Dorotheenhof) (sk. 2. schēmu). Div. kom. virspulkvedis Aks 33. gren. p. pavēlēja ieņemt jaunu aizstāvēšanās poziciju uz līnijas: meža mala ZR no Vilkensvaldes un tālāk gar dzc. līniju līdz Lobsonkas upītei.

Pa labi aizstāvēšanās pozicijas ieņēma 34. gren. p., pa kreisi div. izl. btl. 15. div. komp. — Kujanā.

Pulka kom. pavēlēja 1. rt. nodrošināt poziciju ieņemšanu, I btl. turēt sakarus ar div. izl. btl., bet II btl. ar 34. gren. p. vienībām. Pulka komp. Doroteenhofā (sk. 2. schēmu).

Plkst. 15.30 krievu tanki uzbruka no ZR. Ienaidnieku izlūkot devās viens 4. rt. vads ltn. Puriņa vadībā, kam arī uzdeva uzņemt sakarus ar div. izl. btl. Krievu tanki ātri apgāja pulka kreiso flanku un jau plkst. 16.00 sāka uzbrukumu no aizmugures. Šis uzbrukums kaujas vienības gan vēl neskāra, bet tanki sašāva uz ceļa 2 km no Doroteenhofas esošos spēkratus, pajūgus un 13. rt. lielgabalus līdz ar vilcējiem. Šis uzbrukums pārtrauca arī pulka kom. sakarus ar kaujas iecirkņos esošām vienībām. Tās uz savu roku, redzot atiešanas ceļu apdraudētu, sāka vakara krēslā atiet pa mežiem uz Neušventi (Neu Schwente), kuŗu sasniedza ap plkst. 23.00.

Izsūtītie izlūki vltn. Jaunzara un ltn. Bebra vadībā konstatēja, ka Neušventes stacijas rajonu jau ieņēmis ienaidnieks.

30. janvārī pulks plkst. 01.00 uzsāka gājienu uz R, apejot Neušventi no D, virzoties uz Voncovu (Wonzow). Pulka izlūkiem izdevās uzņemt sakarus ar kādu vācu vienību, kas bija iekārtojusies Blankenfeldes (Blankenfelde) aizstāvēšanā, pie kam šī vienība bija bagātīgi apgādāta ar pretaviācijas un prettanku ieročiem. Pulkam tuvojoties Blankenfeldei kāda vācu vienība pārpratuma pēc sāka pulka kolonnu apšaudīt ar patšauteņu uguni. Pārpratumu ātri noskaidroja un pulks zaudējumus necieta.

30. janvārī plkst. 05.00 pulks sasniedza Flātovu, kur priekšā jau atradās 3. un 4. rt., kas šo punktu bija sasniegušas uz savu roku, ejot pa citiem ceļiem. Trūka vienīgi ziņu par 1. rotu.

Pēc neilgas atpūtas pulkam plkst. 12.00 pavēlēja ieņemt aizstāvēšanās pozicijas Flātovas A malā.

30. janvāris kaujas laukā pagāja samērā mierīgi.

31. janvārī pulks saņēma jaunu atiešanas pavēli, ar kuŗu uzdeva doties uz Jastrovu (Jastrow). Pulks gājienu uzsāka plkst. 05.00 un Jastrovu netraucēts sasniedza plkst. 10.30, kur novietojās atpūtā.

JASTROVAS KAUJAS

31. janvāŗa ziņas par stāvokli frontē nebija iepriecinošas. Ienaidnieks abpus div. uzbruka ZR virzienā un bija jau to apgājis.

Šajā laikā Jastrovu aizstāvēja vācu 51. kājn. pulks no D, bet no Z — vācu 59. kājn. pulks. Flederbornu aizstāvēja vācu 48. SS pulks, ko ienaidnieks draudēja jau ielenkt.

33. gren. p. kom. saņēma pavēli no div. kom. pārņemt Jastrovas aizstāvēšanu, pulkam pakļaujot arī vācu 51. k. p. I un II btl.

Tajā pat laikā 34. gren. pulkam pltn. Vīksnes vadībā bija jādodas uz Flederbornu, kur šīs pilsētiņas aizstāvēšanu jāpārņem no 48. SS (vācu) pulka. 34. gren. p. pakļāva arī 32. gren. pulka atliekas, jo tas līdzšinējās kaujās bija stipri cietis. Abiem pulkiem uzdeva arī uzņemt sakarus ar tām vācu vienībām, kas atradās Hameršteinas — Neuštetinas rajonā. Div. kom. savā rezervē paturēja izl. btl., Joachima kaujas grupu un kādu vācu granātmetēju btl.

31. janvārī Jastrovā pulkam kaujas darbības nebija. Un tā iznāca laiks sakārtot un pārkārtot stipri cietušās vienības. Abu btl. atlikušos kaŗavīrus iedalīja divās rotās: 4. rt., ko komandēja kpt. Rubis, piedalīja 2. un 3. rt., bet ltn. Strauta komandētai 8. rotai visus II btl. atlikušas kaŗavīrus. Abas rotas pakļāva maj. Lazduziedam, tā pulkā radot tikai vienu btl. Paša pulka kom. rīcībā vēl palika 13. un stāba rotas.

Pulks šīs dienas pēcpusdienā saņēma uztraucošu ziņu no 34. gren. pulka, kuŗš plkst. 15.00 uzsākot gājienu uz Flederbornu bija uzdūries uz spēcīgiem ienaidnieka spēkiem, cietis zaudējumus. Viss ceļš no Jastrovas uz Flederbornu atradās jau zem ienaidnieka uguns un patiesībā div. vienības bija jau ielenktā stāvoklī.

1. februārī pulkā atgriezās 1. rt. ltn. Bonoparta vadībā. To, atejot pie Doroteenhofas, atgrieza no pārējām pulka vienībām un tā uz savu roku bija izlauzusies cauri ienaidnieka spēkiem. Šajā laikā liela neskaidrība valdīja par stāvokli R no Jastrovas, kur izlūkos izsūtīja patruļu 4. rt. serž. Siliņa vadībā. Tā ap plkst. 13.00 atgriezās un

ziņoja, ka mežu, kas 4 km ZR no Jastrovas, ieņēmušas lielākas ienaidnieka vienības. Pulka kom. šajā sakarībā pavēlēja atbalsta punktu veidā nodrošināt Jastrovu no R, pozicijās izbīdot 13. un stāba rotu vltn. Pārupa vadībā.

Plkst. 12.00 ienaidnieks ar pārspēku uzbrūkot atspieda II/51. k. p. (vācu) vienības un tās atkāpās Šēnvaldes (Schoenvalde) virzienā. Pulka kom. uzdeva maj. Lazduzieda vienībām izdarīt pretuzbrukumu un atjaunot līdzšinējo stāvokli. II/51. kājn. p. pavēlēja nodrošināt šī pretuzbrukuma labo flanku. Vācu btl. šo pavēli neizpildīja un tā arī maj. Lazduzieda uzdevums palika nepaveikts. Viņš ar savu btl. ieņēma aizstāvēšanās poziciju Šēnfeldes rajonā, nodrošinot ceļu Deutsche Krone — Flederborna. Lazduzieda vienības atbalstīja vācu zenitart. btr. ar diviem lgb. (8,8 cm), diviem 2 cm četrstobru lgb.

Plkst. 21.00 ienaidnieks sāka uzbrukumu šīm pozicijām, bet 8. rt. šo uzbrukumu atvairīja.

Šajā dienā risinājās smagas cīņas div. izl. btl. un vācu 59. kājn. pulkam ZR no Jastrovas, lai nodrošinātu ceļu, kas ved no Jastrovas uz Flederbornu un uzturētu sakarus ar 34. gren. p., kas cīnījās Flederbornas telpā.

Plkst. 22.00 izlūku btl. pie Tīfenortas (Tiefenort) nomainīja pulka stāba rota.

2. *februārī* plkst. 02.00 sāka atkāpties vācu I/51. kājn. p., kas aizstāvējās Jastrovas A malā. Lai stāvokli glābtu, tad div. kom. Januma pulkam piedalīja Joachima kaujas grupu nepilna btl. sastāvā. Pēdējam pavēlēja ar uzbrukumu atjaunot stāvokli, kāds bija I/51. kājn. pulkam, bet pulka 1. rt. vajadzēja ieņemt pozicijas Jastrovas A malā, lai nodrošinātu pilsētu gadījumā, ja ienaidnieks uzbruktu no šī virziena.

Ap plkst. 07.00 Joachima kaujas grupa gan uzbrukumu sāka, bet cieta neveiksmi ienaidnieka pārspēka dēļ, pēc kam ieņēma pozicijas pilsētas A malā, nomainot pulka 1. rt., kuŗa novietojās pulka rezervē. Joachima kaujas grupa šeit palika līdz atkāpšanās sākumam no Jastrovas. Kaujas darbība te vairs nenotika.

Ap plkst. 08.00 ienaidnieks sāka uzbrukumu pulka 4. rt., kuŗa ap plkst. 06.00 bija nomainījusi 8. rt. un atradās pozicijās abpus dzelzc. līnijai pie Jastrovas viadukta. Otrs ienaidnieka uzbrukums, tad, kad pirmais jau bija atsists, sākās plkst. 09.15, bet arī tas cieta neveiksmi. Te aizstāvjiem neatsveramu atbalstu sniedza vācu zenītbtr. Šī btr. plkst. 10.30 mainīja pozicijas, pārejot uz Jastrovas D malu un tieši šajā laikā ienaidnieks sāka trešo uzbrukumu. 4. rt., ciešot zaudējumus,

atgāja. Atiešanu sedza 8. rt., ieņemot uztverošo poziciju DR no Jastrovas stacijas. 4. rt. līdz ar to varēja atkāpties un sakārtoties mierīgākos apstākļos. Tā pēc tam ieņēma Jastrovas staciju.

2. febr. div. kom. no Jastrovas pārcēlās uz Flederbornu, lai tur organizētu ielenkto div. vienību izlaušanos uz Landeku. 33. gren. p. pavēlēja noturēt Jastrovu, cik vien ilgi iespējams un pēc tam atkāpties uz Flederbornu.

Plkv. Januma rīcībā Jastrovā palika Joachima kaujas grupa, 33. gren. p. vienības un div. izl. btl. Tiešo pabalstu šai kaujas grupai sniedza vācu zenitart. btr.

Ienaidnieks uzbrukumu sāka plkst. 13.00 un soli pa solim spieda atpakaļ Jastrovas aizstāvjus. Kaujā ievadīja pat pēdējo rezervi — pulka 1. rt.

Plkv. Janums atkāpšanās pavēli atdeva plkst. 17.00. Atraušanās no ienaidnieka bija jāuzsāk plkst. 18.30. Atkāpšanās segšanai uztverošās pozicijās bija jāpaliek 1. rt. līdz plkst. 19.00, 13. rt. līdz plkst. 21.00, stāba rt. līdz pavēlei. Pēc tam visām šīm vienībām bija jāpievienojas pulkam Flederbornā. Avangardā nozīmēja Joachima kaujas grupu, bet pulka galv. spēkos palika 4. un 8. rt. un vācu zenitart. btr.

Atraušanās izdevās labi un pulka pēdējās vienības Jastrovu atstāja plkst. 22.00

KAUJAS PIE FLEDERBORNAS

Ierodoties Flederbornā plkv. Janumam nācās konstatēt, ka visas div. vienības, pašu div. stābu un visus transportus ieskaitot, bija ieslēgtas pilsētā, visas ielas pārblīvētas ratiem, ieročiem un cilvēkiem, jo krievi bija pārķēruši ceļu uz Landeku pie Valachzē (Wallachsee) un div. vadība nekā nebija darījusi, lai šo ceļu atbrīvotu. Div. kom. pavēlēja plkv. Janumam atgriezties ar saviem spēkiem Jastrovā, lai nodrošinātu telpu brīvākai rīcībai. Tas vairs nebija iespējams, kāpēc 33. gren. p. vienības ieņēma pretošanās pozicijas pie Tīfenortas, DR no Flederbornas.

Ap plkst. 24.00 ienaidnieks atklāja artilerijas un granātmetēju uguni pa Flederbornu un uz tās ceļiem sablīvētajiem pajūgiem un mašīnām. Uguns visus pārsteidza un bija ļoti iedarbīga.

Stāvoklis nebija pārskatāms un plkv. Janums nolēma izlauzties uz Landeku patstāvīgi, nerēķinoties kā rīkosies div. vadība. Savācis visus

33. gren. p. kom. plkv. Janums ar saviem kaŗavīriem
(„Mēs esam atkal ielenkti . . .")

pulka vīrus un par savu nolūku informējis 34. gren. p. komandieri, viņš uzsāka gājienu pa mežiem R no Jastrovas—Flederbornas ceļa virzienā uz Valachzē (sk. 2. schēmu).

3. febr. plkst. 07.00 Januma vienības tuvojās Valachzē un te 1,5 mežā uz šosejas sastapa apstādinātu div. vadību, jo ceļš vēl arvien bija no ienaidnieka bloķēts. Izlaušanos ar div. kom. atļauju sāka organizēt plkv. Janums. 13. rt. ltn. Freimaņa vadībā uzbruka Valachzē ciemam, apejot to no R, bet stāba rotai un visām pārējām pulka vienībām maj. Lazduzieda vadībā vajadzēja atbrīvot ceļu, apejot ciemu no A. Šo pavēli plkst. 10.00 div. kom. mainīja un uzdeva Valachzē ieņemt vācu 48. SS pulkam, bet Januma vienībām nodrošināt šī pulka labo flanku, virzoties A no ceļa apm. 1,5 līdz 2 km attālumā.

Izpildot šo uzdevumu 33. gren. p. vienības, apejot pa mežiem Landeku no R, vakarā sasniedza Krumenzē (Krummensee, sk. 2. schēmu). Tajā pat laikā div. citām vienībām laužoties caur Landeku bija jācieš lieli zaudējumi. Zudumā gāja arī daudzas pulku un div. transporta vienības.

33. gren. pulkā šajā laikā bija ap 650 vīru.

DOBRINKAS UPES POZICIJĀS

4. februāra rītā pulks saņēma papildinājumus — pienāca 4 rotas kpt. Raduškēvica vadībā. 3 no pltn. Meijas un 1 no pltn. Rusmaņa rezerves pulkiem, kopskaitā ap 500 vīru. Šajā pat laikā visu, ļoti stipri cietušo 32. gren. pulku, arī pārskaitīja uz 33. gren. pulku, atlikušos karavīrus apvienojot vienā rotā.

Pēc šī papildinājuma pienākšanas un pārformēšanās 33. gren. pulks izskatījās šāds:

Pulka stābs: pulka kom. plkv. Janums, pulka adjutants ltn. Konrāds. 1. sev. uzd. virsn. ltn. (SS Untersturmfuehrer) Metens (Meten), 2. sev. uzd. virsn. ltn. Eše, sev. kaujas uzdevumu virsnieki ltn. Bušmanis un ltn. Goppers, tieslietu virsn. kpt. Akermanis. Stāba sastāvā: 7 virsnieki, 8 instr. un 35 kareivji.

Stāba rotas kom. vltn. Pārups, sakaru vada kom. vltn. Jaunzars,

13. rt. kom. ltn. Freimanis. Sastāvs: 1/26/103. Tikai 1 kājn .lgb.

14. rt. kom. ltn.Dumpis. Sastāvs: 1/8/35, apbr. tikai 4 mašīnpistoles.

Visus 33. gren. pulka karavīrus apvienoja vienā btl. Tā sastāvs

bija šāds: I btl. stābs: kom. maj. Lazduzieds, adjutants vltn. Neilands, sev. uzd. virsn. kpt. Raduškēvics, btl. ārsts ltn. Plakāns, btl. saimn. virsn. ltn. Lusārs, btl. ieroču virsn. ltn. Gārnis. Sastāvs: 6 virsn. 16 instr. un 54 kareivji.

1. rt. kom. ltn. Bonoparts, sastāvs 3/18/80, 8 ptš. un 12 m-pistoles, 2. rt. kom. ltn. Vaivads, sastāvs: 2/15/80, 3. rt. kom. ltn. Jansons, sastāvs: 3/22/80, 4. rt. kom. kpt. Rubis. (Te apvienoti visi 4. un 8. rt. karavīri.) Sastāvs: 1/14/61.

Saformējot II btl. pulka kom. tajā iedalīja pienākušos rezervistus un 32. gren. p. karavīrus — visus 8. rotā. No pltn. Rusmaņa pulka pienākušo rotu pārdēvēja par 5. rt., un pltn. Meijas pulka rotas par 6. un 7. rt. Btl. stābu sastādīja no 32. gren. p. bij. karavīriem.

II btl. sastāvs izskatījās šāds: II btl. stābs: kom. maj. Alksnītis, adjutants ltn. Ždanovskis, sev. uzd. virsn. ltn. Zaķis, btl. ārsts ltn. Upītis, btl. saimn. virsn. ltn. Zvirgzdiņš, btl. ieroču virsn. ltn. Jaunzems. Sastāvs: 6 virsn., 18 instr. un 63 kareivji.

5. rt. kom. ltn. Cukurs, sastāvs: 2/20/103, 6. rt. kom. ltn. Piebalgs, sastāvs: 2/14/78. 7. rt. kom. ltn. Vērdiņš, sastāvs: 2/12/89. 8. rt. kom. v.v. Vikmanis, sastāvs: —/16/81.

No 8. rt. sastāva redzams, ka gandrīz viss 32. gren. p. līdzšinējās kaujās iznīcināts.

Pēc pārformēšanās 33. gren. p. 4. februārī skaitījās (bez stāba rotas): 38 virsnieki, 207 instr. un 942 kareivji.

Jaunpienākušie rezervisti bija pa lielākai daļai izformēto policijas pulku karavīri. Daļa bija jau vecāki vīri, kas bija dienējuši Latvijas armijā, bet viss sastāvs bija nesaliedēts, apbruņojumā bija vienīgi šautenes. Arī apmācības, kaut paviršas, nebija iespējams izdarīt, jo tajā pat dienā pulks saņēma pavēli ieņemt aizstāvēšanās pozicijas Dobrinkas upes Z krastā (sk. 2. schēmu). Pulka labā robeža bija Landekas — Petersvaldes ceļš, kreisā — Pricenvalde (Pruetzenwalde).

Pa labi no pulka aizstāvējās vācu maj. Šeibes (Scheibe) pa kreisi vācu 32. kājn. div. vienības.

33. gren. p. pavēlēto kaujas iecirkni ieņēma ar I btl. pa labi, ar II pa kreisi, robeža starp btl. bija Buškrūgs (Buschkrug) — upes līkums 2 km DR no Vusteras (Wusters).

II btl. savu iecirkni ieņēma bez sadursmes ar ienaidnieku, bet I btl. savs norādītais iecirknis bija jāieņem ar kauju, kas arī izdevās un līdz 6. febr. rītam tas atradās norādītās pozicijās.

II btl. kaujas iecirknī novietoja 5. un 6. rt., bet rezervē atstāja 8.

rotu Buškenzē (Buschkensee) un 7. rt. Pricenvaldē. Btl. komp. — Buškenzē.

I btl. iecirkni ieņēma 2. un 3. rt., btl. komp. Vusterā, turpat rezervē btl. kom. paturēja 1. un 4. rotu.

Visa 5. februāŗa dieņa pagāja iekārtojoties un mēģinot nocietināties ieņemtajās pozicijās, notika izlūkošana. Ienaidnieks traucēja pulka vīrus vienīgi ar granātmetēju uguni.

Līdz 10. febr. pulks šajās pozicijās pavadīja samērā mierīgu laiku. Notika daži pārkārtojumi, piem. 6. febr. pulks saņēma pavēli pagarināt savu fronti pa kreisi — ieņemt pozicijas arī pie Pricenvaldes, jo te bija radusies tukša telpa, bez sakariem ar vācu 32. kājn. div. vienībām. 7. febr. pulka I btl. savukārt saņēma pavēli ieņemt Adl. Landeku, kuŗa atradās upes R krastā un ietilpa maj. Šeibes kaujas grupas iecirknī. Šo apdzīvoto vietu bija ieņēmuši krievi. I btl. šo uzdevumu nevarēja izpildīt. Ienaidnieks pēc tam izturējās pasīvi, pulka kom. pavēlēja I btl. ieņemt visu pulka iec. un II btl. izvilka rezervē, kuŗš novietojās Buškenzē rajonā.

KAUJAS PIE KAMINAS

10. februārī plkst. 08.00 pulks saņēma pavēli visu kaujas iecirkni nodot maj. Šeibes kaujas grupai un pašam nekavējoties pāriet uz Kaminas rajonu, esot gatavam tur jau naktī no 10. uz 11. febr. nomainīt kādu vācu btl. Pulkam paskaidroja, ka tur būšot mierīgs iecirknis, bet pārvietošanās steiga to nerādīja: pulkam, pie tam dienas laikā, kad ienaidnieks varēja labi novērot frontes pārgrupēšanos, bija jānoiet 40 km un pēc tam vēl jāieņem pozicijas.

Pēc nomainīšanās pulks plkst. 12.00 uzsāka gājienu virzienā Petersvalde — Pr. Frīdlande — Grunava — Vitkava — Kamina (Peterswalde — Preuss. Friedland — Grunau — Wittkau — Kamin). Pārgājiens bija ļoti grūts: iestājies jau pavasaŗa atkusnis, jābrien visu laiku pa dubļiem, pie kam pēdējo ceļa posmu nācās veikt tumsā un kaŗavīri bija ļoti noguruši.

Kamēr pulks atradās gājienā, plkv. Janums ieradās jaunajā iecirknī un iepazinās ar savu uzdevumu un apvidu. Ap plkst. 17.00 pienāca div. pavēle vācu btl. nomainīt 11. februārī līdz plkst. 03.00 un atbildību par visu aizstāvāmo iecirkni uzņemties līdz plkst. 07.00. Pa labi pie Vitkavas aizst. pozicijās būšot 34. vācu kājn. pulks, bet

pa kreisi — 79. vācu bruņotais sapieŗu pulks (Panzer-Pionier-Rgt. 79) no IV vācu tanku korpusa.

Plkv. Janumam jau 10. febr. vakarā, atrodoties vēl kaujas iecirkņa pētīšanas darbos, uzkrita, ka stiprs kaujas troksnis bija dzirdams jau plkst. 18.30. Pēc pusstundas viņš saņēma arī no vācu btl. kom. ziņojumu, ka krievu tanki un kājnieki jau bija ieņēmuši Cānas (Zahn) ciemu (ZA no Cempelburgas) un turpināja uzbrukumu Kl. Cirkvicas (Kl. Zirkwitz) virzienā (sk. 7. schēmu), kuŗu ienaidnieks jau plkst. 20.00 arī ieņēma.

Plkv. Janums vācu btl. nomaiņu pavēlēja uzsākt plkst. 20.30, paredzot kaujas iecirknī novietot tikai II btl. Pēc šīs pavēles vācu vienības bija jānomaina līdz plkst. 03.00 (11. febr.), pie kam: 5. rota ieņēma Kol. Domrovo un uzņēma sakarus ar vācu 34. kājn. p. Vitkavā (Wittkau) un pa kreisi ar vācu vltn. Jakoba (Jacob) rotu, kas aizstāvēja mājas 2 km R no Plecigas (Ploetzig). 7. rt. nomainīja vācu rotu Plecigas ciemā, 6. rt. ar diviem vadiem ieņēma dzc. un lauku ceļa krustojumu 1,5 km A no Plecigas, 8. rt. palika rezervē Plecigā, kur iekārtojās arī II btl. komp.

I btl. un pārējās pulka vienības palika rezervē Kaminā. Pulka vienības Kaminu gan sasniedza tikai 11. februārī plkst. 01.00 jau pilnīgi nogurušas no gaŗā un sliktā ceļa pārgājiena un tūdaļ sāka pildīt pulka kom. pavēles attiecībā uz poziciju ieņemšanu.

Šajā pat laikā vācu 79. bruņotā sapieŗu pulka vienības bija atstājušas Kl. Cirkvicu un atkāpušās uz Gr. Cirkvicu, kaut gan ienaidnieka spiediens pārāk liels nebija bijis. Plkst. 01.30 pulka kom. saņēma no div. pavēli nodrošināt sava pulka kreiso flanku, ieņemot augstumu 148, ko pulks ieņēma ar 1. rotu.

1. rt. iegāja pozicijās ap plkst. 04.00. Kl. Cirkvicu krievi ieņēma, pēc mūsu ziņām, jau ap plkst. 07.00. Līdz ar to pulka kreisais flanks bija atklāts un plkv. Janums pavēlēja to nodrošināt I btl., ieņemot aizstāvēšanās pozicijas uz vispārējās līnijas Brzuchovo ezers — Kaminas stacija — Mocheles ez. (Mochelsee) DA stūris. Sakarus pa kreisi uzņēma ar 79. sapieŗu pulka vienībām.

I btl. kom šo pavēli pildot aizstāvēšanās pozicijās novietoja 1. un 2. rotu, rezervē atstājot 3. rotas divus vadus.

11. februārī ap pusdienas laiku pulkā ieradās no R. Prūsijas apmācības lauka Tuškovā saformētā trauksmes rota ltn. Baltgalvja vadībā. Šo vienību pulka kom. iedalīja kā papildinājumu 4. rotā, pēdējo līdz ar pulka 13. un 14. rotu paturot pulka rezervē.

11. februārī ap plkst 10.00 ienaidnieks sāka stipras smago ieroču

uguns atbalstā uzbrukumu augstienei 148, citām uz priekšu izbīdītām vienībām, kā arī II btl. kreisajam spārnam. Ar sīvu pretestību tomēr visumā pozicijas izdevās noturēt. Te ar lielu uzņēmību prettriecienā izcēlās 8. rt. vada kom. kpr. Meņģelsons.

Plkst. 14.00 ienaidnieka lielākas kolonnas virzījās no Kl. Cirkvicas uz Plecigu, bet pulka atbalstam trūka art. un tā ienaidnieka virzīšanās palika netraucēta. Ap plkst. 15.00 pulka komp. ieradās div. kom. kopā ar XVIII kalnu korpusa kom. ģen. Hochbaumu (Hochbaum), kuŗi novēroja ienaidnieka kustības, bez iespējām tās traucēt.

Tajā laikā pulka kreisajā iecirknī ienaidnieks nikni uzbruka augstumam 148, kuŗu par spīti lieliem zaudējumiem (2 krituši un 19 ievainoti) 1. rt. tomēr noturēja. Plkst. 18.00 šo rotu nomainīja un tās vietā aizst. poz. ieņēma 4. rt. 1. rt. pārnāca pulka rezervē uz Kaminu.

Plkst. 17.00 pulka kom. rīcībā ieradās div. izl. btl. kpt. Pomrēna vadībā.

Plkst. 20.00 ienaidnieks uzsāka spēcīgu uzbrukumu Plecigai un augstienei 159. Vltn. Jakobs (SS Obersturmfuehrer) šo uzbrukumu neizturēja un ar savu kaujas grupu atgāja nezināmā virzienā, pulkam par to nekā neziņojot un tā pazūdot no pulka padotības uz visiem laikiem. Ienaidnieks izmantoja radušos spraugu un ielauzās starp 5. un 7. rt., pie kam ar 5. rt. visu kauju laiku arī sakarus vairs atjaunot neizdevās.

Ienaidnieks ieņēma Plecigas ciemu. II btl. pēc tam ar piedalīto 13. rotu pārvietojās jaunās aizstāvēšanās pozicijās uz līnijas augst. 159 — Brzuchovas ez. Augstieni 159 aizstāvēja apvienotā 6. un 7. rt. ltn. Piebalga vadībā, bet pa kreisi no tām, 13. un 8. rotas.

Plkst. 23.00 ienaidnieks uzbruka gar dzc. no D un ieņēma pienotavu (Moelkerei). Vācu 79. sap. pulka vienība atkāpās uz Gr. Cirkvicu, tai pat laikā ienaidniekam ielaužoties arī 8. rt. iecirknī. Ienaidnieka tālāko virzīšanos uz Z apturēja 2. rt. ltn. Vaivada vadībā, kas aizstāvējās Kaminas stac. rajonā. II btl. kom. stāvokli atjaunot neizdevās.

Nopratinot saņemtos gūstekņus izrādījās, ka pulkam uzbrukusi krievu 162. gvardes div., pastiprināta ar 18—20 art. btr., 10 zalvju lgb. un 10—15 tankiem. Tas rādīja, ka pulks cīnījās ar milzīgu pārspēku un stāvoklis ar katru brīdi kļuva kritiskāks. Nebija šaubu, ka Kaminas rajonā pulks novietots krievu uzbrukuma smagumpunktā un ka vācu frontes vadība bija tīšām žēlojusi savus spēkus, ļaujot noasiņot latviešu spēkiem.

Plkst. 23.00 plkv. Janums pavēlēja div. izl. btl. izdarīt pretuzbru-

kumu, noliekot to uz 12. februāri plkst. 01.00. Šis pretuzbrukums cieta neveiksmi, nesot lielus zaudējumus. Pēc tam pulka vienības atgāja un ieņēma jaunas aizstāvēšanās pozicijas 300 m A no Kaminas (sk. 7. schēmu).

Gaismai austot ienaidnieks jau ieņēma Kaminas staciju.

Pulka vienības atkal mainīja pozicijas un atgāja uz Mocheles ez. A krastu — Obkasas (Obkass) līniju.

12. febr. mēģināja uzņemt sakarus ar 34. vācu kājn. p., pulka labajā flankā pie Vitkavas, bet tas neizdevās.

Plkst. 09.45 pulka kom. konstatēja, ka vācu IV tanku korpusa vienības jau atgājušas Z virzienā, pulku par to neinformējot un ka lieli krievu spēki jau ieņēmuši Gr. Cirkvicu un turpināja virzīties uz Z. Šo ienaidnieka virzīšanos centās traucēt mūsu vienīgais kājn. lgb. un div. art. 3. btr. Tie zināmus panākumus arī guva, bet ātri tika apklusināti no ienaidnieka art. uguns pārsvara. Ienaidnieks veda arī ļoti intensīvu uguni pa Kaminas pilsētu, bet tā kā pulka vienības atradās pozicijās ārpus pilsētas, tad tās lielus zaudējumus necieta.

Ap plkst. 10.00, izmantojot krievu art. uguns pārtraukumu, plkv. Janums pārkārtoja savus spēkus: II btl. piedalīja 2. rt. btl. labā flanka nodrošināšanai, I btl. izsūtīja 1. rt. uz Mocheles ez. Z galu, lai kopā ar 4. rt. nodrošinātu ceļu, kas veda uz Bonsteteni (Bonstetten). 3. rt. izvirzīja uztverošā pozicijā Kamionkas upes Z krastā pie tās ietekas Mocheles ezerā, lai tā nodrošinātu Kaminu no ZA.

12. febr. Kaminā ieradās atkal vācu XVIII kalnu korpusa kom., kas nikni pavēlēja Kaminu aizstāvēt, kaut gan stāvoklis liecināja, ka pulks to izdarīt nevarēs.

Plkst. 14.00 33. gren. p. kom. rīcībā ieradās viens btl. no vācu 32. kājn. div. kpt. Noltes vadībā, kuŗš nomainīja div. izl. btl. (tas palika div. rezervē Kaminā) un pulka 8. rt., kā arī pārņemot iecirkni starp ceļiem Kamina—Pleciga un Kamina—Kaminas stacija.

Plkst. 18.00 ienaidnieks atklāja spēcīgu uguni pa mūsu pozicijām D no Kaminas. Vācu btl. atgāja un tā atstātās pozicijas atguva pulka 8. rota.

Ap plkst. 22.00 kaujas laukā iestājās klusums.

Vienību stāvokli 12. februārī plkst. 22.00 sk. 7. schēmā. Ienaidnieks Kaminu jau bija pamazām ielencis un vēl atlika tikai viens atiešanas ceļš: Kamina—Vordele—Bonštetena (Kamin—Wordel—Bonstetten).

13. febr. plkst. 01.00 kpt. Akermanis ziņoja, ka uzņēmis sakarus ar vācu 79. sapieru pulka vienībām, bet vēlāk, ka šīs btl. vienības, kas

bija pozicijās no 4. rt. pa kreisi, atgājušas, kpt. Akermani par to neinformējot un tā pulka kreiso flanku pilnīgi atsedzot.

Plkst. 05.00 div. izl. btl. mēģināja uzņemt sakarus ar vācu 34. kājn. p. Januma pulka labajā flankā, bet arī tas neizdevās. Stāvoklis palika arvien kritiskāks. Plkv. Janums pavēlēja I btl. kom. maj. Lazduziedam pārņemt aizstāvēšanās vadību Z no Mocheles ez., pārvietojot savu komp. uz Vordeli.

Plkst. 10.00 pa Vordeli ienaidnieks atklāja spēcīgu smago ieroču uguni un jau 11.00 sāka uzbrukumu šim ciemam no DA, tai pat laikā arī apm. viena btl. stiprumā uzbrūkot Vordelei no A. I btl. vienības arvien vairāk atspieda atpakaļ. Ienaidnieks sāka ielenkt I btl. un tas atgāja uz Anafeldi (Annafelde), kur pozicijas ieņēma div. sap. btl.

13. febr. rītā pa Kaminu sāka gulties krievu visu kalibru ieroču uguns. Pulka zaudējumi bija smagi, visi kaŗavīri pārguruši. Nebija ziņu arī no izl. btl., kuŗš naktī devās uz Vitkavu uzņemt sakarus ar vācu 34. kājn. pulku.

Plkst. 11.00 ienaidnieks jau ieņēma Vordeli, sakaru ar div. komp. vairs nebija, līdz ar to arī Kamina bija pilnīgi ielenkta.

Plkst. 13.30 saņēma no div. kom. pavēli (pa radio), ka Kamina jānotur par katru cenu. Uzņēma sakarus ar div. izl. btl., kas cīnījās Kamionkas upītes Z krastā.

Ienaidnieks arvien vairāk pulku spieda pilsētas drupās. Trūka arī municijas, jo visi piegādes ceļi sen jau bija pārtrūkuši.

Ar div. vadību sakarus uzņemt neizdevās.

Plkv. Janums, redzot, ka no div. nekādas atbildes nepienāca, nolēma no Kaminas izlauzties uz savu roku un plkst. 15.00 pavēlēja doties virzienā Vordele—Blumfelde (Wordel—Blumfelde), (sk. 7. schēmu).

Savus spēkus pulka kom. sadalīja šādi:

1) kaujas grupā, maj. Alksnīša vadībā, II btl. bez 8. rt., bez tam vēl 2., 3. un 13. rotas,
2) galvenajos spēkos vācu kpt. Noltes btl.,
3) arjergardā 8. rota.

Uzbrukuma sākumu noteica plkst. 18.00.

Maj. Alksnītim vajadzēja ieņemt Vordeles ciemu, pēc tam caurlaušanos turpināt kpt. Noltem.

Pēcpusdienā krievu spiediens pastiprinājās. Uzbrucēju vilnis sekoja vilnim. Īsi pirms plkst. 16.00 pulka kom. pieteicās izl. btl. kom. kpt. Pomrēns, kuŗš ar savu btl. bija cietis neveiksmi mēģinādams izlauzties uz Blūmfeldi un stājās plkv. Januma rīcībā.

Plkst. 16.00 pienāca div. kom. radiogramma, kas no jauna pavēlēja Kaminu neatstāt, bet plkv. Janums šo pavēli ignorēja, jo bija pārāk skaidrs, ka šo pilsētu vairs nevarēja noturēt, arī municijas vairs nebija. Vienīgi pēc kpt. Pomrēna ziņojuma mainīja caurlaušanās virzienu — tieši uz Z gar Kaminas—Bonštetenas ceļu. Maj. Alksnīša grupai piedalīja arī vēl div. izl. btl.

Uzbrukumu II btl. sāka plkst. 18.00. Vordelē ienaidnieku izdevās pārsteigt un šo ciemu ieņemt. No pulka gan atšķēla 13. rt., kuŗa tam pievienojās atkal tikai 15. februārī.

Kpt. Noltem izdevās samērā viegli ieņemt Ansfeldi un 13. febr. plkst. 22.00 pulks sasniedza Bonštetenu, kur pozicijas ieņēma 15. div. sapieru btl.

Izlaušanās bija sekmīga. Pēc īsas atpūtas pulks lēnā gaitā soļoja uz Šlochavu (Schlochau), pēc tam uz Klausfeldi (Klausfelde), kur bija noteikta div. pulcēšanās vieta.

14. febr. plkst. 03.00 pulks sasniedza Klausfeldi, kur novietojās atpūtā.

Kaminas kaujas bija viens no grūtākajiem uzdevumiem pulka līdzšinējās kauju gaitās. Visu laiku bija izjūtama arī div. kom. virspulkveža Aksa nevarība un it sevišķi div. stāba Ia, jauna ltn. nemākulība kā rīkoties ar vienībām kaujas laukā, jo viņam trūka jebkādas militāras zināšanas vai piedzīvojumu vispār. Pulka kom. tas uzlika lielu atbildību. Tā tas bija arī ar Kaminas atstāšanu, kaut vēlāk div. stābs taisnojās, ka pavēle — izlauzties, dota plkst. 19.00, bet tāda nekad pulka komp. nepienāca.

14. februāŗa vakarā notika 15. div. vadības maiņa: par div. kom. nāca virspulkvedis (SS Oberfuehrer) Burks un par Ia maj. (SS Sturmbannfuehrer) Kops (Kopp).

Divīziju nododot, Aks uzbruka un par neveiksmēm vainu mēģināja uzvelt latviešu virsniekiem un kaŗavīriem, lai tā attaisnotu sevi. Burks savā 17. februāŗa pavēlē tomēr bija izteicies šādi:

Tulkojums.

15. latv.-Gren.-Div.
(latv. Nr. 1)
komandieris

Div. komandpunktā, 17.2.45.

15. Latviešu divīzijai (latv. Nr. 1)

Kaŗa biedri!

Ar 15.2.45. SS Reichsfīrers man uzticējis divīzijas vadību. Es priecājos par šo uzdevumu un jo sirsnīgi sveicu virsniekus, instruktorus un kareivjus.

Divīzija savās līdzšinējās cīņās uzrādījusi īsti labus panākumus. Vandsburgas, Imenheimas un Nakeles kauju dienas ir sevišķas dienas, kuŗās divīzijai izdevies savus karogus apvīt lauriem. Ja vēlākajās cīņu dienās divīzija cīnījās vairāk vai mazāk nelaimīgi, tad tam ir sevišķi iemesli. To plašāk pārspriest neatļauj pašreizējais stāvoklis.

Kaŗabiedri! Mūsu acu priekšā ir viens liels mērķis, proti, boļševisma iznīcināšana. Šim mērķim divīzijai vēl vairāk nekā līdz šim jārod iekšēja stāja. Ikvienam no mums — vienalga vai tas virsnieks, instruktors vai kareivis — jāuzņem kopsolis. Nekas nevar mūs satricināt, nekas izsist no dvēseles līdzsvara. Mēs pieliksim visu mūsu godkāri, lai sasniegtu to pašu, ko mūsu otrā divīzija — 19. latv. gren. div. (latv. Nr. 2), kas cīnās pret to pašu boļševismu un guvusi sev slavu, kuŗu jūs, mani kaŗa biedri, sev vēl gūsat.

Kareiviska godkāre, kareiviska uzstāšanās un uzvešanās, nešaubīga uzticība un ticība Vadonim ir līdzekļi, kas ved pie uzvaras.

Mūsu sauklis paliek kā līdz šim:
„Ticēt un cīnīties!"

Sadalījums: līdz rotai.

Oriģinālu parakstījis
Burk
SS-Oberfuehrers un
divīzijas komandieris

(Kā šīs grāmatas citā vietā minēts, tad citas jaunā div. kom. pavēles nebija vairs tik „skanīgas".)

PULKA ATGRIEŠANĀS DOBRINKAS UPES POZICIJĀS

No 14. līdz 18. februārim pulks atradās div. rezervē un dabūja atpūsties pēc līdzšinējām smagajām atkāpšanās un ielenkumu kaujām. Novietojuma rajons atradās ap Klausfeldi (sk. 2. schēmu). Pulka sastāvā šajā laikā skaitījās (pēc 23. febr. sastāva pārskata) 39 virsnieki, 200 instruktori un 1171 kareivis. Tika mēģināts no Sofienvaldes rajona uz pulku dabūt arī tā III btl., bet tas neizdevās (šis btl. vēlāk krita krievu gūstā Dancigas rajonā, par to būs rakstīts šajā grāmatā vēlāk).

18. febr. pulks saņēma pavēli nomainīt vācu maj. Šeibes kaujas grupu. Tas bija gandrīz tas pats kaujas iecirknis, ko pulks bija ieņēmis līdz pāriešanai uz Kaminu — Dobrinkas upes krastos.

Uz šīm pozicijām pulks uzsāka gājienu 18. febr. plkst. 15.00 un tas notika pa ceļu Klausfelde — Petersvalde. Pulka komp. novietojās Pe-

tersvaldē. Vācu kaujas grupas nomaiņa notika 19. febr. naktī. Galvenā kaujas līnija gāja gar Dobrinkas upes Z krastu. Pulka labā robeža bija Buškruga (Buschkrug) — Valdekas muiža (Waldeck), pēdējo ieskaitot, kreisā — no Tannenhofas līdz augst. 167, abus punktus iesk. (sk. Pomerānijas karti un 2. schēmu). Labo iecirkni ieņēma II btl. ar komp. Pricenvaldē, bet kreiso I btl. ar komp. Rozenfeldē. Pulka rezervē palika 13. un 14. rt., Petersvaldes rajonā.

Līdz 24. febr. pulks šajā iecirknī pavadīja mierīgas dienas, vienīgi notika nelielu izlūkvienību darbība vai nenozīmīgas ienaidnieka apšaudes ar artileriju.

Pēc Kaminas kaujām 20. vai 21. februārī pulka adjutantu ltn. Konrādu nomainīja ltn. Vērdiņš, bet tā komandēto 7. rt. pārņēma ltn. Konrāds. Pulka stābā tajā pat laikā bija šādi virsnieki: kpt. Akermanis — sev. uzd. virsnieks, ltn. Eše — 01 un ltn. Bušmanis — 02.

Vēl uz pulka stābu pārnāca sev. uzd. virsn. I btl. adjutants vltn. Neilands, tā vietā par I btl. adj. nāca ltn. Goppers.

24. februārī ienaidnieks sāka spēcīgu uzbrukumu A no pulka aizst. iecirkņa un jau priekšpusdienā ieņēma Pr. Frīdlandi, sakaujot tur aizst. pozicijās esošo vācu 32. kājn. divīziju un uzsāka virzīšanos uz ziemeļiem.

Plkst. 13.00 pulka komp. ieradās div. komandieris Burks un informēja pulka kom. par radušos stāvokli, liekot saprast, ka pulka aizmugure jau apdraudēta. Plkst. 18.00 pulks saņēma pavēli ieņemt šķērspozicijas uz līnijas Petersvalde — Heinrichsvalde (sk. 2. schēmu). Pulka kom. rīcībā ieradās div. izl. btl., kuru arī kopā ar 3. rt. pulka kom. novietoja šajās pozicijās, izl. btl. pastiprinot ar tanku mednieku grupu ltn. Lejas vadībā. Šajā pat laikā caur pulka iecirkni plūda sakautās vācu 32. kājnieku div. karavīri. Arī izl. btl., ienaidnieka straujā uzbrukuma dēļ, šo šķērspoziciju vairs nespēja ieņemt, bet palika pretošanās pozicijās pie Petersvaldes.

Plkst. 22.00 frontes vadība ievadīja pretuzbrukumā Charlemagne div., bet tā cieta neveiksmi un ienaidnieks jau plkst. 24.00 ieņēma Heinrichvaldi.

Plkst. 24.00 pulks saņēma atkāpšanās pavēli. Pēc tās bija jāatiet nekavējoši un līdz rīta gaismai jāieņem jauna aizstāvēšanās pozicija uz līnijas Šēnverderas muiža (Schoenwerder) — augstums 174. (sk. 2. schēmu). Pulka komandieris pavēlēja vienībām atraušanos sākt plkst. 02.00 un līdz 09.00 būt jau jaunajās pozicijās. Aizklāja vienībām turēties līdz plkst. 04.00.

Pulks aiziešanu izdarīja netraucēti. Jaunās pozicijas taktiski bija ļoti neizdevīgas (ienaidnieks pārvaldīja tās priekšā esošās augstienes). Labais kaimiņš bija vācu maj. Hēmela (Haemel) kaujas grupa, kreisais — Charlemagne div. Ar pēdējo gan sakarus uzņemt neizdevās, jo tā no kaujas lauka vienkārši pazuda.

25. febr. rītā, kad pulks tikko bija iegājis pozicijās, sākās spēcīgs krievu uzbrukums, kuŗš galv. kārtā bija vērsts pret maj. Hēmela kaujas grupu. Tā spiedienu neizturēja un sāka atkāpties. Atkāpās arī pulka 5. un 7. rt., kas atradās iec. labajā spārnā. Pulka komandieris, aptveŗot situāciju, nolēma atiet un ieņēma jaunas aizst. pozicijas uz Cīrflīsas (Zierfliess) upītes krastiem. Šajās pozicijās pulka kom. II btl. novietoja labā spārnā ar 5. un 8. rt. pirmā līnijā, bet btl. labo spārnu, pakāpē pa labi, lika nodrošināt 7. rt. Šī btl. 6. rota atkāpjoties bija nomaldījusies un btl. pievienojās tikai vakarā. Kreisā pulka spārnā pozicijas ieņēma I btl. ar 3. rt. pirmā līnijā, bet 4. rt. rezervē. Šīs pozicijas pulks noturēja, nodarot ienaidniekam lielus zaudējumus. Tad krievi sāka apiet pulka aizst. iecirkni no Z, kur bija palikusi sprauga Charlemagne div. vienībām pazūdot. Pulka kom. pavēlēja 1. rt. ieņemt iecirkņa Z šķērspoziciju, kādu laiku te pozicijās bija arī div. sap. btl. viena rota, bet tā drīz tika pārvietota uz citām pozicijām. Izmantojot šo stāvokli, ienaidnieks plašā lokā apgāja pulka kreiso flanku un ātri sasniedza Neubergenu (sk. 2. schēmu) un ar savu uguni sāka sprostot Šēnverderas — Domslafas (Domslaff) ceļu.

Plkst. 21.00 no div. kom. pienāca pavēle pulkam atrauties no ienaidnieka, atkāpties un ieņemt jaunu aizstāvēšanās poziciju uz vispārējās līnijas Falkensvalde — Hansfelde (Falkenswalde—Hansfelde) (sk. 3. schēmu). Pulka saimniecības vezumi jau dienā, kpt. Akermaņa vadībā, bija aizbraukuši uz Domslafu, bet Šēnverderas muižā vēl atradās btl. un rotu pajūgi, tāpēc bija jāatbrīvo atiešanas ceļš uz Domslafu, jo to jau apšaudīja ienaidnieka smagie ieroči. Pulka kom. pavēlēja ieņemt uzkalnu 1 km A no Domslafas, no kurienes ienaidnieks veda sīvu uguni. Šo uzkalnu straujā uzbrukumā ieņēma pulka stāba rt., btl. stāba vīri un 1. rota, tās komandieŗa ltn. Bonoparta vadībā. Šajā uzbrukumā arī smagi ievainoja ltn. Bonopartu, vienu no uzņēmīgākajiem pulka virsniekiem, kuŗš transporta laikā uz lazareti bija miris. Par 1. rotas kom. nāca ltn. Bebris.

26. februārī pulks plkst. 01.00 noteikto poziciju jau bija ieņēmis, kad plkst. 04.00 pienāca jauna div. kom. pavēle — atiet vēl tālāk uz ZA un ieņemt citas pozicijas Cānes upītes (Zahne) krastos Z no Ha-

meršteinas. Pulka kom. pavēlēja šīs pozicijas ieņemt šādi: II btl. labā iecirknī ar 5. un 6. rt. pirmā līnijā, bet 7. un 8. rt. rezervē. I btl. kreisā iecirknī ar 2. un 3. rt. pirmā līnijā, bet 4. rt. rezervē. Pulka rezervē palika 1. un 13. rt. pie pulka komp. F. Neugūtā (F. Neuguth). Sk. 3. schēmu.

Īsi pēc poziciju ieņemšanas ienāca ziņas, ka ienaidnieks jau atrodas pulka aizmugurē. Lai to nodrošinātu, tad pulka kom. izsūtīja 1. rt. uz Pikrīgi (Pickriege), bet tā uzdūrās uz ienaidnieku, viena netika galā un tai palīgā nosūtīja arī 13. rotu. Abas šīs vienības ienaidnieka uzbrukumu atvairīja un tā nodrošināja pulka aizmuguri.

Plkst. 10.00 ienaidnieks uzbruka ar I btl., bet tas to atsita. Plkst. 14.00 ienaidnieks uzbruka arī Hameršteinas pilsētai, kuru aizstāvēja vācu vienības, tās sakāva un pilsēta krita krievu rokās. Kāda cita ienaidnieka vienība virzījās uz Kl. Kiddi (Kl. Kuedde), tā draudot pulku ielenkt no DR.

26. febr. cakarā pulks saņēma pavēli atrauties un atiet uz Kl.Kiddi. Tas arī, izmantojot nakts tumsu, izdevās, vienīgi nelielas sadursmes iznāca pulka atkāpšanos sedzošām vienībām. 27. febr. plkst. 03.00, kad sasniedza Kl. Kiddi, pulks saņēma pavēli atiešanu turpināt un ieņemt jaunas aizstāvēšanās pozicijas no Dolgenas (Dolgen) gar ezera R krastu līdz Stepenai (Stepen), pēdējo ieskaitot. Pulka komp. iekārtojās Špārzē (Sparsee), bet btl. pozicijas ieņēma šādi: II btl. pulka labā iecirknī ar 5. un 8. rt. gar Dolgenas ez. R krastu ar 6. rt. rezervē kādās lauku mājās 3 km A no Šparzē, bet I btl. novietojās Stepenas ciemā, jo kāda vācu vienība jau atradās sādžas priekšā pozicijās. Spraugu starp Stepenu un ezera Z galu ieņēma 13. rt. Pulka kom. rīcībā palika 7. un 14. rt., pulkam piedalītais div. izl. btl. un vēlāk, pēc atgriešanās no pirmām līnijām, arī 13. rt.

Ezeru spraugu starp Vilmas un Dolgenas ezeriem aizstāvēja 34. kājn. p., maj. Hēmela kaujas grupa un div. sapieru btl.

Ap pusdienas laiku ienaidnieks šo vācu aizst. līniju pārrāva un strauji tuvojās Šparzē. Te kaujā pulks ievadīja 13. un 14. rt. Kaut gan ienaidnieka uzbrukumu apturēja, pulka vienības — kaujas rotas un vezumi, bija cietuši un sāka atkāpties uz ZR, atgāja arī pulka stābs un abi btl. uz pulkam noteikto pulcēšanās vietu — Vurchovu (Wurchow).

Plkst. 20.00, jau Vurchovā, pulka kom. saņēma jaunu div. kom. pavēli — noorganizēt aizst. pozicijas uz vispārējās līnijas Kusova—Elfenbuchas stacija (Kusow—Elfenbuch). Abi btl. vēl nebija pienākuši un pulka kom. rīcībā bija tikai ap 100 vīru.

Vltn. Neilands ar 20 vīriem ieņēma Kusovu, div. izl. btl. vīri meža malu pie Kusovas, bet vācu 2. tanku iznīcinātāju rota Elfenbuchas staciju. Pa labi aizstāvējās div. 34. gren. pulks.

28. febr. rītā ienaidnieks uzbruka 34. gren. p. iecirknī un tas atkāpās, līdzi aizraujot arī vltn. Neilanda grupu, kuŗa ieņēma jaunas aizst. pozicijas pie Marienhoes (Marienhoehe).

Šīs dienas pēcpusdienā pie pulka atgriezās II btl. Tas ieņēma aizst. poziciju uz visp. līnijas Elfenbuchas stacija — Marienhohe. Šim btl. pakļāva arī visas vienības, kas atradās šajā iecirknī.

1. martā plkst. 05.00 ieradās arī I btl. Tas iegāja pozicijās no Flakenheides līdz Lībgustas muižai. Pēcpusdienā, vācu vienībām atejot, pulka kom. nosūtīja 3. rt. ieņemt pozicijas pie Rafenbergas, tā nodrošinot pulka kreiso flanku.

2. martā pulka komp. pārvietojās uz Gramencu (Gramenz), bet II btl. komp. uz Lībgustu.

Šajā dienā notika arī vairākas sadursmes ar ienaidnieku, mums gūstot sekmes.

3. martā visā pulka iecirknī sākās spēcīgs ienaidnieka uzbrukums, kuŗu visumā pulka vienības atsita. Tā kā nebija lielas izredzes noturēties patreizējās pozicijās, tad pulka kom. plkst. 16.00 pavēlēja pulkam atkāpties uz Radešas upītes R krastu. Pulka komp. pārvietoja uz Cuches muižu (Zuch).

PĀRI ODERAI

4. marts pagāja vēl stiprās pretošanās kaujās, bet krievu spēki pulku spieda arvien vairāk atpakaļ.

Naktī no 4. uz 5. martu div. komandieris informēja plkv. Janumu par stāvokli A frontē. Tas bija jau izmisīgs: ienaidnieks ar savām tanku vienībām jau bija sasniedzis Baltijas jūŗas krastu Kolbergas rajonā, kā arī Oderas upi Kaminas (Camin) telpā. Līdz ar to vācu A frontes spēki bija ielenkti. Kopā ar 15. div. ielenkts viss Tetova (Tetow) korpuss, kuŗā bez latviešu div. vēl ietilpa vācu Pommern div., korpusa grupa Muncel (Muntzel), kas sastāvēja no vācu 5. un Holstein, franču Charlemagne divīziju atliekām. Pēdējās trīs divīziju atliekas bijušas pilnīgi demorālizētas un uz tām vairs paļauties nevarēja.

Div. komandieris arī informēja, ka korpusa komandieris nolēmis no ielenkuma izlauzties, kādēļ visas divīzijas virzīšoties uz ZR katra pa savu ceļu, bet tuvojoties Oderas upei atkal apvienošoties, lai pēc tam kopējiem spēkiem izlauztos no ielenkuma. Z no 15. div. virzīšoties franču Charlemagne div., bet D vācu 5. un Pommern div., bet vēl tālāk D vācu Holšteinas div.

15. div. kā atkāpšanās virzienu norādīja: Vusterbarte — Luciga — Langena — Damerova — Nemina — Lekova (Wusterbarth — Lutzig — Langen — Damerow — Nemmin — Leckow). Sk. 4. schēmu.

33. gren. p. div. komandieris nozīmēja div. arjergardā. Atkāpšanās sākums 5. martā plkst. 06.00. Tajā laikā arī Vusterbartē sapulcināja visu 33. gren. pulku, tāpat te sapulcējās visas div. vienības līdz ar saviem transportiem, automašīnām un pajūgiem.

Div. netraucēti izveidoja gājiena kolonnu un plkst. 09.30 šo ciemu atstāja arī 33. gren. p. II btl., kuru nozīmēja kā arjergarda pēdējo vienību.

Gājienu ienaidnieks netraucēja, vienīgi kaujas troksnis bija dzirdams Šivelbeinas (Schiewelbein) virzienā. Pēc pāris stundām noskaidrojās, ka ienaidnieks jau nosprostojis ceļu pie Grosinas (Groessin). Div. mainīja atkāpšanās virzienu caur Balsdreju (Balsdrey) un Lekovu (Leckow). Izrādījās, ka vācu div. vezumu kolonnas jau aizņēmušas ceļu un mūsu div. vienības bija spiestas gaidīt, kamēr ceļš atbrīvojās un tikai īsi pēc pusnakts vienības sasniedza Geiglicu (Geiglitz). Ostenheides mežā div. palika atpūtā, izliekot apsardzību D malā, pie kam 33. gren. p. piedalījās ar I btl. vienībām, II btl. deva pilnīgu atpūtu.

Par pāniku, kāda radās šajā mežā, jau minēts šajā grāmatā agrāk (par div. darbības aprakstu). Tās sekās 33. gren. p. palika atdalīts no div. galv. spēkiem, izliekot apsardzību arī uz A, tāpat izdarot izlūkošanu līdz Geiglicai, pulks palika netraucēts mežā līdz 6. marta vakaram plkst. 18.00, kad uzsāka gājienu Vicmica — Natelfica — Stolica (Witzmitz, Natelfitz, Stolitz) virzienā, kur par jaunu bija jāieņem pozicijas, lai nodrošinātu korpusa D spārnu.

8. martā plkst. 05.00 pulks sasniedza Stolicu. Te gan pretošanās pozicijas ieņēma, bet ienaidnieks nebija manāms. Plkst. 09.00 pienāca div. kom. pavēle, šajās pozicijās kā sedzējvienību atstāt vienu btl. un plkst. 10.00 uzsākt pulkam atkāpšanos virzienā Broica — Prusta — Bortina — Gorke — Vangerina — Gumtova (Broitz, Prust, Borntin, Goerke, Wangerin, Gumtow, sk. 4. schēmu). Sedzējam btl. pavēlēja palikt pozicijās līdz plkst. 16.00. Tas ir II btl.

33. gren. p. arjergarda vienības Baltijas jūras malā 1945. gada martā. Priekšā ltn. Konrāds (pa kreisi) un kpt. Akermanis

Ap pusnakti pulks sasniedza Vangerinas ciemu. Gājiena laikā bija redzama milzīga postaža — atstāti rati, mantas, klīstoši zirgi, pamesti ieroči. Likās, ka karaspēka vienības jau stipri demoralizētas, Pilni ceļi arī ar bēgļiem.

9. martā plkst. 10.00 puļka kom. saņēma pavēli ceļu turpināt caur Cedlinu (Zedlin) uz Kiršhagenu (Kirschhagen) un Fišerkatenu (Fischerkaten). Šo punktu sasniedzot pulks saņēma pavēli kopā ar 34. gren. p. nodrošināt korpusa pārgrupēšanos, ieņemot pozicijas uz līnijas Foigtshagena — Kēniga kalns (Voigthagen—Koenig B.). Pozicijās pulka kom. ielika I btl. ar piedalīto 5. rotu.

Vēlu vakarā pienāca jauna pavēle: pulkam atgriezties uz Cedlinu, kur ieņemt jaunas pozicijas uz līnijas Gumtova—Cedlinberga (Gumtow—Zedlinberg) un tālāk uz Z līdz dzc. līnijai. Uzdevums: nodrošināt korpusa galveno spēku aizmuguri, kas pēc pārkārtošanās uzsāks caurlaušanos virzienā Hofas mežs — Divenova (Dievenow). Pulka komp. iekārtojās Mitelhāgenā (Mittelhagen). Vienības, kaut pilnīgi pārgurušas no nepārtrauktiem gājieniem līdz pusnaktij pozicijas ieņēma. Ienaidnieks mūs netraucēja.

Ienaidnieks uzsāka uzbrukumu 10. marta priekšpusdienā. Ar art.

un granātmetēju uguni pilnīgi sagrāva Cedlinas ciemu un plkst. 15.00 jau ielauzās ciema A malā. I btl. kom. Lazduzieds prettriecienā līdz plkst. 17.00 ienaidnieku no ciema padzina. Šī ciema noturēšana bija svarīga korpusa aizmugures nodrošināšanai.

Plkst. 19.00 pulks saņēma pavēli atrauties no ienaidnieka un atiet uz Lenzinu (Lensin). Pulka galv. spēki atraušanos sāka plkst. 21.00, sedzošām vienībām pavēlot noturēties līdz plkst. 22.00. Ap pusnakti viss pulks bija atkal vienkopus, ienaidnieks atraušanos daudz netraucēja.

11. martā plkst. 01.00 pulks saņēma div. kom. pavēli pāriet uz Šlefinu (Schleffin), kur tas bija nozīmēts Muncela (Muntzel) korpusa rezervē un pēc divām stundām jau sasniedza norādīto vietu.

Plkst. 06.00 pulks saņēma korpusa kom. pavēli caur Hofu un Poberovu (Poberow) virzīties uz Lichentinu (Luechentin), paskaidrojot, ka ceļš uz Dīvenovas mežu esot jau brīvs, bet esot iespējams, ka tur klīstot kādas mazākas ienaidnieka vienības, kuras uzdeva pulkam likvidēt.

Plkst. 07.00 pulks uzsāka virzīšanos. Ienaidnieks apšaudīja Hofu, bet pulks šo rajonu pārvarēja bez zaudējumiem. II btl. un pulka vezumi virzījās gar pludmali, bet pa meža ceļu I btl.

Gājiena laikā iznāca II btl. priekšrotai — 8. rt. ltn. Strauta vadībā, sadursme ar ienaidnieka vienībām, kas gatavojās ieņemt pozicijas, lai pārgrieztu pulka vienībām virzīšanās ceļu. Straujā triecienā ienaidnieku sakāva.

Ap pusdienas laiku pulks sasniedza Lichentinu, kur novietojās korpusa rezervē. Pulka karavīriem nācās vērot bezcerīgu ainu: gar pludmali plūda tūkstošiem neorganizētu vācu karavīru, kas praktiski vairs nebija kaujas spējīgi. Tas liecināja, ka vācu armija jau ir demoralizēta un nu latviešu vīriem jāpalaižas vienīgi uz saviem spēkiem.

Pēcpusdienā pulku nozīmēja par sedzošo vienību, lai nodrošinātu visa korpusa atkāpšanos. Visa paredzamā — priekštilta pozicija kā gara mēle stiepās gar pašu jūrmalu, tās dziļums bija apm. 7 km, bet platums tikai ap 1 km. Priekštilta poziciju pulks ieņēma ar abiem — I un II — btl.

Naktī ienaidnieks aktīvitāti neuzrādīja. Visu nakti gar jūrmalu plūda neaprakstāmas bēgļu masas.

12. martā plkst. 07.00 ienaidnieks sāka uzbrukumu R no Lichentinas un atspieda vācu 5. divīzijas vienības, strauji tuvodamies jūrmalai. Lai nenokļūtu jaunā ielenkumā, pulka kom. pavēlēja btl. steidzami noņemties no sedzošām pozicijām un atiet uz Dīfenovas mežu. Izrādī-

jās, ka vācu vienības jau atgājušas un pa tiltu pie Austrumdīvenovas dienā nekāda kustība vairs nebija iespējama, jo no Fricovas (Fritzow) rajona pa šo tiltu šāva krievu art. ar tiešu tēmēšanu. Lai nodrošinātu šo šaurumu, tad pulka kom. pavēlēja te pozicijas ieņemt II btl.

Plkst. 15.00 ienaidnieks atklāja spēcīgu uguni pa btl. pozicijām un btl. cieta zaudējumus, kāpēc pulka kom. pavēlēja pulkam atkāpties uz iepriekš izbūvētām pozicijām apm. 1 km R no Divenovas. Bet izrādījās, ka te jau pozicijas bija ieņēmis kāds vācu jūras kājnieku btl. un tāpēc pulks nemaz neapstājoties devās uz Bergdivenovu (Berg-Dievenow). Pulka kom. pavēlēja pulkam būt gatavam naktī pāriet Dīvenovas šaurumu. Līdz pusnaktij tam cauri virzījās dažādi armijas transporti un bēgļu pajūgi. Kad to kustība apsīka, gājienu uzsāka 33. gren. pulks.

13. martā plkst. 00.05 kā pirmais pār tiltu pārgāja I btl., tam sekoja citas pulka vienības un kā pēdējais gājienu noslēdza II btl. Plkst. 03.00 pulks sasniedza Heidebrinku (Heidebrink). Te pulks novietojās atpūtā.

Pomerānijas kaujas bija beigušās.

Sakarā ar šo izlaušanos pulka kom. plkv. Janums saņēma šādu apsveikumu:

Latviešu SS-Brīvprātīgo leģiona ģenerālinspektors

Gīstrovā, 1945. gada 12. aprīlī.

Ļoti godājamais pulkveža kungs!

Šajā lielajā, izšķirīgajā cīņā, kad latvju tautas tumšajās dienās liktenis lēmis mūsu skaistās dzimtenes vārdā pierādīt savu varonību un ziedošanās gatavību, Jūs, pulkveža kungs esat snieguši cēlāko piemēru un vairojuši latviešu karavīru slavu.

Ar lepnu prieku pārskatu Jūsu varoņgaitas pie Jastrovas, Flederbornas, Landekas, Kaminas un citām Pomerānijas cīņu vietām, kur priekšzīmīgās cīņās un lietpratīgā vadībā Jūs esat spējuši aizraut un saliedēt nedalāmā vienībā mūsu jaunos karavīrus. Mūsu nākotnes un Latvijas vārdā Jūs esat aizstāvējuši šīs vietas pret ienaidnieka pārspēku dziļā ticībā un paļāvībā saviem karavīriem, kuŗus pats ar savu nenogurstošo gādību un personīgo piemēru esat izaudzinājuši par īstiem karavīriem un dzimtenes sargiem. Pāri personīgajam Jums ir stāvējis latvju tautas lielais mērķis — Brīva Latvija.

Es un latvju tauta ar lepnumu noklausamies Jūsu darbu slavā un ar paļāvību lūkojamies Jūsu turpmākajās gaitās. Latvju tauta zina, kā savus dēlus, ko uzticējusi Jūsu vadībai, neziedos brīvībai velti.

Mēs nezinam, ko no mums Latvijas izcīņa vēl prasīs, bet Jūsu un J ū s u

33. gren. p. kom. plkv. Janums apbalvo savus vīrus 1945. gada 24. martā Kolpinas muižā, Meklenburgā

kaŗavīru līdzšinējā stāja un veiksme stiprina mūsu cerības to paveikt tuvākā nākotnē.

Atzinībā un pateicībā par Jūsu darbu sniegumiem novēlu Jums izturību un laimi novadīt savus kaŗavīrus līdz Latvijas brīvības saules lēktam.

Dievs, svētī Latviju!

Ģenerālis Bangerskis

Par varonību šajās Pomerānijas kaujās, kā jau agrāk minēts šajā grāmatā, plkv. Janumu apbalvoja ar Vācu krustu zeltā, viņa pulka astoņi kaŗavīri saņēma Dzelzs Kr. I šķiru un 123 Dzelzs Kr. II šķiru.

33. gren. p. kom. plkv. Janums apbalvo savus karavīrus 1945. gada 24. martā Kolpinas muižā (Gut Cölpin)

Dzelzs Kr. I šķiru saņēma šādi karavīri:

1. majors Lazduzieds, Jēkabs dzim. 13.08.04.
2. vltn. Sproģis, Jānis dzim —
3. vltn. Pommers, Aleksandrs dzim. 4.04.14
4. ltn. Bonoparts, Eižens dzim. 22.05.17.
5. ltn. Strauts, Aloizs dzim. 1.01.09.
6. ltn. Bebris, Jūlijs dzim. 17.02.22.
7. kapr. Buls, Meikulis dzim. 27.10.21.
8. kapr. Lindenbergs, Roberts dzim. 31.03.21.

Pulkvedis Vilis Janums dzimis 1894. gada 7. janvārī, Bauskas apr. Codes pagastā. Pirmā pasaules kara laikā dienējis 4. Vidzemes latv. strēlnieku pulkā. Beidzis Orienbaumas karaskolu. Latvijas brīvības cīņās piedalījies Baloža brigādes 2. Cēsu bataljonā. Pēc kara palicis armijas dienestā. 1930. gadā beidzis Augstāko kara skolu Čechoslovakijā. Latvijas armijā dienējis Armijas stābā, bijis lektors Latvijas Augstākā kara skolā un 1940. gadā Kurzemes div. stāba priekšnieks.

Otrā pas. kara laikā kopš 33. gren. pulka formēšanas bijis tā komandieris līdz kara beigām.

13. martā plkst. 12.00 pulks uzsāka gājienu pa ceļu Heidebrinka—Neuendorfa — Misdroja (Misdroy) ar gala mērķi 30 km attālo Hāfenhorstu (sk. Meklenburgas karti).

14. martā pulks turpināja gājienu cauri Svinemindei uz Kačovas (Katschow) rajonu, kur ieradās ap pusnakti. Te pulks palika atpūtā. Visu šo laiku pulka karavīriem nebija piegādāta pārtika un zirgiem elpe.

16. martā pulkam pavēlēja nodot visus ieročus. Rotās palika tikai pistoles, pa vienai mašīnpistolei un patšautenei un 7 šautenes. Tie bija domāti sardžu dienesta vajadzībām. Pulka kom. protestu šādai atbruņošanai neņēma vērā, jo ieroči esot vajadzīgi steidzīgi frontes vajadzībām.

17. martā pulku apciemoja ģenerālinspektora stāba priekšnieks virspulkvedis Silgailis, kas arī sniedza daudz ziņu un paskaidrojumu par stāvokli.

Šeit pulks palika uz vietas līdz 19. martam, kad tas gājiena kārtībā pārvietojās uz Neubrandenburgas rajonu, kur bija noteikta visu div. vienību pulcēšanās vieta.

1945. gada 21. martā pulka vienības sasniedza Kelpinas—Marienhofas (Marienhof) — Dejvicas (Dejwitz) rajonu. Te pulks novietojās atpūtā.

27. martā pienāca pavēle, ka no jauna uzstāda 32. gren. pulku un sakarā ar to 33. gren. p. II btl. maj. Alksnīša vadībā jānodod kā kadrs jaunuzstādamam pulkam. Uz 33. gren. pulku savukārt pārvietoja vienu btl. no 34. gren. p. maj. Ķīlīša vadībā (līdz ar 300 vīriem), kuru ieskaitīja pulkā kā II btl. Vadībā nozīmēja: par adjutantu ltn. Baltgalvi, bet rotu komandieriem — 5. rt. ltn. Konrādu, 6. rt. vltn. Neilandu, 7. rt. ltn. Vērdiņu un 8. rt. ltn. Strautu.

30. martā pulku pārvietoja uz Feldbergas — Lichtenbergas — Firstenverderas (Fuerstenwerder) rajonu, kur to iesaistīja ierakumu darbos (sk. 6. schēmu).

Šajā rajonā pulks izvietojās šādi: pulka stābs un 1. rt. Lichtenbergas ciemā, stāba rt. — Vendorfā (Wendorf), I btl. Firstenhāgenas (Fuerstenhagen), Verbendes (Werbende) rajonā, II btl. — Vrechenā (Wrechen), Damerovas (Damerow) rajonā, 13. rt. — Fogelzangā (Fogelsang) un 14. rt. Šlichtes (Schlicht) ciemā.

Te pulkam piedalīja arī div. prettanku dzn.

Pulka uzdevums: izbūvēt tanku sprostus ezeru spraugās uz visp.

līnijas Karvica (Carwitz) — Feldberga — Vrechena — Firstenverdera. Te pulks arī nostrādāja visu aprīļa mēnesi.

11. aprīlī sākās krievu un sabiedroto armiju lieluzbrukumi A un R frontēs. Uzbrucēju spēki lauzās uz priekšu un pulka sakaru vada vīri cītīgi sekoja notikumiem frontē. Pēc Elbas upes sasniegšanas ASV un angļu armijas pēkšņi apstājās un R fronte nostabilizējās gar Elbas upi.

11. aprīlī arī pulku komandierus izsauca uz div. stābu, kurš atradās Lichenē (Lychen) sk. Meklenburgas karti un 6. schēmu.

Te div. kom. paziņoja, ka tuvākajās dienās visu div. ir paredzēts pārvietot uz Kurzemi. Uz turieni jau esot pārvietota pltn. Rusmaņa kaujas grupa un nu sekošot pakāpeniski visas 15. div. vienības, pie tam bez ieročiem, tos saņemšot Kurzemē. Uz Svinemindi jau esot nosūtīta div. komanda uzlādēšanas jautājumu kārtošanai.

Pēc šī paziņojuma visi pulku kom. vienojās, ka uz Kurzemi viņi nebrauks, jo tā jau ir došanās pašnāvībā. Viņi norunāja izstrādāt atiešanas plānu uz R, lai padotos sabiedroto gūstā un par šo pavēli un nodomāto rīcību ziņoja arī leģiona ģenerālinspektoram.

12. aprīlī div. ieradās ģen. Bangerskis kopā ar virspulkvedi Silgaili un direktoru Miezi, kuŗus plkv. Janums informēja par pulku kom. lēmumu. Ģen. Bangerskis vispirms devās uz div. stābu un pēc tam uz Berlīni, lai šo rīkojumu par došanos uz Kurzemi atceltu. Starplaikā plkv. Janums jau kopā ar div. apgādes pulka komandieri maj. Baumani izstrādāja atiešanas plānu uz R: vispirms pulku vienības sapulcēsies mežā DR no Firstenbergas (Fuerstenberg), pēc kam, virzoties naktīs centīsies sasniegt rietumu fronti Vitenbergas (Wittenberg) rajonā (sk. Vācijas karti). Maj. Baumanis arī uzņēmās veikt šī gājiena virziena izlūkošanu, noskaidrot, kāda varētu būt vācu iespējamā pretestība no spēkiem, kas atradās Neustrēlicas (Neustrelitz) rajonā. Tāpat maj. Baumanis uzņēmās slepeni div. vienības pulcēšanās vietā ierīkot municijas, pārtikas un bencīna glabātuves.

Viss tas palika tikai plānošanā (kas noderēja vēlāko notikumu gaitā), jo 15. aprīlī ģen. Bangerskis paziņoja, ka braukšana uz Kurzemi atcelta.

1945. gada 19. aprīlī plkst. 10.00 33. gren. pulka kom. plkv. Janums saņēma div. pavēli nekavējoties saformēt vienu kaujas grupu šādā sastāvā: 33. gren. p. stābs un I btl. kpt. Rubja vadībā, 32. gren. p. I btl. maj. Alksnīša vadībā un div. izl. btl. kpt. (SS Hauptsturmfuehrer) Valija (Wally) vadībā. Kaujas grupai bija jābūt gatavai līdz plkst. 20.00.

32. gren. p. 4. rotas kom. vltn. Jānis Cubins

Novietojumā palika pulka II btl. maj. Ķīlīša vadībā, kuŗam nodeva arī visus pulka aizmugures dienestus un vienības.

Maj. Ķīlīti plkv. Janums iecēla par savu vietnieku resp. 33. gren. pulka komandieri. Par II btl. kom. iecēla kpt. Juraidu. Šajā btl. no vecajiem rotu kom. palika — 6. rt. ltn. Konrāds un 7. rt. — ltn. Vērdiņš.

Izejot uz Berlīni Januma kaujas grupas vadības stābā ietilpa:

Kaujas grupas kom. plkv. Janums, adjutants — ltn. Bušmanis, sev. uzd. virsnieki — kpt. Akermanis, vltn. Neilands, sakaru vada kom. vltn. Jaunzars, ārsts — ltn. Plakans.

I btl. komandējošais sastāvs bija šāds: btl. kom. kpt. Rubis, adjutants ltn. Goppers, ieroču virsn. ltn. Gārnis, saimn. pr-ks ltn. Zvirgzdiņš, 1. rt. kom. ltn. Bebris, 2. rt. kom. ltn. Vaivads, 3. rt. kom. ltn. Burmeisters un 4. rt. kom. kpt. Lapainis.

Bez tam katrā rotā pa vienam vada kom. bija virsnieki, starp tiem ltn. Berklāvs un ltn. Rožkalns.

Alksnīša btl. sastāvā bija starp citu šādi virsnieki — vltn. Blūmentāls, vltn. Cubins, vltn. Puisāns, leitnanti Āboliņš, Raģis, Ždanovskis, Traumanis, Mukts, Bergtāls, Cukurs, Jaunzems un Kļaviņš. Btl. ārsts — ltn. Pavlovskis.

Plkv. Janums uzdeva maj. Ķīlītim, saziņā ar pārējiem pulku komandieriem, vajadzības gadījumā — pāriešanai pie R sabiedrotiem — rīkoties, kā iepriekš jau bija plānots.

Par plkv. Januma kaujas grupas darbību jau stāstīts šajā grāmatā agrāk.

Šī plkv. Januma kaujas grupa beidza pastāvēt 27. aprīlī plkst. 01.20, kad tā padevās amerikāņu armijas gūstā. Viņa pēdējā kaujas pavēle šajā karā bija: „Virsleitnant Cubin, kad kolonna būs izgājusi cauri vācu līnijai, drošības pēc uzstādat vienu ložmetēju, ka tas vācu leitnants nesāk taisīt muļķības!"

Vltn. Cubins komandēja Alksnīša btl. 4. rotu un vācu ltn. iecirknī kaujas grupa šķērsoja fronti.

Par pārējo pulka vienību padošanos gūstā pie Šverīnas arī ir stāstīts šīs grāmatas citā vietā. Tas notika 1945. gada 2. maijā.

34. gren. pulks

WAFFEN-GRENADIER-REGIMENT DER SS 34
(Lett. Nr. 5)

IEVADVĀRDU VIETĀ

34. gren. pulks Vācijas laika posmā bija viens no raibākiem latviešu pulkiem savu piedzīvojumu ziņā. Kauju laikā pulkā nomainījās astoņi komandieri.

34. gren. p. bija arī vienīgais latviešu pulks, kuru kauju laikā komandējis vācietis. 34. gren. p. bija arī pirmais no latviešu pulkiem, kuru iesaistīja kauju darbībā Vācijas telpā.

Šī pulka vienības arī bija pirmās, kuras no Latvijas ieradās Vācijā.

34. gren. pulka komandieris Krievijas cīņu posmā plkv. Zeniņš ar daļu no savas vienības vīriem, kas bija nodarbināti Kokneses rajonā, 1944. gada jūlija beigās, tanku aizsprostgrāvju rakšanā, augusta sākumā pārvietojās uz Rīgu un 12. augustā uzlādējās divos kuģos

„Moltkefels" ar cilvēkiem un kaujas vezumiem un „Marde Plate" — ar pulka pārējo trosu un 14. augustā ieradās Gotenhafenā resp. Dancigā. Tross kādu nedēļu palika pie Dancigas mežos, bet tad pievienojās pārējam pulka sastāvam Gotenhāfenā. Kādu nedēļu pulks nostāvēja (patiesībā pulka atliekas) Gotenhāfenā, kaŗavīri un vezumi vispirms ostas laukumā, pēc tam hallēs, bet vadība — uz okeana tvaikoņa „Caparkone". Augusta beigās šīs pulka vienības ar vilcienu caur Lauenburgu pārvietoja uz Bītovas pilsētu, no kurienes tās izgāja uz Sofienvaldes rajonu, kur pulka stābs un stāba rt. novietojās Damerkovā. I btl., kpt. Auguļa vadībā, Strusovā un II btl., vltn. Sukuļa vadībā, Katkovā. Te kaŗavīri galvenā kārtā palīdzēja lauciniekiem lauku darbos. Oktobŗa sākumā šīs vienības pārvietojās uz Trembornas rajonu, kur apkārtnē jau atradās iesauktie jaunkareivji, novietoti t.s. apmācības depo, kuŗus pārzināja vācu virsnieki. Šeit arī abus pulka btl. apvienoja vienā — II btl. Lielu daļu no šī apvienotā btl. nosūtīja uz būvpulkiem Tornas rajonā un div. rezerves depo, bet daļu iedalīja arī jauniesaukto kaŗavīru depo.

Palikušos vīrus, ap 250, ar kpt. Auguli un ltn. Zommeri nosūtīja atpakaļ uz Strasovu un Katkovu lauku ražas novākšanas darbos. Tur viņi palika līdz oktobŗa beigām, kad atgriezās Trembornā. No šejienes lielāko daļu kaŗavīru ar kpt. Auguli pārvietoja uz div. rez. depo, atlikušos sadalīja pa pulka vienībām.

II btl. komandējošais sastāvs šajā laikā bija šāds: btl. kom. vācu vltn. Šitce (SS Obersturmfuehrer Schütze), btl. adjutants ltn. Zommers, 5. rt. kom. ltn. Klincāns (vada kom. ltn. Ukstiņš), 6. rt. kom. ltn. Rozītis (vada kom. ltn. Kārkliņš), 7. rt. kom. ltn. Mazūrs, 8. rt. kom. ltn. Treilons (vada kom. ltn. Ostvalds). (Dažas dienas 7. un pēc tam 5. rt. komandēja lietuvietis v.v. Lavitškis). btl. saimn. virsn. ltn. Strautmanis,

15. novembrī btl. komandēšanu uzņēmās maj. Balodis, kuŗš arī pārkārtoja btl. komandējošo sastāvu: par adjutantu nāca ltn. Mazūrs, pēc tam ltn. Uldriks, btl. sev .uzd. virsn. ltn. Zommers, 5. rt. kom. — ltn. Namnieks (ieradās btl. no jauna), 7. rt. kom. — ltn. Klincāns.

Vācu vltn. Šitce pārgāja uz pulka stābu par 02.

Decembŗa pirmajās dienās par btl. sev. uzd. virsnieku nāca vācu ltn. (SS Untersturmfuehrer) Hitners (Huetner), bet ltn. Zommers aizgāja uz 8. rotu.

24. dec. ltn. Zommers aizbrauca uz kursiem Dēbericā (Doeberitz) un pulkā atgriezās tikai 21. februārī, kad tas jau bija kaujas darbībā pie Landekas. Te ltn. Zommeru kopā ar kpt. Ezernieku un vltn. Cī-

ruli nozīmēja par sev. uzd. virsniekiem pie pulka stāba. Pulku šajā laikā komandēja vācu maj. Pomrēns. Tajā laikā pulka stābā bija arī Baltijas vācietis Bose (Bosse).

Kaut gan plkv. Zeniņš skaitījās pulka komandieris, pulku visu laiku (tos karavīrus, kas atradās apmācību depo) pārmaiņus komandēja vācieši. Tie bija arī visos zemākos — btl. un rt. kom. ieskaitot, amatos: kpt. Nēders (SS Hauptsturmfuehrer Needer) un pltn. grāfs von Ranzow (SS Obersturmbannfuehrer von Ranzow). Abi bija traki iedomīgi kungi, kaut Ranzovs bija pēc izcelsmes dānis, tas latviešu mazās tautas problēmas nesaprata ne mazākā mērā. Visi vācieši sevi uzskatīja par piederīgiem pie kungu tautas, dāni ieskaitot, visi tie nāca no dažādiem SS vienību stābiem, par ierindas dienestu tiem lielas izpratnes nebija, bet izdzīt jaunos latviešu karavīrus tie prata uz nebēdu, tiem nodarīdami arī daudzas pārestības. Tāpēc latviešu virsniekiem un instruktoriem atgriežoties vienībās pēc dažādu kursu beigšanas, tos sagaidīja patiess jauno latviešu karavīru prieks.

Apgāde, aprūpe nebija savādāka nevienā latviešu apmācību depo, par kuru jau stāstīts šīs grāmatas citās vietās. To pieminēsim arī vēlāk šajā nodaļā.

PULKA STĀVOKLIS NO 1944. GADA 10. DECEMBRA LĪDZ 1945. GADA 22. JANVĀRIM

Ar 15. div. kom. pavēli 1944. gada 10. decembrī par 34. gren. p. komandieri iecēla pltn. Vīksni, kurš stājās plkv. Zeniņa vietā. Pēdējais pārgāja jaunā ārrindas amatā — „Verbindungsoffizier der lettischen Fluechtlinge mit Gebietsleiter Amt". Abi — plkv. Zeniņš tikko bija atgriezies pulkā no pulku komandieru kursiem un pltn. Vīksne no btl. kom. kursiem. Līdz šim laikam pltn. Vīksne skaitījās 32. gren. pulkā.

Šeit jāpiezīmē, ka vietējie vācieši latviešu karavīrus uzņēma ļoti dažādi. Citur tie bija draudzīgi, citur negaidīti iebildīgi, it sevišķi vācu amatpersonas, kas bija dažādos partijas amatos.

Šo varas vīru vai viņu sievu nostājas dēļ nācās ciest arī vairākiem latviešu virsniekiem un karavīriem vispār. Starp tiem bija arī plkv. Zeniņš. Par viņa sadursmi ar kādu vācu partijas vīra sievu tā adjutants kpt. Tīdemanis stāsta:

Pltn. Alberts Vīksne,
34. gren. pulka komandieris.
1939. gada uzņēmums.

KĀDĒĻ PLKV. ZENIŅU AIZSŪTĪJA PROM NO 34. PULKA?

Kad 1944. gada augustā pulka stābs novietojās Damerkovas sādžā, pulka komandierim plkv. Zeniņam ciema vecākais ierādīja divu istabu novietojumu kādā mājā, kuŗas īpašniece bija kāda „fazāna", augsta apriņķa funkcionāra, sieva.

Domāju, ka tas bija sakarā ar plkv. Zeniņa dzimšanas dienu, kad es, vltn. Tēraudiņš, ltn. Innus, ārsts-ltn. Prīmanis un kpt. Leimanis ieradāmies plkv. Zeniņa dzīves vietā, lai viņu sveiktu ar pudeli šampānieša.

Kad pēc latviskām paražām nodziedājām apsveikuma dziesmu, mājas īpašniece atrāva durvis un dusmīgā balsī kliedza uz plkv. Zeniņu, lai tūlīt izbeidzot bļaustīšanos, jeb viņa saukšot žandarmus. Plkv. Zeniņš viņai pieklājīgi

---

Pltn. Alberts Vīksne dzimis 1896. gada 15. maijā Vīpes pag. Jēkabpils apr. Beidzis 1. pas. kaŗa laikā Gačinas virsnieku skolu. Dienējis Latviešu strēlnieku 3. Kurzemes pulkā, kuŗa sastāvā piedalījies visās 1916. un 1917. gada kaujās. Latvijas brīvības cīņās piedalījies kopš 1919. gada 2. Cēsu kājn. pulka sastāvā. Par varonību kaujas laukā apbalvots ar LKO. Pēc kaŗa palicis armijas dienestā, sasniegdams pltn. dienesta pakāpi. Latviešu leģionā kopš dibināšanas sākuma — 1943. gadā 32. gren. pulkā kā I btl. kom. Otrā pasaules kaŗa laikā apbalvots ar Dz. Kr. II un I šķiru. Pēc kaŗa dzīvoja Vācijā, kur strādāja britu un amerikāņu armiju palīgvienībās. Mira 1976. gada 31. decembrī, Kaizerslauternā.

atbildēja, ka nekāda bļaustīšanās šeit nenotiek, ka klātesošie ir viņa viesi. Tad mājas īpašniece sāka lamāties. Plkv. Zeniņš viņai tad teica, ka šīs divas istabas ir ierādītas viņam un lai viņa netraucē viņa viesus un telpas atstāj. Tad mājas īpašniece izskrēja no istabas, ar troksni aizcirsdama durvis. Mēs domājām, ka ar to incidents ir izbeigts. Mēs uzkavējāmies pie pulka komandieņa līdz plkst. 23.00 un tad aizgājām katrs uz savu novietojumu.

Otrā rītā pulka stābā ieradās divīzijas žandarmērijas priekšnieks un izdarīja izziņu par notikumu pie plkv. Zeniņa. Kaut arī mēs visi apliecinājām notikušo patiesību, ka mājas īpašniece bija nepieklājīga — kliedza un lamājās, plkv. Zeniņam ierādītais dzīvoklis bija jāatstāj un viņam ierādīja citu novietojumu. Minētā vāciete, caur savu vīru, bija ziņojusi, ka plkv. Zeniņš viņu draudējis nošaut un izgrūdis no istabas.

Visi apliecināja, ka nekas tamlīdzīgs nebija noticis.

Drīz pēc minētā notikuma plkv. Zeniņu nosūtīja uz kursiem. Pēc atgriešanās no kursiem viņam vairs pulka komandēšanu neuzticēja, bet nosūtīja ģenerālinspektora rīcībā."

Vīksnem stājoties pie pulka komandēšanas, tas bija novietots šādi:

Pulka stābs, stāba rt., 13. un 14. rotas Trembornā (Tremborn), I btl. Laušenā (Lauschen), II btl. Hohensabornā (Hohensaborn), III btl. Lendi (Lendy).

No visām div. vienībām viss pulka novietojums atradās vistuvāk Sofienvaldei, kur atradās div. stābs. Pie paša div. stāba Safienvaldē bija novietots tikai div. izl. btl. un div. kaujas skola.

Pulka komandējošais sastāvs šajā laikā bija šāds:

Pulka stābs: pulka kom. pltn. Vīksne, pulka adjutants — vltn. Tīdemanis, pulka 01 — ltn. Innus, pulka 02 — vltn. Tēraudiņš, pulka ieroču virsn. — kpt. Riekstiņš, pulka ieroču techn. — vltn. Kumermanis, pulka ārsts — vltn. Prīmanis, pulka vet.ārsts — vltn. Roga, pulka saimn. pr-ks — vltn. Martins (SS Obersturmfuehrer Martin), vecākais rakstvedis — vserž. Aire, kaujas rakstv. — dkar. Ķeniņš.

Stāba rota: rt. kom. kpt. Leimanis, sakaru vada kom. vltn. Daizis, sapieru vada kom. ltn. Piterāns, izlūku vada kom. v.v. Motivāns, jātnieku vada kom. ltn. Kārkliņš.

I btl.: btl. kom. maj. Ķīlītis, btl. saimn. virsn. ltn. Klēmanis, 1. rt. kom. ltn. Bīskaps, 2. rt. kom. ltn. Vāvere 3. rt. kom. ltn. Silkalns (vada kom. ltn. Lapiņš, ltn. Lapikans, ltn. Bērziņč), 4. rt. kom. vltn. Zukulis.

II btl.: btl. kom. maj. Balodis, btl. adj. ltn. Uldriks, btl. ārsts ltn. Vēriņš, 5. rt. kom. ltn. Rozītis, 6. rt. kom. ltn. Paupe, 7. rt. kom. ltn. Klincāns, 8. rt. kom. ltn. Treilons (vada kom. ltn. Ostvalds).

III btl.: btl. kom. maj. Mucenieks, btl. ārsts ltn. Ozols, 9. rt. kom. — ?, 10. rt. kom. vltn. Kazainis, 11. rt. kom. — ?, 12. rt. kom. vltn. Grāvītis (vada kom. ltn. Elpers).

13. (kājn. lgb.) rt. kom. kpt. Brīvkalns (vada kom. ltn. Kožemjakins), 14. (prettanku) rt. kom. vltn. Leitītis (vada kom. ltn. Balodis, ltn. Krastiņš).

Pulka sastāvs šajā laikā bija ap 2.800 vīru, tā tad pilns kaujas sastāvs. Apbruņojums bija nepilnīgs: trūka ložmetēju, patšauteņu, nebija bencīna smago lgb. vilcējiem, viegliem kājn. lgb. trūka mērķierīču. Pulka transportam trūka zirgu un ratu. Uzturs nepietiekošs. Ietērps trūcīgs: daudziem trūka zābaku, siltās veļas, cimdu un zeķu.

Sakaru līdzekļi neapmierinoši: bija dažas „Doras" (radio aparāti), bet tie nebija lietojami, jo nebija bateriju. Tel. sakaru veidošanai bija tikai 18 km kabeļu.

Decembrī un janvārī apmācības notika intensīvi, tajās gan daudzi kaŗavīri — apavu un apģērba trūkuma dēļ — nevarēja piedalīties.

Janvāŗa pirmajā pusē no pulka sastāva saformēja vienu brīvprātīgo btl. braukšanai uz Kurzemi 19. div. papildināšanai. Šī btl. pamatsastāvu deva III btl., ar nedaudz papildinājumiem no I un II btl. Pēdējie gan deva maz, jo viss III btl. gribēja doties uz Kurzemi.

Par šī btl. kom. nozīmēja vltn. Munci. Papildinājums reizē ar 32. un 33. gren. pulka saformētiem btl. devās uz Dancigu un tālāk kuģos uz Liepāju. Tas notika 18. janvārī.

Janvārī pulks arī saņēma papildinājumu apm. 300 vīru sastāvā, kuŗu vairumu iedalīja III btl. uzpildīšanai. Nelielu daļu no papildinājumiem ieskaitīja arī I un II btl. Tā atkal visi trīs pulka btl. bija pilnā kaujas sastāvā.

1945. gada 18. janvārī pulks atradās trauksmes stāvoklī. Bija nekavējoši jāsaformē divi btl. pilnai kaujas darbībai, no tiem vīriem, kuŗi jau bija apmācīti un apģērbti. Šiem diviem btl. bija pavēlēts nekavējoties būt gataviem iziešanai uz fronti, tikko būs dota pavēle resp. trauksmes signāls. III btl. iedalīja visus tos, kuŗi bija nepilnīgi apmācīti, apbruņoti un ietērpti.

IZIEŠANA UZ KAUJAS LAUKU

Trauksmi izsludināja 22. janvāŗa naktī. Pēc tās gaismai austot pulkam bija jābūt gatavam iziešanai. Tomēr pulka iziešana no Trembor-

nas notika tikai 22. janvāŗa pēcpusdienā. Pulka sastāvā: pulka stābs, stāba rt., 13. un 14. rotas (pēdējā bez prettanku lgb., tikai ar tanku dūrēm un „tanku briesmām" — Panzerschreck), I un II btl., kopā ap 1.400 vīru. III btl. maj. Mucenieka vadībā pārnāca un palika novietojumā Trembornā.

Tā kā pulka rīcībā bija tikai 200 litru bencīns, tad 13. (kājn. lgb.) rota ar saviem vilcējiem tālu netika un palika uz ceļa, nesasniegusi Konicu.

Pulks gājienu uzsākot plkst. 15.30 devās vispirms uz Sofienvaldi un no turienes uz Konicu. Div. stābs šajā laikā jau bija pārvietojies uz priekšu, novietojies kādā sādžā pa ceļam uz Konicu, div. pagaidām komandēja plkv. Janums. Div. stābā 34. gren. p. komandieris saņēma pavēli vienam btl., bez transporta, uzlādēties Brusas (Bruss) stacijā un ar vilcienu doties caur Konicu uz Vandsburgu, kur izlādēties un gaidīt tālākās pavēles. Ziņas par ienaidnieku div. stābā bija gaužām trūcīgas: ienaidnieks 1945. gada 21. janvārī ar tanku un kājnieku spēkiem bija ieņēmis Nakeli un virzījās uz Z. Kur tas patreiz varēja būt — ziņu nebija.

Vilcienā uzlādējās pulka II btl. maj. Baloža vadībā, bet pārējās pulka vienības, saskaņā ar div. kom. pavēli turpināja gājienu virzienā Konica — Cempelburga — Vandsburga — Nakela (sk. 1. schēmu).

23. janvārī pulks, bez II btl., turpināja gājienu līdz plkst. 03.00 un nesasniedzis Konicu palika atpūtā — naktsmītnē. Plkst. 07.00 gājiens turpinājās uz Konicu. Pirms iziešanas no naktsmītnes pulka rīcībā ieradās 4 automašīnas (LKW) I btl. vienību ātrākai nogādāšanai uz Vandsburgas—Nakeles rajonu.

23. janvārī ap plkst. 09.00 pulka kom. no div. kom. (nu jau to atkal komandēja virspulkvedis Obvurcers (SS Oberfuehrer von Obwurzer), kuŗš tikko bija atgriezies no atvaļinājuma, saņēma pavēli nekavējoši ierasties Vandsburgā, kur pārņemt komandēšanā visas tur esošās vienības, pēc kam virzīties uz Imenheimu — Nakeli. Sastopot ienaidnieku, to atspiest un sasniedzot Nakeli pāriet uz aizstāvēšanos uz kanāla līnijas. Ziņu par ienaidnieku, atskaitot to, ka 22. janvārī tas ieņēmis Nakeli, nebija.

Pa ceļam uz Vandsburgu no bēgļiem un vācu kaŗavīriem, kuŗi bija iejukuši bēgļu masā un atkāpās nekārtībā, pulka kom. ieguva informciju, ka ieņemta arī Imenheima un ienaidnieks virzās tālāk uz Vandsburgu. Pēc div. kom. informācijas, priekšā jau darbojās div. izl. btl.

Plkst. 11.00 pulka kom. ieradās Vandsburgā, kur uzņēma sakarus

ar vietējo komandantūru. Tur paskaidroja, ka nevienas vācu vienības Vandsburgā nav, bet uz priekšu devies 15. div. izl. btl. kopā ar div. prettanku dzn. vienībām.

Pārņemot pulka vienību vadību, pulka komandieris pavēlēja gājiena kārtībā uz Imenheimu doties II btl., bet pats devās uz priekšu, lai uzņemtu sakarus ar div. izl. btl.

Plkst. 12.00 izl. btl. jau bija sācis uzbrukumu Imenheimai un līdz krēslai to ieņēma. Pulka kom. savu komp. iekārtoja kopā ar izl. btl. komp. pilsētas Z malā. Pirms tam, vēl Klarashohē (Klarashoehe) pulka kom. bija saticis div. kom. kopā ar Himlera stāba pārstāvi virspulkvedi Aksu ((SS Oberfuehrer Ax). Pamazām pienāca arī pulka pārējās vienības un div. sap. btl. kpt. Ijaba vadībā, kuŗš arī bija pārsviests ar vilcienu līdz Vandsburgai.

Div. kom. mutiski pavēlēja pulka komandierim:

1) Vakarā nomainīt div. izl. btl. ar vienu no pulka btl. (izl. btl. bija ieņēmis pozicijas Imenheimas D malā). Izl. btl. pārnākt div. kom. rīcībā.

2) ar visām pulka vienībām, kuŗas pienāks vēlāk, II btl., divīzijas sap. btl. un kādu vācu vienību, div. art. dzn. atbalstā un ar piedalīto maj. Trēziņa div. prettanku dzn. sākt uzbrukumu Nakeles virzienā 24. janvāŗa rītā un līdz vakaram pilsētu ieņemt, pēc tam pāriet uz aizstāvēšanos Brombergas kanāla krastā. Div. kom. pie tam uzsvēra, ka tā esot personīga frontes virspavēlnieka Himlera pavēle, ko arī apstiprināja virspulkvedis Aks.

Pulka kom. tūdaļ div. kom. norādīja, ka pulka rīcībā ir patreiz vienīgi II btl. un maj. Trēziņa prettanku vienības, kuŗām trūkst municijas un lgb. vilcējiem degvielas un ka no uzskaitītām pārējām vienībām pulka kom. rīcībā vēl nevienas nav. I btl. vēl atradās gājienā un nebija pat sasniedzis Imenheimu. Uz minēto div. kom. atbildēja, ka pa nakti viss nokārtosies un no rīta uzbrukums jāsāk bez vilcināšanās.

Tumsai iestājoties nomainīja div. izl. btl., kuŗš novietojās atpūtā Imenheimā, izliekot vajadzīgo apsardzību. Nomaiņu veica pulka II btl. Pēdējais nonāca ar krieviem uguns saskarē jau 23. janvāŗa pievakarē un tos turpināja visu nakti.

Naktī no 23. uz 24. janv. pulka rīcībā ieradās art. dzn. kpt. Mateasa vadībā un div. sap. btl. kpt. Ijaba vadībā. Sapieru btl. div. kom. gan bija noteicis kaujās neiesaistīt bez viņa atļaujas.

24. janvārī plkst. 02.00 pulka kom. ierodas div. komp., lai panāktu uzbrukuma atlikšanu, jo II btl. visu nakti atradās aizst. pozicijās un

I btl. vēl nebija pienācis. Arī tam pienākot, kaujas spējas nebūs lielas, jo visu laiku tas bija atradies pārgājienā. Div. kom. palika pie savas iepriekšējās pavēles un noteica uzbrukumu sākt rīta gaismā ar tiem spēkiem, kādi tajā laikā pulka kom. rīcībā būtu. Vēl reizi uzsvēra, ka šo pavēli ir devis pats Himlers. Šajā apmeklējumā pulka kom. arī noskaidroja, ka paredzētā vācu vienība, kuŗa pulkam tiks piedalīta, bija plkv. Cīglera (Ziegler) kaujas grupa, kuŗas lielums nebija zināms, bet tā jau bija aizstāvēšanās pozicijās vai kaujās Šlosbergas rajonā R no Nakeles un atradās ļoti grūtā situācijā.

Plkv. Cīglera kaujas grupas atslogošanai div. kom. atļāva nosūtīt vienu rotu no div. sap. btl. Kad pulka kom. naktī atgriezās pulka komp., te bija ieradies kāds vācu ltn. no Cīglera kaujas grupas itkā sakaru uzturēšanai. Pulka kom. pavēlēja šim ltn. novest paredzēto sap. btl. rotu uz Cīglera komp. Pa ceļam šis ltn. pazuda, sapieru rota Cīglera vienību nesasniedza, bet uzdūrās uz ienaidnieku, uzsāka kauju uz savu roku.

Pulka kom. pavēlēja II btl. sākt uzbrukumu 24. janvārī plkst. 06.00, bet tad atlika uz plkst. 08.00, jo neviena no pulka kājn. vienībām tomēr līdz tam laikam nepienāca. Arī div. kom. deva atkārtotas pavēles uzbrukumu neatlikt un tā tas sākās ar II btl. plkst. 08.00. To atbalstīja viens art. dzn. un 6 prettanku lgb.

34. gren. p. bija pirmais pulks, kuŗš uzsāka, tūdaļ pēc div. izl. btl., kaujas darbību Vācijas telpā.

PULKA KAUJAS DARBĪBA NO NAKELES LĪDZ LANDEKAI

24. janvāŗa vakarā II btl., pastiprināts uzbrukuma laikā, ar div. sap. btl. 3 rotām un stāba rotas izlūku un sapieru vadu, plkst. 17.00 sasniedza Nakeles R malu, visu nakti laužoties uz priekšu pilsētas ielās, reizēm cīnoties par katru namu un pamazām virzoties uz pilsētas A malu. Vēlu vakarā kaujas laukā ieradās arī pulka I btl. maj. Ķīlīša vadībā, kas sasniedzot pilsētu, uzbruka gar tās R malu, ar uzdevumu sasniegt Brombergas kanāli.

Līdz plkst. 18.00 pilsēta bija ieņemta un pulks palika pozicijās tās D malā. Pulka kreisā flanka nodrošināšanu uzdeva 32. gren. p. I btl. maj. Alksnīša vadībā, bet pulka labais flanks palika atklāts, jo sakarus ar plkv. Cīglera kaujas grupu neizdevās uzņemt. Tā fronti pie

Šlosbergas (Schlossberg), ap 8 km R no Nakeles un šo spraugu I btl. mēģināja nodrošināt ar patruļu darbību.

25. janvārī ap pilsētu plosījās niknas cīņas. Krievi uzbruka ar lielu pārspēku, laižot kaujā pat tankus. Vairākus no tiem pulka kaŗavīri iznīcināja, tāpat nodarīja citus zaudējumus uzbrūkošam ienaidniekam. Tomēr pulka kreiso spārnu sāka apiet ienaidnieks. Vakarā Nakelē ieradās pulka 13. rt. kpt. Brīvkalna vadībā, kuŗu 43 vīru sastāvā norīkoja palīgā 32. gren. p. I btl., lai iztīrītu Nakelei piegulošo Hohenbergas (Hohenberg) ciemu un tā nodrošinātu pulka kreiso flanku. Te kauja sākās plkst. 22.00 un ilga līdz 26. janvāŗa rītam plkst. 11.00. Šo ciemu tomēr ieņemt neizdevās. Uzbrūkošās vienības cieta smagus zaudējumus: no kpt. Brīvkalna rotas atgriezās tikai 8 vīri un 26 ievainotie, pārējie, ieskaitot vada kom. ltn. Kožemjakinu, bija kritušī. Šīs rotas vīri pēc tam saņēma pavēli pulka kreisā spārnā segt spraugu starp tur darbojošām izl. un I/32. gren. pulka vienībām, kas arī izdevās tikai pa daļai.

Turpretim 13. rt. kājnieku lgb. vadi ar uguni sniedza labu atbalstu pulka aizstāvēšanās iecirkņa vienībām.

Visu 26. un 27. janvāri 34. gren. pulks Nakeli paturēja savās rokās. Tomēr ienaidnieka spēki kauju gaitā sāka apiet pilsētu no abām pusēm, atspieda maj. Alksnīša btl. un Cīglera kaujas grupu, kuŗas, cīnīdamās vairāk klajā laukā, ienaidnieka pārspēku neizturēja. Lai pulku pilnīgi neielenktu Nakeles pilsētā, div. kom. pavēlēja to atstāt 27. janvārī plkst. 18.30 un ieņemt jaunu aizstāvēšanās poziciju uz līnijas Erlava — Gerņheima (Erlau—Gernheim, sk. 1. schēmu). Šo poziciju pavēlēja turēt līdz rīkojumam.

II/34. gren. p. kom. majors Balodis stāsta:

„Sasniedzot šo līniju, izrādījās, ka ienaidnieks to jau pa daļai pārvalda un mēs to izmantot vairs nevarējām. Lai noskaidrotu, labāki sakot, lai ziņotu par stāvokli, ierados pulka stābā un ziņoju pulka komandierim tieši, bet telefoniski divīzijas stābam. Runāju ar Ia. Uz to man Ia (SS-Stubaff. Wulff), cita starpā, atbildēja: „Beissen Sie die Zähne zusammen, aber das Ortschaft muss gehalten werden!" Vēlāk gan savu nostāju mīkstināja un atļāva man pašam izšķirties par aizstāvēšanos un atiešanu.

Kad mēģināju atgriezties pie bataljona, tas vairs nebija iespējams, jo ienaidnieks bija pārķēris ceļu kādā apdzīvotā vietā. Noorganizēju triecienu no apdzīvotā vietā esošiem kaŗavīriem (tur bija sakarnieki un noklīduši kaŗavīri) un uz brīdi ceļu atbrīvoju, bet mūs sāka apņemt ienaidnieks un apdzīvotā vieta bija jāatstāj. Tas viss notika naktī un sniegputenī."

Šajā laikā ienaidnieks pulka kreisajā spārnā bija jau izlauzies tālu uz priekšu, ieņēmis Lindenburgu un tuvojās Imenheimai. Arī pulka labā spārna aizstāvji bija dziļi apieti un jau ilgāku laiku nebija nekādu sakaru ar plkv. Cīglera kaujas grupu. Jaunais kaujas iecirknis bija paredzēts aizstāvēt tāpat kā Nakelē, ar I btl. labā un II btl. pulka kreisā spārnā. Atraujoties naktī un sniegputenī no ienaidnieka, pulka btl. vienības pajuka un I btl. kom., redzēdams bezcerīgo stāvokli, sāka uz savu roku izlauzties vispirms uz Lindenburgu, pēc tam Imenheimu. Abi šie mēģinājumi sabruka ienaidnieka pārspēka priekšā. Atlika taisīt lielāku šo vietu apgājienu un visu nakti ejot, pēc apm. 50 km pārgājiena, izdevās sasniegt ap plkst. 23.00 Vitunu (Wittun) ZR no Vandsburgas.

I btl. bija pieklīdušas vairākas II btl. vienības. Arī II btl. kopā ar pulka stābu un stāba vienībām bija apgājis jau minētos ienaidnieka ieņemtos punktus un izgājis līdz Vilkensvaldei (Wilkenswalde, R no Vandsburgas).

Te arī vēlāk pulka vienības apvienojās.

28. janvārī I btl. saņēma pavēli doties uz Vandsburgu div. rīcībā. Vandsburgu sasniedza plkst. 04.00, bet jau plkst. 05.30 saņēma pavēli ar vienu pastiprinātu rotu izlikt apsardzību pilsētā ZA malā un plkst. 09.20 ar visu btl. uzbrukt A virzienā, lai atspiestu ienaidnieku un atjaunotu pilsētas drošību. Bet jau ieejot izejstāvoklī, sākās ienaidnieka spēcīgs uzbrukums. Btl. gan lauzās uz priekšu, bet tad tā atklātajā labajā flankā uzbruka krievi un sagādāja I btl. smagus zaudējumus: krita 3. rt. kom. ltn. Silkalns un kad. Grīva, ievainoja 2. rt. kom. ltn. Vāveri, apsaldējās 1. rt. kom. ltn. Bīskaps un daudzi kareivji. Tomēr Vandsburgu btl. noturēja līdz tumsai, pēc kam ar kauju atgāja uz Vilkensvaldi. To sasniedza plkst. 21.00 un stājās atkal pulka kom. rīcībā. Te pulks palika pretošanās pozicijās.

29. janvārī plkst. 09.30 pulks atrāvās no ienaidnieka un atgāja uz Kujanu (Kujan), pirms tam ieņemot pretošanās pozicijas gar upīti mežā D no Doroteenhofas (Doroteenhof, sk. 2. schēmu). Plkst. 18.00 pulks sasniedza Kujanu. Te pulku jau iedalīja plkv. Januma kaujas grupā (kopš Vilkensvaldes) un tā pavēle bija segt kaujas grupas atiešanu līdz Flātovai, paliekot pakāpeniskās aizklāja pozicijās.

Pulka II btl. palika ienaidnieka aizmugurē, jo tas to bija apgājis. Bataljonam atejot Flātovas virzienā, nācās sadurties ar ienaidnieku. Notika kauja un bataljona kolonna tika sajaukta. Tomēr vienībām izdevās sasniegt Flātovu un dažām, apejot Flātovu, nonākt tās aizmugurē.

30. janvārī pulks sasniedza Flātovas A malu, kur palika pozicijās 32. gren. p. sektorā. Te notika smagas kaujas ar pārspēkā esošiem krievu spēkiem, bet pulka vienības (I btl. bija tikai apm. rotas stiprumā) savu iecirkni visumā noturēja līdz 31. janvāŗa rītam.

31. janvārī plkst. 02.45 pienāca plkv. Januma pavēle Flātovu atstāt un doties uz Jastrovu (Jastrow). Plkst. 04.00 div. vienības arī Flātovu atstāja, atkāpšanos sedzot vācu Marsela (Marsel) kaujas grupai. Plkst. 10.00 34. gren. p. sasniedza Jastrovu, te plkst. 11.45 paziņoja, ka tālākais atkāpšanās ceļš uz Flederbornu ir slēgts un ka div. vienības Jastrovā jau ielenktas. Te saformēja pltn. Vīksnes kaujas grupu, kuŗā ietilpa bez 34. gren. p. arī 32. gren. p. vienības. Kaujas grupas uzdevums bija sasniegt Flederbornu, nomainīt tur atrodošās vācu 48.SS gren. p. vienības, lai tās varētu pildīt jaunu uzdevumu — uzbrukt Flederbornas — Ratcebūras (Ratzebuhr) virzienā, tā nodrošinot div. atkāpšanās ceļa kreiso flanku.

Plkst. 14.30 pltn. Vīksnes kaujas grupa uzsāka sava uzdevuma pildīšanu. Gājiena avangardā pulka I btl. Pulka vezumi (tross) kpt. Leimaņa vadībā palika Jastrovā.

Atstājot pilsētu jau plkst. 14.45 gājiena spēki saņēma spēcīgu ienaidnieka zalvju lgb. uguni, tāpat viss ceļš atradās zem stipras ienaidnieka art. un lžm. uguns, kas spieda pulku noiet no ceļa un virzīšanos turpināt pa apvidu.

Plkst. 19.55 pulka resp. kaujas grupas priekšgrupas nonāca saskarē ar ienaidnieku, avangarda btl. izvērtās un pārgāja uzbrukumā Flederbornas virzienā. Te ienaidnieku pārsteidza, tam atņēma 3 prettanku lgb. Bet tad negaidīti saņēma uguni no Flederbornas, kur vajadzēja atrasties 48. SS gren. p. vienībām. Pulka vienības izvērtās un pārgāja uzbrukumā. Izrādījās, ka starp latviešu vienībām un Flederbornu izejstāvokli bija ieņēmis viens sarkano poļu btl., lai uzbruktu Flederbornai. Mūsu uzbrukums šo poļu aizmugurē sagādāja tiem negaidītu pārsteigumu un plkst. 20.20 pārejot pret tiem triecienā, izdevās gūt izcilus panākumus: krita ap 100 poļu, gūstā saņēma 56, kā arī ieguva daudzus smagos ieročus. Turpinot virzīšanos, iznāca pārpratuma kauja ar 48. SS gren. p. vienībām, bet te lielus zaudējumus pltn. Vīksnes grupa necieta. Krita 4. rt. kom. vietnieks serž. Resnkājis.

Plkst. 21.40 sasniedza Flederbornu un uzņēma sakarus ar vācu 48. SS gren. p. Pēdējā komandieris par mūsu uzbrukumu nebija bijis informēts. Šo vācu pulku plkst. 22.30 nomainīja.

Flederborna bija no visām pusēm cik necik nocietināta. No vācu 48. SS gren. p. dabūjām arī municijas papildinājumus.

1. februārī notika smagas cīņas Flederbornā, kuŗai uzbruka galvenām kārtām poļu vienības. Vairākkārt pārkārtojot spēkus, pltn. Vīksnes grupa visus uzbrukumus atvairīja. Pa pilsētu gūlās ienaidnieka smago ieroču uguns, nodarot lielus zaudējumus div. braucamiem līdzekļiem, tāpat cilvēkiem. Pilsētā bija ap 300 ievainotu ņaŗavīru, kuŗu tālākā transportēšana bija neiespējama. Pilsētas aizstāvjiem trūka nevien smago ieroču, bet arī municijas.

2. febr. pastiprinātais div. izl. btl. kpt. Pomrēna vadībā ieņēma augstienes R no Jastrovas—Flederbornas ceļa, tā nodrošinot div. trosam un arī kājn. vienībām atiešanas ceļu uz Flederbornu. Te trosa vienības cieta lielus zaudējumus un ar lielām pūlēm tām izdevās izlauzties cauri Flederbornai virzienā uz Landeku.

3. februārī kauja ap Flederbornu iedegās neredzētā niknumā. Ienaidnieks uzbruka no A, D un R, tā ka vienīgi brīvs bija ceļš uz Z, bet arī tas atradās zem ienaidnieka smago ieroču uguns. Flederbornu atstāja vācu 48. SS gren. p., kuŗu nomainīja kpt. Pomrēna un pltn. Vīksnes vienības. Nomainītajam pulkam deva uzdevumu nodrošināt ceļu pie Valachzē, kuŗu jau bija pārķēris ienaidnieks. Vienības Flederbornā cieta smagus zaudējumus, ievainoja arī 34. gren. p. kom. pltn. Vīksni. Krita II btl. adj. ltn. Uldriks. Vissmagāk cieta div. un pulku trosi. Tie varēja atstāt Flederbornu tikai tad, kad vācu 48. SS gren. p. bija ieņēmis Valachzē. Bet tos atkal apturēja ienaidnieka spēki ap 3,5 km D no Landekas. kur atkal bija pārķerts atiešanas ceļš. Arī pie Valachzē transporta kolonnas vēl visu laiku atradās zem ienaidnieka uguns un burtiski tika sasistas un pamestas ienaidnieka rokās. Ieņemot Landeku vēl notika spēcīga kauja, kas prasīja no 34. gren. pulka un visām pārējām vienībām smagus zaudējumus.

Landeku latviešu vienības ieņēma 3. febr. vakarā. 34. gren. pulks izlaužoties no Flederbornas ielenkuma vai vispār kaujās kopš Nakeles bija zaudējis:

kritušos: 6 virsn., 23 instr. un 106 kar.,
ievainotos: 15 virsn., 38 instr. un 192 kar.,
pazudušos: 1 virsn., 38 instr. un 296 kar.

Zudumā gāja apm. 70% no pulka trosa. Ārā iznāca tikai viens vgl. kājn. lgb.

No ielenkuma iznāca 13 virsnieki un 386 instr. un kareivji.

Pēc iznākšanas pie Landekas pulku pārvietoja uz Krumenzē, kur to pārformēja. Te pienāca arī rezerves.

Visi pulka vīri bija pārpūlējušies, noguruši, visu kauju laiku bijuši bez apgādes gan cilvēki, gan zirgi. Bez tam pulks nebija pilnīgi ap-

gādāts, apmācīts, saliedēts. Arī divīzijas vadība, pēc virsplkv. Obvurcera krišanas krievu gūstā, bija zem katras kritikas.

Par visu šo laiku savās atmiņās pulka vet. ārsts ltn. Augusts Ķikāns cita starpā rakstīja (un mēs citējam):

„1944. gada 28. oktobrī ierados pulkā. Tajā laikā pulku komandēja kāds pedantisks un iedomīgs kungs — SS Hauptsturmfuehrer's Maeder's. Arī visi btl. kom. bija vācieši, kuŗiem nevienam nebija jēgas no ierindas btl. dzīves. Tie visi bija nākuši no vācu divīziju un citiem stābiem, lai iegūtu ierindas izdienu, jo bez tās tie nevarēja tikt paaugstināti. Tiem nebija nekāda interese ne par cilvēkiem, ne zirgiem, apmācībām, nodarbināšanu, kopšanu. Jāt gan gribēja katrs, kaut gan neviens no tiem arī to neprata un ātri vien zirgus noveda ambulancē ar dažādām kaitēm. Maeders arī neēda no kopējā katla kā bija pavēlēts, bet turēja pats savu pavāru.

Arī pulka kaŗavīri vienkārši tika aplaupīti: tika izdots rīkojums, ka jāizdara mantu kontroles un ja pie kāda atrada ko vairāk nekā tas bija noteikts, tad to atņēma, tā vienkārši atņemot personīgās mantas, kuŗas bija paņemtas līdzi no Latvijas. Tajā pašā laikā kareivji bija slikti apģērbti, trūka veļas, apavu, cimdu, mēteļu. Div. noliktavas gan bija pilnas ar šīm mantām, bet latviešu kaŗavīriem tās neizsniedza. Novietojums bija slikts un mācību pārtraukumu vai brīvdienu nebija. Tie tika dzīti un dzenāti ik dienas no tumsas līdz tumsai. Uzturs bija neiedomājāmi slikts. Maederi gan nomainīja kāds cits SS vīrs — dāņu grāfs von Ranzens, bet tas nebija labāks.

Tikai decembrī un janvāŗa sākumā pulku pārņēma latviešu virsnieki, bet tiem vairs kaŗavīrus apmācīt, saliedēt neiznāca laiks. Fronte pienāca klāt. Laimīgi bija tie, kas janvārī tika nosūtīti uz Kurzemi. Div. vet. ārsts Dr. Wahl's mani nelaida.

Izejot uz fronti 22. janvārī bija auksts laiks, ap —20 C. Ziemas drēbju nebija. Vezumi bija pārlādēti, jo trūka gan vajadzīgo ratu, gan zirgu. Zirgiem nebija arī ziemas kaluma — asās radzes, tie uz ceļa slīdēja un velkot vezumus mocījās, bija pat žēl skatīties.

Pulka vezumi sasniedza Imenheimu. To kaujas notikumu pēc, bijām spiesti atstāt 27. janvārī. Iedzīvotāji, lielāko tiesu poļi, bija ļoti nelaipni, vakarā nokļuvām Vilkensvaldē. Pulka vet. ārstu mocīja div. IVc birokratisms ar daudzu un dažādu ziņu pieprasīšanu. Elpe netika gādāta, auzu zirgiem nebija vairākas dienas. Kad 31. janvārī ierados pie div. vet. ārsta Dr. Wahl'a un stāstīju, ka esam ielenkti un jautāju, kur var dabūt zirgu barību, tad viņš man atbildēja, ka salmi un siens esot jāmeklē uz vietas un par auzām lai iesniedzot rakstisku pieprasījumu kopējā daudzuma aprēķināšanai, jo tās piegādāšot lidmašīnas. Nedrīkstēju atklāti smieties, tādēļ taisījos ārā.

29. janvārī, virzoties uz Flātovu, vakarā sasniedzām Jastrovu. Te bija nolemts palikt, kaut gan krievi sekoja uz pēdām. Neizpratām šo rīcību —

smagi krautos trosus turēt pie kaujas vienībām. 31. janvārī mūs ielenca. Visu laiku div. mocījās ar municijas trūkumu. 1. febr. rītā pilsētā sākās nikna kauja. Trosi stāvēja uz ielas braukšanas kārtībā. Izlaušanās bija paredzēta virzienā uz Neustetinu caur Flederbornu. Te nostāvējām visu dienu un nakti. Otrā febr. vakarā, jau krēslā, visu trosu kolonna sakustējās. Virzījāmies trīs rindās. Sādža dega gaišās liesmās, viss ceļš ienaidniekam bija pārskatāms. Tross uz priekšu netika. Mainījām virzienu un braucām uz Landeku. Atkal apstāšanās, jo krievi pārķēruši ceļu pie Valachzē. Mūsu uzbrukumi bija slikti organizēti, viss notika uz savu roku. Ik uz soļa bija redzams div. kom. un div. Ia rīcības trūkums. Trosu kolonnā bija ap 600 ievainotu karavīru. Un tā mēs te stāvējām jau trešo dienu. Visi ievainotie bija nosaluši zili, vairākos ratos mirušie gulēja blakus ievainotiem. Šo ievainoto traģēdija atklājās vēlāk, kad krievi visu kolonnu sašāva druskās.

Te arī piedzīvojām neredzētu pāniku, ko radīja krievu uguns. Bēga kā kurš varēja, kolonnas sajuka, pajūgi izklīda, rati tika salauzti, zirgi krita. Beidzot kaut kā tikām uz priekšu. Landekā atkal priekšā ienaidnieks, kas noslēdza mums ceļu. Blakus kolonnai soļoja lieliski apbruņotas vācu grupas, kas viegli ienaidnieka pretestību salauztu, bet nebija neviena, kas tās komandētu. No div. vadības puses nekas pat netika mēģināts darīt.

Beidzot krievus no Landekas izsita vācu Hēmela pulks. Krievi gan ciemu bija atstājuši un ievilkušies tuvējos mežos, kur no kokiem lieliski strādāja viņu snaiperi.

Pēc izlaušanās pulks soļoja uz Krumenzē. Te sāku savākt pulka vezumus. 4. febr. līdz plkst. 02.00 biju savācis apm. 16 pajūgus un 60 vīrus. Tas bija viss pārpalikums.

4. febr. plkst. 04.00 sasniedzām Krumenzē. Vispirms uzmeklēju pārsienamo punktu, jo rati bija pilni ar ievainotiem. Kad te punkta ārstam prasīju, kur novietot ievainotos, tas atbildēja: „Apskaties, kur ir vēl kāda brīva vieta." Atradu vēl divas mājas, tāpat pilnas ievainotiem.

Vieglāk ievainotie nesa laukā savus mirušos biedrus. Tad gāju meklēt, kur ir pulka stābs. To neatradu. Beidzot uzgāju kādu telpu, kurā spīdēja gaisma. Pie durvīm sastapu kpt. Meijeru, viņš meklēja div. kom. Devāmies iekšā. Pie galda sēdēja kāds mazs plikgalvis vecītis kamzolī un kāds zēnīgs leitnants. Kpt. Meijers stādījās priekšā un ziņoja, ka tikko ieradies ar savu btl. Tad mazais vecītis piecēlās, izdvesa „Aks" un pasniedza kpt. roku. Tad apsēdies nokrekstējās, izrādīja izbrīnu: „Tā . . . bataljonu . . . no kurienes jūs nākat?" Kapteinis ziņoja. Aks pagriezies, leitnantam: „Jā, ko mēs ar viņu darīsim? Vai nesūtīsim uz Landeku II?" Kapteinis ziņoja, ka btl. jau novietojies kādā šķūnī: „Tā tad varētu te palikt." Aks jautājoši paskatījās leitnantā, kas palocīja galvu. „Nu labi, tad paliekat tepat, rīt saņemsit rīkojumu." Kapteinis atvadījās. Stādījos priekšā un jautāju, kur atrodas mana pulka stābs. Div. kom. jautājoši paskatījās uz leitnantu, tas uz viņu: viņiem neesot zināms, ka tāds 34. gren. pulks te būtu.

Beidzot atradu pulka stābu. Adjutantam jautāju — kur novietot cilvēkus

un zirgus. Atbilde bija: „Tur, kur ir vēl brīvs." Un tas bija dziļā un tumšā naktī!

5. febr. trosam bija jādodas uz Hameršteinu. Trosu vadīja ltn. Kumermanis. Hamerštein ā (Hammerstein) atradās latv. savākšanās punkts, kuŗu vadīja mums jau pazīstamais Maeders, nu jau SS sturmbannfuehrer'a dienesta pakāpē. Tas novietoja mūs kazarmēs un noteica, ka visi tagad padoti viņam. 15. div. un 34. gren. pulks vairs neeksistējot."

Viss šis stāsts liecina, kāds chaoss valdīja divīzijā šajās, pēc Landekas, kauju dienās.

4. februārī pulkam ieradās papildinājums — ats. kpt. Meijera btl., resp. soda btl. (sk. LKOPKL IV grāmatu, 276. lpp.), kuŗš jau kopš oktobŗa mēneša atradās Vācijā un veica dažādus ierakumu darbus un nocietināšanas uzdevumus.

5. februārī notika pulka pārformēšana. Tā sastāvs bija stipri samazinājies un pulka komandieris nolēma visu pulku apvienot vienā btl., to nosaucot par I btl. Šajā btl. iedalīja arī visus Meijera btl. vīrus, ar visiem virsniekiem un instruktoriem, izņemot pašu btl. kom. kpt. Meijeru ar adjutantu un sev. uzd. virsnieku, kuŗus nosūtīja div. kom. rīcībā (ieskaitīšanai div. rezervē). Visu btl. vadību sastādīja 34. gren. pulka virsnieki. Par btl. kom. palika maj. Ķīlītis.

Tajā pat dienā 34. gren. pulka kom. rīcībā ieradās bij. Rīgas pol. pulka II btl. pilnā sastāvā maj. Mežgrāvja vadībā. Arī tas bija nozīmēts kā papildinājums 34. gren. pulkam. Maj. Mežgrāvja btl. pulkā iedalīja kā II btl.

Pēc šiem pārkārtojumiem pulka stiprums bija šāds:

I btl. — 13 virsnieki, 73 instr. un 369 kareivji,
II btl. — 13 virsnieki, 104 instr. un 413 kareivji.

I btl. novietojās Amalienruhes muižā (Gut Amalienruh), II btl. — Krumenzē. Bez tam vēl no stāba rt. sapieru un riteņbraucēju vada, 13. un 14. rt. atlikuma saformēja nelielu kaujas vienību kpt. Leimaņa vadībā. Šī vienība palika Krumenzē pie pulka stāba kā rezerve.

No pulkā pienākošām rezervēm zināmu skaitu kaŗavīru izdalīja div. izl. btl. papildināšanai, pie kam tur iedalīja vienīgi tos, kam bija jau kaujas piedzīvojumi.

Visu pulka vienību trosus (apgādes un kaujas vezumus) apvienoja vienā vienībā — ltn. Kumermaņa vadībā.

7. februārī uz slimnīcu aizbrauca pulka komandieris, tāpat II btl. kom. maj. Balodis. Pulka komandēšanu pārņēma maj. Ķīlītis.

Maj. Balodis dienesta pienākumus pildīja līdz pēdējam brīdim.

34. gren. p. vienības atkāpšanās gaitā 1945. gada februārī Pomerānijā

Pirms aizbraukšanas viņš vēl izmeklēja aizstāvēšanās pozicijas, kopā ar rotu komandieriem izgāja apvidū un norādīja katrai savu iecirkni, kaut visu šo darbību traucēja krievi ar savu uguni. Visi btl. vīri zināja ka viņu komandieris ir ļoti slims jau ilgāku laiku un viņa šādu rīcību augsti novērtēja.

Par I btl. kom. iecēla kpt. Brīvkalnu. I btl. komandējošais sastāvs bija tagad šāds: btl. kom. kpt. Brīvkalns, 1. rt. kom. ltn. Ansklāviņš, 2. rt. kom. ltn. Rozītis, 3. rt. kom. ltn. Šūpulnieks, 4. rt. kom. vltn. Pliens, btl. adjutants vltn. Bērziņš, btl. sev. uzd. virsnieks ltn. Vītols.

Btl. pakļāva arī atlikušo vieglo kājn. lgb. vadu.

No 8. līdz 10. febr. pulks izbūvēja Krumenzē rajonā aizstāvēšanās resp. trauksmes gadījumu pozicijas. (Te pienāca arī pavēle par kpt. Baloža un vltn. Leimaņa paaugstināšanu, pirmo par maj., otro par kpt., kaut gan šajā pulka kauju gaitu aprakstā jau abi minēti šajās paaugstinātās dienesta pakāpēs. Red.)

9. februārī pulka stiprums bija:

uz uzturu pulkā skaitījās 48 virsnieki, 247 instruktori un 948. kar., bet pulka kaujas stiprums — 27 virsn., 190 instr. un 751 kar.

Tā tad sastāvs nebija pilns, vēl piezīmējot, ka daudzi kareivji bija vāji apmācīti, kaujās rūdītie jau noguruši, apbruņojums slikts.

KAUJAS GRĪNAVAS RAJONĀ

10. febr. plkst. 08.35 pulks pārvietojās uz Grīnavas rajonu (Gruenau, sk. 2. schēmu), kur nomainīja vācu 32. kājn. div. vienības. Gājiena ceļš: Krumenzē — Petersvalde — Pr. Frīdlande — Grīnava (Krummensee — Peterswalde — Pr. Friedland — Gruenau). Vienības novietojumu atstāja ap plkst. 10.00. Pārgājiena garums — 30 km. Vienību apbruņojumā bija tikai 16 ptš.

Pulka komandieris vācu vienības nomainīja vienīgi ar I btl., II btl. palika rezervē Grīnavā, kur bija arī pulka komp.

Nomaiņa I btl. bija jāizdara līdz plkst. 06.00 nākamā rītā. II btl. ieradās Grīnavā plkst. 21.50, novietojās atpūtā un izlika apsardzību. Pulka tross ieradās plkst. 23.35.

I btl. kom. kpt. Brīvkalns:

„11. februārī plkst. 04.00 mēs nomainījām pozicijās esošās vācu vienības un ieņēmām aizstāvēšanās pozicijas D no Grīnavas. Btl. komp. Zollhaus pie bij. Vācijas-Polijas robežas. Pa kreisi no mums aizstāvējās Januma pulka 5. rota ltn. Cukura vadībā, bet pa labi — vācu vienības, kuŗas 12. febr. nomainīja mūsu pulka II btl. maj. Mežgrāvja vadībā. 11. febr. diena pagāja mierīgi, vienīgi btl. labo spārnu apšaudīja krievi ar mīnmetēju uguni. 12. febr. līdz pusdienas laikam bija diezgan aktīva abpusēja izlūku vienību darbība, bet plkst. 14.00 sākās uzbrukums 33. gren. (Januma) pulka labā iecirknī, tā vienības sāka atiet. Plkst. 15.00 ienaidnieks uzbruka arī mūsu btl. kreisā iecirknī, kas bija mežains, bet šie krievi lieliski prata darboties mežainā apvidū. Plkst. 15.30 krievi jau sāka aplenkt mūsu 4. rt., mēģinot tai uzbrukt no aizmugures. Btl. kom. apturēja bēgošās vācu vienības, paņēma sava btl. sakaru vadu un uzdeva tam izdarīt prettriecienu, kuŗā piedalījās arī Januma pulka izklīdinātās 5. rt. kaŗavīri ltn. Cukura vadībā. Ar šo prettriecienu izdevās stāvokli atjaunot.

Šajā pašā laikā krievi uzsāka uzbrukumu starp 4. un 3. rotu, tanku, prettanku un lgb. un granātmetēju atbalstā un kaut gan bija jau stipra tumsa, tie darbojās labi. Apšaudīja arī btl. komp. Stāvoklis bija kritisks. Pulka kom. atsūtīja palīgā 2 vācu Jitland (Jüttland) pulka rotas, tomēr tās darbojās stipri lēni un ienaidniekam izdevās iespiesties starp 4. un 3. rotām un tas tuvojās btl. komp. 3. un 4. rt. sāka atkāpties Grīnavas virzienā, bet 1. un 2. rt., pēdējai atliecot savu spārnu, pievienojās pulka II btl. Vienības aplenkšanas iespējas bija novērstas, bet ienaidnieks uzbrukumu nikni turpināja. Btl. kom. ciemā savāca visus iespējamos noklīdušos kaŗavīrus un no kāda vācu ģenerālstāba virsnieka, komandējošā ģenerāļa vārdā, saņēma pavēli ciemu aizstāvēt ar visiem tajā esošiem vācu un latviešu spēkiem.

13. febr. līdz plkst. 01.30 ciema aizstāvēšana bija noorganizēta, bet jau plkst. 04.00, kad ienaidnieks uzsāka art. viesuļuguni un kaujā raidīja tankus, diezgan neorganizēti tās aizstāvji sāka atkāpties uz Bucholcas (Bucholz) stacijas rajonu.

Tajā pat dienā Z no Bucholcas stacijas pulka komandieris savāca visus atpakaļ plūstošos karavīrus un noorganizēja jaunu aizstāvēšanās poziciju. Pulka vienības bija sajauktas. Tagad kpt. Brīvkalna pakļautībā atradās p. stāba rt., 3. un 4. rt., II btl. 5. rt., Januma pulka 5. rt. un viens kājnieku lgb. vads. Jaunajās pozicijās Bucholcas rajonā pa labi aizstāvējās kāds vācu pionieru btl., pa kreisi vācu 296. kājn. p. btl.

Plkst. 15.00 sākās krievu uzbrukums tanku atbalstā vācu pionieru btl., kas to neizturēja, atkāpās un tā atsedza Brīvkalna btl. labo flanku. Jāpiezīmē, ka vācieši bija ļoti nekolleģiāli un par savu atkāpšanos parasti latviešu vienības neinformēja. Laiks šajās kauju dienās bija ļoti slikts — sniga un lija, cilvēki bija izmirkuši. Arī apgādes nebija nekādas.

14. febr. kpt. Brīvkalna btl. aizstāvējās šķērspozicijās, nodrošinot A pret krievu uzbrukumu. Šo uzdevumu btl. veica sekmīgi, neskatoties uz zaudējumiem, kas radās no ienaidnieka smago ieroču uguns.

15. un 16. febr. dienas pagāja mierīgi.

17. febr. btl. pakļāva vācu „Lauvu" (Loewen) divīzijai, resp. kādam šīs div. pulkam un novietoja pozicijās starp šī pulka I un II btl. A no Bucholcas pilnīgi klajā laukā, padotam ienaidnieka skatam un ugunij. Kustības iespējas bija tikai naktīs. Totiesu apgāde bija noorganizēta labi. Arī sadarbība ar šīs div. vīriem bija ļoti laba, jo tie nāca no Kurzemes kauju laukiem un latviešus labi pazina.

Šajā laikā kpt. Brīvkalns no sava btl. sastāva izlasīja 40 kaujās mazāk rūdītos vīrus un nosūtīja tos uz aizmuguri, uz pulka komp., lai tos jau laikus var novietot jaunajā pulkam paredzētā aizstāvēšanās iecirknī pie Landekas.

19. februārī, lai uzlabotu pozicijas, 3. rt. ltn. Šūpulnieka vadībā kopā ar vienu vadu no 5. rt. uzbruka un ieņēma kādas ats. mājas, bet tās vēlāk atkal zem ienaidnieka spiediena atstāja, jo izpalika vācu vienību solītais atbalsts. Te izcilu drosmi parādīja ltn. Bruniņš. Rota zaudējumus necieta.

20. febr. pozicijās pagāja mierīgi. Ienaidnieks veda vienīgi traucējošu uguni, kas rotai zaudējumus nenodarīja. Tāpat viss 21. febr. btl. iecirknī pagāja mierīgi, kaut gan pavēle bija visiem vīriem atrasties trauksmes stāvoklī.

23. febr. plkst. 04.00 btl. nomainīja vācu vienības un tās devās uz Landeck II rajonu, kur ieradās plkst. 16.30 un stājās atkal sava pulka komandieņa rīcībā. Izrādījās, ka pulku tagad komandēja maj. Pomrēns. Par I btl. kom. iecēla maj. Arāju. Kpt. Brīvkalns stājās pulka kom. rīcībā.

24. februārī plkst. 09.00 sākās krievu lieluzbrukums Bucholcas telpā, bet btl. šajās kaujās vairs nebija uzbrukuma iecirknī."

Līdz ar to I btl. kaujas Grīnavas telpā bija noslēgušās. No 24. febr. līdz 2. martam I btl. darbojās sava pulka sastāvā. 2. martā pēc div. kom. pavēles nomainīja Arāju un par btl. kom. atkal atgriezās kpt. Brīvkalns.

Par kaujām Grīnavas rajonā II btl. kom. maj. Mežgrāvis stāsta šādi:

„10. febr. vakarā btl. nonāca Grīnavā (Gruenau), kur palikām pa nakti. 11. febr. pēcpusdienā btl. saņēma pavēli, ka līdz ar tumsas iestāšanos jāieņem aizst. pozicijas pie Batrovas un Neubatrovas (Batrow, Neu Batrow), apm. 4 km DR no St. Grīnava, btl. komp. skolā (Schule) apm. 2 km Z no Batrovas, pulka komp. St. Grīnava. Pa kreisi aizstāvēsies pulka I btl., pa labi pie Dobrinkas upes btl. pieslēdzās kādai vācu vienībai (sk. 2. schēmu). Pulka rezervē atstāja 5. rt.

Vakarā ar tumsas iestāšanos btl. ieņēma netraucēti norādītās pozicijas. 6. rt. pa kreisi, pieslēdzoties I btl. vienībām, 7. rt. pa labi, pieslēdzoties kādai vācu vienībai.

Katru rotu atbalstīja viens lžm. vads. Btl. rezervē lžm. un sakaru vads.

Apvidus līdzens, ienaidnieka pārsteigumu grūti sagaidīt. Trūka sakaru līdzekļu, vienīgi tel. sakari bija ar pulka komp., vienībām bija jāiztiek ar ziņnešiem.

Nakts no 11. uz 12. febr. pagāja mierīgi. Ienaidnieku nemanīja. Bija labi sakari ar labā iec. vācu vienību, kuŗu komandēja kāds ritmeistars, kuŗš nodibināja labas attiecības ar 7. rt. kom. vltn. Šulcu.

12. febr. ap pusdienas laiku 7. rt. iecvirknī parādījās ienaidnieks, kas ierakās apm. 800 m attālumā un uzsāka izlūku darbību. 7. rt. priekšgrupa kādu ienaidnieka izlūku jātnieku patruļu iznīcināja. Btl. komp. ieradās kādas smagās vācu art. btr. radisti kā priekšējie novērotāji, vēlāk btr. piešāvās pa ienaidnieka pozicijām.

Vakarā, ap plkst. 23.00 izcēlās stiprs kaujas troksnis btl. kreisā iecirknī. Vēlāk arī Grīnavas virzienā. Ar pulka komp. sakari pārtrūka. Btl. izlūki noskaidroja, ka Grīnavu ieņēmuši krievi. Tanī pat laikā btl .komp. ieradās 6. rt. ziņnesis un ziņoja, ka krievi ielauzušies I btl. iecirknī, ar btl. sakari pārtrūkuši un krievi atrodoties šī btl. aizmugurē. Btl. kom. pavēlēja 6. rotai atliekt savu kreiso spārnu. Ienaidnieks gan uzbruka 6. rotas I vada iecirknim, bet to atsita. 7. rt. iecirknī kaujas nenotika.

Ap plkst. 24.00 ienaidnieks sāka apšaudīt ar prettanku lgb. vācu art. pozicijas, apdraudēja arī 6. rt. aizmuguri. Tā kā ar pulku sakaru vairs nebija, izmantojot vācu radio staciju, sazinājos ar div. komp. un informēju par stāvokli. Atbilde bija īsa: 'Bis zu letzter Patrone!' Laimīgā kārtā btl. pieveda 6000 patronu, kuŗas bija vestas I btl., bet to nevarēja atrast.

Šajā laikā pazuda 7. rt. Lai ienaidnieka rokās nekristu btl. vezumi, tos

naktī plkst. 02.00 nosūtīju uz kādu mežu pie Pr. Frīdlandes (Preuss. Friedland).

Pārējā nakts pagāja mierīgi. Ap plkst. 05.00 mēģināju uzņemt sakarus ar div. komp. Tas vairs neatbildēja. Plkst. 05.30 vienojāmies ar vācu art. sākt atkāpties uz savu roku, kamēr vēl bija tumšs. Pārlaidu art. pāri Dobrinkas upei, tad liku pakāpeniski atrauties 6. un 8. rt. un atgājām pa mežu uz Pr. Frīdlandi. Tiltu pāri Dobrinkai uzspridzinājām.

Izejot no meža redzējām, ka Pr. Frīdlandes A malā jau ierakās vācu vienības. Ar tām vienojāmies, ka mans II btl. ieņems pozicijas iec. kreisā spārnā. 7. rt. vēl nebija ieradusies.

13. febr. ap plkst. 11.00 pienāca pavēle, ka visām ārzemnieku vienībām jāsapulcējas Bērenfeldē (Behrenfelde), kur saņemšot turpmākās pavēles. Noņēmāmies no pusgatavām pozicijām un soļojām uz noteikto vietu. Pr. Frīdlandē mēģināju no vācu kaujas komandanta uzzināt, kur varētu atrasties 34. gren. p. kom. vai tā I btl. Viņi to nezināja, bet domāja, ka latviešu vienības atrodoties Marienfeldes rajonā. Te arī atradu pulka komp., kur saņēmu pavēli nākamai darbībai. Manā aizst. iecirknī jau cīnījās 5. rt.

Btl. ieradās tikai plkst. 22.00. Atgriezās arī 7. rota. Kaujā vairs netikām iesaistīti, bet visu nakti soļojām no vienas vietas uz otru.

15. febr. viss pulks novietojās atpūtā Bišerfeldē (Bischerfelde), (sk. Pomerānijas karti).

15. februārī notika div. kom. maiņa: Aksa (Ax) vietā stājās Burks (Burk), tāpat amatā stājās jaunais div. Ia maj. (SS Sturmbannfuehrers) Kops (Kopp).

16. febr. pulks ieņēma pozicijas Krumenzē (Krummensee) rajonā, kur tas palika līdz 19. februārim.

19. febr. II btl. ieņēma aizstāvēšanās pozicijas Dobrinkas upes krastā ,pa labi no Landekas. Pa kreisi I btl., pa labi vācu vienības. Iecirkni btl. ieņēma ar 3 rotām, 5. rt. rezervē. Btl. vezumi atradās Lauenburgā."

AIZSTĀVĒŠANĀS DOBRINKAS UPES POZICIJĀS

34. gren. p. vienības te nomainīja div. izl. btl. No I btl. pozicijās iegāja tikai viena rota. Pārējās I btl. vienības novietojās rezervē Landek II. Pulka tross — Hameršteinā.

Nakts uz 20. febr. pagāja mierīgi.

20. febr. par 34. gren. p. komandieri nozīmēja pltn. Meiju, I btl. kom. amatā atgriezās maj. Ķīlītis. Uz I btl. par adjutantu no pulka stāba pārvietoja tā sev. uzd. virsnieku (02) vltn. Tēraudiņu, tāpat uz I btl. no pulka stāba pārcēla sev. uzd. virsn. ltn. Blūmentālu. Pulka

stābā 02 pienākumus uzņēmās ltn. Šīmanis un sev. uzd. virsn. pienākumus kpt. Kaliņš.

Plkst. 22.30 pozicijās novietoja arī I btl., kuŗu, ievērojot iec. platumu sadalīja uz pusēm. Daļa no I btl. gan vēl atradās pie vācu Jitlandes (Juettland) pulka pie Neu Grīnavas.

Plkst. 24.00 pienāca div. pavēle, ka pltn. Meijas vietā par pulka komandieri nozīmēts līdzšinējais izl. btl. kom. maj. Pomrēns un par I btl. kom. maj. Arājs. Šīs maiņas notika 21. februārī. 22. febr. plkst. 07.00 div. stābā pltn. Meijam paziņoja, ka viņš nomainīts uz korpusa kom. vai vēl augstākas priekšniecības rīkojuma pamata (tajā laikā div. kom. bija pieprasījis visus latviešu virsniekus, sākot ar rt. kom. uz augšu nomainīt ar vācu tautības virsniekiem!). Pltn. Meijam bija jāatgriežas pie sava bij. policijas pulka, bet maj. Ķīlīti paturēja pie div. stāba, pasakot, ka tam būšot citi uzdevumi. Tādus gan līdz 24. febr. viņš nesaņēma. Pēc tam viņu iecēla par div. aizmugures iestāžu drošības pārraugu, ar uzdevumu rūpēties, lai aizmugures vienības savai drošībai izbūvētu ierakumus, patvertnes, tanku sprostus, nozīmētu trauksmes vienības un izkārtotu citus drošības jautājumus ienaidnieka pēkšņa uzbrukuma gadījumā.

Maj. Pomrēna komandēšanas laikā pulka stābā kā kaujas sev. uzdevumu virsnieki vēl darbojās kpt. Ezernieks, vltn. Cīrulis un ltn. Zommers un viens baltvācietis — Bosse.

Līdz 24. februārim pulks noturēja šīs pozicijas. Kaujas darbība gan ierobežojās ar abpusēju izlūkvienību darbību un nelielām sadursmēm.

Sakarā ar notikumiem citos frontes ieçirkņos, pulks 24. februāŗa vakarā mainīja pozicijas,atejot uz Landek II rajonu, kur aizstāvējās D no Krumenzē. Pa kreisi pozicijās bija maj. Hēmeļa kaujas grupa un tālāk 33. gren. p. un franču Charlemagne div. 25. febr. vakarā ienaidnieks sāka apiet šīs pozicijas no Z. Pulks atkāpās uz Hameršteinu kur ieņēma aizstāvēšanās pozicijas DR no Hameršteinas Cānes upītes krastos. II btl. ieņēma pozicijas pulka labā iecirknī, I btl. — kreisā. Pa kreisi pilsētiņas A malu aizstāvēja Hēmeļa kaujas grupa. Mierīgāks bija II btl. iecirknis, bet ap plkst. 15.00 vācu vienības sāka jau atiet. 34. gren. p. noturējās pozicijās 26. febr. līdz plkst. 18.30, pēc tam atgāja uz Kl. Kiddi (Kl. Kuedde), kuŗu sasniedza plkst. 21.00. Te pulkam pavēlēja ieņemt pozicijas, lai segtu Neustetinas virzienu, bet pavēles visu laiku bija stipri nenoteiktas, tās gandrīz ik stundu mainīja, līdz ienaidnieks iebruka Kl. Kiddē un nedaudz vēlāk arī Gr. Kiddē. Pulks atkāpās Dolgenas virzienā, kad saņēma pavēli ieņemt pozicijas ezeru spraugā — starp Vilmsee un Dolgen See. Šīm pozi-

II/34. gren. p. kom. maj. Mežgrāvis ar savu adjutantu vltn. Zuiku un btl. stāba vīriem pārgājienā pie Firstenbergas 1945. gada aprīlī

cijām 27. februārī ap plkst. 14.00 uzbruka krievu tanki, kuŗi izlauzās cauri pulka līnijām. Sekoja pavēle atiet uz Sparzē (Sparsee, sk. 3. schēmu), kur ieņēma jaunu pretošanās poziciju Sparzē D malā. Pulks pozicijās noturēties nevarēja un drīz saņēma atiešanas pavēli uz Vurchovu, kuŗu sasniedza ap plkst. 20.00. Te kā pirmais ieradās pulka I btl. Šajā ciemā atradās arī div. kom. Burks. Pulka II btl. saņēma pavēli ieņemt uztverošo poziciju ceļu dakšā D no Vurchovas. Šo poziciju pavēlējo noturēt līdz plkst. 23.00, kamēr izies cauri visas div. vienības. Līdz pavēlētam laikam ienaidnieks btl. netraucēja.

28. febr. pulks nonāca kādā ciemā ZR no Rafenbergas (Raffenberg). Div. vienību darbībā valdīja liels apjukums, neviena pavēle nebija skaidra un noteikta.

Jau februāŗa pēdējās dienās sākās atiešana. Bija novērojama jau lielāka vai mazāka vācu vienību bēgšana. Pie Hameršteinas, piemēram, pēkšņi pašķīda franču Charlemagne divīzija un pulka II btl. bez kaujas no frančiem ieguva daudz smago ieroču un municijas. Atkāpšanās virzienu 34. gren. p. noteica šādu: Landeka, Hamersteina, Kidde, Sparzē, Vurchova, Šafhitena, st. Grinvalde. (Sk. Pomerānijas karti un 4. schēmu).

1. martā pulkam bija jāieņem aizstāvēšanās pozicijas Gramencas (Gramenz) rajonā, ar uzdevumu pretoties krievu uzbrukumam no ZR, no Rafenbergas (Raffenberg) līdz dzc. Z no Gramencas. Pa labi aizstāvējās Hēmeļa kaujas grupa. Pulka kreisajā iecirknī bija I, bet labajā II btl.

Ienaidnieka uzbrukums sākās 2. martā ap pusdienas laiku. Krievi uzbruka tanku un spēcīgā art. uguns atbalstā. Vispirms neizturēja I btl., tad arī II btl. bija spiests mainīt pozicijas, atliecot spārnu pa kreisi. No div. ieradās palīgā div. prettanku lgb., bet tos krievi sašāva. II btl. sedza Grīnvaldes virzienu. Ciemu krievi apgāja no Z. Sāka atiet arī Hēmela kaujas grupa, II btl. par to nekā neziņojot.

Visa diena pagāja nemitīgās kaujās.

3. martā ievainoja pulka komandieri maj. Pomrēnu. Tajā laikā pulka vienības sāka atiet ZR virzienā. Btl. savā starpā un ar pulka komp. sakaru vairs nebija. Atkāpās arī pulka rajonā novietotā vācu artilerija. II btl. kom. atiešanas laikā nejauši satika pulka adjutantu kpt. Tīdemani, kurš kādā ceļu krustojumā gaidīja pulka izklīdinātās vienības, lai tās informētu par stāvokli un censtos cik necik sakārtot. Adjutants paziņoja II btl. komandierim, ka ieradies jauns pulka komandieris, kāds vācu kapteinis (SS Hauptsturmfuehrer) no div. stāba. Tāpat Tīdemanis informēja, ka II btl. vezumi atrodoties pie pulka stāba. Maj. Mežgrāvis devās līdzi adjutantam uz pulka komp. kādās lauku mājās, kur sastapa jauno pulka komandieri sēžot pie galda un pētot karti. II btl. kom. stādījās priekšā un nodeva ziņojumu par stāvokli. Pulka komandieris vienaldzīgi pamāja ar galvu. Tad maj. Mežgrāvis jautāja, ko darīt tālāk, jo metās jau tumsa un btl. būtu kaut kur jānovieto naktsmītnēs. Pulka kom. to atļāva darīt, norādot novietoties šajā pat ciemā. Kamēr vienības novietojās naktsmītnēs, maj. Mežgrāvis palika pulka komp., lai izžāvētu savas drēbes, jo bija pilnīgi slapjš, iekrītot atkāpšanās laikā kādā upītē. Divu stundu laikā, kamēr Mežgrāvis te atradās, jaunais pulka komandieris nebilda ne vārda, bet visu laiku stīvi skatījās apvidus kartē. Palika iespaids, ka viņš ir slims. Pēc divām klusuma stundām beidzot viņš piecēlās no galda, nopūtās un atgūlās uz zviļņa. Maj. Mežgrāvis devās uz savu naktsmītni.

Ap plkst. 24.00 pie maj. Mežgrāvja viņa novietnē ieradās pulka ziņnesis, kurš aicināja viņu uz pulka komp. Tur tam adjutants pasniedza šāda satura zīmīti: „Maj. Mežgrāvim. Uzdodu Jums nekavējoši no 34. gren. p. sakautajām vienībām sastādīt 2 kaujas spējīgus

btl. un uzņemties šī jaunformējamā pulka vadību līdz galīgai uzvarai." Parakstījis bija div. kom. virspulkvedis Burks.

Pēdējā pavēles fraze izraisīja smaidu, jo visapkārt jau liesmoja ugunsgrēki, apgādes vairs nebija nekādas, nebija arī municijas, divas nedēļas pulka vīri nebija redzējuši maizi un tad „līdz galīgai uzvarai", kad katru mirkli bija jāgaida divīzijas pilnīgs ielenkums! Kad maj. Mežgrāvis jautāja adjutantam, kur palicis kapteinis — pulka komandieris, tas atbildēja, ka viņš pāris stundas pagulējis, tad piecēlies un, neteicis ne vārda, aizgājis. Pēc tam pienācis minētais Burka rīkojums par Mežgrāvja nozīmēšanu pulka kom. amatā.

Visu nakti tika strādāts pie pulka pārorganizēšanas. Lielas pārmaiņas nebija jāizdara, jo visas vienības bija vienādi cietušas.

Par I btl. kom. nozīmēja kpt. Brīvkalnu, par II — vltn. Cīruli, pulka stāba sev. uzd. kaujas virsnieku.

Par līdzšinējo I btl. kom. maj. Arāju Mežgrāvis atceras:

„Tikko pulku bija pārņēmis maj. Pomrēns, manā komp. Vīzengrundā (Wiesengrund) ieradās kāds man svešs majors un stādījās priekšā kā Arājs. Viņš pasniedza man aploksni, kuŗā bija rīkojums ar šādu tekstu: „Maj. Arājs pēc btl. kom. kursu beigšanas Berlīnē iedalīts 34. gren. p. Ar šo dienu piekomandēju maj. Arāju II btl. uz nenoteiktu laiku praktiskai mācībai btl. komandēšanā. Lūdzu Jūs sniegt viņam iespējamo pretimnākšanu. Maj. Pomrēns.'

Maj. Arājs pie manis bija dažas dienas, kad viņu iecēla par I btl. kom. aizejošā maj. Ķīlīša vietā. Tās bija grūtas dienas, kamēr Arājs komandēja btl. Reti kad ar viņu varēja nodibināt sakarus un ja kas bija norunāts kopdarbībai, tad uz to nevarēja paļauties, kā tas tiks pildīts? Kad Arājs tika zirga mugurā, tad vairs nebija notveŗams. Tāpēc stipri cieta sadarbība abu pulka btl. starpā. Tas bija btl. kom. — individuālists. Reiz, kad viņam bija nodota div. pavēle, kuŗa bija slepena un tālāk nododama man, lai es ar savu btl. atkāptos, Arājs to izlasījis, ar savu btl. bija aizlaidies, atstājot pavēli savā komp. uz galda un man nepaziņojot par atkāpšanos. Tikai pateicoties laimīgam gadījumam, man izdevās atkāpties uz savu iniciātīvu. Šo pavēli vēlāk div. sakaru virsnieks bija atradis Arāja komp. atstātu uz galda. Viņu solīja nodot tiesai, bet tas nenotika. Tagad nu, kad nācu pulka kom. amatā, varēju Arāju atcelt no amata un nosūtīt uz div. rez. vienībām."

3. martā pulks bija pārformēts. Pienāca pavēle uzsākt atkāpšanos no Grīnvaldes, Gr. Tichovas, Cadkovas (Zadtkow) virzienā.

4. martā div. kom. paziņoja, ka visa div. līdz ar citām div., bija ielenkta. Atradāmies mežā pie Tichovas.

5. martā visas div. vienības no Vusterbārtes (Wusterbarth) uzsāka atkāpšanos ZR virzienā.

6. martā plkst. 18.00 sasniedzām Ostenheides mežu. Te novietojāmies atpūtā. Pulkam bija jāizliek apsardzība gar meža ZR malu.

Ap pusnakti pulka kom. izsauca pie div. kom. Te valdīja pilnīga pānika. Viņiem bija pazudis arī plkv. Januma pulks. Kad es apgalvoju, ka pirms pusstundas ar to tikos, tam neticēja. Div. kom. Burks bija tik satraukts, ka nevarēja parunāt, lūpas trīcēja. Atdeva man, jau šīs grāmatas citā vietā (sk. Atiešana un apjukums Ostenheides mežā), minēto pavēli, kuru tomēr neizpildījām, vismaz neiznīcinājām pulka kaujai vajadzīgos ieročus un transporta līdzekļus. Sākot atkāpšanos, brīdināju arī art. kpt. Piksi, nedauzīt kopā savus lgb.

Jau naktī devāmies ceļā Broicas (Broitz) virzienā, bet tālu netikām, jo visu div., tās vadība vadīja bez mērķtiecības. Mīņājāmies gandrīz uz vietas arī visu 7. marta dienu. Pa priekšu mums gāja Šlezvigas-Holsteinas motorizētās div. vienības un vēlāk mēs triecāmies tai pakaļ, kā nelabā dzīti.

8. martā netālu no Trepkovas pulks saņēma pavēli ar abiem btl. ieņemt uztverošās pozicijas un nodrošināt visām div. un pārējām atejošām vienībām cauriešanu uz jaunu iecirkni. Šī atiešana pulkam bija jāsedz līdz plkst. 23.00. Pozicijās novietojām no katra btl. 3 rotas. Līdz plkst. 23.00 ienaidnieks pulku netraucēja. Arī atraušanās notika netraucēti.

9. marta rītā pulks sasniedza Fišerkatenu (Fischerkaten). Te novietojās atpūtā, izliekot apsardzību. Ap pusdienas laiku pulks saņēma pavēli ieņemt pozicijas Z no Foigtshagenas (Voigtshagen) līdz jūrmalai lai nodrošinātu div. pārējo vienību pārgrupēšanos. Pa labi no pulka pozicijās novietojās 33. gren. p. Pa labi atradās II btl., pa kreisi I btl. (sk. 4. schēmu). Te no lidmašīnu uzlidojuma krita I btl. smagās rt. kom. vltn. Pliens.

Šīs pozicijas pulks noturēja līdz 10. marta vakaram. Ienaidnieks g. k. darbojās ar izlūku vienībām. Spēcīgāka kauja iedegās 33. gren. pulka iecirknī.

Līdz ar tumsas iestāšanos pulkam pavēlēja uzsākt atraušanos plkst. 20.30, sedzošās vienības pozicijās atstājot līdz plkst. 22.00. Pulks atgāja uz Fišerkatenu — Horstu, kur saņēma tālākās pavēles.

11. martā pulkam līdz plkst. 10.00 pavēlēja sasniegt Hofu. Pulks uzsāka gājienu plkst. 08.00, virzoties uz R gar Horstas Z malu. Pa jūrmalu plūda nepārtrauktā straumē izklīdinātie vācu karavīri un pajūgi. Jūrmalā bija noguldīti ievainotie, kuri gaidīja transportu. Jūrā bija redzami daži karakuģi, kuri pa reizei izšāva pa ienaidnieku.

Pie Hofas (Hoffa) pozicijās atradās 15. div. art. dzn. Te pulkam piedalīja div. sap. btl. vltn. Jansona vadībā.

Atiešanas virziens bija Rēvele—Divenova (Rehwal—Dievenow). Atiešana notika gar jūrmalu, pa spraugu apm. 1,5 km platu. Bieži uzbruka krievu trieciengrupas, gājienu pa laikam traucēja ienaidnieka art. un mīnumetēju uguns. Meži bija pilni ar karaspēku un civīlo bēgļu kolonnām. Tiem krievi nodarīja smagus zaudējumus. Smagi ievainoja pulka stāba kpt. Ezernieku. Pulka vienības atsevišķi iesaistīja kaujās kreisā flanka nodrošināšanai. Pa laikam bija jāsedz arī div. aizmugure.

Atiešanas laikā pulks pagāja garām 33. gren. pulkam, kurš palika div. arjergardā. 13. martā krita pulka stāba sev. uzd. virsnieks, viens no pulka labākajiem kaujas virsniekiem, vltn. Tēraudiņš un sap. btl. kom. vltn. Jansons, kā arī vairāki instr. un kareivji.

12. marta naktī div. kom. atkal bija pazaudējis sakarus ar div. vienībām, līdz viņam izdevās satikt 34. gren. p. kom. Tajā pat dienā pulks turpināja gājienu uz Heidebrinku (Heidebrink) un 13. martā no rīta saņēma pavēli pārvietoties uz Svinemindi, kur tikšot noorganizēta pārcelšanās pāri Svines upei un tad būšot tālāk jādodas uz Usedomu (Usedom). Tur bija paredzēta atpūta.

14. martā pulks sasniedza Svinemindi un 15. martā jau bija Oderas R krastā.

Par pulka pēdējām dienām Pomerānijā un sākuma dienām Meklenburgā pulka komandieris maj. Mežgrāvis stāsta:

„Pulks gājiena kārtībā, uz lidotāju atstatēm, devās uz Svinemindi. Pusceļā pie kādas mazas mājiņas ceļmalā redzēju stāvam kādu ģenerāli. Adjutanta pavadīts, piegāju ģenerālim un stādījos priekšā, ziņojot, ka 34. pulks atrodas saskaņā ar div. pavēli pārgājienā uz Svinemindi. Vienības pagāja garām kārtīgā solī, vienību priekšniekiem nosaucot vienību nr. un virsseržantiem sparīgi nokliedzot — Ende! Ģenerālis bija ļoti apmierināts. Tas man noprasīja, cik un kādus ieročus pulks ir kaujā pametis jeb nozaudējis. Atbildēju, ka pulkam nav pamestu ieroču, bet gan klāt pienākuši krieviem atņemtie. Tad tiku atlaists. Tas vēlāk izrādījās par Svinemindes komandantu.

14. martā cēlāmies pāri Svinei. Pāri tiltam plūda nekārtībā atkāpjošās vācu kājnieku un motorizētās vienības, arī atsevišķi tīģera tipa tanki. Krievi no Kaminas puses apšaudīja tiltu ar pakiem! Pulks saņēma pavēli pāriet tiltu plkst. 14.00 un līdz plkst. 18.00 sasniegt pulcēšanās vietu 6. km pie ceļa Volinas salā, no kuŗienes tam bija jādodas tālāk uz Usedomu, šķērsojot vēl vienu upi. Kamēr pārējās vienības cēlās pāri, pulku pa grupām izkliedēja apvidū aizsegā. Baidījāmies no uzlidojumiem. Iepriekšējā dienā Svinemindi

no gaisa bombardējuši rietumnieki. Svinē viens kuģis bija apsviests ar dibenu gaisā. Iedzīvotāji stāstīja, ka uz tā esot bijuši vairāki tūkstoši bēgļu.

Lai drīzāk dabūtu pulku pāri Svinei, izmantoju starpbrīžus starp vācu vienībām, laižot pāri pa vadam. Tāpat atļāvu vienību priekšniekiem izmantot visus iespējamos pārcelšanās līdzekļus, kas atrodami. Pulks ātri pārvarēja Svini un devās uz noteikto pulcēšanās vietu. Pārcelšanās laikā smagi ievainoja II btl. dkar. Svili. Tam nervi neizturēja gaidīšanu un pretēji manai pavēlei, viņš devās līdz ar vāciešiem pāri tiltam. Krievi atjaunoja apšaudi, jo burzma bija liela un Svilim granāta norāva roku. Tas bija arī vienīgais gadījums šinī dienā.

Kad jau viss pulks bija gandrīz pāri un pie manis palika tikai pulka stāba rota un sakaru vienības, ieradās no div. stāba sakaru virsnieks ar pavēli, ka pulkam jāpaliek uz vietas. Mums būšot jāiet atpakaļ uz Berg Dīvenovu un tur jāieņem pozicijas. Pavēle nākot no Svinemindes cietokšņa komendanta. Komendants esot novērojis pulku pārgājienā un atradis, ka 34. gren. pulks esot vienīgais kaujas spējīgais pulks no līdz šim redzētiem. Tādēļ 34. pulkam jāpaliekot uz vietas, pārtraucot pārcelšanos Svinei. Pateicu sakaru virsniekam, ka gandrīz visas pulka vienības jau ir pāri un droši vien jau atrodas norādītā pulcēšanās vietā. Pie manis vēl bija tikai pulka stāba rota un sakaru vienības. Jautāju, vai saukt pārējās vienības atpakaļ? Uz to sakaru virsnieks nevarēja man atbildi dot, bet tas aizbrauca uz div. stābu pēc jaunas pavēles. Pēc nepilnas stundas tas atgriezās un pateica, ka pulks nav jāatsauc, bet mēs varam turpināt pārcelšanos. Ar atlikušajām vienībām lēcieniem pārvarējām tiltu un devāmies cauri nopostītai pilsētas nomalei uz pulcēšanās vietu mežā.

Naktī gājiena kārtībā pulks devās uz Usedomu. Vēl bija jāšķērso viena upe un tad mēs bijām no salas laukā.

Pēc salas atstāšanas pulku novietoja jūras krasta novērošanas vienību kazarmēs. Nebija ko ēst kaļavīriem. Devas ārkārtīgi mazas. Noorganizēju pašapgādi, izsūtot saimniecības daļu vīrus pie apkārtējiem varas vīriem ar lūgumu glābt pulka kaļavīrus no bada, pārdodot mums kartupeļus par katru iespējamo cenu. Izdevās sagādāt pāris tonnas, bet par to saņēmu bargu rājienu no div. kom. ar noliegumu turpmāk tādas organizēšanas izvest. Apkārtējo iedzīvotāju noskaņojums pret mums bija naidīgs. Usedomas avīzē parādījās brīdinājums civīliedzīvotājiem no „Pomerānijas briesmoņiem" piesargāties. Mana novietojuma tuvumā esošās saimniecības saimnieks neatļāva pat pasmelt spaini ūdens no savas akas, kaut gan kareivis solīja Rm 10.— par spaini.

Otrā vai trešā dienā pēc iznākšanas no salas resp. 18. martā pie pulka ieradās vplkv. Silgailis kopā ar maj. Ameriku. Informēju to par stāvokli un pastāstīju par vāciešu civīliedzīvotāju noskaņojumu mums. Silgailis sākumā tam negribēja ticēt, bet tad es lūdzu, lai viņš ieiet blakus saimniecībā, kur ūdeni nedeva, parunāties ar saimnieku. Virspulkvedis manu lūgumu izpildīja. Kad viņš pēc brīža iznāca piesarcis no mājas, es viņam nekā nejautāju. Viņš apsolīja darīt visu iespējamo, lai mūsu stāvokli uzlabotu."

ATKAL JAUNS PULKA KOMANDIERIS!

19. martā pie pulka kom. ieradās div. kom. vplkv. Burks kopā ar maj. Hēmeli, mums pazīstamo, viņa vārdā nosauktās kaujas grupas komandieri, ar kuŗu bieži iznāca cīnīties kaimiņos un kuŗa vienība sevišķu uzmanību latviešu acīs neieguva. Burks paziņoja, ka Hēmels esot iecelts par 34. gren. p. komandieri. H. kaujas grupa bija pilnīgi iznīcināta un pats H. palicis bez vienības. Maj. Hēmels bija dienesta pakāpē vecāks par maj. Mežgrāvi, bez tam arī bija apbalvots ar Bruņinieku pakāpes dzelzs krustu. Div. kom. izteica cerību, ka Mežgrāvis un vispār pulka vīri jauno komandieri atbalstīšot. Patiesībā pulka kaŗavīri par šo maiņu bija ļoti sašutuši, jo bija redzējuši kā Hēmels savu kaujas grupu iznīcināja: viņa vīri jau kopš Fišerkatenas bija izklīduši un pie komandiera bija palikuši tikai ap 20 vīru — daži virsnieki ar saviem ziņnešiem.

Gara stāvoklis pulkā šajā laikā bija ļoti slikts: nebija pārtikas un bija jānodod visi ieroči, kuŗi vajadzīgi frontei. Vienībās varēja paturēt tikai vienu ptš. un uz ikkatriem 10 vīriem vienu šauteni.

Mežgrāvis pārņēma komandēšanā savu II bataljonu.

19. martā pulku pārvietoja uz Neubrandenburgas rajonu, kur notikšot pārformēšana un uzsāktas apmācības.

Šo div. noteikto pulcēšanās vietu pulks sasniedza 22. martā. Pulka stābs novietojās Balinā (Ballin), bataljoni un citas pulka vienības apkārtnes sādžās un muižās.

PULKA PĒDĒJĀS GAITAS

Par pulka tālākiem likteņiem II btl. kom. maj. Mežgrāvis stāsta šādi:

„II bataljonu novietoja 4 muižās, apm. 3 km radiusā. Tuvojoties pirmajam novietojuma objektam, kādai lielai muižai, man nāca pretī vecākais vietraudzis vltn. Cīrulis un ziņoja, ka muižas īpašnieks — barons nav laidis viņus muižā iekšā, pasakot, ka priekš latviešiem tur nav vietas, kaut gan vltn. Cīrulis tam esot uzrādījis div. kom. pavēli.

Devos pie barona aprunāties pats. To atradu stāvot uz pils kāpnēm. Pieklājīgi paskaidroju, tam mūsu uzdevumu un ka saskaņā ar apgabala komendanta un div. kom. pavēli, viņa īpašumā jānovieto viena mana bataljona rota. Lūdzu ierādīt man telpas šai vienībai. Uz to barons man strupi atbildēja, ka

viņam tādas pavēles neeksistējot. Bez atļaujas no Landratsamt'a es pat uz šīs ielas nedrīkstot stāvēt. Viņš man telpas nedošot. Laipni pateicos par laipnību un maršējām tālāk. Iegriezos nākošajā muižā, kuŗa gan pēc pavēles nebija novietojumam paredzēta, apm. 2 km tālāk. Lūdzu muižas īpašnieci, kādu vācu armijas maj. atraitni, atļauju novietoties 1. rt. un btl. stābam viņas īpašumā. Atļauja laipni tika dota. Btl. st. ierādīja telpas pilī. Šī kundze vēlāk izrādījās par iepriekš minētā barona māsu. Muižas inspektors man pateica, ka barons esot zvanījis māsai un teicis, lai tā nelaižot latviešu virsniekus pilī, bet, lai tiem ierādot vietas zirgu staļļos. Kundze esot atteikusies to darīt. Vakarā viss bataljona stābs tika pacienāts ar kārtīgām vakariņām. Pat dažas pudeles ābolu vīna kundze mums atsūtīja.

Nākošā dienā, 23. martā, ierados pulka stābā pie Hēmeļa un ziņoju tam par vakardienas notikumiem. Lūdzu viņa gādību, lai turpmāk tamlīdzīgā izturēšanās pret latviešu kaŗavīriem tiktu novērsta. Tas sāka aizstāvēt savus tautiešus. Mums sanāca asa vārdu pārmaiņa. Pateicu, ka mēs sevi neuzskatam par zemākiem radījumiem kā vācieši. Neesam vācu algotņi, bet brīvprātīgi cīnītāji pret komūnismu. Tādēļ es nevēlos, ka manu kaŗavīru morāle tiktu sagrauta caur pazemojumiem no vācu puses. Nevaru galvot par savu padoto izturēšanos nākotnē pret vāciešiem. Pieminēju arī propagandas rakstu Usedomas laikrakstā, kur bijām nosaukti par „Pomeranijas briesmoņiem"

Hēmels solīja ziņot par to div. kom. un ka turpmāk centīšoties to novērst.

Nākošās reizēs, ierodoties pulka stābā, H. bija pati laipnība pret mani. Div. kom. viņš tomēr nekā nebija ziņojis.

Šinī novietojumā btl. pavadīja pāris nedēļas, nodarbojoties ar ierakumu rakšanu un ierindas apmācībām. Laukos nedrīkstējām ierakties, tikai ežmalās. Atļāvu rotu kom. dot palīgā kaŗavīrus muižu īpašniekiem kartupeļu stādīšanai, kuŗi mums parādījuši savu laipnību. Par to saņēmām pretī kartupeļus un citus labumus. Puiši labprāt piedalījās talkās. Visi bija labi paēduši. Arī mūsu „draugs" barons ieradās pie manis lūgt kaŗavīrus palīgā kartupeļus stādīt. Viņa māsai visi lauki jau bija kārtībā. Atspēlējos tam ar tiem pašiem vārdiem, ko viņš man teica, noraidot to pie Landratamta. Tas aizgāja galvu nokāris.

Aprīļa sākumā pulks un II btl. saņēma pavēli pārvietoties uz Firstenberg a. Havel, apm. 80 km Z no Berlīnes. Pirms iziešanas uz jauno novietojumu pie manis bataljonā ieradās 3 vācu virsnieki no Berlīnes, kuŗi vervēja brīvprātīgos izplētņlēcēju vienībām — sabotieŗiem krievu aizmugurē. Viens no virsniekiem runāja latviski — laikam baltvācietis. Tie lūdza atļauju runāt ar kaŗavīriem.No savas puses uzstādīju kā pretprasību, ka tie drīkst runāt tikai par brīvprātīgiem pret krieviem, bet ne vervēt cīņai R frontē. Tas tika pieņemts. No bataljona pieteicās 27 vīri, kuŗiem bija apnikusi patreizējā dzīve un pazemojumi. Tie aizbrauca uz speciālo apmācības nometni. No šiem vīriem, cik man zināms, dzīvi palikuši tikai divi. Vienu no tiem, manu bijušo seržantu, sastapu Beļģijā gūstā, bet jau kā leitnantu. Otrs, viņa biedrs, palicis kādā pilsētā vienas vācietes „gūstā".

34. gren. p. stāba rotas kom. kpt. Edvīns Leimanis Firstenbergā, 1945. gada aprīļa beigās

1945. gada Lieldienās bataljons atradās lielā atpūtā Gross-Tuemin mežniecībā, pusceļā uz Firstenbergu. Šeit 24 bataljona kaŗavīri saņēma tiem par varonību piešķirtos Dzelzs krustus.

Divas dienas atpūtušies, devāmies uz Firstenbergu. Firstenbergā btl. novietoja skolā. Btl. stābu kādā viesnīcā. Arī pulka stābs novietojās Firstenbergā. I btl. novietojās Himmelfahrt'ā, dažus km no F. Šinī laikā pulkā atgriezās no slimnīcas bij. pulka komandieris pltn. Vīksne un II btl. kom. maj. Balodis. Pēdējais uzņēmās I btl. komandēšanu.

Maj. Hēmeli pārcēla uz Vīni par kaujas komendantu. Pulku pārņēma pltn. Vīksne. Firstenbergā btl. uzdevums bija taisīt tanku aizsprostus ezeru spraugās, uz ceļiem un rakt ierakumus gar Haveli — aizstāvēšanās pozicijai.

Firstenbergā biju padots pilsētas kaujas komendantam maj. Pišneram, kārtīgam kaŗavīram. Tas bija priecīgs par to, ka tagad viņa rīcībā ir reāls kaŗaspēks. Tika saformēts viens kaujas vads ltn. Rugāja vadībā, jo ieroču trūkums lielāku vienību neatļāva formēt. Tas tad nu arī bija vienīgais trieciena spēks.

Bataljonam bija jānes arī apsardzība pie dzc. stacijas, pārbrauktuvēm un

pilsētā atrodošās municijas fabrikas, papildinot landšturmistu sardzes. Šim nolūkam saņēmām pirmā pasaules kara franču parauga šautenes ar dažām patronām uz katras.

Aprīļa mēneša otrā pusē man bija jānodod jaunformējamai Januma kaujas grupai visi btl. esošie kareivji-instruktori dzelzskrustnieki, izņemot virsniekus, kuri varēja pieteikties pēc vēlēšanās brīvprātīgi. Btl. sastāvs stipri saruka. Virsnieki Berlīnes aizstāvēšanai pieteicās tikai divi.

Turpinājām ierakumu rakšanu. Pilsētas centrā pie pārbrauktuves atradās nokrautas apm. 400 tanku dūres, pie kuŗām bija uzraksts, ka tā pēdējā rezerve un to var izlietot tikai ar valstsmaršala Gēringa atļauju.

Kādā dienā, stacijā uz vagoniem ar krītu bija uzrakstīts: „Un mēs, vecie mērkaķi, esam jaunie ieroči!" (Landsturm).

Šinī laikā no Berlīnes ieradās tās viesnīcas īpašnieks, kuŗā atradās mans stābs. Tas sarunā ar maniem stāba vīriem izteicās, ka mēs varam pateikties Dievam, ka bijām izkļuvuši no ielenkuma. Viņi jau pagājušā gada oktobrī (1944. g.) Berlīnē bija mūsu divīziju norakstījuši zaudējumos. Šis kungs ieņēma augstu posteni Berlīnē, Vācijas mežu pārvaldē.

Tad pat, kādā dienā no div. stāba ieradās viens kaprālis — latvietis, kuŗš bija sūtīts pētīt karavīru noskaņojumu attiecībā pret R sabiedrotiem. Kaprālis negriezās pie vienību komandieriem, bet sasauca kultūras daļu priekšniekus manā stābā un sāka tos iztaujāt, nepiegriežot nekādu vērību manai klātbūtnei. Kādu laiku noklausījies tincināšanā, to pārtraucu. Pateicu kaprālim, lai tas pasaka div. kom., ka man pakļautajā btl. nav tādu, kas brīvprātīgi cīnīsies pret rietumniekiem. Bet ja tādi arī atrastos, kas mīl asus pārdzīvojumus un dēkas, tad arī ne vairāk kā 1 procents. Starp virsniekiem, varu galvot, tādu nebūs. Tādēļ lai viņš veltīgi netērē laiku, iztaujājot cilvēkus, kuŗiem ar karavīru noskaņojumu mazāk daļas nekā btl. un vienību komandieriem.

Otrā dienā div. kom. sasauca pulka stābā visu div. virsnieku sapulci. Tika strostēti latviešu virsnieki, ka tie nekur nederot. Kareivji esot labi, tāpat instruktori. Tādēļ vācu vadībai esot nodoms latviešu virsniekus nomainīt ar vācu virsniekiem. Sacēlām protesta vētru pret šo nodomu. Div. komandierim tika pateikts, ka latviešu virsnieki ir apmācījuši latviešu kareivjus un instruktorus. Ja tie ir labi cīnītāji, tad tas laikam gan būs latviešu virsnieku nopelns, bet ne vāciešu. Ja tagad latviešu virsnieku vietā nāks vācieši, tad šai maiņai būs katastrofālas sekas. Latviešu karavīrs vairs necīnīsies.

Beigās div. kom. pateica, lai pieceļoties tie virsnieki, kuŗi ar mieru cīnīties pret rietumiem. Neviens nepiecēlās. Tad lika piecelties tiem, kuŗi ar mieru turpināt cīņu pret komūnistiem. Visi piecēlās kā viens. Burks tikai noteica: „Nu, tad es jūs turu pie vārda. Bet tiem, kas klusībā koķetē ar angļiem-amerikāņiem, es varu pateikt, ka viņu nodoms neizdosies." Ar to sanāksme beidzās.

Aprīļa otrā pusē Firstenbergā ieradās arī Himlers. Tāpat cauri izbrauca 23 auto kolonnas pavadībā pats „Fīrers".

Vienā dienā saņēmu pavēli no kaujas komendanta nosprostot visas pārejas pār Haveli pilsētas robežās un apturēt kādu auto ar zināmām pazīmēm. Tanī automobīlī braucot kāds armijas virsnieks ar slepeniem dokumentiem uz rietumiem. Man deva tiesības šaut uz iekšā sēdētājiem, ja tie neapturētu automobili. Nodežurējām 24 stundas, bet ciemiņus nesagaidījām. Tie bija novirzījušies uz Rostokas pusi.

Aprīļa beigās krievi jau bija pietuvojušies Firstenbergai no A un arī no Berlīnes puses. Pulks saņēma pavēli doties gar Havelas malu uz Z. Pie Miritz ezera pagriezāmies uz R, lai dotos uz Goldbergu, kur ezeru spraugās bija jāieņem aizstāvēšanās pozicijas.

Pulka kom. pltn. Vīksne aizbrauca uz slimnīcu. Maj. Balodis ar kādiem 200 vīriem vēl palika Himelfārtā. Apbruņojumu mazliet papildināja ar automatiskiem ieročiem un tanku dūrēm, apm. 30—40 uz katru bataljonu. Par pulka komandieri iecēla maj. Balodi.

Netālu no Goldbergas mūs gandrīz panāca krievu tanki. Tie sekoja apm. 5 km atstatē. Goldbergā saņēmu pavēli, ka pulkam jānovietojas kādā ciemā A no Goldbergas. Tas bija 30. aprīlī. Pirmajā maijā bija paredzēts ieņemt aizstāvēšanās pozicijas pie G. atrodošos ezeru spraugās, ar 34. gren. pulku centrā. Pa labi aizstāvēsies 32. pulks ar pltn. Meiju, bet pa kreisi kāda vācu vienība. Eventuālā pozicija atradās mūsu novietojuma aizmugurē. Tā kā ciems un pilsēta bija vācu karavīru pārpildīta un apdraudēta no krievu tankiem, nolēmu ar pulku uz „savu galvu" pārcelties uz aiz ieņemamās pozicijas atrodošos mežu. Pa apkārtceļiem devāmies uz to. Otra pamatdoma bija mums nobriedusi jau sen, ka mēs vairs necīnīsimies, lai veltīgi nekristu latviešu karavīri. Bija ziņas, ka sabiedrotie jau bija pie Elbas. Tādēļ nolēmām pie pirmās izdevības pāriet pie tiem. Ar vienību priekšniekiem nolēmu, ka aizstāvēšanas pozicijas pie Goldbergas vairs neieņemsim, bet dosimies 1. maijā uz Šverīnu, kas atradās apm 80 km R no Goldbergas. Mums bija jātiek pāri Šverīnas kanālim, kamēr krievi nebija pārķēruši tiltus pār šo kanāli. Tāpat pusceļā uz Šverīnu bija viens kanālis pie Kiricas, kur jau krievi bija tuvu.

Tajā laikā vēl nezināju, ka tāds pat lēmums pieņemts 33. gren. p. no maj. Ķīlīša un div. stāba maj. Baumaņa. Ķ. bija sūtījis kādu leitnantu pie manis, bet tas nebija ieradies. Tāpat nezināju, ka maj. Ķ. pierunājis div. kom. cīņu vairs neturpināt, un ka mēs pāriesim pie rietumniekiem.

Nebija sakaru ar pulka kom. maj. Balodi, kas bija atpalicis un pulka kolonna bija jāvada man.

Aiz Goldbergas iznācu pie kāda ciema uz Šverīnas — Goldbergas šosejas. Šosejas sardzes žandarmi neļāva pulkam virzīties pa šoseju, pa kuru gāja vācu vienības, prasot speciālu atļauju no apgabala komendanta. Uzrakstīju pats pavēli it kā div. kom. uzdevumā un to parakstīja kāds no pulka virsniekiem ar vācisku uzvārdu. Tanī pavēlē man bija uzdots līdz plkst. 06.00 2. maija rītā sasniegt jauno div. komp. Šverīnas ezera D malā. Arī šis raksts ar visiem „putniņiem" pastiprināts neiespaidoja žandarmus. Mēs uz šosejas netikām.

Devos pie „šperres" priekšnieka, vācu lidotāju kapteiņa. Arī tas man sākumā nedeva atļaujas, bet viņš laikam nojauta mūsu slepeno nodomu. Pārgājām uz intimāku sarunu divatā pie lielas sienas kartes, kur noskaidrojām patreizējo stāvokli no abām pusēm, cik liela apvidus josla ir palikusi starp abām frontēm mūsu rīcībā. Tāpat noskaidroju viņam mūsu, latviešu, stāvokli, ja kritīsim krievu nagos. Pateicu atklāti savu nodomu. Mēs varējām virzīties arī pa apkārtceļiem un to viņš nevarēja man noliegt. Tāpat, ka mēs bijām sagatavojušies ar varu atbrīvot sev ceļu, ja tas būtu vajadzīgs. Beigās kapteinis piekrita man, ka kaŗš ir jau beidzies un būtu bezjēdzīgi vēl cīņu turpināt. Tad viņš deva pavēli ielaist pulku šosejas kolonnā, sirsnīgi atvadījāmies un es turpināju ceļu uz iepriekš izvēlēto mežu. Ciemā bija arī div. „Meldekopf". Tur nepieteicos. Ar tumsas iestāšanos sasniedzām mežu, kur apmetāmies atpūtā, lai paēstu vakariņas un turpinātu soļošanu uz Šverīnu.

Šeit mani panāca kāds div. stāba ziņnesis, kas pateica, ka man jāierodas „Meldekopfā". Tur kungi esot uztraukušies, kur palicis 34. pulks, kas izgājis cauri ciemam. Nolēmu ierasties izskaidroties ar tiem vīriem, kaut gan pulka virsnieki mani brīdināja, ka vācieši var pielietot vardarbību pret mani. Nozīmēju savu vietnieku un pavēlēju tam vest mūsu nodomu līdz galam, ja es līdz plkst. 22.00 neesmu atpakaļ. Div. ziņneša pavadībā devos uz „Meldekopfu". Tur man kāds vācu virsnieks noprasīja, kur atrodas pulks un kāpēc es neatrodoties div. kom. noteiktā vietā. Paskaidroju, ka esmu izvēlējies pulka novietojumu mežā aiz ieņemamās aizstāvēšanās pozicijas. Samelojos arī, ka pozicija jau izlūkota un ka rīt sāksim to ieņemt un nocietināt, kā tas div. pavēlē noteikts. Tad uz reizi vācietis man rādīja ar zīmuli uz kartes Šverīnas mežu un teica, ka pulkam jāsapulcējas tur. Domāju, ka man rīko lamatas un izlikos neko nesaprotam. Runāju tikai par savu meža stūri. Kad minētais virsnieks, kāds vltn., sāka jau trešo reizi atkārtot savu pavēli par sapulcēšanos Šverīnas meža DA stūrī, sāku saprast, ka ir noticis kaut kas sevišķs. Pateicu, ka saprotu. Ar to lieta bija nobeigta. Atvadījos un devos uz pulka novietojumu, ar atvieglotu sirdi. Ārpusē atlaidu div. stāba ziņnesi, kaprāli-latvieti, kuŗš aiz žoga stāvēja un vajadzības gadījumā būtu mani atbalstījis ar uguni. Sēdos divritenī un devos visātrākā gaitā uz pulku.

Sasniedzot pulku, tūlīt devu pavēli uzsākt gājienu. Tanī brīdī vēl nezināju, ka man dotā pavēle ir maj. Ķīlīša div. kom. iespaidošanas rezultāts. Tas noskaidrojās tikai mums sastopoties Šverīnas mežā.

Visu nakti no 1. uz 2. maiju pulks soļoja paātrināti uz Šverīnu. Kiritz'ai izgājām cauri pēc pusnakts. Krievi vēl tiltu nebija pārķēruši. Atviegloti nopūtos. Vēl atlikās tikai kanālis pie Šverīnas ezera, A no Šverīnas. 2. maijā ap plkst. 05.30 tuvojāmies šim kanālim. Šinī laikā mums uzbruka 3 krievu lidmašīnas zemlidojumā, apšaudot klāja ieročiem. Izklīdām apvidū. Zaudējumus cieta vācu vienības. Ap plkst. 06.00 sasniedzām tiltu pār kanāli. Tilts iepriekšējā dienā bija krievu bumbots. Tilta apkaimē bija sprāgušas kādas 4 bumbas. Viena tankete bija ietriekta tilta margās. Pārējā tilta daļa nebija bojāta. Plkst. 06.30 iegājām Šverīnas mežā. Visi pulka kaŗavīri jutās kā lielu

slogu novēluši, jo šinī nakts pārgājienā bijām veikuši turpat 80 km. Novietojāmies atpūtā meža vidū. Ap plkst. 09.00 man ienāca ziņas, ka mežā atrodas arī 33. pulks ar maj. Ķīlīti priekšgalā, apm 2 km no mana novietojuma. Devos pie viņa uzņemt sakarus. Tur arī noskaidrojās, kāda saruna ir bijusi ar div. kom. Burku un ka tā ir bijusi par cēloni man dotai mutiskai pavēlei no div. stāba vltn.

Tanī pat laikā konstatējām mūsu patreizējo stāvokli. Ziņas par angļu-amerikāņu frontes stāvokli bija tādas, ka tie jau pārgājuši Elbai un tuvojās mums. Nolēmām doties tiem pretī un, ja vajadzīgs, lauzties cauri ar kauju vācu ieņemtām līnijām. Izejas stāvokli nolēmām ieņemt 2. maijā plkst. 20.00 Šverīnas meža DR malā. Divīzijas mechanizētās vienības maj. Baumaņa vadībā vedīs izlūkošanu mūsu virzīšanās ceļā, bet 33. un 34. pulki padarīs pārējo darbu. Pēc tam šķīrāmies.

Atgriežoties novietojumā, pastāstīju saviem vienību komandieriem par pieņemto lēmumu. Visi piekrita šim plānam.

Ap plkst. 10.00 aizsūtīju savu sakaru virsnieku ltn. Kristsonu uz Šverīnu noskaidrot, kāds gaiss ir pilsētā. Tas atgriezies ziņoja, ka pilsētā visi koncentrācijas nometņu iemītnieki esot palaisti brīvībā un ka sabiedroto spēki tuvojoties Šverīnai. Viņš esot saticis kādu angļu leitnantu, no gūstekņu nometnes izlaistu. Tas teicis, ka esot ar mieru mums pakalpot, jo Šverīnā dzīvojošie latvieši esot viņam daudz palīdzējuši. Devu pavēli ltn. K. atgriezties pilsētā, uzņemt sakarus ar minēto angļu leitnantu un lūgt to būt par vidūtāju starp mums un sabiedroto vienībām, ja tie ienāktu pilsētā. Paskaidrot, ka mēs gribam padoties gūstā rietumniekiem. Ltn. Kristons aizgāja.

Devu paēst pusdienas un sagatavoties ev. gūstam. Liku noārdīt Waff. SS zīmotnes, noņemt miroņgalvas no cepurēm, izgriezt latvisko saulīti no zīmotnēm un to piešūt miroņgalvu vietā pie cepurēm. Tikko biju noskuvies, paēdis pusdienas un mani rīkojumi bija izpildīti, kad pulka novietojumā ieradās kāds amerikāņu džīps ar 2 seržantiem un ltn. Kristsonu. Stādījos tiem priekšā un izsacīju savu vēlēšanos padoties amerikāņu gūstā.

Vecākais seržants man pateica, ka viņam jau viss esot zināms. Viņš gribot, lai mēs nodotu visas pistoles, kas mūsu rīcībā. Pārējie ieroči viņus neinteresējot. Tos lai mēs sadauzot un aprokot. Plkst. 14.00 man jāuzsākot gājiens uz Šverīnu, vienību kārtībā, pa priekšu nesot baltu karogu ar 2 asistentiem. Viņu posteņi jau esot brīdināti par to. Mums tikai esot jāgādā, lai no vācu puses nenotiktu kādas provokācijas. Ltn. Kristsons palikšot kā ķīlnieks pie viņiem, kamēr mēs ieradīšoties Šverīnā norādītā vietā. Tad tie aizbrauca, ar pistolēm piekrautu džīpu.

Plkst. 14.00 uzsākām gūstā padošanās gājienu. Starplaikā neitralizējām mežā atrodošos, ar šautenēm apbruņotu vācu jauniešu grupu.

Plkst. 14.30 sasniedzām Šverīnas DA malu, kur jau mūs sagaidīja pirmie am. armijas pārstāvji — melnie. Arī daudzi cietumnieki svītrotos apģērbos stāvēja ceļmalā un pavadīja mūs naidīgām piezīmēm.

Man un pulka veterinārārstam vispirms „ami" noņēma kartes. Pēc kāda laika mūs visus, zirgos esošos, nosēdināja no kumeļiem un tos pārņēma nēģeri, lai sāktu džigitēt. Nonākot kādā laukumā, mums uzbruka kāda vācu lidmašīna zemlidojumā, šaujot ar lžm. Iekritu grāvī, bet kāds resns „amītis" uzgūlās man virsū. Biju laimīgs par šo aizsegu. Zaudējumus necietām. Lidmašīna ietriecās Šverīnas ezerā. Tas bija pašnāvnieks. Starp krieviem un „ami" bija palikusi tikai apm. 3 km plata brīva josla.

Šverīnā novietojāmies kādā laukumā, vienību kārtībā. Aiz dzeloņstiepulēm mūs nelika. Pāri ielai otrā pusē bija vācu vienības aiz dzeloņstiepļu žoga. Starp tiem bija arī div. art. diviziona karavīri ar kpt. Tūti priekšgalā. Tas mani lūdza, lai es mēģinot tos atbrīvot no vācu sabiedrības. Griezos pie tuvumā esošā „ami" virsnieka ar lūgumu, lai tas atļauj man izsaukt pie vāciešiem esošos latviešus. Tas tika atļauts. Virsnieks man noprasīja, kāpēc mēs valkājot vācu uniformas. Pateicu, ka patreiz tāds ir mūsu liktenis, jo mēs šo uniformu nevalkājam labprātīgi. Redzēju arī, ka minētais virsnieks iesita ar steku pa muguru vairākas reizes kādam vācu majoram un pateica: „Kaput! Kaput!"

Vienīgais starpgadījums bija, kad kāds nēģeris sāka aplasīt pulka karavīriem pulksteņus. Tūlīt griezos pie kāda „ami" instruktora. Tas kareivi izvadīja no laukuma ar kājas spērienu pa dibengalu. Ar to lieta bija izbeigta.

Vakarā saņēmām diezgan bagātīgu devu, arī šņabi. Par to bija parūpējusies kāda Šverīnas latviete, Oša kundze, kura ļoti labi runāja angliski. Trīs dienas nodzīvojām Šverīnā. Pēc tam pulks un pārējās pienākušās laviešu vienības tika nosūtītas uz apm. 16 km attālo Hagenavu, kur jau bija priekšā gandrīz visa 15. divīzija. Mūsu kara gaitas bija beigušās. Hagenavā nodzīvojām līdz 18. jūnijam, izbaudot visus gūstekņu priekus un bēdas. Pēc tam tikām nosūtīti uz Putlosu un vēlāk uz Beļģiju."

PIEZĪMES: Maj. Mežgrāvis pulku komandēja līdz 19. martam, maj. Hēmels līdz 29. martam, maj. Balodis līdz 1. aprīlim, no 1. līdz 27. aprīlim pltn. Vīksne, pēc tam atkal maj. Balodis, kas arī palika pulka pēdējais komandieris.

Pēc atgriešanās no slimnīcas 29. martā maj. Balodis tūdaļ pārņēma pulka komandēšanu no maj. Hēmela, starplaikā (kad pulku komandēja pltn. Vīksne) maj. Balodis bija I btl. kom., nomainot kpt. Brīvkalnu, kurš atkal uzņēmās I btl. kom. pienākumus 27. aprīlī. Šajā dienā pltn. Vīksne aizbrauca uz slimnīcu.

Pa atrašanās laiku Meklenburgā, pulku pārorganizējot, notika arī komandierru maiņas rotās, btl. stābos un citās vienībās. Piem., I btl. 23. martā rotu komandieri bija: 1. rt. — ltn. Šūpulnieks, 2. rt. — ltn. Rozītis, 3. rt. — ltn. Vītols un 4. rt. — ltn. Vilciņš. Vienu laiku 4. rt. komandēja arī vltn. Īlēns. I btl. stābā sev. uzd. virsnieka pienākumus pildīja ltn. Zommers. Tajā laikā I btl. atradās Tašendorfā (Taschendorf) un Gramelovā (Gramelow), ilgāku laiku uzturoties arī Himmelfortā (Himmelfort), kur atradās arī btl. stābs.

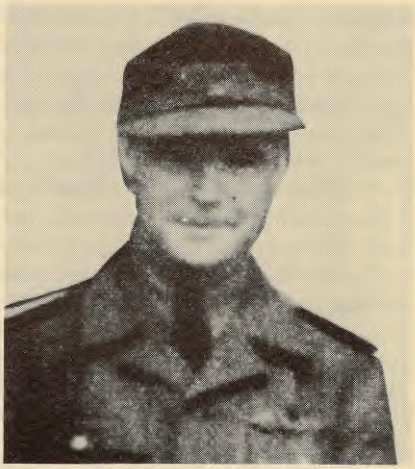

34. gren. pulka pēdējais komandieris majors Pēteris Balodis

Par savām pēdējo nedēļu gaitām maj. Balodis savās atmiņās stāsta, ka viņš 25. martā atgriezies no slimnīcas un pieteicoties div. stābā, saņēmis rīkojumu no div. Ia ierasties 32. gren. pulkā, kur tam būšot jākomandē btl. Dažas dienas vēlāk viņu tomēr pārcēla atpakaļ uz 34. pulku, pavēlot pārņemt pulka komandēšanu. Pēc dažām dienām atgriezās īstais pulka kom. pltn. Vīksna (no slimnīcas) un maj. Balodis stājās pie I btl. komandēšanas.

Maj. Baloža stāsts ir šāds:

„Pulks pārvietojās uz Firstenberg-Himmelpfort rajonu, sakārtojās, sāka apmācības, galvenā kārtā tomēr nodarbojās ar aizstāvēšanās poziciju izbūvi. Traucēja ienaidnieka lidmašīnas itin zemos lidojumos. Droši vien izdarīja foto uzņēmumus. Neviens viņas nopietni netraucēja.

Lieldienās kaŗavīri gāja Himelpfortas baznīcā. Baznīca bija pārpildīta un vācu mācītāju pārsteidza, ka kaŗavīri ar šādu uniformu iet baznīcā. Un pat

---

Majors Pēteris Balodis dzimis 1907. gada 21. jūnijā. Beidzis Rīgas pils. I vidusskolu 1928. gadā un Latvijas kaŗa skolu 1930. gadā, pēc kam dienējis 1. Liepājas un 6. Rīgas kājn. pulkos. Studējis LU tautsaimniecību. 1938. gadā iecelts par AEV Rīgas nod. priekšnieka palīgu un 1939. gadā par AEV Rēzeknes nodaļas priekšnieku. 1940. gadā paaugstināts par kapteini. Kopš 1943. gada Latviešu leģionā, sākumā div. stābā, vēlāk 34. gren. pulkā. Par kaujas nopelniem apbalvots ar DzKr. II un I šķiru. Viņš ir pēdējais 34. gren. pulka kom. un vienīgais no latviešu 15. div. pulku kom., kuŗam kā pēdējam pirms nonākšanas gūstā, iznāca tikties ar 15. div. kom. Miris 1.1.78.

virsnieki! Kad pastāstīju viņam lietas būtību, viņš saprata un bija mums, latviešiem, ļoti labvēlīgs. Tāpat ciema iedzīvotāji. Vēl lielāku pārsteigumu mācītājam sagādāja, kad viņam pasniedzu dievkalpojuma kolekti, izlietošanai pēc viņa ieskatiem. Latviešu kaļavīri nebija skopojušies. Reichsmarku bija liela kaudze un tā vien likās, ka mācītājs tik lielu čupu naudas redzēja pirmo reizi.

27. aprīlī maj. Balodim uzdeva pārņemt 34. pulka komandēšanu. Pltn. Vīksni nosūtīja uz slimnīcu vecā galvas ievainojuma dēļ. Stāvoklis stābā izskatījās nervozs. Ienaidnieks tuvojās, bet precīzu ziņu nebija.

Tajā pašā reizē saņēmu pavēli pulka II bataljonu, kuru komandēja maj. Mežgrāvis, sūtīt uz aizmuguri. II btl. ieroči nododami tām pulka vienībām, kuras paliks uz vietas. Maj. Balodim ar pulka stābu un dažām šķidrām vienībām bija jāpaliek uz vietas, jānosprosto ceļi, kuri veda caur Firstenbergu un Himelpfortu, tā sedzot atejošās divīzijas vienības.

Atceļā no div. stāba uz pulka stābu, iegriezos II btl. komandpunktā un atdevu maj. Mežgrāvim pavēli par atiešanu. Teicu, ka ieroči, pēc div. komandiera pavēles, jāatstāj pulka vienībām, kuras paliek uz vietas. Saprotams, maj. Mežgrāvis cēla iebildumus. Sarunās izstrādājām kādu kompromisu, lai mums nevarētu pārmest pavēles nepildīšanu, kautkas tika dots, kautkas tika atstāts un ar to lieta bija nokārtota. Pēc šīs pavēles atdošanas mēs ar maj. Mežgrāvi kā aktīvi kaļavīri vairs netikāmies. Tikāmies tikai tad, kad bijām jau gūstekņi.

Maj. Balodis ieradās pulka stābā Firstenbergā un brīdināja padotās vienības no krišanas krievu gūstā, vajadzības gadījumā rīkoties pēc pašu iniciātīvas. Sakarus varēja uzturēt tikai ar ziņnešiem. Arī tie tika aizturēti no dažādām amatpersonām, bieži uzdevumu neizpildījuši.

Ar to izskaidrojams arī tas, ka maj. Mežgrāvis lielāko 34. pulka daļu noveda gūstā.

34. gren. pulka kom. maj. Balodis palika bez priekšniecības, jo divīzijas stābs klusēja, arī atrast to nevarēja un, ņemot no vienas puses, tas bija labi. Tas deva daudz vairāk rīcības brīvību, kas tajos apstākļos bija tik nepieciešama. Firstenbergā ieradās kāda vācu „Luftwaffes" vienība un uzstādīja stacionārus lielgabalus. Tie bija nomontēti no kuģiem un tagad atkal tika uz koka slīperiem uzskrūvēti. Tas vēl vairāk pastiprināja bezcerīgo stāvokli.

Baidoties no ienaidnieka lidmašīnu uzbrukuma pilsētai, 34. gren. pulks savu komandpunktu pārcēla ap 2 km uz aizmuguri. Tas notika 29. aprīlī.

Te naktī pienāca pavēle pulka komandierim ierasties kādā korpusa stābā (tā es domāju).Maj. Balodis kopā ar ltn. Innus un dažiem apbruņotiem ziņnešiem ieradās tur, sastapa kādu jaunu vācu ģenerāli. Tas laipni sasveicinājās ar ieradušamies un aizgāja atsevišķā istabā, piebilzdams, ka uzdevumu mums dos viņa stāba priekšnieks. Tas bija majora dienesta pakāpē.

Uz kartes ierādījis 34. pulkam jauno aizstāvēšanās poziciju, viņš jautāja: „Ist es klar?" Uz to maj. Balodis paskaidroja, ka uzdevums ir gan skaidrs,

bet rīcībā ir mazi spēki un mums nav municijas, jo apbruņojums ir itaļu, tātad vajadzīga itaļu municija. Ziņnešiem bija līdzpaņemtas itaļu šautenes, kuŗas tie nodemonstrēja. Sākās itaļu municijas meklēšana, bet kad to neizdevās nekur atrast, tad dotais uzdevums arī tika anulēts un mēs laimīgi tikām no šī stāba laukā.

Pulka stābā bija ienākusi informācija, ka Himelpfortā novietotās 34. p. vienības bija nomainītas no vāciešiem un atradās ceļā uz aizmuguri. Tāpat uz aizmuguri uzsākušas kustību vienības no Firstenbergas un apkārtnes kpt. Riekstiņa un kpt. Jaunliniņa vadībā

30. aprīlī maj. Balodis nolēma uzmeklēt leģiona ģenerālinspekcijas stābu, lai iegūtu kādu informāciju, kā rīkoties. Varēja redzēt, ka bija jau pienākušas kaŗa pēdējās dienas. Visi ceļi kaŗaspēka un bēgļu pilni.

Ģenerālinspekcijas stāba atrašanās vieta nebija zināma, bet to cerējām atrast Šverīnas pilsētā. 30. aprīļa vakarā noklausījāmies ziņu par Hitlera nāvi. 1. maijā maj. Balodis (viņa automobilī brauca arī pulka adjutants kpt. Tīdemanis un pulka 02 ltn. Innus) uz kāda meža ceļa sastapa vienu divīzijas artilerijas vienību kpt. Tūtes vadībā. Kpt. Tūte zināja teikt, ka divīzijas komandieris esot nolēmis vairs nekaŗot, bet padoties gūstā. Esot pavēlējis visiem latviešu pulku komandieriem sapulcēties divīzijas stābā. Stāba atrašanās vietu norādīja uz kartes. Kpt. Tūte arī paskaidroja, ka, cik viņam zināms, majori Baumanis un Ķīlītis šai pavēlei neklausīšot. Kur viņi patreiz atrodoties, kpt. Tūte nezināja. Maj. Balodis nolēma ierasties divīzijas stābā. Divīzijas stābs bija sapulcējie skādā meža stūrī. Div. komandieris bija priecīgs, ka ieradies maj. Balodis un izteica viņam cildinošus komplimentus, tajā pašā laikā būdams sarūgtināts, ka nebija ieradušies majori Baumanis un Ķīlītis. Tā esot neuzticības pazīme.

Nekavēdams laiku, div. kom. Burks paziņoja, ka viņš nolēmis padoties gūstā, bet tikai angļu gūstā, un jautāja manas domas.

Pirmā mirklī baidījos atbildēt, ka arī es domāju padoties gūstā, bet kad izejas vairs nebija, tad arī to pateicu. Piemetināju gan, ka esmu ar mieru padoties katrā gūstā, izņemot krievus. Divīzijas komandieris izrādīja apmierinātību un saprašanu un teica, ka tādā gadījumā mūsu ceļi šķiras. Uz šķiršanos izdzērām pa glāzei konjaka, sirsnīgi atvadījāmies un vēlējām viens otram laimīgu tālāko ceļu.

Atvadīšanās formālitātes nu bija nokārtotas.

No tā paša meža stūŗa novērojām, ka pa netālo ceļu brauca visādi kaŗaspēka rati, lielām baltām piecstūrainām zvaigznēm. No šīm zvaigznēm pirmā mirklī sabijāmies — domājām krievi. Bet tad gudrākas galvas zināja teikt, ka tās ir amerikāņu armijas nozīmes. Kopā ar ltn. Innusu devāmies no meža laukā, pāri laukam, lai uzņemtu sakarus ar amerikāņu armijas vienībām. Tūlīt ar „džīpu" mums piesteidzās kāds amerikāņu virsnieks. Mēģinājām tam iestāstīt, kas mēs esam un kur mēs esam. Kāds vācu virsnieks pildīja tulka pienākumus. Amerikāņa atbilde bija: ejiet atpakaļ pie saviem cilvēkiem un gaidiet tālākus rīkojumus. Tā arī darījām. Atpakaļceļā uz mežu sastapām divī-

zija stābu. Tas bija sasēdies mašīnās un brauca virzienā uz amerikāņiem. Div. kom. jautāja, kā mums gājis, vai ir kādi rīkojumi u.t.t. Uzzinājis, ka tie ir amerikāņi, div. kom. teica, ka tad viņš mēģinās tikt pāri Elbai. Tā viņi aizbrauca pa to pašu ceļu, pa kuru kustējās amerikāņu kolonna, tikai pretējā virzienā.

Pieminētā meža stūrī atradās arī kāda divīzijas transporta vienība jeb daļa no tās.

Pievakarē pie mums ieradās daži amerikāņu karavīri un tos, kam bija auto, rīkoja no meža ārā, automobiļus novietojot vienu otram blakus. Apiešanās bija pieklājīga. Kāds melnais amerikāņu karavīrs, izdarījis, kas viņam jādara, man pat pateica „good night!"

Nakti nosnaudām automobīļos un nākošā dienā, t.i. 2. maijā, tika dota pavēle braukt R virzienā, sekojot amerikāņu mašīnai.

Brauciena ceļa mērķis izrādījās Hagenavas lidlauks. Te bija iekārtota gūstekņu savākšanas nometne. To sasniedzām tajā pašā dienā ap pusdienas laiku. Nākošās dienās sāka pienākt divīzijas pārējās vienības.

Tā kā pastāv domu dažādība par to, vai vācu vadība kara beigu posmā gribēja no latviešu karavīriem atbrīvoties, atstāstīšu gadījienu, kuram biju pieaicināts klāt kā liecinieks. Tas notika aprīļa vidū 1945. g. Tiešu datumu nevaru minēt, jo nekādas dienas grāmatas nav manā rcībā. Biju 34. pulka I bataljona komandieris. Bataljons, galvenā kārtā, atradās Himelpfortas rajonā un šinī pašā ciemā atradās arī mans komandpunkts. Šeit atradās arī dažas divīzijas stāba nodaļas.

Tiku no divīzijas stāba brīdināts, ka divīzijas komandieris SS-Oberführers Burks ir ceļā uz Himelpfortu. Sagaidīju viņu uz ceļa. Nodevu attiecīgo ziņojumu. To noklausījies, divīzijas komandieris man pamāja, lai es sēstos viņa automobilī. Piebraucām pie div. stāba daļas, tā sauktā „Abteilung V/Fünf/" Ceru, ka nemaldos.

Toreiz šajā daļā strādāja SS-Stubaf. Petters un O-Suf. Otts. Abi vācu virsnieki. Paaicinājis šos pieminētos virsniekus atsevišķi, divīzijas komandieris tiem deva pavēli braukt uz Svinemindi un gādāt kuģus, ar kuriem 15. divīzijas karavīrus pārvest uz Kurzemi. Par darbības gaitu tekoši informēt divīzijas stābu.

Nobeidzot savu pavēli, divīzijas komandieris vēl cieši piekodināja, ka šī pavēle ir noteikti jāizpilda un pieminētie virsnieki esot par to atbildīgi. Ja tas tā nenotiks — „Ich werde Sie überleben!" To pateicis, divīzijas komandieris aizbrauca.

Pieminētos abus vācu virsniekus pazinu jau no Krievijas cīņu laika, kad pats ar tiem kopā strādāju divīzijas stābā un mūsu attiecības bija draudzīgas. Pārrunājām jauno situāciju. Pavēle bija jāpilda. Tomēr bija jāglābj arī 15. div. karavīri. Tāds bija arī vācu virsnieku uzskats. Sūtīt toreiz karavīrus uz Kurzemi, nozīmēja tos nosūtīt krievu gūstā. Norunājām, ka SS-Stubaff. Petter's un SS Ostuf. Ott's Svinemindē pielietos tādu taktiku, lai transportkuģus nedabūtu. Tā viņi aizbrauca un pazuda uz dažām dienām.

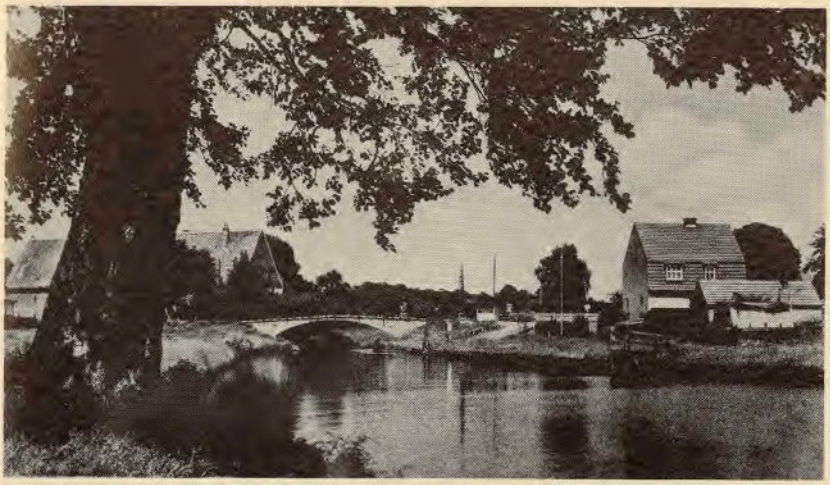

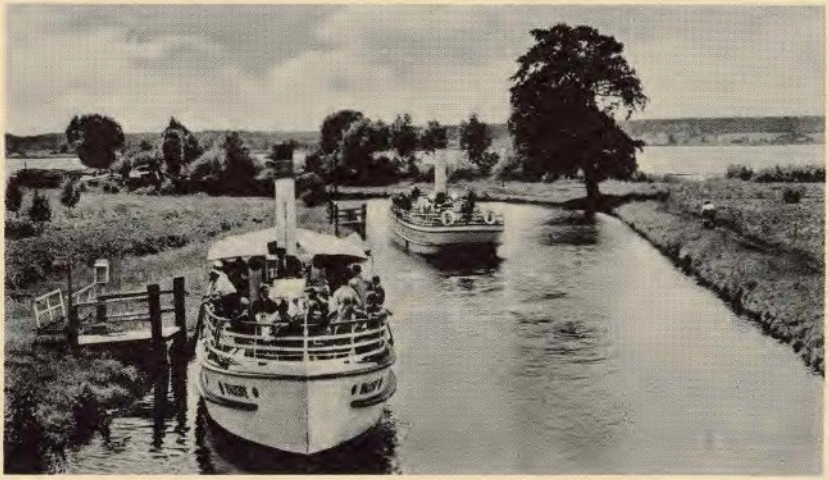

Ainas no Himelpfortas, kur bija novietots 34. gren. p. stābs un dažas vienības kara pēdējās dienās

34. gren. pulka novietojuma vieta Himelpfortā, Meklenburgā. Šī vieta atrodas resp. ietilpst Havelas kanāla sistēmā

Kad minētie virsnieki atgriezās divīzijā, tie ziņoja, ka transportkuģu ostā nav. Pie tam Svineminde apstrādāta arī no lidmašīnām.

Cik man zināms, ar to šī akcija arī izbeidzās. Galvu, par neizdošanos, neviens nezaudēja.

Bez šaubām, šī pavēle nāca no augstām vācu iestādēm, bet no kādām, tas man nav zināms. Divīzijas komandieris arī bija tikai loceklis ķēdē."

Par pllka aizmugures dienestu (trosu) gaitām pēc iznākšanas 5. februārī Hameršteinā pulka vet. ārsts-ltn. Ķikāns stāsta:

„6. februārī devāmies uz Francenhofu (Frantzenhof), jo baidījāmies, ka maj. Mēders mums nenoņem pajūgus vai nepiedala kādai citai karaspēka daļai. Francenhofā tross palika 3 dienas. Kā par pārsteigumu te iedzīvotāji bija ļoti laipni. 10. februārī uzsākām virzīties pa ceļu Krumenzē — Petersvalde — Pr. Frīdlande uz Grīnavu. Pēc dienas turpinājām pa ceļu Misina — Damnica — Augusthofa (sk. 2. schēmu). No šejienes devāmies uz Šlochavu, tālāk uz Stolcenfelde (Stolzenfelde). Tad nāca pavēle doties atpakaļ uz Hamersteinu. 16. februārī arī to sasniedzām. Apkārt valdīja chaoss, par ienaidnieku ziņas bija trūcīgas, ceļi pilni ar vācu civīlbēgļiem. Arī sakaru ar pulku nebija, līdz 19. febr. uzzināju, ka pulka stābs ir novietots Krumenzē. 26. febr. devāmies uz Kl Kidde, tad uz Soltnicu. Te mūs pārsteidza krievu tanki. Milzīgā steigā bēgām uz Neustetinu, pazaudējot arī vairākus pajūgus un

zirgus. Neustetinā nevarējām palikt, jo pilsētiņa bija līdz pēdējam pārpildīta ar kaŗaspēka vienībām un bēgļiem. Te no div. Ib (div. stābs bija novietojies kādā ciemā pie pilsētas) pavēlēja mums doties nekavējoši tālāk uz Cīlkenhāgenu, Kolacu un Lasbeku (Zielkenhagen — Kollatz — Lasbek). Pa ceļam kādā ciemā satikām vltn. Gaujmalieti ar div. 2. brauc. eskadronu, tālāk tad arī braucām kopā. Ceļš bez apstāšanās veda pa mazākiem ceļiem, jo lielākie bija pārpildīti ar kaŗaspēka kustībām. Te 1. martā mūs atkal pārsteidza krievu tanki. Tālāk caur Boisinu braucām uz Belgardi, lai dotos uz Trepkovu, bet ceļu jau bija pārķēruši krievu tanki. Tad vienu nakti braucām gandrīz rikšos (cik nu zirgi varēja turēt) uz Kerlinu, Pablotu, Bartinu, Degovu (Koerlin, Pabloth, Bartin, Deggow) un no rīta jau tuvojāmies Kolbergai. Krievi vēl pilsētu nebija ieņēmuši, bet to apšaudīja tanki. Tankus apkaŗoja vācu lidmašīnas. Bija liels apjukums un daudzi pajūgi, kopā ar civīlistiem devās atpakaļ uz Keslinu (Koeslin), arī daļa no div. un pulka trosiem. Tie arī mums pazuda uz visiem laikiem.

Te transporta vienību vadību pārņēma maj. Ķīlītis un visu vairumu arī izdevās izvest no pilsētas gar jūrmalu."

Tik tālu ltn. Ķikāna stāsts. Pulks bija stipri cietis, g.k. kaŗavīri un vezumi bija izklīdināti: piem. 7. martā pulka kom. rīcībā bija tikai 70 vīru un 8. martā pulka kom. ienāca ziņas, ka viss pulka tross iznīcināts.

Par šo laiku savas atmiņas uzrakstījis arī pulka vec. veterinārārsts vltn. Vilis Roga, kuŗš kopš Hameršteinas bija nozīmēts par transporta kolonnas priekšnieku, kaut patiesībā to vadīja ltn. Ķikāns kopā ar ltn. Kumermani. Rogas stāsts pilnā mērā apstiprina to pašu, ko stāstījis ltn. Ķikāns.

Pēc ierašanās Meklenburgā, kad uzsāka pārformēt 15. div. vienības, nezināmu iemeslu pēc, div. stābs bija izlēmis 34. gren. pulku izformēt, tā kaŗavīrus pārskaitot uz citām vienībām. Patiesībā vācu vadības nolūks bija izformēt visus latviešu pulkus, radot no tiem t.s. maršbtl., kuŗus tad pa vienam nodot attiecīgo kaujas iecirkņu komandieru rīcībā kā papildinājumus. Tas būtu nozīmējis 15. divīzijas galu. Tad iejaucās ģenerālinspektora stābs un šādu rīcību novērsa. Par to liecina arī šī vplkv. Silgaiļa vēstule div. kom. Burkam.

Latviešu SS -brvprātīgo leģiona ģenerālinspekcija

Gistrovā, 1945. g. 25. martā

Augsti godātais Oberfīrer!

Esmu informēts, ka pastāv nodoms likvidēt 34. gren. pulku. Ka 34. gren. pulks pēdējā laikā nav sevi tā parādījis, kā citas divīzijas daļas, ir galvenā kārtā pierakstāms apstāklim, ka pulka komandieris pltn. Vīksne bijis ievainots un pulkam nav radies neviens pastāvīgs komandieris.

Tagad pēc pulka komandiera pltn. Vīksnes izveseļošanās un atgriešanās divīzijā, no latviešu puses ir ļoti vēlams, ka 34. gren. pulku nevis likvidē, bet uzstāda no jauna.

Es esmu pārliecināts, ka pltn. Vīksnem izdosies pulku atkal tā izveidot, lai uz to varētu paļauties.

Cerībā, ka Jūs manam, tā visa leģiona vēlējumam attiecīgi rīkosaties, sirsnīgi sveicinot

Jūsu
(A. Silgailis)

15. Div. komandierim
SS-Oberfīreram Burk'am

34. gren. pulka skaitliskais sastāvs 1945. gada 26. aprīlī bija šāds:

Vienības	virsnieki	instruktori	kareivji
P. stābs	9	5	22
Stāba rota	6	31	144
I bataljons	17	97	523
II bataljons	19	96	530
3. div. sap. btl., rota, (kuŗa bija piedalīta pulkam)	2	18	114
Kopā	53	247	1333
No tiem bija: latvieši	51	239	1333
vācieši	2	8	

Zirgu skaits:	pulka stābā	6
	St. rotā	17
	I btl.	18
	II btl.	13
	Kopā	54

Tas bija viss pulka stiprums, kāds 2. maijā arī nonāca sabiedroto gūstā.

15. div. Izlūku btl.

(LETT. SS-FUESILIER-BATAILLON 15)

1944. gada 8. novembrī, pēc atgriešanās divīzijā no btl. kom. kursiem par 15. divīzijas izlūku btl. komandieri nozīmēja maj. Vili Hāzneru.

Savās atmiņās (grāmatā Varmācības torņi, 1977. g.) maj. Hāzners stāsta:

„No jauna saformētais 15. divīzijas fizilieru (izlūku) btl. man nebija svešs. Vienīgi kadri man nebija pazīstami, bet paša btl. vīri man, kaut pavisam īsu laiku, jau reizi bija padoti. Tās bija dažas dienas augusta sākumā, kad Valmierā izdarīja mobilizāciju un Brenguļos saformēja 32. gren. pulka III bataljonu.

Brenguļos toreiz btl. komandēja vltn. Jānis Cubins. Viņš savās atmiņās stāsta, ka tajā laikā Brenguļos esot darbojusies otrā iesaukšanas komisija (pirmā bija Valmierā). Iesauca 1925/26. gadā dzimušos jaunekļus un nedaudz instruktorus , pie kam iesaukšanas komisijas darbs nobeidzies jau 9. augustā, pieņemot btl. ap 650 vīru. Cubins visus tos bija sadalījis 4 rotās un lai jaunajiem zēniem paliktu kaut nosaukumos dzimtās puses siltums, viņš tās nosaucis par Valmieras, Valkas, Smiltenes un Rūjienas rotām. Šis nosaukums pastāvēja bataljonā visu laiku. Man pārņemot šo bataljonu, gan dažus nosaukumus grozīja. Patiesībā tie pastāvēja vienīgi pašu vajadzībām, jo uz ārpusi dienesta sarakstos visas vienības nesa attiecīgos numurus. Rotas tajā laikā komandēja iesauktie instruktori, jo Cubins Brenguļos bija ieradies viens pats, kopā ar pulka dažām transporta vienībām, no pēdējām izraugot vajadzīgos pavārus, rakstvežus, rēķinvežus un citus amata vīrus, btl. saimniecisko pienākumu veikšanai. No Brenguļiem btl. devās ar vilcienu uz Rīgu 9. augusta pievakarē, Rīgā iebraucot 10. augusta rītā. Pa ceļam ešelonam Cēsīs vēl pievienojās citi jauniesauktie. Ešelons palicis Braslas stacijā un kad bijuši nokārtoti uztura un citi pārvietošanās uz Vāciju jautājumi, tad uzlādēšanās kuģī DONAU notikusi 10. augusta pēcpusdienā un Rīga atstāta tās pašas dienas vakarā. Uz kuģa bijuši arī vēl vācu karavīri un daļa no 15. divīzijas stāba.

Atstājot Rīgas Daugavas krastmalu, puiši nodziedājuši mūsu valsts himnu, bet braucot gar pili — „Nu ardievu, Vidzemīte". Kuģis pa nakti palicis Daugavgrīvā un kustība uz Vāciju uzsākta 11. augusta rītā mazā gaismiņā, pie kam šo transporta kuģi pavadījušas 3 apsardzības vienības. Danciga pie Neufahrwasser sasniegta 12. augusta pēcpusdienā. Nakts pavadīta jūrmalas kāpās, nākamā dienā notikusi atutošana un 13. augusta vakarā viss btl. sasē-

dināts vilcienā, ar gala mērķi Sofienvalde, kur ieradušies 14. augusta priekšpusdienā. Šis btl. tajā laikā bijis pirmais šī ciema latviešu iemītnieks. Visas barakas jau bijušas iekārtotas ar attiecīgu inventāru. Visu laiku btl., kopš Rīgas, pavadījis kāds vācu kapteinis (SS Hauptsturmfuehrers), kuŗš gan rūpējies vienīgi par apgādi ar uzturu, ietērpu un ieročiem. Btl. komandēšana palikusi vltn. Cubina rokās. Tā arī visa audzināšana, iespējamā apmācīšana un organizācija bijusi viņa ziņā. Katru vakaru tikusi izdarīta vakara junda, pēc Latvijas armijas parauga, plkst. 21.00, btl. nostādot ar fronti uz dzimtenes pusi un dziedot abas mūsu armijas jundas dziesmas. Lielas grūtības bijušas ar apmācībām, jo nav bijis ne drēbju, ne apavu, ne i eroču, tomēr darīts viss, kas šādos apstākļos iespējams: savrupēja apmācība, ierindas mācība, maskēšanās, piemērošanās apvidum, sargu pienākumi, iepazīstināšana ar ieročiem, kādi bijuši līdzi vecajiem kareivjiem un citi pirmapmācības sākumpriekšmeti. Ik dienas notikusi vingrošana, dažādi vieglatlētikas vingrinājumi un peldēšanās. Gara stāvoklis puišiem bijis labs un uzturs arī apmierinošs.

Pēc šādas pirmapmācības, apm. pēc trim nedēļām, sācis pienākt ietērps un apavi. Ieradies arī jauns btl. komandieris — vltn. (SS Obesrsturmfuehrer) Valjē un bariņš vācu instruktoru. Viss nu sācis ritēt pēc vācu drilles un ar vācu komandām. Valjē arī pateicis, ka šī vienība būs nākamais divīzijas izlūku btl. Valjē arī lūdzis Cubinu palikt btl. par viņa palīgu un tāpat kā latviešu instruktoriem palīdzēt apmācībās pārvarēt valodas barjēras un izpildīt tulku lomas. Cubinam arī viņš lūdzis turpināt izpildīt visus audzināšanas uzdevumus, paskaidrojot, ka šis ir vienīgi pārejas laiks, ka komandieri būs citi un viņam tāpat neesot lielas izpratnes par latviešu puišu mentālitāti. Valjē, pēc rakstiem, bijis ļoti enerģisks un darbīgs. Viņš prasījis daudz padomu Cubinam un attiecības ar vācu instruktoriem arī izveidojušās ciešamas.

Pēc dažām nedēļām pienākušas arī šautenes un apmācības intensivitāte vēl kāpinājusies. Tad arī Valjē bataljonu atstājis un tā vietā stājies kpt. Pomrēns (SS Hauptsturmfuehrer Pomrehn). Oktobŗa sākumā arī Cubins btl. atstājis un devies uz savu pamatpulku — 32. gren. pulku.

Pomrēns izl. btl. bija komandējis līdz manis iecelšanai viņa vietā. Pomrēnu pazinu jau no Krievijas kaŗa laukiem. Bija nevien izcils kaŗavīrs, bet arī labs latviešu draugs. Viņš un pirms tam vltn. Valjē nebija mūsu puišus pārāk tramdījuši, kaut gan straujais apmācību temps un vācu instruktoru dresūra bija mūsu jaunajiem vīriem pasveša. Uzturs pie šādām fiziskām piepūlēm augošiem zēniem bija pavājš un tā savus nākamos vīrus atradu diezgan nodzītus.

Komandējošais sastāvs mani pazina no Krievijas cīņu laikiem. Visu laiku btl. bija arī iepotēts uzskats, ka izl. btl. ir divīzijas izlases vienība un tā man

nebija ne mazāko grūtību ieiet jaunajā komandiera amatā. Izrādījās, ka visi arī bija gaidījuši latviešu tautības komandieri.

Pomrēns arī bija priecīgs, ka varēja amatu nodot man. Viņš atgriezās divīzijas stābā un domāja, ka turpmākā dienesta saskarē ir labi, ja viņa sagatavotu btl. pārņem viņam pazīstams virsnieks un piemērots kollēga.

1944. gada 8. novembra pēcpusdienā ierados izlūku btl. novietojumā. Tās pašas dienas vakarā Sofienvaldes tuvumā notika divīzijas kaŗavīru svinīgais solījums. Šis atšķīrās no parastiem mūsu kaŗavīru solījumiem ar savu svinīgi latvisko nacionālismu un bija mums priecīgs pārsteigums.

Pēc solījuma divīzijas virsnieku klubā bija maza „partija", kuŗu atstājot jau vēlā vakarā dodamies naktsguļai uz savu jauno vienību, iekūlos tādā tumsā, kādu vēl savā mūžā nebiju piedzīvojis un tikai pēc nojautas atradu ceļu uz btl. novietojumu.

Ar nākamo rītu mums visiem, btl. komandieru kursus beigušajiem, bija piešķirts 7 dienu atvaļinājums. Pāris dienas paciemojies pie ģimenes Bērentā, devos uz 32. gren. pulka stābu, kur man bija vēl jānokārto pulka nodošanas lietas, jāparaksta manā prombūtnes laikā sagatavotās pulka pavēles, jāsaved kārtībā mani kaŗavīra personības dokumenti, jāpievāc sava kaŗavīra mantība, jānokārto ziņneša pārvietošana līdz ar mani uz izl. btl. un vēl dažas citas lietas. Pltn. Celle vēl nebija atgriezies no pulka komandieru kursiem un tā visas lietas izkārtoju ar adjutantu ltn. Zaķi.

Pie izlūku btl. pieņemšanas stājos 16. novembrī. Trijās dienās paspēju sīki iepazītes ar btl. kaŗavīru apmācības stāvokli, jo 17. un 18. novembrī apmācību skati izdarīja divīzijas komandieris . Kā viesis — novērotājs piedalījās leģiona ģenerālinspektors ģen. Bangerskis, kopā ar leģiona stāba apmācības daļas priekšnieku maj. Augstkalnu. Bataljona kaŗavīri bija ļoti labi sagatavoti savrūpējā un grupas apmācībā, par ko kpt. Pomrēnam izteicu atzinību. Pomrēns bija tiešām veicis lielu darbu.

Bataljona pieņemšana notika 18. novembrī plkst. 15.00, reizē noturot arī valsts svētku piemiņas brīdi. Ar nākamo dienu, kuŗa btl. vīriem bija pirmā brīvdiena visā apmācību laikā Vācijā, pārkārtojām jundas kārtību, padarot to ceremonialāku, izveidojot laukuma malā lielu ugunskuru (ikvakarus) un izdarot svinīgu karogu nolaišanu.

Ar to pašu dienu bataljonu, gan vienīgi iekšējām vajadzībām, nosaucām par Tālavas izlūku btl., rotas nosaucot (nedaudz mainot, pēc pašu kaŗavīru vēlēšanās, vltn. Cubina ievestos nosaukumos, btl. formējot vēl Brenguļos) 1. par Valkas, 2. — Smiltenes, 3. — Valmieras un 4. — par Burtnieku.

Reizē ar mani btl. atgriezās arī latviešu virsnieki — rotu un zemāko vienību komandieri. Rotu komandieri bija: 1. rotā — ltn. Lejiņš, 2. — ltn. Krieviņš, 3. — kad. Vārpiņš un 4. rotā — vltn. Makovskis. Bataljona adju-

tants bija ltn. Rudzītis un sakaru vada komandieris v.v. Briedītis. Btl. saimniecības virsnieks bija ltn. Zaļums un btl. ārsts-ltn. Dr. Jansons.

Neilgi vēlāk btl. ieradās vltn. Krūka, kuŗš stājās pie 3. rt. komandēšanas, bet kad. Vārpiņš pārgāja uz 4. rt. par smago mīnumetēju vada komandieri."

Par btl. turpmākām gaitām Leģiona archīva vajadzībām vltn. Janelsiņš iesniedzis šādu pārskatu:

(Šajā pārskatā visi vietu nosaukumi uzrādīti vācu valodas rakstībā, tā, kā tas bija minēts tā laika apvidus kartēs. Pārskata lasīšanai izmantojamas visas jau šajā grāmatā agrāk minētās schēmas un kartes.)

1944. gada decembŗa mēneša otrajā pusē no Tornas būvpulkiem ieradās vltn. Janelsiņš, kuŗu iecēla par btl. adjutantu. Līdzšinējo btl. adjutantu ltn. Rudzīti bija paredzēts sūtīt uz spēkratu virsnieku kursiem. Btl. virsnieku sastāvs bija sakomplektēts. Sākās rosīgs apmācības darbs, galveno vērību piegriežot v. un rt. kaujas mācībām un kaujas šaušanai. Izkārtoja vairākas paraugmācības, kuŗās noskatījās visi divīzijas virsnieki. Līdztekus vienību kaujas mācībām adjutants organizēja vadības grupas un sakaru dienesta apmācību, izmantojot arī vienvīra radiostacijas sakariem starp rotām. Visu laiku notika arī virsnieku un instruktoru apmācības btl. apmērā. Decembŗa beigās izlūku btl. un pārējās divīzijas vienības bija tik tālu sagatavotas, ka varēja pilnīgi pāriet uz btl. mācībām.

Tad pēkšņi no Berlīnes divīzijā ieradās kāds kaujas apmācību speciālists, vācu SS-Obersturmbannfuehrers Horn, kuŗš atzina, ka līdzšinējās apmācības neesot bijušas pietiekami labi nostādītas. Viņš izstrādāja jaunu apmācības plānu 10 nedēļām, sākot ar savrupēju apmācību. Tas bija pilnīgi nevajadzīgs darbs un lielā mērā aizkavēja visas divīzijas sagatavošanu par pilnvērtīgu kaujas vienību.

Vecā gada vakarā btl. notika instruktoru vada izlaidums, kas deva 32 jaunus, labi sagatavotus instruktorus, līdz ar to stipri uzlabojot instruktoru sastāvu. Teicams bija arī btl. kareivju sastāvs, kuŗu caurmēra izglītības līmenis pārsniedza vidējo. Pielika pūles, lai bataljonā atgrieztos kaŗavīri, kuŗi no 1944. g. jūlija dienām bija iedalīti 34. gren. pulkā, bet ne pulka, nedz divīzijas komandiera piekrišana netika saņemta. Rosīga bija btl. iekšējā dzīve. Rūpīgi izdaiļoja telpu apkārtni, izdeva btl. laikrakstu un žurnālu, skanēja latviskas dziesmas un vispār latvisks gars mājoja btl. kaŗavīru vidū. Pēc plāna 1945. gada februāŗa mēneša vidū divīzijai vajadzēja būt pilnīgi sagatavotai kaujas darbībai. 1945. g. janvāŗa sākumā inspekcijā no Kurzemes

ieradās VI SS-korpusa kom. SS-Obergruppenfuehrers Krueger's, kurš apstiprināja domu par divīzijas pārvešanu uz Kurzemi februāra mēneša vidū. Tajā pat laikā uz Kurzemi devās 3 saformēti btl. 19. latviešu gren. divīzijas papildināšanai. Tas jo vairāk deva cerības atgriezties dzimtenē un tur cīnīties par savas tautas neatkarību un brīvību.

Apmācības darbs turpinājās. Karavīri visu laiku tika radināti pie patstāvības kaujas darbībai un izlūkošanas uzdevumu veikšanai. Visas btl. rotas bija kājniekotas, izņemot 1., kas bija riteņbraucēju rt. Smago rotu bija paredzēts daļēji motorizēt. Saņēma spēkratus, bet apmācības nevarēja sākt degvielu trūkuma dēļ. Šoferi bija aizkomandēti uz kursiem.

Transportam btl. bija pietiekami daudz zirgu, apbruņojums bija labs un municiju šaušanas apmācībām netaupīja.

Pienāca 1945. gada janvāra mēneša vidus. Sākās krievu lieluzbrukums Vislas frontē. Radās aubas, vai iecerētās Kurzemes vietā nebūs jāsāk cīnīties uz prūšu zemes.

19. janvārī divīziju nolika trauksmes stāvoklī. Vienībām bija jāatrodas savos novietojumos un pēc pavēles segvārda „Luetzow 01.00" saņemšanas, 4 stundu laikā bija jābūt gataviem atstāt novietojumu. 22. janvārī plkst. 02.00 izsludināja trauksmi. Btl. sevišķu uzdevumu virsnieku ltn. Rudzīti izsauca uz divīzijas stābu Salisch'ā, kur viņš saņēma pavēli būt gataviem doties uz Sofienvaldes staciju un uzlādēties ešelonā. Daļu mantu jau nogādāja stacijā. Trembornā meklēja šoferus. Izformēja instruktoru apmācību vadu. 2. rt. pārņēma ltn. Bērziņš, jo līdzšinējais rt. kom. ltn. Krieviņš slimības dēļ nevarēja ierindas dienestu pildīt. Btl. sagatavojās novietojuma atstāšanai, visu laiku nepārtraukti atrazdamies telefoniskos un radio sakaros ar divīziju. Plkst. 14.00 saņēma telefonisku rīkojumu nekavējoši uzsākt gājienu kājām uz div. komandpunktu Salisch'ā. Turp devās btl. kom. turpmāko pavēļu saņemšanai.

Plkst. 14.30 btl. uzsāka pārgājienu uz A fronti. Uz fronti btl. izgāja šādā sastāvā:

Bataljona komandieris maj. Hāzners,
Bataljona adjutants vltn. Janelsiņš,
Sakaru vada komandieris v.v. Briedītis,
Bataljona ārsts — ltn. Jansons,
Bataljona saimn. priekšnieks ltn. Zaļums,
Vadības gr. komandieris un stāba vserž. kpr. Freimanis,
Transporta kolonnas pr-ks v.v. Miesnieks,

Bataljona stāba instr. un kareivju kopskaits 130.
1. rotas komandieris ltn. Lejiņš,
1. vada komandieris ltn. Rudenis,
Instruktoru un kareivju kopskaits 105.
2. rotas komandieris ltn. Bērziņš,
1. vada komandieris v.v. Egle,
Instruktoru un kareivju kopskaits 87.
3. rotas komandieris vltn. Krūka,
1. vada komandieris kad. Sams,
2. vada komandieris ltn. Jurgens,
Instruktoru un kareivju kopskaits 102.
4. rotas komandieris vltn. Makovskis,
1. vada komandieris kad. Ķempe,
2. vadakomandieris kad. Vārpiņš,
Instruktoru un kareivju kopskaits 171.

Btl. spēkrati: 1 montieris, 3 kāpurķēžu vilcēji, 1 smagā automašīna, 2 vieglās automašīnas, 5 motocikleti, 2 kāpurķēžu motocikleti, ap 120 zirgu un 60 pajūgu.

Apbruņojums: katrā rotā 15 patšautenes, smagā rotā 4 ložmetēji. Municijas apgāde bija pietiekama: viegliem mīnumetējiem 800, smagiem 90 mīnu. Pārtika saņemta vienai nedēļai. Apģērbs trūcīgs: nebija silto virsdrēbju, trūka zeķu, autu un cimdu. Bruņu cepures bija tikai 1. rt., baltā maskēšanās tērpa neviena. Kaŗavīru garastāvoklis bija možs, jo visi juta, ka dodamies veikt kādu noteiktu uzdevumu, lai pēc tam atkal atgrieztos atpakaļ, jo mūsu ceļš ved tikai uz Kurzemi. Ap plkst. 15.00 btl. kom. saņēma šādu priekšpavēli:

1. Ziņas par ienaidnieku: Skaties Virspavēlniecības ziņojumu. (Šādas ziņas varētu apmierināt kādu armijas komandieri, bet ne atsevišķa btl. kom.)
2. Uzdevums: Divīzija ar visiem satiksmes līdzekļiem tiek pārvietota uz Nackel — Bromberg rajonu.

Izlūku btl. izdarīt pārgājienu līdz Salisch, tur uzlādēties automašīnās un doties uz Nackel, kur stāties pilsētas komandanta, kāda vācu plkv. rīcībā un aizturēt ienaidnieku līdz divīzijas pārējo vienību pienākšanai.

Divīzijas kom. (v.i. plkv. Janums) vēl uzlika par pienākumu — neļaut btl. sadalīt, bet kaujās to ievadīt kā veselu vienību un dod padomu — neļauties vācu komandieru ietekmei. Btl. piedalīja divīzijas radiostaciju sakaru uzturēšanai un uz btl. kom. pieprasījumu dažus prettanku lielgabalus. Pēc btl. uzlādēšanās automašīnās btl. kom.

personīgi bija jāziņo divīzijas kom. par izbraukšanu. Pārgājiens uz Salisch bija diezgan grūts. Ceļš noledojis un slidens, laiks auksts, ap —15 gr. C. Btl. virzījās uz priekšu ļoti lēnām, jo cilvēki nebija pieraduši nest mugursomas, divriteņi šinīs apstākļos bija tikai par nastu un lielu daļu no tiem nācās salauztus pamest jau pašā sākumā. Daudziem zirgiem trūka pakavu radžu, tāpēc uz slidenā ceļa visgrūtāk klājās vezumniekiem. Sasniedzot Salisch, btl. kom. pavēlēja vezumniekiem turpināt ceļu uz Konitz un riteņbraucēju rt. doties tālāk Konitz — Nackel virzienā. Pārējās btl. vienības 22. janvāra vakarā sakāpa 19 automašīnās un plkst. 18.45 btl. kom. devās ar ziņojumu pie divīzijas kom. Te noskaidrojās, ka ienaidnieka tanku smaile atrodās starp Nackel'i un Konitz'u, tas nozīmēja, ka btl. paredzētais gala mērķis jau atrodās ienaidnieka rokās. Tāpēc btl. kom. saņēma jaunu uzdevumu doties cauri Konitz'ai Nackeles virzienā, uzņemt saskari ar ienaidnieku un ar uzbrukumu ieņemt Nackel, kur noturēties līdz divīzijas pārējo spēku pienākšanai.

Vienlaicīgi ar izlūku btl. plkst. 19.00 ceļā devās arī divīzijas prettanku divizions. Pa ceļam btl. kom. mašīnā apbrauca 1. (riteņbraucēju) rotu un uzdeva rt. sekot pa gājiena ceļu. Plkst. 23.00 btl. ieradās Konicā, kur tikko bija ieradies arī prettanku dzn. kom. maj. Trēziņš. Viņa kolonna braucot ar vilcējiem bija atpalikusi. Bez prettanku lielgabalu atbalsta btl. kom. tālāk negribēja doties, jo ziņas par ienaidnieku bija ļoti trūcīgas un ik brīdi varēja sastapties ar ienaidnieka tankiem. Btl. gan bija 30 tanku dūres, bet nākošā rītā izrādījās, ka pusei no tām trūka degļu. Konicas stacijā btl. kom. sastapa divīzijas komandieri, kuŗš atgriezās no atvaļinājuma. Arī viņš par stāvokli vairāk nekā nezināja.

23. janvārī plkst. 02.00 izlūku btl. un prettanku dzn. vads atstāja Konicu. Izbraucot no Konicas, pilsētas nomalē btl. kom. apturēja kāda vācu patruļa,, kuŗa viņu negribēja tālāk laist, jo ienaidnieks esot tuvu. Pēc btl. kom. paskaidrojuma, ka aiz viņa seko vesels btl. kaŗavīru, vācu patruļa atļāva doties tālāk.

Plkst. 05.00 bez starpgadījumiem btl. sasniedza Zempelburgu, kur kāds vācu volkšturma btl. kom. sniedza pirmās noteiktās ziņas par ienaidnieku. Wandsburga esot mūsu rokās.

Btl. izbraucot no Zempelburgas, arvien vairāk pretim plūda bēgļu straumes un juceklīgas kaŗaspēka vienības, reizēm pilnīgi aizsprostodamas btl. gājiena ceļu. Plkst. 06.00 btl. kom. un prettanku dzn. kom. ieradās Wandsburgā, kur pēc ilgākas meklēšanas atrada turienes vācu militāro komandantu — maj. pakāpē. Izrādījās,

ka viņš viens pats atrodas Wandsburgā. Drīz pēc tam šeit ieradās divīzijas stāba SS-Hstuf. Šērs un iekārtoja divīzijas priekšējo ziņu vākšanas punktu. Šis virsnieks arī paziņoja, ka Wandsburgas stacijā esot pienākuši 2 mūsu divīzijas transporta vilcieni, ar kuŗiem atbraukuši 34. gren. p. II btl. maj. Baloža vadībā un divīzijas sapieru btl. kpt. Ijaba vadībā. Ap plkst. 07.00 Wandsburgā ieradās arī izlūku btl. vienības. Btl, kom. devās apvidus izlūkošanā. Pie izejas no Wandsburgas pretim nāca latviešu būvpulka kaŗavīri, kuŗi bez ieročiem atkāpās no Tornas.

To vidū bija arī pirmais izlūku btl. kom. maj. Lapainis, kuŗš pastāstīja, ka krievi ieņēmuši Immenheimu.

Wandsburgā ieradās arī 34. gren. pulka kom. pltn. Vīksne, kuŗš pavēlēja savam II btl. un sapieru btl. uzsākt gājienu uz Immenheimu plkst. 08.30. Ceļā devās arī izlūku btl. Apvidu klāja bieza migla. Pretim nāca bēgļu bari. Ceļa grāvjos gulēja sadragātas mašīnas, salauzti bēgļu rati, krituši zirgi un civīliedzīvotāji. Mēs gājām pretim arvien lielākai postažai. Pusceļā starp Wandsburgu un Immenheimu sastapām 3 vācu virsniekus, kuŗi nāca no Immenheimas. Viņi pastāstīja, ka Immenheimā esot 3—5 tanki, ap 60 sarkanarmiešu un ap 200 atbrīvoto krievu gūstekņu, kuŗi esot apbruņoti, kā arī poļu partizāni. Immenheimā viņi bijuši pirms pāris stundām, no kurienes izbēguši. Bijis iespaids, ka krievi pagaidām uz priekšu nenākšot. Viņi bija drusku pārsteigti, kad btl. kom. uzdeva viņiem braukt līdzi un būt par ceļvežiem. Šo prasību viņi arī izpildīja, kaut gan divi no viņiem pie pirmās izdevības aizbēga, bet trešais, kāds leitnants, piedalījās uzbrukumā Immenheimai kopā ar 2. rotu un tika ievainots.

Plkst. 11.45 avangards sasniedza Klaras Hoehe. Bija jau pagājusi vesela stunda, kopš satikām pēdējos pretimbraucējus. Pēc ceļvežu norādījumiem vēl gabaliņu varējām braukt. Klarashoehe atstājām prettanku lielgabalus un divīzijas radiostaciju. Btl. kom. deva pavēli uzbrukumam.

Braukšus tuvoties vēl vienu km, pēc tam tieši no mašīnām izvērsties uzbrukumam: pa labi no ceļa 2. rota, pa kreisi 3. rota. Ložmetēju vadam palikt šosejas rajonā un segt abu rotu izvēršanos uz priekšu. Robežas starp rotām — šoseja. Btl. komp. atradīsies pie šosejas. Btl. pārsienamais punkts — mājā, kas ceļa kr. pusē starp Klarashoehe un Immenheimu.

Uzbrukuma plāns: izmantojot miglu, pārsteidzoši iebrukt pilsētā vienlaicīgi no abām pusēm. Tankus iznīcināt ar tanku dūrēm. Kaujai sākoties prettanku lielgabaliem doties uz priekšu un segt izejas no pil-

sētas. Pēc pilsētas ieņemšanas sasniegt tās D malu, kur palikt uz vietas un aizstāvēties līdz pavēlei. Uzbrukuma sākums plkst. 12.00.

Uzbrukums norisinājās pēc noteiktā plāna. Krievi gan pamanīja mūsu tuvošanos, atklāja nemērķētu uguni no tankiem, šāva arī viņu ložmetēji, bet mūsu vīri darbojās ļoti strauji un jau plkst. 12.30 btl. kom. saņēma ltn. Bērziņa ziņojumu, ka 2. rota savu uzdevumu bija izpildījusi. Pēc brīža arī vltn. Krūka ziņoja, ka 3. rota savu darbu veikusi. Immenheima bija ieņemta. Piebrauca arī mūsu prettanku lielgabali. Btl. vienības sakārtojās uz aizstāvēšanos pilsētas D malā. Btl. kom. izsauca ar ziņojumu pie div. kom. Viņš lūdza div. kom., lai btl. tālāk šodien uzbrukumā nelaiž, jo vīri bija noguruši ielu cīņās un nepieciešama bija atpūta. Div. kom. tam piekrita un uzbrukumu pavēlēja turpināt 34. gren. p. II btl., ieņemot izejas stāvokli uz mūsu sasniegtās līnijas. Pilsētas tīrīšanu pavēlēja izdarīt sapieru btl. Izlūku btl. divīzijas kom. pavēlēja savākties atpūtā pilsētā un izlikt novietojuma apsardzību. Noskaidrojās, ka ieņemot pilsētu, bijām zaudējuši 12 ievainotos, to vidū agrāk minēto vācu virsnieku — ceļvedi. Krūtīs ievainots bija 2. rt. kom. ltn. Bērziņš. Mūsu guvums bija šāds:

1. no gūsta izglābti ap 1000 latviešu būvpulku karavīru, kuŗus krievi bija pārķēruši atkāpšanās gājienā no Tornas;
2. atbrīvoti krievu rokās kritušie angļi un franči — bij. vācu gūstekņi. To skaitu varēja vērtēt ap 100. Kādam gaŗa auguma anglim btl. kom. jautāja, uz kuŗu pusi viņš labāk gribētu doties. Ne mirkli nedomādams, anglis izšķīrās par vācu gūstu, piezīmēdams, ka ar krieviem esot gana iepazinies;
3. Atbrīvoti lielāks skaits civīlo bēgļu, kuŗus bija pārsteigušas krievu vienības,
4. Iegūtas vairākas vieglās un smagās auto mašīnas, viens bencīna tanks ar lielāku daudzumu bencīna;
5. Saskaitīti vairāk nekā 30 kritušu ienaidnieka karavīru;
6. Atrasti nošauti vairāki desmiti civīlistu un vairāki gūstā kritušie latviešu karavīri;
7. Saņemti vairāki desmiti gūstekņu.

Iedzīvotāji bija draudzīgi noskaņoti. Krievu pusē esot pārgājuši daži poļu sarkanie gvardisti, kuŗi piedalījušies pilsētas aizstāvēšanas cīņās, bet tagad aizbēguši krieviem līdzi. Ar tanku dūri bija trāpīts kāds krievu tanks, kas tomēr palicis kustības spējīgs.

Plkst. 15.00 mūsu vienības nomainīja 34. gren. pulka II btl. Pēc nomainīšanas btl. novietojās atpūtā pilsētā, izliekot novietojuma apsardzību.

Vienība atradās trauksmes stāvoklī. Nakts pagāja mierīgi. Vakarā ieradās arī 1. rota, kas bija pārgājienā no Konitzas uz Immenheimu un novietojās atpūtā.

24. janvārī btl. kom. saņēma pavēli ar izlūkošanu nodrošināt 34. gren. p. uzbrukuma kr. flanku. Uzbrukuma sākums plkst. 08.00 virzienā uz Nackeli. Sasniedzot Brombergas kanāla līniju, palikt uz vietas, no kurienes izsūtīt izlūkošanas patruļas līdz Nackeles — Brombergas ceļam. Izlūkošanas sākums vienlaicīgi ar uzbrukuma sākumu. Labai vienībai uzturēt sakarus ar 34. p. 3. rt., kas bija p. kreisā vienība. Sastopoties ar ienaidnieku, to atsviest aiz Brombergas kanāla. Termiņziņojumus sūtīt pa radio div. stābam ik pēc 2 stundām. Izlūkošanas josla ap 10 km btl. bija par platu, bet tā kā izlūkošana notika noteiktos virzienos, tad uzdevums tomēr bija veicams.

Pakāpeniski sasniedzamas nolīdzināšanās līnijas, kuŗas noteica pāriet tikai uz btl. kom. pavēli:

a) Drenzen — Hauensee,
b) Suchenheim — Gummenhof — Güntersfeld,
c) Brombergas kanāls.

Sasniedzot gala līniju, novietoties apkārtējās mājās, izliekot novērošanu.

3. rt. izsūtīt izlūkošanu līdz Thure. 2. rt. — pa kr. Brombergas ceļa virzienā, bet pārējām vienībām otrpus Brombergas kanālim.

Btl. kaŗavīru gara stāvoklis bija reti možs. Pēc gūtiem iespaidiem pirmajā kaujas dienā, kaŗavīri redzēja, ka kaujas laukos nemaz tik briesmīgi nav. Visur tikai jāpieiet ar prātu. Btl. kom. izvadot vienības izlūkošanā piezīmēja, ka šodiena būs vieglāka par vakardienu un iespējams, ka sadursmes ar ienaidnieku nemaz neiznāks. Par to kaŗavīri sevišķu sajūsmu neizrādīja. Daudzi kaŗavīri no pamestajām vācu noliktavām bija dabūjuši bruņu cepures. No palagiem un galdautiem, ko atrada pamestajās mājās, izgatavoja baltos maskēšanas tērpus. Ar katru brīdi kaŗavīri mācījās vairāk piemēroties kaujas apstākļiem.

24. janvāris pagāja bez kaujām. Līdz vakaram pavēle bija izpildīta. Btl. komp. un divīzijas ziņu vākšanas punkts pārvietojās uz Drenzen. Šeit pārvietojās arī divīzijas radiostacija un bataljona pārsienāmais punkts. Ap plkst. 18.00 btl. komp. pārvietojās uz Suchenheimu. Šajā dienā saņēma vairākus izbēgušos krievu gūstekņus, kuŗi bija paslēpušies vai klīda apkārt pa atstātām mājām. Šos gūstekņus nosūtīja uz divīzijas gūstekņu savākšanas punktu Immenheimā. Nebija vēl pienākuši btl. vezumi, tāpēc par pārtiku bija jārūpē-

jas pašiem. Vakarā ap plkst. 23.00 btl. kom. ieradās 34. gren. p. komp. Herzfeldā sakaru uzņemšanai. No šejienes viņš stājās tel. sakaros ar divīzijas stābu un saņēma no divīzijas Ia šādu pavēli:

a) btl. ieņemt aizstāvēšanās pozicijas uz Brombergas kanāla līnijas iecirknī starp Hohenbergu (iesk.) un Strelau (iesk.)
b) izlikt priekšgrupas D no Brambergas kanāla,
c) izvest izlūkošanu līdz Nackeles — Brombergas ceļam, D no Brombergas kanāla,
d) btl. komp. Gummenhofā,
e) kaujas sakaru vienības izsūtīt uz 34. gren. p. 3. rt., pie kam sakarus uzturēt nepārtraukti.

Nakts pagāja mierīgi.

Pozicijas ieņēma atbalsta punktu veidā. Priekšgrupas izlika savos iecirkņos pāri Brombergas kanālim: 1. rota pie Josephinen, 3. rota pie Corsen, 2. rota nodrošināja ar vienu vadu ceļa krustojumu Z no Gruenbergas. 1. un 3. rt. priekšgrupu stiprums — 1 grupa.

Izlūkošanu veda: 3. rt. līdz Thurei, bet 2. rt. pa kr. ceļa virzienā uz Brombergu (līdz pilsētai).

Plkst. 08.00 ieradās btl. komp. 32. gren. p. sakaru virsnieks ltn. Bergtāls sakaru uzņemšanai. Viņš paziņoja, ka šodien visu btl. nomainīs 32. gren. p. un ka izlūku btl. atvilks divīzijas rīcībā sevišķu uzdevumu veikšanai.

25. janvārī ap plkst. 10.00 saņēmām pārtiku. Tai pat laikā btl. ieradās kāda vācu trauksmes rota 86 vīru sastāvā, to starpā 4 virsnieki, visi veci vīri. To apbruņojums bija 50 dažādas sistēmas šautenes ar 20 patronām uz katras. Šī vienība, likās, pilnīgi kaujas nespējīga, tāpēc tai iedeva vēl 12 vācu šautenes un uzdeva novietoties Suchenheimā, kur pildīt garnizona dienestu un nodrošināties pret varbūtējiem ienaidnieka uzbrukumiem no D.

1. rotas kom. ziņoja, ka Hohenbergā viņa rokās kritis bencīna tanks ar vairākiem 1000 litriem bencīna. Btl. uzpildīja visas iespējamās rezerves.

Plkst. 14.00 btl. komp. pārvietojās no Suchenheimas uz Gummenhofu. Pēcpusdienā tur atbrauca arī 1 smagais mīnmetējs ar 90 šāviņiem. Otrs bija palicis ceļā, jo sabojājies vilcējs. Atveda arī daļu vieglo mīnu (ap 300). Nodibināja tel. sakarus ar divīziju. Btl. kom. atkārtoti lūdza izsūtīt sapierus sprostojumu darbiem, vai arī izsūtīt sprāgstvielas. Ap plkst. 15.00 btl. komp. ieradās 32. gren. p. kom. maj. Rubenis ar savu stābu. Pienāca arī pulka 1. rt. ltn. Dukāta vadībā un krēslā ieradās stāba rt. 32. gren. p. I btl. bez 1. rt. bija ieva-

dīts kaujā Nackel'es virzienā, jo 34. gren. p. savu uzdevumu veica ar grūtībām. Par 32. gren. p. II btl. ziņu nebija. 33. gren. p., kuŗam bija jāieņem aizstāvēšanās pozicijas pa kreisi no izlūku btl., iesaistījies kaujā Bergfeld'as rajonā, t.i., mūsu aizmugurē, kur cīnījās ar krievu spēkiem, kas nākuši no Brombergas, bet pagaidām uz priekšu netika. Kaut gan Nackele jau ieņemta iepriekšējās dienas vakarā, ap to visu laiku risinājās niknas cīņas, kur kauju izcīnīja pastiprināts 34. gren. p. Tikai izlūku btl. iecirknī vēl valdīja klusums. No rotu komandieriem ienāca pakāpeniski ziņojumi par poziciju ieņemšanu. 3.rt. ziņoja, ka izlūku patruļa sasniegusi Thure, kur novērojusi ienaidnieka transporta kolonnu kustību uz ceļa starp Nackeli un Brombergu. Līdz ar tumsas iestāšanos pienāca ziņojums no 3. rotas kom., ka ienaidnieka tanki ielauzušies Schloessen'ā. Mūsu vienības ciemu atstājušas un saviem spēkiem ienaidnieku atsist nevarot. Jāpiezīmē, ka šai iecirknī vismazāk gaidīja tanku uzbrukumu, jo apvidus šeit poziciju priekšā bija zems un staigns, ar mežu apaudzis, bez tam jāšķērso bija Brombergas kanālis. Sals mūsu aprēķinus bija izjaucis. 32. gren. p. kom. nodeva izlūku btl. kom. rīcībā savu 1. rt., kuŗai btl. kom. pavēlēja ar pretuzbrukumu atgūt atpakaļ Schloessen'u. Pretuzbrukums neizdevās un rt. kom. ltn. Dukāts ievainots atgriezās komp. Nedaudz vēlāk divīzijas kom. pavēlēja izdarīt jaunu pretuzbrukumu, un to personīgi vadīt 32. gren. p. kom. maj. Rubenim. Arī šis pretuzbrukums bija neveiksmīgs un rota uz priekšu netika, jo nebija iespējams saņemt pienācīgu uguns atbalstu. Vienīgais smagais mīnumetēju vads, kas citkārt būtu vērā ņemama uguns vienība, tagad bija pilnīgi bezspēcīgs. Trūka sakaru līdzekļu novērošanas punkta ierīkošanai un iekārtošanai, un dot uguni tumsā tikai pēc kartes, bija šai gadījumā pārāk bīstami, jo viegli varēja trāpīt savējos, kuŗi pēc atvilkšanās no ciema atradās kautkur apvidū.

Ap plkst. 18.00 3. rt. kom. ziņoja, ka ienaidnieks ielauzies arī Strelau'ā. 2. rt. bija atgājusi no ciema un ieņēmusi poziciju R no Strelau'as. Ienaidnieka spēki šai vietā virzījās uz ZR, tā tad uz mūsu aizmuguri. Ar pašu 2. rt. btl. kom. sakaru nebija, jo radio kautkādu iemeslu dēļ nedarbojās. Btl. kom. ziņoja divīzijas kom. par stāvokli un lūdza paziņot 33. gren. p. kom., lai viņš mēģina uzņemt sakarus ar izl. btl., jo ienaidnieka spēki spiedās starp mums. Divīzijas kom. pavēlēja btl. kom. pašam ar 32. gren. p. stāba rt. un vācu trauksmes rotu doties uz Strelau un vadīt šī punkta atgūšanu. Btl. kom. aizrādīja, ka abas šīs vienības nav kaujas spējīgas, jo stāba rt. tikko bija ieradusies komp. pēc pārgājiena, bet vācu trauksmes rt. bija kau-

jas nespējīga vispār. Šie btl. kom. iebildumi netika ievēroti. Btl. kom. vēlreiz lūdza pēc sapieriem sprostojumu darbiem. Divīzijas kom. atbildēja, ka pavēle jau dota. Plkst. 19.30 btl. kom. ar abām piedalītām vienībām devās uz Strelau. Pie Kaethenhof'as viņi nokļuva flankējošā ugunī, kas nāca no Schloessen'as rajona. Vācu trauksmes rota aizbēga un stāba rt. atpalika. Plkst. 23.00 btl. kom. ar atlikušiem kaŗavīriem nonāca 3. rt. komp. Šeit pie sevis viņš izsauca 2. rt. kom. Kopēji izstrādāja uzbrukuma plānu: 32. gren. p. stāba rt. bija jāatgūst Strelau, bet 2. rt. jāatgūst Gruenberg. Veselu stundu bija jānopūlās, kamēr stāba rt. kaŗavīriem ieskaidroja, kā jādarbojas nakts kaujā apdzīvotā vietā, jo šī rt. kājnieku uzdevumiem nebija sagatavota. Uzbrukuma sākumu nolika 28. janvārī plkst. 02.00.

Btl. adjutants komp. atradās nepārtrauktos tel. sakaros ar btl. kom. Radio sakarus ar 2. rt. neizdevās atjaunot, tāpēc bija jāiztiek tikai ar ziņnešiem. Rotas lūdza municijas papildinājumus. Nebija citas iespējas to piegādāt kā nešus. Nakts bija tumša un plosījās sniegputenis. Municijas nesēji nebija droši, vai varēs atrast ceļu uz vienībām. Te lielu asprātību un pašaizliedzību parādīja sakaru vada kom. v.v. Briedītis. Viņš uzveda municijas nesējus uz pareizā ceļa, iedeva rokā telefona kabeli, kas veda uz attiecīgo rotu un tādā veidā municijas nesēji droši varēja nokļūt galā. V.v. Briedītis bija vienīgais un neaizstājamais palīgs adjutantam šai naktī: viņš rūpējās par nepārtrauktiem sakariem, pats pārbaudīdams tel. līnijas, organizēja ievainoto nogādi un municijas piegādi un pārzināja ziņnešus.

Pēc pusnakts komp. ieradās 32. gren. p. 2. rt. kapt. Bremšmita vadībā. Adjutants deva rīkojumu šai rt. doties uz 3. rt. komp. Kaethenhof'ā btl. kom. rīcībā.

Uzbrukumu ievadīja vieglo mīnumetēju uguns brāziens. Šeit piedalījās arī smagais mīnumetējs no Gummenhof'as rajona. Niecīgs bija municijas krājums, ko nebija vairs iespējams papildināt, jo divīzija bija atņēmusi tos rezerves krājumus, kas bija atstāti Immenheimā. 32. gren. p. stāba rota uz brīdi atguva Strelau'u, bet ciešot lielus zaudējumus, bija atkal spiesta to atstāt, atvelkoties uz augstumiem ciema R malā. Mūsu btl. 2. rt. savu uzdevumu izpildīja un bez zaudējumiem atguva Gruenberg'u. 32. gren. p. 2. rota nomaldījās. Tikai vēlā rīta stundā tā ieradās btl. kom. rīcībā un pretuzbrukumā nepiedalījās. Rīta gaismā rt. nonāca ienaidnieka ugunīs, kur krita rotas kom. kpt. Bremšmits. Btl. kom. vēl nepaspēja šai vienībai dot kādu uzdevumu, kad saņēma rīkojumu rt. sūtīt atpakaļ uz Gummenhofu pulka kom. rīcībā. Joprojām nebija izdevies uzņemt

sakarus ar 34. gren. p. kaujas vienībām pa labi, nedz ar 33. gren. p. pa kreisi. Ar rīta gaismu atjaunojās krievu uzbrukumi. Manīdami mūsu poziciju vājās vietas, tie vērsa savus uzbrukumus pret mūsu atklātajiem flankiem. Mums nebija iespējams pat izprasīt artilerijas uguni pa apdraudētām un krievu tanku koncentrācijas vietām. Par stāvokli btl. adjutants nemitīgi ziņoja divīzijas stābam, bet bez cerībām gūt kādu pabalstu. Div. stāba priekšnieks lakoniski pavēlēja tankus iznīcināt ar tanku dūrēm. Krievi, skaidri redzēdami pilnīgu prettanku ieroču trūkumu šai sektorā, bez mazākā riska piebrauca mūsu pozicijām uz pāris simts metriem, t.i. ārpus tanku dūru sniedzamības attāluma un ar artileriju un ložmetējiem pēc patikas sadragāja vienu atbalsta punktu pēc otra. Tikai apdzīvotās vietās tanki nejutās droši, jo te vieglāk varēja pielavīties un sagādāt pārsteigumus ar tanku dūrēm. Rīta pusē btl. komp. ieradās sapieru grupa, bet tam vairs nebija nekādas nozīmes, jo pārejas pār Brombergas kanālu jau atradās krievu rokās. Adjutants paturēja šo grupu pagaidām savā rīcībā un norīkoja komp. apsardzībai. Vēlāk šīs grupas kom. tanku granātas ķerts krita. Gaismai austot kaujas darbība atjaunojās visā btl. iecirknī ar vēl lielāku niknumu. Ap plkst. 09.00 div. kom. pavēlēja atliekt btl. kreiso spārnu, atvelkot 2. rotu uz Sittigschen'u. Brīdi vēlāk pie komp. parādījās vairāki krievu tanki. Nesastapuši nekādu pretestību tie savus lielgabalu torņus grozīdami apbrauca apkārt Gummenhofas muižas augstajai mūra sētai, bet iekšā nebrauca. Neizšaudami neviena šāviena, tie atkal pazuda. Šai brīdī komp. nebija pat nevienas tanku dūres, tāpēc tankiem iznīcināt komp. būtu nieka lieta. Pilnīgais klusums komp. krieviem laikām likās aizdomīgs un baidīdamies no varbūtējiem nepatīkamiem pārsteigumiem, muižas pagalmā tie baidījās doties. Tie bija izlūkutanki, kuŗi, uzskatīdami savu uzdevumu par paveiktu, atkal aizbrauca.

Kauja visā btl. iecirknī kļuva arvien niknāka un krievi gar mūsu flankiem arvien vairāk dzinās mūsu aizmugurē.

Plkst. 11.00 pienāca divīzijas pavēle nekavējoties atrauties no ienaidnieka un ieņemt jaunu aizstāvēšanās poziciju, labo flanku pieslēdzot pie Kaethenhof'as 32. gren. p. 1. rotai, tālāk uz augstumu 112 un Guentersfeld. Btl. komp. — Theresenfeld'ā.

Kā pirmā atrāvās un atgāja 32. gren. p. stāba rt. Tai pavēlēja doties uz jauno komp. Theresenfeld'ā, kur līdz turpmākam rīkojumam bija jāpaliek izlūku btl. rezervē. Jāpiezīmē, ka šai rt. bija atlikuši ap 40 vīru ltn. Apiņa vadībā. Tālāk btl. kom. pavēlēja atrauties un atiet 2. rotai un ieņemt pozicijas no Kaethenhof'as līdz augst.

112,3. 3. rotai vajadzēja doties virzienā uz Guenterfeld'u. Atraušanās notika zem stipras ienaidnieka kājnieku un artilerijas uguns. Uz jaunām pozicijām devās vieglo mīnumetēju vads, kuŗam pozicijas bija paredzētas Theresenfeld'as rajonā. Sasniedzot augstumu 112, btl. kom. novēroja aizdomīgas kaŗaspēka kustības uz augstumiem D no Reichenhuben'as. Varēja redzēt, ka 32. gren. p. 2. rota bija nogūlusies grāvī apm. 500 m DA no no šiem augstumiem. Noejot no augst. 112 virzienā uz Guentersfeld'u, bija redzams, ka lielāka ienaidnieka kolonna braukšus un jāšus, apm. 500 vīru stipra, jau izbraukusi cauri Guentersfeld'ai un tuvojās Theresenfeld'ai. Vienlaicīgi Theresenfeld'ai tuvojās btl. piedalītā 32. gren. p. stāba rota, kuŗa pēkšņi sāka apšaudīties ar ienaidnieku, kas tur jau atradās priekšā. Daļa šīs rt. vīru atgāja R virzienā. Ienaidnieks jau atradās mūsu jaunās pozicijas aizmugurē. Kā redzams, pavēles devējs nebija skaidrībā par frontes stāvokli. Izlūku btl. ar piedalītām vienībām bija ielenkts, izlaušanās bija jāsāk nekavējoties. Nebija arī tuvumā lielāka meža, kur varētu paglābties no ienaidnieka tankiem. Izdevīgākais atiešanas ceļš bija uz Michelfelde un tad tālāk uz Immenheimu. Apvidus šeit nelīdzens un izlaušanās darbībai piemērots. Ieradās arī 32. gren. pulka ziņnesis un ziņoja, ka ienaidnieks jau ieņēmis augstumus pie Reichenhuben'as, t.i. mūsu jaunās pozicijas aizmugurē. Btl. kom. pavēlēja 32. gren. p. 2. rt. nekavējoši uzbrukt ienaidniekam, pasakot, ka izlūku btl. vienības uzbruks Michelfeldes virzienā.

Ienaidnieka braucēju kolonna ātri kājniekojās un uzbruka mūsu spēkiem. Krievi novietoja pozicijās arī vairākus prett. lgb., kuŗi apšaudīja mūs no aizmugures. Šāva arī ienaidnieka artilerija. Plosījās sniegputenis. Spēcīgs kaujas troksnis bija dzirdams arī pa labi un kreisi no mūsu btl. Tur cīnījās 34. un 33. gren. pulki. 34. gren. p. atgāja uz Immenheim'u. Vadošai grupai izdevās nedaudz ienaidnieku apsteigt un kopā ar btl. kom. izlauzties no ielenkuma, bet sedzošie augstumi un nelīdzenais apvidus atšķīra šo grupu no pārējām btl. vienībām. Šai kaujā ievainoja btl. kom. maj. Hāzneru, kuŗam kaŗavīri palīdzēja izkļūt līdz Immenheim'ai. Plkst. 16.00 nodevis ziņojumu divīzijas stābā, viņš devās tālāk uz divīzijas pārsienāmo punktu Wandsburgā. Pēc izlaušanās no ielenkuma btl. atliekas sapulcināja Immenheimā.

Uz brīdi jāatgriežas pie stāvokļa btl. un 32. gren. p. kopīgajā kompunktā Gummenhofā. Pa telefonu paziņojis btl. kom. divīzijas pavēli par atkāpšanos, btl. adjutants uzdeva sagatavoties komp. atstāšanai. (Šoferis ar ar btl. kom. mašīnu bija jau laikus patvaļīgi aiz-

braucis.) Šai laikā komp. atradās vēl 4. rt. kom., kaujas rakstveži, daži ziņneši un btl. pārsiešanas punkts ar vairākiem ievainotiem, kuŗi vēl nebija nogādāti uz divīzijas ievainoto savākšanas vietu. Pozicijā atradās 1 smagais mīnumetējs. Tika doti rīkojumi visu šo vienību evakuēšanai. Kaujas troksnis bija jau dzirdams stipri iesānis aizmugurē. Uzkalnos ap 300 m R no muižas bija redzamas strēlnieku ķēdes, kas nāca komp. virzienā. Sniegputenī uzreizi nevarēja izšķirt, vai tās bija mūsu atejošās vienības, vai uzbrūkošie krievu kājnieki. Tad pār muižu nobira mīnumetēju granātu lietus. Lielākā daļa mūsu kaŗavīru bija jau komp. muižas ēkā atstājuši un ievainotie novietoti btl. stāba un div. radio mašīnās. Sekoja jauns granātmetēju uguns brāziens, kuŗā krita viens kaujas rakstvedis — tulks. Vairāki citi guva vieglākus ievainojumus. Maj. Rubeni viegli ievainoja zodā. Novērojot tālskatī, tagad varēja skaidri atšķirt, ka krievi uzbruka kompunktam ar apm. divām rotām. 32. gren. p. kom. nolēma, ka mašīnām ar ievainotiem jāmēģina tūlīt izbraukt Suchenheim'as virzienā, bet pats maj. Rubenis ar pārējiem izl. btl. un sava pulka kaŗavīriem mēģinās sasniegt mežiņu, kas R no Gummenhof'as un izmantojot tā aizsegu, atrausies no ienaidnieka. Tiklīdz btl. adjutants ar stāba mašīnu izbrauca uz ceļa, krievu ķēdes to pamanīdamas, sagūlās sniegā un atklāja šauteņu un automatisko ieroču uguni no apm. 300 m attāluma. Ar iespējami lielāko ātrumu vltn. Janelsiņš dzina mašīnu pa aizputināto ceļu, kas labu gabalu gāja līdztekus pakalnā sagūlušām krievu ķēdēm. Nevienu tomēr neievainoja, tikai pēc brīža kautkur trāpīta, apstājās mašīna, kuŗu adjutants novadīja tuvējās mājās aizsegā. Tūliņ klāt bija arī div. radiomašīna. Adjutants apturēja to un novietoja ievainotos no savas mašīnas un pavēlēja braukt tālāk. Pats viņš sagaidīja sekojošo 32. gren. p. mašīnu un uz dubļu aizsarga uzmeties aizbrauca tai līdzi. Nebija iespējams iznīcināt stāba dokumentus bojāto mašīnu sadedzinot, jo tādā veidā aizsprostotu vienīgo atkāpšanās ceļu citiem spēkratiem, kas vēl sekoja aiz mums. Nonācis uz Immencheimas — Nackeles šosejas, btl. adjutants pieteicās 34. gren. p. komp. Par btl. vēl nekādu ziņu nebija. Šeit noskaidrojās, ka pazudis divīzijas kom., kuŗš bija paredzējis apmeklēt mūsu komp. Gummenhofā. Pēc tam btl. adjutants devās uz divīzijas pulcēšanās vietu Klarashoehe rajonā. Uz ceļa braucēji sastapa 32. gren. pulka kom., kuŗš ar savu kaujas grupu organizēja jaunu aizsāvēšanās poziciju.

Pēc maj. Hāznera ievainošanas izlūku btl. komandēšanu 26. janvārī uzdeva SS-Hstuf. Pomrehnam. Btl., kas pirms dažām dienām

izgāja uz fronti apm. 600 vīru sastāvā, tagad bija saplacis uz apm. 250 vīriem. 1. rota bija zaudējusi apm. 20 %, 4. rota — 50 %, 3. rota — 60 %, bet vissmagāk bija cietusi 2. rota, no kuŗas bija atlikusi tikai 1 grupa. Krituši vai bez vēsts pazuduši bija daudzi komandieri. Izlaužoties zudumā bija gājuši visi sakaru līdzekļi, vieglie mīnumetēji un lielākā daļa transporta līdzekļu. Btl. atliekas pagaidām saformēja vienā rotā vltn. Krūkas vadībā, kuŗai uzdeva aizstāvēt Immenheimu. Vēlāk ieradušos ltn. Lejiņu ar 1. rt. atstāja rezervē. Naktī uz 27. janvāri ltn. Lejiņš saņēma uzdevumu izlūkot Herzfeldu, kuŗa atradās 4 km D no Immenheimas. Šo uzdevumu rota veica. Pēc tam rt. uzņēma sakarus ar Joachima kaujas grupu. (Šī bija divīzijai piedalīta kaujas grupa, sastāvoša no kroātiem, jugoslaviem un ukraiņiem.) Pēc uzdevuma izpildīšanas rt. atgriežoties uz novietojumu nonāca ienaidnieka tanku un kājnieku ugunī, no kuŗas rt. izkļuva, pārbrienot upi un apejot Immenheimu no A.

27. janvārī bataljons saņēma uzdevumu pārvietoties uz Herzfeldu. Btl. bija paredzēts ieņemt uztverošo poziciju, lai segtu 34. gren. p. atiešanu. Tā kā paredzētais transports visām btl. vienībām neieradās, tad vltn. Krūka nolēma Herzfeldi sasniegt kājām. Vienību apmēram rotas stiprumā izvērsa abpus Immenheimas šosejai. Tikko vienība bija uzsākusi gājienu, kad no A puses parādījās krievu tanki ar uzsēdinātiem kājniekiem, kuŗi pārgāja uzbrukumā. Sadarbojoties ar Immenhofā novietotiem 3 mūsu prettanku lgb., uzbrukumu atsita. Tālāk varēja redzēt, ka A no Immenheimas atgāja 33. gren. pulks un R no Immenheimas 34. gren. pulks. Vltn. Krūka, sazinoties ar prettanku lgb. kom., nolēma Immenheimu atstāt. Atiešana notika bez kaujas, ienaidniekam nemanot. Pēc atiešanas visa 15. divīzija pulcējās Klarashoehe — Wiele rajonā. Te izlūku bataljonu pārformēja 3 strēlnieku rotās. Btl. pagaidu komandēšanu uzdeva vltn. Krūkam, 1. rotas kom. ltn. Lejiņam, 3. rt. kadetam Vārpiņam un 4. rt. kom. kadetam Ķempem. Btl. stiprums šinī laikā bija apm. 200 vīru. To pakļāva maj. Rubeņa kaujas grupai un ap plkst. 16.00 tā ieņēma aizstāvēšanās pozicijas šosejas Immenheim — Wandsburg R malā pie Wiele's ciema. Pusnaktī btl. pārgāja 34. gren. p. komandiera padotībā un saņēma uzdevumu atiet no līdzšinējās pozicijas un nodrošināt divīzijas atiešanu, ieņemot pozicijas ezeru spraugā 1 km Z no Zabartowo. Jau pārgājiena laikā btl. iznāca sadursme ar vienu krievu tanku. Tas liecināja, ka ezeru sprauga jau atradās ienaidnieka rokās. Btl. tika izvērsts rotu trīsstūrī un uzsāka tuvošanos. Netālu no mīnētās ezeru spraugas vienības saņēma kājnieku un artilerijas uguni.

Btl. palika uz vietas un pārgāja uz aizstāvēšanos, aizkavējot ienaidnieka spēku virzīšanos uz priekšu un neļaujot pārraut divīzijas vienīgo atkāpšanās ceļu. Šī bija jau ceturtā negulētā nakts, arī sals pieņēmās. Plkst. 08.00 btl. saņēma pavēli pēc visu divīzijas vienību atiešanas, atrauties un atiet virzienā Runowo. Pēc īsas pusdienas atpūtas Runowo, btl. pēcpusdienā sasniedza Sypniewo. Btl. saņēma pavēli ieņemt aizstāvēšanās poziciju divīzijas atklātā kr. flankā D no Seedorf. Pozicijas ieņemšana notika nakts tumsā. Pa labi gar dzelzceļa malu pozicijas ieņēma Joachima kaujas grupa.

29. janvārī plkst. 01.00 izlūku btl. komandēšanu atkal pārņēma SS-Hstuf. Pomrehn's. Viņa adjutants bija ltn. Jurgens. Btl. bija saņēmis divīzijas komandiera atkārtotu pavēli ieņemtās pozicijas turēt līdz pēdējam, pat tādā gadījumā, ja kaimiņi pa labi tiktu atsviesti un sakari būtu pārtrūkuši. Plkst. 10.00 ienaidniekam uzbrūkot tanku atbalstā uz Sypniewo, atkāpās Joachima kaujas grupa. Ienaidnieks btl. sektorā darbojās ar jātnieku izlūku patruļām un apšaudīja btl. ar retu mīnumetēju un pret. lgb. uguni. Izlūki noskaidroja, ka pa ceļu, kas ved no Zempelburgas uz Kujan gar btl. aizmuguri, virzījās lieli krievu spēki: jātnieki, artilerija un kaujas vezumi. Šo kustību novēroja visu dienu. Pēc vēlāk ienākušajām ziņām, ienaidnieks atradās btl. aizmugurē apm. 30 km dziļumā. Plkst. 17.00 sākās atraušanās. Pa mežu takām, reizēm pilnīgi bez ceļa, btl. apgāja apdzīvotās vietas. Ceļvedis bija kāds vietējais iedzīvotājs. Sasniedzot Pr. Friedland—Kujan šoseju, btl. kom. ar rt. komandieriem devās kādās mājās, lai noskaidrotu atrašanās vietu un iegūtu informāciju. Šī pārgalvība gandrīz kļuva liktenīga visam bataljonam. Ieejot pagalmā, pa otru pagalma stūri tur iejāja grupiņa krievu komandieru. Attālums bija apm. 10 metru. Uz krievu saucienu: savējie, krievi?", mūsējie atbildēja „savējie". Atbildei sekoja vairāki šāvieni un krievi izkrita no sedliem. Tiem drīzi piesteidzās papildspēki un mūsu komandieri atvilkās atpakaļ mežiņā pie savām vienībām. Pēc tam krievi aplenca un aizdedzināja minētās mājas. Tālākais nodoms btl. bija pāriet Pr. Friedland — Kujan šoseju un pāri ezeriem sasniegt Flatow. Pa šoseju Kujan virzienā virzījās krievu kaujas vezumi un kājnieki. Pēdējām krievu vienībām pabraucot gaļām, btl. tika pāri ceļam un turpināja gājienu.

30. janvārī, rīta gaismā btl. sasniedza Fridrichsbruch, no kurienes bija redzams, ka līdztekus mūsu gājiena virzienam virzās lielas krievu vienības. No vietējiem iedzīvotājiem uzzinājām, ka Flatow ir mūsu rokās. Tālāk btl. devās uz Stewnitz, kur palika atpūtā, izliekot ap-

sardzību. Btl. kom. devās uz Flatow uzņemt sakarus. Plkst. 18.00 btl. saņēma pavēli doties uz Flatow, kur solīja atpūtu. Apdraudētais divīzijas stāvoklis atpūtu tomēr nepieļāva. Btl. saņēma jaunu uzdevumu līdz plkst. 05.00 ieņemt pozicijas A un R no Gursen un nodrošināt divīzijas iziešanu cauri tai, pēc tam segt divīzijas atiešanu uz Jastrow.

31. janvārī btl. uzsāka gājienu uz Gursen, ko sasniedza plkst. 03.00. Laikā no plkst. 06.00 līdz 12.00 šeit izgāja cauri divīzijas vienības. Šai laikā btl. bija vairākas sīvas sadursmes ar ienaidnieku. Plkst. 12.30 btl. saņēma pavēli atiet uz Jastrow. Kad divīzijas pēdējās vienības atstāja Gursen, btl. kom. izsūtīja pa ceļu Flatow virzienā btl. padoto apgādes vienības (Kodinas) vadu. Tas nākot saskarē ar ienaidnieku tika izklīdināts un btl. par ienaidnieka tuvošanos netika brīdināts. Btl. stābu pārsteidza Gursenā iebrukušā ienaidnieka priekšrota. 3. un 4. rt. nonāca kritiskā stāvoklī, jo ienaidnieks nogrieza tām atiešanas ceļus. 1. rt. tuvcīņā izdevās apturēt krievu tālāko virzīšanos uz priekšu un apiešanas mēģinājumus no labās puses. Tā 3. un 4. rt. radās iespēja atrauties un pievienoties pārējam btl. Nonākot Jastrowā, karavīri saņēma kārtējo uzturu un naktī varēja izgulēties.

1. februārī plkst. 12.00 btl. saņēma jaunu uzdevumu. Divīzija bija ielenkta un tās vadība bija nolēmusi izlauzties uz Z. Krievi bija novietojušies augstienē Z no Jastrow. Nesekmīgs bija bijis vācu 59. pulka mēģinājums padzīt krievus no šīs augstienes un atbrīvot ceļu. Šis uzdevums tagad bija veicams izlūku btl. Uzbrukuma atbalstam piedalīja 2 art. baterijas kopsummā ar 10 šāviņiem. Bez tam btl. bija padotas arī 1 vācu kājnieku un 1 vācu mīnumetēju rotas, kuras kaujās gan tiešu dalību neņēma. Uzbrukums sākās plkst. 14.00. Btl. uzbruka abpus Jastrowas—Flederbornas dzelzceļam. Sīvās cīņās btl. karavīri izrādīja vislielāko varonību un uzupurēšanos. Augstieni aizstāvēja kāds krievu pulks. Viņu pusē bija arī daudz lielāks materiālais pārsvars: vairāki zenīt un prettanku lielgabali, kā arī spēcīgs art. un mīnumetēju pabalsts. Ienaidnieks izrādīja pilnīgu nāves nicināšanu un katrs mazākais paugurītis bija jāieņem tuvcīņā. Līdz plkst. 18.00 uzdevums bija veikts. Šīs cīņas bija prasījušas ļoti smagus upurus. Btl. bija saplacis uz apm. 70 vīriem. Par šinī kaujā izrādīto varonību vēlāk apbalvoja daudzus btl. karavīrus. Ar dzelzskrusta I šķ. apbalvoja vltn. Krūku, bet ltn. Lejiņu ar I un II šķ. Neievainoti bija palikuši tikai 2 btl. virsnieki. Krieviem šai kaujā bija krituši ap 100 vīru, to vidū 1 plkv. un 1 maj. Iegūti 2 — 7,5 cm lielgabali, 7 — 4,5 cm prettanku lgb. un 1 — 4,5 cm garstobru prettanku

lielgabals, 2 zenītložmetēji un liels vairums kājnieku ieroču. Kaujas laukā krievi pameta daudz sakaru līdzekļu. Ienaidniekam atņemto kara materiālu ziņā, šis bija vislielākais ieguvums izlūku btl. vēsturē.

2. februārī plkst. 02.00 btl. nomainīja un līdz plkst. 10.00 tas atpūtās Jastrowā. Šajā dienā plkst 12.00 sāka gājienu uz Z visa divīzija. Par gājiena priekšrotu nozīmēja izlūku btl. Apm. 2 km no Fledebornas btl. uzdūrās ienaidnieka spēkiem. Btl. saņēma uzdevumu izsist ienaidnieku no augstienes starp dzelzceļu un Flederbornu. Uzdevumu izpildīja. Šai kaujā un sekojošās sadursmēs naktī no 2. uz 3. februāri btl. karavīru skaits samazinājās uz dažiem 10 vīru un līdz sastāva atjaunošanai btl. kā atsevišķa vienība kaujās vairs nepiedalījās.

BATALJONA PĀRFORMĒŠANA

8. februārī izlūku btl. kom. maj. Pomrehn's ieradās Sophienvaldē, kur no Feldersatz btl. izvēlējās btl. komandējošo sastāvu, saņēma ieročus, nedaudz veļas un citus ietērpa priekšmetus. Uz izlūku btl. pārskaitīja šādus virsniekus: vltn. Šnitku, vltn. Segli, ltn. Puriņu, ltn. Balodi, ltn. Štaueru, vltn. Pulksteni. Krumensee jau atradās div. jēgeru rt. ar ltn. Neilandu, ltn. Liepnieku un ltn. Donath'u (vācietis), kuru ieskaitīja izlūku btl.

9. februārī izlūku btl. saformēja jaunā sastāvā ar 2 strēlnieku rotām, 1 smago rotu, izlūku vadu, btl. stābu un trosu, kas atradās 30 km no Konitzas. No veciem izlūkiem btl. vēl bija palikuši vltn. Janelsiņš, pārvaldes virsnieks ltn. Zaļums, ltn. Jurgens, ieroču virsnieks ltn. Rozenbergs, v.v. Rozenbergs, kad. Kļumka, nedaudzi instruktori un kareivji, kopā 76 vīri. Papildinājumus vēl saņēma no 34. gren. pulka un Tornas būvpulkiem. Karavīrus jaunformējamam btl. no būvpulkiem uzaicināja pieteikties brīvprātīgi.

Komandējošais sastāvs tagad bija šāds: 1. rt. kom. vltn. Šnitkus. I vada kom. ltn. Balodis, II vada kom. ltn. Puriņš, III vada kom. bija paredzēts kad. Kļimka, bet vadu nesaformēja. 2. rt. kom. ltn. Donath's (SS-Ustf.), I vada kom. ltn. Štauers, II vada kom. kad. Lazdiņš. Smago rotu komandēja vltn. Neilands. Vieglo mīnumetēju vadu ltn. Liepnieks, smago granātmetēju vadu v.v. Vijārs.

Izlūku vadu komandēja ltn. Saliņš. Šis vads ietilpa smagajā rotā, apvienoja izlūkus un snaiperus, bet uzdevumus saņēma no btl. stāba.

Strēlnieku rotu stiprums bija 96—102 vīru un 9 patšautenes katrā. Sakaru līdzekļi — ziņneši. Kaujas vezumi — 2 municijas rati, 2 pārtikas rati un 1 lauku virtuve. Smagajā rotā apm. 80 vīru (bez izlūku vada), 1 smago granātmetēju grupa, 2 vieglo granātmetēju grupas, ložmetēju vads ar 2 patš. uz ložm. balstiem un vadības grupa. Sakaru līdzekļi — ziņneši un 2 raitnieki. Transports: 4 municijas rati, 2 pārtikas rati un lauku virtuve. Btl. stābs — 18 vīru, 1 „švimvāģis", 1 motociklets, 2 velosipēdi, 2 raitnieki, 2 vieglie pajūgi, 2 municijas rati, 2 telefona aparāti un 1 smagā mašīna.

Vltn. Seglis un vltn. Pulkstenis palika rezervē pie btl. trosa, kuŗam bija jāierodas Krumensee.

10. februārī rotas papildināja ieročus, municiju un tērpa priekšmetus. Cilvēki bija kaujās noguruši, nozaudējuši mantas un satiksmes līdzekļus, nebija saņēmuši apgādi un cietuši smagus zaudējumus.

Plkst. 10.00 btl. saņēma pavēli pēc 2 stundām uzsākt gājienu uz Wordel sādžu, apm. 2 km ZR no Kamin, kur palikt atpūtā un gaidīt turpmākos rīkojumus. Pārgājiena gaŗums apm. 40 km. Laiks skaidrs, bet atkusnis. Wordel sasniedza plkst. 01.00 naktī.

11. februārī pienāca pavēle btl. novietoties naktsmītnē Kamin. Kaujas tross palika Wordelē. Btl. tagad bija piedalīts 33. gren. p., kas atradās kaujas saskarē ar ienaidnieku DA no Kamin. Pa kreisi atradās vācu vienības, bet pa labi 34. gren. pulks. Ienaidnieks apšaudīja pilsētu ar smagiem granātmetējiem un spiedās uz Kamin ezera D galu.

12. februārī plkst. 02.00 izsūtīja 2. rt. aizpildīt spraugu, kas radās starp 33. gren. pulku un vācu daļām apm. 1 km Z no pienotavas. Izsūtītais izlūku vads, kuŗam bija uzdots noskaidrot, kur atrodas 33. gren. pulka kr. spārns un cik tālu ienaidnieks ievirzījies minētajā spraugā, bija atgriezies un ziņoja, ka ltn. Saliņš ar vienu grupu virzoties gar pienotavu uz ZA apm. 1,5 km, aiz tās uzdūries krievu posteņiem, tad pagriezies pa labi un uzņēmis sakarus ar 33. gren. pulka kr. spārnu pie pienotavas. Tur atradusies arī kāda vācu grupiņa, bet stacijas rajonā pozicijas ieņēmusi 33. gren. p. rota. Plkst. 04.00 1. rt. saņēma uzdevumu izvirzīties uzkalnos aiz pienotavas un tos noturēt, uzņemt sakarus ar 2. rt. un 33. gren. p. kr. spārnu. Smagā rota novietojās klostera rajonā. 1. rt. sasniedza staciju, kas atradās zem ienaidnieka granātmetēju uguns un tur saņēma ziņu, ka tagad pienotavā nocietinājies ienaidnieks. Vltn. Šnitkus nolēma krievus no pienotavas izsist. Pārejot dzelzceļu apm. 200 m no pienotavas, rota saņēma stipru automatisko ieroču uguni un palika ceļa grāvī uz vietas. I vads ar triecienu mēģināja krievus no pienotavas izsist, bet pēc divreizēja

mēģinājuma tas neizdevās. Pa to laiku ienaidnieks divas reizes pārnāca pretuzbrukumā II vadam, bet to atsita· 33· gren. p. rota atgāja uz Kamin, bet 1. rt. sajukusi devās atpakaļ uz staciju, pametot pie pienotavas 7 kritušos un 3 smagi ievainotus. Vieglāk ievainoti bija 7 karavīri. Ejot triecienā bez vēsts bija pazudis kad.Kļumka. Ātrumā saformēja 2 kaujas grupas mazākā sastāvā. 15 kareivji ar 2 patš. palika stacijas atsevišķo ēku rajonā, bet lielākā grupa vltn. Šnitkus vadībā pie upītes pļavā, pa kr. no šosejas. Mazāko kaujas grupu komandēja ltn. Puriņš. No mājās esošās veļas pagatavoja maskēšanās pārvalkus un no segām ierīkoja blendes. Plkst. 12.00 zem stipras granātmetēju uguns, stacijā ielauzās krievi, kur uzstādīja savus prt· lielgabalus· Sekoja 3 ienaidnieka tanku uzbrukumi, kurus atsita 100 metros no atbalsta punkta. Atsevišķas ēkas dega. Klostera rajonā jaunas pozicijas ieņēma vācu vienības un 2. rt., kura rīta ausmā bija atgriezusies Kaminā, nesasniedzot savu mērķi. Plkst. 15.00 vienības saņēma pavēli atiet naktsmītnēs uz Kamin. Dienas uzdevums visumā bija veikts· 1. rt. zaudējumi: ltn. Balodis viegli ievainots, kad. Kļimka pazudis, 7 vīri krituši, 10 ievainoti. Saņemts 1 poļu nacionālās arm. gūsteknis ar zirgu un kamanām, kurš no sākumā likās nekā nesaprotam, jo jautāja krievu valodā. Kad atradās kāds poļu valodas pratējs, viņš pastāstīja, ka viņš esot artilerijas sakarnieks un viņam bijis uzdots iekārtot art. priekšējo novērošanas punktu· Jāpiezīmē, ka ar poļu nac. armijas vienībām mēs sastapāmies kaujās pie Flederbornas. Viņu karavīri bija tērpti poļu uniformās, bet apbruņoti ar krievu ieročiem. Toreiz saņemtie gūstekņi stāstīja, ka viņu vienība esot nosaukta Sikorska vārdā. 34. gren. p. vienības bija saņēmušas šos gūstekņus iebrūkot Flederbornā. Mūsu tagadējais gūsteknis stāstīja, ka Zempelburgas rajonā esot savilktas lielas art. un tanku vienības, kas gatavojoties uzbrukumam. Pēc nopratināšanas gūstekni nosūtīja uz divīzijas stābu.

Kaminā katru apgaismotu vietu apšaudīja paki un granātu metēji. Kaujas tross no Wordel aizbrauca uz Rosenfeldi. Rotu rīcībā palika 1 pajūgs, bet smagai rotai un ambulancei 3 pajūgi·

13. februārī ienaidnieka loks ap Kaminas pilsētu bija jau savilcies. Pēc pusnakts btl· saņēma uzdevumu atsviest atpakaļ ienaidnieka spēkus, kas ienākuši starp 33. gren· p .un 34. gren. p. un uzņemt sakarus ar 34. gren. p. vienībām. Uzdevums bija jāveic naktī bez art. un citu smago ieroču pabalsta. Apsvēris stāvokli, btl. kom· redzēja, ka šāds uzdevums mūsu vājinātam btl. nebija pa spēkam, tāpēc viņš kopā ar btl. adjutantu nekavējoši devās uz div· stābu un stingri uzstādamies

atteicās šādos apstākļos uzdevumu pildīt, apzīmēdams to par nelietīgu dzīvā spēka izšķērdēšanu. Jāatzīst, ka div. stābā bija jūtams saprātīgas vadības trūkums.

Btl. kom. arī panāca uzdevuma atlikšanu uz rīta ausmu ar artilerijas pabalstu. Uzbrukuma sākumu nolika plkst. 07.00. Vienai mūsu divīzijas art. baterijai, kas atradās Wordel rajonā, un vienai vācu art. baterijai bija jāpabalsta btl. uzbrukums pēc tā kom. norādījumiem. Nekavējoties uzņēma sakarus ar attiecīgiem btr. komandieriem. Bez grūtībām vienojāmies par uzdevuma pildīšanu un sakariem ar pašu div. baterijas kom. kpt. Piksi. Viņš gan aizrādīja, ka daudz municijas viņa rīcībā neesot, bet iespējamo atbalstu viņš apsolīja un deva līdzi priekšējo novērotāju ar radio sakariem.

Pavisam grūti bija vienoties ar vācu art. kom. un viņš pieņēma mūsu btl. atbalstīšanu tikai kā papildus uzdevumu. Kādu ltn. viņš deva btl. līdzi par priekšējo novērotāju.

Īsi pirms gaismas iestāšanās btl. izgāja šādā kārtībā: 2. rt., 1. rt., btl. stābs, 33. gren. p. sakaru grupa un smagā rt. Gājiens virzījās lēcienveidīgi upītes gravas aizsegā, kas tek Z no Kamin. Gar kraujas D malu gāja sānu apsardzības priekšgrupa ar novērošanas uzdevumu. Pēkšņi no kādas viensētas priekšgrupa saņēma spēcīgu uguni. 2. rt. pārgāja uz aizstāvēšanos mežmalā, bet 1. rt. saņēma uzdevumu ar 1 vadu krievus no viensētas izsist. Smagā rt. ar ļoti aprobežotu municijas daudzumu atbalstīja uzbrukumu. Uz brīdi izdevās viensētu ieņemt, bet kad pretuzbrukumā izbrauca 3 krievu tanki ar uzsēdinātiem kājniekiem, vadu no viensētas izsita. Šeit ievainoja ltn. Balodi. Arī 1. rt. bija spiesta pāriet uz aizstāvēšanos meža malā. Btl. kom. izprasīja pa viensētu art. uguni. Nokrita kādi piešaudes šāviņi, bet tālāka uguns izpalika. Sakarus ar artileriju vairs neizdevās atjaunot, jo novērošanas punkts neatbildēja. Uz novērošanas punktu sakaru atjaunošanai izsūtīja ltn. Jurgenu, kurš vairs neatgriezās pie btl. Izlūku vads, kas bija izsūtīts pa labi no 2. rt. Wittkau virzienā sakaru uzņemšanai ar 34. gren. p., atgriezās un ziņoja, ka sakarus nav izdevies uzņemt, jo ienaidnieks, apm. rotas stiprumā, iespiedies starp mums un 34. gren. p. Sadursmē ar ienaidnieku bija 1 kritis un 2 ievainoti.

Krievi sāka apiet btl. no kr. puses un spiedās iekšā mežā. Vairākas vienības jau pārgāja upītes gravu un nonāca mūsu aizmugurē. Bija redzami arī vairāki tanki. Btl. kom. par stāvokli nosūtīja ziņojumu 33. gren. p. kom. Ilgāku laiku notika abpusēja uguns kauja. Krievi vēl vilcinājās tieši pāriet uzbrukumā, jo viņiem nebija īstas skaidrības par mūsu spēku lielumu, bez tam btl. atradās meža aizsegā. Tomēr ar

katru brīdi btl. stāvoklis tuvojās ielenkumam. Bija skaidrs, ka savu uzdevumu izpildīt nevarējām, jo solītā smago ieroču atbalsta nebija. Skaidri bija redzams, ka šai stāvoklī cita atrisinājuma nebija, ka mēģināt atiet atpakaļ uz Kamin pie 33. gren. p. Tomēr btl. kom. vilcinājās pieņemt šādu lēmumu, jo uz spēles bija vācieša komandiera gods. Btl. kom. pats bija noraidījis divīzijas pavēli uzdevumu veikt tumsā un pieprasījis smago ieroču pabalstu, bet nu iznāca, ka arī tagad uzdevumu nevarēja veikt. Btl. adjutants pieteicās sameklēt artilerijas novērotājus. Patiesībā adjutanta nodoms bija vienlaicīgi noskaidrot labākās iespējas izkļūt no draudošā ielenkuma. Ne art. novērotājus, nedz agrāk izsūtīto ltn. Jurgenu viņš nesastapa, bet gan noskaidroja, ka pa šauru meža stigu varēja nokļūt līdz upītei, kuru izdevīgi varēja pārbrist kalna un līkuma aizsegā. Atgriezies pie btl. kom., adjutants nāca ar priekšlikumu kā iespējami mazākiem zaudējumiem varētu atiet, kamēr tas bija vēl iespējams. Btl. kom. priekšlikumam vilcinādamies piekrita.

Pa to laiku krievi jau bija ienākuši mežā btl. kr. flankā. Atraušanos pavēlēja izdarīt pakāpeniski un visa btl. atiešanas segšanu uzdeva 1. rotai. Atiešanas virzienā izsūtīja izlūku vadu atiešanas ceļa izlūkošanai. Krievi, manīdami mūsu nodomus, mēģināja mums sekot pa pēdām, bet vltn. Šnitkus tos turēja pienācīgā attālumā. No sākuma atkāpšanās izvērtās bēgšanā un karavīri, izmantodami izdevīgo meža aizsegu, iespējami ātri centās nokļūt drošībā.

Atraušanās ieilga, jo ievainoto pārvešana gāja lēnām. Vieglāk ievainotie gāja paši, bet smagi ievainotos pārveda municijas ratos, ar kuriem braukšana bez ceļa bija ļoti apgrūtinoša. Kad btl. pēdējās vienības brida pāri upei, krievi kr. spārnā bija pienākuši tik tuvu ar saviem granātmetējiem, ka skaidri bija dzirdamas komandas. Kā pēdējais, savu uzdevumu godam izpildījis, atrāvās un atgāja vltn. Šnitkus.

Otrā upes krastā btl. sapulcējās un novietojās aizsegā mežiņā, kādas viensētas tuvumā, lai sakārtotos un nedaudz atpūstos. Priekšā pāris kilometros bija redzama Kamina. Pilsēta dega, ap to notika smagas cīņas. Izlūku vads gar upes krauju bija aizgājis pilsētas virzienā. To no meža puses bija pārsteigusi kājnieku uguns, kur kritis klusais cīnītājs un apbrīnojami veiksmīgais šāvējs v.v. Ābele. Mežā, sedzot atkāpšanos, krita arī ltn. Rudenis. Ap plkst. 15.00 bija redzams, ka pa kr. no btl. kādos 500 m no meža izjāja krievu patruļa un ieslīpi virzīdamās garām btl., devās Wordel virzienā. Pozicijā norīkoja pāris patšauteņu un, pielaižot patruļu izdevīgā šaušanas attālumā, tās atklāja uguni. Izcēlās pilnīgs apjukums ienaidnieka rin-

dās, lielākai daļai krītot par upuri mūsu lodēm. Pēc brīža pa btl. novietni sāka līt granātu lietus, tas nozīmēja, ka bijām atklāti. Pirmajā uguns brāzienā bija kritis kāds 2. rt. vada kom. — vācietis. Bija jāmēģina tikt atpakaļ uz Kamin, kur pievienoties 33. gren. pulkam. Lauks līdz šosejai un pilsētai bija pilnīgi atklāts. Tad pēkšņi kā uz pavēli, starp mums un ienaidnieku nolaidās sniegputeņa plīvurs. Izmantodami šo dabas labvēlību, mēs pārgājām atklāto lauku bez zaudējumiem.

Nonākot pie ceļa, btl. novietojās tuvējo māju aizsegā, bet btl. kom. ar adjutantu devās uz 33. gren. p. komp. pieteikt savu ierašanos. Plkv. Janums pašlaik bija sasaucis pie sevis vienību komandierus un atdeva pavēli par izlaušanos no ielenkuma. Viņš bija priecīgi pārsteigts, par izlūku btl. atgriešanos, jo viņam bija ienākušas ziņas, ka btl. ielenkts un pilnīgi iznīcināts. Bez tam btl. varēs piedalīties pie izlaušanās no ielenkuma, kas nolikts plkst. 17.00. Pulka kom. īsumā pastāstīja, ka esam pilnīgi ielenkti, jo arī Wordelē ir krievi. Divīzijas pavēle esot turēties līdz rīkojumam, bet municija esot izšauta un viņš, pulka kom., atbildot par saviem kaŗavīriem un savas rīcības sekām.

2. rt. norīkoja maj. Lazduzieda rīcībā, kuŗš ar savu btl. uzbruka uz Wordel. 1. rt. bija jānodrošina labais flanks, bet smagā rt. norīkoja uguns atbalstam. Izlaušanās notika samērā viegli, jo ienaidnieks vēl nebija paspējis nostiprināties ieņemtās vietās. Pēc īsas cīņas krievi aizdedzināja Wordel un to atstāja.

Pēc izlaušanās izlūku btl. sedza visu kopējo atkāpšanos uz Schlochau. Cilvēki bija pārguruši un gāja snauzdami. Ap plkst. 03.00 btl. sasniedza Schlochau.

Noskaidrojās, ka div. komp. atradās apm 8 km attālajā Bischofswalde sādžā. Tur ierodoties izrādījās, ka nebija vietas, kur apmesties un tā btl. devās tālāk uz 5 km. attālo Buschwinkel. Te btl. novietojās izkaisīts plašākā apkārtnē.

15. febr. ieradās kaujas tross, ko Rozenfeldē bija pārsteiguši krievi. Zaudēti bija 2 pajūgi. Tās pašas dienas vakarā sasauca vienību komandieru sapulci divīzijas stābā. Divīzijas vadību pārņēma jaunais divīzijas kom. SS-Oberführer's Burk. Viņš ļoti varonīgi solījās pacelt divīzijas disciplīnu un kaujas spējas. Sapulce beidzās ar vārdiem: „Katru virsnieku, kuŗš kareivjiem neprasīs cīnīties līdz pēdējam, vai kuŗu vienības nometīs ieročus, — nošaus." Klusējot virsnieki izklīda. Ar šādiem draudiem iebiedēt mūs nevarēja, jo ne mēs bijām pametuši ieročus un bēguši, bet tās bija vācu armijas atliekas un dažādas sala-

sītas vienības, kas daudzkārt aizbēgušas un atstājušas mūs vienus, līdz bijām nokļuvuši ielenkumā.

Btl. zaudējumi bija diezgan smagi. Puse bija saaukstējusies un ar noberstām kājām. Transporta līdzekļu, uztura, un municijas nebija. Plkst. 21.00 notika virsnieku sapulce pie btl. komandiera. Rotu komandieri ziņoja par stāvokli. Uzdeva no btl. sastādīt vienu kaujas spējīgu rotu, kuŗu labi apbruņoja. Šo rotu uzdeva formēt un komandēt vltn. Šnitkum. Apzinoties kaŗavīru bēdīgo veselības stāvokli, vltn. Šnitkus paziņoja, ka kaujas spējīgu rotu viņš pašlaik saformēt nevar, tāpēc atteicās no tās komandēšanas. Ltn. Donath's bija slims un arī pārējie virsnieki, atcerēdamies divīzijas komandiera draudus — atteicās. Tad rotas komandēšanu uzņēmās pats SS-Stubaf. Pomrehn's. Par vadu komandieriem viņš izvēlējās vltn. Šnitkus, ltn. Saliņu un ltn. Štaueru. Pārējiem kopā ar slimiem kareivjiem bija jārok ierakumi.

16. februārī notika ārsta apskate, kuŗā btl. ārsts bez kautrēšanās vairāk nekā pusi no visa btl. atzina par slimiem un kaujas nespējīgiem.

17. februārī notika kaujas rotas un trosa formēšana. Ltn. Štauers saslima un par II vada kom. kaujas rotā nozīmēja ltn. Puriņu. Plkst. 22.00 kaujas rotu ar smagām mašīnām pārveda uz Landeck II rajonu.

18. februārī Landeck II ieradās btl. stābs un novietojās mežniecībā. Plkst. 18. kaujas rota saņēma pavēli nomainīt 33. gren. p. 3. rotu, kuŗa atradās pozicijās uz upes krasta. Pa kr. atradās kāda vācu rota, pa labi kaimiņu nebija. Ienaidnieks bija pasīvs.

Nomaiņa noritēja bez traucējumiem. Pēc 24 stundām rotu atkal nomainīja kāda 34. gren. p. vienība.

20. februārī btl. stābs ar kaujas rotu pārcēlās uz atsevišķām viensētām apm. 3 km R no Peterswalde. Šeit no btl. trosa ieradās atspirgušie kaŗavīri un arī Buschwinkelē palikušās grāvraču vienības.

21. februārī saformēja btl. 2. un smago rotu, pagaidām ar 1 lžm. vadu. 1. rotu atkal komandēja vltn. Šnitkus, 2. rotu ltn. Donath's, smago rotu — vltn. Pulkstenis, lžm. vadu — ltn. Liepnieks. Vltn. Neilands palika btl. stāba rīcībā.

22. februāris bija atpūtas diena.

23. februārī notika btl. komandieru maiņa. Par jauno btl. komandieri nāca SS-Ostuf. Schütze (vācietis).

24. februārī izlūkoja varbūtējās pozicijas.

25. februārī plkst. 08.00 Konitzas virzienā pēkšņi bija dzirdams stiprs kaujas troksnis. Sazinoties ar 33. gren. p. komp. izrādījās, ka

pulka iecirknī viss mierīgi. Pret vakaru sāka plūst atpakaļ franču brigādes daļas, vēlāk arī vācu vienības. Plkst. 16.00 btl. saņēma uzdevumu segt 33. gren. p. atklāto flanku pie Ludwigshof, 4 km A no Petersvalde. Šī vieta bija jānotur līdz 26. februārim plkst. 04.00.

No pretim nākošiem vāciešiem ievāktās ziņas liecināja, ka ienaidnieks atrodās vēl apm. 5—6 km no Ludwigshof. Nonākot pie Ludwigshof, btl. paliką uz vietas aizsegā. Vltn. Šnitkus ar vadu kom. ltn. Puriņu, kad. Pudņiku un serž. Liepiņu devās izlūkot pozicijas. Kad II un III vadiem pozicijas bija izlūkotas, vltn. Šnitkus ar ltn. Puriņu sasniedza ciema Z galu. Te viņi sadūrās ar krievu patruļu apm. 2 grupu stiprumā. Kaut gan apšaudīšanās notika no dažu soļu attāluma, abi virsnieki neievainoti ieradās btl. komp. Tai pašā laikā pa ceļu tuvojās kāda slēgta kolonna. Vakara krēslā nevarēja izšķirt, vai tie ir krievi, vai vācieši. Pirms kāda brīža kāda vācu grupiņa gaŗāmejot ziņoja, ka viņi esot pēdējie. Tā tad pēc apstākļiem spriežot, šai kolonnai vajadzēja būt krieviem. Btl. komandieris bija noteicis uguni atklāt tikai pēc viņa pavēles. Kad uz saucieniem no kolonnas neatbildēja, btl. komandieris pavēlēja patšautenei izšaut kārtu ceļa virzienā pār nācēju galvām. Tagad noskaidrojās, ka tie tomēr bija vācieši.

Tūliņ aiz vāciešiem sekoja krievu uzbrūkošās vienības. Izcēlās apjukums, jo tumsā bija grūti izšķirt bēgošos vāciešus no uzbrucējiem krieviem. Ienaidniekam izdevās ielauzties ciemā. Prettriecienā devās 1. rotas I vads ar ltn. Puriņu priekšgalā. Sādžas iztīrīšana veicās lēni, bet apm. pēc stundas tā bija paveikta. Tuvcīņās ievainoja 3 kareivjus un 2 grupu komandierus, bet vieglāk ltn. Puriņu. Pirmo reizi krieviem iebrūkot ciemā bija kritis kad. Pudņiks. Krievi turpināja uzbrukt platā frontē abpus ciemam. Pa labi viņu uzbrukumus atvairīja ltn. Liepnieka ložmetēji, bet pa kreisi krievi sasniedza ciema D galu un to aizdedzināja. Ciemu nācās atstāt.

Atvilkšanās izdevās un mežmalā noorganizēja drošāku aizstāvēšanos. Ilgāku laiku nekur nebija sastopams btl. komandieris. Pēc atgriešanās viņš stāstīja, ka esot bijis pie labās vienības. Likās, ka jaunais btl. komandieris nejutās visai drošs savā stāvoklī un bieži vien viņš vairāk pildīja grupas, nekā btl. komandiera pienākumus. Ap pusnakti krievi uzbruka ar vājiem spēkiem. Šo uzbrukumu btl. atsita. Ap plkst. 01.00 sekoja uzbrukums 1. rt. labajā spārnā. Uzbrukums notika masveidīgi, pat neizvēršoties un braukšus krievi gāzās virsū mūsu pozicijām. Ienaidniekam izdevās ielauzties 1. rt. III vada iecirknī un nokļūt rotas aizmugurē. Izcēlās sajukums. Pārtrūka arī ziņnešu sakari.

Daļa btl. pa atsevišķiem cilvēkiem atgāja uz Peterswalde, to vidū ltn. Donath's, ltn. Liepnieks un ltn. Puriņš. Peterswalde Z galā ar apm. 20 savāktiem karavīriem ieņēma jaunu poziciju un par stāvokli paziņoja 33. gren. p. kom. Btl. atlikušā daļa ar komandieri, stābu, vltn. Neilandu un ltn. Štaueru atgāja uz tilta rajonu, kas atradās ap 2 km. DR no Ludwigshof, tur ieņemot poziciju un noturot līdz plkst. 04.00, pēc tam bez ienaidnieka spiediena atgāja. Kaujas grupa pie Peterswalde atiešanas pavēli saņēma plkst. 06.00. Šī grupa atgāja zem traucējošas granātmetēju uguns. Atiešanas laikā bija pazudis vltn. Šnitkus. Kāds kareivis, kurš gājis ar viņu kopā, stāstīja, ka viņi uzskrējuši virsū krieviem. Pēc sauciena „Stoi" sekojusi mašīnpistoles kārta un vltn. Šnitkus pakritis smagi ievainots. Viņš pavēlējis kareivim bēgt un licis saprast, ka pats tiks ar sevi galā. Ar to btl. bija zaudējis vienu no visdrosmīgākajiem komandieriem, kurš ar savu aukstasinību un atjautību vairākkārt bija izglābis visu btl. no bojā ejas. 1. rotas vadību tagad pārņēma ltn. Puriņš. Šai nakts kaujā krievu gūstā bija kritis kāds mūsu kareivis, kuru krievi pēc nopratināšanas bija palaiduši vaļā. Viņš bija tiem solījies atvest pārbēdzējus. Krievi bija iedevuši caurlaidi, ar kuru viņš varēja pāriet fronti. Minētais kareivis vēl pastāstīja, ka krievi bijuši krietni iereibuši un pret viņu izturējušies visumā laipni. Ludwigshof Z galā pēdējās mājās laikam bijis pulka stābs, jo tur novērojis daudz virsnieku. Kareivi pratinājis kāds pulkvedis.

Bataljona zaudējumi šai kaujā bija ap 30 ievainoti kareivji, kritis 1 virsnieks, 1 kadets un 2 kareivji. Vairāki smagi ievainotie bija paši nošāvušies, lai nekristu krievu rokās.

26. februārī btl. sapulcējās Domslaff un novietojās kādā skolā. Gājienā bija noklīduši apm. 20 kareivju. Šeit btl. pēdējo reizi saņēma kārtīgu uzturu un cigaretes. Pusdienas laikā btl. saņēma rīkojumu novietoties tepat tuvapsardzībai, jo krieviem izdevies pārrāvums. Stāvokļa tuvākai noskaidrošanai btl. komandieris ar adjutantu devās uz 33. gren. p. stābu Schoenwerder mežniecībā. 33. gren. p. bija ieņēmis pozicijas uz Zierfliess upītes R krasta. Noskaidrojās, ka ienaidnieks plašā lokā apgājis pulka aizstāvēšanās pozicijas un sasniedzis Neubergen. No augst. 182 krievi tagad sprostoja ceļu Schönwerder — Domslaff. Pulka komandieris pavēlēja ar 1. rt. padzīt ienaidnieku no uzkalniņiem un ceļu atbrīvot. Izlūku btl. kom. ar adjutantu nezināja, kas bija noticis pa šo laiku un btl., kas atradās Domslaff, tikai varēja redzēt, ka ciemu apšaudīja ar mīnumetējiem. Ceļu tik drīzi neizdevās atbrīvot, tāpēc adjutants nāca ar priekšlikumu atstāt ma-

šīnu ar šoferi pie 33. gren. p. stāba un kopā ar btl. komandieri mēģināt sasniegt Domslaff, apejot krievus no D. Kad viņi nonāca Domslaff, btl. tur vairs nebija, jo tumsai iestājoties tam bija pavēlēts ieņemt pozicijas pie Domslaff dzelzc. stacijas divīzijas kr. spārna nodrošināšanai. Domslaff ciems jau atradās krievu rokās.

27. februārī ap plkst. 02.00 pienāca pavēle par atiešanu uz Hammerstein, kas notika bez ienaidnieka spiediena. Pilsēta dega, jo dienā to bumboja no gaisa. Btl. apmetās pilsētā īsai atpūtai, bet jau plkst. 05.00 saņēma uzdevumu doties uz Steger, apm. 10 km uz Z no Hammerstein. Tur krievi, izmantojot caurrāvumu, operēja frontes aizmugurē ar motorizētiem kājniekiem. Sasniedzot Rozenfelde ciemu, 1. rt. ieņēma aizstāvēšanās pozicijas ar fronti pret Z, 2. rt. devās cauri mežam R virzienā, lai uzņemtu sakarus ar kādu 33. gren. p. rotu apm. 4 km attālumā. Katrai rotai piedalīja 1 lžm. grupu. Btl. stābs devās līdzi 2. rotai. Kaujas vezumi palika pie 1. rotas. Ieejot mežā, btl. adjutants ieteica izvirzīt gājiena apsardzības priekšgrupu, ko btl. komandieris noraidīja kā nevajadzīgu. Tuvojoties kādai viensētai meža vidū, pa labi bija dzirdams motora troksnis. Atstājuši mašīnu meža malā, btl. komandieris ar adjutantu sekoja priekšējai rotai. Vienu grupiņu izsūtīja uz viensētu, to izlūkot. Tiklīdz rota bija sasniegusi klajuma malu, tā saņēma no labās puses automatisko ieroču uguni. Izcēlās sajukums. Daļa rotas centās sasniegt viensētu, cerēdami tur gūt aizsegu. Pāri atklātam laukam skrēja arī btl. un rotas komandieris, kur tos panāca krievu lodes. Btl. komandieris krita, bet smagi kaklā ievainoja ltn. Donath'u. Btl. adjutants palika pie ceļa, aizturēja kādu ptš. grupu, kas atgāja uz meža malu un nolika ptš. pozicijā grāvja malā, ar uzdevumu segt izejas no meža. Izrādījās, ka viensētā bija bijusi kāda latviešu vienība, varbūt meklētā 33. gren. p. rota, ar kuŗu mums bija jāuzņem sakari. Tā tagad, dzirdot kaujas troksni durvju priekšā, bija brīdināta un glābās kā varēdama.

Šī bija sastapšanās ar krievu motorizētiem kājniekiem, kuŗi tāpat kā iepriekšējā dienā pie Domslaff, pa aizmuguri braukādami, terrorizēja mūsu vienības.

Pa to laiku vltn. Neilandam ar ltn Puriņu izdevās savākt rotas paliekas un apm. 1 km D no Rozenfeldes ciema noorganizēt aizstāvēšanos.

Vltn. Janelsiņš stājās pie btl. komandiera pienākumiem kritušā vltn. Schütze's vietā. No privātiem iedzīvotājiem ienāca ziņas, ka ceļš uz Hammersteinu bija nogriezts. Arī bēgļu straumes plūda atpakaļ. Tika izsūtīti izlūki uz iepriekšējo ciemu un uz Steger. Stegerā novē-

roti 5 krievu tanki un kājnieki. Pēcpusdienā btl. atvilkās vēl 3 km atpakaļ uz D, kur ar labo spārnu pieslēdzās maj. Lazduzieda btl. Btl. pozicijas ieņēma atbalsta punktu veidā, jo aizstāvāmais iecirknis bija pārāk plats. Galveno vērību piegrieza ceļa rajonam, kur varēja parādīties ienaidnieka tanki, vai smagās mašīnas ar uzsēdinātiem kājniekiem. Tanku apkaŗošanai btl. rīcībā nekādu līdzekļu nebija, izņemot pāris tanku dūres.

Izlūkojot pozicijas, btl. komandieris satika maj. Lazduziedu un norunāja, ka atiešanas gadījumā vienības sazināsies ar ziņnešiem, jo citu sakaru līdzekļu nebija. Bataljona komp. iekārtojās ceļa malā zem lielām eglēm. Izlūku btl. iecirknī valdīja miers un klusums.

Ap plkst. 22.00 btl. komandieris nosūtīja ziņnesi pie maj. Lazduzieda, bet ziņnesis atgriezās un ziņoja, ka 33. gren. p. btl. vairs nebija atrodams. Kā redzams, maj. Lazduzieds norunu par sazināšanos atkāpšanās gadījumā bija aizmirsis. Lai noskaidrotu stāvokli, btl. komandieris nosūtīja uz 33. gren. p. stābu Negut, 2 ziņnešus. Pagāja laiks un ziņneši neatgriezās. Tad btl. komandieris ar mašīnu aizsūtīja vltn. Neilandu, bet arī tas neatgriezās. Beidzot btl. komandieris uzdeva rotām savākties ceļa rajonā, bet pats ar ziņnesi pa to laiku devās uz 33. gren. p komp., lai iegūtu ziņas par stāvokli un noskaidrotu, kur palikuši iepriekš izsūtītie ziņneši. Mežā viņš uzdūrās vairākām snaudošām kaŗavīru grupiņām. Uz jautājumu, kas viņi ir un ko šeit dara, btl. kom. saņēma atbildi, ka esot 33. pulka kaŗavīri. Tagad atstāti aizklājam. Pulks esot jau pirms laba ļaika atgājis. Tagad vairs nebija nozīmes doties uz 33. gren. p. komp., bet pēc iespējas ātri bija jāatvelk btl. Starplaikā pavēle par atiešanu bija pienākusi ar nokavēšanos no pulka stāba. Btl. panāca 33. gren. p. vienības un kopā ar tām atkāpās uz Gr. Küdde.

Kl. Küdde 32. gren. p. jau bija saskare ar krieviem.

28. februārī plkst. 04.00 btl. saņēma pavēli doties uz Sparsee, kur novietoties atpūtā. Pusdienas laikā btl. sasniedza Sparsee. Te arī notika ārsta pārbaude, kuŗā izšķiroja kaujai derīgos un slimos. No atlikušiem saformēja 1. rotu. Slimie palika pie kaujas vezumiem. Saformētajā rotā bija 120 vīri. Par rotas kom. iecēla ltn. Puriņu. Vadu komandieri bija ltn. Štauers, ltn. Liepnieks un serž. Liepiņš. Ložmetēju vadu likvidēja. Vltn. Neilands bija adjutants un ltn. Jurgens sev. uzdevumu virsnieks. Saimniecības tross bija pazudis.

Drīz pēc pārkārtošanās un municijas papildināšanas rotai pavēlēja steidzīgi doties uz ezera spraugu, kur ieņemt uztverošo poziciju. 34. gren. p. šeit bija cietis smagus zaudējumus un vienības nekārtībā

plūda atpakaļ. 33. gren. p. stābs palika Sparsee, ZR no ciema pozicijās stāvēja ltn. Rudaka lielgabali un vltn. Pommera tanku iznīcināšanas vads. Tikko mūsu rota sasniedza ciema baznīcu, to neizvērstu pārsteidza krievu tanku un granātmetēju viesuļuguns. Rotu izdevās izvērst pa vadiem. Lielos baros pāri ezera ledum plūda 34. gren p. vīri. Mīnumetēju granātas ārdīja ledu, bet cilvēku zaudējumu bija maz. Ezera krastā bija izbraukuši vairāki krievu tanki, bet tiem neveicās, jo stāvā krasta dēļ, neķerlauks bija pārāk liels. Izlūku btl. komandieris mēģināja apturēt dažas bēgošās daļas, bet velti. Krievu pārsteidzošo ielaušanos ciemā aizkavēja ltn. Rudaka lielgabali. Kaujas tross paspēja ciemu atstāt. Visa divīzija atkāpās. Btl. komandieris savāca izklīdušos vadus meža malā un sekoja vispārējam atkāpšanās virzienam. Izlūku btl. joprojām bija piedalīts 33. gren. pulkam, kuŗš ieņēma pozicijas uz līnijas Elfenbusch stacija — Nachtliebe. Izlūku otai bija jāieņem pozicijas Elfenbuch stacijas — Kröslin rajonā, apm. 3 km platā iecirknī. Pa labi vajadzēja būt vācu vienībām, bet kā parasti, to nebija, pa kreisi 33. gren. pulks, ar ko bija jānodibina sakari.

28. februārī pusdienas laikā Kröslinā ielauzās krievi. Izlūku rota atlieca kr. spārnu līdz mežmalai. Aktīva bija krievu aviācija, bombardēja Leibgustu, kur atradās 33. gren. p. komp. un Elfenbusch staciju. Pret vakaru stacijā iebruka krievu motordrezīna, kuŗu iznīcināja ltn. Liepnieks. Pakalnos aiz Elfenbusch iekārtojās krievu smagie ieroči. Kustība bija vērojama visu dienu, bet nebija neviena, kas varētu viņus traucēt, jo mūsu rīcībā nebija vairs tāda ieroča. Tad pēkšņi uz stacijas pusi izbrauca kāds bruņotais vilciens un sāka apšaudīt pakalni. Arī krievi šāva, bet bez sevišķām sekmēm. Kad parādījās krievu lidmašīnas, bruņotais vilciens bija spiests savu poziciju mainīt, lai glābtos no lidmašīnas bumbām.

1. martā no krievu puses pārnāca pāri viens vācu btl., kuŗš bijis ielenkts. Plkst. 07.00 rota bez ienaidnieka spiediena atgāja uz Zuch. Aizklājā palika 1 grupa un rotas komandieris. Btl. stābs jau naktī pārcēlās uz Liebgustu.

1. un 2. martā btl. kaŗavīri baudīja atpūtu. Iedzīvotāji ciemu bija atstājuši un kaŗavīri tur atrada daudz pārtikas. Tika lieliski cepts un vārīts, kad pēkšņi 2. martā plkst. 17.00 pienāca rīkojums rotai ieņemt pozicijas 1,5 km DA no Zuch. Pozicijas rota ieņēma 2 km platā frontē, ar 3 vadiem pirmā līnijā. Plkst. 19.00 cauri mūsu pozicijai izgāja vācu sapieri un uzspridzināja dzelzceļu. Pēc apmēram pus stundas uz lielceļa parādījās pirmie krievu izlūki. Tad sekoja krievu

uzbrukums šinī rajonā. Sakarus ar labo (ltn. Liepnieka) vadu vairs nevarēja uzņemt. Zem ienaidnieka spiediena atgāja arī kreisais vads. Zuch steigā tika atstāta, rota atgāja uz Döbel, kur tai pavēlēja ieņemt uztverošo poziciju — 33. gren. pulka kreisajā spārnā. Rota ar 2 vadiem izveidoja priekštilta poziciju pie Döbel, Persantes upes krastā, kuŗu bija uzdots noturēt līdz plkst. 18.00. Plkst. 14.00 uzņēma kaujas saskari ar ienaidnieku. Pēc kāda laika pa kreisi bija dzirdams tanku troksnis. Visa ciema rajonā bija dzīva izlūku darbība. Plkst. 17.45 rota pakāpeniski sāka atraušanos, pēc tam atgāja uz Damen. Tikko pēdējā grupa bija pārgājusi tiltu, ciemā iebrauca krievu tanki. Tie apšaudīja rotu. Izmantojot vakara krēslu, un sedzoties aiz lielām kartupeļu kaudzēm, rotai izdevās atrauties bez zaudējumiem. Pa ceļam satikām sapieru grupu, kuŗa bija izsūtīta uzspridzināt Doebel tiltu, bet no šī nodoma viņiem bija jāatsakās, jo tilts jau bija krievu rokās. Damenā īsa atpūta. Tad rotai bija jāieņem nākošā uztveres pozicija pie Damitzas upītes. Pozicijas iecirknis — apm. 4 km plats purvains meža apgabals un nebija iedomājams, ka pret šo vietu ienaidnieks varētu vērst kādu nopietnu uzbrukumu. Tomēr rota ieņēma poziciju atbalsta punktu veidā, uzturot sakarus ar 33. gren. p. vienībām. Ltn. Liepnieks apmetās kopā ar kādu 33. gren. pulka virsnieku, kuŗš pēc atiešanas pavēles saņemšanas aizgājis, atstājot ltn. Liepnieku guļot.

33. gren. p. stābs atradās Wusterbarch. Te valdīja neparasti dzīva kustība, bija redzamas visas divīzijas vienības un transporta līdzekļi. Izrādījās, ka ienaidnieks ar savām tanku vienībām bija sasniedzis Baltijas jūŗas krastu pie Kolbergas. Tas nozīmēja, ka ielenkts bija viss korpuss. Izlaušanos paredzēja virzoties ZR virzienā. Divīzijas komandieris bija šeit sapulcējis visu divīziju, lai noteiktā laikā sāktu atkāpšanos. Arī izlūku rota nonāca divīzijas pulcēšanās vietā. Tagad izlūku bataljons vairs nebija padots 33. gren. pulkam, bet tieši divīzijai. Tā turpmākais uzdevums bija apsargāt divīzijas stābu.

Divīzijas vienības virzījās ļoti lēnām, jo pa šo ceļu gāja arī transporta kolonna. Sagriezās sniegputenis un kā ar baltu plīvuri aizsedza gājiena ceļu. Schivelbein virzienā bija dzirdams kaujas troksnis. Z no Schivelbein uz ceļa radās liels sablīvējums, ceļu bija nosprostojušas vācu divīziju transporta kolonnas, kuŗām vajadzēja doties cauri Schivelbein. Pēc ilgas nīkšanas gājiens atkal lēnām sāka kustēties. Gājām visu nākošo dienu un nakti. Kaŗavīri bija noguruši, bet visi turējās līdzi.

6. martā sasniedzām Geiliz. Vakarā visa divīzija sapulcējās Osten-

heide meža masīvā. Izlūku rt. uzdevums bija apsargāt divīzijas stābu. Pusnaktī btl. komandieri izsauca pie divīzijas komandiera. Tur bija sapulcējušies arī pārējo vienību komandieri. Divīzijas komandieris īsi paskaidroja, ka vispārējais stāvoklis pasliktinājies un kopējā izlaušanās vairs nevarēja notikt. Tāpēc bija jāmēģina klusi pa mazākām vienībām izspraukties no aplenkuma loka. Nākošā divīzijas pulcēšanās vieta bija nolikta Stettin. Tad sekoja pavēles baigākā daļa: visus braucamos līdzekļus un lielgabalus sabojāt un atstāt. Ievainotos un trosu pamest mežā krieviem par prieku. Tā bija trakākā pavēle, kādu izlūku btl. saņēmis savās kauju gaitās. Btl. komandieris saprata, ka ar divīzijas vadību kaut kas nebija kārtībā. Netālu pa labi bija dzirdama transporta kolonnas kņada, dārdēja mašīnas un bļaustījās vezumnieki. Neizprotami, kāpēc mums ievainotie un viss transports bija jāpamet mežā. Atgriezies savā komp., btl. komandieris saaicināja pie sevis visus virsniekus un pastāstīja divīzijas komandpunktā dzirdēto. Viņš paskaidroja, ka btl. bija jābūt gatavam uz visu, bet nepamest neko, par ievainotiem nemaz nerunājot. Komandieriem jātur kopā savi cilvēki un jāuzmana, lai tumsā neviens nenomaldītos. Vezumiem un stāba mašīnai virzīties tūliņ aiz kājniekiem, lai vajadzības gadījumā vieni otriem varētu būt palīdzīgi. Gājiens sākās. Par ceļvedi btl. pa priekšu gāja div. stāba SS-Hstuf. Wally.

Rīta krēslā btl. nonāca mežmalā 3 km A no Witzmitz, kur atradās divīzijas stābs. Šeit bija jāizliek novietojuma apsardzība un līdz turpmākam jāpaliek uz vietas. Divīzijas vadība manāmi nervozēja un drīz noskaidrojās arī nervozēšanas iemesli. Izrādījās, ka divīzija bija pazaudējusi sakarus ar 33. gren. pulku. Kad pulks vēlāk atradās, divīzijas vadībā atkal atgriezās drošības sajūta.

8. marta vakarā divīzija uzsāka gājienu uz Witzmitz. Šeit pienāca ziņas, ka ielenkuma loks uz brīdi pārrauts, bet krievi drīz vien pārrāvumu likvidējuši. Tagad divīzija pagriezās uz Z ar nolūku sasniegt jūrmalu. Paklīdušas visdažādākās baumas. Runāja, ka divīzijai tikai jāsasniedzot jūrmala, kur gaidot kuģi, kas divīziju izvedīšot no ielenkuma. Tās bija neticāmas baumas, varbūt, palaistas ar nolūku pamudināt karavīrus cīnīties un pastāvēt tālākās gaitās. Btl. saņēma papildinājumu. Ieradās ltn. Grīnlaubs ar 40 kareivjiem, kuŗi pēc izveseļošanās bija atkomandēti no trosa. Ltn. Grīnlaubu nozīmēja par izl. bataljona sakarnieku pie divīzijas stāba.

9. martā btl. atradās gājienā.

10. martā ienaidnieks ielauzās 32. gren. p. labā spārnā. Pēcpusdienā izlūku rota saņēma pavēli ieņemt pozicijas gar jūrmalu apm. 6 km

R no Deep, nomainot 33. gren. p. vienu bataljonu. Kaimiņš pa labi — 34. gren. p. Norādīto rajonu rota sasniedza ap plkst. 22.00. Sasniedzot poziciju rajonu izrādījās, ka 33. gren. pulka btl. to jau bija atstājis. Pozicija bija jāieņem 4,5 km platā mežainā apvidū. Tā kā rotas sastāvs bija tikai ap 90 vīru, tad iecirkni bija iespējams apsargāt tikai ar atsevišķiem posteņiem un patruļām.

11. martā rota palika ieņemtajās pozicijās. Vakarā pienāca pavēle pārcelties vēl apm. 1 km uz priekšu un ieņemt jaunas pozicijas. Krievi kopējās aizstāvēšanās pozicijās labajā spārnā bija jau stipri pavirzījušies uz priekšu. Pārcelšanās uz jauno poziciju vēl nebija nobeigta, kad sekoja rīkojums atiet. Nonākot divīzijas komp., btl. komandieris pieteica div. komandierim, ka vienības kaŗavīri ilgāku laiku nav baudījuši atpūtu, jo btl. nemitīgi ir atradies uztverošās pozicijās. Divīzijas komandieris piekrita btl. novietošanai atpūtā un pavēlēja btl. sapulcēties un novietoties Horst. Jaunajā atpūtas vietā nekavējoši noorganizēja pārtikas sagādi. Kādā pienotavā atrada lielāku vairumu skābu krējumu. Btl. kom. pavēlēja no iedzīvotājiem rekvizēt vai nopirkt kartupeļus, tos izvārīt un krējumā izsautēt. To arī izdarīja un kaŗavīri dabūja siltu ēdienu.

12. martā btl. piedalīja kādai vācu kaujas grupai. Uzdevums bija noturēt spraugu starp ezeru un jūŗu līdz rīkojumam. Ar dažādiem ratiem un pajūgiem nosprostoja dzelzceļa tiltu. Plkst. 11.00 parādījās krievu jātnieku izlūki. Pāri ezeram bija novērojama lielāka ienaidnieka spēku kustība. Plkst. 12.00 rotas iecirknī parādījās pirmās ienaidnieka kājnieku vienības. Drīz sekoja frontāls masveidīgs uzbrukums pāri kanālam. Tanī pat brīdī pienāca pavēle steidzīgi atiet, jo krievi bija apgājuši ezeru un apdraudēja mūs no R. Sekoja atraušanās. Sevišķi grūta tā bija kad. Lazdiņa vadam, kuŗam ienaidnieks bija pievirzījies uz 50 m. Btl. sapulcējās pie Rewal, kur ar vienu vadu ieņēma pozicijas kopā ar vāciešiem, katrā ierakumā bija viens latvietis un viens vācietis. Šeit līdz jūrmalai bija izlauzušies krievu tanki un pārrāvuši ceļu, kas gāja līdztekus jūrmalai. Mūsu btl. un šī vācu vienība, bijām visa korpusa arjergards. Krievu kājnieki šeit neparādījās, arī tanku smaile mežainā apvidū nejutās visai droša. Brīvie btl. kaŗavīri sēdēja jūŗas krastā un raudzījās, kā kāds krievu tanks mēģināja trāpīt kādu vācu ātrlaivu. Attālums bija pārāk liels un tanka šāviņi krita ūdenī, uzšļācot gaisā baltus ūdens stabus. Tāda krieviņu niekošanās mūsu kaŗavīriem sagādāja jautrus brīžus. Ap plkst. 17.00 pienāca rīkojums atiet gar jūrmalu. Visa pludmale bija pieblīvēta ar kaŗaspēka vienībām un nepārredzamām bēgļu masām. Krievi šo pūli

mēģināja apšaudīt ar tanku lielgabaliem, bet tas neizdevās, jo jūŗas krasts bija pārāk augsts un stāvs, un visa pludmale atradās neķerlaukā. Daudz bēgļu rati palika salauzti un nogrima mīkstajā smiltī. Turpat palika arī aiz noguruma nobeigušies zirgi. Nelaimīgi ļaudis stāvēja pie lielā iedzīves vezuma un tukši blenzdami nezināja, ko tālāk iesākt. Kad atskanēja spēcīgāki šāvienu trokšņi aiz muguras, viņi paķēra pirmo saini, kas gadījās un turpināja savas bēgļu gaitas. Pašā apvāršņa malā bija redzams kāds kaŗa kuģis, kuŗš apšaudīja ar artileriju krastmalu labi tālu mums priekšā. Pie Hoff notika cīņas, kur vēlāk gaŗām ejot bija redzami daudz kritušie krievi, kuŗi bija iznākuši līdz jūŗai ar nolūku atgriezt mums atkāpšanās ceļu. 33. gren. pulks bija ieņēmis uztverošo poziciju līdztekus jūŗai līdz Dievenov. Vēlu naktī mēs gājām gaŗām 33. gren. pulka komandpunktam. Btl. komandieris devās turp, lai iegūtu ziņas par stāvokli. Atgriezies pie btl., viņš paziņoja nogurušajiem kaŗavīriem priecīgu vēsti, ka ar šo brīdi btl. bija iznācis no ielenkuma. Dievenovā visas telpas bija pārpildītas. Btl. pavadīja nakti kādā šķūnī.

13. martā no rīta pilsētu sāka apšaudīt krievu artilerija no otras ezera puses. Btl. pārcēlās uz Dievenow-West un novietojās kādā vasarnīcā. Nekavējoši sagādāja pārtiku un iespējami pilnīgāku atpūtu. Joprojām bijām pašapgādnieki, bet atstātās mājas bija jau vairākkārt pārmeklētas. Tomēr kartupeļus un kādu gabalu gaļas laimējās sadabūt. Maizes garša gan bija sen aizmirsusies.

14. martā btl. pārgāja kanālam. Pāri tiltam laida tikai transportus. Kājniekiem bija iespēja pārcelties ar kādu prāmīti uz kuŗa varēja saiet tikai daži desmit vīru. Krievi tiltu un prāmja vietu apšaudīja ar artileriju un granātmetējiem. Kaŗaspēka un bēgļu sablīvējums pie tilta bija tik liels, ka granātas neglābjami krita ļaužu masā un nodarīja zaudējumus. Vienu btl. kaŗavīru smagi ievainoja vēderā. Skaidrs, ka ilgstošā uzturēšanās šeit nestu tikai lielus zaudējumus, tāpēc btl. komandieris mēģināja rast izeju, kā ātrāk tikt projām no šīs nelaimes vietas. Izrādījās, ka tilta pāriešanai kājniekiem ir vajadzīga komandanta atļauja. Tādu izdevās arī dabūt un viss btl. ar atstarpēm skriešus devās pāri tiltam. Šāviņi krita ūdenī abpus tiltam, bet btl. pārskrējiena laikā tiltu neviens neķēra. Brīdi sakārtojušies un atpūtušies, btl. devās tālāk iekšā Usedomas salā. Tuvojās vakars un laikus bija jāsāk domāt par naktsmājām. Tās bija grūti atrast ceļa tuvumā, kas bija pārpildīts kaŗaspēka vienībām. Pēc ilgākas meklēšanas, gabalu nost no ceļa, atradām kādas mājas, kuŗās bija novietojušies kpt. Tūtes

artileristi. Btl. saspiedās vienkopus ar artileristiem šķūņos un kūtsaugšās.

15. martā sekoja apm. 30 km prgājiens uz Ost-Swinemuende. Ceļā saslima btl. komandieris vltn. Janelsiņš.

16. martā caur Swinemünde, kuŗu stipri bombardēja no gaisa, btl. devās caur Bausin un Benz. Pārgājiens apm. 40 km., kas prasīja no nogurušajiem kaŗavīriem lielu piepūli.

No 17. līdz 21. martam btl. (patiesībā btl. atliekas) atradās atpūtā Benzā. Te arī pirmo reizi pēc iznākšanas no ielenkuma saņēma nedaudz uztura. Šajā laikā piepulcējās arī noklīdušie kaŗavīri un rotas stiprums pieauga līdz 170 vīriem, tādēļ btl. atkal pārformēja divās rotās. 2. rt. uzdeva komandēt ltn. Štaueram, bet btl. tagad komandēja vltn. Neilands. Šajā laikā arī btl. atbruņoja, atstājot tikai 20 šautenes un 1 ptš. Btl. te apciemoja no ģenerālinspektora stāba vplkv. Silgailis, kuŗš sniedza informāciju par LNK nodibināšanu un citas ziņas. Te ieradās arī no Kolbergas ielenkuma izkļuvušie izl. btl. vīri.

21. martā btl., nu jau lielā mērā papildināts sastāva ziņā, plkst. 22.30 atstāja Benzu un cauri Usedomai un Meklenburgas Friedlandei sasniedza Neu Brandenburgu un Burg-Stargardi. Šo pārgājienu veica divās dienās.

23. martā btl. novietojās šajā rajonā atpūtā. Te jau pāris dienas agrāk bija ieradies btl. tross no Kolbergas, vltn. Pulksteņa vadībā.

25. martā uzsāka atkal izl. btl. jaunformēšanu. Par btl. kom. iecēla divīzijas stāba (agrākais div. kaujas skolas priekšnieks) SS-Hstuf. Valliju (Wally), kuŗš tur bija pildījis Ic pienākumus. Jaunsaformētā btl. ietilpa 1. rt., 2. rt., div. kaujas skolas atlikums un ap 100 vīru, kuŗi bija līdz šim pievienojušies pie btl. trosa. 1. rt. komandēja vltn. Pulkstenis, 2. rt. SS-Ustuf. Schmidt (vācietis), un smago rotu SS-Ustuf. Kilps (Kilp), arī vācietis. Vadu komandieri bija: 1. rt. ltn. Saliņš un kadets Lazdiņš, 2. rt. ltn. Štauers un v.v. Laiviņš, smagā rotā — ltn. Liepnieks, ltn. Sams un v.v. Vijārs. Ltn. Puriņš un ltn. Grīnlaubs no vadu komandēšanas atteicās slimības dēļ. Ltn. Puriņam uzdeva trosa pārraudzīšanu līdz tā sadalīšanai pa vienībām. Par btl. adjutantu iecēla vltn. Neilandu.

Pie btl. skaitījās arī div. kaujas skola ar vācu virsniekiem vadībā: SS-Ustuf. Aprils skaitījās apmācību inspektors btl., SS-Ustuf. Hamans — snaiperu speciālists, SS-Hstuf. Cinetti visu apmācību organizētājs un kaujas skolas priekšnieks, bet SS-Ostuf. Knorrs viņa palīgs.

Pie apmācībām ķērās ar lielu nopietnību. Bija paredzēts visu btl.

apgādāt ar divriteņiem un moderniem ieročiem, bet viss tas trūka. Rotu stiprums bija ap 130 vīru, smagās rotas — ap 150. Pie trosa palika vēl ap 60 ierindas dienestam nederīgu vīru.

26. martā trosu sadalīja pa rotām. Katrā rotā iznāca gan tikai divi pārjūgi un viens vieglais pajūgs, arī viens jājamais zirgs. Pārējo trosa sastāvu nodeva div. vet. rotai.

27. martā ltn. Puriņš saņēma uzdevumu no ierindas nespējīgiem karavīriem saformēt vienu darba rotu un ar to pārcelties uz Ballwitz. Šo rotu nosauca par 3. rt. un kā vada komandierus tajā nozīmēja ltn. Brīnlaubu, v.v. Ķempi un v.v. Šostaku.

Btl. stābā šajā laikā bija: kom. SS-Hstuf. Vallijs, SS-Hstuf. Cinetti, vltn. Neilands un v.v. Rozenbergs.

Btl. apmācību laikā rotām piedalīja kaujas skolas virsniekus un instruktorus. Saprašanās bija ciešama.

1. aprīlī btl. apmeklēja div. kom. vplkv. Burks un izsniedza karavīriem apbalvojumus. Tā bija pirmā Lieldienu diena, notika kopējas btl. pusdienas un div. kom. paziņoja, ka visam btl. laikā no 12. febr. līdz 13. martam tiek ieskaitītas 7 tuvcīņu dienas.

Īsi pēc tam btl. ieradās (pie vltn. Neilanda) kāds virsnieks (vltn. Ganiņš), kurš iepazīstināja slepeni ar plkv. Januma plānu par pāriešanu pie ASV armijas vienībām. Izstrādāja sīku plānu kā atbruņot btl. vāciešus un kur doties pēc tam, kā arī apsvēra visas iespējas pāriešanai pie sabiedrotiem.

19. aprīļa notikumi visus šos plānus, saprotams, izjauca. Šajā dienā pienāca pavēle btl. pārformēt kaujas sastāvam, lai dotos uz Berlīni. Pienāca ieroču vajadzīgais daudzums, starp tiem liels skaits tanku dūru. Tāpat jauni apģērbu un apavu priekšmeti.

1. rt. uzdeva komandēt ltn. (SS-Ustuf.) Donath'am, vienam no labākiem vācu virsniekiem, kurš ar btl. vīriem vislabāk sapratās un tikko bija atgriezies no slimnīcas. Uz 3. rt. pārskaitīja vltn. Neilandu (par novērotāju), par adjutantu nāca kad. Antons. Uz Berlīni aizbrauca 1. rt., 2. rt., 80 vīri no 3. rt. un viens vads no smagās rt. ar ltn. Liepnieku un SS-Ustuf. Kilpu, tiem līdzi arī viens sm. mīnumetējs, bet bez municijas. Pārējā sm. rt. daļa palika novietojumā ltn. Sama uzraudzībā, gaidot, kamēr pienāks nepieciešamais transports. Pārējais btl. vienību atlikums palika vltn. Pulksteņa padotībā.

21. aprīlī pa dzelzceļu uz Berlīni vēl izbrauca btl. saimniecības daļa ltn. Zaļuma vadībā un ltn. Rozenbergs. Novietojumā palika ap 180 vīri, kuŗus vēlāk uzņēmās komandēt SS-Hstuf. Cinetti ar palīgu SS-Ostuf. Knorru.

Izl. btl. iedalīja plkv. Januma kaujas grupā kā III btl. Tā komandējošais sastāvs bija üāds: Btl. kom. — SS-Hstuf. Vallijs, btl. adjutants kad. Antons, 1. rt. kom. SS-Ustuf. Donāts, rotā bija vēl kā vadu kom. kadeti Melderis un Sils, 2. rt. kom. SS-Ustuf. Šmits, kā vadu komandieri ltn. Štauers, ltn. Tītmanis un kad. Laiviņš. 3. rt. kom. ltn. Rutkis (kuŗš rt. tikko bija pārņēmis no saslimušā ltn. Puriņa). 4. rt. kom. SS-Ustuf. Kilps, kā vada kom. vēl bija kad. Krūmiņš.

Btl. uz Berlīni izvadīja ceremoniāli, tika paaugstināti virsnieki, kaŗavīriem par kaujas nopelniem Pomerānijā izsniegti apbalvojumi. Tas gan kaŗavīru gara stāvokli nepacēla, jo visi saprata, kā nākamo dienu cīņām nav vairs jēgas. Apbruņojums arī bija nepilnīgs, vadība visa vāciešu rokās. Vienīgo cerību btl. vīri lika uz kaujas grupas komandieri plkv. Janumu, zinot, ka viņš vīrus neatstās krievu rokās.

Dūšu tomēr nosita apstāklis, ka ierodoties pulcēšanās vietā, lai visa kaujas grupa kopēji dotos uz Berlīni — Lychen'ā, tur vairs Januma kaujas grupas I un II btl. neatrada, jo tie jau bija aizbraukuši.

Btl. līdzi devās arī vltn. Neilands — sevišķiem uzdevumiem. Neviens tad vēl neparedzēja, ka viņam būs lemts Berlīnes telpā kļūt par pēdējo btl. komandieri.

Ierodoties Berlīnē, izl. btl. pielika visas pūles, lai uzņemtu sakarus ar kaujas grupas komandieri plkv. Janumu, bet tās palika bez sekmēm. Izl. btl. ierāva cīņās Berlīnē pret neatlaidīgi uzbrūkošiem krieviem un tas pakāpeniski atkāpjoties nonāca līdz Berlīnes centram. Btl. visu laiku cieta lielus zaudējumus, pie kam sevišķi bēdīgi klājās ievainotiem, jo trūka gan transporta, gan medikamentu. Kad btl. bija sasniedzis Unter den Linden rajonu, tad tā sastāvā bija palicis tikai ap 80 vīru. Daudzi bija noklīduši. Btl. šajā laikā komandēja tā pēdējais adjutants vltn. Neilands, jo no vienības bija noklīdis arī kpt. Vallijs. Šo nelielo latviešu vienību, kopā ar citām vācu armijas, ieroču SS un dažām flotes kājnieku vienību atliekām beidzot iespieda šaurā aizstāvēšanās telpā, kas aptvēra valsts kanceleju, aviācijas ministriju un galveno drošības pārvaldi (Hauptsicherheitsamt), kā arī vēl dažus citus šīm iestādēm piegulošos namu blokus, kas visi jau bija sagrauti. Divīzijas izl. btl. pēdējās pozicijas bija ierādītas galvenās drošības pārvaldes blokā un vltn. Neilands savu komp. bija iekārtojis apakšzemes bunkurā, kas bija izbūvēts reichsfīreram Himleram.

Kad visas cerības izkļūt no ielenkuma bija zudušas, vācu armijas ģen. Krebs, kas komandēja vienības ap Unter den Linden, mēģināja ievadīt sarunas ar krieviem par pamieru, ļaujot visām vācu vienībām iziet no ielenkuma ar visiem ieročiem. Sarunvežu delegācijā piedalījās

arī vltn. Neilands kā tulks. Šīs sarunas notika 1. maijā un, saprotams, krievi noraidīja vācu piedāvājumus, prasot beznoteikumu kapitulāciju. Pēc tam Berlīnes aizstāvji nolēma cīņu turpināt un mēģināt izlauzties no ielenkuma.

Naktī uz 2. maiju div. izl. btl., kuŗa sastāvs bija sarucis uz apm. 20 vīriem, saņēma pavēli aizstāvēt aviācijas ministriju. Par šī kaujas sektora komandieri iecēla vltn. Neilandu, tam pakļaujot arī dažas vācu vienības. Aviācijas ministriju, kad tur ieradās Neilands, jau bija pametušas visas vācu vienības un tā Neilands izlēma te nepalikt, bet pārvarot daudzas grūtības drupās sagrautā pilsētā, beidzot sasniedza Berlīnes priekšpilsētu Pankovu. Tālāk vairs netika. Te jau kopā bija savākti ap 10.000 vācu kaŗa gūstekņu, tiem tagad pievienojās nelielais latviešu izlūku bataljona pārpalikums. Vltn. Neilands atdeva pavēli katram glābties kā var, galvenām kārtām iejūkot vācu kaŗa gūstekņu masā. Līdz ar to beidza pastāvēt div. izl. btl., kas aizvadītajās kaujās gan Krievijā, gan Vācijā bija izcēlies kā viena no labākām 15. divīzijas vienībām.

Krievu gūstā krita arī vltn. Neilands un vairāki btl. kaŗavīri. Vairākiem no tiem izdevās no gūsta izbēgt, starp tiem arī Neilandam, ltn. Zaļumam un dažiem instruktoriem un kareivjiem.

Par plkv. Januma kaujas grupas gaitām rakstīts šīs grāmatas citā vietā.

Par Berlīnes pēdējām dienām sarakstīts simtām grāmatu. No tām arī uzzinam, ka ielenktie vācu spēki ir centušies izlauzties uz R. 1. maijā plkst. 19.40 atdota pavēle saformēt sevišķu brīvkorpusu (Freikorps), kuŗu uzņēmās komandēt pēdējais „Leibstandarte Adolf Hitler" komandieris. Šim korpusam bija paredzēts izlauzties no Berlīnes uz Z un ZR, un kaut gan viss bija labi noorganizēts, uzbrukums neizdevās un krievi vācu spēkus sakāva. Vairāk laimes bija citai vācu vienībai — „Panzerkorps Grossdeutschland". Tā kā šajā izlaušanās stāstā pieminēti arī latviešu cīnītāji, tad to citējam no šveiciešu rakstnieka P. Gosztony grāmatas:

> „Mehr Glück haben jene Gruppen, die den Ausbruch in westlicher Richtung versuchen. Die „Geschichte des Panzerkorps Grossdeutschland" berichtet:
>
> Major Lehnhoff gibt Befehle an seine Kampfgruppen des Wachregiments Grossdeutschland, Berlin, am 1. Mai 1945 um 23 Uhr in der Kastanienallee zu sammeln, um den Ausbruch über Rathenow nach Westen zu versuchen. Dienoch vorhandenen Fahrzeige werden voll-

getankt, Millionen Reichsmark Gelder auf die Männer verteilt, letzte Verpflegung gefasst — und dann geht's los. Am Bahnhof Schöhauser Allee gelingt der Durchbruch durch die sowjetischen Linien, wenn auch Stalinorgel- und Panzerfeuer schwere Verluste verursachen. Mit 5 Panzern und 68 Mann .. . .) gelingt Major Lehnhoff der Ausbruch aus der Stadt bis in den Raum Oranienburg. Dort allerdings müssen die Panzer wegen Spritmangels gesprengt werden. In vier Gruppen aufgeteilt, schlagen sich die Männer weiter in Richtung Elbe und Schleswig-Holstein durch.

Wie geht es in Berlin weiter?

Obersturmführer Neilands, der mit 80 Letten am 1. Mai „Unter den Linden" jeden Angriff abgeschlagen hatte, hat sich nach Scheitern der ersten Waffenstillstandsverhandlungen mit den Russen seines 15. lettischen Füsilier-Bataillons im Luftfahrtministerium verschanzt. Sie sind gewillt. bis zum bitteren Ende zu kämpfen, denn sie wissen, was ihnen bevorsteht. Ihre Heimat haben sie längst verloren.

Am 2. Mai, morgens, ist es totenstill. Kein Russe und kein deutscher Soldat sind zu sehen. Dann erfahren sie von den gewaltsamen Ausbruchsversuchen in der Nacht. Man hatte die Letten vergessen."

Krievi, protams, nekur nebija pazuduši. Tikai smagā artilerija vairs nešāva.

15. div. artilerijas pulks

(WAFFEN-ARTILERIE-REGIMENT DER SS 15 (LETTISCHES ARILERIE-REGIMENT Nr. 2)

Pēc 15. divīzijas vienību pārvietošanās uz Vāciju 1944. gada septembŗa-oktobŗa mēnešos pltn. Rēbergs uzsāka divīzijai formēt jaunu art. pulku Sofienvaldes rajonā. Pulkā formēja četrus divizionus — 3 vieglos un 1 (IV) smago, pie kam kadri I un IV dzn. ieradās no Kurzemes (no 19. div. art. pulka), bet pārējām pulka vienībām kadrus saņēma no jau Vācijā esošām latviešu kaŗaspēka vienībām. Formēšanās vilkās ļoti gausi, jo trūka materiālās daļas, spēkratu un zirgu.

Pulka komandējoais sastāvs uz 1945. gada 1. janvāri bija šāds:

(ziņas ir nepilnīgas, jo pulka pavēles un dokumenti gāja bojā Dancigas ielenkumā, kur nonāca pulka lielākā daļa):

Pulka komandieris — pltn. Rēbergs, pulka adjutants — kpt. Gūtmanis.

I (vieglā) dzn. komandieris — kpt. Mateass, dzn. adjutants — ltn. Ģērmanis, dzn. ārsts — ltn. Kisle, dzn. saimn. pr-ks — ltn. Elaus, dzn. ieroču virsn. — ltn. Šteinbergs, 1. btr.kom. — kpt. Tūte, 2. btr. kom. — vltn. Plūme, 3. btr. — (?), dzn. stāba btr. kom. — kpt. Grosbergs.

II (vieglā) dzn. kom. — kpt. Ozoliņš, 6. btr. kom. — ltn. Ūbels (pārējie nav zināmi).

III (vieglā) dzn. kom. — kpt. Keselis, dzn. stāba btr. kom. — kpt. Ziemelis, sakaru virsn. — ltn. Alksnis, dzn. ieroču virsnieks — v.v. Čikste, 7. btr. kom. — vltn. Lielkājs, 8. btr. kom. — vltn. Kants, 9. btr. kom. — ltn. Knoks. Vēl divizionā bija ltn. Vers, ltn. Vēveris, ltn. Kārkliņš, ltn. Andersons, ltn. Tomass.

IV (smagā) dzn. kom. — kpt. Velmers, 12. btr. kom. — kpt. Piksis, dzn. vēl bija vltn. Ziplāns, ltn. Bebris, ltn. Krauja, ltn. Bumbiers.

V.v. Bembers savās atmiņās stāsta:

„1944. gada 31. oktobrī Kurzemē nolikvidējām btr. 19. div., jo mums bija paredzēts braukt uz Vāciju saformēt 15. div. art. pulkam jaunu smago divizionu. 26. novembrī no Ventspils atstājām Latviju. 1. decembrī ieradāmies Dancigā, te palikām 3 dienas. 6. decembrī ieradāmies Leistenē, Konicas rajonā. No mūsu btr. Kurzemē bijām 14 kaŗavīri. 22. decembrī pārcēlāmies uz Rudolfsvaldi (Rudolfswalde), kur uzstādīja 11. un 12. smagās btr., abām pamatsastāvu dodot 19. div. artileristiem. 10. smago btr. uzstādīja pavisam no jauna. 23. dec. pienāca jauni kaŗavīri no Čechoslovakijas apmācības nometnes. Visi izskatījās novārguši, un trūcīgiem ietērpiem."

Savukārt kpr. Kārlis Avens stāsta:

„Pēdējās nedēļas pirms Rīgas krišanas agrākās artilerijas Krusta kazarmas bija pārpildītas ar vasaras beigās iesauktiem latviešu vīriem. Apmācības ritēja spraigi un intensīvi latviešu virsnieku un instruktoru vadībā, kuŗi jau bija ieguvuši frontes rutīnu.

Tuvojoties ienaidniekam no Zemgales puses, kaŗa dunoņa kļuva arvien dzirdamāka un nakts uzlidojumi spieda vakara stundas pavadīt ap kazarmām izraktos ierakumos. Ar sāpēm sirdīs noraudzījāmies, kā mīļā Rīga atkal tika postīta kaŗa ugunīs.

Frontei vēl vairāk tuvojoties Rīgai, 1944. gada 25. septembrī plkst. 14.00 pienāca pavēle sagatavoties Rīgas atstāšanai. Par gājiena gala mērķi nebija

skaidrības. Klīda baumas, ka tiksim evakuēti uz Kurzemi, citas — ka iekrausimies kuģos evakuācijai uz Vāciju.

28. septembrī mirgoja sīks lietus, ielas bija dubļainas, gaļa stāvoklis drūms un nospiests. Žēl bija atstāt Rīgu. Apmēram viena trešā daļa no gājiena dalībniekiem atdalījās un pazuda rīdzinieku vidū, kas stāvēja uz ietnēm un klusēdami mūs pavadīja, sevišķi tad, kad gājiens pagriezās Daugavmalā uz kuģu pusi. Vēl labi atceros kādu valmierieti, kas noteica: „Lai nu kas ar mani notiek, no savas zemes gan es projām nebraukšu," pēc kam viņš pazuda iekšpilsētas ļaudīs.

Kuģis, kas bija līdz kapacitātei piekrauts ar spēkratiem, lielgabaliem, zirgiem un kaļavīriem, pēc diezgan grūta un riskanta brauciena noenkurojās Dancigas ostā, 1. oktobrī. Mēs likāmies pamesti, jo tikām novietoti Danciga snomalē kādā kūtī, un pāris dienas dzīvojām neziņā, kas ar mums notiks. Šī vieta saucās Weishof. Dažas rotas bija novietotas kādā sporta hallē.

Tad atkal mūs ievietoja preču vilcienā, un sākās gaļš brauciens uz apsolītām „modernām" apmācības vietām Rietumprūsijā. Gaļais vilciena sastāvs, kuļam bijām piekabināti, brauca pa Berlīnes ceļu līdz Konicai. Tur mūs pievienoja kādam citam vilciena sastāvam, līdz beidzot nonācām paredzētā gala punktā Sofienvaldē.

Stacijā mums pretim skrēja zēni ar latviešu vairodziņiem uz rokas. Tie visi augusta mēnesī Straupē iesauktie. Viņi izskatījās ļoti slikti — novārguši. Stacija bija maza, gar to gāja šoseja, netālu ezers, ko apņēma mežs. Te atradāmies viss bij. Krusta kazarmju sastāvs, vairumā virsnieki un instruktori ar augstskolas un vidusskolas izglītību. Baumoja, ka esam ieradušies negaidīti un nav kur mūs likt. Beidzot, pēc vairāku stundu gaidīšanas, ieradās kāds vācu virsnieks, kuļš sāka mūsu kolonnu vest. Aizveda ezera otrā krastā mežā, kur krustām šķērsām bija samestas nocirstas, jau sakaltušas, nelielas eglītes. Šeit mums esot pagaidām jāpaliek, bet ko nozīmē „pagaidām", to, protams, neviens nezināja. Salikām pret kokiem savas mantiņas, un atsēdušies uz nocirstiem celmiem, uzkodām, kas vēl katram bija palicis no izdotās ceļa pārtikas devām, protams, sausu, jo ūdens nebija, un lietot ezera ūdeni nedrīkstēja. Atveda nelielas teltis. Uzcēlām tās, izklājām ar skujām, un iekārtojāmies pa 6 katrā. Otrā dienā atveda katlus un vakarā jau saņēmām siltu ūdeni. Laiks palika arvien rudenīgāks: dienas bija siltas, bet vakari mitri un vēsi. Naktīs sala, varēja izturēt tikai tad, ja saspiedāmies visi seši cieši kopā. Uguni kurināt mežā nedrīkstēja, jo ļoti daudz bija sausu žagaru, kas viegli varēja aizdedzināt visu mežu. Nākošās dienās nāca klāt jauni kaļavīru ešeloni no Latvijas.

Pēc dažām dienām mūs visus nostādīja ierindā un paziņoja, ka mūs sūtīs ierakumu rakšanas darbos uz Tornu — Polijā, bet kādu daļu izraudzīs artilerijas pulkam un tos nosūtīs kursos uz Čechoslovakiju, kā arī speciālistus citām vienībām (šoferus, mechaniķus). Instruktorus uz art. kursiem nozīmēja: kapr. 1914. gadā dzimušos un jaunākus, serž. un v.v. līdz 1906. gadā dzimušiem. Tā kā biju Latvijas armijā dienējis smagā artilerijas pulkā, tad

mani iedalīja artileristu kursos. Šai grupā bijām ap 100 vīru (ap 80 instruktoru, pārējie jauniesauktie virsnieki). Visi pārējie nākošā dienā aizbrauca ierakumu darbos uz Tornu.

7 oktobrī pienāca mūsu kārta braukt uz kursu vietu Jozefstati. Priecājāmies, cerot tikt kārtīgā vagonā ar iespēju redzēt Vāciju. Stacijā mūs gaidīja preču vagoni, izklāti salmiem. Labi ka tā, bija jau piektais kara gads.

Gaidot stacijā, pienāca atkal vilciens ar latviešu karavīriem. Iebrauca arī RAD puiši, starp tiem kādi 6 mani skolnieki no Mežotnes lauksaimniecības vidusskolas. Tiem bija gājis grūti.

Gandrīz puse no kursantiem bija ar augstskolas, pārējie ar vidējo izglītību. Tikām piekabināti Berlīnes ātrvilcienam kā pēdējie vagoni, kas ātri braucot nejauki kratījās. Tā tas gāja līdz Konicai, kur mūsu vagonus atkabināja un pēc pievienoja regulāram preču vilciena sastāvam. Braucot caur Pozenes apgabalu, vērojām pāri laukiem izvērstos ierakumus. Vietām strādāja prāvas ļaužu grupas. Vakara tumsā bija grūti orientēties, pa kādu ceļu braucam. Ap plkst. 22.00 iebraucām Hiršbergā, kur vagoni bija jāatstāj. Pēc vairāk stundām ar citu vilcienu braucām pāri Milzu kalniem — uz Čechoslovakiju. Hiršbergas stacijā bija kāds latviešu bēgļu vilciens, līdzi vedot arī govis. Tie stāstīja, ka dzelzceļa satiksme no Latvijas pārtraukta, Pie Kretingas krievi to pārrāvuši. Nākošā rītā iebraucām Jaromer stacijā. Tā atradās Elbas upes kr. krastā, pāri tiltam otrā krastā bija Jozefstadte.

Sv. Josefa kazarmās jau atradām priekšā 25. un 26. g. dzimušos jauniešus, kas vācu instruktoru vadībā izbaudīja īstās uguns kristības apmācību un disciplīnas ziņā. Tos sagatavoja lielgabalu apkalpēm un sakarniekiem. Kā tulks darbojās Andris Sēja, bij. Latvijas sūtņa dēls. Apmācības un komandas bija vācu valodā, un vairums jauno zēnu šo valodu neprata.

Šai pašai dzelzs disciplīnai jo drīzi pakļāva arī atbraukušos artilerijas instruktorus. Virsniekus nodalīja atsevišķi. Par apmācītājiem bija vācu virsnieki un instruktori. Tie visi bija nākuši no slavenām vācu SS vienībām, kā „Das Reich" „Africa Corps" un citām. Daļa no mūsu grupas vēl arvien nebija saņēmuši karavīru ietērpu, jeb tikai daļēju un uz mācībām gāja privātās drēbēs. Mūsu ierinda izskatījās diezgan savāda. Transporta vai apgādes trūkums lika sevi manīt. Arvien vēl nebija ziemas drēbju, pat cimdu. Sakarā ar to daļa sāka slimot.

Bija grūti pierast pie nemitīgās instruktoru kliegšanas un svilpšanas. Šī disciplīna un prasītās straujās kustības, mums, latviešu karavīriem nebija parastas. Rezultāts, protams, neizpalika. Pēc pāris nedēļām bijām citi vīri. Pa koridoriem skrējām skriešus, tāpat apmācībās. Neparasts bija arī sodīšanas veids — kollektīvi, ne individuāli. 25 km nakts pārgājienu, vai, labāk sakot, skrējienu tomēr saņēma tikai kāda atsevišķa grupa.

Apmācības notika tuvējos apmācību laukumos, kas pieslēdzās Jozefstates pilsētai. Lielgabali no kazarmēm uz apmācības laukumiem bija jāvelk pašiem.

Apmācības laukā notika lielgabalu apkalpošanā, mērķu noteikšanā, arī praktiskā piešaudē. Bez tam kājnieku ierindas un kaujas mācības. Telpās mā-

cījāmies artilerijas teoriju. Apmācības bija intensīvas un prasīja daudz spēka un izturības. Mācībās un komandās lietoja vācu valodu. Tā kā to visi neprata, pastāvīgi kāds no kursantiem — valodas pratējiem bija tulks. Atbildēt varēja latviski, ko tulks, savukārt, pārtulkoja vāciski.

Vācu instruktoru nodoms bija mums iemācīt vācu kara vīru dziesmas, kas bija jādara vakaros kādā telpā, soļojot uz vietas vai apkārt telpai. No tā tomēr nekas neiznāca. Valodu neprazdami un arī tīri nacionālas pretestības dēļ, šīs dziemas neiemācījās un pasākumu izbeidza. Ejot dziedājām latviešu karavīru dziesmas, kas skanēja, arī tad, kad pēc apmācībām, noguruši, atgriezāmies kazarmēs.

Čechu tautas naids pret vāciešiem bija krasi izjūtams, kas sākumā vērsās arī pret mums, kas nesām vācu uniformas. Ar laiku tas mainījās, kad teicām, ka esam latvieši un mobilizēti armijā. Varējām arī nopirkt šo un to, galvenokārt pārtiku. Oficiāli mums bija noliegts satikties un sarunāties ar vietējiem iedzīvotājiem.

Taču bija arī daži gaišāki brīži, kuŗus gribētos pieminēt. Neapšaubāmi, ka tāds bija 18. novembŗa dievkalpojums, ko noturēja pulka mācītājs V. Rolle. Tam sekoja rakstnieka K. Raudives priekšlasījums. Raudive runāja par cilvēka dvēseles spēku, kāds patiesi mums bija vajadzīgs.

Kursa beigu posmā mācības pārņēma latviešu virsnieki, kuŗi ieradās no artilerijas virsnieku skolas un kuŗiem bija kauju pieredze Krievijā.

Apmācības Josefstatē izbeidzās 17. decembrī. Bija ieradies pulka kom. pltn. Rēbergs un aptuveni tikām sadalīti pa divizioniem: virsnieki, instruktori un arī šeit apmācītie kareivji. Rietumprūsijas apmācību laukumā atgriezāmies 20. decembrī. Mūsu, smagā diviziona mājvieta bija Rudolfsvaldē, apmēram 10 km no Bitovas. Šeit bija paredzēts nākamos pāris mēnešos saformēt 15. div. artilerijas pulka IV (smago) divizionu — 10., 11. un 12. btr. Janvārī pulkam vajadzēja saņemt lielgabalus, zirgus un citu apgādi, lai pulks būtu gatavs kaujai."

Pulks bija pilnīgi nesagatavots, kad nāca pavēle iesaistīties kaujas darbībā Nakeles telpā. Vienīgi ar lielām pūlēm izdevās uzstādīt vienu kaujas spējīgu dzn. kpt. Mateasa vadībā, kuŗu sakomplektēja no visiem pulka dzn. Šajā Mateasa dzn. ietilpa 1., 6., 8. un 12. (smagā) btr. Šis dzn. bija pilnīgi nesaliedēts, tam nebija nevienas dienas laika kādām kopdarbības apmācībām vai citām nodarbībām, jo zirgus, spēkratus un sakaru līdzekļus dzn. saņēma tikai pāris dienas pirms vai pat tajā pat dienā, kad bija dotas jau kaujas darbības pavēles.

V.v. Bembers savās atmiņās stāsta:

„Janvāŗa sākumā mani aizkomandēja uz jāšanas kursiem, lai iemācītos jāt (biju nācis no kājniekiem), lielgabalu braukšanu, iejūgšanu un citas zināšanas zirgu velkmes btr. dienestam. Bez manis no 12. btr. uz šiem kursiem vēl

komandēja divus instr. un 2 kareivjus. Mēs no kursiem atgriezāmies tieši tajā dienā, kad bija jāiziet uz fronti.

Lielgabalus mūsu dzn. gan dabūja tūdaļ pēc Ziemassvētkiem, bet apmācības bija notikušas maz, jo lielākai daļai, it sevišķi tiem karavīriem, kas bija nākuši no Čechoslovakijas, nebija piemērotu apavu un apģērba. Arī laiks bija auksts. Visa apgāde bija slikta.

Mūsu smagajam dzn. bija solīti traktori lgb. vilkšanai un tā arī karavīri bija trenēti Čechoslovakijas apmācības nometnēs. Bet traktoru mums nebija un tikai dienu pirms iziešanas uz fronti dzn. bija dabūjis zirgus. Neviens nebija apmācīts kā tagad rīkoties. Vācu aizjūgi bija citādāki nekā tie bija Latvijas armijā un tā mums, kas atnācām no kursiem, bija jāapmāca kā pareizi aizjūgt un braukt. Apmācības notika jau btr. pārvietojoties uz fronti. Vienīgi lielgabalu apkalpes vīri, kas nāca no Čechoslovakijas, bija labi apmācīti un ietrenēti kā rīkoties ar lielgabaliem.

10. un 11. btr. savus zirgus atdeva 12. btr. un tās, apbruņotas ar lgb., bez iespējām kustēties, palika Sofienvaldes rajonā."

Kā pirmās uz fronti, Nakeles rajonā kpt. Mateasa vadībā, ar auto velkmi izbrauca 1. un 8. btr. Tās arī piedalījās Nakeles ieņemšanā un aizstāvēšanā, sniedzot tiešu atbalstu 34. gren. pulkam.

26. janvārī sākās vispārēja latv. div. spēku atiečana no Nakeles. Atgāja arī abas motorizētās btr., ieņemot jaunas pozicijas Z no Imenheimas. Šajā laikā dzn. stābs novietojās Hercfeldē (Herzfeld).

6. un 12. btr. frontē pienāca (vestas ar zirgu velkmi) tikai 26. janv.

Par 12. btr. pārvietošanās gaitu stāsta v.v. Bembers:

„22. janvārī mūsu btr. plkst. 19.00 izgāja no Rudolfsvaldes Sominas virzienā. 23. janvārī plkst. 05.00 nonācām Sofienvaldē, tālāk devāmies uz Brusu pa Bērentas— Konicas šoseju. Te palikām pa nakti. 24. janvārī sasniedzām Konicu. 25. janvārī turpinājām ceļu uz Kaminu — Vandsburgu, paliekot naktsmītnēs ap 1 km no Vandsburgas. 26. janvārī bijām ceļā uz Nakeli. Visu laiku priekšā dzirdējām kaujas troksni. Nejēdzīgs laiks, liels sniega putenis. Plkst. 24.00 bija jāieņem pozicijas Imenheimas priekšā, bet jau pusceļā mums lika atgriezties atpakaļ.

27. janvārī visas divīzijas vienības atkāpās. Ar smagiem lgb. bija grūti pārvietoties, jo ceļi stipri pieputināti."

27 janvārī vispāri art. darbība nevarēja attīstīties, jo trūka municijas. Dzn. sāka atiet uz Vandsbergu, pa ceļam saņemot pavēli ieņemt pozicijas Bartenavas rajonā.

Jau pie Imenheimas 8. btr. pārgāja uz zirgu velkmi degvielu trūkuma pēc, pa ceļam atstājot arī smagās automašīnas — lgb. vilcējas.

Btr. gan ieņēma pozicijas apm. 2 km ZR no Bartenavas, bet krievi jau bija pārķēruši ceļu uz Vandsburgu un tās no pozicijām noņēmās un sāka atiet uz Vandsburgu. Vēlāk gan div. kom. pavēlēja tām atgriezties iepriekšējās pozicijās, bet tas vairs nebija iespējams un dzn. vienības caur Rūnavu (Runau) atgāja uz Vandsburgu (sk. 1. schēmu).

Atiešana jau notika zem ienaidnieka uguns un 1. btr. bija spiesta saspridzināt savus 2 lgb., jo tos nebija iespējams izvest. Pa ceļam arī visas dzn. vilcējas, degvielu trūkuma pēc, atstāja ienaidnieka rokās, dažādās atiešanas vietās. Bija jāpieredz, ka arī div. prettanku dzn. kāda vienība savu lgb. vilka ar cilvēku spēku pa sniegotiem ceļiem vairākus km, kamēr vien bija vēl municija, pēc kam lgb. atstāja krievu rokās.

Atkāpšanās gaitā dzn. vairs Vandsburgā netika, bet atgāja tālāk uz Wittunu, kur bija paredzēts ieņemt pozicijas. Bet arī te dzn. neapstājās, jo kājnieku vienības jau atgāja tālāk uz Vilkensvaldi (Wilkenswalde), kur iegāja pozicijās apm. 2—3 km R no tās. Šajās kaujās dzn. vairs kājniekiem nespēja atbalstu sniegt, jo visa dzn. rīcībā bija tikai 30—40 šāviņu un nepietiekamā daudzumā sakaru līdzekļi.

29. janvārī krievi ielauzās Vilkensvaldē. Dzn. noņēmās no pozicijām un devās uz Kujanu (Kujan). Dzn. kom. novietoja divus lgb. Doroteenhofas priekšā prettanku pozicijās. Viss pārējais dzn. novietojās pozicijās Kujanas rajonā, lai atbalstītu kājnieku aizstāvēšanās pozicijas Lobsonkas upītes krastos. Te arī no dzn. kom. amata atcēla kpt. Mateasu, it kā par patvarīgu pozicijas maiņu pie Bartenavas un dzn. komandēšanu pārņēma dzn. stāba kpt. Eglīte.

Šīm pozicijām Kujanas rajonā bija tikai teorētiska nozīme, jo art. municija netika vairs piegādāta.

Krievu uzbrukumā 29. janvārī gāja zudumā abi prettanku pozicijās novietotie lgb., no to apkalpēm izglābās tikai 3 karavīri un tā 1. btr. praktiski bija iznīcināta. Arī 6. btr. šavus lgb. pameta kaujas laukā, tos iepriekš sabojājot, jo nekādas iespējas tos izvest nepastāvēja.

30. janvārī dzn. vienības atgāja uz Flatovu. Te atlikušos lgb. pavēlēja novietot pilsētas centrā ar šaušanas sektoru uz 360 gradiem.

Iepriekšējās pozicijās bez vēsts pazuda kpt. Mateass, kurš vai nu krita vai palika krievu gūstā. Tuvākas ziņas par viņa likteni nav izdevies iegūt.

Par art. dzn. pirmajām kaujām Vācijā kpt. Tūte stāsta:

„Zirgus, daļu zirglietu un sakarlīdzekļus dzn. saņēma tikai iepriekšējā vakarā pirms izbraukšanas uz fronti. Laika trūkumā nebija iespējams pat pār-

baudīt sakaru līdzekļus, piemērot zirglietas, nemaz nerunājot par zirgu apkalšanu un braucēju apmācību zirgu aizjūgšanā un braukšanas technikā. Šajos apstākļos daudz palīdzēja no Tornā novietotiem būvpulkiem saņemtie ap 700 instruktori un kareivji, kuŗi jau bija dienējuši Latvijas armijas art. pulkos un tagad bija sadalīti pa jaunformējamām btr.

1945. gada 23. janvārī agrā rītā jaunformētais dzn., nosaukts par I/15. art. dzn., saņēma pavēli ierasties Sofienvaldē, kur atradās div. un arī art. pulka stābs.

Te tas saņēma pavēli doties virzienā uz Konicu, kur gaidīt pavēli tālākai darbībai. Sofienvaldē izsniedza municiju. Izrādījās, ka apsolīto transporta līdzekļu (ratu) te nebija pietiekamā daudzumā un 1. btr. vien bija jānosūta atpakaļ uz novietojumu Sominā ap 70 zirgi. Esošie transporta līdzekļi jau bija pārlādēti ar municiju u.c. nepieciešamo apgādi. Baterijām Sofienvaldē bija jāatstāj dažādos laikos. Pirmā, vēl tumsā, 23. janvāŗa rītā, izgāja 1. btr. Ap plkst. 08.00 to Sališā (Salisch) panāca 4 smagās auto mašīnas, ar kuŗām 4 lgb., municiju, sakaru līdzekļus un nepieciešamo apkalpi nogādāja Kaminā. Pa ceļam motorizēja arī 8. btr. 3 lgb. Pārējais sastāvs turpināja gājienu iepriekšējā kārtībā.

Kaminā motorizētās btr. saņēma vispārējos vilcienos kaujas uzdevumus Nakeles telpā. 1. btr. nozīmēja 34. gren. p. tiešam atbalstam.

Šinī pat dienā (23. janvārī) 1. btr. ieņēma pozicijas pie Hercfeldas. Iepriekš šo ciemu bija mēģinājis ieņemt 34. gren. p. II btl., bet bez art. atbalsta tas nebija izdevies. Ar art. pabalstu šo punktu ieņēma un mūsu vienības strauji virzījās uz priekšu līdz Nakelei.

24. janvārī kaujas darbības rajonu sasniedza arī 8. btr. 3 motorizētie lgb. un kopā ar 1. btr. ieņēma pozicijas Lindbergas (Lindberg) rajonā. 24. janvārī Nakeli ieņemt neizdevās. Pilsētu ieņēma nākošā naktī, pēc tam abas btr. (1. un 8.) pārvietojās uz uguns pozicijām Gernheimas (Gernheim) rajonā, priekšējos novērošanas punktus novietojot Nakeles D malā. Ar šīs pilsētas ieņemšanu div. uzdevums bija izpildīts un tā pārgāja uz aizstāvēšanos.

Tūdaļ pēc Nakeles ieņemšanas un it sevišķi nākošā dienā un sekojošā naktī, krievi strauji pievilka lielus papildspēkus no Brombergas rajona. Tika novēroti arī gaisa desanti un transporti ar lidmašīnām un izpletņiem.

26. janvārī sākās krievu pretuzbrukums. Pilsētas aizstāvjus apšaudīja ar spēcīgu vieglās art., prettanku art. un mīnumetēju uguni. Pilsētas centrā krita smagās art. granātas. Visus ienaidnieka frontālos uzbrukumus atsita: maj. Baloža II/34. gren. p. un div. sapieru btl. vīri neatgāja ne soli. 1. btr. priekšējais novērotājs ziņoja par krievu tanku, ar uzsēdinātiem kājniekiem, pulcēšanos izejas pozicijās pilsētas priekšā. 1. btr. skrejugunī krievu kājniekus iznīcināja vai nodzina no tankiem. Krievu tanki atvilkās. Vēl divas reizes krievi mēģināja pulcēties, bet arī šos pulcēšanās spēkus padzina.

Tagad krievu prettanku btr. sāka sistēmatiski apšaudīt katru pilsētas augstāko namu. 1. btr. nov. punktā, kāda nama bēniņos, sprāga prettanku granāta, sasitot stereotālskatu. Par laimi priekšējais nov. ltn. Rudāns un telefo-

nists šajā brīdī atradās vienu stāvu zemāk. Priekš. nov. pārvietojās uz citu maznozīmīgāku namu, bet arī to ķēra granāta. Nov. punkts bija jāiekārto uz zemes, kas deva mazāku pārskatamību. Bet visu šo laiku sakari un sadarbība ar kājniekiem bija laba. Tā arī krievu frontālie uzbrukumi panākumus neguva. Viņi sāka apiet div. kājnieku vienību abus flankus.

26. janvāra pēcpusdienā no kreisā flanka pilsētā ielauzās vairāki krievu tanki. Viens pat sasniedza pilsētas centru — tirgus laukumu, bet kājnieki to ar tanku dūri sašāva. Daži citi tanki palika pilsētas A malā. Šajā laikā art. sāka aptrūkt municijas. Krieviem izdevās apiet Nakeli no labā flanka, atspiežot tur aizstāvošos vācu vienību spēkus un gandrīz pārķert galveno ceļu Nakele — Imenheima.

Dzn. artileristi kpt. Mateasa vadībā krievus no savām uguns pozicijām atspieda, bet tajā laikā arī no kreisās puses parādījās krievu tanki. Baterijas mainīja pozicijas uz Lindenbergas rajonu.

Šajās pirmo dienu cīņās sevišķi izcēlās 1. btr. tiklab ar savu ātro un saskaņoto sadarbību ar maj. Baloža vienībām, kā arī ar precīzo uguni un savu vīru drošsirdību. Krievu uzbrukums ar smagumpunktu visu laiku atradās 1. btr. darbības sektorā. Btr. zaudējumi bija — 1 kritis, 4 bezvēsts pazuduši un vairāki ievainoti.

Pēc div. kom. vplkv. Obvurcera krišanas krievu gūstā 26. janvārī sākās mūsu div. un art. „melnās dienas", jo jaunais div. kom. vplk. Aks bija nepraša kaujas vadīšanā. Viena no nepārdomātākām pavēlēm bija atiešanas poziciju mainīšana pa 5—6 km lieliem lēcieniem, neņemot vērā apvidus iespējas. Vienmēr jaunās pozicijas bija jāieņem zem ienaidnieka uguns vai pat ar kauju, jo ienaidnieks jau bija priekšā. Šo stāvokli art. vadībai vislabāk raksturoja maj. Balodis: 'Pēc Nakeles atstāšanas man bija jāizdara trīs darbības veidi — atiešana, uzbrukums un aizstāvēšanās, pie tam viss vienlaicīgi.' "

Aizstāvēšanas pozicijas noorganizēja apkārt Flātovai 2 līnijās: ārējā ap 5 km attālumā un iekšējā cieši apkārt pilsētai. Tūdaļ arī sekoja krievu uzbrukums no ZA un D. Visu laiku abos šajos virzienos darbojās lieli krievu spēki diezgan pārskatāmās kustību kolonnās. Municijas trūkuma dēļ mūsu art. nevarēja pienācīgi šīs ienaidnieka kustības apkarot.

Tikai 31. janvāra pēcpusdienā piegādāja apm. 400 šāviņus, kuŗus arī nekavējoši izlietoja ienaidnieka apkarošanai. Šīs pašas dienas vakarā saņēma pavēli atstāt Flātovu un doties uz Jastrovu (sk. 2. schēmu). Dzn. bija spiests Flātovā atstāt 120 šāviņus nepietiekamā transporta pēc. Atkāpšanās segšanai Flātovā šajā laikā palika 1. un 6. btr., bet 8. un 12. btr. izgāja no pilsētas ātrāk un ieņēma starppozicijas Bruchovas (Bruchow) rajonā, ar uzdevumu sniegt uguns pabalstu Flātovā operējošiem spēkiem. Ap pusnakti Fltovu atstāja arī 1. un 6. btr. Tās virzoties ar lēcieniem sasniedza Jastrovu un ieņēma pozi-

cijas tās Z daļā. Municijas transportu ļoti apgrūtināja pārmērīgi nogurdinātie zirgi. Jastrovā nekavējoties motorizēja 8. btr. divus lielgabalus, abus pārējos piedalīja 1. btr. Motorizētie lgb. devās uz Flēderbornu 48. SS gren. p. rīcībā.

Jauno aizstāvēšanās līniju ieņēma gar Kidovas upi, A no Jastrovas. Ienaidnieks tomēr apgāja Jastrovu no D un Z, sevišķi no D. Art. dzn. noorganizēja nekavējoši piecus nov. punktus galvenos uzbrukuma virzienos un div. kājnieku vienībām sniedza art. uguns palīdzību.

2. februārī plkst. 11.00 div. vienības ar kauju sāka virzīties pa ceļu Jastrova — Flederborna — Landeka. Ceļš atradās zem ienaidnieka uguns. Dzn. ieņēma pozicijas Tīfenort (Tiefenort) rajonā, atstājot div. atiešanas segšanai 12. (smago) btr. Tīfenortas pozicijas bija jāieņem ar kauju, jo ienaidnieks jau bija priekšā. Arī visa div. atkāpšanās kolonna atradās zem ienaidnieka smago ieroču uguns.

Vakara tumsā div. kolonnas sadrūzmējās Flederbornā un cieta smagus zaudējumus ienaidnieka ugunī. Arī dzn., sevišķi 1. un stāba btr., cieta smagus zaudējumus. Šīm btr. bija dots uzdevums ieņemt pozicijas abpus ceļam, bet tas bija iespējams tikai daļēji, jo nekur netika uz priekšu drūzmas dēļ. Kad dzn. iegāja Flederbornā ap plkst. 22.00, tad tur viss garnizons jau bija saspiests tik šaurā telpā, ka 8. btr. motorizētie lgb. varēja šaut tikai ar tiešo tēmēšanu. Vēlāk tā darīja arī visi dzn. lielgabali. Ienaidnieks atradās tikai apm. 1 km attālumā un bija pateicīgs mērķis. Te sevišķi izcēlās 8. btr. abi motorizētie lgb., kas palīdzēja atsist visus ienaidnieka uzbrukumus. Šajā kaujā arī 8. btr. kom. vltn. Kantu apbalvoja ar DzKr. I šķiru. Vēlāk dzn. uzdeva segt arjergardā esošās plkv. Januma vienības, bet municijas trūkuma dēļ arī šo uzdevumu varēja tikai daļēji izpildīt.

3. februārī dzn. noņēmās no pozicijām, atstājot vēl Flederbornā atiešanas segšanai 2 lgb., vienu no 8. un vienu no 12. btr. Noņemšanās laikā no pozicijām Flederbornā dzn. cieta smagus zaudējumus. Pie Valachzē (Wallachsee) atkal bija divīzijas kolonnu sablīvēšanās. Te ieradās pie dzn. tikai viens 12. btr. lgb., jo 8. btr. lgb. vilcēju ienaidnieks sašāva tiešā trāpījumā un lgb. palika uz vietas.

Kolonnas kr. pusē pie Valachzē parādījās krievu tanki, saceļot pāniku un atsedzot pilnīgi atkāpšanās kolonnas kr. flanku. Krievi atklāja labi mērķētu smago ieroču uguni un arī dzn. cieta smagus zaudējumus. Šo ceļa posmu pārvarēja tikai 5 dzn. lgb. (1. btr. — 3 un 6. btr. — 2), bet 6. btr. 1 lgb., 8. btr. arī 1 un 12. btr. abi lg. palika uz ceļa starp Flederbornu un Valachzē, ar pa daļai iznīcinātām apkal-

pēm un vilcējiem. Te arī palika daudz kritušu, ievainotu kaŗavīru un zirgu, kā arī citas kaŗa mantas.

Artilerijai Valachzē rajonā nebija iespējams uzsākt cīņu ar krievu tankiem, jo uz katra lgb. bija palikuši tikai pa 1—2 šāviņi (un tie paši nebija prettanku), kuŗus taupīja vajadzībai, ja tanki uzbruktu lgb. tiešā tuvumā.

Pēdējā ceļa posmā starp Valachzē un Landeku krita dzn. komandieris kpt. Eglīte. Visu šo atkāpšanās ceļa posmu dzn. kaŗavīri cīņās piedalījās kā kājnieki, izsitot ienaidnieku no augstienēm R no Landekas. Ienākot Landekā, pāri palikušie lgb. varēja ieņemt pozicijas tikai šaušanai ar tiešu tēmēšanu, jo dzn. kaŗavīru sastāvs bija izklīdināts pa kājnieku vienībām un nebija arī nekāda pārskata par sakaru līdzekļiem. Visu šo kauju laikā dzn. zaudēja apm. 200 kritušos, ievainotos un noklīdušos, apm. 300 zirgus un 80% no transporta un gandrīz visus sakaru līdzekļus. Tāpat zaudēti bija lielgabali.

Pēc kpt. Eglītes krišanas par dzn. kom. izraudzīja kpt. Tūti, bet viņa vietā par 1. btr. kom. ltn. Rudaku.

4. februārī ap plkst. 03.00 1. un 6. btr. ieņēma atkal pozicijas: 1. btr. ar saviem 3 lgb. iegāja pozicijās apm. 1 km ZA no Landekas. Visu lgb. apkalpes bija nepilnīgas, vīri pārguruši. 6. btr. apkalpot palīdzēja vācu artileristi. Krievi piespieda ar savu uguni mainīt pozicijas un tās pārcēlās uz Pricenvaldes (Pruetzenwalde) rajonu, apm. 5 km ZA no Landekas. Šajās pozicijās 1. btr. pārformējās, savā sastāvā uzņemot visu 8. btr. Tajā pat laikā 12. btr. vīri (lgb. jau bija zaudēti) atpūtās Landekā. Te atradās arī dzn. stābs.

Līdz 10. februārim dzn. visumā palika šajā kaujas iecirknī, mainot arī vairākas reizes btr. pozicijas.

5. februārī Amalienruhē (tā atrodas ZA no Krumenzē) apglabāja kritušo dzn. kom. kpt. Eglīti.

Sevišķi sekmīga bija 1. btr. 9. februāŗa kaujās, kas notika ap Landeku. Šajā dienā arī 12. btr. pārņēma 6. btr. ar diviem palikušiem lgb. Apvienojumu nosauca par 3. btr. un par tās komandieri izraudzīja vltn. Piksi. 8. btr. kom. vltn. Kantu piekomandēja dzn. stābam. 6. btr. pārņēma arī saimn. btr. un kpt. Grosbergs pārgāja pulka kom. rīcībā.

10. februārī dzn. saņēma div. pavēli pārvietoties uz frontes jaunu iecirkni — Vitkavas (Wittkau, sk. 2. schēmu) rajonu. Dzn. nekavējoties devās ceļā — Petersvalde — Revinkela — Pr. Frīdlande — Grinava — Vitkava (Petersvalde — Gut Rewinkel — Preuss. Friedland — Gruenau — Wittkau). Ap to pašu laiku Krumenzē no Sofien-

landes ieradās jauna btr. ar 4 lgb. ltn. Puriņa vadībā, kuŗa arī palika dzn. kā 2. btr. un arī tā devās ceļā uz Vitkavu. 1. un 3. btr. vēlu naktī sasniedza gala mērķi un tūdaļ iegāja pozicijās — 1. btr. meža malā apm. 4 km D no Grīnavas, kur nomainīja kādu vācu btr. un 3. btr. ap plkst. 23.00 pozicijās pie F. W. Probostvo, apm. 2,5 km A no Vitkavas. Btr. trosi palika pa nakti Pr. Frīdlandē, dzn. stābs novietojās Vitkavā.

Ar 11. februāri 1. btr. deva tiešu uguns atbalstu 34. gren. p. I btl., bet tas bija nenozīmīgs, jo trūka municijas. Zem ienaidnieka spiediena 34. gren. p. vienības atgāja, arī 1. btr. mainīja pozicijas, ap pusnakti novietojoties Z no Grīnavas. Šajās pozicijās uz katru lgb. bija tikai 6 āviņi.

2. btr. Vitkavu sasniedza tikai plkst. 11.00 un novietojās pozicijās meža malā apm. 1,5 km ZA no Vitkavas. Vienu lgb. šī btr. nodeva 3. btr., lai katrai būtu 3 lgb.

12. februārī ļoti aktīvi strādāja 2. btr., nodarot ienaidniekam ievērojamus zaudējumus: ar tiešo tēmēšanu tā sašāva ienaidnieka 2 smagos lgb. un 2 prettanku lgb., kas bija pievirzījušies btr. pozicijām uz apm. 600 m. Dienā ienaidnieks mēģināja uzbrukt btr. tieši, bet vienmēr tika atsists. Vakarā šī btr., kad uz katru lgb. bija palikuši tikai 6 šāviņi, mainīja pozicijas un pārgāja uz Grīnavas A malu.

3. btr. kom. ar kādiem 40 brīviem art. vīriem un salasītiem apm. 30 izklīdinātiem kājniekiem ap plkst. 07.00 piedalījās kaujās, iztīrot vairākas lauku mājas no iebrukušiem krieviem savu poziciju rajonā. Šo darbību pārtrauca pavēle btr. mainīt pozicijas un tā ap plkst. 08.00 izgāja caur Kaminu (Kamin) un Vordeles (Wordel) A malā ieņēma jaunas pozicijas. Šoreiz municijas bija pietiekami un šī btr. ar ļoti intensīvu uguni atbalstīja 33. gren. p., kas cīnījās Kaminā. Šajā laikā 3. btr. pakļāva vācu 32. art. pulkam un tā kādu laiku gāja atsevišķas gaitas, šķirta no dzn. pārējām baterijām.

Pārējās btr. arī ap pusnakti saņēma municijas papildinājumus.

13. februārī ienaidnieka spiediens ievērojami pastiprinājās. 2. btr., līdz ar atejošiem kājniekiem, mainīja vairākkārt pozicijas. Tāpat 1. btr., līdz beidzot abas novietojās ap plkst. 12.00 pozicijās 1 km R no Bucholcas stacijas uz A no Mosinas (Mossin).

Jau pēc īsa brīža 2. btr. mainīja atkal pozicijas un tās ieņēma Z no Mosinas, te visu dienu spēcīgi atbalstīdama mūsu div. kājnieku darbību. Tajā pat laikā 1. btr. cīnījās Grīnavas rajonā, vairākkārt mainot pozicijas un sekmīgi piedaloties uguns kaujā, jo municijas bija pietiekami. Vēlāk btr. nonāca pozicijās Mosinas D malā, kuŗas

ieņēma ap plkst. 09.00. Šajā dienā btr. izšāva 450 šāviņu. Šajās pozicijās bija arī laba sadarbība ar vācu art., kas palīdzēja uguns koriģēšanā.

Vēlā naktī mūsu btr. atkal mainīja pozicijas — 1. btr. pārvietojās augst. 164 rajonā (te bija arī dzn. stābs), bet 2. btr. tieši Z no 1. btr. Te bija novietota arī kāda vācu btr. Pašiem latv.art. savu novērošanas punktu nebija un uguni koriģēja vācieši. Municijas abām latv. btr. bija pietiekami.

3. btr. darbojās šķirti no dzn. Vordeles rajonā. Te valdīja liela stāvokļa neskaidrība, līdz krievi aizvirzījās btr. aizmugurē apm. 400 m ZR no Vordeles un ap plkst. 10.30 atklāja spēcīgu smago ieroču uguni pa baterijas pozicijām. Tai fronte bija jāmaina par 180 gradiem. Btr. cieta smagus zaudējumus. Bija 4 krituši un 17 ievainoti, no tiem 8 smagi.

Ap plkst. 12.00 lgb. pakāpeniski noņēmās no pozicijām un zem ienaidnieka uguns virzījās uz Z, kur iegāja pozicijās Bonstetenas (Bonstetten) rajonā (sk. 2. schēmu). No šīm pozicijām btr. kaujās nepiedalījās. Par iepriekš minētām kaujām 3. btr. kom. kpt. Piksi un vairākus btr. karavīrus apbalvoja ar DzKr. I šķiru.

14. februārī saņēma div. pavēli līdz plkst. 13.00 dzn. ieņemt pozicijas Z no Kristfelde—Klausfelde (Christfelde — Klausfelde, sk. 2. schēmu). 1. un 2. btr. steidzīgi noņēmās no pozicijām un devās uz jauno vietu. Vecajās pozicijās palika vācu 32. art. p. 7. btr. Bateriju ceļā pārsteidza div. kom. pavēle atgriezties vecajās pozicijās. Tas izdevās gan tikai 2. btr., bet 1. btr. vairs atpakaļ netika un iegāja pozicijās 2 km Z no Steinbornas (Steinborn, sk. 2. schēmu). Te 1. btr. piedalījās sekmīgā uguns kaujā.

3. btr. Bonstetenes rajonā sāka trūkt municijas un vācu 32. art. p. komandieris atļāva tai atgriezties pie diviziona. Ap plkst. 11.00 šī btr. ieņēma pozicijas Klausfeldes rajonā. Vēlāk šī btr. pievienojās (ap plkst. 16.00) 1. un 2. btr. pozicijās apm. 3,5 km ZA no Steinbornas. Te visas 3 latviešu baterijas pakļāva vācu 32. art. pulkam.

Plkst. 19.00 no div. kom. nāca negaidīta pavēle — dzn. stābam pārcelties uz Klausfeldi, kur atradās div. komp., tā to nošķirot no baterijām. Izrādījās, ka vācu 32. art. p. kom. bija panācis vienošanos ar 15. div. kom. vplkv. Aksu latviešu baterijas atstāt pavisam pie vācu 32. art. pulka, tā paliekot pašiem bez savas art. Dzn. kom. tam pretojās un uz div. komp. nosūtīja dzn. adjutantu ltn. Ģērmani, kurš arī panāca div. kom. lēmuma maiņu un I/15. art. p. varēja palikt pie divīzijas. Nevarīgo vplkv. Aksu ltn. Ģērmanis bija pārliecinājis, ka

bez savas art. divīzija nevar iztikt un ja Aks savu lēmumu negrozītu, tad dzn. dosies atpakaļ pie sava pulka kom. pltn. Rēberga.

15. februāŗa vēlā vakarā dzn. stābs atgriezās savā agrākajā komp. pie augst. 164. Tajā pat naktī visu dzn. pārvietoja uz Damnicas (Damnitz) rajonu, kur to pakļāva vācu 32. art. p. III dzn. kom. maj. Jordana (Jordan) rīcībai. Šajā dienā baterijas kaujās nebija piedalījušās un pāriešana uz jauno rajonu notika bez traucējumiem no ienaidnieka puses.

16. febr. agrā rītā dzn. ieņēma jaunas pozicijas pie Gut Augustenhofas (1. btr.), Demicas (2. btr.) un Šlochavas D malā (3. btr.). Galvenā uguns vadība bija, jau minētā, vācu III/32. art. p. rokās. Tie gādāja arī par municiju, tās pietika un dzn. šajā dienā apkaŗoja norādītos mērķus. Šāda uguns kauja turpinājās līdz 20. februārim. Ar vācu vadību sadarbība un sastrādāšanās bija laba.

21. februāris frontē pagāja mierīgi, vakarā pienāca pavēle poziciju mainīt. Dzn. bija jāpārceļas uz jaunu frontes rajonu pie Landekas.

Par kaujām šajā laika posmā un 12. btr. likteņiem stāsta šīs btr. v.v. Bembers:

„28. janvāŗī no rīta gājām atpakaļ uz iepriekšējā dienā neieņemtām pozicijām. Ceļā pretim nāca visi 15. div. kājnieku spēki, bet mums dzn. kom. kpt. Mateass pavēlēja ieņemt pozicijas. Ceļā satiku ltn. Rīdusi, kas bija kājn. btr. kom., un kuŗš palika ar saviem lgb. kā pēdējais. Viņš mūs informēja par stāvokli un pastāstīja, ka arī viņš ar saviem lgb. ātri aiziešot. Izrādījās, ka kājnieki atiet, bet mūsu smagai btr. bija jādodas uz priekšu. Ieņēmām pozicijas, bet jau pēc 2 stundām mums pavēlēja atkāpties. Nu ceļš bija jau nosprostots, labi, ka valdīja liels sniegputenis un mūsu atiešanu bez ceļiem ienaidnieks nepamanīja. Naktī ap plkst. 02.00 ieņēmām pozicijas 3 km uz R no Doroteenhofas. Te arī pirmo reizi izšāvām ar smagiem lgb. Mēs bijām bažās, vai vispār ar tiem varēsim šaut, bet tie darbojās. Šajā naktī arī pazuda kpt. Mateass.

29. janvārī atkal mainījām poziciju — pārgājām 3 km R no Kujanas (Kujan). Te palikām īsu laiku, kad pienāca pavēle atkāpties uz Flatovu, kuŗu sasniedzām ap pusnakti.

Tad mainījām vēl pāris reižu pozicijas, līdz sasniedzām Jastrovu, kur palikām līdz 3. februārim.

3. februāŗa naktī, kad krievi sāka ielenkt Jastrovu, atkāpāmies tālāk uz Flederbornu. Te piedzīvojām arī lielu katastrofu zaudējumu ziņā. Krievi šāva pilsētiņā no visādiem stobriem.

4. februārī no rīta atstājām Flederbornu. Vācieši bēga. Pie Landekas krita mūsu jaunais dzn. kom. kpt. Eglīte. Krievi divreiz apsita mūsu zirgus, pirmo reizi vēl atradām jaunus, bet otrreiz dabūjām pamest lielgabalus. Arī vilcēji

15. div. art. pulka vīri atkāpšanās gaitā Pomerānijā 1945. gada februārī

nebija lietojami, jo šoferi bija pazuduši. Cietām lielākus zaudējumus, bija daudz kritušo. Btr. stiprums sākumā bija 153 vīri, Landekā palikām tikai 105. Pēc 12. btr. iznīcināšanas, kuŗa dabūja izšaut šajās kaujās tikai dažus šāvienus, tās kaŗavīrus pārskaitīja uz citām dzn. baterijām."

22. februārī plkst. 05.00 dzn. sasniedza Landeku II (Landeck II). Pie Pricenvaldes (Pruetzenwalde) 1. btr. bija jāatbalsta 33. gren. p., kuŗa komp. atradās Petersvaldē. Pārējās btr. atbalstīja kājnieku spēkus Landekas sektorā.

23. februārī ap pusdienas laiku dzn. apmeklēja pulka kom. pltn. Rēbergs no Sofienvaldes. Viņš arī pastāstīja par pārējo pulka dzn. stāvokli. Lielgabali tiem bija atņemti. Tā arī bija vienīgā un pēdējā satikšanās ar pulka kom. Pomerānijas kauju laikā.

24. februārī ienaidnieks visā frontē attīstīja rosīgu darbību. No pozicijām atspieda 33. gren. p. vienības un 1. btr. mainīja pozicijas, pārejot uz Amalienruhi.

25. februāŗa naktī līdz plkst. 01.30 pozicijas mainīja visas btr., novietojoties pozicijās Bretenfeldes rajonā. Ienaidnieka spiedienam un sekmēm pastiprinoties, dzn. ar lēcieniem pakāpeniski mainīja pozicijas uz ZR.

26. februārī dzn. pozicijas bija Hamerštеinas rajonā, bet jau plkst. 02.00 pārcēlās uz Kl. Kidde (Kl. Kuedde) rajonu (sk. 3. schēmu). No tās atkal uz Gr. Kidde rajonu. Pārceļoties uz šīm pozicijām dzn. btr. uzbruka gan lidotāji, gan krievu tanki. Tie redzamus zaudējumus nesagādāja. Vienu lgb. 3. btr. izbīdīja pozicijās pie Kl. Kidde stacijas, paredzot tanku apkaļošanu.

27. februārī vēl rīta tumsā arī viss dzn. sāka atiet uz Sparsee, jo ienaidnieks jau ieņēma Kl. Kiddi un sparīgi uzbruka mūsu kājn. vienībām. Atiešana notika atkal lēcienveidīgi, pa ceļam ieņemot pozicijas un atbalstot kājnieku vienības, kā arī apkaļojot krievu tankus. Ap plkst. 14.00 visas btr. jau atradās pozicijās pie Sparsee. Te novietojās arī 33. gren. p. komp. Visi dzn. lgb. piedalījās tanku kaujās, galvenā kārtā iznīcinot uz tiem uzsēdinātos krievu kājniekus. Uguns kaujas notika, lielāko tiesu, ar tiešiem tēmējumiem.

Kājnieki pamazām atgāja, arī art. mainīja pozicijas un ap plkst. 17.00 btr. atgāja virzienā uz Vurchovu (Wurchow).

Ap pusnakti viss dzn. atkal bija vienuviet Neu-Qarkow rajonā (sk. Pomerānijas karti). Te dzn. palika līdz plkst. 08.00, kad pārvietojās vēl tālāk uz R, uz Ernsthoehe, tālāk uz Grīnevalde (Gruenewald) rajonu, plkst. 16.00 uz Augustenhofu. Viss pārvietošanās ceļš bija pārpildīts nevien ar kaļa vezumiem, bet arī ar bēgļu masām, kas lielā mērā apgrūtināja kustību. Aktīvi darbojās arī krievu lidotāji, nodarot redzamus zaudējumus.

Pirmo reizi 15. div. atkāpšanās laikā te redzēja arī vācu tankus.

Visu dienu dzn. artileristi piedalījās tanku apkaļošanā, izbīdot lgb. uz priekšu prettanku pozicijās. Reizēm trūka municijas. No lgb. apkalpēm šo dienu kaujās prasīja lielu uzņēmību, izturību un drosmi.

1. martā plkst. 03.00 dzn. btr. atkal sapulcējās Glesenapas — Rafenbergas rajonā. Te kaujas turpinājās, atbalstot kājniekus un apkaļojot tankus, municijas pietika, bet sāka trūkt sakaru līdzekļu. Šajā laikā ienandnieka spiediens pastiprinājās Lībgust un Gramenc (Luebgust un Gramenz) rajonos. Te aizstāvējās 33. un 34. gren. pulki, kuļiem dzn. sniedza savu atbalstu. Darbojās arī 2 vācu art. btr.

2. martā plkst. 02.00 3. btr. ar 2 lgb. (vienu savu un otru no 1. btr.) kopā ar 2 vācu btr. sniedza sekmīgu atbalstu 33. gren. p. Priekšējais novērotājs atradās Lībgustas ciemā. Atkal bija grūtības ar sakaru līdzekļiem, jo radio aparāti darbojās vāji. 1. btr. apkaļoja mērķus Rafenbergas rajonā. Tur darbojās arī 2. btr., kaut tā diena bija klusāka.

3. martā sākās nikni ienaidnieka uzbrukumi tanku un bagātīgā

kājn. smago ieroču atbalstā visā turamās frontes iecirknī (Grīnevaldes — Gramencas rajonā). Plkst. 11.00 2. btr. tiešā tuvumā (ap 600 m) parādījās ienaidnieka tanku grupējumi, tiem sekoja kājnieki. Btr. izšāva ap 70 šāviņu un šos tankus atsita. Kaujas laukā parādījās arī vācu tanki, bet tie kaujā nepiedalījās. Pēcpusdienā krievu spiediens atkal pastiprinājās un 2. btr. bija spiesta mainīt pozicijas. Te šī btr. cīnījās ļoti sekmīgi, sašaujot 2 krievu tankus, tāpat 3 prettanku lgb. un vairākus municijas ratus. Par šīm cīņām 2. btr. kom. ltn. Puriņu apbalvoja ar Dz.Kr. I šķiru, bet vairākus btr. kaŗavīrus ar Dz.Kr. II šķiru.

Šajās kaujās spēcīgi turējās arī 1. btr. un vairākkārt apkaŗoja uzbrūkošos krievu tankus tuvcīņās. Vēlā vakarā btr. mainīja pozicijas, paejot gaŗām 2. btr.

33. gren. p. šajā dienā nikni turējās savās pozicijās 3. btr. sekmīgā atbalstā. Tā noturējās pozicijās līdz plkst. 14.30, kad bija spiesta noņemties un atgāja uz jaunu aizst. iecirkni Nasebandas rajonā, kur jau priekšā atradās 1. btr. Te art. vienības ienaidniekam nodarīja lielus zaudējumus un ja kājnieki savas līnijas noturēja, tad liela nozīme bija tieši art. ugunij. Ļoti sekmīgi 33. gren. p. iecirknī darbojās dzn. priekšējais novērotājs ltn. Bisenieks un ja cik necik stāvokli Grīnevaldes—Gramencas pozicijās saglāba, tas tas lielā mērā bija dzn. nopelns. Dzn. kom. kpt. Tūti apbalvoja ar Dz.Kr. I šķiru.

Līdz 4. martam plkst. 17.00 dzn. btr. pakāpeniski mainīja pozicijas, visu laiku sekmīgi apkarodams ienaidnieka tankus, prettanku lgb. un sekmīgi palīdzēja mūsu div. kājniekiem noturēties savās pakāpeniskās pretošanās pozicijās.

Plkst. 17.00 tās izgāja jaunās pozicijās pie Zadkovas (Zadtkow, sk. 4. schēmu). Te kaujā vairs piedalīties neiznāca, jo ap pusnakti saņēma pavēli ieslēgties div. atiešanas kolonnā. Vācu Holsteinas un Pommernas div. bija jau sākušas caurlaušanos uz Oderu, bet 15. div. vienības sedza šo vācu divīziju aizmuguri.

Dzn. uzsāka atkāpšanās gājienu 5. martā plkst. 01.00. Baterijas pārvietojās pamīšus lēcieniem, nodrošinot div. atkāpšanās kolonnu no varbūtējiem pārsteigumiem. Ceļš bija ļoti slidens, kustība lēna un dzn. tikai pret rītu sasniedza Vusterbartu (Wusterbarth), kur jau priekšā atradās visas div. mašīnas. Ar rīta gaismu div. devās tālāk uz Lucigu (Lutzig). Divīzijas mašīnas brauca kolonnas galvgalā, no viena ciema uz otru, tad sekoja trosi, pēc tiem kājnieku vienības.

Dzn. baterijas pamīšus ieņēma pozicijas, bieži pat palikdamas tajās, kad jau kājnieku spēki izgāja cauri.

Ap pusnakti dzn. nonāca Lekovā (Leckow). Div. spēkratiem trūka degvielas un daudzus pameta ceļmalā.

Te dzn. palika līdz 6. marta rītam. 3. btr. ieņēma pozicijas pie Lekovas — Kartlovas (Leckow—Kartlow) ceļa, lai segtu atejošo kolonnu no varbūtējiem tanku uzbrukumiem. Btr. palika pozicijās, līdz cauri izgāja 33. gren. pulks (arjergarda vienība).

6. marta agrā priekšpusdienā dzn. sasniedza Semerovu (Semerow), kur 1. btr. iegāja pozicijās, lai segtu ceļu, uz kuŗa bija sablīvējušies vairākās rindās spēkrati, pajūgi un bēgļu vezumi. Tikai vēlu pēcpusdienā tie sakārtojās tālākai kustībai. Līdz Geiglicai (Geiglitz, sk. 4. schēmu) btr. lēcienveidīgi ieņēma pozicijas, kaut gan kaujas darbība nenotika. Div. trosi Geiglicu sasniedza tikai vēlu vakarā, jau tumsā. Sliktie ceļi bija neiedomājami pārblīvēti. Visas div. vienības naktī saplūda Ostenheides mežā. Gājiena laikā kolonnai pievienojās arī dzn. apgādes vezumi ltn. Elaua (stāba btr. kom.) vadībā. Šos vezumus vēlāk kopā ar div. apgādes pulka kolonnu novirzīja uz Kolbergu. Tur tie nonāca ielenkumā. Atstājot visu transportu uz vietas, dzn. kaŗavīrus izveda ar plostiem un ātrlaivām un viņi dzn. pievienojās tikai 16. martā Devichovas (Dewichow) ciemā, kad tas jau bija pāri Oderai.

6. martā, ap pusnakti, kad Ostenheides mežu klāja dziļa tumsa, no divīzijas pienāca pavēle iznīcināt visu, līdzi ņemot no katras btr. 3 divjūgu ratus ievainoto transportam. Šo pavēli dzn. arī izpildīja, padarot nelietojamus visus lgb. un pajūgus. Saņemot šo pavēli, dzn. stābā valdīja neskaidrība un uztraukums. Šo pavēli uzdeva pārbaudīt dzn. adjutantam ltn. Ģērmanim, kuŗš arī no div. kom. saņēma apstiprinājumu, pie kam div. vadība noteica, ka lgb. nav saspridzināmi, bet padarāmi nelietojami. Tad arī tiem izņēma aizslēgus un noņēma mērķierīces, tās aprokot vai vienkārši izsvaidot mežā. Vēlāk, 7. martā izrādījās, ka šī pavēle div. stābā bijusi pārsteidzīga (tā nākusi no armijas vai korpusa stāba, sk. šīs grāmatas citā vietā) un dzn. kom. saņēma jaunu pavēli — mēģināt lgb. atkal savest kārtībā. Pa daļai tas izdevās tikai 1. btr., kuŗa 1 lgb. saveda kaujas kārtībā. Pievāca arī 2 atstātos ratus, lielāku skaitu telefona aparātus, saivas un 18 zirgus. Arī 2. un 3. btr. izveda dažus ratus un zirgus.

7. marta agrā rītā viss dzn., nu jau kājniekots, sapulcējās Ostenheides meža ZR stūrī, lai uzsāktu gājienu uz Vitcmicu (Witzmitz), tālāk Natelficu un Borntinu (Natelfitz — Borntin). Pa ceļam ienaidnieku nekur neredzēja. Dzn. bija šādi pajūgi: 1. btr. — 3 divjūgu rati un virtuve, 2. btr. — 3 divjūgu rati un 3. btr. — 4 divjūgu rati.

Viss dzn. 7. marta vakarā turpināja gājienu pa noteikto ceļu, vienīgi 1. btr. ar savu 1 lgb. un 21 vīru palika prettanku pozicijās pie Natelficas. Pārējie sekoja dzn. kolonnai.

8. martā plkst. 08.00 šis lgb. pārnāca pozicijās pie Broicas (Broitz), kur palika līdz plkst. 11.00, pēc kam pārvietojās uz Borntinu. Šajā laikā dzn. atkal pārsteidza jauna div. kom. pavēle: padarīt galīgi nederīgus abus 1. btr. bojātos lgb., aprakt visu art. municiju, izņemot 50 granātas, kuŗas jāved līdzi tilta spridzināšanai pie Borntinas un jāatstāj tikai 10 četrjūgu rati (6 ievainoto transportam, 2 municijai un 2 stāba vajadzībai). Visi zirgi un iejūgi bija jāņem līdzi. Tross sekoja uz Borntinu. Plkst. 17.00 dzn., nu jau kājniekots, saņēma div. pavēli, pakāpeniski mainot pozicijas, sākt atiet līdz pat jūrmalai virzienā — Borntina — Cedlina — Horsta (Borntin—Zedlin—Horst). 1. btr. lgb. palika pozicijās pie Borntinas kopā ar kādu vācu btr.

Plkst. 20.00 dzn. atstāja Borntinu un Cedlinā nonāca 9. martā plkst. 02.30. Te līdz plkst. 14.00 izlika tuvapsardzību, pēc kam to nomainīja vācu vienības un viss dzn. pārvietojās uz Mitelhagenu (Mittelhagen) div. rezervē.

9. martā pie Hofas (Hoff) ap plkst. 17.00 radās ats. latviešu art. kaujas grupa, kuŗā ietilpa 1. btr. un citi dzn. kaŗavīri, kuŗi atkāpšanās laikā bija noklīduši. Šo grupu, ap 70 vīru, komandēja leitnanti Rudaks un Saukums, un šī grupa veselas 24 stundas, no 10. marta plkst. 09.00 līdz 11. marta plkst. 09.00 atvairīja vairākus niknus krievu uzbrukumus, līdz to nomainīja vācu vienības. Pēc tam šī grupa devās uz Berg-Dīvenovu, kuŗu sasniedza ap pusnakti (uz 12. martu), izvedot līdzi arī savu vienīgo lielgabalu.

10. martā dzn. kājniekotās vienības pēc pusnakts saņēma pavēli pāriet uz Kiršhagenu, kur bija paredzama iesaistīšanās kaujās. Šajā sakarībā dzn. kom. uzņēma sakarus ar 33. gren. p. komandieri, kuŗš aizstāvējās Cedlinas rajonā. Te sekmīgi cīnījās plkv. Januma vīri un art. dzn. kaujās neiesaistīja, bet plkst. 19.30 pārvietoja uz jaunu aizstāvēšanās rajonu pie Horstas (Horst). Visu laiku kaŗavīri cieta no apgādes trūkuma.

11. martā plkst. 10.00 dzn. saņēma pavēli doties tālāk gar jūrmalu uz Divenovu (Dievenow), bet sasniedzot Hoffu izrādījās, ka atiešanas ceļu pārķēris ienaidnieks, vietām izvirzoties jau pavisam tuvu jūŗas krastam. Mūsu div. kājnieku vienības bija Pusthovas (Pusthow) rajonā. Ceļš bija nogriezts art. dzn., div. stābam, korpusa stābam, kādai vācu smagai art. btr. (kuŗa bija uguns pozicijās 1,5 km no Pusthovas), lielai grupai ievainoto transportiem, tāpat izklīdušām vācu vienībām

15. div. pēdējais lielgabals palīdz segt pāriešanu pār Oderu 1945. gada martā

un bēgļiem. Vienīgais reālais spēks ceļa atbrīvošanas cīņām nu bija mūsu art. dzn., kuŗam arī pavēlēja ap plkst. 12.00 uzbrukt un atspiest krievu spēkus, pēc tam noturēt iegūtās pozicijas līdz palīgspēku pienākšanai. Uzbrukums notika šādi: 2. btr. 13 vīri ltn. Puriņa vadībā ieņēma poziciju Hofas D malā, lai nodrošinātu šo virzienu, 1. btr. ltn. Žagara vadībā uzbruka frontāli gar jūŗas krastu uz Pusthovu, bet bet 3. btr. taisīja apņemošu kustību 1. btr. labajā flankā. Uzbrukums izdevās, gan ciešot lielus zaudējumus. Ienaidnieku līdz plkst. 17.00 atspieda un līdz vēlai naktij dzn. noturēja savas pozicijas, nodrošinot šo spraugu minēto vienību iziešanai gar jūrmalu. Dzn. šajās cīņās, starp citu, saņēma vairākus krievu gūstekņus, ieguva divus sm. ložmetējus un iznīcināja 7 prettanku lgb. Visu šo kauju iznesa uz 1. btr. pleciem, ltn. Žagara un dzn. ieroču virsnieka ltn. Šteinberga vadībā.

Plkst. 23.00 dzn. nomainīja vācu vienības un tās uzsāka atiešanu gar jūrmalu, kad bija jau cauri izgājuši visi trosu rati un lielākā daļa bēgļu vezumu. Ar 3. btr. šajā laikā pārtrūka sakari, bet tā 12. martā plkst. 12.00 iznāca kopā ar vācu kājnieku vienībām. Šajās kaujās stipri izretināja dzn. rindas, starp kritušajiem bija arī ltn. Bisenieks,

ievainoti leitnanti Šteinbergs un Zībers, bez tam krita vēl 9, bet ievainoja 14 dzn. vīrus.

12. martā ap pusdienas laiku viss dzn. sapulcējās Berg-Dīvenovā (Berg Dievenow) un vēlu vakarā, ienaidnieka netraucēts, pārgāja Oderas upi.

Ar lieliem zaudējumiem dzn. tomēr iznāca no Pomerānijas cīņām kā organizēta vienība. Gandrīz 2 mēnešu ielenkumu cīņās bija noieti ap 700 km, pie tam 400 km nepārtrauktās kaujās, izlaužoties no bīstamiem vai vieglākiem ielenkumiem. Visi dzn. karavīri bija disciplinēti, uzrādīja lielu drošsirdību, sevišķi tuvcīņā ar krievu tankiem, kaut gan daudzreiz trūka municijas. Dzn. visā kauju laikā nesaņēma nevienu prettanku šāviņu. Bieži vien kaujas izšķīra mūsu art. vīru uzņēmība.

15. marta vakarā dzn. sasniedza Devichovas (Dewichow) ciemu, kur bija paredzēta vairāku dienu atpūta. Atrodoties šeit, dzn. saņēma pavēli nogādāt uz div. stābu savu vienīgo lgb., patšautenes un daļu šauteņu līdz ar municiju. Kauju laikā dzn. patšauteņu skaits bija kļuvis lielāks nekā tas štatos paredzēts.

18. martā dzn. novietojumu apmeklēja vplkv. Silgailis un plkv. Janums. 20. martā dzn. uzsāka pārvietoties uz R, 21. martā nonākot Burg Stargardē un vēlāk Balvicā (Balwitz), no kurienes 24. martā pārvietojās uz Steinfērdi (Steinfoerd), 2 km R no Firstenbergas Fuerstenberg), šo vietu sasniedzot 29. marta vakarā. Šeit sākās tanku grāvju rakšana. Pavisam trūcīgs bija uzturs.

17. aprīlī dzn. pārvietoja tuvāk frontei — uz Karvicu (Carwitz). Arī šeit bija jāpiedalās nocietināšanas darbos, pie kam div. vadība noteica, ka karavīriem sasveicinoties jāsaka: „Die Oder ist die HKL". (Odera ir galv. kaujas līnija). Bet arī tas nelīdzēja un 26. aprīlī dzn. saņēma pavēli ieiet pozicijās tuvumā esošo ezeru spraugās. Un tad nāca kara noslēguma dienas:

27. aprīlī jau tuvojās krievu vienības. 28. aprīlī no rīta kāda krievu motorizēta kolonna virzījās uz 2. btr. aizstāvēšanās rajonu pie Tornsdorfas (Tornsdorf, sk. Meklenburgas karti). Pārtrūka sakari ar div. stābu. Div. kom. savu komp. jau bija atstājis. Arī kaimiņu vācu vienības jau bija pazudušas. Pa labi gan vēl atradās kāda vācu jūrnieku vienība. Ap plkst. 10.00 krievi pienāca dažus simts metrus tuvu 2. btr. pozicijām, uzsākot kauju. Ievainoja ltn. Žagaru un divus kareivjus. Ap plkst. 11.00 dzn. vienības atrāvās no ienaidnieka un uz savu roku atgāja R virzienā. Pa mežiem un lauku ceļiem, dzn. forsētos pārgājienos 2. maijā sasniedza Šverīnu. Gan jāpiezīmē, ka ar div.

kom. sakarus izdevās atjaunot jau 1. maijā. Saņēma pavēli visām div. vienībām sapulcēties mežā netālu no Šverīnas, lai te sagaidītu amerikāņus un padotos gūstā.

2. maijā ap plkst. 15.00 dzn. kaŗavīri nodeva savus ieročus 2 amerikāņu un 1 angļu kaŗavīram, kuŗi bija izbraukuši pie dzn. Šo sabiedroto kaŗavīru dzīvības izglāba dzn. kaŗavīri, jo kāda vācu trieciena grupa, kad sabiedrotie piebrauca ar savu „džīpu", gribēja tos apšaut. Dzn. kaŗavīri šo rīcību aizkavēja, gan bez šāvienu trokšņa un upuŗiem, vienīgi vāciešiem piedraudot.

Divizionā šajā laikā bija ap 700 kaŗavīru.

Pārvietojoties no vienas gūstekņu nometnes uz otru, dzn. sašķēla divi daļās: apmēram puse nokļuva Cēdelgēmā, un otra puse plkv. Oša grupā Ostfrīzlandē. Pēdējai grupai apstākļi bija daudz ciešamāki un tā pati jau ap 1945. gada Ziemassvētkiem izklīda un nokļuva brīvībā.

Pārējie jaunformētie 15. div. art. pulka divizioni līdz ar pulka stābu, ienaidniekam iebrūkot Rietumprūsijā, nonāca neapskaužamā stāvoklī. Viņu formēšana nebija pabeigta un tiem neizdevās pievienoties 15. div. spēkiem. Viss vairums to nonāca krievu gūstā, tāpat kā gren. pulku trešie bataljoni.

Par to stāstīs šīs grāmatas nākamā nodaļa.

RIETUMPRŪSIJAS APMĀCĪBU LAUKUMĀ PALIKUŠO LATVIEŠU KAŅAVĪRU LIKTENIS

15. divīzijai izejot uz kaujas lauku Brombergas —Nakeles rajonā, Rietumprūsijas apmācības laukumā palika šādas vienības:

15. div. art. pulks, bez 1., 6., 8. un 12. btr. (vēlāk frontē iesaistītās btr. papildinātas ar 2. btr.); II/32. gren. pulka, III/33. gren. pulka, III/34. gren. pulka; div. lauku papildinājumu rezerves btl. (Feldersatz Btl.); Div. auto darbnīcas; pārējo div. vienību pēckomandas (Nachkommando), kuŗās ietilpa veco novietojumu apsardzības vienības, slimo un citu kaujas nespējīgo kaŗavīrų grupas.

Visas šīs vienības, līdz ar krievu iebrukumu Rietumprūsijā, nonāca neapskaužamā stāvoklī. To formēšana (vai pārformēšana) vēl nebija nobeigta un tās visumā nevarēja darboties kā kaujas vienības, arī vajadzīgo ieroču trūkuma pēc.

24. februārī, sākoties krievu uzbrukumam Šlochavas — Keslinas (Schlochau—Koeslin) virzienā, visas R. Prūsijas apmācības laukumā palikušās vienības nebija vis atkāpušās R virzienā, lai mēģinātu pievienoties kaujās esošiem 15. div. spēkiem, bet gan atgājušas uz Dancigas telpu. Visas šīs vienības bija pakļautas art. pulka komandierim pltn. Rēbergam.

Ierodoties Dancigas — Gotenhafenas rajonā, visus latviešu kaŗavīrus uz šī rajona kaujas komandanta rīkojumu atbruņoja un izvietoja nocietināšanas darbos, vēlāk atkal apbruņoja un sadalīja pa vācu vienībām, kur arī viss vairums to gāja bojā resp. palika krievu gūstā.

Pēc 1945. gada 12. marta dienas ziņām šajā laikā Dancigas rajonā atradās šāds kaŗavīru skaits:

II/32. gren. pulka	490
III/33. gren. pulka	388
III/34. gren. pulka	405
Lauku papild. btl.	915
15. div. art. pulka	1486
Maj. Šmita vienība	360
Auto darbn.	100
Kopā	4 144

Tajā laikā tie visi bija bez ieročiem, darba rīkiem, arī bez pienācīgas apgādes un pltn. Rēbergs bija lūdzis gādību, lai tos visus pārvestu pa jūras ceļu uz R un tie varētu pievienoties savai 15. div.

Cik no ziņojuma var nojaust, tad maj. Šmita vienība bija sastādīta no pārējo div. vienību pēckomandu vīriem, kas palika R.Prūsijas apmācības laukumā. Maj. Šmits bija II/32. gren. pulka komandieris un šo ziņu pārskats arī liek secināt, ka II/32. gren. p. komandēja kāda cita persona.

20. martā pltn. Rēbergs saņēma rīkojumu sadalīt visus 15. art. pulka karavīrus pa vācu art. un tanku vienībām, atstājot nelielu komandu pārvaldes likvidācijai un dokumentu sakārtošanai. Par šo atstāto karavīru komandieri pltn. Rēbergs iecēla kpt. Keseli. Šai karavīru grupai arī vēlāk pievienojās tie karavīri, kas bija nodoti vācu tanku dzn., jo pēdējo komandieris viņus, technisko zināšanu trūkuma pēc, nevarēja izmantot. Pie šīs vienības atgriezās arī daži virsnieki, kuŗi vācu art. vienībām nebija vajadzīgi. 27. martā šo karavīru grupu, skaitā 176 vīrus, pārvietoja uz Heubudi (Heubud). Veikselmindē (Weichselmuend) šie karavīri nejauši atrada Rīgas velkonīšus „Augusts" un „Alnis" un Jelgavas kuģīti „Potrimps". Pierunājuši šo kuģīšu apkalpes pacelt enkurus, šī karavīru grupa 27. martā plkst. 13.30 atstāja Veikselmindi, lai dotos uz Bornholmas salu. Kuģīšu vadību uzņēmās kpt. Keselis, kas kādreiz bija beidzis jūrskolu. 29. martā, pēc diezgan drāmatiska brauciena plkst. 14.30 kuģīši sasniedza Bornholmas salu. Vēlāk šie karavīri pārcēlās uz Zviedriju, kur zviedru valdība tos internēja un 1946. gada janvārī, pēc Padomju Savienības pieprasījuma, izdeva krieviem.

Bez šiem 176 karavīriem evakuācijas gaitā no ielenkuma izdevās izvest arī daļu ievainotos un slimos. Arī ats. karavīriem un pat lielākām karavīru grupām izdevās izkļūt pa jūras ceļu, pat divām div. slēgtām vienībām. Tā, piem., 5. aprīlī no ielenkuma Z no Gotenhafenas Svinemindē ieradās II/32. gren. pulks ar šādu sastāvu: 3 virs-

nieki, 61 instruktors un 336 kareivji, kuŗi vēlāk pievienojās savam pulkam R no Oderas. Visu šo vienību, II/32. gren. p. komandieris maj. Šmits bija nodevis 4. SS un Pol. tanku grenadieru div. rīcībā Gotenhafenā un pats līdz ar btl. stābu un citām vienībām Gotenhafenu atstājis. Maj. Šmits arī palika krievu ielenkumā, krita gūstā un to izcietis, mira Latvijā 1970-to gadu sākumā.

Svinemindē šis btl. bija pakļauts cietokšņa jūŗas kājnieku pionieru btl. (Kdo Marine Festungs- Pi Stab.). Šajā laikā btl. vīri bija bez apbruņojuma, apgādes, noplīsušām drēbēm un apaviem. Trūka arī jebkādu darba rīku, tāpat transporta līdzekļu.

Tāpat 5. aprīlī ieradās III/15. art. pulka no jau minētā ielenkuma Z no Gotenhafenas. Šajā laikā dzn. bija 6 virsnieki, 30 instruktori, un 180 kareivji. Arī tie bija līdzīgos apstākļos kā II/32. gren. p. vīri, tāpat pakļauti Kdo Marine Festung- Pi stab'am. Arī šos dzn. vīrus vēlāk pievienoja 15. div. artileristiem.

Lai gan vācu augstākā militārā vadība dažas dienas pirms Vācijas kapitulācijas bija pavēlējusi no ielenkuma izvest visus latviešu kaŗavīrus, tas tomēr vairs kaŗa notikumu gaitā nebija bijis iespējams. Tikai 99 kaŗavīriem, 15. art. p. kpt. Lūša vadībā, izdevās vēl pēc kapitulācijas 8. maijā plkst. 23.00 uzkļūt uz vācu kaŗa kuģiem un 9. maijā ap pusdienas laiku sasniegt Ķīles ostu.

Visi pārējie Dancigā un tās rajonā esošie 15. div., kā arī Kēnigsbergas rajonā iesaistītie Aviācijas leģiona latviešu kaŗavīri, skaitā ap 3000, Vācijai kapitulējot krita krievu rokās.

Par latviešu vienību un tās ats. kaŗavīru likteņiem Dancigas—Gotenhafenas ielenkumā, tāpat pēdējām dienām R.Prūsijas apmācības laukumā, stāsta šīs grāmatas nākamās nodaļas.

15. DIVĪZIJAS ARTILERIJAS PULKS

Par šo pulku stāsta savās atmiņās IV dzn. kapr. Kārlis Avens:

„Janvārī sākās lielā ienaidnieka ofensīva ZR virzienā un šī uzbrukuma rezultātā ienaidnieks vēlāk izlauzās līdz jūŗai, ielencot visus vācu spēkus Pomerānijā. Līdz ar to zirgus, kuŗus bija paredzēts saņemt no vidus Vācijas, vairs nesaņēmām un arī cita apgāde palika problēmatiska. Turpinājām apmācības, rakām ierakumus un mitinājāmies barakās, kūtsaugšās un citās iespējmās vietās. Pienāca pavēle 12. btr. sagatavoties iziešanai kaujā. Lai tas varētu notikt, atprasīja tos zirgus, kas bija pārējo btr. rīcībā, kā arī citu apbruņo-

jumu. Nedz šie zirgi, nedz cits inventārs nebija piemērots btr. apbruņojumam un nebija šaubu, ka steigā saformētā un apbruņotā 12. btr. izgāja kaujās uz Nakeli nepietiekami apbruņota un apgādāta. Tās liktenis izšķīrās diezgan ātri, un jo drīzi tā tika iznīcināta. Daži instruktori un virsnieki vēlāk atgriezās Rudolfsvoldē un stāstīja par bēdīgo btr. likteni.

Mums bija lielgabali, bet nebija zirgu un apbruņojuma. Nāca rīkojums janvāra beigās mūsu 10. btr. pārvietoties ar lielgabaliem pozicijās pie Bitovas ceļa. Salasījām visus iespējami dabūjamos zirgus un salā un sniegā pārvietojāmies jaunās, pirmās pozicijās. Rīkojums bija lielgabalus ierakt un piešaut tiešai tēmēšanai, pieņemot, ka mērķi būs krievu tanki, kas nāks pa Bitovas ceļu Z virzienā. Paši apmetāmies tuvējā farmā. Šeit garām plūda bēgļi un bija ar šausmām jāvēro, ko bargā salā un sniega vētrā pārdzīvoja bērni, veci cilvēki.

Drīz pienāca pavēle nodot zirgus. Līdz ar to lielgabali palika bez pārvietošanās iespējām. Pēc tam arī tos vajadzēja nodot kādai vācu vienībai, kas kaujās bija zaudējusi savus lielgabalus. Tā mēs palikām bez lielgabaliem un zirgiem. Līdz ar to jāsaka, ka ar šo brīdi arī paredzētā 10. un 11. btr. apbruņošana izjuka. Šai laikā ienaidnieks tuvojās jūŗai un mums bija lielas izredzes palikt Dancigas ielenkumā. Kaŗavīros radās nemiers un kurnēšana, jo likās, ka esam atstāti likteņa varā. Pacēlās doma dezertēt un mēģināt kājām sasniegt R sabiedrotos. Šī ziņa bija nonākusi ausīs arī vācu kaŗa vadībai. Baumas klīda, ka varam sagaidīt visbargāko sodu. Taču kaŗa gaitas gāja savu ceļu. Ienaidnieks tuvojās un mums bija steigā jāatkāpjas Dancigas virzienā.

Šis pārgājiens, sniegā un salā palicis spilgtā atmiņā. Vispirms tas bija novēlots un ienaidnieks mums bija uz pēdām. Virzījāmies uz Sofienvaldi un no turienes gaŗā kolonnā uz Dancigu. Tumšie kaŗavīru stāvi, sniegotā R. Prūsijas ceļā gaišā dienas laikā, bija varens mērķis ienaidnieka lidotājiem. Protams, tie arī to izmantoja un pārlidoja kolonnu, šaujot ar klāja ieročiem. Upuŗu, laimīgā kārtā, bija maz.

Pēc vairāku dienu pārgājiena putenī un salā, novietojāmies Dancigas pievārtē un šautenes apmainījām pret lāpstām. Sākās ierakumu rakšana Dancigas aizstāvēšanai. Iesākumā viss gāja labi, bet drīz vien izraktos un rokamos ierakumos sāka krist ienaidnieka artilerijas šāviņi, kas cirta atkal robus artileristu—racēju rindās. Rakšanas darbi turpinājās, bet mūs pārvietoja uz Dancigas ļoti skaisto rajonu — Olīvu. Dzīvojām ļoti skaistās partijas dižvīru atstātās vasarnīcās. Gleznas greznoja sienas, skapjos grāmatas un drēbju skapjos pamestas partijas vīru parādes uniformas. Virtuves bagāti apgādātas ar vārīšanas iespējām un ēdamo. Tās bija izsalkušiem un nogurušiem kaŗavīriem varenas dienas. Pēc dažām dienām šai jaukai dzīvei pienāca gals.

Pienāca pavēle pulcēties, ja nemaldos, kādā skolā, jeb citā sabiedriskā ēkā. Visapkārt jau krita ienaidnieka lielgabalu granātas. Krituši kaŗavīri, zirgi un sašauti spēkrati aizsprostoja ceļus, jo bija sācies ienaidnieka uzbrukums Dancigai. Mūs sadalīja pa vācu artilerijas vienībām, jo vācu vienības bija zaudējušas atkāpšanās kaujās daudz kaŗavīru un tie bija jāatvieto. Mani un vēl

kādus 10 latviešu zēnus iedalīja 252. vācu artilerijas pulkā. Mēs bijām pilna lielgabala apkalpe. Mani nozīmēja par lielgabala kaprāli. Manā apkalpē bija vairāki smiltenieši, atceros Mežuli, Jekumu. Pēc dažu stundu pārgājiena nonācām pozicijās pie mūsu nozīmētā lielgabala un ķērāmies pie tā ierakšanas un pie bunkuru izbūves. Vācu vadība un pārējie kaŗavīri mūs uzņēma ļoti laipni. Katrs bija nodarbināts ar nocietinājumu darbu, tikai pa brīdim vācu valodā dotās komandas sauca pie lielgabaliem, lai „nobērtu" dažas kārtas pa ienaidnieka pozicijām. Valodas jautājums grūtības neradīja, kaut gan bija jāuzmanās, lai nekļūdītos un ar nepareiziem iestādījumiem neapšaudītu savējos. Mūsu trāpījumus priekšējie novērotāji sevišķi uzmanīja un arvien ziņoja, kā šaujam. Mūsu lielgabala 1. numurs bija Mežulis, izdarīgs un acīgs zēns, uz ko varēja paļauties. Nākamā dienā pirmās pozicijas bija jāatstāj, jo ienaidnieks bija pavisam tuvu.

Nākamās pozicijas jau bija Dancigas apdzīvotā rajonā pie dzīvojamo māju blokiem. Netālu no lielgabalu pozicijām bija izrakti apmēram 10 dziļi grāvji. Tos, kamēr mēs še bijām, Dancigas smagie ormaņi piepildīja ar gaisa uzbrukumos un artilerijas sprādzienos nonāvētiem Dancigas iedzīvotājiem. Klīda arī baumas, ka kāds liels kuģis nogremdēts Dancigas ostā un bojā gājušie tiekot izskaloti krastā. Netālu bija novietojušies latviešu gaisa spēku palīgi, kas apkalpoja 88 mm zenitlielgabalus. Tā kā ienaidnieka gaisa uzbrukumi turpinājās gandrīz nepārtraukti, tad varonīgiem zēniem bija darba pilnas rokas. Lielgabalu tiem nebija bijis laika ierakt un nomaskot, līdz ar to apkalpes cieta lielus zaudējumus. Taču viņi turpināja šaut līdz pēdējam vīram.

Cīņa par Dancigu bija samērā īsa, labāk sakot tā bija plānveidīga atkāpšanās no vācu puses. Mūsu lielgabal ubterija bija apbruņota ar 150 mm lielgabaliem. Tie bija smagie lielgabali ar sniedzamības tālumu ap 12 km. Pārvietojoties lielgabala stobrs bija jāatdala no platformas un jāved atsevišķi. Lielgabalu vilcēji bija smaga tipa zirgi, kas bija speciāli apmācīti vienādā vilkšanā. Lielgabalu noņemšana no pozicijām un uzstādīšana jaunās pozicijās bija smags darbs. Un atkāpšanās kaujās pie Dancigas btr. pārvietojās katru nakti. Apkalpei bija jāpieliek visi spēki, lai to veiktu un līdz dienas gaismai paspētu lielgabalus uzstādīt, tos ierakt, un izrakt paši sev patvēruma ierakumus ienaidnieka gaisa uzbrukumu aizsardzībai. Priekšpēdējā pozicija Dancigā sagādāja btr. smagus zaudējumus. Tiešs lielgabala šāviņa trāpījums nogalināja pusi no lielgabalu vedamiem zirgiem. Tos atvietoja ar jājamiem zirgiem, kas niķojās, lielgabalus nevilka. Pagāja vairākas stundas, kamēr tikām ārā no pozicijām. Ausa rīts un ceļā ienaidnieks sāka mūs „apstrādāt" ar mīnām un snaiperu uguni. Kritušie un sabojātie kaŗa rati aizsprostoja ceļu, mūsu zaudējumi bija ievērojami. Tomēr beidzot tikām no Dancigas ārā.

Te gribas vēl piezīmēt, ka atkāpšanās un brauciens naktī pa Dancigas ielām bija kā gājiens caur elli. Degoši nami, applūdušas ielas, kritušie kaŗavīri un civīliedzīvotāji, sašautie kaŗa transporti, kokos pakārti vācu kareivji, instruktori un virsnieki. Daudziem vēl bija klāt augstākās apbalvojumu zīmes. Tie

bija tie, kas bija mēģinājuši uz savu roku, bez atļaujas, tikt ārā no Dancigas ielenkuma, uz kāda kuģa vai citādi. Kara likumi, pat kara pēdējās dienās, bija ļoti nežēlīgi.

Pēc Dancigas atstāšanas A virzienā, vācu armijas rīcībā nebija vairs daudz zemes platības, un gandrīz ik pēda bija aizņemta vai nu ar karavīriem vai karaspēka ratiem un zirgiem. Armijai līdzi bija nākuši arī daudzi civīlie iedzīvotāji, ieskaitot sievietes un bērnus. Tie visi dalījās ar mazo dzīves telpu un iztika no tā, kas bija paņēmies rokā vai kabatā. Cerības tikt ārā no ielenkuma vairs nebija nekādas. Gara stāvoklis mums bija papēžos, un nebija šaubu, ka daudzi no mums domāja kā noslēgt dzīvi, nedodoties ienaidnieka gūstā. Mums nesaprotamu iemeslu dēļ, ienaidnieks mūsu vajāšanu neturpināja, un drīz sāka pienākt ziņas, ka tas atvelk savus spēkus no Dancigas un pārsviež tos uz Oderu, lai sāktu lieluzbrukumu Berlīnei, labi apzinoties, ka mūs varēs savākt vēlāk.

Līdz ar to, atlikušās kara dienas bija diezgan mierīgas. Pa kārtai ar lielgabalu uguni mūs apciemoja ienaidnieks, mēs atbildējām, jo municija vēl bija. Apgāde sāka izsīkt. Pārvietojāmies vēl tālāk uz A, dažus km aiz Stuthofas, uz t.s. Frische Nehrung. Tā ir šaura zemes strēmele, kas aizsniedzas līdz Pilavai, kuru jau bija okupējis ienaidnieks. Ierakām lielgabalus savā pēdējā pozicijā, jo tālāka ceļa vairs nebija. Lielgabalus novietojām pozicijās ar aprēķinu, lai varētu šaut 360 gradu radiusā, jo ienaidnieku varēja sagaidīt no visām debess pusēm.

Sakaru ar izformēto Rēberga pulka vadību mums vairs nekādu nebija. Klīda baumas, ka pats Rēbergs esot apmeties D no Dancigas.

Gribētos vēl piezīmēt, ka pēc tam, kad visi lielgabalu apkalpes karavīri bija sadalīti pa vācu vienībām, pāri palika stāba un apgādes vīri, jeb t.s. „Rest Kommando". Tiem nekādu pienākumu nebija, tie bija atstāti savam liktenim, un plānoja kā izkļūt no ielenkuma. Pēc nelaika māc. V. Rolles stāstījuma, tas beidzot arī viņiem izdevies. Viņi bija novērojuši, ka jūras malā noenkurojušies Rīgas velkonīši. Pavēlējuši to kapteiņiem uzņemt šos „Rest Kommando" karavīrus un pārvest vai nu uz Zviedriju vai Dāniju. Kapteiņi šim plānam pretojušies, jo pastāvējuši uz to, ka kuģīši nav jūras ceļam piemēroti. Tomēr piekāpušies un devušies ceļā. Pa ceļam viens no velkoņiem dabūjis sūci. Visi pārkāpuši uz otru velkoni. Pēdīgi sasnieguši Bornholmas salu. Pēc Rolles stāstījuma, šie karavīri vēlāk pārbraukuši uz Zviedriju, un bijuši tie, kurus vēlāk zviedru valdība izdevusi Padomju Savienībai.

Pēdējās kara dienas ielenkumā bija samērā mierīgas. Pavasara saule sildīja zemi jaunai dzīvei, bet mūsos valdīja bezcerība un nākotne tinās drūmā tumsā. Radio ziņas liecināja, ka karš ievirzas savā pēdējā fazē. Hitlers bija izdarījis pašnāvību, Dēnics pārņēmis kara vadību. Tā pirmais solījums bija — izvākt vācu karavīrus no ienaidnieka ielenkuma. Tomēr šī ziņa deva mazas cerības. Daudzi domāja par dzīves izbeigšanu, jo gūstā padoties negribēja un citu iespēju jau nebija.

Tā kā lielgabalus vairs pārvietot nebija domāts, zirgus palaida savā vaļā mežā.

5. maijā pienāca pavēle sagatavoties evakuācijai. Tomēr lielgabalu apkalpēm bija jāpaliek tādā sastāvā, lai vēl varētu tos apkalpot. Tā tad arī mums jāpaliek. Apmēram puse no baterijas sastāva varēja evakuēties. Tad notika brīnums. Vācu karavīri, kas bija kopā izkarojuši visu garo A kara gājienu, nevēlējās dalīties un labāk vēlējās visi kopā padoties gūstā, nekā daļai izkļūt brīvībā un daļai palikt. Tā nu reiz atkal mums bija uzsmaidījusi laime. Mēs varējām doties ceļā. Agrā rīta stundā soļojām uz kuģīšu piestātni, lai dotos uz Hēlas pussalu tālākai evakuācijai. Nonākot krastmalā redzējām, ka mazais kuģītis jau bija pārkrauts līdz jumtam un pat uz jumta. Ar lielām grūtībām arī mēs vēl novietojāmies uz kuģīša jumta un apķērušies skurstenim, mēs pārbraucām uz Hēlu. Hēlā mūs sagaidīja palīgkreiseris „Hanza", kas tūlīt, kad pa striķa trepēm uzrāpāmies klājā, pacēla enkuru ceļam uz Dāniju.

6. maija pusdienas laikā tuvojāmies Dānijai — Kopenhagenai. Kuģis noenkurojās ostā, bet krastā nebrauca. Stāvējām veselu dienu un gaidījām, kas notiks tālāk. 7. maija pēcpusdienā kuģis pacēla enkuru un caur Dānijas salām uzņēma virzienu uz Ķīli. Pusceļā pienāca ziņa, ka naktī vācu armija kapitulēs un pēc kapitulācijas pavēles visiem vācu kuģiem nekavējoties jāiebrauc tuvākā ostā. Mums tā būtu Rostoka, kas jau bija ienaidnieka rokās. Lai tas nenotiktu, kapteinis uzņēma ceļu uz Ķīli. Tā tad vēlreiz liktenis bija bijis mums apbrīnojami labvēlīgs.

8. maijā plkst. 19.00 iebraucām Ķīles reidā. Te kuģi sāka nākt no visām debesu pusēm un visi, tāpat kā mūsējais, bija pārpildīti ar karavīriem līdz vispēdējai brīvai vietai. No 8. līdz 13. maijam stāvējām noenkurojušies Ķīles reidā, un gaidījām, kas notiks. Kuģus apbraukāja amerikāņu patruļu laivas un nodeva rīkojumus vai nepieciešamo apgādi. Atmiņā palikusi varena uguņošana, kad kādā vakara stundā krēslai metoties visi kuģi izšāva savu raķešu municiju. Bija kā valsts svētkos, tikai starpība tā, ka mēs bijām ne jau karu uzvarējuši, bet zaudējuši. 13. maija vēlā vakara stundā mūsu palīgkreiseris pacēla enkuru un devās ceļā. Nākamās dienas rītā, t.i. 14. maijā, noenkurojāmies Neuštates tuvumā jūrā un sākām izkrauties ātrlaivās, kas mūs nogādāja krastā.

Krastā mūs sagaidīja amerikāņu karavīri. Netālu no karavīriem stāvēja dažas pajaunas sievietes. Viena, ieraudzījusi mums uz piedurknēm uzšūtos Latvijas vairodziņus, sauca latviski, lai noslēpjam laulības gredzenus un pulksteņus, jo amerikāņu karavīri tos atņemot. Veikli novācām šos atributus, un kad karavīri to neredzēja, pasviedām meitenēm. Noprasījām vēl, kā tās sauc un kur dzīvo. Tās bija apmetušās Neuštates latviešu nometnē.

Mūs sapulcināja pa 50 vīru kolonnās, mani pat iecēla par kolonnas vadītāju un pavēlēja soļot pa ceļu Oldenburgas virzienā. Tā sākās pirmais gūsta ceļa posms. Es sev biju nosolījis, ka gūstā nepadošos, jo domāju, ka Latvijai esmu gan vajadzīgs kā karavīrs, bet ne kā gūsteknis. Lielākās bažas bija par laulāto draugu un meitu, kas pēc pēdējām ziņām bija Austrijā, Šteiermarkā,

kas vai nu visa, vai daļēji bija sarkanās armijas okupēta. Prāts bija bēdīgs un bija tikai viena doma galvā, ka no šī gūstekņu gājiena jātiek ārā. Bet kā? Kaut būtu privātās drēbes, varētu mēģināt. Tā domājot bijām nosoļojuši apmēram 8 km. Un atkal kādā ciemā, ceļa malā stāvēja bariņš cilvēku un ziņkārīgi noraudzījās uz gūstekņu kolonnu. Ieraudzījuši mūsu latviešu vairodziņus, tie sauca: „Ei, zēni, nākat malā parunāties." Nodevu kolonnas tālāku vadīšanu savam blakus esošam vācietim un devāmies ceļa malā. Izrādījās, ka mūsu uzrunātājs ir māc. J. Vējiņš ar savu ģimeni. Izstāstījām, ka dodamies uz gūstekņu nometni un ka es gribētu „sist pēdu", bet nav privāto drēbju. Māc. Vējiņš teica, lai nāku pie viņa dzīvoklī, varbūt kautko varētu sameklēt. Tā arī izdarīju. Mācītāja Vējiņa žakete un kādas vecākas bikses bija tīri pa kauliem. Zābaki gan nederēja. Bet kas par to, pārlaidu bikses pār „šektaiņiem", mīļi pateicos viesmīlīgajam nama tēvam un devos ceļā. Kolonna jau bija gabalā, bet man tā vairs neinteresēja. Pagriezos pretējā virzienā un soļoju atpakaļ uz Neuštati. Pretim nepārtraukti nāca jaunas karavīru — gūstekņu kolonnas, bet tās man vērību nepiegrieza.

Neuštatē uzmeklēju latviešu nometni un lūdzu komandantam atļauju pārgulēt. Tas bija varen nelaipns vīrs un pukojās, ka šie dezertieri viņam darot lielas galvas sāpes. Izlūdzos vienu stūrīti lielā zālē līdz nākamam rītam. Nākamā rītā devos ceļā uz Austriju. Pa ceļam iegriezos Lībekā, kur latviešu karavīru palīdzībā saņēmu dokumentu, kas apliecināja manu personību. Jutos varens vīrs un ar šo dokumentu soļoju tālāk uz D. Šis ceļš un pārdzīvojumi ir atsevišķs, ļoti personīgs stāsts. Biju laikam viens no pirmiem, kas šādu gājienu kājām pasāka. Angļu un amerikāņu kontroles bija gandrīz vai ikviena ceļa krustojumā. Tās vajadzēja apiet un ne katrreiz tas bija tik viegli. Līdz Getingenai mans ceļa biedrs bija arī karavīrs — agr. Leonīds Vedējs. 12. jūnijā plkst, 20.30 sasniedzu savējos 3 km pirms padomju karaspēka okupācijas zonas."

Šis īsais stāsts vēsta par traģisko 15. div. art. pulka un arī daļēji par visas pltn. Rēberga vienības bojā eju. Par pašu Rēbergu ziņu, kopš viņa krišanas gūstā, trūkst. Ir vienīgi informācija par dažu viņa stāba virsnieku atgriešanos no krievu gūsta Latvijā.

No šīs lielās vienības bija laimējies kā slēgtām formācijām uz R izkļūt 15. art. pulka III dzn. un 32. gren. pulka II btl., kas jau pieminēts šajā grāmatā agrāk. Tiem bija laimējies, pēc ierašanās Dancigas ielenkumā, tikt piedalītām tām vācu vienībām, kuras evakuēja un kas savus latviešu cīņu biedrus varēja paņemt līdzi.

III/33. GRENADIERU PULKA

Par šī btl. pēdējām dienām R. Prūsijas apmācības laukumā ir iegūtas šādas ziņas: te palikušajām vienībām, lai sekmīgāki tās apmācītu, izdalīja ieročus. Šautenes bija „internacionālas" — vācu (ļoti maz), itaļu, franču un krievu. Municija bija pilnīgi nepietiekoša. Apgāde ar katru dienu pasliktinājās. 28. februārī btl. pavēlēja izbūvēt visu novietojumu par atbalsta punktu — „cietoksni". Vienībām bija jāsaformē kaujas grupas. Novietojumam bieži uzlidoja krievu lidmašīnas, gan lielus zaudējumus nenodarīdamas.

3. martā btl. saņēma pltn. Rēberga pavēli — 5. martā plkst. 10.00 uzsākt gājienu. Virziens — Danciga. Gājiena laikā kolonnai uzbruka krievu lidotāji, nometot bumbas, sagādājot sāpīgus zaudējumus. Bija 7 krituši un 52 ievainoti karavīri un daudz nosistu zirgu.

5. martā krievi jau ieņēma Sofienvaldi. 8. martā btl. sasniedza Dancigu. Te, tāpat kā visu pārgājiena laiku, nācās sastapties ar bēgļu tūkstošiem un pilnīgu chaosu.

9. martā pienāca pavēle nodot visus ieročus. Nākamajā dienā Danciga piedzīvoja lielu krievu uzlidojumu, kas pilsētā nodarīja daudz posta, tā dega neskaitāmās vietās. Btl. vīrus šajā pat dienā ieskaitīja Dancigas aizstāvjos un plkst. 20.00 saņēma pavēli iziet uz fronti. Btl. sadalīja pa vācu vienībām.

Solīja, ka ierodoties kaujas iecirkņos, tikšot izsniegti arī ieroči. Btl. naktī sasniedza Gotvaldi (Gothwalde). Jau te vēlējās to sadalīt pa vācu vienībām, bet ieradās vācu pol. kpt. Jorgs (Jorg) un pavēlēja btl. turpināt gājienu uz 15 km attālo ciemu Gemlicu (Gemlitz), kas atradās A no Dancigas. Gājiens notika dienā, ceļi slikti. Visu laiku uzlidoja krievi, bieži bija jāieņem aizsegas un tā btl. norādītā vietā ieradās tikai ap plkst. 20.00. 11. un 12. martā btl. bija atpūtas dienas. Btl. kom. maj. Krimuldēns pielika visas pūles, lai btl. nesadalītu, bet tas palika bez panākumiem. Šajā laikā btl. izsniedza arī solītos ieročus. To bija maz un tikai šautenes, uz pieciem vīriem iznāca tikai trīs. Citu ieroču nebija.

14. martā saņēma pavēli btl. sadalīt 2 daļās: uz 23. vācu div. aizgāja puse, tiem pievienojās arī btl. ārsts vltn. Veģis. Aizgāja arī visa 9. rt. ltn. Platača vadībā un puse no 10. rt. ltn. Skujas vadībā. Vēlāk pie btl. ieradās kāda policijas pulka komandieris Beks (Beck), kurš sev paņēma pārējos. Līdz ar to 14. martu var uzskatīt par III/33. gren. p. pastāvēšanas beigu dienu.

15. martā Beka pulkam piedalītie nonāca Kēsemark (Kaesemark)

ciemā, kur tos sadalīja pa mazām grupām un nosūtīja vācu vienību rīcībā (atlikušos 10. rt. vīrus).

No btl. stāba un 12. rt. saformēja vienu kaujas rotu 2 virsnieku, 22 instruktoru un 89 kareivju stiprumā un par rt. kom. nozīmēja kpt. Sproģi, bet par I vada kom. ltn. Janumu (plkv. Januma dēlu). Btl. kom. maj. Krimuldēnu atstāja bez amata, patiesībā nozīmēja par sakaru virsnieku pie vācu pol. pulka stāba, tā pilnīgi atdalot no saviem kaŗavīriem.

Šai saformētai rotai trūka bruņu cepures un apbruņojuma. Vairākkārt. maj. Krimuldēns devās uz 23. vācu div. stābu un Dancigu, lai iegūtu kādu skaidrību par btl. sadalītiem vīriem, bet nekādas ziņas nedabūja.

18. martā jaunsaformētā rt. plkst. 18.30 izgāja uz fronti, kur to novietoja aizstāvēšanās pozicijās pie Neuminsterburgas (Neumuensterburg). Iecirknis bija galīgi pārplūdis un kaujas ziņā mierīgs.

19. martā ap plkst. 20.00 no krievu „kukuružņika" (nakts izlūku lidmašīnas) nomestām bumbām smagi ievainoja kājā ltn. Janumu. Tas bija šīs rotas pirmais zaudējums. Ievainoto virsnieku nogādāja uz tuvāko pārsienamo punktu un pēc tam par viņu nekādu ziņu vairs nav izdevies iegūt.

21. martā pienāca pavēle pol. pulkam (līdz ar kpt. Sproģa kaujas rotu) pārvietoties uz jaunu aizstāvēšanās iecirkni — pie Copotas (Zoppot). Pārvietošanās notika pa dzelzceļu un vienības šeit ieradās 22. martā, tūdaļ tās iesaistot cīņās. Notika krievu milzīga pārspēka uzbrukums. Vienības komandēšanu uzņēmās maj. Krimuldēns. Viss 22. marts pagāja nesamērīgās cīņās mežainā apvidū, latviešu kaujas rt. ciešot lielus zaudējumus. Btl. (vācu) un latviešu rt. bija spiestas mainīt pozicijas, pārejot uz Copotas parku. Šajā laikā jau ap 25% no latviešu rt. vīriem no ierindas bija izsisti. Vācu vienības vairs nebija pretošanās spējīgas, arī latviešu rt. bija izjaukta.

23. martā krita Copota, no latviešiem iznāca vienīgi kpt. Sproģis ar kādiem 7 vīriem. Par pārējiem ziņu trūkst, vēlāk pienāca ziņas, ka maj. Krimuldēnam izdevies izlauzties uz Gotenhafenu, kur tie vēlāk krituši krievu gūstā.

Kpt. Sproģa mazā grupiņa cīnījās uz savu roku, meklēdama izeju uz rietumiem.

25. martā pie Olivas šī grupa uzdūrās uz kādu latviešu būvbtl., kas te raka ierakumus, bet vēlāk arī tie izklīda. Krievi šajā laikā visu uzmanību pievērsa Dancigai. Aizstāvju grūtības ar vienu kļuva lielākas, ievainoto transports bija neiedomājami izputējis. 28. martā

krita Danciga, kad jau 60 % no pilsētas bija pārvērsta drupās un viss atradās uguns liesmās. Te bojā gāja neskaitāms daudzums bēgļu, arī daudz latviešu.

Cīņas ap Dancigu vēl turpinājās vairākas dienas, tajās piedalījās arī latviešu pltn. Rēberga vienības vīri, sadalīti pa vācu vienībām. Te atradās arī pats pltn. Rēbergs.

2. aprīlī kpt. Sproģa grupa nejauši satika btl. trosus, latviešu vīru skaits atkal palielinājās un tos ielika pozicijās pie Gotsvaldes (Gotswalde, apm. 25 km A no Dancigas). Latviešu vienībā bija atkal ap 20 vīru. Vīriem trūka ieroču un municijas.

6. aprīlī šo mazo latviešu grupiņu pilnīgi ielenca. Vairākus kaŗavīrus ievainoja, arī kpt. Sproģi, bet tā ievainojums bija viegls un viņš palika ierindā. Ievainotiem laimējās sasniegt pārsienamo punktu un vēlāk tos evakuēja uz R.

Tuvāku ziņu par tiem kaŗavīriem, kuŗus piedalīja vācu 23. div., trūkst. Vienīgi ir zināms, ka arī tie bija cietuši ļoti smagus zaudējumus. Ievainoja ltn. Skuju, vltn. Veģi, kuŗi palika ienaidnieka rokās.

33. gren. pulka komandieris savās atmiņās stāsta:

„Janvārī, pulkam izejot uz fronti, apmācības laukumā palika nepilns bataljons. 28. janvārī btl. saņēma pavēli papildināt savu 10. rt. līdz kaujas sastāvam un 29. janvārī šī rota ltn. Baltgalvja vadībā izgāja uz fronti, lai pievienotos pulkam. 30. janvārī atkal pienāca rīkojums, ka arī I, II btl. un 14. rt. pēckomandas jānosūta uz fronti. No šiem kaŗavīriem saformēja vienu maršrotu ltn. Tūtiņa vadībā. Tās sastāvā ietilpa 3 virsnieki, 16 instruktori un 150 kareivji. No Tuškovas šī vienība izgāja 2. februārī. Arī viss III btl. gatavojās iziet uz fronti, lai pievienotos pulkam, bet 26. febr. pltn. Rēbergs norādīja, ka btl. vēl jāgaida uz pavēli. Tā arī btl. uz fronti vairs neatnāca.

1. martā pltn. Rēbergs mēģināja uzņemt sakarus ar div., bet bija spiests konstatēt, ka to vairs nevarēja. Šajā laikā pltn. Rēberga rīcībā skaitījās 114 virsnieki, 564 instruktori un 3.170 kareivji. III/33. gren. pulkā, kopā ar vācu veterināro rotu un darbnīcu vadu, šajā laikā skaitījās 440 šautenes, 16 mašīnpistoles, 6 patšautenes un viens granātmetējs. Jāpieņem, ka līdzīgi bija apbruņoti arī citu pulku apmācības laukumā palikušie bataljoni.

Par spīti apstāklim, ka viņa rīcībā bija šāda spēcīga kaujas grupa, pltn. Rēbergs nebija apsvēris iespēju izlauzties uz R, izmantojot naktis un mežaino apvidu, bet izšķīries doties uz Dancigu.

9. martā, kad III btl. Dancigā atbruņoja, tas nodeva 314 šautenes, 3 patšautenesš 3 lžm., 21 pistoli, 11 mašīnpistoles un 1 granātmetēju. Apsardzības dienestam btl. palika tikai 25 šautenes, 5 pistoles un 4 mašīnpistoles.

Btl. atliekas 8. maijā bija atradušās Hēlas pussalā, kur tās kapitulējušas.

No Hēlas pussalas latviešu gūstekņi caur Pucigu (Putzig) gājiena kārtībā devušies DA virzienā."

Starp gūstā kritušiem bija arī III/33. gren. pulka kom. maj. Krimuldēns. Pēdējais bija izcietis Krievijā 10 gadus ilgu ieslodzījumu un pēc tam atgriezies Latvijā.

III/34. GRENADIERU PULKA

1944. gada ziemā III/34. gren. pulks atradās apmācības nometnē apm. 6 km no Sofienvaldes. Btl. komandēja maj. Mucenieks. 1945. gada janvārī III btl. bija nozīmēts braukšanai uz Kurzemi. To papildināja līdz pilnam kaujas sastāvam. Kaŗavīriem izdeva siltas ziemas drēbes un apavus. Neilgi pirms aizbraukšanas pavēli grozīja tādi, ka aizbrauca vienīgi kareivji, bet virsnieki un instruktori palika uz vietas. Nozīmētiem kareivjiem līdzi aizbrauca tikai 5 virsnieki un nedaudz instruktoru pēc div. kom. nozīmējuma. Kā vecāko šai grupai izraudzīja kpt. Blūmu.

Dažas nedēļas btl. bija bez kareivjiem, tad tas saņēma ap 200 vīru no būvbataljona Sovienvaldē. Sadalot tos pa rotām, katrā iznāca 70—80 kareivju un instruktoru.

Btl. komandējošais sastāvs bija šāds: btl. kom. maj. Mucenieks, Konstantīns, btl. adjutants ltn. Elpers, 10. rt. kom. vltn. Kārkliņš, Tālivaldis, 11. rt. kom. vltn. Kazainis, Mārtiņš, 12. rt. kom. vltn. Grāvītis.

Katrā rotā bija 1 vada komandieris virsnieks.

34. gren. pulkam izejot uz fronti 22. janvārī, btl. izdarīja dažas pārmaiņas: uz fronti izejošiem I un II btl. bija jānodod daži zirgi, aizjūgi un daļa ieroču.

Aizejoša btl. slimos un citādi kaujas nespējīgos kaŗavīrus pārskaitīja uz III btl. Šis btl. arī palika apmācības nometnē līdz marta sākumam. 1945. gada februāŗa sākumā no III btl. uz fronti, pulka papildināšanai, nosūtīja 1 virsnieku un apm. 100—120 kareivju un instruktoru. III btl. pakļāva šajā laikā 15. div. art. pulka kom. pltn. Rēbergam.

Ar pulku frontē nekādu sakaru nebija. Kad februāŗa beigās fronte sāka tuvoties arī apmācību nometnei, btl. kom. norīkoja uz ceļiem, kas veda no frontes rajona, posteņus grupas stiprumā, lai btl. ienaid-

nieks nevarētu pēkšņi pārsteigt. Izsūtīja arī frontes virzienā izlūku patruļas un viss btl. atradās trauksmes stāvoklī. Btl. 10. rotu vltn. Kārkliņa vadībā pat ievietoja pozicijās kādu ezeru spraugā, lai btl. nepārsteigtu. Visus btl. slimos karavīrus jau laikus evakuēja uz div. slimnīcu.

Jau janvāra beigās un it sevišķi februāra pirmajās dienās, Sofienvaldei un btl. novietojumam sāka plūst cauri vācu bēgļu straumes. Karavīriem bija ar telpām jāsašaurinās, lai pa naktīm varētu novietot bēgļus, sevišķi sievietes un bērnus, jo laiks turējās auksts. Visu laiku btl. kom. plānoja par btl. atiešanu uz R, bet šādu atļauju no pltn. Rēberga nesaņēma. Marta pirmajās dienās btl. novietojumu bumboja krievu lidotāji, ievainojot trīs 12. rotas kareivjus.

1945. gada 4. martā btl. saņēma pavēli uzsākt pārgājienu Dancigas virzienā. Gājiena kārtību btl. kom. noteica šādu: priekšrotā — 10. rt., kodolā 12. rt. un vezumi, 11. rt. nozīmēja kā pēdējo, aizmuguri sedzošu vienību.

Sasniedzot Sofienvaldes — Bērentas šoseju, btl. kolonnai uzbruka trīs krievu lidmašīnas. Atklātā vietā šajā laikā bija vienīgi 10. rt., kuŗa arī cieta zaudējumus: krita btl. kom. ziņnesis, 2 vai 3 kareivji un 1 zirgs. Vēlāk, līdz Dancigai, btl. gājienu vairs netraucēja.

Ierodoties Dancigā, pēc dažām dienām, btl. kom. saņēma pavēli nodot visus ieročus un municiju. Viņam paskaidroja, ka visi 15. div. karavīri tikšot izvākti un pārvietoti uz Neu Brandenburgu, kur tikšot formētas jaunas 15. div. vienības. Pēc pāris dienām šo plānu mainīja, jo Hitlers esot pavēlējis no Dancigas ielenkuma nevienu kaujas spējīgu karavīru neizvest. Pēc tam atkal izdeva ieročus, bet ne tos, kuŗus nodeva. Šoreiz iedeva karabīnes un 2 patšautenes uz rotu. Ieroči bija sliktā stāvoklī, dažas ptš. pat nedarbojās.

14. vai 15. martā btl. saņēma pavēli iziet uz fronti. Pēc vienas dienas un nakts pārgājiena btl. (15. vai 16. martā) sasniedza frontes līniju, kur to pakļāva kādam vācu soda pulka komandierim. Uz btl. kom. jautājumu — kāpēc latviešus iedala soda pulkā, tā pulka komandieris taisnojās, ka tas neesot soda pēc, bet viņam vienkārši trūkstot karavīru.

Frontes pirmās līnijās tūdaļ iesaistīja 10. rt., vltn. Kārkliņa vadībā, bet 11. un 12. rt. palika šī pulka rezervē. Nākošā naktī krievi ielauzās frontes iecirknī starp 10. rt. un kādu vācu soda rotu, ieņemot kādu virsotni. Šo zaudējumu plkst. 04.00 atgūt saņēma pavēli 11. rt. vltn. Kazaiņa vadībā. Līdz ar rīta gaismu 11. rt. trieciens sekmējās un augstieni atguva, atjaunojot frontes stāvokli. Te 11. rt.

kom. palīdzēja sapieru pltn. Saulītis, kurš šo apvidu pazina, jo vadīja te nocietināšanas darbus. Ienaidnieks šajā triecienā zaudēja 8 kritušus, 1 gūstekni, 2 lžm. 2 ptš. un vairākus citus ieročus. Interesanti, ka lžm. un ptš. bija krievu konstrukcijas, bet pielāgoti šaušanai ar vācu municiju. Tā šie ieroči stipri palielināja 11. rt. uguns spēku. Šajās pozicijās 11. rt. palika vairākas dienas. Uzņemot sakarus ar vācu un latviešu kaimiņiem, izrādījās, ka iepriekšējā naktī ar granātas šķembām bija ievainots 10. rt. kom. vltn. Kārkliņš un tagad šo rotu komandēja ltn. Balodis.

Šajās pozicijās btl. palika vairākas dienas, iecirknis bija samērā mierīgs, vienīgi ienaidnieks apšaudīja pozicijas ar art. un mīnumetēju uguni, ievainojot vairākus instruktorus un kareivjus, kā arī 10. rt. kom. ltn. Balodi.

Pēc dažām dienām btl. pārvietoja uz jaunu frontes iecirkni. Te bija paredzēts pretuzbrukums, lai atjaunotu radušos stāvokli sektorā, kur vācu vienības bija izsistas, bet ienaidnieks ar savu uzbrukumu šim nodomam aizsteidzās priekšā. Jaunā iecirkņa pulka kom. btl. pavēlēja ieņemt aizstāvēšanās pozicijas kādas muižas rajonā. Tajās iegāja 11. un 12. rt., bet 10. rt. palika rezervē. Visu dienu risinājās kauja ar uzbrūkošiem krieviem, bet btl. ar vājāku apbruņojumu un mazākiem spēkiem, savu iecirkni tomēr noturēja, gan ciešot lielus zaudējumus no krievu art. un mīnu uguns. Kreisais kaimiņš, kāda vācu vienība, bija atgājusi un arī btl. bija spiests mainīt pozicijas. Šajā laikā izformēja 10. rt., jo visi tās virsnieki, vairāki instruktori un kareivji bija izsisti no ierindas. Nākošā dienā btl. saņēma pavēli uzbrukt un atgūt vecās pozicijas muižas rajonā, bet to jau bija ar stipriem spēkiem ieņēmuši krievi un 11. rt. uzbrukums nesekmējās. Šajās cīņās smagi ievainoja 11. rt. izlūku patruļas komandieri kapr. Pūpolu, kurš palika kaujas laukā un vēlāk vienīgi ar lielām pūlēm to izdevās iznest uz aizmuguri.

Arī vācu kaimiņu vienību uzbrukumi nebija sekmējušies un tā btl. atvilka un pārvietoja vēl dziļāk uz aizmuguri, kur atkal ieņēma aizstāvēšanās pozicijas. Šajās pozicijās btl. cieta smagus zaudējumus, ik dienas tā spēki samazinājās. Te krita arī btl. adjutants ltn. Elpers.

Nākošo dienu kaujas bija līdzīgas viena otrai: pa dienu btl. iekārtojās kādās aizstāvēšanās pozicijās, pa nakti atkal tās mainīja uz aizmuguri. Apgādes, arī municijas piegādes, nebija nekādas un visu laiku btl. vīru ēdināšana un apģērbšana, arī municijas sagāde, notika pašapgādes ceļā. Lauku mājās, klētīs un kūtīs, tāpat pa ceļam uzietās noliktavās vēl bija šis un tas atrodams, kā, piem., uzturvielas, veļa un municija. Līdz 25. martam ik dienas btl. atradās šāda veida nepār-

trauktās cīņās. Btl. sastāvs bija pilnīgi sarucis. Palikušo skaits bija tikai 2 virsnieki — maj. Mucenieks un vltn. Kazainis un apmēram 40—50 instruktori un kareivji. Visus viņus apvienoja vienā — 11. rt.

25. martā, aizstāvot kādu uzkalnu apm. 2 km no Dancigas, ievainoja arī rt. kom. vltn. Kazaini. Btl. kom. maj. Mucenieku ievainoja 27. martā.

Par btl. vīru tālākām gaitām ziņu trūkst. Visam vairumam ievainoto līdz tam laikam, laimējās izkļūt uz R. Par maj. Mucenieku gan pēc tam vairs nekādu ziņu nav.

LAUKU PAPILDINĀJUMU (REZERVES) BTL. (FELDERSATZ BTL.)

Par šī btl. likteņiem stāsta A. Zaķis (pēc atzīmēm savā dienas grāmatā):

Svētdien, 1945. gada 4. martā, Sofienvaldē apmācībās esošais div. rez. btl. saņēma pavēli atstāt nometni un doties Bērentas virzienā. Jau vairākas dienas bija dzirdama un redzama frontes tuvošanās: ugunsgrēku atblāzma naktīs, ievainoto pārpildīts pārsiešanas punkts Sofienvaldē, neskaitāmas bēgļu kolonnas, karavīru vienības kustībā uz Bērentu, tanku aizsprostu un nocietinājumu darbi Sofienvaldē un apkārtnē, kuru gatavoja pārvērst par aizstāvēšanas iecirkni un vēl daudzas citas pazīmes liecināja, ka pēdējais laiks šo vietu atstāt. Karavīriem, pirms iziešanas, izsniedza pilnu kaujas apbruņojumu, pietiekamā daudzumā arī tanku dūres.

Uz aizmuguri sāka soļot arī vācu pionieru un volksturma vienības, kas gatavojās nocietināt un aizstāvēt Sofienvaldes rajonu. Gājienu kolonnas traucēja krievu lidotāji, sagādājot arī pirmos upurus.

Pievakarē btl. sasniedza Bērentu. Te klīda baumas, ka ienaidnieks pārrāvis fronti un sasniedzis jūras krastu kaut kur pie Stolpes, tādējādi visus Dancigas telpā esošos spēkus ielenkdams. Vienīgā iespēja izkļūt no ielenkuma — atlika jūras ceļš.

Btl. gājiens notika forsēti. Pirmā atpūta bija tikai pēc 35 km noiešanas. Nākamais rīts arī nedeva skaidrību par to, kur soļosim — vai uz Dancigu vai Gotenhafenu. Te saņēmām arī ziņu, ka krievi iegājuši Sofienvaldē 8 stundas pēc mūsu iziešanas.

7. marta rītā uzzinājām, ka mūsu gala mērķis ir Danciga. 8. martā sasniedzām Dancigu. Te jau valdīja chaoss, jo neviens vairs neticēja šo pilsētu noturēt. Visu pārgājiena laiku btl. nebija saņēmis nekādu apgādi. Laiks bija slikts, sniga. Arī Dancigā vairs pārtikas nebija. Pie maiznīcām stāvēja sim-

tiem cilvēku gaŗas rindas. Šajā dienā arī visu btl. atbruņoja: jānodod bija visi ieroči, līdz durkļiem un lāpstiņai ieskaitot.

9. marts sākās ar trauksmi. Pilsētai uzlidoja neskaitāmas krievu lidmašīnas, tiem bija pilnīga hegemonija gaisā. Īsta pilsētas bumbošana sākās vakarā, aizdedzinot gandrīz visu pilsētu. Ostā dega arī kuģi. Starp tiem arī kāds pārpildīts sanitārkuģis. Vācu zenītartilerija strādāja ļoti reti un bezsekmīgi.

10. martā pilsētu vēl klāja dūmi, bet daudzās vietās liesmas jau bija apslāpētas. Trauksme sekoja trauksmei. Sapieri centās labot tiltus un citas ierīces. Bēgļi sajukumā bēga no pilsētas.

Btl. vārda pilnā nozīmē nīka jau ceturto dienu. Vakarā pienāca pavēle sakārtoties gājienam. Mūs veda kāds vācietis. Neteica kur. Kad tuvojās rīts, tad redzējām, ka tuvojāmies frontes līnijām. Šķita, ka mūs grib iesaistīt pilsētas aizstāvēšanai. Bez ieročiem? Frontē gan valdīja klusums.

Kopš 11. marta 50 vīrus iedalīja 2. vācu armijas 542. art. pulkā. Pārējos sadalīja pa šīs armijas kājnieku vienībām. Pēdējiem bija neiedomājami slikts gara stāvoklis, jo ieroču nebija. Ja pēc tiem jautāja, tad saņēma cinisku atbildi: „Tos saņemsit no krituŝiem!"

Mēs pulka 9. baterijā bijām 9 latvieši, kuŗi skaitījāmies kā art. izpalīgi. Pavēles bija stingras: cīnīties līdz pēdējai asins pilītei, kas neievainots noklīdīs no vienības, tiks nošauts.

Saņēmām ziņu, ka ienaidnieks pie Copotas izlauzies līdz jūŗai, tā pārŝķeldams fronti divās daļās.

15. martā krievi, visu veidu ieroču un aviācijas atbalstā, sāka uzbrukumu Dancigai. Uz krievu 10 granātām vācieši varēja atbildēt augstākais ar vienu. Trūka municijas. Vācu spēkus pamazām atspieda, latviešu vīri cieta lielus zaudējumus, jo bieži vien tika atstāti līnijās kā pēdējie. Vācieši zināja, ka mēs nekad krieviem nepadosimies. Vācu kaŗavīri jau ar smīnu lasīja uz visiem ielu stūŗiem un ceļu krustojumiem izliktos saukļus: „Tapfer und treu, Sieg, Kampf, Freiheit" un citus.

Katru nakti mūsu btr. mainīja pozicijas, katru nakti vairāk tuvojāmies Dancigai. Krievi nepārtraukti bombardēja ostu un pilsētu.

Krievu skaļruņi katru nakti aicināja padoties. Raidīja vācu, krievu un arī latviešu valodās. Tā tad viņi zināja, ka pretim stāv arī latviešu vienības. Daudzi vācieši pārgāja pie ienaidnieka.

Lieldienu rītā, 1. aprīlī, visa Danciga jau atradās krievu rokās. Pilsēta bija gandrīz nolīdzināta ar zemi. Tās dēļ sākās Otrais pasaules kaŗš, vai tā nu bija atmaksa?

4. aprīlī atkāpāmies tālāk. Šoreiz mūsu ceļš veda pāri Vislai uz Stuthofu un tālāk uz Frīžu kāpām jeb jūŗas šaurumu, pa kuŗu varēja nokļūt uz Pilavu (Pillau). No šejienes vēl pastāvēja iespēja evakuēties uz Sāmzemi vai otru ielenkumu pie Kēnigsbergas, kuŗā cīnījās 4. vācu armija. Mūsu vienība novietojās pretim ienaidnieka ieņemtai Elbingai. Te mūsu zemes strēmele bija tikai apm. 1,5 km plata. Nedaudz platāka Frīžu joma mūs šķīra no nienaidnieka. Elbingu varēja saskatīt labi, bet tā visa likās kā izmirusi, neredzēja

nekādas kustības, pa retam parādījās kāds krievu kaŗavīrs, kāda kaŗa auto mašīna. Dzīvību rādīja vienīgi lidlauks. Tāpat izmirušas bija citas pilsētas — Tolkemita, Frauenburga, arī saskatāmie vācu ciemi. Ienaidnieks mūs netraucēja. Nebija arī mums ko darīt, jo trūka šāviņu.

9. aprīlī mūsu btr. izformēja. Latviešus pārskaitīja uz 4. vācu armiju, kas cīnījās Sāmzemē. Sākām soļot uz Pilavas pusi. Mūs no visām četrām debesu pusēm ieslēdza ūdens. Mūsu pilnīgo ielenkumu krievi pagaidām arī sašaurināt necentās. Agrāk šīs neapdzīvotās kāpas tagad bija pārpildītas ar simtiem tūkstošiem kaŗavīru, kuŗi atkāpušies no Dancigas. Starp tiem latviešus sastapām maz. Vienīgie sasniedzamie punkti bija Stuthofa un Pilava. Visus ārzemniekus sūtīja uz Pilavu, kur zem ienaidnieka aviācijas uguns tomēr tikām pāri uz Kēnigsbergu. Bet šo otro lielāko prūšu pilsētu mums vairs neizdevās sasniegt, tā jau bija krievu ieņemta. 19. kilometrī no pilsētas atkal sākām maršēt atpakaļ uz Pilavu. No turienes mūs nosūtīja uz Veikseles malu, atpakaļ uz Štuthofu. Te dabūjām redzēt vācu koncentrācijas nometni visā tās baigumā, te bojā gājuši arī daudzi latvieši.

Te iznāca dzīvot kopā ar ieslodzītiem, kuŗu bija vēl daži tūkstoši, starp tiem arī daži desmit latviešu.

3. maijā mums, deviņiem latviešiem, laimējās no turienes izbēgt un pēc dēkaina ceļojuma 7. maijā sasniegt Kopenhagenas ostu."

Šis kareivja Zaķa stāsts arī noslēdz latviešu likteņus Dancigas ielenkumā, kur atradās visa 15. div. Sofienvaldes apmācību laukumā palikusī pltn. Rēberga grupa.

Par pārējiem tās kaŗavīriem ziņu trūkst.

15. div. art. pulka vīrus ilgu laiku nodarbināja (kad tie bija atbruņoti līdzīgi kājn. vienībām) ierakumu darbos, labu laiku palikdami kopā kā latviešu vienības. Marta otrajā pusē šīs vienības izformēja, sadalot pa vācu vienībām.

Dancigas ielenkumā palika arī visi civīlie latviešu bēgļi. Veltas bija Leģiona ģenerālinspektora pūles, tiem atļauju Dancigu atstāt nedeva. To liecina arī pievienotais raksts.

Anlage No. 9.

DER REICHSVERTEIDIGUNGSKOMMISSAR
für den Reichsgau Danzig-Westpreussen

Danzig, den 1. Februar 1945
Neugarten 12/16
Fernsprecher: 23841

R.V.

An den

Herrn Generalinspekteur der lett. SS-Freiw. Legion
in Danzig
Breitenbachstrasse,
Bürobaracke 3.

Betrifft: Verbot an lett. Flüchtlingen zum Verlassen des Gaues Danzig-Westpreussen.
Bezug: Dortiges Schreiben vom 31.1.1945 — Nr. 350/45/D —.

Die Möglichkeit, Flüchtlinge auf dem Seewege abzutransportieren, ist sehr beschränkt, so dass ein bevorzugter Abtransport von lettischen Flüchtlingen ausgeschlossen ist. Bei dieser Sachlage bin ich der Auffassung, dass ein Abtransport von lettischen Männern im Alter von 16—65 Jahren unter keinen Umständen in Frage kommt. Wenn auch das Verlegen des Kreisamtsleiters der NSV, dass sich diese Letten dem Volksurm zur Verfügung stellen sollen, nicht zu billigen ist, so halte ich es doch für selbstverständlich, dass sich diese Letten in die Abwehrfront gegen den Bolschewismus einreichen und zu ihrem Teile zur Verteidigung beitragen und nicht weiter nach Westen flüchten.

Es dürfte sich empfehlen, dass Sie den Einsatz dieser Letten im Einvernehmen mit den zuständigen Wehrmachtdienststellen alsbald regeln.

In Vertretung:

Unterfschrift

15. div. kaujas papildvienības

DIV. SAKARU BTL.

15. div. sakaru btl. no Rīgas izbrauca 1944. gada 14. augustā, ar kuģi ierodoties Gotenhafenā. Pēc tam to pārvietoja uz Bitovas (Buetow) rajonu, kur tas novietojās apkārtnes ciemos. Vācijas sākuma posmā uz vietas apmācības nenotika, bet btl. vienības nodarbojās labojot auto mašīnas un savedot kārtībā līdzi paņemtos sakaru līdzekļus.

Btl. Vācijā no jauna uzstādīja pēc paredzētiem štatiem: vienu radio rotu, vienu telefona rt. un vienu vieglo sakaru kolonnu. Šīs vienības komandēja: radio rotu kpt. Vēveris, telefona rotu — vltn. Jaunzars un vieglo sakaru kolonnu v.v. Vipulis.

Īsteni apmācības sākās tikai septembŗa beigās, kad btl. sāka iedalīt jauniesauktos kaŗavīrus, piem. radio rota saņēma ap 100 vīrus. Tie nāca no kājn. un darba rotām, visi ar technisku izglītību.

Novembŗa beigās visu btl. pārvietoja uz Sofienvaldi un tās tuvāko apkārtni. Te to papildināja arī ar sakaru līdzekļiem un transportu. Daļu kaŗavīru izdalīja pa kājnieku vienībām, sakaru dienesta pildīšanai.

Btl. saņēma arī jaunus papildinājumus, kuŗi bija labi apmācīti dažādos kursos, arī technisko līdzekļu apgāde bija labāka un janvāŗa beigās btl. varēja iziet uz fronti labāk sagatavots nekā tas bija 1943. gadā, kad tas devās uz Krievijas kauju laukiem.

Btl. komandieris līdz 1945. gada 3. februārim bija maj. (SS-Stubaf.) Dostmans (Dostmann), kuŗš krita pie Landekas, tā vietā stājoties kpt. Vēverim.

Btl. pirmās sakaru vienības izgāja uz fronti reizē ar div. izlūku btl., kam bija piedalīta sakaru btl. radio stacija tiešai sakaru uzturēšanai ar div. komp., patiesībā priekšējo sakaru punktu, kuŗš atradās Vandsburgā kpt. Šēra (SS-Hauptsturmführer Scheer) vadībā. Kad kaujās ievadīja arī 34. gren. pulku un sapieru btl. (sākot ar Imenheimu), iekārtoja arī telefoniskus sakarus. Pa radio stacijai piedalīja arī kājnieku pulkiem un kaujas sākuma dienās sazināšanās ar div. komp. bija sekmīga.

Sākot ar 27. janvāri sakarniekiem sākās „melnās dienas" — tos

iesaistīja kājnieku cīņās un šajā laikā gāja bojā viss vairums sakaru līdzekļu. Pēc Landekas kauju noslēguma btl. vairs savus tiešos uzdevumus pildīt nevarēja vai tos veica tikai daļēji. Iznākot no Krumenzē, btl. jau bija faktiski pilnīgi ruinēts un kaujās ar februāra vidu savus uzdevumus veica nepilnīgi. Viss sakaru uzturēšanas smagums gūlās vai vienīgi uz pašu komandieru tiešo sazināšanos vai arī auto un motociklu palīdzību. Vienīgi div. komp. vai stāba rīcībā bija kāda radio stacija, ar kuras palīdzību varēja uzturēt sakarus ar augstāko pavēlniecību. Saprotams, ka šāds stāvoklis lielā mērā kavēja frontes kaujas vienību darbību un sekmes.

Leģiona vēstures materiālu archīvā par div. sakaru btl. gaitām līdz 1945. gada 11. februārim ir šādas ziņas:

Pie Vandsburgas aizstāvēšanās grupas galveno sastāvdaļu deva sakarnieki. Šeit kapr. Straume ar daļu sakarnieku un salasītiem spēkiem ieņēma kādu stipri nocietinātu māju un saspridzināja divus tankus. No Vandsburgas sakarnieki iznāca kā pēdējie. Te arī krita ltn. Bergmanis, div. tel. centrāles priekšnieks.

Divīzijai atrodoties Kujan ciemā, sakarnieki atkal veica savus tiešos sakarnieku uzdevumus. Šinī cīņu posmā pazuda vairākas radio stacijas ar visām apkalpēm.

Kapr. Bištēviņš palicis apm. 20 km ienaidnieka aizmugurē un sastapies ar 16. krievu tanku divīziju, kur bijuši latvieši.

No Kujan radisti izkļuva ar atšaudīšanos, bija jāsaspridzina arī mašīna. Tā ceļā no Vansburgas līdz Flātovai iznīcināja (saspridzināja) 3 radio staciju mašīnas.

Flātovā sakarniekiem bija uzdevums ieņemt otrās aizstāvēšanās līnijas. Kaujas saskare tomēr nenotika, jo savlaicīgi atgāja uz Jastrovu.

Jastrovā bija jāsastāda vēl lielāka kauja sgrupa nekā Flātovā. Kaujas grupas virsvadību pārņēma SS-Hstuf. Šērs. Šajā kaujas grupā ietilpa apm. 60—70 sakarnieki.

No Jastrovas atejot Hstuf. Šēra kaujas grupā ceļā uz Flederbornu kājnieku un mīnumetēju ugunī ievainoja sakarnieku grupas komandieri ltn. Rožkalnu. Pie Flederbornas iztīrīšanas kājniekiem zaudējumu nebija.

Sakarniekiem pie viņu speciālo uzdevumu veikšanas bija lieli zaudējumi. Vienīgā sazināšanās iespēja šai laikā bija radio. Pie Tiefenort sašāva vienu radio staciju, bet naktī to izvilka. Flederbornā gāja zudumā divas mašīnas. Sadragāja arī galveno radiostaciju, ar kuru uzturēja sakarus ar korpusa stābu, kā arī ar Januma kaujas grupu un citām vienībām. Šinī mašīnā tieši pie savu uzdevumu izpildīšanas krita 4 radisti un 3 citus ievainoja. Naktī pie sadragātās radio stacijas, kura uzturēja sakarus ar korpusu, atgriezās SS-Stubaf. Dostmans un kpt. Vēveris, jo tajā atradās visi slepenie šifri. Izcēluši kritušos sakarniekus, viņi saveda mašīnu tik tālu kārtībā, ka varēja to izvest.

Naktī pie Flederbornas sakarnieki ieņēma pozicijas, pēc tam atgāja uz Walachsee ciemu.

Plkst. 07.00 SS-Stubaf. Dostmans uzaicināja sakarniekus piedalīties ceļa atbrīvošanā uz Landeku. Mašīnšauteņu un ieroču bija pietiekoši, bet maz bija municijas. Cīņās piedalījās arī maj. Baumanis ar saviem apgādes pulka vīriem. Labais spārns ar Dostmani priekšgalā pirmais pārgāja sekmīgā triecienā un sasniedza ciema A malu. Tad pretinieks atklāja uz ciema A daļu stipru uguni. Sākās Walachsee iztīrīšana, kas bija jāveic katrai mājai atsevišķi. Arī trieciena atbalstīšanai klāt piedalītais „fīrlings" nebija neko padarījis. Ienaidnieks bija ļoti stipri katrā mājā nocietinājies. Katra mūra māja bija jāsaspridzina vai jāaizdedzina. Strādāja krievu snaiperi.

Šais cīņās krita arī maj. Dostmans. Varonīgi cīnījās arī daži div. apgādes daļas karavīri. Ciema iztīrīšanas laikā pārsteidza ziņa, ka tuvojās ienaidnieka tanki. Stāvoklis bija kritisks, jo pēdējā tanku dūre bija tikko izšauta uz kādu šķūni, kurā sīksti turējās krievi.

Kājnieki tomēr aizdzina tankus, tā Walachsee palika mūsu rokās.

Waachsee Z malā granātbedrēs atradām mīnumetējus. Nostiprinoties kalnā, ienaidnieks apšaudīja ceļu. Triecienu tālāk turpināt tomēr nevarēja.

Pieprasītās kājnieku municijas vietā saņēmām mīnumetēju municiju. Nerēķinoties, ka ceļu apšaudīja, divīzijas kolonna sāka kustēties. Sakarnieki pievienojās atejošai masai un devās Landekas virzienā.

SS-Ustuf. Firchaws ar grupu sakarnieku un noklīdušiem vīriem, pa kādu meža ceļu un pēc kompasa izlauzās uz Z no Landekas. Pārējā sakarnieku daļa līdz ar visiem divīzijas vīriem izlauzās un sasniedza vācu vienību turētās līnijas pie Landekas.

Sakaru btl. kom. kpt. Vēveris savās atmiņās stāsta:

„Pēc Valachzē iztīrīšanas div. kolonna ātrā gaitā devās uz Landeku, bet te priekšā atkal bija ienaidnieks. Te mani izsauca pie div. kom. Aksa, kas sakņupis sēdēja uz ceļa savā auto mašīnā. Apkārt valdīja īsta pānika: priekšā ienaidnieks, aizmugurē krita Staļina ērģeļu šāviņi. Nebijām arī ievērojuši, ka kokos bija sakāpuši krievu snaiperi, kas trāpīgi šāva. No viņu lodēm arī krita majori Vulfs, Dostmans un Rubenis. Uz ceļa karavīru bija daudz, bet vadības nekādas.

Pārejas pār tiltu atbrīvot palīdzēja kāds vācu leitnants, kas komandēja kādu „fīrlingu" un tas kopā ar ložmetēju uguni sašāva krievu spēkus Landekas tilta galā un tā atbrīvoja ceļu uz Landeku. Tilts gan bija daļēji bojāts, bet mūsu kaujas vezumi tam pāri varēja tikt.

Pavisam chaotisks stāvoklis bija Landekā. Te bija saplūdis nenosakāms skaits karavīru un transporta līdzekļu. Nakts bija auksta, vezumi bija pilni ar ievainotiem. Nebija vietas, kur tos izvietot, kaut arī no div. kom. puses nekādi rīkojumi nenāca, Aks bija bezgala nevarīgs.

Nākamā rītā div. stābs kopā ar sakaru btl. pārvietojās uz Grīnavu. Sa-

Kpt. Jānis Vēveris
15. div. sakaru btl. kom.
Uzņēmums izdarīts 1939. g.

karu btl. nozīmēja par div. stāba apsargātājiem. Btl. sastāvs bija mazs, visvairāk tas bija zaudējis cīņās pie Valachzē. Par nopelniem šajā kaujā 11 btl. kaŗavīri, to starpā arī btl. ārsts ltn. K. Avotiņš, saņēma Dz. Krustus.

Kapteinis Jānis Vēveris dzimis 1908. gada 2. martā Burtnieku pagastā. 1928. gadā beidzis Valmieras valsts vidusskolu. 1929. gadā sācis dienēt 4. Valmieras k. pulkā, kur beidzis instruktoru rotu. 1931. gadā beidzis Latvijas kaŗa skolu ar I šķiru. Pēc tam dienējis 9. Rēzeknes k. pulkā. 1934. gadā paaugstināts par virsleitnantu un 1935. gadā, kad beidzis virsnieku elektrotechniskos kursus pie Armijas sakaru btl., paliek dienēt tā sastāvā. 1937. gadā kā apmaiņas virsnieks piekomandēts Lietuvas armijai līdz 1938. gadam, kad atgriežas Sakaru btl., kur kādu laiku pilda adjutanta pienākumus. 1940. gadā iztur iestāju pārbaudījumus Latvijas augstākā kaŗa skolā un tiek izraudzīts komandēšanai uz Lietuvas augstāko kaŗa skolu. Pēc Augstākās kaŗa skolas likvidācijas 1940. gada augustā atgriežas Sakaru btl., kur komandē radio rotu. Tiek paturēts Territoriālā korpusā, no Litenes pievienojas pltn. Aperāta partizānu grupai. 1941. gadā sāk studēt Latvijas Universitātē vet. medicīnu. 1943. gadā mobilizēts Latviešu leģionā, kur iedalīts 15. div. Sakaru btl. Te komandē div. sakaru btl. radio rotu, 1944. gadā pārved uz Vāciju div. sakaru btl., tajā visu laiku komandēdams radio rotu un būdams kā apmācītājs sakaru mākslā.

Pēc btl. kom. maj. Dostmana krišanas komandē Sakaru btl., to izved līdz Meklenburgai un pēc tam līdz sabiedroto gūstam.

Tālākās kauju gaitās sakaru btl. tiešās sadursmēs ar ienaidnieku nenonāca. Frontes stāvoklis ļoti mainījās un div. stābs vienmēr pie sevis turēja sakaru btl. Novietojumi visur bija īslaicīgi. Biežajās kustībās, vairākas reizes nācās pamest mašīnas un nepieciešamos sakaru līdzekļus nest uz muguras. Pa ceļam gan pāris reizes atrada citu vienību pamestos auto, tos varēja pievākt un atkal atvieglot pārvietošanās iespējas.

Daļu div. sakarniekus izvietoja pie kājn. vienībām, sakaru uzturēšanai ar div. vadību. Te notika arī kāds traģisks gadījums. Telefonu rotas v.v. Balodi ar grupu sakarnieku velkot tel. līniju uz 34. gren. p., apturēja div. kom., kuŗš pavēlēja ieņemt pozicijas kādā ceļa krustojumā. Balodis bija mēģinājis div. kom. izskaidrot savu uzdevumu un arī mēģinājis celt iebildumus,, ka viņiem nav ieroču šo poziciju noturēšanai, kas gaužām nokaitinājis div. kom. un tas pavēlējis savās dusmās div. ārstam Balodi uz vietas nošaut.

Februāŗa vidū pie btl. ieradās jauns sakaru btl. kom., kāds vācietis, kuŗš pie btl. sabija dažas dienas un pazuda.

Kauju gaitā ar kājn. vienībām vienīgais sakaru uzturēšanas līdzeklis bija radio.

Atkāpšanās laikā sakaru btl. caur Grīnavu, Šlochavu, Hameršteinu un Neustetinu nonāca Kolbergas ielenkumā, kur gar jūŗas krastu izdevās, ar sekmīgām kaujām, izlauzties uz R. Jūrmalā palika daudzi transporta līdzekļi.

Btl. caur Stetinu un Neubrandenburgu no ielenkuma izkļuva, Oderu pārejot pie Štetinas, bez traucējumiem.

Marta vidū btl. nonāca div. pulcēšanās vietā Meklenburgā. Te izvērtējot zaudējumus, nācās konstatēt, ka tie ir bijuši lieli, gan cilvēku, gan sakaru līdzekļu, it sevišķi transporta ziņā.

Btl. nekādus papildinājumus vairs nesaņēma, kaut tos solīja.

Aprīļa vidū nācās ar sakaru līdzekļiem un personālu komplektēt plkv. Januma kaujas grupu, kas devās uz Berlīni.

Šajā laikā ieradās arī jauns btl. kom. un rotu komandieri. Visi vācieši. Jaunais btl. kom. bija saprātīgs vīrs un atzina, ka kaŗš jau zaudēts un ka vienīgā iespēja bija meklēt iespējas pāriet pie rietumu sabiedrotiem.

Apr. beigās btl. devās pretim rietumniekiem, kuŗus arī maija sākumā sastapa ap 12 km D no Šverīnas. Btl. atradās gājienā 3 diennaktis bez pārtraukuma, jo bija jādara viss, lai izvairītos no nokļūšanas krievu rokās."

Kpt. Vēveris tajā laikā bija bez amata. 3. maijā meklējot noklīdušo btl. transportu, viņš atsevišķi nokļuva amerikāņu gūstā, no kuŗa izdevās izbēgt un vēlāk „privātizēties", iekļūstot kādā latviešu bēgļu nometnē.

15. DIV. SAPIERU BATALJONS

15. div. sapieru btl. (atlikums pēc kaujām Latvijā) Latviju atstāja tikai 1944. gada novembŗa beigās un 29. novembrī plkst. 23.00 sasniedza Dancigu. Pēc atutošanas btl. novietoja Husaren-Kasernen, kur tas pavadīja divas dienas.

Pēc tam btl. 5. decembrī ar vilcienu ieradās Schwarnagast (Kr. Konitz) ciemā, kuŗš atradās bēdīgā stāvoklī un prasīja daudz iekārtošanās un uzpošanas darbus.

11. decembrī no Drezdenes, SS-Pi. Ausb. un Ers. btl. 1. lett. Ausb. Gruppe, ieradās gaidītais papildinājums — 475 virsnieki, instruktori un kareivji. Uzstādot btl. bija jūtams instr. trūkums, tāpēc pie btl. nodibināja sapieru instruktoru sagatavošanas kursu. Par kursu vadītāju iecēla vltn. Miezi, kā lektorus nozīmējot btl. virsniekus un par apmācītājiem spējīgākos btl. instruktorus. Instruktoru kursā iedalīja no Drezdenes atbraukušos kaŗavīrus, kuŗi līdzšinējā apmācību gaitā bija izrādījušies par piemērotiem instr. amatiem, kā arī Kurzemes cīnītājus, kuŗi ieguvuši instr. dien. pakāpes par kaujas nopelniem, tāpat rūdītākos kaujas vīrus, kuŗi atbilda instr. amata prasībām.

Šie kursi ilga no 15. dec. līdz 1945. gada 21. janvārim. Apmācības ritēja spraigi, kaut gan trūka apmācības līdzekļu un daudz kā cita, bet visu uzmanīgi un lietpratīgi pārraudzīja un vadīja btl. kom. kpt. Pētera Ijaba vērīgā acs.

21. janvārī ap plkst. 09.00 btl. kom. izsauca uz div. stābu, kur saņēma rīkojumu par btl. sagatavošanu kaujas darbībai.

Notika šādi pārkārtojumi: visu btl. sadalīja kaujas grupā (btl. kaujas stābs un 3 sapieru rotas) un rezerves grupā (daļa btl. stāba un rotu). Izformēja instr. kursu, to sadalot pa pamatvienībām un btl. nostādīja trauksmes stāvoklī.

Trauksme notika 22. janvārī plkst. 03.00, plkst. 13.30 btl. kom. saņēma div. kom. pavēli uzlādēties Brusas stacijā. Te nācās sastapties ar div. nenoteiktību un tikai vēlu vakarā uzzināja, ka paredzētais ešelons stacijā pienāks plkst. 20.00. Plkst. 18.00 btl. ieradās Brusas stacijā, kur atkal valdīja nenoteiktība. Kaŗavīri pēc 18 km pārgājiena, sliktos ziemas apstākļos, bija noguruši, telpu kur palikt nebija. Te bija jānīkst un jāgaida uz vilcienu, kuŗš pienāca tikai plkst. 23.00. Izrādījās, ka vilcienā bija tikai klases vagoni, kas varēja gan uzņemt cilvēkus, bet zirgiem un motorizētiem trosiem pavēlēja doties pa zemes ceļu uz Vandsburgu (Wandsburg). Vilciens staciju atstāja tikai plkst. 00.20, Ceļa gala mērķis, caur Vandsburgu, bija Nakele.

23. janvāŗa rītā plkst. 08.15 vilciens ieradās Vandsburgā, kur bija jāizlādējas, jo izrādījās, ka Nakele bija jau krievu rokās. Plkst. 10.00 btl. kopā ar 34. gren. p. II btl., kuŗš arī ieradās ar vilcienu Vandsburgā, uzsāka gājienu virzienā uz Nakeli, uz kurieni jau bija devies div. izl. btl. kopā ar div. prettankistiem.

No btl. 3. rotas divus vadus kopā ar prettankistiem izsūtīja gājiena kolonnas kr. flanka nodrošināšanai, uzdodot šīm vienībām pēc Imenheimas sasniegšanas pievienoties btl. kodolam. Par ienaidnieku ziņu tikpat kā nebija.

Plkst. 14.10 btl. apstājās ap 3 km pirms Imenheimas, kuŗu pirms neilga laika jau bija ieņēmis div. izl. btl. Te arī btl. saņēma pirmo kaujas pavēli — iztīrīt Imenheimu. Plkst. 15.15 btl. ieradās Imenheimā. 3. rt. lielākā daļa vēl nebija ieradusies, kāpēc pie uzdevuma pildīšanas stājās 1. un 2. rota. Div. kom. pavēlēja nošaut visus pilsētā atrodošos vīriešus par to, ka tie atbalstījuši partizānus, kuŗi bija izrādījuši pretestību div. izl. btl. Pārrunās ar div. izl. btl. un 34. gren. pulka kom., kuŗš arī bija ieradies Imenheimā, nolēma šo pavēli neizpildīt, bet brīdināt visus vīriešus—civīlistus atstāt pilsētu. Šī div. kom. pavēle gan vairāk attiecās uz pilsētiņas poļu tautības iedzīvotājiem, bet tos bija grūti izšķirt no vietējiem vāciešiem.

Btl. vīri rūpīgi jau tumsā pārmeklēja visas mājas, kuŗu rezultātā izdevās savākt diezgan daudz krievu, poļu, angļu un franču gūstekņu, kuŗi bijuši novietoti pilsētiņas gūstekņu nometnēs, bet krievu iebrukuma laikā iepriekšējā dienā, no tām pamukuši un paslēpušies privātās mājās. Visus gūstekņus ievietoja atpakaļ kādā nometnē, izliekot apsardzību. Pārmeklējot mājas, vietām notika arī pretestība, pie kam krita viens 2. rotas kareivis.

Pēc uzdevumu izpildīšanas btl. palika atpūtā, izliekot apsardzību pēc 34. gren. p. komandiera norādījumiem. Ap plkst. 20.00 ieradās arī pa ceļam atpalikusī 3. rota, kuŗā bija riteņbraucēji.

24. janvārī btl. saņēma pavēli atbalstīt II/34. gren. p. uzbrukumam Nakelei. Btl. 3. rt. saņēma pavēli pastiprināt kādu vācu kaujas grupu tās labajā spārnā. Kaujas sākumā 1. rt. palika Imenheimā 34. gren. p. rezervē, bet 2. rt. saņēma pavēli uzbrukumā iet pulka labajā spārnā, ar uzdevumu nodrošināt arī pulka flanku.

2. rt. uzbrukumu sāka plkst. 08.10, tai piedalīja tanku apkaŗošanai vienu „ofenroru" grupu (5 „rores"). Ap plkst. 12.00 btl. kom. un arī 34. gren. p. komp. pārvietojās uz Krukovo.

3. rt. pie Nakeles ieradās jau ap plkst. 05.00, kur arī uzņēma sakarus ar kādu vācu kaujas grupu, novietojoties tās labajā spārnā pilsētas

malā. Plkst. 07.00 krievi sāka uzbrukumu un 3. sap. rotas kaimiņus — vācu vienību sakāva, tāpēc 3. rt., lai glābtu stāvokli, pārgāja pretuzbrukumā un vācu zaudētās pozicijas atguva. Rota te zaudēja 1 kritušo un 6 ievainotos un visu laiku palika zem krievu smago ieroču un snaiperu uguns.

Ap plkst. 13.00 parādījās kr. spārnā uzbrūkošās 34. gren. pulka vienības. Sakari ar tām bija slikti un bieži viņi apšaudīja mūs. Bija arī zaudējumi. Tikai ap plkst. 14.00 3. rota uzņēma sakarus ar 2. sap. rotu, kuŗa uzbruka II/34. gren. p. labajā spārnā.

Plkst. 15.15 abu šo rotu komandēšanu uzņēmās btl. kom. Abām rotām kopējā uzbrukumā bija jāieņem Nakeles pilsētas R daļa, ieskaitot tiltus, kuŗi arī bija jāsaposta, ja tas vēl nebūtu darīts.

Uzbrukumu abas rotas sāka tikai plkst. 20.45, jo sakaru trūkumu pēc ar II/34. gren. p. paredzētais sākums līdz ar krēslas iestāšanos nenotika. Līdz plkst. 23.50 btl. savu uzdevumu veica — visa pilsētas D daļa bija sasniegta. Tilti pār Nāzeras upi izrādījās jau daļēji sapostīti. Uzbrukums beidzās plkst. 01.00. Pēc sakaru uzņemšanas ar 34. gren. p. komandieri pēdējais lika sapieru rotas nomainīt I/34. gren. p. (maj. Ķīlītim) un visas sapieru vienības sakārtojās tiešiem sapieru uzdevumiem. Rotas novietojās šādi: 1. rt. Nakelē, 2. rt. ZR Nakeles malā un 3. rt. 1,5 km DA no Walerhausenas, btl. stābs — Lindenburg, kur atradās arī 34. gren. p. komp. Naktī sapieri mēģināja izdarīt postījumus pilsētā — aizst. poziciju nodrošināšanai, bet tas izdevās tikai daļēji krievu uguns pēc.

26. janvāŗa naktī un it sevišķi pēc tam dienā, krievi sāka ļoti spēcīgu uzbrukumu divīzijas kr. spārnam un līdz ar to stāvoklis frontē stipri pasliktinājās. Jau no rīta 1. rt. iesaistīja kājnieku darbībā. Rt. sava kom. ltn. Akmeņa vadībā atsita 9 krievu uzbrukumus, 1 pat 300 vīru stiprumā, un katru krievu iebrukumu tūliņ prettriecienā iztīrīja. Vēlāk kā kājniekus kaujā iesaistīja arī 2. un 3. rotu. Rotas cieta smagus zaudējumus. Šajās kaujās, kad krievi jau bija caurlauzušies vairākās div. aizst. poziciju vietās, pienāca btl. komp. ziņa, ka pazudis div. kom. Tika nozīmēta viena grupa no 3. rt. kapr. Skultēna vadībā doties meklēt div. kom., jo viņš itkā palicis kaujas laukā ievainots, bet ap plkst. 14.00 šī grupa atgriezās bez panākumiem.

26. janvāŗa vakarā stāvoklis frontē vēl vairāk pasliktinājās, jo salauzts bija arī div. labais spārns. Krievi apgāja Nakeli no visām pusēm un centās tur esošos latviešu spēkus ielenkt.

Mainīja 34. gren. p. un sapieru btl. komp., to pārvietojot uz Krukovu. No rotām trūka ziņu. Btl. trosus nosūtīja uz Vandsburgu. Nežē-

līgi puteņoja, aukstais laiks un plānais apģērbs, samirkušas kājas no kaŗavīriem prasīja pārcilvēcisku izturību. Sakarus ar rotām bija grūti atjaunot, vienīgi izdevās uzzināt, ka 2. un 3. rt. cīnījās Lindenburgas apkārtē.

27. janvāŗa naktī pie btl. komp. ieradās pa daļai izklīdinātās 2. un 3. rt. Kaujās pie Lindenburgas smagi ievainoja 2. rt. kom. vltn. Miezi. Viņa vietnieks ltn. Maršaus krita nedaudz vēlāk. Labāk neizskatījās arī 3. rotā. Par 1. rt. kopš 24 stundām trūka ziņu. Btl. motorizēto trosu aizsūtīja uz Imenheimu. Visa nakts pagāja nemierīgi. 27. janvāŗa rītā sākās spēcīgs krievu uzbrukums sešu T34 tanku atbalstā. Mūsu vienības šo uzbrukumu neizturēja, sabojājās arī mūsu div. prettanku lgb., un visa fronte sāka atkāpties Imenheimas virzienā. Te jau sākās neliela pānika, ko apturēja btl. adj. ltn. Saukants. Sap. btl. pēc tam sapulcējās 3 km Z aiz Imenheimas un pēc tam pārvietojās uz Valdheimu (Waldheim), ZR no Imenheimas (sk. 1. schēmu). 1. rota bija pazudusi.

Naktī vienības pildīja patruļu dienestu.

28. janvārī plkst. 06.00 btl. atgāja uz Flātovu (Flatow), jo ienaidnieks jau sāka ielenkt Vandsburgu, apejot div. kr. spārnu. Atiešana notika ļoti grūtos apstākļos, putenī, salā, pa maziem lauku ceļiem, kaŗavīri bija pārguruši. Piegādes nebija. Ap plkst. 15.00 btl. vienības (bez 1. rt.), patiesībā btl. 2. un 3. rt. atliekas, sasniedza Vilkensvaldi (Wilkensvalde), kur novietojās kopā ar 34. gren. p. vienībām. Btl. 34. pulka komandieris nolika savā rezervē. Kādus 30 vīrus btl. nosūtīja uz slimnīcām, jo tie bija smagi apsaldējuši rokas, kājas un citas ķermeņa daļas. Btl. bija sarucis līdz minimumam: bija vairs tikai 1 virsnieks, 5 instruktori un 35 kareivji, plus btl. kaujas stābs(4/3/5), kas nozīmēja, ka tas bija praktiski jau iznīcināts un kā kaujas vienība pilnīgi nespējīga. 1. rt. ltn. Akmeņa vadībā pazuda pie Nakeles.

29. janvārī no btl. saformēja 1 kaujas grupu ltn. Šīrona vadībā. Tā pildīja izlūkošanas uzdevumus Novo (Nowo) virzienā, lai uzņemtu sakarus ar izlūku btl. Ap plkst. 12.00 Vilkensvaldē ielauzās krievu tanki un kājnieki un btl. kaujas stābs kopā ar 34. gren. p. stābu atgāja virzienā uz Flātovu. Šo ceļu krievi pārķēra, btl. atliekas pievienojās 33. gren. pulkam un uz Flātovu izlauzās cauri mežiem.

30. janvārī ap plkst. 18.00 btl. stābam Flātovā pievienojās ltn. Šīrons ar saviem vīriem, kuŗi kopā ar izlūku btl. izlauzās no ielenkuma. Te sapieri izbūvēja provizoriskus tanku sprostus un sagatavoja spridzināšanai vienu tiltu.

31. janvārī plkst. 03.30 sapieri atstāja Flātovu un devās uz Jast-

rovu. Pa ceļam sapieriem uzdeva saspridzināt vairākus tiltus, bet šo uzdevumu nevarēja veikt, jo trūka vai nemaz nebija piemērotu sprāgstvielu.

Jastrovā visus divīzijas, tur esošos spēkus, ielenca.

1. februārī sapieri pilsētā sagatavoja divus tanku sprostus — barikādes.

2. februārī sapieru vienību pakļāva vācu Šēra kaujas grupai (Kampfgruppe Scheer), ar kuru ap plkst. 10.00 devās virzienā uz Flederbornu. Sapieri atradās šīs grupas rezervē, tiem kaujās piedalīties nevajadzēja. Ap plkst. 18.00 vācu spēki ieņēma Flederbornu un sapieru vienības saņēma uzdevumu nosargāt ciema Z malu. Ap plkst. 22.30 ciemam uzbruka, spēcīga uguns atbalstā, krievi, to aizstāvji neizturēja un lielā steigā sāka atkāpties uz Landeku.

Pa ceļam uz Landeku 3. februārī sākās kauja par Valachzē (Wallachsee). Šajās kaujās sevišķi izcēlās mazā latviešu sapieru grupa. Ap plkst. 10.00 Valachzē ieņēma niknās ielu un ats. māju cīņās, bet krievi tik viegli nepadevās un sāka pretuzbrukumu, kas galīgi sajauca uz ceļa esošās kolonnas — trosus un bēgļu vezumus. Sacēlās neiedomājama pānika un visi lauzās uz Landeku. Ap 1—2 km pirms Landekas visa pānikā esošā kolonna apstājās, jo krievi atkal sprostoja ceļu. Pakalnos pie upītes un tiltiem krievi bija stipri nocietinājušies, izbūvējot labas pretestības ligzdas. Te atkal mazais sapieru pulciņš, tāpat kā pie Valachzē, cīnījās ar labiem panākumiem un kopā ar pārējām latviešu vienībām krievus sakāva un pavēra ceļu uz Landeku. Viss notika niknās tuvcīņās, kur visi vīri parādīja ne vien drosmi, bet arī prasmi tuvcīņās.

Kamēr notika cīņas par ceļiem uz Landeku, sablīvētās div. un bēgļu kolonnas apšaudīja krievi ar „Staļina ērģelēm", radot daudz zaudējumu un neiedomājamu chaosu. Bija redzami neaprakstāmi skati: kliedza ievainotie, sievietes, bērni, viens otrs bezcerībā nošāvās. Laužoties uz Landeku krita arī btl. sev. uzdev. virsnieks ltn. Prūsis.

Ap plkst. 16.00 caur Landeku, vēl vairāk sarukušais btl., devās uz Krumenzē.

4. februārī btl. atradās Krumenzē. Te no atvaļinājuma btl. ieradās vltn. Laucis un ltn. Bērzājs. No 33. gren. p. uz btl. pārcēla ltn. Bērziņu. Bez tam ap plkst. 22.00 ieradās no Schwarnegast'es 116 vīri ltn. Gusāra vadībā, arī ltn. Raitums. Tos novietoja Breitenfeldes muižā.

5. — 8. februārī btl. saņēma papildinājumus no Neilanda un Meiera maršrotām — 9 instr. un 129 kareivjus. Ieradās arī bij. sap. btl.

ltn. Luste. 6. februārī no Schwarnegast'es pārnāca tur palikusī pēckomanda vltn. Jansona vadībā. Btl. atkal no jauna saformēja: btl. stābs un 3. rt. novietojās Breitenfeldē, 2. un 1. rt. Domslaffā (sk. 2. schēmu). 31. janvārī btl. kom. vltn. Ijabu paaugstināja par kapteini.

9. februārī visu btl. pārcēla uz Domslaff'u.

10. februārī btl. saņēma pavēli pārvietoties uz Kaminas rajonu. Plkst. 10.00 uzsāka pārvietošanos un plkst. 23.50 sasniedza gala mērķi: btl. stābs un 3. rota novietojās Blumsfeldē (sk. 2. schēmu), 1. rota tuvumā esošā Neumīlē (Neumühl) un 2. rt. Adolfshofā.

11. februāris pagāja atpūtā, bet jau 12. februārī 2. rt. un divus vadus no 1. rt. nozīmēja sprosta pozicijā ceļu dakšā pie Vordeles (Wordel). Šeit abas vienības izturēja divu dienu ilgas, smagas cīņas.

13. februārī ap plkst. 08.30 krievi pārsteidzošā uzbrukumā ieņēma Blūmfeldi. Pēc tam btl. stābs ar 3. rt. un 1. rt. atlikumu atvilkās uz Augusthofu, kur ieņēma aizstāvēšanās pozicijas, no kuŗām ap plkst. 23.00 krievi sapierus izsita un tie atgāja Šlochavas (Schlochau) virzienā.

14. februārī btl. saņēma pavēli izbūvēt Christfeldes rajonā sprostpozicijas. Te btl. kom. rīcībā bija tikai ap 60 vīru, trūka arī darba rīku. Btl. novietojās 400 m DR no Klaufeldes. Pārkārtoja kaujas trosus.

No 15. līdz 23. februārim btl. atradās šo poziciju būvdarbos. Btl. piedalīja no 33. un 34. gren. pulkiem 2 virsniekus un ap 300 pa daļai slimus vīrus bez ieročiem, kuŗus izmantoja būvdarbos.

Sap. btl. rotas šajā laikā pārformēja, sadalot tās divos kaujas un vienā darba vadā. Vienu vadu no 1. rt. ltn. Lustes un vienu vadu no 3. rt. ltn. Apiņa vadībā norīkoja pie kājn. pulkiem sapieru darbu veikšanai. Abi vadi strādāja gan 33. gren. p., gan maj. Hēmeļa kaujas grupas iecirkņos, veicot arī dažus kaujas un spridzināšanas uzdevumus.

Btl. trosu nosūtīja uz Hamerštein u.

19. februārī btl. stābs ar 2. un 3. rt. pārvietojās uz Klausfeldes ciemu un tās mežniecību. Šajā dienā arī ievainoja btl. kom. kpt. Ijabu, kuŗu 21. febr. evakuēja uz slimnīcu. Btl. komandēšanu uzņēmās vltn. Jansons.

26. februārī btl. vienības piedalīja gren. pulkiem, sapieru uzdevumu veikšanai: 1. rt. — 33. gren. p., 2. rt. — vācu maj. Hēmela vienībai un 3. rt. — 34. gren. pulkam. Te rotas atradās līdz 4. martam. Btl. stābs bija kopā ar 34. gren. p. komp.

Visu laiku btl. vienības, lielāko tiesu, veica techniskos sapieru dar-

bus, bieži spridzinot tiltus, postot ceļus, ierīkojot aizsprostus. Uzdevumus sapieri veica sekmīgi. Bez tam tie bieži vien piedalījās arī tīros kājnieku darbības pasākumos. Btl. vienības cieta arī zaudējumus. Kopā ar kājnieku pulkiem un kauju grupām, kuŗām sapierus piedalīja, tie nokļuva arī ielenkumos un izcieta visus kauju smagumus līdzīgi kājniekiem.

4. martā sapieru btl. atkal sapulcēja vienuviet un to pakļāva 33. gren. p. komandierim. Tas kopā ar 33. gren. p. palika div. arjergardā un sedza visas div. atiešanu uz jūŗu. Šajā laikā sapieru uzdevumos ietilpa sapieru darbi. Līdz 9. martam, kad sasniedza jūŗu, btl. sevišķus zaudējumus necieta.

11. martā btl. devās uz Horstu (Horst). Izlaušanās laikā uz Dīvenovu (Dievenow, sk. 4. schēmu) 3. rt. piedalīja maj. Hēmeļa kaujas grupai, pārējos btl. spēkus 34. gren. pulkam. Šajā kauju posmā div. sap. btl. vīrus cīņās iesaistīja kā kājniekus. Šajās kaujās btl. cieta lielus zaudējumus. 11. martā ievainoja btl. adjutantu, bet 12. martā krita btl. kom. vltn. Jansons.

Btl. zirgu trosu šajā pat laikā ielenca Kolbergā un tur tas pazaudēja visus zirgus, pajūgus un mantas. Arī btl. motorizētais tross zaudēja dažas mašīnas un spēkratus.

12. martā btl. sasniedza Dievenow'u un dažas dienas apmetās Podagl'ā. Te ieradās arī btl. zirgu trosa vīri, kuŗi ar kuģīti izkļuva no Kolbergas ielenkuma. Sekoja btl. pārgājiens caur Auklam'u, Neu Brandenburgu, Burg Sārgardi uz 15. div. pulcēšanās vietu Meklenburgā.

30. martā btl. uzsāka nocietināšanas darbus Līchenas (Lychen) apkārtnē — rokot prettanku grāvjus un ierīkojot ceļu aizsprostus.

3. maijā btl. pie Suelsdorf'as ciema pārgāja amerikāņu gūstā. No 14. maija btl. atradās aiz drāšu žogiem gūstekņu nometnē, apm. 6 km Z no Ludwiglust'es.

27. maijā btl. pārvietoja uz Fallingbosteles gūstekņu nometni. 30. jūlijā tālāk uz Ostfrīzlandi, kur tas ap 1945. gada Ziemassvētkiem pakāpeniski izvietojās pa Rietumvācijas latviešu bēgļu nometnēm.

15. DIV. PRETTANKU DIVIZIONS

Pēc štata 15. div. bija paredzēts formēt arī zenitart. divizionu, bet tāds līdz iziešanai kaujas laukā 1945. gadā netika saformēts, atskaitot vienu zenitlgb. rotu, kuru iedalīja prettanku dzn. (sk. 15. div. organizācijas schēmu šīs grāmatas pielikumā).

8. augustā no slimnīcas pēc ievainojuma izveseļošanās Rīgā, atgriezās bijušais dzn. komandieris maj. Trēziņš. Viņš saņēma divīzijas pavēli par prettanku dzn. uzstādīšanu, par pamatu ņemot atlikušos bijušā dzn. instruktorus un virsniekus. 10. augustā dzn. saņēma apm. 2000 jauniesauktos no Cēsu, Valmieras un Valkas apriņķiem. Šie jauniesaukti bija domāti prettanku dzn. un kājnieku pulku prett. lgb. rotu uzstādīšanai. Pēc divīzijas vadības norādījuma, dzn. sastāvs bija paredzēts sekojošs:

Diviziona stābs un stāba rota,
Divas prettanku lielgabalu rotas,
Viena zenītlielgabalu rota,
Viena triecienu lielgabalu rota.

Diviziona rīcībā esošos virsniekus dzn. komandieris pagaidām sadalīja šādi:

Diviziona adjutants un 01 — vltn. Bite
Diviziona 02 — ltn. Dauka
Diviziona spēkratu pr-ks — ltn. Kalnbirze
Diviziona saimn. virsnieks — ltn. Brandts
Diviziona ārsts — ltn. Veinbergs
Diviziona ieroču virsnieks — ltn. Bricis (?)
Stāba rotas kom. — vltn. Aufmanis
1. prett. lgb. rotas kom. — kpt. Lūsis
2. prett. lgb. rotas kom. — kpt. Sproģis.

Trešās zenītrotas un triecienu lielgabalu rotas sastāvs atradās kursos. Instruktorus, apm. 50, sadalīja pa šīm vienībām.

Šādā sastāvā 10. augustā, dzn. uzlādējās Cēsu stacijā un 11. augustā sasniedza Rīgas Šķirotavas staciju. Ar diviem vācu transporta kuģiem, 13. augusta rītā, iebrauca Dancigā, kur izlādējās. Sākumā bija paredzēts novietoties kādās kazarmēs, bet izlūkojot tās, atklājās, ka tās jau pārpildītas. Tika piedāvāta kāda slēgta manēža, apm. 10 km attālumā. Tā kā karavīri bija noguruši un palikšanai paredzēts apm. 24 st., tad dzn. komandieris nolēma novietoties kādā pilsētas parkā Neufahrwasser rajonā. Apgādes pēckomanda v.v. Lazdiņa vadībā, ar vienu smago, divām pussmagām mašīnām, 2 motocikliem,

Majors Trēziņš

lauku virtuvi un dažādiem apgādes piederumiem, 15. augustā uzlādējās Cēsīs, un Rīgā iebraucot apmetās Eksportostā. 19. augustā ar kuģi „Sumatra" atstāja Rīgu un 21. augusta rītā iebrauca Gottenhafenā.

Šī apgādes pēckomanda 15. septembrī pievienojās dzn. — Brusā.

Izbraucot no Latvijas, brauciena mērķis bija kaŗaspēku apmācības laukums Čechoslovakijā, netālu no Prāgas. 14. augustā nāca jauns rīkojums par novietošanos kādā apmācības laukumā — Westpreussen, ar novietojuma vietu Bruss. Neufahrwasser'u dzn. atstāja 20. augustā. Ierodoties paredzētā novietojuma vietā Brusā, izrādījās, ka šis novietojums aizņemts no kādas franču vienības. Dzn. novietojās dažus km no Brusas, civīliedzīvotāju atstātos ciemos. Šajā laikā ieradās arī daži virsnieki un instruktori no slimnīcām un dažādiem vācu rez. bataljoniem. Pienāca divīzijas rīkojums par virsnieku un instruktoru nozīmēšanu uz dažādiem militāriem kursiem, kā arī vecāku, piemērotu instruktoru nozīmēšanu uz vadu komandieru kursiem. Kursi bija paredzēti Čechoslovakijā, netālu no Prāgas. Uz vadu komandieru kursiem aizbrauca 15 instruktori ltn. Daukas vadībā. Neilgi vēlāk sekoja rīkojums par virsnieku nosūtīšanu uz prettanku lielgabalu rotu un dvizionu kom. kursiem. Uz prettanku rotu komandieru kursiem nozīmēja kpt. Lūsi, kpt. Sproģi, vltn. Kaulu un vltn. Biti, bet uz dzn. komandieru kursiem no divīzijas nozīmēja maj. Trēziņu. Tā kā pa

lielākai daļai dzn. virsnieku un instruktoru kadri atradās kursos, tad pagaidām jauniesaukto apmācību pārņēma ieradušies daži vācu prettanku vienību virsnieki un instruktori, kā arī palikušie latviešu virsnieki un instruktori.

Pa dzn. komandiera prombūtnes laiku kursos, dzn. pagaidām komandēja SS-Hstuf. Markowitz's. Pēc Brusas atbrīvošanas no franču prettanku vienības, dzn. stābs un apgādes vienība pārvietojās uz Brusu, bet prettanku lielgabalu rotas novietojās apkārtnes ciemos. Septembŗa mēneša beigās dzn. pārvietojās no Brusas uz Leisteni. No Leistenes dažus labākos kaŗavīrus aizsūtīja uz prettanku lielgabalu priekšnieku kursiem Čechoslovakijā. Paredzētie dzn. un prettanku lielgabalu rotu komandieru kursi notika Hilversumā, Holandē. Teorētiski mācības tikpat kā nenotika, jo šis prettanku lielgabalu dzn. bija pastāvīgā trauksmē, un bieži mainīja savu novietojumu, lai arvien atrastos tuvāk bīstamākām frontes vietām. Šeit uz rotu komandieru kursiem atsūtītos virsniekus sadalīja pa prettanku rotām, un pie dzn. stāba palika maj. Trēziņš un vltn. Bite.

9. septembrī pienāca rietumu frontes virspavēlnieka pavēle, ka visiem austrumu frontē stacionēto vienību kursantiem, kuŗi patreiz atrodās R no līnijas Emden — Konstanz, jāatgriežas atpakaļ kaŗaspēku daļās. Sakarā ar šo rīkojumu kursantus sūtīja atpakaļ to vienību rīcībā, kas viņus uz kursiem bija komandējuši.

Sasniedzot Vācijas robežu, bija jāatstāj vilciens, jo šeit priekšā bija cita pavēle, ka neviens kaŗavīrs, kas atradās R no iepriekš minētās līnijas, bez Hitlera personīgās pavēles nevar atgriezties no R. Pateicoties tam, ka Diseldorfā esošais savākšanās vietas komandants bija stipri iereibis, un tanī pašā laikā notika sabiedroto gaisa uzbrukums Diseldorfai, izdevās ar lielām pūlēim šo līniju šķērsot A virzienā. Iebraucot Berlīnē un apmeklējot „Führungshauptamt" attiecīgo nodaļas vadītāju, tas par notikušo bija ļoti pārsteigts. Kursantiem bija jādodas uz Rastenburgu — Austrumprūsijā. Šajā novietojumā kursanti ieradās 25. septembrī. Te kursanti iepazinās ar šajā rajonā novietoto prettanku dzn., tā organizāciju, apmācībām, kā arī ar nocietinātām prettanku pozicijām, kas izveidotas starp ezeru spraugām. Šajā laikā dzn. notika šaušanas pārbaude ar kājnieku ieročiem — šautenēm un mašīnpistolēm. Šajās šaušanas pārbaudēs latviešu kursanti izvirzījās vadošās vietās, kas radīja lielu pārsteigumu dzn. vadībā. 10. oktobrī nāca rīkojums par pārvietošanos uz triecienlielgabalu kursiem, kuŗi notika Janovicā, Čechoslovakijā. Šeit bez latviešu virsniekiem bija arī igauņu, ukraiņu, franču un vācu virsnieki. Teorētiskās

mācībās par pamatu ņēma to pieredzi, kad vācu vienības 1940. gadā iesoļoja Francijā un 1941. gadā Krievijā. Tas kursantos sacēla neapmierinātību, Šeit kursanti iepazinās ar triecienlielgabalu darbību, piedalījās taktiskās mācībās, kā arī kaujas šaušanā. Novembrī izbeidzās kurs un kursanti atgriezās pie savām vienībām Leistenē. Dzn. Leistenē bija novietots saspiesti, jo daļu ciema ēkas aizņēma kāda vācu armijas saimniecības vienība. Novietošanai izmantoja visas iespējamās telpas. Dzn. pagaidu komandieris SS-Hstuf. Markowitz's kaŗavīrus bija sadalījis pa vienībām, kā arī uzsācis speciālistu apmācības, piesaistot visur klāt palikušos latviešu virsniekus un instruktorus. Labu, iespaidu apmācībām deva no vadu komandieru kursiem atgriezušies kursanti. Apgādes ziņā dzn. kaŗavīri bija bēdīgā stāvoklī. Uzturs nepietiekams. Daļa no kaŗavīriem vēl staigāja privātos tērpos. Daudzi apmācības nevarēja apmeklēt apavu trūkuma dēļ. Ar visu to, kaŗavīru gara stāvoklis bija možs, jo tie cerēja drīzumā tikt savā zemē, lai piedalītos cīņās par dzimtenes brīvību. Šo gara stāvokli vēl ievērojami pacēla VI korpusa komandieris ģen. Krīgers, kuŗš no Kurzemes ieradās janvāŗa sākumā, inspicējot 15. divīzijas apmācības un noskaidrot tās gatavības pakāpi ceļam uz Kurzemes kaujas laukiem. Rīkoja koncertu, kur no visām 15. divīzijas daļām piedalījās pārstāvji. Šajā sanāksmē uzkavējoties, viņš apsolīja pārvietošanu uz Kurzemi panākt jau februāŗa mēnesī. Tas no jauna pacēla prieku un ilgas būt kaujas laukos Kurzemē.

Dzn. pagaidu komandieris SS-Hstuf. Markowitz's bija pielicis lielas pūles, jo bija labs prettanku ieroču un to apmācības lietu pazinējs. Ar viņu dzn. komandierim saprašanās bija laba, izņemot jautājumos par politiku, kuŗu viņš vienu otru reizi mēģināja iepīt. Viņa izkārtotās virsnieku apmācības bija labi pārdomātas. Viņš dzn. atstāja decembŗa mēnesī. Viņu dzn. komandieris vēl sastapa Hameršteinā, kur viņš jau bija korpusa prettanku virsnieks.

Pēc virsnieku atgriešanās no kursiem dzn. kadrs bija šāds:

Diviziona komandieris — maj. Trēziņš, adjutants un 01 — vltn. Bite, dzn. 02 — ltn. Dauka, informācijas nod. vad. — v.v. Rudzītis, spēkratu pārzinis — vltn. Kalnbirze, dzn. ārsts — ltn. Veinbergs, saimniecības virsnieks — ltn. Brandts, ieroču pārzinis — ltn. Bricis (?), stāba rotas kom. — vltn. Aufmanis, 1. rt. kom. — kpt. Lūsis, 2. rt. kom. — kpt. Sproģis, 3. zenītrotas — atradās vēl kursos, 4. triecienlgb. rota (kursos).

Notika intensīvas apmācības pie prettanku lielgabaliem un ar kājn. ieročiem. Šajā laikā dzn. 1. rotā skaitījās vienpadsmit 7,5 cm pret-

tanku lgb. ar dažāda tipa vilcējiem, visvairāk R.S.O. Šis pēdējā tipa vilcējs, savu lielo apmēru dēļ, vairāk bija piemērots aizmugures transporta vienībām, bet ne kauju vienībām. To pierādīja cīņas austrumu frontē, kur vairākas reizes šie vilcēji tika sašauti, prettanku lielgabalus izvirzot pozicijās.

2. rota apmācībās lietoja 1. rotas lielgabalus. Sakarnieku sastāvs bija pilns ar paredzēto radio staciju skaitu. Kāpurķēžu vilcējus nevarēja plašāk izlietot apmācībās, bencīna trūkuma dēļ. Dzn. degvielas pietika trauksmes gadījumam, apm. 50 km nobraukšanai. Apmācībās lielgabalus apkalpes pārvietoja ar saviem spēkiem. Plašākas taktiskās apmācības nenotika bencīna trūkuma dēļ. Šoferus ar spēkratu vadīšanu, pa lielākai daļai, iepazīstināja tikai teorētiski. Notika arī kaujas šaušanas ar prettanku lielgabaliem 8 km attālajā šaujlaukā. Prettanku lielgabalus uz šaujlauku pārvietoja ar divīzijas saimniecības rotas zirgiem. Vairākas reizes notika arī virsnieku apmācības, piedaloties arī pulku prettanku lielgabalu rotu virsniekiem. Decembŗa beigās no kursiem ieradās zenītlielgabalu rota, vltn. Kaula vadībā. Šī rota bija apbruņota ar 6 — 3,7 cm zenītlielgabaliem un 3 „fīrlingiem". Lielgabaliem trūka mērķierīču un municijas aptveres. Notika intensīvas mācības, par cik tas bija iespējams jau minēto trūkumu dēļ.

Šo trūkumu novēršanai dzn. komandieris vairākas reizes ieradās divīzijas stābā, bet rezultāti izpalika. Tad dzn. komandieris uz savu iniciātīvu izsūtīja vairākus kaŗavīrus pie zināmām vācu zenītvienībām, bet bez panākumiem.

Sagaidot jauno, 1945. gadu, dzn. vietējā ciema baznīcā rīkoja aizlūgumu, kuŗu vadīja divīzijas mācītājs Straume. Aizlūgums baznīcā beidzās ar lūgšanu — Dievs, svētī Latviju. Pēc tam katra vienība pulcējās atsevišķi savās telpās, jaunā gada sagaidīšanai. Ļoti iespaidīgu gleznojumu — Rīgas attēlu ar Pēteŗa baznīcas torni — bija izveidojuši 3. zenītrotas kaŗavīri uz savas plašās telpas sienas.

Janvāŗa mēneša sākumā saslima 2. prettanku rotas komandieris kpt. Sproģis un viņu nosūtīja uz slimnīcu. Sākoties krievu lieluzbrukumam A frontē, divīzija pa daļai bija trauksmes stāvoklī. Trauksmes zvans atskanēja 22. janvārī plkst. 02.00 no rīta, ar rīkojumu izbraukšanai kaujā kopā ar divīzijas izlūku btl. Dzn. rīcībā pirms izbraukšanas no 33. gren. p. ieradās viens 7,5 cm lielgabals ar vilcēju, kuŗu iedalīja 1. rotā. Pēc divīzijas komandieŗa vietnieka plkv. Januma norādījuma, gājiena virziens bija — Konitz — Vandsburg — Nakel, ar uzdevumu atspiest ZR virzienā uzbrūkošās lielinieku vie-

nības uz D, un ieņemt Nakeli, kur noorganizēt aizstāvēšanos. Sīkākas ziņas par ienaidnieku nebija. Divizions kaujās izgāja šādā sastāvā:

1. prettanku rota — 12—7,5 cm lielgabali,
2. prettanku rota — kājniekoti,
3. zenīt rota— 6—3,7 cm lielgabali un trīs „fīrlingi" pārvietojās ar dažādiem līdzekļiem.

Trīs dienas pirms iziešanas uz fronti 3. zenītrt. komandēšanu uzņēmās vltn. Neilands, kuŗu uz dzn. pārvietoja no 33. gren. p. Vltn. Kauls pārgāja uz dzn. stābu.

Leistenē tika atstāta pēckomanda apm. 10 kaŗavīru sastāvā, kuŗiem vēlāk bija jāpievienojās dzn. 1. prettanku lielgabalu rotu nozīmēja divīzijas izlūku btl. pabalstam, ar pievienošanos šim btl. — Konicā. Ceļa posms līdz Konicai bija ļoti grūts kā kāpurķēžu vilcējiem, tā smagajām mašīnām, kādēļ viens otrs vilcējs palika iepakaļ. Visa braukšana notika ar ierobežotu ātrumu. Dzn. komandieris ar izlūku btl. komandieri sastapās Konicā, ar kuŗu tad virzījās tālāk kopā. Dzn. 1. prettanku lielgabalu rota ieradās Konicā ap plkst. 23.30, kur uzpildīja degvielas. Konicā pie dzelzceļa stacijas komandanta abi komandieri sastapa divīzijas komandieri, kas atgriezās no atvaļinājuma. Neviens tuvākas ziņas par ienaidnieku nevarēja dot, izņemot to, ka virzienā uz Konicu kustībā atradās lielinieku tanki. Konicu prettanku dzn. 1. rota kopā ar izlūku btl. atstāja 23. janvārī plkst. 02.00, un plkst. 05.00 sasniedza Cempelburgu, bet plkst. 06.30 Vansburgu. Vansburgas kaujas komandants, kāds vācu lidotāju majors, paskaidroja, ka ienaidnieks ieņēmis Imenheimu. Tā bija neliela pilsētiņa virzienā uz Nakeli. Šajā laikā stacijā ieradās arī pārējās divīzijas vienības. Pusceļā starp Vansburgu un Imenheimu, daži izbēguši vācu virsnieki no Imenheimas jau deva sīkākas ziņas par ienaidnieku. Imenheimu ieņēmušais lielinieku sastāvs — 5 tanki, apm. 80 regulāra sastāva kaŗavīri, 200 atbrīvoti un apbruņoti gūstekņi, kā arī poļu partizāni. Plkst. 11.45 kolonna sasniedza Klarenhofu, tā bija dažus km no Imenheimas. Bija bieza migla un redzamība ne tālāk par 100 m. Uzbrukums Imenheimai sākās plkst. 12.00. 4 prettanku lielgabali ieņēma pozicijas abpus virzīšanās ceļam, lai vajadzības gadījumā varētu atbalstīt uzbrūkošos kājniekus, un pēc tam, uzbrukumam attīstoties, segt izeju no pilsētas. Pēc spēcīgas apšaudes ar sprāgstošām granātām, izlūku btl. ielauzās pilsētā, kur ieradās arī prettanku lielgabali un ieņēma pozicijas pilsētas D malā.

Ieņemot šo pilsētu, atbrīvoja vairāk nekā 1000 neapbruņotus lat-

Latviešu leģionāri triecienlgb. kursos Čechoslovakijā, 1944. gada rudenī

viešu karavīrus, kuri bija pārsteigti atkāpjoties no Tornas, kā arī pāris simtus angļu, franču un italiešu gūstekņus, kuri nevēlējās palikt pie lieliniekiem. Tāpat vairāk simtus bēgļu pajūgu, kā arī vairākus vieglos un smagos automobiļus. Krituši bija vairāk nekā 30 lielinieki un viens tanks sašauts.

Tālākajā uzbrukuma gājienā uz Nakeli izlūku btl. nomainīja 34. gren. p., kuru kaujas darbībā atbalstīja dzn. 1. rotas lielgabali, izcīnot vairākas cīņas ar tankiem un kājniekiem. Pie Klārashohe divīzijas komandieris Obvurcers virsniekiem norādīja uz Nakeles svarīgumu, un apsolīja apbalvojumus pēc šī mērķa sasniegšanas. Viņam blakus stāvošais Nakeles pilsētas vecākais norādīja, ka pilsētas noliktavās atrodas vairāk nekā 5000 kg speķa, kas būtu labs ieguvums karavīriem. Divīzijas komandieris devās inspicēt pārējās divīzijas daļas un

šajā braucienā krita lielinieku gūstā. Šajā laikā daži dzn. lielgabali atradās pie Gernheim'as, kad uz blakus ceļa pie Eralau'as parādījās lielinieku 3 T34 tipa tanki un 1 bruņu vāģis. Prettanku lielgabaliem nācās atvairīt šo tanku patruļu. Vēlāk bruņu vāģi sašāva 34. gren. p. prettanku rota. Kaujās uz Nakeli dzn. zaudēja vienu savu stāba virsnieku — ltn. Dauku, kuŗu ķēra snaipera lode, kad viņš izlūkoja jaunu dzn. komandpunktu. Nakeli 34. gren. p. 1. prettanku lgb. rotas atbalstā, izdevās ieņemt 24. janvāŗa vakarā. Prettanku lielgabali novietojās pozicijās pilsētas galveno ielu krustojumos un pie stacijas. Šajā pilsētā sašāva vairākus lielinieku tankus, galvenokārt ar tanku dūrēm.

26. janvārī 34. gren. p. ar pabalstam nozīmēto dzn. 1. prettanku rotu atstāja Nakeli, virzoties Imenheimas — Vansburgas virzienā. Arī šajā atkāpšanās kustībā prettanku lielgabaliem vairākas reizes nācās ieņemt pozicijas un atvairīt uzbrūkošos tankus, kā arī ar savu uguni pabalstīt kājniekus. Vienu otru reizi, spēkratu bojāšanās vai degvielu trūkuma dēļ, pretanku lielgabalus to apkalpei nācās pārvietot saviem spēkiem, piepalīdzot kājniekiem.

Pie Imenheimas dzn. 1. rotas lielgabali ieņēma pozicijas uzbrūkošo tanku atvairīšanai. Šeit nācās saspridzināt lielāko daļu 3. zenītrotas lielgabalus, vilcēju un degvielu trūkuma dēļ. Pēdējie nebija izšāvuši nevienu šāvienu. Pēc tam šo rotu ar vltn. Neilandu pārvietoja uz Vandsburgu div. stāba apsardzībai. Pie Doroteenhofas šīs rotas vīrus iedalīja 34. gren. pulkā un vltn. Neilandu pārskaitīja uz 33. gren. p.

27. janvāŗa agrā rītā vienības no Imenheimas atgāja uz Vandsburgu. Arī šajā atiešanā prettanku lielgabaliem vairākas reizes nācās ieņemt pozicijas un atvairīt uzbrūkošos tankus. Tā kā ienaidnieka tanki bija jau parādījušies arī Z no Vandsburgas, tad arī ceļš uz Konicu bija nogriezts. Izbraucot cauri Vansburgai, dažiem lielgabaliem vilcēji sāka sprauslot un apstājās. Tā dažus lielgabalus nācās pārvietot cilvēku spēkiem, līdz atrada citu vilcēju. Uz Flederbornu ejošai kājnieku kolonnai piedalīja vienu dzn. prettanku lielgabalu vadu — 3 lielgabalus. Apmēram 2 km no Flederbornas esošo kolonnu pēkšņi sāka apšaudīt mīnumetēji. Priekšā braucošam lielgabala vilcējam sašāva motoru un aizmugurējam lielgabalam trāpīja municijā. Ceļa kr. pusē no uzkalna lielinieki sāka šaut ar ložmetēju. Vidējais prettanku lgb. ieņēma poziciju, un pēc pāris raidītiem šāvieniem no ložmetēja atrašanās vietas palika tikai melns punkts. Daži lgb. apkalpes kaŗavīri bija ievainoti. Pēdējais un vienīgais kustības spējīgais lielgabals virzījās uz Flederbornu. Šeit priekšā bija lielinieki. Naktī lielgabala

vilcējam sašāva riepas. Nāca rīkojums palīdzēt kādam vācu zenītlielgabalam, kas apšaudīja uzbrūkošās tanku vienības. Mainot vairākas reizes poziciju, pie Flederbornas šis lielgabals apkaroja uzbrūkošos tankus un prettanku lielgabalus līdz pēdējam šāviņam. Lielgabalu pēc tam iznīcināja, jo vilcējs atteicās darboties un lielinieki bija jau pilsētā. Apkalpes atstāja pilsētu un kopā ar 34. gren. p. pēdējām vienībām virzījās pa ceļu uz Landek — Krumenzē rajonu, kur divīzija bija noteikusi pulcēšanās vietu. No Krumenzē, ar div. pavēli, dzn. pārvietojās uz Hameršteinu, kur novietojās barakās. Šeit prettanku dzn. bija noteikts savākt visus noklīdušos un no slimnīcām ieradušos karavīrus.

Hameršteinas novietojumā dnz. rīcībā ieradās 3 neapbruņotas būvpulku rotas. Šeit dzn. bija spiests atdot vēl dažus palikušos prettanku lielgabalus franču divīzijai. Kādu rītu šeit ar pavadoņiem ieradās kāds SS pulkvedis ar Bruņinieka krustu kaklā, vienrocis, no augstākās vadības sūtīts, ar norādījumu, itkā šajā novietojumā nebūtu kārtības. Uz dzn. komandiera jautājumu, vai šajā novietojumā viņš redzējis nekārtības? — tas atbildēja, ka nē. Tad dzn. komandieris jautāja, vai pulkvedim būtu kas pretī, ja vienības nostādītu un viņš pats personīgi tās pārbaudītu? Pēc vienību apskates pulkvedis atzina, ka dotā informācija bijusi nepareiza.

Nākošajā dienā šis pulkvedis vadīja soda ekspedīciju, kura nošāva vairākus ukraiņu-krievu vienības karavīrus.

Īsi pirms Hameršteinas atstāšanas dzn. pievienojās policijas pulka viens btl. Ar nokavētu divīzijas pavēli pretanku dzn. ar piedalītām vienībām februārī atstāja Hameršteinu, lai dotos Virchovas virzienā. Šajā laikā dzn. rīcībā bija tikai dažas prettanku dūres un pāris desmit šautenes, kā arī dažas mašīnpistoles. No pārējiem ieročiem — viens 3,7 cm lielgabals. viens radio stacijas vāģis, viena smagā transporta mašīna, viens vieglais vāģis un viens motociklets.

---

15. div. prettanku dzn. kaujas karogs. Šis karogs pavadīja dzn. visos kaujas laukos kopš Krievijas. To dzn. dāvāja Liepājas pilsētas un apr. vadība, uzņemoties arī „krusttēva" pienākumus par dzn. Karogs bija nacionālās krāsās, uz tā kāta ir sudraba plāksnītes ar šādiem uzrakstiem: 1. Liepājas pils. vecākais, 2. Liepājas apr. vecākais, 3. Liepājas pils. prefekts, 4. Liepājas apr. priekšnieks, 5. Liepājas tirdzniecības sabiedrība, 6. Liepājas privāto tirgotāju un uzņēmumu sabiedrība, 7. Liepājas piensaimnieku savienība, 8. Liepājas amatnieku biedrība un 9. Liepājas amatnieku kopdarbības sabiedrība.

Karogu tagad glabā DV Austrālijā.

Šo gājienu pavadīja iepriekš minētais pulkvedis ar pavadoņiem. Gājiens galvenokārt noritēja pa lauku un mežu ceļiem, apejot galvenos centrus, jo daudzi no tiem bija izsludināti par nocietinātiem punktiem. Gājiena kolonnai apejot Neustetinu, pa kādu blakus ceļu, kolonnu apšaudīja tanki, kuŗi bija izvirzījušies no blakus ceļam esošā meža. Uzbrukums kolonnai zaudējumus nenodarīja, bet ar šo brīdi pazuda iepriekš minētais pulkvedis ar saviem pavadoņiem, kuŗus gājienā vairs neredzēja.

Gājiena kolonnai sasniedzot Virchovu, neizdevās uzņemt sakarus ar divīzijas stābu, un šajā pašā brīdī vācu pēdējās sedzošās vienības izgāja cauri pilsētai. Pēc īsas atpūtas sākās gājiens R. Virzienā. Netālu no Virchovas nācās saspridzināt radio stacijas vāģi, iepriekš izņemot visus radio aparātus, jo motors nedarbojās. Šeit gājiena kolonna sastapa dažas atejošās divīzijas vienības. Vēlāk, jau gājienā, saņēma divīzijas pavēli par pārvietošanos uz Neubrandenburgas rajonu.

Kolonna gājienā pieturējās virzienam Wirchow — Elfenbach — Damen — Nemmin — Goerne — Horst. Gājienā galvenokārt izmantoja lauku un mežu ceļus, apejot lielākos centrus. Vienu otru reizi gājiena kolonnu pārsteidza ienaidnieka lidmašīnas, nenodarot ievērojamus zaudējumus. Laimīgā kārtā kolonnai, bez lieliem zaudējumiem, izdevās sasniegt Wellinas pussalu. Caurejot Wellinas pussalai, kolonna priekšā sastapa policijas pulka bataljonu, kuŗu iepriekšējā naktī ienaidnieka tanki pārsteidza novietojumā un to atdalīja no dzn. kolonnas. Šis btl. Wellinas pussalā pievienojās sava pulka pārējām daļām un to iesaistīja nocietināšanas darbos. Neapstājoties šajā pussalā, kolonna devās tālāk un kādu nakti izgāja cauri Svinemindei, virzienā uz Neubrandenburgu. Lai izbēgtu no gaisa uzbrukumiem, kas pastiprinājās, gājieni galvenokārt notika naktī, dienu izmantojot atpūtai, izņemot, ja laika apstākļi atļāva kustību dienā. Šajā forsētajā gājienā kaŗavīri bija ļoti noguruši, jo nesaņēma vajadzīgo pārtiku. Pārtiku, ko saņēma no divīzijas, bija mazā daudzumā. Lai kaut cik pārtikas apstākļus uzlabotu, tad dzn. komandieris atļāva saimniecības virsniekam izlietot kantīnes devu kopējai pārtikas iegādei. Tāpat kantīnes devu izlietoja, lai iegādātos bencīnu vēl rīcībā esošiem spēkratiem, jo bencīnu no divīzijas nebija iespējams dabūt. Daudzās apdzīvotās vietās, kur laukumos atradās rekvizētie auto, šoferi mēģināja, kaut neatļautā veidā, iegūt bencīnu, tāpat bieži pārbaudot stacionētos bencīna tankus. Lielu sarūgtinājumu kaŗavīros radīja divīzijas stāba rīkojums par atlikušo ieroču nodošanu vācu kaujas ešelonam.

20. martā prettanku dzn. kolonna sasniedza Neubrandenburgu, kur novietojās vairākās apdzīvotās vietās apm. 8 km DA no pilsētas. Šajā novietojumā dzn. ar piedalītām kājnieku vienībām palika līdz 30. martam. Šajā laikā karavīri nedaudz atpūtās un atkopās, savedot nepieciešamās lietas kārtībā. Vietējā ciema baznīcā dzn. karavīriem Latvijas universitātes teoloģijas students v.v. Kociņš noturēja dievkalpojumu. Baznīca bija pārpildīta ar karavīriem un vietējā ciema iedzīvotājiem. Šis dievkalpojums radīja lielu izbrīnu vietējā garīdzniecībā un ciema iedzīvotājos.

30. martā dzn., ar piedalītām trim kājnieku rotām, pārvietojās uz Feldburgas rajonu. Dzn. vienības novietojās kādā ciemā apm. 2 km R no Feldburgas. Šeit vienībām uzdeva izbūvēt sprostu pozicijas un tanku šķēršļus atsevišķos virzienos. Šim darbam trūka vajadzīgo darba rīku, kādēļ strādāja maiņās. Darbs neveicās sekmīgi, jo karavīri vēl nebija pietiekoši atpūtušies, kā arī regulārā pārtikas deva bija par mazu. Tanku šķēršļu veidošanai trūka vajadzīgo materiālu, jo kokus šīm vajadzībām nedrīkstēja cirst.

Šajā novietojumā no triecien-lielgabalu kursiem atgriezās triecienlielgabalu rota bez lielgabaliem, ltn. Zemīša vadībā. Šī rota vairākus mēnešus atradās Čechoslovakijā. Karavīros uztraukumu radīja vācu vadības nolūks 15. divīziju bez ieročiem sūtīt uz Kurzemi. Kopējā daļu un atsevišķu vienību pr-ku apspriedē plkv. Januma vadībā, atzina, ka šāda pārvietošana būtu pašnāvība, jo arī vienībām Kurzemē nebija vajadzīgo ieroču. Nolēma šādai pārvietošanai neklausīt, un plkv. Januma vadībā doties uz R, lai padotos sabiedrotajiem.

Šajā laikā dzn. kom. iznāca dažādas nesaskaņas ar vietējo vācu civīlo vadību, div. kom. Burku un div. Ia Koppu, kuru rezultātā maj. Trēziņu atbrīvoja no dzn. komandiera pienākumiem, atstājot viņa komandēšanā trīs kājnieku rotas.

Dzn. komandēšanu pārņēma kāds vācu SS virsnieks, kapteiņa dienesta pakāpē. Dzn. komandieris atvadījās no saviem karavīriem, norādot uz priekšā stāvošām varbūtībām, un kopā ar adjutantu, vltn. Biti, pārcēlās pie kājnieku rotām.

Atejot pēdējām vācu sedzošām vienībām, aiz kurām jau dažu km attālumā sekoja lielinieku tanki, šīs trīs kājnieku rotas, maj. Trēziņa vadībā, apvienojās attiešanas gājienā ar maj. Ķīlīša vienībām un tā kopā uz savu roku sāka atiet R virzienā. Vēlāk šai kolonnai pievienojās maj. Baumanis ar saimniecības vienībām. Šī kolonna Šwirmfortas mežā apvienojās ar pārējām 33. un 34. gren. p. vienībām. Bija ziņas, ka netālā pilsētā — Šverinā, jau ienākušas amerikāņu vienības. Izsū-

tīja sakarniekus sakaru uzņemšanai. Drīz ieradās kāds amerikāņu armijas instruktors, pāris kareivju pavadībā. Nodeva ieročus un vairāki tūkstoši latviešu uzsāka ceļu uz Šverīnu, kur apmetās kādā laukumā. Šajā laukumā pārējiem pievienojās arī prettanku dzn. kaŗavīri, kuŗus jaunais vācu komandieris bija atstājis. Tālākā gaita: ceļš uz Putlosu un Cedelgēmu.

Slēdziens: Prettanku dzn. ne Latvijā, ne Vācijas telpā nekad nebija saformējies tādā sastāvā, kā tas bija paredzēts štatos. Trūka prettanku lielgabalu, automatisko ieroču un spēkratu. Zenītrota, Vācijas telpā, izbrauca kaujā bez mērķierīcēm un automatiskām municijas aptverēm.

Triecienrota atgriezās no kursiem kaŗa pēdējās dienās, un bez lielgabaliem.

Sevišķi sāpīgs jautājums bija spēkratu—vilcēju trūkums. Dzn. nekad nesaņēma štatos paredzētā tipa kāpurķēžu vilcējus.

Visvairāk dzn. kaujā izjuta degvielu trūkumu. Lielāko tiesu ieročus un spēkratus nācās iznīcināt degvielu trūkuma dēļ. Dzn. vienības un kaŗavīri darīja visu iespējamo, lai palīdzētu saviem cīņu biedriem — kājniekiem, cīņā ar tankiem, prettanku lielgabaliem un automatisko ieroču ligzdām. To pierādīja lielais kaŗavīru apbalvojumu skaits ar 1. un 2. šķiras Dzelzs krustiem, ieskaitot pašu dzn. komandieri. Vairāki simti dzn. kaŗavīri atdeva savas dzīvības, paliekot kauju laukos.

15. DIV. REZERVES VIENĪBAS

15. div. sagatavošanas resp. uzstādīšanas gaitā Latvijā 1943. gadā uzstādīja 15. latv. SS brīvprātīgo div. papildinājumu btl. (Ersatz-Btl. der 15. [lett.] SS-Freiw. Div.), kuŗu 1944. gada vasarā pārveidoja par brigādi ar nosaukumu 15. SS gren. apmācības un papildinājumu brigāde (SS-Gren. Ausb. und Ers. Brig 15). Šo brigādi iesaistīja aizstāvēšanās kaujās Latvijas telpā, kur tā cieta smagus zaudējumus un šīs brigādes atliekas kopā ar 15. div. pārvietoja uz Vāciju 1944. gada augusta—septembŗa mēnešos. No šīs brigādes atliekām Bērentas (Berent) pilsētā izveidoja jaunu 15. div. apmācību un papildinājumu btl. (SS-Gren. Ausb. und Ersatz-Btl. 15). Telpu trūkuma dēļ Bērentas pilsētā novietoja tikai btl. veselības rotas, bet apmācības rotas meža barakās un teltīs pie Gracineras (Graziner) ezera, apm. 5 km R no

15. div. rez. btl. kaŗavīri Gotenhafenas stacijā 1945. gada pavasarī

pilsētas. Šo rotu novietojums bija ļoti trūcīgs, kaŗavīri gulēja uz kailas zemes, cieta no aukstuma un arī apgāde bija nepietiekama.

1945. gada februāŗa sākumā no apmācības rotu kaŗavīriem sastādīja trauksmes vienību, kuŗā ietilpa 8 virsnieki, kā arī 375 instruktori un kareivji. Šo trauksmes vienību vēlāk iesaistīja kaujās pie Marienburgas (Marienburg), kur tā cieta lielus zaudējumus. Šīs vienības atliekas krita krievu gūstā pie Dancigas. Šīs vienības iesaistīšana kaujās, pa daļai, jāpieraksta toreizējā btl. kom. maj. Jankes (Jahnke) godkārei. Būdams dancigietis, viņš gribēja izcelties savas pilsētas aizstāvēšanā.

Šo trauksmes vienību komandēja kpt. Ansis Eglītis. Viņu Marienburgas priekšpilsētā smagi ievainoja, pēc iznešanas no ierakumiem viņu trāpīja no jauna, pēc kam viņš mira.

7. februāŗa kaujās vienība smagi cieta. Šī btl. adjutants bija ltn. Ziemelis.

Pārējās 15. apm. un pap. btl. vienības 1945. gada marta sākumā

15. div. rezerves un papildinājumu btl. 1945. gada martā pārceļas no Svinemindes uz Dāniju. Uzņēmuma priekšā pa kreisi btl. kom. kpt. Jansons, pa labi Dr. Anna Bormane

pārvietoja uz Gotenhafenu. Šeit tās sava komandiera kpt. Jansona vadībā kādas trīs nedēļas nodzīvoja vilcienā. Īsi pirms Gotenhafenas krišanas krievu rokās, šīs veselības rotas izdevās ar jūras transportu pārvest uz Svinemindi, no turienes tās pārvietoja uz Dāniju — Korseras (Korser) rajonā, kur tās palika līdz 25. maijam, kad tās sūtīja atpakaļ uz Vāciju un novietoja Heides apkārtnē angļu iekārtotā internēto nometnē. 12. septembrī tās pārveda uz Beļģiju, Cēdelgēmas (Zedelgem) gūstekņu nometni. Pie šī btl., tajā laikā (kopš Dānijas), bija iekārtota arī div. virsnieku rezerves vienība, ap 100 vīru stiprumā.

Pārvietojoties uz Dāniju, btl. sastāvā bija 68 virsnieki un 604 in-

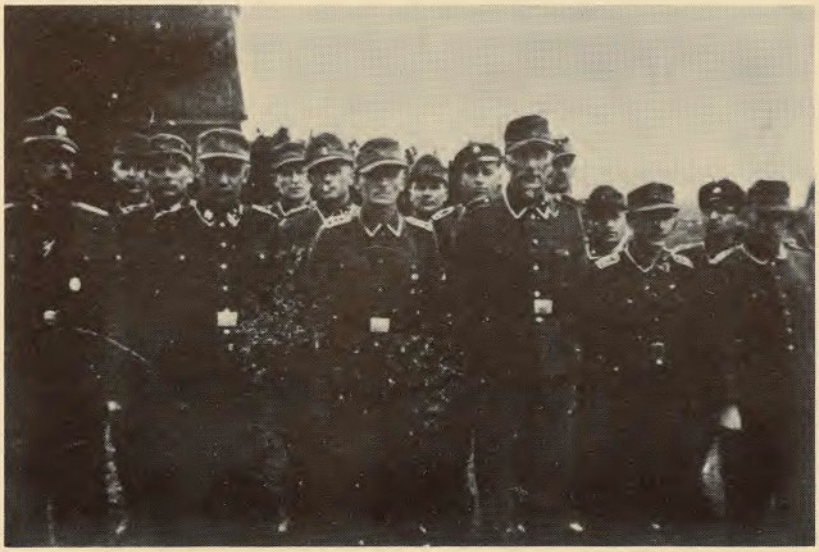

15. div. papildinājumu un apm. btl. 1. rota ar rt. kom. vltn. Rēdeli Købek'ā (Dānijā), Vācijas kapitulācijas dienā 1945. gada 8. maijā

struktori un kareivji. Btl. ietilpa 3 veselības rotas, 1 darba un 1 sardžu rota. Btl. bija arī vienīgā rezerves vienība, tajā laikā, visām latviešu kaujas vienībām Vācijas telpā.

Bērentā, 15. div. apm. un papildinājumu btl., no 1944. gada augusta līdz novembrim komandēja kpt. Jansons, pēc tam līdz 1945. gada janvārim vācu kpt. (SS-Hstuf.) Janke (Jahnke) un pēc tam atkal kpt. Jansons.

Par div. lauku papildinājumu (rezerves) btl. gaitām jau ir stāstīts šajā grāmatā agrāk.

LATVIEŠU LAUKU PAPILDINĀJUMU DEPO

Ar 1944. gada 9 septembŗa pavēli SS un pol. vadītājs Austrumzemē ģen. Jekelns (SS-Obergruppenführer Jeckeln), pārvietoja uz Dundagas rajonu, „Jūŗas nometni" — Seelager, vācu apmācības divīzijas „Nord" rīcībā visas kaujas darbībā neiesaistītās latviešu policijas vienības, to vidū arī 1. Rīgas policijas pulku, kuŗa sastāvā kopš augusta

beigām bija ietilpinātas 2. un 3. pol. pulku atliekas. Septembŗa otrā pusē uz Dundagu nosūtīja tikko jaunformēto Kurzemes pol. pulku un 19. div. lauku rekrūšu depo. Visas šīs vienības jau oktobŗa sākumā sāka pa jūŗas ceļu pārvietot no Ventspils uz Vāciju, 15. div. rīcībā.

Tā kā 15. div. sava sastāva papildināšanai jau bija saņēmusi labu cilvēku sastāvu — 1925./1926. gadā dzimušos jaunekļus, tad div. vadība no atsūtītajiem Dundagas apmācības laukuma kaŗavīriem saformēja būvniecības vienības un tikai niecīgu daļu no tiem iedalīja div. vienībās. Sākumā šīs būvvienības div. vadība izmantoja apmācības laukuma būvdarbos, bet vēlāk, viņu skaitam nemitīgi pieaugot, šos vīrus izvietoja ārpus R. Prūsijas apmācības laukuma un iesaistīja aizmugures nocietinājumu darbos.

Kopskaitā 15. div. saformēja 5 būvpulkus un tos izvietoja šādi:

vienu pulku Rumelsburgas (Rumelsburg) apriņķī Pomerānijā,

četrus — Tornas (Thorn) pilsētā un tās tuvākajā apkārtnē.

Tornas rajonā novietotiem pulkiem div. vadība par kopējo priekšnieku iecēla plkv. Lobi. Darbu veikšanas ziņā būvpulki bija padoti vācu celtniecības izbūves stābam Dancigā.

Šis lielais cilvēku virskomplekts (1944. gada oktobrī šo būvvienību sastāvā bija ap 10.000 vīru) bija liels apgrūtinājums divīzijai, sevišķi apgādes ziņā. Šajā sakarībā 15. div. kom. griezās pie vācu SS augstākās vadības ar ierosinājumu izveidot no šīm būvvienībām atsevišķu rezerves brigādi (vienu laiku pat bija runa par 3. latviešu div. uzstādīšanu), pakļaujot to tieši Latviešu leģiona ģenerālinspektoram.

Kā sarakste liecina, tad arī vācu SS augstākais vadītājs Himlers tam bija piekritis. Sarakstes saturs ir šāds:

Der Reichsführer-SS
SS-Hauptamt—Amtsgruppe D
D I 5 Az.: Dr. A./Sch.

Berlin-Wilmersdorf, den 13.12.1944
Westfälischerstr. 1

VS. Tgb. Nr. 8669/44 geh.
D. Tgb. Nr. 2993/44 geh.

Betr.:
Anlg.: — 2 —
An den
Generalinspekteur der lettischen SS-Freiwilligen-Legion,
SS-Gruppenführer und Generalleutnant der Waffen-SS Bangerskis,
D a n z i g,
Breitenbachstr.
Bürobaracke 1 u. 18.

Sehr verehrter Gruppenführer!
In Anlage erlaube ich mir, Ihnen ein Fernschreiben, dass der Reichsführer-SS an den Chef des Führungshauptamtes SS-Obergruppenführer J ü t t n e r, gerichtet hat, vorzulegen.
Mit den besten Wünschen, Ihr Ihnen sehr ergebener

SS-Obersturmbannführer
(Dr. A r l t.)

Abschrift.

RF-SS

Fernschreiben

Chef des SS-Führungshauptamtes
SS-Obergruppenführer Jüttner
F u c h s b a u

Lieber Jüttner!
Ich hatte an die 15. Waffen-Gren. Div. der SS (lett. Nr. 1) den Befehl gegeben, dass entweder der Kommandeur oder der Ia zu mir kommen sollen. Heute hat sich der Ia, SS-Sturmbannführer Wulf, bei mir gemeldet.

1. Ich bin sehr einverstanden, dass die fünf lettischen Bau- und Polizeiregimenter von der Division weggenommen werden und der Generalinspektion der lettischen Freiwilligen-Legion, Gruppenführer Bangerskis, unterstellt werden. Die Div. hat damit weniger Arbeit und die Generalinspektion ist politisch und menschlich darüber sehr erfreut.
2. Ab 6. Dezember darf die Division zu Schanzarbeiten nicht mehr eingesetzt werden, sondern widmet sich nur der Ausbildung. Ausnahmen davon bedürfen meiner Genehmigung.
3. Ausgenommen von diesem Verbot ist der Bau der vier Bunkerla-

ger, deren Fertigstellungstermin ich zum 20. Dezember befohlen habe.

SS-Gruppenführer Dr. Kammler wurde mir angewiesen, die notwendigen Nägel, Eisenklammern, sowie auch Öfen, Fensterscheiben, Türen u.a. zu stellen. Sie selbst bitte ich, dafür zu sorgen, dass das notwendige Schanzzeug innerhalb einer Woche nach dort kommt. Die Industrie hat genügend! So meldete wenigstens Pg. Saur, nachdem Feldmarschall Model auf diesem Gebiet Klagen vorbrachte, dem Führer.

4. Die Fertigstellungstermin 31.12. bzw. 15.1. werden nach aussen beibehalten, damit endlich die Waffen herkommen. Intern setze ich den 15. Februar 45 als Endherstellungstermin für die Gesamt-Division fest; vorher werde ich nicht genehmigen, dass die Division eingesetzt wird. Ich möchte mit dieser bisher im Einsatz so masslos schlecht behandelten Division nicht noch einmal ein Risiko eingehen.

Herzlichen Gruss und

Heil Hitler!

Ihr

gez.: H. Himler

2. SS-Obergruppenführer Berger
2. SS-Sturmbannführer Wulf
durchschriftlich zur Kenntnis.

1944. gada 29. novembrī SS vadības stābs deva pavēli formēt Latviešu lauku papildinājumu vienību, kuŗai vēlāk piešķīra oficiālo apzīmējumu „Ieroču SS latviešu lauku papildinājumu depo / Waffen SS lettisches Feldersatz Depot". Šo depo tomēr ģenerālinspektoram nepakļāva, bet par tā komandieri iecēla virspulkvedi (SS-Oberfuehrer) Martinu (Martin), kuŗš novietojumā ieradās ar visu savu stābu. Martinam piešķīra divīzijas kom. tiesības, tā depo pielīdzinot divīzijai.

Šī depo uzdevums bija savākt (saziņā ar latviešu leģiona ģenerālinspekciju) visus latviešu leģiona piederīgos, kuŗi atradās ārpus kaujas vienībām, pārbaudīt to derīgumu militāram dienestam un pēc tam apmācīt un sagatavot tos kaujas vienību papildināšanai. No pārējiem uzdeva izveidot būvvienības, vai nodot tos vācu gaisa spēkiem lidlauku apkalpošanai, vai arī iesaistīt vācu civīlā darba frontē.

Pavisam šajā depo saformēja 3 pulkus, katrā pulkā 5 btl., katrā btl. 4 rotas un rotā 200 vīrus. Jaunformējamie pulki dabūja oficiālo nosaukumu „1., 2. un 3. ieroču SS grenadieru pulks" (Waffen SS Grenadier Regiment). Šos pulkus gan vēlāk tāpat sauca par būvpulkiem,

Bij. 1. Rīgas pol. pulka kaŗavīri atstāj Tornu 1945. gada janvārī

jo patiesībā nekas nebija mainījies šo vienību izmantošanas ziņā. Tā arī turpmāk šajā aprakstā tos sauksim par būvpulkiem.

Pamatu pirmiem diviem pulkiem sastādīja 1. un 2. Latviešu policijas pulki. (sk. iepriekšējās šīs serijas grāmatās attiecībā uz to dibināšanu un c. lietām), pie kam 1. pulku nosauca par Rīgas un 2. pulku par Kurzemes pulku (vietējai lietošanai). Par pulku komandieriem depo komandieris iecēla: 1. būvpulkā pltn. Meiju, 2. būvpulkā — pltn. Rusmani un 3. būvpulkā — plkv. Briggi. 1. un 2. pulks bija novietots Tornas rajonā, 3. būvpulks Pomerānijā.

Šo pulku apgāde bija zem katras kritikas, trūka drēbju un apavu, telpu novietošanai, trūka segu, dažām vienībām pat nebija katlu ēdiena vārīšanai, daudziem kaŗavīriem pat trauku. Pulkiem nebija arī nekādu transporta līdzekļu un uzturs bija pilnīgi nepietiekams.

Tāpat pilnīgi neapmierinoša bija medicīniskā palīdzība. Ārkārtīgi trūcīgs bija arī šo vienību apbruņojums, patiesībā pulki bija bez ieročiem.

Šādā stāvoklī arī šos būvpulkus pārsteidza krievu lielofensīva, kas sākās 1945. gada 12. janvārī Vislas telpā.

Neapbruņoti, neapģērbti un neapgādāti, bez jebkāda transporta, Tornā novietotie 1. un 2. būvpulks 1945. gada 20. janvārī uzsāka at-

iešanu caur Brombergu R virzienā. Šis pārgājiens, kas notika lielā salā un putenī, lielinieku tanku smaiļu vajāts un traucēts, no būvpulku kaŗavīriem prasīja daudz grūtu un drāmatisku brīžu. Bieži vien bija jāvirzās kopā ar bēgļu nepārskatāmām kolonnām, kas arī atiešanas gaitu daudzkārt samazināja un traucēja.

Jau 22. janvāŗa vakarā krievu tanki pārsteidza 1. būvp. V btl., kuŗu komandēja pltn. Veckalniņš un nodarīja tam smagus zaudējumus Neiheimas (Neuheim) ciemā ap 10 km ZR no Brombergas. Te ļoti daudzi krita un ap 60—70 padevās krieviem gūstā, kuŗus tie tūdaļ apšāva. Vissmagāk bija cietušas 19. un 20. šī pulka rotas.

Tanī pat naktī krievi pārsteidza arī 2. būvpulku, kas bija apmeties naktsmītnēs Imenheimas ciemā un tās tuvākajā apkārtnē. Te ap 1000 vīru krita krievu rokās, kuŗus nākamajā rītā atbrīvoja uzbrūkošais 15. div. izl. btl. Krievi bija paspējuši nošaut tikai dažus gūstekņus. Turpmākās dienās abu būvpulku vienības atgāja caur Cempelburgu (Zempelburg) un Šlochavu (Schlochau) uz Hameršteinas (Hammerstein) apkārtni, kuŗu tas sasniedza janvāŗa beigās. Šeit lauku papildu depo no sava sastāva izdalīja pirmos papildinājumus 15. div., kuŗa kaujās bija stipri sarukusi.

Februāŗa pirmajā pusē Lauku papildu depo saņēma pavēli no sava sastāva izdalīt 2500 vīrus Kurzemē esošo latviešu vienību papildināšanai. Par šīs vienības komandieri iecēla pltn. Rusmani (2. būvp. komandieri), to nosaucot par „Rusmaņa kaujas grupu".

31. martā plkst. 16.00 šo grupu nosūtīja uz Svinemindi un pēc tam pārvietoja uz Kurzemi. Šai vienībai pievienojās arī tie 19. div. kaŗavīri, kas atradās tajā laikā depo padotībā un bija te ieradušies no slimnīcām, atvaļinājumiem, komandējumiem vai citādi.

Pltn. Rusmaņa vietā par 2. būvpulka kom. iecēla plkv. Liepiņu.

Hameršteinas rajonā depo vienības atradās līdz 19. februārim, tad tās pārvietoja uz Štetīni (Stettin), kur tās norīkoja nocietināšanas darbos. 1. būvp. nosūtīja uz Svinemindi un iesaistīja darbos Volinas (Wollin, sk. 6. schēmu) salā.

Marta beigās par 1. būvp. komandieri, pltn. Meijas vietā, kuŗu pārvietoja uz 32. gren. p. par tā komandieri, iecēla vācu pulkvedi. 2. būvpulku iesaistīja nocietināšanas darbos Oderas upes R krastā, D no Štetīnas.

3. būvpulks līdz krievu uzbrukuma sākumam Vislas frontē, atradās apvidus nocietināšanas darbos Polnovas un Sidovas (Pollnow, Sydow) apkārtnē (sk. 6. schēmu). Krievu uzbrukuma sekmes piespieda šo pulku uzsākt atkāpšanās gājienu uz R caur Keslinu (Kös-

Bij. 1. Rīgas policijas pulks ceļā uz Burg-Stargard 1945. gada pavasarī

lin) uz Kolbergu. Te pulkam draudēja ielenkšana, bet pateicoties plkv. Brigges enerģiskai rīcībai, tam pēdējā brīdī izdevās pilsētu atstāt un grūtos pārgājienos ap 8. martu sasniegt Altdamu (Altdamm) pie Štetīnes. Pulku pēc tam pārcēla Oderas R krastā, kur nodarbināja nocietināšanas darbos pie Štetīnes. Šeit strādāja arī pltn. Rusmaņa kaujas grupa līdz tās aizbraukšanai uz Kurzemi.

Rusmaņa kaujas grupa uz Kurzemi izbrauca 12. aprīlī. Vācijas kapitulācijas laikā tā bija novietota Irbes apkārtnē, kur arī daļēji izklīda, daļēji krita krievu rokās.

16. aprīlī,, kad krievi sāka savu lieluzbrukumu pie Oderas, lauku papildu depo vienības tikai 27. aprīlī saņēma atļauju atiet uz R. Šīs vienības vairs nepaspēja sekmīgi izvairīties no krievu tanku smailēm, kuŗas latviešu atkāpšanās kolonnas vairākkārt pārsteidza un nodarīja tām smagus zaudējumus, vai nu izklīdinot vai arī saņemot gūstā. Visjūtamākos zaudējumus cieta 3. būvpulks. Šis būvpulks vēlāk atgāja caur Frīdlandi, Tesinu (Tessin) uz Vismāru.

2. būvpulks, kas bija sācis atiet D no 3. būvp., vēlāk devās nevis uz R, bet ZR, kamēr 3. būvp. atgāja tieši uz R. Atkāpjoties pie Tesinas un Švanas (Schwann), pulkam Z no Lāges (Laage) uzbruka krievu tanki un šo pulku izklīdināja, lielam skaitam kaŗavīru krītot krievu

gūstā. Šo gūstā kritušo kaŗavīru vidū bija arī 3. būvp. II btl. kom. kpt. Sukatnieks.

Depo lielākai daļai tomēr izdevās sasniegt Vismāras, Dasovas, Travemindes (Wismar, Dassow, Travemunde) rajonu, kur tie nonāca sabiedroto gūstā.

(Sīkāk par šo pulku gaitām stāsta Arturs Silgailis savā grāmatā „Latviešu leģions" un rakstnieks Alfreds Dziļums šo kaŗavīru gaitas ietvēris savā literārā darbā „Tornas grāvrači".

Par 1. Rīgas bij. policijas pulka pēdējo dienu likteņiem un Kolbergas traģēdiju šī pulka ārsts — leitnants P. Lapsa savās atmiņās cita starpā stāsta:

„Janvāŗa vidū vēlā vakara stundā 1. Rīgas policijas pulks vēl paspēja pāriet Vislas upes tiltu pie Tornas. Mēs virzījāmies uz R ar mērķi ātri sasniegt Štetīnu. Dažas krievu vienības D jau bija mums pavirzījušās gaŗām. Lai labāki varētu izvairīties no krievu ielenkumiem, mūsu pulks turpināja ceļu, sadalījies pa atsevišķiem bataljoniem.

Tā mūsu vienība jau vairākas nedēļas virzījās uz R pa Pomerānijas piesnigušiem vai šķīdoņa klātiem ceļiem. Mēs šķērsojām Cempelburgu, Šlochavu, Hameršteinu un Burg-Stargardi. Mūsu ceļu uz Štetīnu nogrieza. Par savu nākamo mērķi izraudzījāmies Kolbergu. Marta pirmajās dienās sasniedzām Kolbergas pievārti. Te mums palikt neatļāva, jo Kolbergas cietokšņa komandants pavēlēja visām vienībām nekavējoties ieiet pilsētā, lai to aizstāvētu „līdz pēdējam vīram". Kolbergas pilsētas, vēsturiskā jūŗas cietokšņa, ielas bija tukšas. Mūsu vienību novietoja Kurhaus'a viesnīcā.

Pirmās dienas bija samērā klusas. Latviešu kaŗavīru galvenais uzdevums bija piedalīties Kolbergas periferijas aizstāvēšanas sistēmas izveidošanā (izbūvēšanā). Kad cīņas jau norisinājās pilsētas apkārtnē, nocietinājuma komandants nolēma latviešu vienības evakuēt nepietiekama apbruņojuma pēc. Vispirms tomēr evakuēja sievietes un bērnus . . . Kādā pusnaktī mūsu vienība mēģināja izlauzties no ielenkuma, pārejot Persantes upi, bet šis mēģinājums neizdevās, jo krievi ar savu uguni mūs upei pāri nelaida. Ielenkuma loks ar katru dienu sažņaudzās ap pilsētu ciešāks. Vienībai trūka pārtikas un medicīnas līdzekļu. Krievu uguns pieņēmās. Vēl sliktākā stāvoklī bija vācu kaŗavīri un daudzie bēgļi — sievietes un bērni. Kolbergas cietokšņa līnijās ielauzās arī kāda krievu tanku vienība, kuŗa bija tērpusies vācu uniformās un vācu tanku zīmēm.

Dienas vilkās gausi. Pilsētas pirmās aizsardzības līnijas jau bija kritušas un cīņas pamazām tuvojās centram. Kolbergas pilsētas kvartāli krita viens pēc otra. Drīz varēja gaidīt krievu uzbrukumu mūsu novietojumam. Evakuācijas pavēle nenāca. Izkļūšanas cerības no ielenkuma bija zaudētas. Mūsu parasti omulīgais vienības komandieris kopš pāris dienām bija kļuvis neparasti kluss. Lielāko dienas daļu viņš sēdēja uz gultas malas salīcis, galvu

starp rokām atspiedis un kaut ko pie sevis dziļi pārdomādams. Tas bija tas pats kapteinis Alksnis, liela auguma atlētisks vīrs, kas savu vienību bija vadījis cauri dažādām grūtām situācijām, neatstājot to pat ziemas kaujās, pats būdams smagi slims un noraidīdams katru mēģinājumu to evakuēt uz aizmuguri ārstēšanai. Vai kapteinim arī šoreiz būtu kāda pārcilvēciska ideja, kas glābtu viņa vienību no neglābjamas bojā ejas? — Ap pusdienas laiku nāca viņa pavēle: „Ieņemt pozicijas norādītās istabās un aizstāvēties līdz pēdējam vīram, kā to cietokšņa komandieris bija pavēlējis."

Stāvoklis bija pilnīgi bezcerīgs. Mēs visi grimām dziļās pārdomās. Tās pēkšņi pārtrauca cietokšņa komandanta pavēle: „Evakuēties!"

Latviešu vienības bija pavēlēts izvākt kā pirmās nepietiekama apbruņojuma dēļ. Iepriekšējā naktī Kolbergā bija iesūtīts kāds vācu sodīto btl. evakuēšanas segšanai. Šī pavēle pienāca pēc plkst. 16.00. Mūsu vienība viesnīcu atstāja kādu pusstundu pēc pavēles saņemšanas. Mūsu apmešanās vieta — viesnīca, jau dega. Ceļš uz netālo Persantes upi bija zem krievu uguns, bet tam vairs nepiegriezām vērību. Tumsas aizsegā ātrlaivas viena pēc otras ieradās ostā no jūŗā noenkurotiem vācu kaŗa kuģiem. Uzlādēšanās notika minūšu laikā, kaut krievi šo operāciju apdraudēja ar uguni no pretējā krasta. Daži no kaŗavīriem, kam neizdevās tikt uz klāja, pieķērās laivas malām, bet apkalpe ar šautenēm tos atvairīja. Debesis bija daļēji apmākušās. Pūta mērens marta vējš. Nemierīgi jūŗas viļņi svaidīja mūsu laivu, kas smagi pielādēta steidzās uz kuģi, kas bija noenkurots ap 12 km no krasta. Dažu stundu laikā kuģis uzņēma vairākas laivas un ap pusnakti pacēla enkuri. Izvairīdamies no krievu zemūdenēm, tas devās uz Svinemindi.

Bija marta mēneša otrā puse. Divi nedēļas gaŗais ielenkums Kolbergā bija beidzies. Svinemindi sasniedzām nākošā dienā. Bez policijas pulka vienībām evakuēja arī pārējos latviešu vienību kaŗavīrus, kas bija ieslēgti Kolbergā. Pilsētas komandants, kāds liela auguma, ar daudz ordeņiem rotāts vācu ģenerālis, bija latviešu vīrus izglābis.

No Svinemindes latviešu vienības devās uz Neubrandenburgas rajonu."

DAŽĀDAS 15. DIV. PAPILDVIENĪBAS

1944. gada vasarā, kad krievi bija iebrukuši Latvijā, daudzi kaŗavīri no savām vienībām bija noklīduši un leģiona ģenerālinspektors ierīkoja vairākas šo kaŗavīru pulcēšanās vietas. Viena no tām bija Liepājā, kuŗu pārzināja plkv. Liepiņš. Te kaŗavīrus sāka pulcināt 28. augustā, un tos novietoja Kaŗa ostas kazarmēs. Te saformēja vienu būvbataljonu, kuŗu arī rudenī pārveda uz Vāciju.

1944. gada augustā Latvijā sastādīja 4 apmācības btl., katru ap 500 vīru stiprumā.

I btl. komandēja maj. Lazduzieds un II — pltn. Muižzemnieks. No sākuma apmācības notika Lilastē, pēc tam I btl. pārveda uz Durbi, bet II btl. uz Izriedi. 29. septembrī abus šos btl. pārveda uz Vāciju, kur tos pēc izkraušanās Gotenhafenas ostā nosūtīja uz R. Prūsijas apmācības laukumu 15. div. rīcībā. Tikai nelielu daļu no šiem karavīriem div. vadība, to vidū bija arī maj. Lazduzieds, izmantoja savu vienību papildināšanai.

No atlikušajiem šo btl. karavīriem, papildinājumiem ar no Liepājas pulcēšanās vietas uz Vāciju pārvietotiem, izveidoja vienu būvbataljonu, ieskaitot to kā II btl. 2. būvpulkā.

Par 2. būvp. kom. 15. div. komandieris iecēla bij. Liepājas pulcēšanās vietas priekšnieku plkv. Liepiņu (sk. arī iepriekš).

Arī III un IV apm. bataljonus — II btl. kpt. Medņa, IV btl. pltn. Opmaņa vadībā, septembra beigās pārcēla uz Vāciju 15. div. rīcībā, no kuriem div. vadība izveidoja, līdzīgi pirmiem divi apmācības btl., vienu būvvienību. Jāpiezīmē, ka visi šie četri btl. Vācijā ieradās stipri samazinātā sastāvā, jo daudzi karavīri patvarīgi palika Latvijā.

Latvijas telpā, kā jau agrāk minēts, uzstādīja arī 6 robežapsardzības pulkus. Tie visi piedalījās kaujās Krievijas un Latvijas telpā, kur arī, pēc dažādiem pārkārtojumiem, palika līdz Vācijas kapitulācijai. Uz Vāciju pārvietoja vienīgi 3. robežapsardzības pulka atliekas pltn. Celles vadībā, kuras vēlāk pievienoja 32. gren. pulkam (sk. šī pulka darbības aprakstu), pie kam īsu laiku pltn. Celle arī komandēja 32. gren. pulku.

15. DIV. SEVIŠĶU UZDEVUMU VIENĪBAS

Pa apmācības laiku pie div. Sofienvaldē darbojās *div. kaujas skola* kpt. (SS-Hstuf.) Vallija (Wally) vadībā. Kaujas skolā ietilpa vairāki apmācības vadi, kuros uz īsu laiku iedalīja div. visu vienību instruktorus zināšanu atjaunošanai (kas bija nozīmīgi par kaujas nopelniem paaugstināto instruktoru kvalifikācijas celšanai) un te tos iepazīstināja arī ar dažu ieroču, kā piem., tanku dūru, tanku stobru, jauno rokas granātu un citu kājnieku ieroču pielietošanu.

Bez šīs kaujas skolas paredzēja uzstādīt arī sevišķu strēlnieku rotu (Jäger kommando), kuru komandētu ltn. Neilands.

Tās sastāvā bija paredzēti 3 kājnieku un pa vienam riteņbraucēju, jātnieku, mīnumetēju un motociklu vadiem. Šī rota palika nesafor-

mēta, tajā bija ap 200 vīru, zirgi netika iedalīti, tāpat motocikletiem nebija bencīna. Janvāŗa beigās no Sofienvaldes šai vienībai vēl pievienoja ap 50 vīru un pavēlēja doties uz Flederbornu div. kom. rīcībā. Flederborna pārgājiena laikā bija jau kritusi un šī rota divīzijai pievienojās tikai Krumenzē. Te šo vienību iedalīja div. izl. btl. (sk. iepriekš rakstīto par div. izl. btl.).

15. DIV. PIEGĀDES VIENĪBAS — APGĀDES PULKS

15. Latviešu divīziju Rīgā formēja kā kaujas divīziju. Tas nozīmēja, ka bez kājnieku, artilerijas, sakaru, sapieru un prettanku vienībām bija uzstādāmas vienības, kas rūpētos par divīzijai vajadzīgo līdzekļu piegādi. Šīs vienības nosauca par *piegādes vienībām* un tās sastādījās: komandieris pltn. Kozlovskis, viņa palīgs kpt. Krimuldēns, 2 braucēju eskadroni — 1. komandēja kpt. Apsītis un 2. vltn. Gaujmalietis; autotransporta rotu — kpt. Riekstiņš; auto un ieroču darbnīcu rotu — kpt. Osītis; piegādes rotu — kpt. Skurulis. Pirms divīziju iesaistīja kaŗa darbībā frontē, par piegādes vienību komandieri iecēla pltn. Veckalniņu.

Piegādes vienību komandieris bija tieši padots 1 b, jeb otram divīzijas ģenerālstāba virsniekam. Visus transporta uzdevumus veica šīs vienības, rūpējoties par municijas, degvielu, pārtikas, ieroču un citu materiālu piegādi kaujas vienībām. Lielākas pārmaiņas piegādes vienību vadībā notika 1944. gada pavasarī, kad par komandieri iecēla kpt. Baumani, 1. braucēju eskadrona — kpt. Miesnieku, auto rotas komandieri vltn. Kiršteinu.

Piegādes vienības, no kaŗa darbības A frontē, Rīgā atgriezās ar samērā niecīgiem zaudējumiem. Pēc mazas atpūtas Limbažos, vienības pa zemes ceļu ieradās Rīgā un 12. augustā ar kuģu transportu „Borneo" un „Sumatra" pārvietojās uz Gotenhafenu. Nonākot uz vācu zemes, sākās darbs vienību papildināšanai ar virsniekiem, instruktoriem un kareivjiem. Pēc neilgas uzturēšanās Gersdorfā, netālu no divīzijas stāba, kas atradās Bītovā, piegādes vienības pārvietoja uz Salesenu, kur novietojumu dalīja ar divīzijas sakaru bataljonu. Vienību kaŗavīri bija novietoti poļu iedzīvotāju atstātos ciemos, samērā labos apstākļos. Lielākas rūpes bija apģērbu trūkums un vājais uzturs. Apzinoties, ka piegādes vienību darbībai jābūt ļoti noteiktai un visi uzdevumi izpildāmi laikā, lai neciestu kaujas vienības, kas

atkarīgas no laikā saņemtās municijas, ieročiem un visa pārējā, vienībās notika ļoti stingras apmācības. Nopietni bija jādomā par karavīru apģērbu uzlabošanu, sevišķi ziemai.

Pateicoties latviešu sievietēm, kas atradās bēgļu gaitās Vācijā, noorganizēja šūšanas un veļas mazgāšanas darbnīcas. Izbūvēja arī primitīvu pirti, domājot par karavīru higiēnu. Lai latviešu karavīrs brīvās stundās nejustos vientuļš, nodibināja karavīru klubu, kur vakaros atskanēja dziesmas un kluba pārzinis varēja pacienāt izsalkušos ar papildus devām.

Priekšzīmīgā kārtībā saveda spēkratus. Zirgu apkalpi pārzināja kpt. Robežnieks, kas bija stājies kpt. Krimuldēna vietā. Pārkārtojumi notika arī piegādes vienību stābā, kur bez komandiera maj. Baumaņa darbojās kom. palīgs kpt. Robežnieks, adjutants ltn. Mauriņš, saimniecības pr-ks vltn. Biezais, ārsts-kpt. Kaufmanis, vet.-ārsts vltn. Antons, sev. uzd. virsn. ltn. Bērziņš.

Bez 1 b piegādes vienībām ļoti cieša sadarbība bija ar divīzijas dienesta priekšniekiem, kas visi bija vācu virsnieki. Ja kara darbībā, frontē, sadarbība ar dienesta priekšniekiem bija apmierinoša, tad uz vācu zemes tā tāda vairs nebija. Ne labprāt šie vācu virsnieki ievēroja latviešu karavīru vajadzības. Laika sprīdī no 1944. gada 30. augusta līdz 1945. gada 15. janvārim piegādes vienības bija sagatavotas savu uzdevumu pildīšanai.

Daži vārdi par stāvokli divīzijas apgādē. Kad divīzija darbojās frontē, tai bija sekojoša apgāde: par visu atbildīgs bija 1 b, jeb divīzijas otrais ģenerālstāba virsnieks, kura padotībā darbojās dienesta priekšnieki un piegādes vienības. Dienesta priekšniekiem, viņu uzdevumu veikšanai bija padotas atsevišķas vienības:

IV a intendantam: maizes cepēju rota, lopu kautuves rota. Šīs vienības palika A frontē un tās pārskaitīja 19. latviešu divīzijas rīcībā. Intendanta padotībā Vācijā palika tikai pārtikas un mantu noliktavas.

IV c — divīzijas ārstam bija pakļautas: 1. sanitārā rota, kpt. Egerts, 2. sanitārā rota, kpt. Jansons, Sanitārais transports, kpt. Bētiņš.

IV c — divīzijas veterinārārstam: Veterinārā rota, ltn. Ķuze.

Arī Vācijā dienesta priekšnieki paturēja savā padotībā šīs vienības, kas praktiski bieži radīja sarežģījumus pavēļu izpildīšanā. Izvērtējot vispār divīzijas apgādi, jāsaka, ka ar zirgu velkmi divīzija bija apgādāta 64 % un spēkratiem 58%. Visvairāk spēkratu trūka tieši kājnieku vienībām, smago ieroču pārvadāšanai.

Divīzijas noliktavās bija novietoti vēl neizdalīti ieroči. Arī municija un degvielas bija uzkrātas noliktavās ap Sofienvaldi. Sekojot apmācībām, varēja cerēt, ka apbruņojums divīzijai ievērojami uzlabosies apm. mēneša laikā. Visslikākā stāvoklī atradās kaŗavīru ietērps. Pilnīgi trūka ziemas apģērbi, apavi bija nolietoti. Noliktavas sāka pildīties ar ietērpa priekšmetiem, tomēr vēl bija jāpanāk lielāki apģērbu un apavu piešķīrumi no galvenās intendantūras.

1945. gada 22. janvāŗa vēlā vakara stundās viss pēkšņi pārmainījās. Bija saņemta pavēle daļai no divīzijas nekavējoši doties uz fronti, lai nosprostotu frontes pārrāvumu pie Nakeles pilsētas.

Piegādes vienību komandierim uzdeva ar auto transportu nogādāt izlūku btl. un prettanku dzn. cauri Konicai uz Nakeles pilsētas rajonu. Piegādes vienību stābam vajadzēja pārvietoties no Salešas uz Vilkensvaldi.

Saņemto pavēli piegādes vienību komandieris izpildīja sekojoši: uz Vilkensvaldi pārvietojās vienības stābs: auto rota, braucēju eskadroni un darbnīcu rotas motorizētā daļa. Salešā palika darbnīcu rotas smagās remontmašīnas, piegādes rota, ar uzdevumu ciemā ierīkot sanitāru uztveršanas punktu, vieglāk ievainotiem kaŗavīriem un sapulcēt noklīdušos divīzijas kaŗavīrus, kas novietojumā atgriezušies no komandējumiem un atvaļinājumiem. Sanitārā uztveršanas punktā nodarbināja vienību ārstu un kaŗavīru kluba darbinieces: vadītāja E. Baumane, Celmiņa un Vēze.

Nonākot savā jaunajā novietojumā, piegādes vienību stābs nodibināja sakarus ar kaujas vienībām Nakeles rajonā un ar divīzijas stābu, kas daļēji bija pārvietots uz Vandsburgu. Mūsu divīzijas galvenā apgādes baze atradās Konicas pilsētā. Vislielākās rūpes bija uzturēt brīvu ceļu uz Konicu un tālāk arī uz Sofienvaldi. Līdz 26. janvārim piegādes vienības savus transporta uzdevumus veica bez traucējumiemā

27. janvārī, agrā rīta stundā, krievu tanki apšaudīja kādu div. stāba auto mašīnu, uz ceļa Vandsburga — Cempelburga. Šo ziņu nodeva divīzijas stāba priekšniekam. Noklausījies piegādes vienību komandiera ziņojumu, stāba pr-ks maj. Vulfs deva pavēli, ar kauju atbrīvot ceļu uz Cempelburgu. Stāba priekšnieku informēja, ka piegādes vienībām nav apmācītu kaŗavīru tādai darbībai un, bez tam, trūka ieroču, lai padzītu vai iznīcinātu krievu tankus. Pavēli pārmainīja, uzdodot piegādes vienību komandierim izveidot kaujas grupu un izlūkot Cempelburgas — Konicas virzienu. Pirms šīs pavēles saņemšanas maj. Baumanis izsūtīja ltn. Rudzīti noskaidrot, vai

ceļš Cempelburgas virzienā ir brīvs. Ltn. Rudzītis no izlūkošanas neatgriezās.

Kaujas grupā, kuŗā no vienības stāba un auto rotas, brīvprātīgi, bija sapulcēti 42 kaŗavīri, 2 apvidus un 2 smagās mašīnās izbrauca Cempelburgas virzienā. Vienu smago mašīnu komandēja vltn. Vīksne, otru virsserž. Puriņš. Vienības adjutants ltn. Mauriņš, kas atradās kaujas grupas galvā, vēlāk ziņoja: „Mūsu kaujas grupa atstāja novietni ap plkst. 02.00. Kad tuvojāmies Cempelburgai, kas atradās uzkalnā, mūsu priekšgrupa saņēma spēcīgu mīnumetēju uguni. Kaujas grupas kaŗavīri izvērtās ķēdē: vltn. Vīksne pa labi no ceļa, virsserž. Puriņš pa kreisi. Apvidus, mūsu aizsardzībai, bija ļoti nelabvēlīgs. Dziļā sniegā centāmies paglābties no mīnumetēju un smago kājnieku ieroču uguns. Mēs lietojām patšauteņu uguns aizsardzību un gatavojāmies triecienam. Pēkšņi no māju siluetiem atdalījās sarkanarmiešu T-34 tanki katrā ceļa pusē un sāka mūs apšaudīt ar tiešu tēmēšanu. Cietām ļoti smagus zaudējumus."

Savu uzdevumu bijām veikuši: varējām ziņot divīzijas stābam, ka Cempelburgā atrodas sarkanarmijas tanki un motorizēto kājnieku lielāki spēki.

Mūsu zaudējumi bija tik smagi, ka tos nekādi nevarējām attaisnot. Bijām zaudējuši 3 virsniekus un 36 instruktorus un kareivjus. Divīzijas pavēle bija nepārdomāta.

Ienaidnieka spiediens pastiprinājās un tā kā Vandsburgas — Konicas ceļš bija zaudēts, divīzijas vienības virzījās pa ceļu Flātovas virzienā. Saņēmām ziņu, ka bez vēsts pazudis divīzijas komandieris virspulkvedis Obvurcers.

Divīzijas vienības bieži nonāca neizpildāmu uzdevumu priekšā. No Flātovas pilsētas piegādes vienības nonāca Jastrovā. Te kopā sapulcējās visas divīzijas vienības. Sākuma pavēle: divīzijai jāaizstāvās izšķiroši. Tas nozīmēja — no sarkanarmijas ielenkuma nedrīkstam izlauzties. Atlika tikai viens: mirt vai padoties gūstā!

Tādā noskaņojumā pavadījām 30. un 31. janvāri. Ienaidnieka loks ap Jastrovu saslēdzās arvien ciešāks. Sevišķi smagu divīzijas stāvokli padarīja tas apstāklis, ka pilnīgi trūka artilerijas municija un degvielu trūkuma dēļ zaudēti visi prettanku ieroči. Divīzijas vadības maiņa arī neuzlaboja kaŗavīru noskaņojumu. Jau tā sarukušais transports bija apgrūtināts ar 500 ievainotiem kaŗavīriem. Pilsētas slimnīcā un skolā atradās vēl ap 300 ievainotu kaŗavīru. Divīzijas komandieris uzdeva maj. Baumanim pārbaudīt visus pulku vezumus, tos atbrīvot no visām liekām mantām un rūpēties, lai visi ievainotie tiktu

evakuēti, jo divīzija nākošā rītā pāries uzbrukumā, lai pārrautu ielenkuma loku.

1. februārī divīzijas vienības uzsāka izlaušanos no ielenkuma. 48. SS pulks kopā ar 34. latv. pulku sasniedza Flederbornu. Pa ceļu Jastrova — Flederborna virzījās piegādes vienību kolonna kopā ar pulku vezumiem, kas visi bija piekrauti ievainotiem. Ienaidnieka vienības, izmantojot mežaino apvidu, bija izvirzījušas pozicijās smagos ieročus, un apšaudīja kolonnu, kas cieta lielus zaudējumus. Īstu varoņdarbu te pastrādāja izlūku btl., kas kpt. Pomrēna vadībā iznīcināja ienaidnieka 14 prettanku lielgabalus. Vakarā piegādes vienību transporta kolonna sasniedza Flederbornu.

Lai izkļūtu no ielenkuma, vēl bija veicams tāļš ceļš: bija jātiek līdz Landekai. Flederborna pārdzīvoja īstu ienaidnieka viesuļuguni. Divīzijas transporta kolonnu izvirzīja uz ceļa, kas gāja Valachzē — Landekas virzienā. Avangardā bija kāds vācu btl. un 88 mm triecienu lielgabalu baterija. Transporta kolonnas nodrošināšanu uzdeva maj. Baumanim. Ap plkst. 23.00 pie Valachzē šī kolonna uzdūrās spēcīgam ienaidnieka atbalsta punktam. Lai satriektu atbalsta punkta aizstāvjus, cīņas ilga turpat 11 stundas, jo tikai trešā triecienā izdevās ielauzties Valachzē. Transports ar ievainotiem varēja virzīties tālāk un sasniegt Landeku.

1. un 2. februārī piegādes vienības cieta ļoti smagus zaudējumus. Gandarījums bija — ievainoto karavīru izvešana no ielenkuma.

Pēc izlaušanās no aplenkuma piegādes vienības sapulcējās Krumenzē. Divīzijas vienībām ierādīja aizstāvēšanās iecirkni: Kamina — Grīnava, bet piegādes vienības palika Krumenzē. Jau 5. februārī sarkanarmija atjaunoja uzbrukumu Konicas virzienā, atspiežot latviešu karavīrus Šlochovas virzienā.

Divīzijas vadību pārņēma jauns komandieris — virspulkvedis Burks. Ieradās arī jauns štāba priekšnieks (1 a). Notika vienību pārorganizēšana.

17. februārī mūsu divīzija atgriezās iecirknī ap Landekas pilsētu. Sarkanarmijas lieluzbrukums Pr. Frīdlandes virzienā atšķēla piegādes vienību darbnīcu rotu ar tās stacionārām darbnīcām, kas pat līdz kara beigām vairs nepievienojās pārējām vienībām. Izvairoties no ielenkuma draudiem, piegādes vienības savu komandpunktu izraudzīja Gr. Kidde, pēc tam Vurchovā. Sekoja lielie ienaidnieka frontes pārrāvumi un 3. martā divīzijas karavīrus sašķēla dažādās kolonnās:

1) Piegādes vienības un pulku trosi maj. Baumaņa un Ķīlīša vadībā, caur Svinemindi, 6. un 7. martā sasniedza Neubrandenburgu.

2) Daļa piegādes vienību, (apgādes rota, daļa auto rotas), daļa divīzijas stāba un sakaru bataljona nonāca Kolbergas ielenkumā.

3) Pārējās divīzijas vienības, sašķeltas mazākās kolonnās, izvairoties no krišanas gūstā, 11. martā sasniedza Svinemindes rajonu.

Kolbergas pilsētu vācu armijas augstākā vadība izsludināja par pilsētu, kas aizstāvama līdz pēdējam vīram. Šīs pilsētas komandantam bija dotas tiesības aizturēt katru vienību, kas iegriežas Kolbergā; iekļaujot tās pilsētas aizstāvjos. Latviešu karavīru skaits Kolbergā tās ielenkšanas brīdī bija ap 400. Šos, Kolbergas pilsētā ieslēgtos latviešu karavīrus, tomēr izdevās izglābt no gūsta vai drošas nāves. (Tas jau minēts citā vietā.)

15. latviešu divīzijas vienības sapulcējās Neustrelicas — Neubrandenburgas rajonā. Visumā vienības bija cietušas ļoti smagus cilvēku un materiāla zaudējumus. Piegādes vienības bija laimīgākas. Lielākus zaudējumus bija cietis tikai 1. braucēju eskadrons.

Divīzijas vienības uzsāka sava sastāva papildināšanu un piegādes vienību komandieris saņēma pavēli vienības pārformēt par apgādes pulku, iekļaujot pulka sastāvā visas piegādes vienības un arī divīzijas dienesta priekšniekiem pakļautās vienības. Karš bija pierādījis, ka kaujas divīzijas apgāde koncentrējama viena komandiera rokās. Piegādes vienību stābu pārkārtoja par pulka stābu. Divīzijas vācu stābs pavēlēja adjutanta un saimniecības pr-ka amatiem pievienot vācu virsniekus — adjutanta ltn. Matheas un saimniecības pr-kam — vltn. Schneideru.

Apgādes pulkā ietilpa sekojošas vienības:

stābā — komandieris maj. Baumanis, komand. palīgs kpt. Robežnieks, adjutanti ltn. Mauriņš un ltn. Matheas, saimniecības pr-ki: vltn. Biezais un vltn. Schneider's, ārsts — kpt. Kaufmanis, vet. ārsts — vltn. Antons, sev.uzd. virsnieks ltn. Bērziņš. Auto rotas kom. kpt. Kiršteins, piegādes rotas kom. kpt. Skurulis, darbnīču rotas kom. vltn. Rēvalds, 1. braucēju eskadr. kom. ltn. Gaiķis, 2. braucēju eskadr. kom. vltn. Gaujmalietis, 1. sanitārās rotas kom. ltn. Osītis, 2. sanitārās rotas kom. kpt. Jansons, veterinārās rotas kom. ltn. Ķuze.

Sākās pulka vienību papildināšana un apmācības. Apgādes pulks veica savus transporta uzdevumus un īsā laikā panāca labu sadarbību ar vienībām, kas bija pārņemtas no divīzijas dienesta priekšniekiem. Pulka sastāvs: ap 2000 virsnieku, instruktoru un kareivju. Trans-

Maj. Baumanis, 15. div. Apgādes pulka komandieris 1974. gada uzņēmums

porta līdzekļi: zirgu velkme — 400, motorizētais tansports — 60 smagās automašīnas.

Divīzijas pārējās vienības saņēma karavīru papildinājumu no latviešu papildinājuma divīzijas. Saņēma arī daļu kājnieku ieročus. Lai apvienotu ar nocietinājumu izbūvi, kas aizstāvāma būs latviešu karavīriem Berlīnes aizstāvēšanas plānā, divīziju pārvietoja Firstenbergas — Firstensē — Lichenas rajonā.

Maj. Valdemārs Baumanis, dzimis Liepājā 1905. gada 19. aprīlī. Apmeklējis skolas Liepājā un Rīgā. 1925. g. beidzis 4. Rīgas pilsētas ģimnaziju. Rudenī iestājies Latvijas Universitātē, tautsaimniecības fakultātē. 1927. gada janvārī pārtrauc studijas un pilda obligāti aktīvo karadienestu 6. Rīgas kājnieku pulkā. Pēc instruktoru rotas beigšanas 1927. g. septembrī iestājas Kara Skolā, kuru beidz ar I šķiru 1929. gadā.

Virsnieka gaitas uzsāk 6.Rīgas kājn. pulkā. 1932. g. paaugstināts virsleitnanta pakāpē. Latvijas armijā pārmaiņus dienējis 7. Siguldas un 5. Cēsu kājnieku pulkos. Padomju Savienības okupācijas laikā dienestu pildījis Rīgas Kājnieku Kara Skolā kā fiziskās audzināšanas vadītājs.

Leģionā iesaukts 1943. g. augustā. Iedalīts divīzijas stābā kā stāba rotas komandieris. Vēlāk pārskaitīts pie divīzijas otrā ģenerālstāba virsnieka kā ordonances virsnieks (02). 1944. g. jūnijā iecelts par divīzijas piegādes vienību komandieri. 1945. g. martā par apgādes pulka komandieri, paaugstināts majora dienesta pakāpē.

Dienesta laikā apbalvots: Latvijas armijā ar Nopelnu krustu un Zviedrijas Bruņinieku krustu ar šķēpiem. Kara laikā ar Kara Nopelnu krustu 2. un 1. šķiru, Dzelzs krustu 2. šķiru. —

Saņēmām ziņas, ka sarkanā armija atjaunojusi uzbrukumus un laužas Berlīnes virzienā. Arī R frontē stāvoklis pasliktinājās un amerikāņu un angļu vienības ar spēcīgām tanku kolonnām laužas Elbas upes virzienā. Kaŗavīru noskaņojums bija neapskaužams. Vienīgā cerība bija nokļūt gūstā pie R valstu kaŗaspēka.

Lielu uztraukumu 14. aprīlī apgādes pulka stābā radīja maj. Petter'a un vltn. Ott'a ierašanās ar informāciju, ka viņi no divīzijas komandiera tiek sūtīti uz Svinemindi, lai sagatavotu kuģu transportu, latviešu kaŗavīru nosūtīšanai uz Kurzemi. Šo pavēli virspulkv. Burk's devis personīgi, sacīdams: „Ja Jūs šo pavēli neizpildīsiet, es Jūs pārdzīvošu!" (Ich werde Sie überleben). Šo pavēli dzirdējis arī maj. P. Balodis, kas atradies divīzijas stābā. Maj. Petter's, kas bija ļoti draudzīgi noskaņots pret latviešiem, vēl apgādes pulka komandieri informēja, ka latviešu kaŗavīrus uz Kurzemi pārsūtīs bez ieročiem un transporta līdzekļiem.

Saņēmis tādu informāciju, maj. Baumanis nekavējoši devās pie plkv. Januma. Noskaidrojās, ka 33. gren. pulka kom. nekas par tādu pavēli nebija zināms. Sanāksmē piedalījās arī 34. gren. pulka kom. pltn. Vīksne. Pārrunājot radušos situāciju, plkv. Janums izteica savas domas, ka doties uz Kurzemi bez ieročiem un transporta, ir došanās pašnāvībā. Nolēma, ka par radušos situāciju nekavējoši jāinformē leģiona ģenerālinspektors ģen. Bangerskis, lūdzot viņu iejaukties un aizkavēt tādu izrēķināšanos ar latviešu kaŗavīriem. Maj. Baumanis apņēmās sastādīt rakstu un ar ziņnesi nosūtīt ģenerālinspektoram.

15. aprīlī divīziju apmeklēja ģen. Bangerskis, virsplkv. Silgailis un dir. Miezis. Pēc plašām pārrunām Neustrēlicā pie apgades pulka komandiera, kur ģenerālinspektoru iepazīstināja ar vācu pavēli, pēc kuŗas divīzijas ieroči, spēkrati un zirgu velkme jānodod 3. vācu tanku armijai, un kaŗavīri nosūtāmi uz Kurzemi, ģen. Bangerskis, virsplkv. Silgailis un dir. Miezis devās pie divīzijas kom. virplkv. Burka un pēc tam pie plkv. Januma.

16. aprīlī maj. Baumanis atkārtoti ieradās pie plkv. Januma un informēja, ka divīzijas kaŗavīru nosūtīšana uz Kurzemi nav atlikta. Plkv. Janums, kopā ar maj. Baumani, izstrādāja sīku darbības plānu kā rīkoties, ja tuvākajās dienās notiktu latviešu divīzijas pārvietošanas mēģinājums caur Svinemindi uz Kurzemi. Divīzijas vadību uzņemsies plkv. Janums. Pēc pārvietošanas pavēles saņemšanas viņš ar 33. pulku un prettanku dzn. (maj. Trēziņš) dosies uz Lichenu, kur tam pievienosies 32. pulks (pltn. Meija). Viņš informēs 34. pulka kom. par izraudzīto virzīšanās ceļu uz mežu, kas atrodās DR no Fir-

stenbergas. Apgādes pulka kom. maj. Baumaņa uzdevums bija: 1. izlūkot un nodrošināt pārejas, kas pārvaramas, lai sasniegtu Vitenberge; 2. Ar visiem rīcībā esošiem transporta līdzekļiem nogādāt degvielu, municiju un pārtiku, īpaši izraudzītos punktos; 3. Rūpēties par šo punktu apsardzību; 4. Uzturēt sakarus ar plkv. Janumu.

Vēl tās pašas dienas vakarā plkv. Janums ar ziņnesi uzdeva paziņot ģenerālinspektora stābam, ka pārvietošanās pavēlei uz Kurzemi pienākot, latviešu divīzija to nepildīs, bet dosies virzienā uz Vittenberge. Ziņojumā, kuŗu uzrakstīja maj. Baumanis, arī aprādīja sekas, kādas sagaidāmas tādam kaŗavīru solim, brīdinot no tām ģenerālinspektora stābu. Šo ziņojumu maj. Baumanis ar ziņnesi kar. Gaili vēl naktī nosūtīja uz Gistrovu. Ziņnesis atgriezās, nesasniedzis ģenerālinspektoru, ne arī viņa stāba pr-ku. Nākošajā rītā, atkārtotā braucienā, ziņnesis nodeva ziņojumu virsplkv. Silgailim. Viņš atveda virsplkv. Silgaiļa atbildes vēstuli, adresētu maj. Baumanim.

Vēstules saturu maj. Baumanis vairs nepaspēja paziņot plkv. Janumam, jo viņu iepriekšējā vakarā, kā sastādītā pulka komandierim, kuŗā ietilpa izlūku btl. un pa vienam btl. no 32. un 33. pulka, pēkšņi nosūtīja Berlīnes aizstāvēšanā.

Stāvoklis kļuva aizvien draudošāks. Fronte divīzijas novietojumam tuvojās no abām pusēm. Caur latviešu virsniekiem, kas darbojās divīzijas stābā, saņēma informāciju, ka iesniegti jau vienību jūŗas transporta pieteikumi. To uzzināja daudzi kaŗavīri un garastāvoklis bija satraukts.

No Kurzemes ar ievainotiem kaŗavīriem pienāca ziņas, ka tur trūkst ieroču. Bet mūsu divīziju bez ieročiem, vācu vadība, vēlējās sūtīt uz Kurzemi bez ieročiem. Mēs nevarējām būt pastiprinājums Kurzemes aizstāvjiem. Kāpēc ar latviešu kaŗavīriem tā rīkojās? Skaidrību šinī jautājumā ienesa Heeresgruppe Weichsel informācija, kas caur 3. tanku armiju sasniedza mūsu divīziju, ka tā ir atbrīvošanās no šeit Vācijā nevēlamiem latviešu kaŗavīriem.

Apmācību laikā vācu polītiskie virsnieki aptaujās latviešu vienībās skaidroja, vai latviešu kaŗavīri cīnīsies arī pret rietumvalstu kaŗaspēku. Latviešu kaŗavīru noteiktā, noraidošā atbilde, vācu vadībai skaidri pierādīja, ka A un R frontēm strauji tuvojoties, latviešu kaŗavīri var sagādāt zināmas grūtības. Latviešu divīzijas pārvietošanu uz Kurzemi izjauca sabiedroto smagais uzlidojums Svinemindei 21. aprīlī, kas pilnīgi iznīcināja ostas ierīces. Tikai 24. aprīlī no Svinemindes atgriezās tie virsnieki, kuŗiem bija uzdots sagatavot transportu

un tad noskaidrojās, ka latviešu kaŗavīri kaŗa beigas piedzīvos uz vācu zemes.

A frontē Sarkanā armija guva arvien lielākus panākumus. Berlīne bija pilnīgi ielenkta. Krievu tanku ķīļi lauzās Prenclauvas — Neubrandenburgas virzienā.

26. aprīlī apgādes pulka stābā ieradās ģen. Bangerskis, virsplkv. Silgailis vācu kpt. Millera pavadībā. Stāvoklis bija ļoti neskaidrs. Nekā pateikt nevarēja arī ģenerālinspektors. Viņš apciemoja 34. gren. pulku, divīzijas stābu un atgriezās Gistrovā.

28. aprīļa pēcpusdienā nāca rīkojums divīzijai pārvietoties Malchiner ezera rajonā, tālāku pavēļu saņemšanai. Kaujas troksnis bija jau pievirzījies pavisam tuvu. Dega Prenclauva un Neubrandenburga. Apgādes pulks, tāpat arī kājnieku pulki, caur Neustrelicu un Warren'u, sasniedza Malchiner ezeru. 29. aprīlī divīzijas vienības novietojās Malchiner ezera apkārtnes ciemos. Vērojot kaujas troksni, kļuva skaidrs, ka Sarkanā armija ar lielāku kolonnu virzījās pa ceļu Neubrandenburga — Malchina un centās sasniegt Gistrovu.

Mūsu divīzijas vācu stābs klusēja. Lai izvairītos no ielenkuma un glābtu latviešu kaŗavīru dzīvības, 30. apr. naktī maj. Baumanis sapulcināja ltn. Mauriņu, virsserž. Jurevicu un stāba rakstvedi Justu, nodiktēja pavēli un lika izgatavot virzīšanās schēmas pulka vienībām, lai tās sasniegtu Švinca (atradās 60 km uz R). Šo pavēli atdeva, nerēķinoties ar divīzijas vācu stāba nodomiem. Apgādes pulka vienības 3 kolonnās uzsāka virzīšanos 30. aprīlī plkst. 03.30. Kolonnu uzdevums, sasniedzot Švincas mežu, novietoties atpūtā un sagatavoties tālākam pārgājienam uz Šveriner Forst.

30. aprīlī plkst. 07.00 maj. Baumani izsauca uz divīzijas stābu, kur tas saņēma pavēli ar apgādes pulku novietoties Treptovas rajonā, jo latviešu divīzijai Malchinas ezera spraugā bija jāieņem pozicijas, izšķirošai aizstāvēšanai. Šīs pavēles saņemšanas brīdī jau apgādes pulka vienības atradās apm. 30 km attālumā no Malchiner ezera. Ne vārdu nesakot divīzijas stābam par apgādes pulka rīcību, maj. Baumanis noteica savu komandpunktu un tur nosūtīja savus adjutantus ltn. Mauriņu un ltn. Matheas, ar uzdevumu pieņemt visus rīkojumus, kādi tur no divīzijas stāba pienāktu. Saprotams, ka nekādas no divīzijas stāba saņemtās pavēles nebija izpildāmas.

Nokārtojis savu komandpunktu, maj. Baumanis devās uz 33. pulka stābu, kur satika maj. Ķīlīti un nedaudz vēlāk prettanku dzn. kom. maj. Trēziņu. Iepazinušies ar vispārējo stāvokli un apgādes pulka rīcību, abi virsnieki nolēma ar savām vienībām sekot apgādes pulkam.

15. div. 2. sanitārās rotas sanitārās noliktavas darbinieki Bītovā, 1944. gada septembrī. No kreisās: d-kar. B. Eglītis, ltn. K. Roževics, SS-Oscha Gregor'a un kapr. Janavs

Tie apņēmās savu rīcību paziņot maj. Mežgrāvim un kpt. Brīvkalnam. Vēl norādījis iespējamos virzīšanās ceļus un gājiena uzsākšanas laiku, maj. Baumanis devās sameklēt apgādes pulka 1. braucēju eskadronu un veterināro rotu, lai tās novirzītu uz Švincas mežu. Mežā satikšanās bija paredzēta naktī, kur pēc ceļu izlūkošanas, sekotu jauna pavēle par tālāk virzīšanos uz Šveriner Forst.

Cik stāvoklis bija chaotisks, pierādīja tas, ka starplaikā 3. vācu tanku armijas stāba pr-ks plkv. Ludendorfs, bija devis pavēli atbruņot latviešu, holandiešu divīzijas un franču brigādes karavīrus, noņemot tiem arī spēkratus. Kad maj. Baumanis atgriezās pulka komp., viņš tur sastapa vairākus vācu žandarmus, kas bija ieradušies, lai izpildītu šo pavēli. Ļoti asā vārdu izmaiņā maj. Baumanis panāca, ka vācu žandarmi ar draudiem atstāja komandpunktu un apgādes pulka motorizētā kolonna varēja turpināt ceļu.

Daudz rūpju apgādes pulka komandierim sagādāja piekomandētais vācu ltn. Matheas. Apzinoties, ka vismazākā neuzmanība varēja radīt aizdomas par latviešu karavīru rīcību, bija jāatrod iemesls atbrīvoties no viņa. Īsi pirms maj. Baumanis pārvietoja komandpunktu,

viņš ltn. Matheas'u nosūtīja uz divīzijas stābu, noskaidrot 3. tanku armijas stāba pr-ka rīcību. No šī uzdevuma ltn. Matheas apgādes pulkā vairs neatgriezās.

Švincas mežā, 1. maija naktī sapulcējās ap 4000 latviešu divīzijas kaŗavīri. Sazinoties ar majoriem Ķīlīti un Trēziņu, sekoja pavēle turpināt ceļu, lai naktī uz 2. maiju sasniegtu Šveriner Forst, sapulcējoties meža A malā aiz Consrade. Apgādes pulka vienības virzījās 2 kolonnās pa ceļu: Švinca — Dobertina — Belova — Derfena — Pinove—Mues Consrode. Kājnieku pulki nolēma gājienu turpināt katrs atsevišķā kolonnā. Apgādes pulka vienības pavēli saņēma plkst. 02.00. Starplaikā visi sakari ar divīzijas stābu bija pārtrūkuši.

Roest ciemā auto rotas kom. kpt. Kiršteins un darbnīcas rotas ltn. Breinkopfs uzdūrās divīzijas 1 b un, lai iegūtu degvielas smagajām darbnīcas rotas mašīnām, ltn. Breinkopfs, neuzmanīgā kārtā, parādīja apgādes pulka komandiera parakstīto gājiena pavēli, par došanos uz Šveriner Forst. Divīzijas stābam šī pavēle atvēra acis un tie redzēja latviešu kaŗavīru patstāvīgo rīcību. Nezinādams par notikušo Roest ciemā, nedaudz vēlāk ieradās apgādes pulka kom. maj. Baumanis. Pirmais no stāba virsniekiem, kas ieraudzīja maj. Baumani, bija ltn. Vedējs, kas pildīja 02 pienākumus pie divīzijas otrā ģenerālstāba virsnieka. Uztraukumā ltn. Vedējs uzsauca apgādes pulka komandierim: „Majora kungs, bēdziet! Jums draud arests. Divīzijas 1 b atrodās pie divīzijas komandiera ar Jūsu parakstīto pavēli, gājienam uz Šveriner Forst." Maj. Baumanis nomierināja ltn. Vedēju un atbildēja, ka nekur nebēgšot un labprāt tikšoties ar divīzijas komandieri.

Sarunas laikā no divīzijas stāba novietojuma atgriezās 1 b kpt. Weierman's. Viņš strauji tuvojās maj. Baumanim un satraukts sāka kritizēt apgādes pulka komandieri par pavēļu nepildīšanu. Maj. Baumanis atbildēja, ka par savu pavēli viņš atbild divīzijas komandierim. Piesarcis, kpt. Weierman's tad burtiski kliedza: „Brauksim pie divīzijas komandiera!" Abi virsnieki atstāja telpu un auto mašīnā devās pie divīzijas komandiera.

Nonākot ciemā, kur bija apmeties divīzijas vācu stābs, kpt. Weiermann's iesteidzās mājā, lai informētu div. komandieri, ka viņš atvedis apgādes pulka komandieri. Priekštelpā iznāca virsplkv. Burk's un mirklī, kad viņš gribēja noskaidrot viņam padoto kaŗavīru, frontes joslā, sacelšanos pret viņa dotajām pavēlēm, ieradās ģen.ltn. Doenicke, kam no 3. tanku armijas bija uzticēta visa aizmugures līniju aizsardzība un nocietinājumu izbūves darbi. Viņš atveda pavēli, ka lat-

viešu divīzijai jāieņem pozicijas uz līnijas Goldberga — Dobertina — Nienhagena. Šī uzdevuma izpildīšanai jāatbruņo atejošās vācu Wehrmacht vienības un šīs pozicijas jāaizstāv izšķiroši.

Steigā divīzijas stābs sagatavoja priekšpavēli un noteica vienību novietojumu pozicijas: Dobertinas rajonā sapieru bataljonam un maj. Trēziņa vienībai; Neuhof—Nienhagenas rajonā maj. Mežgrāvja vienībai; sakaru bataljonam un apgādes pulkam Gr. Niendorfas ciemā.

Pēc pavēles sagatavošanas div. komandieris atgriezās priekštelpā un aicināja apgādes pulka kom. iziet pagalmā. Izgājis pagalmā, virsplkv. Burks virzījās uz pussagruvušu šķūni. Apgādes pulka kom. ar sasprindzinātu interesi vēroja savu divīzijas komandieri. Vai tiešām tas bija nolēmis izrēķināties ar viņu, jo div. stābam bija skaidrs, ka latviešu karavīru patstāvīgās darbības ierosinātājs un kārtotājs bija maj. Baumanis. Nonācis šķūņa tuvumā, divīzijas kom. apstājās un jautāja: „Kāpēc Jūs to darāt? Vai Jūs apzināties, kas Jums un katram latviešu vienības komandierim draud, ja Jūs nepildiet dotās pavēles kara laikā?" Maj. Baumaņa atbilde divīzijas komandierim bija skaidra: „Ja Jūs un pārējos vācu karavīrus saņems gūstā Sarkanā armija, jūs būsit kara gūstekņi. Mēs, latviešu karavīri, būsim kara noziedznieki, ar kuriem komūnisti izrēķināsies nežēlīgi. Es kā Latvijas armijas virsnieks, nevaru pielaist, ka tas tā notiek un tamdēļ esmu tā rīkojies." Tālākā sarunā maj. Baumanis paskaidroja, ka latviešu vienību virzīšanos uz Šveriner Forst neviens vairs nevar apturēt. Lai izvairītos no gūstā krišanas komūnistu vienībām, latviešu vienībām jācenšas sasniegt pat Boicenburga.

Noklausījies maj. Baumaņa paskaidrojumu, divīzijas komandieris sevī it kā sabruka. Viņa tālākais jautājums bija, kur latviešu vienības atradīsies naktī no 1. uz 2. maiju. Atbilde bija — Šveriner Forst. Tad virsplkv. Burks uzstādīja maj. Baumanim grūti atbildāmu jautājumu: „Vai latviešu karavīri viņu aizstāvētu, ja viņš ietu līdz ar tiem?" Uz to, lai rastu izeju no radušās situācijas, maj. Baumanis atbildēja, ka pēc viņa domām, latviešu karavīriem nav naida pret viņu kā divīzijas komandieri, jo viņš cīnījies Pomerānijas ielenkumā kopā ar latviešu vienībām. Arī pēc tam, Meklenburgā, viņš aizstāvējis latviešu karavīrus pret „Marsch Battailion" uzstādīšanu.

Tālākā sarunā virsplkv. Burks jautāja: „Kur jūs sapulcēsities Šveriner Forst?" Uz šo jautājumu atbilde skanēja: „ZR stūrī". Tad div. kom. tālākie vārdi bija: „Turpiniet savu izraudzīto ceļu. Jūs, major Baumani, paziņojiet to arī tām vienībām, kas to vēl nezina."

Te bija domāti sakarnieki un sapieri. Ar vārdiem: „Es ieradīšos

rītvakar pie jums" un tad piebildis: „Viss jau tāpat ir zaudēts un es, kā godīgs karavīrs, nevaru pielaist, ka piepildās 3. tanku armijas komandiera vēlēšanās, lai latviešu karavīri tiktu iznīcināti Goldbergas—Nienhagenas iecirknī."

Ar šo virsplkv. Burks šķīrās no apgādes pulka komandiera. Maj. Baumanis ar smagu sirdi turpināja ceļu pie savām vienībām. Viņš apzinājās, ka nepareizi informējis savu divīzijas komandieri par latviešu vienību sapulcēšanās vietu Šveriner Forst. Vienībām bija uzdots pulcēties Šveriner Forst DA un ne ZR stūrī, kā tika informēts virsplkv. Burks. Attaisnojums tam bija vienkāršs. Ja latviešu karavīri padotos gūstā amerikāņu armijai kopā ar savu vācu SS stābu, tad nenovēršami, tos gūstā uzskatītu par SS piederīgiem. Padodoties gūstā bez sava vācu stāba, latviešu vienības varēja iegūt citu statusu. Ka maj. Baumaņa spriedums bija pareizs, to pierādīja latviešu karavīru gaitas gūstā. Tikai pēc kara, satiekoties Libekas pilsētā ar ltn. Brežinski, maj. Baumanis noskaidroja, kas noticis Šveriner Forst ZR stūrī. Tur ieradies divīzijas stābs pilnā sastāvā. Kad vēlāk noskaidrojies, ka divīzijas latviešu vienības tur nav sapulcējušās, tad virsplkv. Burks izsaucies: „To es nekad nevarēju iedomāties, ka maj. Baumanis mani nepareizi informēs."

Pēc sarunas ar divīzijas komandieri, maj. Baumanis ceļā uzmeklēja majorus Ķīlīti un Trēziņu, un viņus informēja par savu sarunu ar virspulkv. Burku.

2. maijā, agrā rīta stundā, apgādes pulks, 33. un 34. gren. pulks, prettanku divizions, daļa artileristu, sakarnieki un no citām vienībām noklīdušie karavīri, sasniedza Šveriner Forst DA stūri. Ienāca ziņas, ka amerikāņi tuvojas Šverinas pilsētai. Lai noskaidrotu iespējamo tālāko virzīšanos, maj. Baumanis izsūtīja ltn. Mauriņu izlūkot ceļu: Pampovas — Gamelinas — Bobcinas — Boicenburgas virzienā, jo vēl vienmēr nebija drošība, ka sarkanarmiešu tanku vienības nevar nogriezt mūsu vienībām atkāpšanās ceļus. Jau pēc stundas ltn. Mauriņš atgriezās un informēja, ka pa ceļu Ludvigslust — Šverina virzās amerikāņu motorizētās vienības.

Šveriner Forst sapulcējās ap 5000 latviešu karavīru. Tie daļēji bija apbruņoti pat ar automatiskiem ieročiem un tanku dūrēm. Tiem līdzi bija arī spēkrati un zirgu pajūgi. Svarīgākais jautājums — kā rīkoties tālāk? Ja kāda amerikāņu vienība uzdurtos šim karavīru sablīvējumam, notiktu apšaudīšanās un mūsu vienības ciestu lielus zaudējumus. Bija jārīkojas nekavējoši. Īsā apspriedē, kurā piedalījās majori — Ķīlītis, Trēziņš un Baumanis, nolēma, ka maj. Baumanis

kā parlamentārietis dosies amerikāņu vienību virzienā, cenšoties panākt, lai amerikāņu vienības ņem latviešu kaŗavīrus savā aizsardzībā. Uzdevuma izpildīšana nebija viegli veicama. Izmantojis mirkli, kad kāda izlūku apvidus mašīna pētīja ceļa karti, maj. Baumanis tuvojās un lūdza toaizvest pie viņu komandieŗa. Instruktors, kas sēdēja mašīnā, sākumā tā savādi paskatījās ienaidnieka virsniekā, tomēr tam piekrita un pēc neilga laika maj. Baumanis atradās kādas gaisa aizsardzības vienības vltn. priekšā. Paskaidrojis, ka Šveriner Forst RA stūrī sapulcējušies ap 5000 latviešu kaŗavīru, maj. Baumanis lūdza, lai amerikāņu armija ņem tos savā aizsardzībā. Amerikāņu virsnieks, paskatījās pulkstenī, deva rīkojumu, lai visus ieročus kaŗavīri noliktu vienkopus. Vienībām jāsarindojās gājiena kārtībā plkst. 06.00. Kolonnas galvgalā nesaṃi baltie karogi.

To latviešu vienības izpildīja un, vakara stundā, uzsāka savu gājienu uz Šverīnas gūstekņu nometni.

Div. garīgā aprūpe, slimnīcas, atpūtas nams, citi

Majors Hāzners stāsta:

„Ļoti simpatiska bija 15. latviešu divīzijas vadība attiecībā uz kaŗavīru garīgo aprūpi. Sofienvaldē un Bērentā bija iekārtoti labi kareivju klubi, Sofienvaldē arī virsnieku klubs. Klubiem bija labas sarīkojumu zāles, ar iespējami labām skatuvēm.

Sofienvaldē dzīvoja komponista Jāņa Kalniņa mākslinieciskās aprūpes vienība, kuŗu vācu vadība sauca par „Betreuungstruppe Kalninsch". Pēdējā sastāvēja mūsu valsts izcili mākslinieki — dziedātāji Ksenija Bidiņa, Ludmila Sepe, Teodors Brilts, Arturs Priednieks-Kavara, baletdejotāji Edīte Pfeifere un Harijs Plūcis, mūziķi Olafs Ilziņš, prof. Atis Teichmanis un vēl citi. Sākumā programmas vadītājs bija pazīstamais kupletists Jānis Āre, kuŗš lāgā nopietnā mākslinieciskā programmā neiederējās. Vēlāk to atvietoja aktieris Jānis Šāberts. Šī aprūpes vienība koncertēja gandrīz katru vakaru, apmeklēdama visas latviešu divīzijas novietnes šajā Rietumprūsijas apmācības laukumā.

1945. gada janvārī viesojās arī pirmais trimdas teātris, kuŗā bija apvienoti mūsu Nacionālā, Dailes un citu lielāko teātŗu izcilie aktieri. Tie arī Sofienvaldē sarīkoja dažas izrādes, uzvedot Rūdolfa Blaumaņa „No saldenās pu-

deles", sagādādami mūsu kaŗavīriem lielu prieku. Teātŗa ļaudis bija novietoti mana btl. mītnēs, atbrīvojot viņiem atsevišķu baraku un bija nodoti mūsu vīru aprūpes ziņā.

Šī frontes teātŗa izrādes pārtrauca kaŗa sākuma dienas janvāŗa beigās un gan teātrinieki, gan Kalniņa grupas dalībnieki diezgan drāmatiskos apstākļos, ar lielām grūtībām, paspēja izkļūt no krievu ielenkuma.

Ar visiem šiem māksliniekiem man vēlāk — gan Vācijā, gan citās zemēs, tāpat ASV, ir iznācis satikties un atcerēties viņu lielisko kalpošanu latviešu kaŗavīram.

Bērentā savukārt veselības un atpūtas bataljona, tāpat slimnīcu kaŗavīrus pastāvīgi aprūpēja frontes teātŗa ļaudis, kuŗus te vadīja Jānis Ansbergs."

Kareivju klubus (Soldatenheim) Sofienvaldē pārzināja — plkv. Aparāta kundze, bet Bērentā plkv. Veisa kundze.

Habichtsbergā pie Baltijas jūŗas, 1944. gada vēlā rudenī iekārtoja kaŗavīru atpūtas namu ar 100 gultām. To pārzināja plkv. Lobes kundze.

Par Habichtbergas atpūtas nama dzīvi savus vērojumus ir ietvērusi literārā darbā — romānā „Nams pie Baltijas jūŗas" — rakstniece un dzejniece Lidija Līdeka (romāns iespiests laikrakstā Latvija Amerikā 1976. gadā).

Kā kalpojošais personāls visās minētās vietās darbojās latviešu kaŗavīru ģimeņu piederīgie.

Pie divīzijas stāba pastāvēja arī labs pūtēju orķestris kapelmeistara vltn. Pētera Bandera vadībā, kuŗš deva daudz koncertu latviešu kaŗavīru novietojumos Vācijā. Vācieši šo orķestri sauca par Musik Zug, saīsināti MZ.

Pie div. rez. un papild. btl. Bērentā bija arī dažu gultu liela slimnīca, kuŗu vadīja Dr. Anna Bormane. Viss personāls bija latvieši — māsas un sanitāri. (Patiesībā te bija iekārtota plašāka ambulance.)

Par latviešu kaŗavīru sanitāro aprūpi ļoti rūpējās Latviešu leģiona ģenerālinspektors. 1944. gada 12. jūnijā Rīgā atvērto latviešu kaŗavīru lazareti ar 250 gultām (reizēm pat papildinot līdz 500) pltn. Lediņa vadībā, 1944. gada rudenī pārveda uz Vāciju, kur ar lielām grūtībām beidzot izdevās to atkal iekārtot Šverīnā, Meklenburgā. Tā bija labi iekārtota, to pārzināja latviešu ārsti un cits latviešu apkalpojošais psersonāls un bija par lielu svētību leģiona vīriem, it sevišķi tiem, kuŗi nepārvaldīja vācu valodu un vācu kaŗa slimnīcās bieži vien atradās neapskaužamā stāvoklī.

Īsi pirms Meklenburgas iekļaušanas krievu okupācijas joslā, šo leģiona lazareti izdevās pārvest uz Libeku, kur tā turpināja darbību

līdz 1949. gada rudenim, sniedzot medicīnisko palīdzību nevien bij. kaŗavīriem, bet arī latviešu bēgļiem. Tā, tajā laikā, saucās — Latviešu slimnīca Libekā.

Nacionālās aprūpes laukā nozīmīgas bija Tautas palīdzība un Latviešu kaŗavīru palīdzība. Abas šīs organizācijas darbojās roku rokā. Tās vadīja Bruno Pavasars ar ģenerālsekretāru Evaldu Andersonu.

Lielisku darbu šīs organizācijas veica atrodoties vēl dzimtenē, bet arī daudz palīdzēja latviešu kaŗavīriem un bēgļiem Vācijā. Abas šīs organizācijas pārcēlās uz Vāciju 1944. gada rudenī. Vācijā lielu vērību tās veltīja slimajiem un ievainotiem kaŗavīriem, tāpat trūkumā nonākušiem bēgļiem. LKP personālam izdevās uz Vāciju pārvest visas piederošās naudas summas, kā arī visas mantas. Vācijā LKP ierīkoja divas nodaļas — vienu Drezdenē un otru Šverīnā. Drezdenē gan visa LKP mantība gāja bojā gaisa uzlidojumā pilsētai 1945. gada 13./14. februāŗa naktī. Šverinas nodaļa palika tur līdz 1945. gada aprīļa beigām, kad to pārcēla uz Libeku, kur tā darbojās arī pēc angļu okupācijas, daudz palīdzēdama cietušajiem kaŗavīriem un bēgļiem.

Ar diezgan lielām palīdzības summām varēja darboties arī Leģiona ģenerālinspektors, jo daudzas organizācijas un iestādes kaŗavīru palīdzībai ziedojumus nodeva viņam tieši.

Bez tam katrai leģiona vienībai bija savi „krusttēvi", kuŗi savus kaŗavīrus atbalstīja nevien morāli, bet arī materiāli.

Leģiona ģenerālinspektors tā varēja izdot laikrakstu, žurnālu un citādi palīdzēt latviešu vīriem. Viņš arī panāca, ka latviešu leģiona kaŗavīru garīgai aprūpei atļāva savus mācītājus — katrai div. pa vienam luterāņu mācītājam (15. div. Jūlijs Straume, 19. div. — Verners Voitkus) un pa visu VI korpusu vienu katoļu garīdznieku — kaplānu Kazimiru Ruču. Šo garīdznieku kalpošana saviem kaŗavīriem bija neatsverams morāls atbalsts grūtajās kaŗa dienās.

(Par šajā nodaļā minēto aprūpi plašāki būs rakstīts šīs serijas VII grāmatā.)

Aviācijas leģions „Latvija"

Otrā pasaules kara noslēguma gados uz Vāciju pārvietoja arī Latviešu aviācijas leģionu „Latvija". Par tā darbību, pakļautību, uzbūvi un citiem jautājumiem, kas saistīti ar šī leģiona pastāvēšanu stāstīs šīs serijas VII grāmatā.

Šoreiz tikai īsumā pieskarsimies šī leģiona pastāvēšanas beigu posmam Vācijas telpā.

Savus kaujas uzdevumus no lidlaukiem Latvijā, aviācijas leģions ierobežoja, patiesībā tikpat kā izbeidza 1944. gada septembrī, kad vācu bruņotos spēkos sāka trūkt degvielu.

8. oktobra pēcpusdienā abas latviešu eskadriļas: 1. esk. no Tukuma un 2. esk. no Rīgas—Skultes lidlauka, bez zaudējumiem, kaut arī valdīja liels krievu pārspēks gaisā, pārlidoja uz Grobiņas lidlauku, no kurienes 9. okt. rītā devās tālāk uz Liepājas ziemeļu (Libau Nord) lidlauku, lai tās pašas dienas pēcpusdienā dotos uz Kēnigsbergu, uz Königsberg-Seerappen lidlauku. 10. oktobra rītā grupa ielidoja Sorocki lidlaukā pie Brombergas, kur tai bija jānodod visas lidmašīnas vācu aviācijas vienībām. Pēc lidmašīnu nodošanas, grupas lidojošo sastāvu pārvietoja uz Hohensalcu (Hohensalza), apm. 35 km DR no Tornas pilsētas.

1. eskadriļas zemes ešalons ar auto transportu 11. oktobrī no Liepājas devās uz Vāciju. Pie Klaipēdas krievi sašāva šī ešalona 2 auto mašīnas, cilvēku zaudējumu nebija. Pēc tam pāri Kuršu kāpām šie karavīri 20. oktobrī sasniedza Hohensalcu.

2. eskadriļas ešalons no Liepājas 28. aktobrī ar kuģi pārvietojās uz Vāciju, kur 1. novembrī izkrāvās Štetinā.

Uz Štetinu pārvietoja arī lidotāju skolu. Tās lidojošais sastāvs izlidoja no Grobiņas 27. septembrī, bet pārējais sastāvs ar kuģi vēlāk.

Pēc ierašanās Vācijā izbeidzās Latviešu aviācijas leģiona kaujas gaitas un arī pastāvēšana kā slēgtai latviešu vienībai. Sākās aviācijas leģiona izformēšanas laiks, kas latviešu lidotājiem sagādāja daudz sarūgtinājuma un kuru rezultātā ap 800 vīru krita krievu gūstā.

Šim pārvietošanas motīvam uz Vāciju bija arī lielā mērā zināma aizmugure, jo latviešu lidotājiem vācu vadība vairs lāgā neuzticējās, baidīdamās, ka viņi visi var pārlidot R sabiedroto pusē vai arī uz kādām no neitrālām zemēm, kā to jau bija izdarījis kapr. Tomsons.

Latviešu aviācijas izformēšanu vadīja vācu maj. Endress. Izformēšana nenoritēja bez asumiem, jo cilvēku sadalīšana pa vācu vienībām

izdarīja bez sazināšanās ar Latviešu leģiona ģenerālinspektoru un bez pašu latviešu aviācijas leģiona vadības piedalīšanās.

Ap 30 virsnieku, 800 instruktoru un kareivju nosūtīja uz Dāniju un novietoja Nymindegab'as ciemā, Ziemeļjūras krastā, apm. 60 km no Esbjergas pilsētas. 10 virsniekus nosūtīja tieši uz latviešu būvpulkiem, bet nelielu daļu virsnieku SS vadības stāba rīcībā. Pēdējais atsūtītos virsniekus iedalīja vai nu būvpulkos, vai arī 15. un 19. divīzijā.

No aviācijas leģiona mechaniķiem saformēja 10 mechaniķu grupas, katru 8 cilvēku sastāvā un nosūtīja tos uz dažādām vācu aviācijas fabrikām un lidlaukiem, kur tos nodarbināja dažādos techniskos darbos. Šīs grupas palika savās darba vietās līdz kara beigām un to likteņi bija dažādi.

Ap 100 aviācijas leģiona karavīru palika Štetinā galīgai leģiona likvidācijai un daudzo formalitāšu nokārtošanai, pēc kam tos nosūtīja uz Kēnigsbergu vācu 11. smagā zenītartilerijas papildu diviziona (Schw. Flack Ers. Abtl. 11) rīcībā.

Nymindegab'as ciemā, Dānijā, latviešu lidotāji bija novietoti kopā ar igauņu aviācijas leģiona vīriem, kuri tāpat kā latvieši no sava leģiona bija atdalīti izformēšanas pēc. Igauņu lielākā daļa gan atradās tieši Esbjergas pilsētā. Šīs pilsētas garnizona priekšnieks bija vācu izpletņu lēcēju pltn. Fikss (Fix), kurš 1919. gadā bija sastāvējis Bermonta armijā un no šiem laikiem viņam bija sliktas atmiņas par latviešu un igauņu karavīriem un tā jau kopš pirmās dienas viņš darīja visu, lai sarūgtinātu šo latviešu un igauņu virsnieku un citu karavīru dzīvi.

Pltn. Fikss paziņoja, ka viņam uzdots saformēt Baltiešu leģionu izpletņu lēcēju vienību (Baltische Legion der Fallschirm Armee), šos darbus arī ievadīja, bet jau kopš pirmās dienas notika viena nesaskaņa pēc otras, kuru rezultātā maj. Tomass pieprasīja latviešu karavīrus pārsūtīt uz Latviešu leģionu. Fikss atteicās to darīt.

Novembra vidū latviešu virsniekus, virsnieku vietniekus un virsseržantus nosūtīja uz kājnieku sagatavošanas kursiem Esbjergā. Šos kursus vadīja kāds vācu virsseržants un te nekas arī netika iemācīts. Šie kursi ilga līdz decembra sākumam, pēc kam Fikss ierosināja latviešus un igauņus iesaistīt cīņās R frontē. Visi latviešu un igauņu karavīri atteicās to darīt, atkal pieprasot tos nosūtīt uz Latviešu resp. Igauņu leģioniem.

1944. gada decembrī visus Dānijā novietotos aviācijas leģiona karavīrus, 21 virsnieku un 830 instruktorus un kareivjus, nosūtīja uz

Kēnigsbergu, jau agrāk pieminētā vācu 11. sm. zenītart. papildu dzn. rīcībā, lai viņus sagatavotu par zenītartileristiem. Kēnigsbergā viņi ieradās 6. decembrī un te atrada jau priekšā agrāk no Štetīnas atsūtītos 4 virsniekus un 140 instr. un kareivjus. Tūlīt sākās apmācības, pie kam virsniekus apmācīja atsevišķi no instruktoriem un kareivjiem. Te paziņoja, ka formēs latviešu zenītbaterijas. Apm. 60 instr. un kareivjus nosūtīja un Šēngauu (Schöngau) speciālām 8,8 cm zenītlielgabalu mērīšanas instrumentu apkalpes apmācībām.

1945. gada janvārī, kad krievi strauji tuvojās Kēnigsbergai, apmācības (22. janvārī) pārtrauca un visus latviešu instruktorus un kareivjus, bez latviešu virsniekiem, sadalīja pa vācu zenītbaterijām. Daļu no šiem karavīriem nosūtīja uz citām vietām: uz Marienburgu — 90 vīrus, Elbingu — 150 un Graudencu — 90 vīrus.

23. janvārī ap 20 latviešu virsniekus, pltn. Ruceļa vadībā, ar kuģi gribēja nosūtīt uz Štetinu, bet pēc tam sekoja pavēle, ka neviens karavīrs nedrīkst atstāt Kēnigsbergu. Te izdevās dažiem virsniekiem un instruktoriem dabūt komandējumus uz Dancigu, uz latviešu ģenerālinspektora stābu, jo vācu vadība Kēnigsbergā nezināja, ko ar tiem iesākt. Tā Kēnigsbergā palika vienīgi vltn. Grāve kā latviešu sakaru virsnieks pie vācu 18. zenītart. divīzijas, kurā bija iedalīti daudzi latviešu aviācijas leģiona karavīri.

Šie aviācijas virsnieki latviešu leģiona pulcēšanās vietā Neubrandenburgā ieradās tikai 1945. gada februāra sākumā.

Bez minētiem virsniekiem pltn. Ruceļa vadībā, Neubrandenburgā vēlāk ieradās ap 60 aviācijas leģiona karavīru, kas no Kēnigsbergas bija aizkomandēti speciālos kursos uz Šēngauu un arī vēl citām vietām, kopā sanākot ap 100 aviācijas vīriem. Vēlāk šos karavīrus pārvietoja uz Dāniju, kur tie 1945. gada maijā nonāca angļu gūstā. Te tie atradās kopā ar 15. div. rezerves un papildus btl. Tos komandēja maj. Tomass, bet pltn. Rucelis un citi aviācijas leģiona virsnieki atradās virsnieku rezerves vienībā pie minētā 15. div. btl. Kopā ar šo btl. aviācijas leģiona vīri 25. maijā atstāja Dāniju. Flensburgā viņi ieradās 7. jūnijā, pēc tam novietoti internēto nometnē Heides rajonā un septembrī nosūtīti uz gūsta nometni Cēdelgēmā.

Kēnigsbergas rajonā palikušie aviācijas karavīri — apm. 800 instruktoru un kareivju ar sakaru virsnieku vltn. Grāvi priekšgalā, nokļuva krievu gūstā.

Vēl jāpiezīmē, ka Vācijā, pirms latviešu karavīru lielās pārvietošanās no Latvijas 1944. gada rudenī, jau atradās daži latviešu lidotāji. Bija paredzēts latviešu aviācijas leģionā formēt arī vienu iznī-

cinātāju eskadriļu (pārējās bija bumbvedēju eskadriļas). Šim nolūkam uz Vāciju 1944. gada aprīlī uz iznīcinātāju skolu nosūtīja 3 virsniekus un 2 instruktorus. 1944. gada jūlijā šo skaitu vēl palielināja ar 10 instruktoriem un kareivjiem.

Šo iznīcinātāju skolu paspēja beigt vienīgi pirmie 5, bet nākošie desmit nepaspēja skolu beigt līdz aviācijas leģiona izformēšanai.

Minētos 5 lidotājus, pēc skolas beigšanas, nosūtīja uz Brombergu — lidmašīnu saņemšanai. Te izdevās sākumā dabūt tikai divas vācu „Focke Wulf 190" lidmašīnas, kas ieradās Latvijā — Spilves lidlaukā, kur tās iedalīja kādā vācu iznīcinātāju eskadriļā. Pārējie lidmašīnas saņēma tikai septembŗa beigās un ieradās Ventspils lidlaukā.

Kad aviācijas leģionu sāka izformēt, tad lidotājus — iznīcinātājus iedalīja vienā no Meklenburgā stacionētām vācu eskadriļām. Tie arī bija vienīgie latviešu kaŗavīri, kas Otra pasaules kaŗa laikā dabūja cīnīties R frontē.

Visus gan sabiedroto lidotāji notrieca, gan laimīgā kārtā viņiem izdevās nosēsties ar izpletņiem frontes aizmugurē un tā palikt dzīviem. Vienīgi virsseržantu Klintu 1945. gada janvārī notrieca virs Beļģijas un viņš ir apglabāts Lommeles brāļu kapos, Beļģijā. Kapr. Stars nositās agrāk — iznīcinātāju skolā Plātē (Plathe), Pomerānijā.

Vācijā nokļuva arī t.s. *gaisa spēku izpalīgi* (Kampfhelfer der Luftwaffe), kuŗus mobilizēja 1944. gada vasarā. No tiem ap 900 vīrus sadalīja pa dažādām vācu vienībām. Lielākā daļa nonāca vācu 3. izpletņlēcēju div., bet mazākas grupas pa 20—30 vīru pa dažādām citām vācu vienībām. Šie vīri tiešā kaujas darbībā nepiedalījās. Pēc kaŗa viss vairums nonāca sabiedroto, it sevišķi franču gūstā, no kurienes neizsakāmi grūto apstākļu pēc, daudzi pieteicās uz franču ārzemju leģionu, bet viss vairums repatriējās uz Latviju.

(Par šo vīru likteņiem tuvāk tiks stāstīts šīs serijas VII sējumā.)

Tāpat Vācijā nokļuva *gaisa spēku izpalīgi — jaunieši* (Luftwaffen Helfer, saīsināti — LW Helfer).

Šo jauniešu, kas bija dzimuši 1927./1928. gadā, iesaukšanu Latvijā nobeidza 1944. gada 9. septembrī, pavisam gaisa spēka palīgos iedalot 3.614 zēnus.

Gaisa spēku palīgus nodarbināja dažādos pienākumos zenītartilerijas un starmešu vienībās Latvijā, bet, sakarā ar Latvijas telpas straujo samazināšanos, viņus 1944. gada rudenī sāka pārvest uz Vāciju, uz gaisa spēku nometni (Fliegerhorst) Egerā (Eger), Sudetijā. Līdz ar ierašanos Vācijā viņi skaitījās t.s. „Dienststelle Hauptbann-

führer Nickel" rīcībā, kas bija Austrumministrijas dienesta vieta un kuŗas galvenās iestādes atradās Sudetijā — Tropovā (Troppau). No Egeras viņus sadalīja pa dažādām vācu gaisa spēku vienībām (Egerā kā latviešu jaunatnes pārstāvis darbojās ltn. Kažociņš).

Līdz 1944. gada 25. novembrim Egeras nometnē jau bija reģistrēti 1.012 jaunieši, kuŗi lielāko tiesu bija iedalīti tajās gaisa spēku vienībās, kas bija izvietotas Tiringenā (Thüringen) un dažas arī Nīderfīno (Niederfiṇo), pie Berlīnes. Minētajā dienā Egeras nometnē atradās apm. 800 uz gaisa spēku vienībām vēl nenosūtītu latviešu zēnu.

Pavisam uz Vāciju , no iesaukto jauniešu kopskaita, pārveda ap 2500. zēnu. Vācijai kapitulējot tie pa lielākai daļai nonāca R sabiedroto gūstā un līdzīgi pārējiem latviešu karavīriem izbaudīja visus gūstekņu likteņus, no tiem vairāki simti bija arī Cēdelgēmas nometnē.

Kurzemē palikusī gaisa spēka palīgu daļa nonāca krievu rokās.

(Arī par šo gaisa spēku palīgu gaitām tuvāk stāstīs šīs serijas VII sējums.)

Leģiona ģenerālinspekcija

Īsi pirms Rīgas krišanas krievu rokās, Latviešu leģiona ģenerālinspekcija pārvietojās uz Liepāju. Ģen. Bangerskis ar saviem tuvākajiem darbiniekiem Rīgu atstāja 1944. gada 10. oktobrī.

1944. gada oktobŗa beigās ģenerālinspekciju no Liepājas pa jūŗas ceļu pārcēla uz Dancigu, kur to novietoja Breitenbach ielā Nr. 14. Liepājā palika neliela grupa, t.s. darba stābs maj. Medņa vadībā. Kaŗaklausības lietas Liepājā kārtoja plkv. Lasmanis kā Papildinājumu pārvaldes priekšnieks ar dažiem darbiniekiem. Viņš bija arī ģen. Bangerska vietnieks Kurzemē.

Krieviem sākot uzbrukumu A frontē, 1945. gada 22. janvārī, ģenerālinspekcijas adm. personāla daļa pārvietojās uz Keslinu (Köslin). 25. februārī visu ģenerālinspekciju no Dancigas pārvietoja uz Neubrandenburgu, no kurienes jau 1. martā devās uz Gistrovu (Güstrow). No turienes aprīļa beigās uz Libeku, kur novietojās Burg

ielā 40, kopējās telpās ar Latviešu karavīru palīdzību un Latvijas sarkano krustu.

Lai pasargātu ģenerālinspekcijas archīvu un Papildinājumu pārvaldes svarīgākos dokumentus, tad šīs pārvaldes personālu līdz ar šiem dokumentiem, pēc Dancigas atstāšanas, pārvietoja uz Lauenburgu, Elbas R krastā, pārliecībā, ka te tie atradīsies drošībā. Tomēr šos svarīgos dokumentus visā pilnībā neizdevās paglābt, tos izvandīja R sabiedroto karavīri, gūstā saņemot visus papildinājumu pārvaldes (kara apriņķu pārvalžu priekšniekus un c.) atbildīgus darbiniekus.

1945. gada 2. maijā Libeku ieņēma angļu karaspēks un ar šo dienu leģiona ģenerālinspekcija arī izbeidza savu darbību.

Ģen. Bangerskis gan arī turpmāk par savu galveno uzdevumu uzskatīja gādāt par latviešu karavīriem un kā latviešu Nacionālās komitejas prezidents rūpējās par latviešu bēgļiem vispār. Viņš savus pienākumus pildīja līdz 1945. gada 21. jūnijam, kad viņu apcietināja, kādas denunciācijas rezultātā, angļu slepenais dienests.

Līdz ar pārcelšanos uz Vāciju, leģiona ģenerālinspekcija arvien lielāku vērību veltīja tieši 15. divīzijai un tās rezerves vienībām, jo divīzijas uzstādīšanā, apmācībā un citādi bija daudzas nepilnības, kuras novērst par savu uzdevumu uzskatīja ģen. Bangerskis ar savu stāba priekšnieku vplkv. Silgaili.

Par ģen. Bangerska rūpēm liecina kāds jautājumu kopojums. Lai tajā minētos trūkumus mazinātu, ģen. Bangerskis bija griezies gan pie SS FHA, gan citām tā laika vācu vadības iestādēm. Šis ziņu kopojums ir šādā saturā (tas ir datēts 1944. g. 18. oktobrī):

1) Visi 19. divīzijas un Robežapsardzības pulku karavīri (200 vīri) kas bija nosūtāmi uz korpusu, vēl stāv Berentā (Ersatz Btl.) un netiek nosūtīti tālāk.

2) Virs paredzētā papildinājuma skaita 10. 10. bija 122 virsnieki, 944 instruktori un 3688 kareivji. 13.10. pienāca 1100 karavīru, bez tam 750 vēl ir ceļā. No virsskaita esošiem papildinājumiem līdz 13.10. ir saformēti 2 Būv-pulki, katrs 3 bataljonu stiprumā. No nākošiem 2000 karavīriem tiks saformēti vēl viens (trešais) Būv-pulks. Līdz šim vairums ir ietērpts (sevišķi trūcīgi ir ar apaviem) (V.a. pltn. Līcītis). Pēdējie 2000 nav ietērpti.
Pirms vairāk nedēļām pieprasīts 5000 ietērpa kompl., līdz šim nekas nav saņemts. Pirms ietērpšanas nav iespējams tos nosūtīt uz Tornu cietokšņa būves darbiem.

3) 32. Gren. pulks, divīzijas strēlnieku btl. (Füsilier) papildinājums 1000 vīru priekš artilerijas pulka, 650 priekš Sapieru vadiem, saņēmuši tikai vecu apģērbu. Uz 14.10. vēl iztrūkst 500 bikses.

4) Uzkabe patreiz ir vēl ļoti trūcīga. Trūkst vidusjostas, šauteņu siksnas, gāzmaskas un patronu somas. Muguras maisi un muguras somas ir tikai pa daļai izsniegti. 200—300 kaŗavīriem trūkst apavu, jo piesūtītie numuri ir par maziem.

5) Apbruņojums tiks izsniegts novembŗa beigās. Patlaban ir tikai

	Patreiz	Pienākas
LMG	131	735
SMG	25	138
Granātmetēji 8 cm	11	72
Granātmetēji 12 cm	—	44
PAK	1	22
L.I.G.	3	19
S.I.G.	2	6

Sakarā ar augšminēto, apmācības nolūks nevar tikt sasniegts. Lielas domstarpības ar Führungshauptamtu. Pavēlēts:
Divīzijas pamatmācības beigt līdz 15.11. un vienību apmācības līdz 30.11. Es pieprasu pagarinājumu, jo bez ieročiem apmācība nav iespējama. Es lūdzu Obergruppenführer'u telegrafēt, lai divīzijai tiktu izsniegti ieroči apmācībām. Pretējā gadījumā atkārtosies tas pats, kas gada sākumā. Es ziņošu to, ja vajadzīgs, arī Reichsführer'am.

6) Divīzijas kaŗaspēka daļas 80% komplektētas no jauniesauktiem. Noskaņojums starp jauniesauktiem, neskatoties uz trūcīgo apģērbu un novietojumu, bez pārmaiņām — ļoti labs.
Führungsamt'ā no visām skolām un kursiem iesūtīti ziņojumi, ka 15. divīzijas latviešu instruktori apmācībās ir labākie, un ievērojami priekšā pārējiem. Ja man tiks dots laiks apmācībām, iznāks pat ļoti laba divīzija. Citādi būtu žēl cilvēku un ieroču.

7) Latviešu bēgļi, saskaņā ar Reichsführer'a SS rīkojumu, apgādes un novietojuma ziņā pielīdzināti gaisa terrora uzbrukumos cietušiem vāciešiem.

8) Reichsführers SS plkv. ltn. Aperātu ar š.g. 1.7. paaugstinājis par pulkvedi.

9) Latviešu bēgļu apgādība Berlīnē dara par maz. Daudzas leģionāru ģimenes atrodas Bütow'as apkārtnē. Viņu novietošanai ierīkotas 2 telpas.

Visos minētajos jautājumos ģen. Bangerska iestāšanās arī guva zināmus rezultātus.

1944. gada 7. novembrī ģen. Bangerskis apmeklēja Berlīnē SS FHA, kur SS Obergruppenführer'am Bergeram, vplkv. Silgaiļa klātienē, sniedza šādu izklāstu:
(Arī izklāstā minētos jautājumus vēlāk atbilstoši vācu vadības iespējām izkārtoja.)

I. Latviešu bēgļiem daudzos Vācijas apgabalos tiek izsniegti jauni personības dokumenti (pases), kuros tie tiek apzīmēti par „nenoskaidrotas" pavalstniecības pilsoņiem, pieliekot gan klāt fr. Lettland. Dažos apgabalos šo bēgļu agrākās pases tiek atņemtas, dažos atstātas viņu īpašniekiem.

Šāds apstāklis rada dibinātu uztraukumu un sarūgtinājumu latviešu tautā un var negatīvi atsaukties arī uz tās dēliem — leģionāriem.

Latvju tauta cerēja, ka 3 kara gados, varonīgi cīnoties plecu pie pleca ar Lielvācijas karavīriem, viņi ir pierādījuši, ka cīnās par savu zemi, par savu tautu, par savu Latviju un ka šajos 3 kopēju cīņu gados Lielvācijas politiskai vadībai bija pietiekoši laika, lai šo „neskaidro" jautājumu noskaidrotu.

Patvarīgā Padomju rīcība 1940. g. okupējot Latvijas territoriju un iekļaujot to savā sastāvā, ne no vienas citas valsts atzīta nebija, un nebūtu taisnīgi atzīt to arī no Lielvācijas puses sevišķi tagad pēc 3 kopējo cīņu gadiem. Latvieši paši sevi atzīst tikai par Latvijas pavalstniekiem un lūdz šo stāvokli atzīmēt arī tās piederīgo personīgos dokumentos.

Piezīme: Latviešu zemes pašpārvalde iesauca 1906—1926. g. dzimušos pilsoņus un varēja tos tikai iesaukt tiesiskā pārliecībā, ka viņi ir Latvijas pavalstnieki. Tagad, kad latviešu personīgos dokumentos viņi tiek ierindoti „nenoskaidrotā" pavalstniecībā, šīs tiesības iesaukt resp. mobilizēt zemes pašpārvaldei atkrīt.

II. Vairākās bēgļu nometnēs vācu iesaukšanas komisijas no Ergänzungsstelle d. W.SS ir izdarījušas latviešu vīriešu kārtas bēgļu dzim. 1906.—1926. g.g. apskati un izsniegušas viņiem arī iesaukšanas pavēles. Pati apskate ir notikusi tik pavirši, ka par nopietnu veselības pārbaudi nevar būt runa.

Šādu iesaukšanas komisiju rīcību nevaru atzīt par pareizu, ne no juridiskā, ne no lietderības viedokļa aiz sekojošiem iemesliem:

1906.—1926. g.g. dzimušo Latvijas pilsoņu pakļautību iesaukšanai kara dienestā, izsludināja latviešu zemes pašpārvalde, un vajadzīgo kontingentu faktisko iesaukšanu izvest pilnvaroja mani, kā latviešu leģiona ģenerālinspektoru. Ja tagad iesaukšanai jānotiek uz citādiem pamatiem, tad par to būtu jāpublicē attiecīgs akts, jo pretējā gadījumā atkrīt katra atbildība (no juridiskā viedokļa) par izvairīšanos no kara dienesta, kurā attiecīgā persona nav likumīgi iesaukta.

Arī no morāliski-audzinošā viedokļa šis apstāklis var atsaukties negatīvi uz kaŗaspēka noskaņojumu.

Arī no lietderības viedokļa patreizējā iesaukšana dienestā neatrod attaisnojumu.

Bez 15. divīz., kuŗai sastāvs ir lielāks, nekā štatā paredzēts, Vācijā kā papildinājums leģionam pārvesti vairāk kā 10.000 latv. kaŗavīru no dažādām vienībām (ieroču SS, policijas, jūrn., jauniesauktie u.t.t.).

Šis skaits ir vairāk kā pietiekošs, lai nodrošinātu papildinājumu abām latviešu divīzijām (15. un 19.) uz ilgāku laiku. Turpretim šo vīru apbruņojums un ietērps ir vairāk kā trūcīgs, kādēļ viņus apmācīt arī nav iespējams. Bet viņi ir jānodarbina pie cietokšņa izbūves. Arī novietošanas iespējamības liek daudz vēl ko vēlēties. Arī šie apstākļi neveicina latv. kaŗavīru kaujas gara stiprināšanu.

Tāpēc arī nav ieteicams šos vīriešus iesaukt, ja viņus nevar pienācīgi ietērpt, apbruņot un apmācīt.

Vīrieši, kas atrodas Vācijā, leģionam nav zuduši. Viņus tikai jāapzin, un pēc polītiski-juridisko jautājumu (p. 1. un 3.) nokārtošanas varēs katrā laikā iesaukt, ja tas būs vajadzīgs. Tad arī pati iesaukšana pie iesaucamiem nekādu neapmierinātību neizsauks, bet atradīs no viņu puses sapratību.

III. Laudzi latv. bēgļi, kas pārbraukuši Vācijā, ir jau atraduši nodarbību un novietošanos. Kā tagad nācis zināms, tad esot izdots rīkojums, ka visiem bēgļiem, neskatoties uz to, vai viņi atrodas darbā vai ne, sava tagadējā novietošanās jāatstāj un jāpārceļas uz Meklenburgu. Šis rīkojums padara jau tā sūro latviešu bēgļu likteni vēl sūrāku.

Lūgums šo rīkojumu attiecināt tikai uz tiem bēgļiem, kuŗi vēl atrodas nometnēs jeb vēl ieradīsies uz dzīvi Reichā, bet nekādā ziņā uz bēgļiem, kuŗi jau atraduši darbu un novietošanos. Bez tam jāpiezīmē, ka vispār vēl nav galīgi noteikta, kuŗos apgabalos latv. bēgļi jānovieto.

Apmeklējot pēdējo reizi ieņemto apgabalu Reichsministri, pēdējais izteicās, ka latv. bēgļu novietošanai paredzēta Meklenburga un Pomerānija. Bet arī Schlesvig-Holsteina ir no vairākām vācu iestādēm apzīmēta kā bēgļu novietošanas rajons.

Cik zināms, tad tikai Meklenburga tagad šim nolūkam paredzēta. Ja tas ir pareizi, tad pēc manām domām vienā pašā Meklenburgā gan nebūs iespējams visus latv. bēgļus atbilstoši viņu arodam novietot. Meklenburga ir galvenā kārtā lauksaimniecības apgabals, kamēr starp latv. bēgļiem ir relatīvi liels procents amatnieku, kvalificētu strādnieku un intelliģences.

Arī šī jautājuma atrisināšana, kur tad īsti latv. bēgļu novietošana paredzēta, ir steidzīgi vēlama.

IV. Sakarā ar Ersatzinspekcijas Ostland rīkojumu Latv. SS-brīvpr.

leģiona ģenerālinspekcijai bija jāizved to 1906.—1926. g.g. dzimušo vīriešu iesaukšana gaisa flotei, kuŗi bija atzīti par b.kv. un av. Pie tam tika apsolīts, ka šie vīri lielākās grupās tiks iesaistīti kā zemes apkalpes personāls lidlaukos Vācijā Austrumu frontē. Šai lidlauku apkalpei, tāpat kā pārējām latviešu vienībām, jāatrodas zem ģenerālinspekcijas virsuzraudzības, bet viņu aprūpības nolūkos uz katru lielāku grupu nozīmējami pa vienam latviešu virsniekam.

Tagad esmu dabūjis zināt, ka neskatoties uz veselības pārbaudes komisiju lēmumiem, kuŗus pārbaudes komisijas izvedušas pēc ieroču SS noteikumiem, Gaisa flote atradusi lielu skaitu šo vīru par ierindas dienestam derīgiem un nodevusi izplētņu lēcēju vienībām Italijā — Veronā un citur. Šie vīri pa daļai sadalīti arī pavisam sīkās grupiņās, pie kam dažas grupiņas nodotas pat civīlam sektoram iesaistīšanai darbos.

Pret šādu rīcību ir sekoši iebildumi:

1. Tādu b.kv. un av. iesaistīüana izpletņu lēcēju vienībās nebūtu pielaižama, jo izpletņu lēcēju vienībām nepieciešami cilvēki ar sevišķi labu veselību.
2. Nekādā ziņā nebija paredzēts latviešus iesaistīt kaujās (Kampfeinsatz) ārpus vienībām, kas neietilpst latv. SS leģionā.
3. Latviešu sadalīšana mazās vienībās apgrūtina viņu pārzināšanu un aprūpību no latviešu puses, kā arī viņu apmācību aiz tā iemesla, ka daudzi neprot vācu valodu.
4. Latv. SS leģions un visas latviešu vienības ir principā paredzētas cīņai pret lielniecismu austrumu frontē, kāpēc dažu vienību iesaistīšana kaujās citās, piem., Italijas frontē, nav pielaižama.

Viss augstāk teiktais attiecībā uz iesauktiem aviācijas ārrindniekiem un av. vīriem attiecas arī pilnā mērā uz iesauktiem jauniem izpalīgiem, dzimušiem 1927. g. priekš flackvienībām. Arī tos nevajadzētu sadalīt mazās grupiņās un iesaistīt kaujās citās frontēs, kā tikai austrumu frontē.

Patreiz viņu aprūpībai ir nozīmēti uz 100 jauniešiem viens skolotājs, kas jāpietur arī turpmāk. Katrā ziņā būtu jāparedz pa vienam inspektoram kā priekš zenītartil. izpalīgu vienībām, tā arī priekš aviācijā iesauktiem ārrindas un av. vīriem, kuŗu uzdevums būtu pārzināt visu attiecīgo grupu un uzturēt sakarus ar Ģenerālinspektoru.

V. Jauna izšķirīga cīņu posma priekšā būtu mobilizējami ne tikai personālie un materiālie, bet arī visi morālie un garīgie spēki. Raugoties no šī viedokļa, ir nepieciešami ieņemt noteiktu stāvokli un deklarēt arī mazo Lielvācijas austrumu kaimiņu un uzticamo cīņu biedru to starpā Latvijas valsts tiesisko stāvokli.

Līdz šim latviešu zemes pašpārvalde iesauca resp. mobilizēja kaŗa dienestam latvju tautas dēlus, lai aizstāvētu savu zemi no austrumiem — pret boļševikiem. Tagad, kad lielākā mūsu zemes daļa ar 70—75%

iedzīvotāju no pretinieka jau ieņemta, un kad spriežot pēc visa arī pārējā territorijas daļa draud krist ienaidnieka rokās, ir nepieciešami noteikt jaunu konkrētu cīņu mērķi. Nesen vēl, kad Latv. leģiona Ģenerālinspektors aicināja frontē savus leģionārus uz pašaizliedzīgu cīņu par savu zemi un savu tautu, tanī pašā laikā 21. augustā „Danziger Vorposten" rakstīja, ka Baltijas telpa ir paredzēta vācu zemnieku kolonizācijas vajadzībām. Taču skaidrs, ka šādu mērķi nevar uzstādīt tagad latv. leģionāriem par varonīgo cīņu mērķi, te jādod kaut kas cits — cēls un augsts šīs pašaizliedzības un varonības cienīgs.

R. Bangerskis

9. XI 44. D-rs Arlts mums paziņoja, ka visiem ierosinātiem jautājumiem tiek dots attiecīgais virziens rīkojumu un tālāko ierosinājumu veidā.

Ģen. R. Bangerskis

Kā jau šīs grāmatas citās vietās minēts, tad ģen. Bangerskis novembŗa vidū apmeklēja 15. div. vienības tās apmācības nometnēs, izdarot skates. Tās visumā ģen. Bangerski apmierināja, kaut gan trūkumu bija daudz, sevišķi apģērba, apavu, uztura un ieroču ziņā. Iepriecinošs bija fakts, ka šajā laikā jau latviešu vienību (rotas un btl. ieskaitot) komandēšanu no vāciešiem bija jau pārņēmuši latviešu virsnieki. Tas viss uzlaboja kaŗavīru gara stāvokli.

Valsts svētkus ģen. Bangerskis un viņa pavadoņi nosvētīja 15. div. virsnieku klubā Sofienvaldē, kur arī teica uzrunu. Tā bija cerību pilna latviešu kaŗavīriem.

Šo valsts svētku gadījumā ģenerālinspektors izdeva arī atsevišķu pavēli, adresētu visam latviešu leģionam. Šīs pavēles saturs bija šāds:

42. PAVĒLE

Latviešu leģionam.

1944. g. 18. novembrī.

Latviešu kaŗavīri un visi cīnītāji par Latviju!

Latviešu tautas un Latvijas valsts vēsturisko dienu — 18. novembri mēs šogad sagaidām un pieminam skaudrā un pašaizliedzīgā cīņā kā uz pašas Latvijas zemes, tā arī svešumā, kopojot un stiprinot savus spēkus, lai izšķirīgā brīdī raidītu tos pretim ienaidniekam, kas sagrābis mūsu zemes lielāko daļu.

Kā priekš 26 gadiem, kad svešām un ļaunām varām par spīti mūsu zemes vīri un dēli, svēta ideālisma un tautas labāko ilgu apgaroti, visai pasaulei

pavēstīja Latvijas valsts tapšanu, tā šodien jūs, latviešu kaŗavīri un cīnītāji par Latviju, sevī un savā augošā spēkā uzturat un glabājat latviešu tautas turpmāko dzīves ceļu un likteni. Tieši tagad mūsu tauta pārdzīvo vienu no savas gadsimteņu ilgas vēstures viskritiskākiem posmiem. Mūsu zemi posta boļševisma zvērīgais terrors. Boļševiki spīdzina un slepkavo viņu varā nokļuvušos Latvijas mierīgos iedzīvotājus, nesaudzējot ne sirmgalvjus, ne sievietes, nedz arī bērnus. Kaŗa darbības ugunīs iznīcināts daudz no tā, ko darbīgā latviešu tauta mantojusi no paaudžu paaudzēm un ko tā pēdējos gadu desmitos pūlēs un rūpēs bija cēlusi no jauna. Simttūkstošiem mūsu tautiešu bija spiesti klausīt savai prāta un patiesības balsij, atstājot savas lauku sētas un mūsu pilsētas, lai nodotu savas un savējo dzīvības Latvijas sabiedrotās — Vācijas valsts aizsardzībā.

Un tomēr: mēs zinām un nešaubīgi ticam, ka šie smagie piemeklējumi un pārbaudījumi latviešu tautai nav atņēmuši tiesības un iespējas dzīvot un pastāvēt, cīnīties un strādāt, lai kopējos upuŗos, vislielākā piepūlē un visu pārvarētajā apņēmībā varētu atgūt zaudēto, no jauna izkaŗot savu zemi brīvu un droši pacelt sarkanbaltsarkano karogu pār tēvzemes ārēm.

Itnekas nav spējis galīgi salauzt mūsu tautas kopības un likteņa vienotības apziņu. Mums visiem uzliktās kaŗa sāpes un ciešanas mēs esam spējuši pacietīgi panest un izturēt. Jūs, latviešu kaŗavīri, to pierādījāt varonīgās cīņās par katru mūsu dzimtās zemes pēdu. Latviešu zemkopji, lauku un pilsētu strādnieki, gara darbinieki, vīri un sievas līdz ar mūsu jaunatni to pierādīja, sākot vienas un tās pašas bēgļu gaitas un saglabājot Latvijai iespējami veselu tautas dzīvā spēka veselāko daļu. Darbs un guvums, manta, īpašums, bagātība vai arī tikai sūrā darbā pelnītās dzīves nepieciešamības, — to visu jūsu vecāki, sievas un ģimenes bez šaubīšanās likuši uz tautas atsacīšanās altāŗa, lai jums, kaŗavīri, svešumā līdzētu kalt jaunus ieročus un vairot spēkus. Turpmākajās — visas Latvijas atbrīvošanas cīņās jūs, latviešu kaŗavīri, ar savu nelokāmo stāju un ar saviem jaunajiem varenajiem ieročiem cienīgi atbildēsit ienaidniekam, ka latviešu tautu nevar vienkārši pazudināt, padzīt no dzimtenes un noslaucīt no zemes virsmas.

Mūsu Latvijas un mūsu visu nākotnes vārdā jums, latviešu kaŗavīri un cīnītāji par Latviju visās latviešu leģiona vienībās un speciālajās daļās, šodien pavēlu:

> esiet stipri un modri, apzinīgi un cītīgi kā kaujās frontē, tā arī visur tur, kur jūs gatavojaties jauniem cīņas uzdevumiem. Jūs, kas nesatricināmi un uzticīgi stāvat par savu tautu, savu zemi un savu valsti, esat Latvijas nākotnes sargi un savas tautas likteņgaitu veidotāji. Kaŗa dārdos un sitienos rūdiet sevi dzelžainus un neuzvaramus. Jūsu sirdīs un rokās ir spēks, kas no nelaimes un gruvešiem cels saules gaismā mūsu mīļo dārgo tēviju Latviju.

Kopā ar Vācijas armiju unar citu Eiropas tautu cīnītājiem jūs un ar jums visa latviešu tauta pārvarēs baiso posta nakti, kas tuvojas jau beigām, un

novērsīs visus šķēršļus, kas vēl stāv mums ceļā uz brīvību, ceļā uz neapēnotu mieru, netraucētu darbu un laimi.

Latvija ir mūsu visu sirdīs, un tā pastāvēs mūžīgi.
Dievs, svētī Latviju.

Ģenerālis (R. Bangerskis)
Latviešu leģiona ģenerālinspektors.

Leģiona archīvā ir saglabājusies šī valstssvētku akta programma. Tā bija šāda:

FEIERSTUNDE
zum lettischen Unabhängigkeitstage
Minutenprogramm.

17.00—17.02	MZ. „Ich bete an die Macht der Liebe" (1 Vers)
17.02—17.13	Ansprache des Divisionspfarrers Straume
17.13—17.15	Gemeinsamer Gesang (MZ.) „Ein feste Burg" (1 Vers)
17.15—17.16	Gedichtsvortrag durch W-Uscha. Spuris
17.16—17.18	MZ. spielt „Ewig sollst du bleiben Lettland"
17.18—17.40	Ansprache des SS-Gruppenführers Bangerskis
17.40—17.42	Gemeinsamer Gesank (MZ.) der lettischen Naionalhymne
17.42—17.47	Abschlussworte durch Divisionskommandeur und Ehrung des Führers mit „Sieg Heil"
17.47—17.50	MZ. spielt die deutchen Nationallieder
17.50—18.00	Pause
18.00—19.30	Darbietungen der Spielgruppe Kalninš

DER HELD
Gedicht von Fricis Dziesma

Wer Held ist seinem Volke,
Der kennt den Weg, den er zu gehen hat.
Wenn auch des Windes Stürme
Und Dunkelheit bedrohen seine Tat.

Es drängt ihn sein Gewissen,
Braucht keine Mahnung mehr
Vom Innersten gerissen
Sich stellt zur Volkes Wehr.

Er spürt den hellen Himmelsrand
Wenn auch sein Blick getrübt vom Nebel
Durch Sümpfe tapfer watet er
Durchstösst zum festen Land.

Auch dann, wenn Augen nichts mehr sehen
Erahnt er innerlich den Weg,
Wenn auch die Waffe in der Hand zerbricht,
Dann mit dem Herz er weiter ficht.

Verteiler:
SS-Gruppenführer Bangerskis
Kdr.
Div. Pfarrer Straume
M.Z.
Spielgruppe Kalninš
I c

15. divīzijai izejot uz fronti 1945. gada 22. janvārī, ģenerālinspektora stābam pārtrūka visi sakari ar div. Tajā laikā arī pats ģenerālinspektors bija zināmā mērā aizņemts ar citiem uzdevumiem (sk. vēlāk šinī grāmatā), viņa vietā stābā lielāko tiesu atradās vplkv. Silgailis, kuŗa pūles uzņemt sakarus ar 15. div. stābu un vienībām palika tikpat kā bez sekmēm, vienīgi ģenerālinspekciju sasniedza dažādas nepilnīgas ziņas par frontes stāvokli, latviešu pulku iznīcināšanu un tamlīdzīgas.

Pirmās ziņas, pēc div. ievadīšanas kaujās, vplkv. Silgailis saņēma tikai februāŗa beigās, kad div. stābs un latviešu vienības bija sapulcētas Krumenzē rajonā. Šo ziņu sniedzēji bija 33. un 34. gren. p. komandieri plkv. Janums un maj. Ķīlītis. Abi ziņojumus Silgailim bija rakstījuši 22. februārī.

Plkv. Janums gaŗākā izklāstā pastāstīja sava pulka kaujas gaitas kopš iziešanas uz fronti. Sevišķi tika uzsvērtas ielenkumu kaujas pie Doroteenhofas, Jastrovas, Flederbornas, Valachzē un Landekas. Janums pieminēja, ka pie Valachzē div. zaudējusi visus trosus. Tāpat 33. gren. pulks.

Aprakstot kauju pie Kaminas, plkv. Janums minēja, ka tur uzbrukusi krievu 162. gvardes div., sastāvoša no 3 kājn. pulkiem un pastiprināts ar apm. 18—20 btr., 10 zalvju lgb. un 10—15 tankiem. Janums pastāstīja arī par Aksa nevarību div. komandēšanā un vācu 2. armijas vadības taisnošanos — visas kaujas neveiksmes uzliekot 15. latv. div., kaut gan tās ats. vienības cīnījušās apstākļiem atbilstoši un sekmīgi, pārvarot pat vairākkārtējus ielenkumus.

Maj. Ķīlītis savā izklāstā visspilgtāki atstāstīja kaujas pie Flederbornas. Te pulks zaudējis 6 kritušus un 15 ievainotus virsniekus. Nav vairs bijis neviena virsnieka, kas komandētu rotu vai vadu. Sasnie-

dzot Landeku, pulks jau bija zaudējis gandrīz visus zirgu trosus. Kaujās pie Kaminas pulkam trūka 50% ptš. un pat 250 šauteņu. Ķīlītis arī ziņoja par div. kom. pieprasījumu SS FHA nomainīt visus latviešu virsniekus, to vietā atsūtot vāciešus, jo latviešu komandieri kaujās esot „versagt" (pievīluši). Viņš pieminēja šo netaisnību ar sašutumu un visu vainu div. neveiksmēm uzvēla Aksam, kurš nav varējis nekādi orientēties kauju apstākļos un vienību izvietošanā frontē bijis bez jebkādas prasmes. Atdevis tikai pavēles pulkiem un btl., rēķinoties ar to pilnu sastāvu, kautgan bieži btl. sastāvā bijuši tikai 20—50 cilvēki un pāris patšautenes. Ļoti nevarīgs bijis arī div. Ia atvietotājs ltn. Pāpe, kurš bieži vien pavēles atdevis div. kom. vietā un nekad nav rēķinājies ar reālitātēm.

Latviešu karavīri no vācu vadības apvainoti arī dažādās nelikumībās, pat laupīšanās, kaut gan tādas nav notikušas. Vienīgi mūsu vīri bijuši dažreiz spiesti paši uz vietas rūpēties par uzturu, jo apgādes nav bijis. Ķīlītis ziņoja arī, ka notikuši vairāki nošaušanas gadījumi gan par glēvulību (holandiešu vienībās), gan laupīšanām, pie kam nošauti arī divi latviešu kareivji.

Ķīlīša izklāsts noslēdzās ar lūgumu ģenerālinspektoram kaut ko darīt, lai latviešu vienības atkal savestu ciešamā kaujas kārtībā.

Šajā pat laikā divīzijas kaujas iecirknī no leģiona ģenerālinspektora stāba ieradās ltn. Grūbe, ar uzdevumu iegūt sīku informāciju par div. stāvokli. Ltn. Grūbe div. komp. atradās no 18. līdz 25. februārim, pie kam latviešu vienības viņš apmeklēja laikā no 20. līdz 23. februārim un par stāvokli div. un frontē ieguva iespējamās ziņas, tās sakopodams vairāku lapu garā ziņojumā.

Ltn. Grūbes ziņojums bija šāds (vienīgi tajā minētie pielikumi gājuši zudumā un Leģiona archīvā nav atrodami):

Grūbe Pauls
leitnants — Pulcēšanās vietā 26.2.45.

Saturs: 15. latv. SS brīvpr. Div. stāvoklis uz 23.2.45 un darbība laikā no 22.1.45 līdz 23.2.45.

Pamats: Latv. brīvpr. leģ. Ģenerālinspektora stāba priekšnieka un Ģen. insp. v. Neubrandenburgā pulcēšanās vietā apliecība.

Pielikumā: Karte 1:300000 ar 33. k.p. uznesto kaujas darbību, Div. dienas ziņas no 23.2.45. 33. un 34. k. p. kaujas dienas grāmatas izraksti, Div. komandiera izklāsts no 19.2.45., atsevišķā pavēle un pav. Nr. 1. un kapt. Mūsiņa ziņojums.

ZIŅOJUMS

Biju komandējumā uz 15. latv. SS brīvpr. Div. laikā no 18.2.45 līdz 25.2.45. Div. novietojumā biju laikā no 20.2.45. līdz 23.2.45.

1. *Div. stāvoklis uz 23.2.45.*

Div. komp. Krummensee. Div. komandē no 15.2.45 SS-Oberführer Burk. Div komandēšanu SS-Oberführer Burk pieņēmis no SS-Oberführer Ax, kurš komandēja Div. pēc tās pirmā komandiera SS-Oberführer Obwurzer pazušanas 26.1.45.

Div. uzdevums: Div. ieņem aizstāvēšanās poziciju uz *Kuddow, Dobrinka* Z.A. un Z. krasta pie *Landeck* (skat. karti) ar 34. k.p. labā spārnā, SS-Stubaf. Hämel grupu vidū, Landeck D. malā un 33. k.p. Div. kreisā spārnā.

Div. sastāvs:: 33. k.p.,39 virsn., 200 instr., 1171 kar. komandē Plkv. Janums.
34. k.p. 39 virsn., 194 instr., 836 kar.
komandē SS-Stubaf. Pomrehn.
Pārējais sastāvs — skat. dienas ziņas; piel. Nr. 2.

Div. apgāde: Div. trūkst šauteņu. Vairāk karavīru ir bez šautenēm. No dažādām pulcēšanās vietām tiek sūtīti kareivji bez šautenēm, kuŗus Div. apbruņot nevar, trūkst arī smago ieroču.
Piem., 33. k.p. smago ieroču skaits: 1 IG, 5 GR met., 6 lžm., 33 ptš. Municija nav saņemta apm. veselu nedēļu. Patlabanējie krājumi iegūti kaŗa darbībā no atstātām noliktavām. Gājuši zudumā degvielu trūkuma dēļ liela daļa Div. transporta līdzekļu.

Div. darbība: laikā no 22.1.45 līdz 23.2.45 sk. 33. un 34. k.p. kaujas dienas grāmatu izrakstus (piel. 3. un 4.), karti ar uznesto 33. k.p. darbību. Div. kaujās izgājusi apm. 1600 cilvēku sastāvā un saņēmusi papildinājumā no Papildinājuma Depot 1.k.p., I. un II btl. apm. 900 cilvēku. Patlabanējais sastāvs — skat. piel. Nr. 2.

2. *Div. patlaban* atradās no SS-FHA. sūtīta komanda pltn. Šulcs vadībā 6 virsn. un 40 kar. un instr. sastāvā un kā Div. kom. SS-Oberführer Burk izteica — eksekūcijai. Komandas darbība man esot tur vēl nebija sākusies. Iespējams lai Ģen. insp. nebūtu ziņas par tās darbību.

Div. kom. SS-Oberführer Burk 19.2.45 pēc 4 dienu Div. komandēšanas sastādījis izklāstu, kuŗš ir oriģinālā un pievienots kopā ar 2 pavēlēm kā pielikumi Nr. 5., 6. un 7. SS-Oberführer Burk pieprasa

šajā izklāstā visu Btl. un Rt. kom. nomaiņu ar vācu virsn. Tikai tad Div. būšot līdzvērtīga viduvējai vācu divīzijai.
Piezīmējot, ka latviešu kaŗavīri vēloties tikt vadīti no vācu virsniekiem, kā piemērs varētu derēt SS-Stubaf. Hämel komanda, kur SS-Stubaf Hämel ir sapulcinājis ap 100 latviešu kaŗavīru un sākumā atsaucies par tiem ļoti labvēlīgi. Tagad atsevišķi kaŗavīri atstāj šo vienību un domājams ieiet latviešu pozicijās. Šie Hämel vienību atstājušie kaŗavīri tiek izsludināti par dezertieriem un tiek kā tādi vajāti. Paceļas jautājums vai Div. vadība ar šādu savu rīcību — latviešu kaŗavīru nodošanu vācu vienībās neizsauc nevajadzīgu kaŗa tiesu darbību un kaŗavīru vajāšanu.
Ģen.isp. stābam būs droši vien piesītīta R-führer Himler pavēle par 15. Div. izklīdušo kareivju nosūtīšanu uz 30. Div. Bez tam arī dots norādījums izklīdušo kaŗavīru nosūtīšanai uz apmācības laukumu Kurmark tālāk nodošanai 32. kājn. Div. rīcībā.

32. kājn. Div. ir patvarīgi, šķietami, kā div. SS-Oberführer Burk izteica, uz 32. kjn. Div. Ia rīkojumu atbruņojusi latviešu kaŗavīrus un pat vienības sakarā ar ko Div. kom. izdevis rīkojumu, ka bez R-Führera, vai tā pilnvarotas, raksta veidā apstiprinātas personas rīkojuma, ieročus vai mantas neviens Div. piederīgais nodot nedrīkst.

3. 22.2.45. s a r u n ā ar Div. kom. jautājot pēc Div. kom. ieskata par latv. brīvpr. leģiona Ģen. insp. ģen. Bangerska apciemojumu, Div. kom. izteica, ka viņam par apciemojumu nekādi iebildumi nav, tak piezīmēja, ka patlabanējā laikā tas nez vai būtu vēlams, jo nez vai viņš varēšot ģen. Bangerski uz visām vienībām pavadīt.
Uz otro jautājumu, vai uz Div. sūtīt sapulcinātos kaŗavīrus, Div. kom. pēc ilgākas apdomāšanās, piekrita to sūtīšanai uz Hammersteinu. Uz 3. jautājumu, vai nebūtu vēlama Div. izvilkšana no patlabanējās kaujas darbības joslas, Div. kom. izteicās noraidoši, norādot, ka Div. ieņem 30 km aizstāvēšanās fronti un ka būs grūti šo spraugu aizpildīt, un arī būšot apstiprināts, ka Div. neesot kaujas spējīga un kaujām piemērota.

4. *Div. kaŗavīru noskaņojums.* Pēc smagajām kaujām kaŗavīru garastāvoklis pacilāts nav. Ir nošauti vairāki kaŗavīri par zādzībām.
Kaŗavīriem esot iespaids, ka latv. brīvpr. Ģenerālinspekcija izrāda mazu interesi par 15. Div., veltījot savu uzmanību tikai 19. Div. Sliktu iespaidu atstājis tas, ka sanītārā palīdzība ievainotiem kaŗavīriem ir bijusi neapmierinoša, sevišķi transporta dēļ. Ir pat gadījums nācis priekšā, kur vācu kaŗavīri izmetuši latviešu ievainotos no automašīnām un sasēdušies paši tajās (v.v. Miesnieka saruna ar ievainotiem).
Sarunā ar Div. kom. tas izteica savu neapmierinātību par kaŗavīru

stāju, ārējo izskatu un sevis un sava apģērba turēšanu kārtībā, vainojot V. un Rt. komandierus, ka tie nepiegriežot tam nekādu vērību. Div. kom. lūdza, ja Ģenerālinspekcijai iespējams, apgādāt Div. vienības ar matu griežamām mašīnām.
Lai paceltu kaŗavīru garastāvokli, tad VI nod. vadītājs lūdza nosūtīt uz Div. labus žurnālistus ar „labu spalvu", lai aprakstītu Div. panākumus.
Ārsts-ltn. Mačs izteica, ka Pomerānijā dažādās slimnīcās ievietoto ārstēšana ir neapmierinoša valodas trūkuma dēļ. Iespējams varbūt uzdot San. dienestam rūpēties, vai uzzināt ievainoto kaŗavīru nogādi uz Korpusa 506. lazareti, jo tur ap 50% latviešu ārstu.

5. *Pa ceļam uz Kolberg'u* sastapu papildinājuma Depot 1. k.p. Sap. RT. kom., kuŗa ziņojums ir pielikumā Nr. 8. Kolbergā Pap. Depot 3. k.p. kom. ierīkojis latv. pulc. vietu, kuŗu vada vltn. Nullītis. Depot kaŗavīri tiek sūtīti uz *Stettin* un 15. Div. uz *Krummensee*.

(Grūbe)
Leitnants

Pēc ltn. Grūbes ziņojuma saņemšanas (arī citu div. vienību komandieru ziņojumiem) ģen. Bangerskis iesniedza rakstu SS FHA šādā saturā:

GENERALINSPEKTEUR d. LETTISCHEN
SS-FREIWILLIGEN LEGION Neubrandenburg, d. 3.3.45

Betr.: Führerfrage der 15. Waffen-Gren. Div. der SS (lett. Nr. 1)

An den .
Chef. des SS-FÜHRUNGSHAUPTAMTES
nachr.

An den
CHEF des SS-HAUPTAMTES

Ich bin in Besitz eines Berichtes des Kommandeurs der 15. Waffen-Gren. Div. d. SS (lett. Nr. 1), v. 19.2.45. In diesem Bericht ist die Beurteilung der lettischen Führer eine stark negative; die lettischen Rgt. und Btl. Kdre sind als „glatte Versager" bezeichnet. Der Kommandeur der Division ist der Ansicht, dass die Division nur dann „jeder anderen mittelwertigen deutschen Division" gleichgestellt, wenn sie mit deutschen Führern und Unterführern durchgesetzt sein wird.
Gegen diese Ansicht muss ich Einwand erheben.
Wenn ein Versagen der Division wirklich stattgefunden haben sollte, so wäre es hauptsächlich dem unglücklichen Umstand zuzuschreiben, dass die ganze Führung der Division in den ersten Tagen ihres Einsatzes ausgefallen

war. Die Division war tatsächlich ohne jeglische Führung geblieben. Auch Ausfall der lettischen Rgt. und Btl. Kdre, wie auch der Kompanie und Zugführer ist ein beträchtlicher gewesen. Dasselbe betrifft die Unterführer. Dass die Umstände ausschlaggebend waren, beweisen die Kämpfe der Division in den ersten Tagen ihres Einsatzes, obwohl ihre Bewaffnung und Ausrüstung noch sehr mangelhaft war.
Den besten Beweis, dass die Letten unter lettischer Führung hervorragend kämpfen, bietet die 19. Waffen-Gren. Div. d. SS (lett. Nr. 2) die nur von lettischen Rgt. und Btl. Kdrn geführt worden ist.
Die Letten wollen nur unter lettischer Führung kämpfen. Und das ist selbstverständlich, wie auch der deutsche Soldat nur unter deutscher Führung kämpfen will.
Daher besteht kein Grund die bisherige Ordnung bei der Führerbesetzung zu ändern.
Was die anderen im Bericht angeführten Umstände betrifft, so habe ich SS-Oberführer S i l g a i l i s beauftragt die 15. Waffen-Gren. Division d. SS anlässlich meiner dringenden Abreise nach Kurland den Chef meines Stabes, (lett. Nr. 1) zu besuchen, die Umstände zu klären, den Kampfgeist der Truppe zu heben und Ihnen Meldung zu erstatten.

Heil Hitler

R. Bangerskis
SS-Gruppenführer und
Generalleutnant der Waffen-SS

Šajā grūtajā laikā ģen.insp. stābs bija ļoti aktīvs latviešu karavīru likteņu kārtošanā Vācijas telpā. Arī paši latviešu vienību komandieri mēģināja un centās sniegt sīkus ziņojumus par savu stāvokli ģenerālinspektoram, kā to liecināja viņam ienākušie ziņojumi.

Ģenerālinspekcijai jāpateicās arī par latviešu karavīru izvešanu no Kolbergas ielenkuma.

Kad 15. div. apgādes pulka vienības, pēc izlaušanās no ielenkuma, bija sapulcējušās Neu Strelicas rajonā, tad noskaidrojās, ka kautkur Pomerānijā palikušas bija auto rota ar komandieri kpt. E. Kiršteinu, apgādes rota, kom. kpt. S. Skurulis un daļa 1. braucēju eskadrona karavīri. Pulka komandieris maj. V. Baumanis saņēma ziņu, ka šīs karavīru vienības, caurbraucot Kolbergas pilsētai, aizturētas no Kolbergas komandanta un iesaistītas Kolbergas pilsētas aizstāvēšanai.

Vienīgā iespēja, kā glābt ielenkumā palikušos latviešu karavīrus, bija griezties pie latviešu leģiona ģenerālinspektora ģen. Bangerska, jo no vācu divīzijas stāba uz palīdzību nebija ko cerēt. Maj. Baumanis ieradās latviešu leģiona ģenerālinspekcijas stābā, kur satika stāba

pr-ku vplkv. Silgaili. Noklausījies maj. Baumaņa ziņojumu par ielenkumā ieslēgtiem latviešu kaŗavīriem, stāba priekšnieks neredzēja nekādu iespēju panākt šo kaŗavīru izvešanu no Kolbergas ielenkuma. Tikai tad, kad maj. Baumanis bija iepazīstinājis vplkv. Silgaili ar vārdisko ielenkto kaŗavīru sastāvu, latviešu leģiona ģenerālinsp. stāba priekšnieks apņēmās griezties pie augstākā SS vienību stāba, lai panāktu latviešu kaŗavīru izvešanu pa jūŗas ceļu no Kolbergas ielenkuma. Vplkv. Silgailim izdevās pārliecināt augstāko SS stāba vadību un tā latviešu kaŗavīrus no Kolbergas ielenkuma atbrīvoja, viņu vietā Kolbergas cietokšņa aizstāvēšanai iesūtīja kādu vācu soda btl.

Leģiona ģenerālinspektors ierīkoja sava stāba tuvumā arī noklīdušo latviešu kaŗavīru pulcēšanās vietu. Gistrovā to komandēja kpt. Lietuvietis līdz 7. martam, pēc tam kpt. Meijers un vēlāk pltn. Bulle. Šos kaŗavīrus nevien uztvēra, bet arī apmācīja un pēc tam nosūtīja lielākās grupās kā rezerves uz div. kaujas vienībām.

Pēc šiem ziņojumiem ģenerālinspektors varēja uzstādīt jau zināmas prasības SS FHA, kā to, piem., liecina 12. marta raksts:

Lettische SS-Freiw. Legion — Güstrow, den 12.3.45
Generalinspekteur — Lindengarten.
Az. Ia/61/Tgb. Nr. 17/A./geh.A/Me.

Betr.: Zusammenfassung und Neuaufstellung der 15. Waffen-Gren. Div. der SS (lett. Nr. 1).

An den
Chef des SS-FHA
Berlin.

Soweit der Generalinspektion der lett. SS-Freiw. Legion bekannt, steht die 15. Waffen-Gren. Div. der SS (lett. Nr. 1), zersplittert und teilweise eingeschlossen, in schweren Kämpfen in Pommern und Westpreussen.

Einem kleinen Teil der Division ist es gelungen, der Einschliessung zu entgehen und befindet sich auf dem Westufer der Oder; das sind Teile der Nachschubtruppen und etwa 1500 unausgebildete und unbewaffnete Männer der Division unter Führung des Waffen-Strumbannführers Trēziņš.

In Kolberg sind eingeschlossen, ein Teit der Qu- und Fü-Abteilungen des Div. Kdos., Teile der Trosse und ca 2000 Mann, die vom Festungskommandanten Kolberg entwaffnet worden sind, sowie alle Dienstpapiere und Unterlagen der Bu-und Fü-Abteilungen.

Vor Beginn der letzten Kampfphase, waren von der 15. Waffen-Gren. Div. der SS (lett. Nr. 1) noch einige Infanterie und Artilerieeinhei-

ten, insgesamt etwa 3—4 Bataillone auf dem Truppenübungsplatz „Westpreussen" verblieben. Möglich, dass sich diese Einheiten jetzt im Raum von Danzig befinden.

Um die 15. Waffen-Gren. Div. der SS (lett. Nr. 1) wieder zusammenfassen und neuaustellen zu können und damit eine neue kampffähige lettische Einheit zu schaffen, bitte ich um Ihre Veranlassung und Fürsorge zur Regelung folgender Fragen:

1) im rückwärtigen Gebiet einen Ort festzulegen, wo die ausserhalb des Einschliesungsringes befindlichen und auch weiterhin von dort herauskommenden Angehörigen der Dlvision zusammengefasst werden können und mit der Neuaufstellung der Division begonnen werden kann;
2) die im Raum von Kolberg und Danzig befindlichen Angehörigen der Division, das Kriegsmaterial und die Dienstpapiere sowie Unterlagen auf dem Seewege herauszuschaffen. Der Abtransport der Divisionangehörigen ist besonders vordringlich, da sie unbewaffnet im gegenwärtigen Kampf nichts leisten können, sondern nur nutzlos zugrunde und somit den bevorstehenden Kämpfen verloren gehen können;
3) das Lettische Feld Ersatz Depot, das sich in allernächster Frontnähe in Stettin befindet und vollkommen unbewaffnet zu Schanzarbeiten eingesetzt ist, auch in einen rückwärtigen Raum verlegt wird und es endlich mit der Ausbildung seiner Männer beginnen könnte.
   Dieser Männer sind der einzige wertvolle Ersatz, den wir Letten noch besitzen, um die 15. Waffen-Gren. Div. (lett. Nr. 1) auffüllen zu können.

SS-Oberführer
u. Generalinspekteur i.V.

Ar 30. martu ģenerālinspekciju pakļāva tieši SS FHA, kas deva lielākas tiesības šīs inspekcijas rīcībai.

2. aprīlī Neubrandenburgā latviešu karavīru sapulcēšanās vietā atradās ap 300 vīru, tos komandēja kpt. Meijers. 10. apr. šo pulcēšanas vietu (Sammelstelle) pārvietoja uz Hamburgu, bet 21. aprīlī uz Flensburgu.

Savukārt 22. martā Dancigā un Gotenhafenā bija reģistrēti 142 policijas virsnieki, 454 pol. instruktori un 629 kārtības sargi, kopā 1420 latviešu policijas darbinieku (Schutzmannschaft d. E.). Latviešu policijas papildinājumu stābs tajā laikā atradās (kopš 1945. gada 24. februāra) Libekā. Arī par šiem vīriem rūpējās ģenerālinspektors.

16. aprīlī vplkv. Silgailis griezās pie 15. div. kom. ar lūgumu nekavējoši izvest no Svinemindes tur ieradušos II/32. gren. p. un II/15. div. art. p. vīrus, kopskaitā 616 cilvēkus un pievienot tos div., kuŗa tajā laikā jau atradās Meklenburgā.

Viss minētais liecina, ka leģiona ģenerālinspekcija bija vienmēr rūpju pilna par Vācijā esošo vienību (tāpat vēlāk uz Dāniju pārvesto kaŗavīru) stāvokli. Mēs arī jau agrāk pieminējām par ģen. Bangerska un vplkv. Silgaiļa rūpēm, lai panāktu 15. div. palikšanu Vācijā, un nevis nosūtīšanu uz Kurzemi, kaŗa pēdējās nedēļās. Tāpat par šīs div. no jauna uzstādīšanu, novēršot t.s. maršbataljonu formēšanu vācu vienību papildināšanai. Zināmā veidā ģenerālinspekcija rūpējās, lai latviešu kaŗavīri nonāktu sabiedroto gūstā un nekristu krievu krievu rokās, kaut gan frontes apstākļi ne vienmēr ļāva tam tā notikt.

Ģenerālinspektoram un tā stāba priekšniekam 1945. gada sākumā nāca vēl klāt citi, negaidīti uzdevumi, proti — latviešu tautas politiskā vadība. Tā deva lielākas tiesības latviešu kaŗavīriem un bēgļiem, kaut tas viss nāca stipri par vēlu, kad Vācija bija jau kaŗu zaudējusi.

Šiem jaunajiem uzdevumiem — Latviešu nacionālās komitejas dibināšanai 1945. gada 20. februārī, Potsdamā, bija sava priekšvēsture, kā to liecina Latvijas zemes pašpārvaldes Okupēto Austrumapgabalu valsts ministram iesniegtais šāda satura raksts:

LATVIJAS ZEMES PAŠPĀRVALDE

Berlīnē, 1944. g. 11. decembrī.

Okupēto Austrumapgabalu

R e i c h s m i n i s t r a kungam.

Latvijas zemes pašpārvalde jau divus mēnešus bauda vācu tautas viesmīlību.

Šinī laikā nepārtraukti turpinājies bēgļu pieplūdums no Latvijas. Latvijas jaunatne, zemnieki, fiziskā darba strādnieki un galvenā kārtā garīgā darba darbinieki, kā no dažādām iestādēm, tā arī no brīvām profesijām, cikkārt viņi vēl nekalpo Kurzemes iedzīvotājiem, ir meklējuši un atraduši Vācijas valstī patvērumu no tuvojošamies boļševisma briesmām.

Zemes pašpārvaldei, diemžēl, bijis jāpārliecinājas, ka jaunradušamies stāvoklī viņai nav iespējams nedz atvieglot to savu tautiešu likteni, kuŗi vai nu kā leģionāri piedalās smagās atvairīšanās kaujās, vai kā armijas izpalīgi pretgaisa aizsardzības palīgi un taml. ieliek cīņā savu daļu, nedz arī palīdzēt daudzu desmittūkstošu strrādājošo un viņu

piederīgo liktenī, kuŗi patlaban kā bēgļi atrodas Lielvācijā. Sacītais attiecas arī uz to tautas daļu, kuŗa vēl atrodas neokupētā Latvijas daļā. Mūsu tautas aktīvākai daļai — tiem, kas bija spiesti atstāt savu dārgāko kopīpašumu — savu dzimteni — trūkst vadības. Jābaidās, ka šādam vadības trūkumam sekos tautas garīgo spēku sašķelšanās un sadrumstalošanās un vājināsies tautas līdz šim augstā cīņas morāle.

Lai no šādas latviešu tautas liktenīga stāvokļa atrastu mērķtiecīgu izeju un tanī pašā laikā, lai uzturētu latviešu tautā dzīvo pārliecību, ka upuri, kas nesti kaŗa laukā un aizmugurē, dzimtenē un tālumā, nav bijuši veltīgi, bet ir nesti vienīgi tālab, lai sasniegtu karsti vēlamo mērķi — dzimtenes atbrīvošanu, brīvās patstāvīgās Latvijas atjaunošanu, zemes pašpārvalde uzskata par steidzamu nepieciešamību, lai šī pašpārvalde, kas līdz šim darbojās kā vācu Civīlpārvaldes Austrumzemē palīgorgāns, tiktu likvidēta un viņas vietā tiktu radīts tautas uzticību baudošs latviešu pārvaldes orgāns, kas turpmāk vadītu latviešu tautas pārstāvības un pārvaldes lietas.

Latvijas Zemes pašpārvalde vienmēr apzinājās to atbildību, ko viņa nesa pret latvju tautu. Par to skaidri liecina viņas darbība un daudzie saimnieciska un politiska rakstura iesniegumi attiecīgām vācu uzraudzības iestādēm. Tālāk vēl, viņa arvien ir bijusi gatava nodot savas pilnvaras iedarbīgākām personām vai iestādēm, ja ar to varētu tikt pakalpots latvju tautai. Viņa atļaujas šai vietā aizrādīt tikai uz savu demisijas lūgumu, ko viņa šī gada jūlija mēneša beigās iesniedza ģenerālkomisāra kungam Rīgā, kam pamatā bija likta doma, ka Latvijas likteņu vadība grūtāko cīņu laikā jānodod militārās rokās. Par to, ka toreiz šis priekšlikums tika noraidīts, būs Jums, Reichsministra kungs, droši vien zināms.

Laikā, kad visas nācijas apvienotie spēki jāsakausē cīņai un darbam, lai gūtu uzvaru pār boļševikiem, Latvijas zemes pašpārvalde uzskata šādu nācijas spēku iedarbību par iespējamu tikai tad, ja Lielvācijas valdība atklāti apsolītu un apstiprinātu visai Latvijas tautai par viņas cīņu mērķi — viņas svētākās cerības piepildīšanu — brīvas, patstāvīgās Latvijas valsts atjaunošanu un atzīšanu. Šo pārliecību zemes pašpārvalde jau izteica savā š.g. 15. novembŗa rakstā.

Latvijas zemes pašpārvalde atļaujas vēlreiz norādīt uz to, ka 1940. gada vasarā notikušā Latvijas okupācija un viņas boļševizēšana no Padomju savienības puses panākta tikai pielietojot viltu, draudus un militāru pārspēku un vienpusīgi laužot visus ar Padomju savienību noslēgtos līgumus un pārkāpjot visus svinīgos apsolījumus no viņas puses, ievērot Latvijas suverēnitātes neaizskaramību. Šī vardarbība kā agrāk tā arī tagad ir asā pretrunā ar visiem starptautisko tiesību pamatprincipiem. Kamēr starptautiskās tiesības nav uzskatāmas par pilnīgi atkritušām, Latvijas suverēnitāte nav apšaubāma.

Šodien, Latvijas tautai vissmagākā likteņstundā, nesatricināma ticība tam, ka Augstākā vara nevar būt lēmusi, lai maza, bet drosmīga, centīga un strādīga tauta ietu bojā un tiktu izklīdināta visos vējos, kā arī paļāvība uz vācu tautas taisnīgumu, kuŗa sākoties kaŗam ar Padomju savienību ir uzņēmusies latvju tautas aizstāvību un caur to ieguvusi sev uzticamo sabiedroto mūsu tautas personā, Zemes pašpārvalde atļaujas celt Jums, augsti godātais Reichsministra kungs, priekšā sekojošo konstruktīvu organizācijas plānu.

1) Zemes pašpārvalde sasauc, zem pirmā ģenerāldirektora vadības Nacionālu padomi, kuŗa savukārt nodibina kā pārvaldes organu Nacionālo Komiteju, kuŗai piekristu uz svešas, bet sabiedrotas valsts territorijas atrodošās valdības tiesības;
2) Šīs nacionālās komitejas prezidentu nozīmē Nacionālā padome. Būtu vēlams panākt, lai uz laiku, kamēr turpināsies kaŗš valsts militāro un civīlpārvaldes lietu vadība tiktu nodota Latvijas brīvprātīgo leģiona ģenerālinspektora, kā aktīvākā šai izšķirošā cīņā latvju tautas vadoņa rokās. Viņa, kā valdības galvas vārds atrastu labvēlīgu atbalsi viņpus frontes.
3) Nacionālā padome ar pirmo ģenerāldirektoru, kā pastāvīgo priekšsēdētāju, paliek arī turpmāk, kā Nacionālās Komitejas padomdevējs organs un latvju tautas polītiskais un garīgais centrs.

Latvijas zemes pašpārvalde lūdz celt priekšā šo organizācijas plānu Vācijas valdībai kā arī lūdz atļaut iespējamu drīzu viņa reālizēšanu un atļaujas apliecināt Jums, augsti godātais Reichsministra kungs, savu dziļāko cieņu.

(Dankers)
Pirmais un iekšlietu ģenerāldirektors

(Leimanis)
Satiksmes un technikas ģenerāldirektors un Saimniecības ģenerāldirektora v.i.

(Zvejnieks)
Tieslietu ģenerāldirektors

(Miezis)
Finansu ģenerāldirektors

(Andersons)
Lauksaimniecības ģenerāldirektora v.i.

(Burkevics)
Izglītības un kultūras lietu ģenerāldirektors

Kā Latvijas nacionālās komitejas prezidents, ģen. Bangerskis atdeva pavēli latviešu kaŗavīriem 29. aprīlī, kad vēl kaŗš nebija noslēdzies. Tas lielā mērā saglāba mūsu vīru dzīvības un deva tīri legālas tiesības doties pretim sabiedrotiem un padoties to gūstā.

Šī pavēle skan šādi:

LATVIJAS NACIONĀLĀS KOMITEJAS PREZIDENTA

P a v ē l e Nr. 3.

Libekā, 1945. gada 29. aprīlī.

§ 1.

Latviešu kaŗavīri Vācijā!

Savā laikā Jūs tikāt pārvesti šurp, lai te, kā likās, mierīgākos apstākļos no jauna sakārtotos un sagatavotos mūsu zemes un tautas aizstāvēšanai un atbrīvošanai. Mūsu visu mērķis bija un paliek — brīva un neatkarīga Latvijas valsts. Tikai šim mērķim mēs bijām un esam gatavi ziedot savus spēkus un savu dzīvību. Kaŗa notikumu straujuma dēļ lielākā daļa no jums vairs nespēja tikt nosūtīta atpakaļ uz Latviju.

Mūsu 15. (1. latviešu) divīzijai te nācās iesaistīties cīņās pret to pašu austrumu ienaidnieku un tā ir pildījusi savu pienākumu arī šeit uz svešas zemes un neaprakstāmi grūtos apstākļos ar tādu varonību un izturību, kādu spēja parādīt tikai šī neatkarīgā Latvijā uzaugusī un savu valsti tik dedzīgi mīlošā jaunatne. Daļai no jums, turpretim, neapbruņotai un neapgādātai, pilnīgi bezspēcīgai ienaidnieka priekšā, nācās pārvarēt grūtības ar tādu enerģiju, kas tāpat dara godu jūsu izturībai, bet ir sarūgtinājusi jūs kā kaŗavīrus.

Latviešu kaŗavīri Vācijā!

Jūsu lielum lielais vairums tagad palicis bez apbruņojuma un es neredzu arī citādi kādu iespēju ar ko jūs kā kaŗavīri varētu būt šeit noderīgi Latvijai. Es neredzu nekādu iespēju un nozīmīgumu pārvietot jūs neapbruņotus arī uz Latviju. Bez tam rietumu sabiedroto (angļu, amerikāņu un franču) fronte jau pienākusi tik tuvu mūsu novietojumam, ka man ir jāgādā par pārpratumu novēršanu ar tiem, ko mēs esam visā mūsu valsts pastāvēšanas laikā uzskatījuši par saviem draugiem, un bez kuŗu atbalsta mūsu daudz cietušās latviešu tautas labākas nākotnes nodrošināšana nav pat iedomājama. Kā Latvijas Nacionālās Komitejas prezidents un kā Latviešu Leģiona ģenerālinspektors, tas ir kā patreizējais augstākais latviešu tautas politiskais un militārais pārstāvis, es pavēlu jums sekojošo:

1) Mūsu kaŗaspēka daļām tagad savā vairumā gandrīz pilnīgi neapbruņotām, atrauties no Austrumu frontes nolūkā izvairīties no krišanas boļševiku gūstā.
2) Disciplinēti uzsākt gājienu rietumu virzienā, izvairīties no katras darbības, kas varētu radīt pārpratumus par mūsu miermīlīgo nolūku, un internēties angļu, amerikāņu vai franču ieņemtajās joslās, vienalga vai tas būtu panākams lielāku vienību vai sīkāku grupu veidā.
3) Kaŗalietu ģenerālsekretāram (Leģiona stāba priekšniekam) turpināt ārpus kaŗaspēka vienībām esošo pārvalžu likvidāciju.
4) Augšējos punktos minētais pēc būtības attiecas kā uz leģiona, tā arī uz ārpus leģiona esošām latviešu formācijām un kaŗavīriem (armijas, jūŗas un gaisa spēku dienestā).

Latviešu kaļavīri Vācijā!
Ar šo pavēli es tā tad atbrīvoju jūs no jūsu līdzšinējām kaļavīru saistībām. Jūsu alga lai ir jūsu apziņā, ka jūs esat darījuši savas valsts un tautas labā visu, kas cilvēka prātam un spēkiem iespējams.
Šī apziņa lai dod jums ticību un izturību arī turpmākajā liktenī, ko mēs neviens nevaram ne noteikt, ne paredzēt.
Kā vienmēr, tā arī šinī brīdī mēs nelūdzam par sevi, bet lūgsim visi kopīgi: Dievs glāb un svētī Latviju!

(paraksts)
Ģenerālis R. Bangerskis

Tāpat ģen. Bangerskim varbūt jāpateicas par Baltijas tautu piederīgo iespējām palikt rietumu sabiedroto zonās un nevis tikt ar varu repatriētām atpakaļ uz Latviju resp. Baltijas valstīm.

Arī šī stāvokļa raksturošanai labi noder šāds raksts:

Copy
Headquarters 80th T K
APC 258 U.S. Army
8th May, 1945

Subject: Displaced Persons

To : Military Personnel concerned

1. It is the understanding of this headquarters that personnel who have been brought to Germany have the privilage of either staying in Germany and losing their extra rights, such as extra food etz., or going back to their native land.
2. The people of the Baltic nations are not Russian and should be treated as a different nations
3. This is the life and death matter of these Baltic countries.
   If they go to Russia their lives aren't worth a cent.

William Gregg
Capt. inf.

Noraksta tulkojums
Headquarters 80th T K
A P C 258 U.S. Army
8th May 1945

Tēmats: bēgļi.

Kam: attiecīgām militārām iestādēm.

1. Šeit pastāv uzskats, ka personas, kas atvestas uz Vāciju, var te palikt, pie kam tās zaudē šinī gadījumā savas privilēģijas, kā papildu devas utt., vai arī braukt atpakaļ uz savu dzimteni.
2. Baltijas tautu piederīgie nav krievi un uzskatāmi kā atsevišķas nācijas.
3. Tas ir Baltijas valstu dzīvības un nāves jautājums.
   Ja viņi brauc uz Krieviju, viņu dzīvības nav centa vērtas.

William Gregg
Capt. inf.

Latviešu karavīru stāvoklis pēc Otrā pasaules kara

No Vācijā cīņās esošiem latviešu leģiona karavīriem, tāpat no tiem, kas te ārstējās dažādās slimnīcās pēc ievainojumiem vai saslimšanas Kurzemē, rietumu sabiedroto rokās nonāca ap 25.000 latviešu karavīru.

To karavīru skaits, kuri īsi pirms kara beigām „privatizējās" ir grūti konstatējams, bet tas varētu svārstīties vairākos tūkstošos un apaļos skaitļos aplēšot varētu pieņemt, ka Rietumvācijā dzīvi palika ap 30.000 vīru. Kritušo skaitu, tāpat krievu gūstā nonākušo skaitu nekad neizdosies pilnībā vai pat aptuveni konstatēt. Katrā ziņā latviešu dzīvā spēka zaudējumi Vācijā bija nesamērīgi lieli.

Par kaujām šajā zemē liecina šīs grāmatas stāstījumi.

Par karavīru — gūstekņu likteņiem ir jau rakstīts grāmatā LAIKS, TELPA, ĻAUDIS (I grāmata, iznāca 1974. gadā DV CV izdevumā, Kanadas apgādā, redaktors Vilis Hāzners). Tāpat Jūlija Ķīlīša atmiņu grāmatā ES KARĀ AIZIEDAMS.

Šīs grāmatas arī apskata karavīru likteņus pēc iznākšanas no gūsta nometnēm.

Noslēguma vārdi

15. divīzijas un citu latviešu vienību gaitas Vācijas telpā, grāmatas redaktori centās pietiekami plaši izgaismot, kaut gan kauju un daudzu citu kara piedzīvojumu atmiņu krājumi latviešu leģiona archīvā nebija visai pilnīgi. Daudzi dokumenti ielenkumu kauju apstākļos bija gājuši zudumā, daudzi aculiecinieki un šo izmisīgo kauju dalībnieki krituši.

Tomēr, sakārtojot grāmatas saturu, nebija iespējams pilnā mērā izmantot visus arī rīcībā esošos materiālus, un tāpēc tiem, kas nākotnē vēl interesēsies vai pētīs latviešu karavīru gaitas Vācijā, būtu ieteicams vēl iedziļināties leģiona archīva atsevišķi sakārtotos stāstos par vienību vai kauju vietu norisi.

15. divīzija savas kauju gaitas, Latvijā 1943. gadā, sāka nesagatavota un trūcīgi apgādāta, par to ir stāstīts šīs grāmatu serijas IV grāmatā. Tas liecina par bēdīgo div. likteni Krievijā un uz Latvijas robežām 1944. gada vasarā. Stāsts par div. gaitām, tāpat citu latviešu karavīru stāvokli Vācijā, ir daudz bēdīgāks. Šeit kauju laukos latviešu karavīri devās vēl nesagatavotāki nekā tas bija 1943. gadā, pie kam normālāka kaujas darbība notika tikai pirmajās trijās kauju dienās pie Imenheimas un Nakeles. Pēc Imenheimas ieņemšanas pirmo un vienīgo reizi Vācijas cīņu laikā 15. div. pieminēja vācu virspavēlniecības ziņojumā: 24. janvāra rītā pieminēts, ka 15. div. izl. btl. vērienīgi (schneidig) ieņēmis Imenheimu. 26. janvārī sākās div. atkāpšanās, laikā, kad tā vēl nebija kaujās nemaz pienācīgi ievadīta un bija gūts tikai viens ievērojams sasniegums — ieņemta smagās kaujās Nakeles pilsēta. Ar atkāpšanās sākumu div. jaunie un nesagatavotie karavīri piedzīvoja vienu ielenkumu pēc otra, no katra laužoties ar ļoti smagiem zaudējumiem. Tam nāca klāt arī necilvēcīgā krievu karaspēka izrīcība, apšaujot gūstā kritušos vācu vai latviešu karavīrus. Pēc Flederbornas kaujām Landekas mežā vien krievi divās dienās apšāva ap 400 latviešu gūstekņus. Tie vispirms bija savākti kādā lauku šķūnī un pēc tam pa 50 līdz 100 vīru lielās grupās izvesti mežā un vienkārši noslepkavoti. Šādas slepkavības bija arī citās, šajā grāmatā minētās vietās. Šādu necilvēcību Otrā pasaules kara laikā parādīja tikai krievi! Leģiona vēstures materiālu archīvos ir daudzi liecinājumi par šo mežonīgo izrēķināšanos.

Latviešu karavīriem daudz pāri nodarīja arī vācu pavēlniecība, gan nemākulības, nezināšanas un tīra apzinīguma pēc. Arī šī nedrau-

dzīgā rīcība nebija savienojama ar tradicijām, kādas kauju laukos valda sabiedroto starpā. Gan pie reizes jāliecina arī vairāku vācu likteņbiedru un priekšnieku lielā uzmanība, kādu tie veltīja latviešu karavīriem.

Cauri visām Vācijas telpā pavadītām kara un cīņu dienu grūtībām, tomēr latviešu karavīrs iznāca ar paceltu galvu, nesalauzts un nesakauts un vienmēr pateicībā pieminēs tos savus virsniekus — kauju vadītājus, kas lielā lietpratībā varēja latviešu vīrus pasargāt no ienaidnieku un draugu pārestībām un novest rietumu sabiedroto gūstā, tā visu vairumu Vācijas telpā atsūtītos un cīņās iesaistītos vīrus paglābjot no krievu necilvēcības, par kādu stāsta arī Dancigas lokā un citur viņu rokās kritušie vīri.

Lai labāk un pārskatamāk šī grāmata lasītos, tad tās pielikumā ir pievienotas vairākas schēmas. Vairākās vietās ir pieminēta atsaukšanās uz Pomeranijas un Meklenburgas kartēm. Tās apgāds grāmatai nav pievienojis, bet katrs vēsturnieks, kas gribēs tuvāki izsekot latviešu karavīru gaitām Vācijā, var viegli šīs kartes iegūt kartografijas veikalos ikvienā zemē.

Paldies visiem, kas palīdzējuši šai grāmatai tapt.

Vilis Hāzners,
Alfrēds J. Bērziņš.

IZMANTOTIE AVOTI:

Artūrs Silgailis. LATVIEŠU LEĢIONS. Imantas apgāds Kopenhagenā, 1962. g.

Roger James Bender and Hugh Page Taylor. UNIFORMS, ORGANIZATION AND HISTORY OF THE WAFFEN SS, Vol. 4, R. James Benter Publishing, San Jose, Calif. 1975.

Latviešu leģiona archīvs, 1945. — 1976.

Vilis Janums. MANA PULKA KAUJAS GAITAS. Autora izdevums, 1953. g. Iespiests Andr. Ozoliņa spiestuvē, Eitinā, Vācijā.

Jūlijs Ķīlītis. ES KARĀ AIZIEDAMS . . . Autora izdevums, 1956. g.

Pēteris Vītols. ATMIŅU KAMOLS: laikā no 1945. gada 10. februāra līdz 3. maijam par kara gaitām 34. gren. p. I btl. Manuskripts.

Vilis Arveds Hāzners. VARMĀCĪBAS TORŅI. Atmiņas. 1977. gadā izdevis Vaidavas apgāds Linkolnā, ASV.

Vilis Hāzners, red. LAIKS, TELPA, ĻAUDIS I d. DV CV apgāds, 1974. g.

LABOJUMI PIE IEPRIEKŠĒJIEM SĒJUMIEM

3. grāmatā:

98. lpp. Bolderājā kursu skolotājs vācu valodā nebija vis Akmeņkalējs, bet Akmeņkalns.

4. grāmatā:

45. lpp. attēlā minēts vltn. Blūmentāls. Pats vltn. paskaidro, ka tas neesot viņš un plkv. Januma vadītajā 33. pulkā neviens cits vltn. Blūmentāls neesot bijis.

Izdevējiem līdz šim nav izdevies noskaidrot uzņēmumā redzamā virsnieka vārdu.

5. grāmatā:

a) 9. lpp. teikumam jāskan sekojoši:
„Šo mūsu nodomu pastiprināja pārliecinoši fakti pagātnē: pirmajās latviešu nacionālajās vienībās — strēlniekos — bija astoņi pulki ar numerāciju no 1 līdz 8; neatkarīgās Latvijas armijā bija divpadsmit pulki ar numerāciju no 1 līdz 12; leģionā bija septiņi grenadieru pulki ar latvisko numerāciju no 1 līdz 7."

b) 117. lpp. 19. divīzijas komandējošā sastāva uzskaitījumā, aiz divīzijas komandiera ģen. Štrekenbacha jābūt:
„19. divīzijas kājnieku priekšnieks plkv. Lobe."

c) 211. un 213. lpp. kpt. Feldmaņa kuģīša nosaukums bija „Laimgaita" un nevis „Laimdota" kā minēts grāmatā.

Grāmatā pieminēto personu saraksts

Aire, vseržž. — 131
Akermanis, kpt. — 16, 56, 98, 105, 110, 111, 114, 115, 119, 126
Akmenis, ltn. — 257, 258
Aks (Ax), vplkv. (SS-Oberführer) — 16, 22, 26, 35, 37, 38, 39, 77, 100, 112, 134, 141, 218, 222, 223, 252, 317, 318, 319
Alksnis, kpt. — 285
Alksnis, ltn. — 211
Alksnītis, maj. — 22, 27, 31, 35, 53, 62, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 86, 87, 92, 99, 106, 111, 112, 124, 125, 126, 127, 135, 136
Ameriks, maj. — 154
Andersons, kpt. — 63, 77, 85
Adersons, ltn. — 86
Andersons, ltn. (art.) — 211
Andersons, LKP vad. — 303
Andersons, lauks. ģ.-direkt. — 327
Ansbergs, dziedātājs — 302
Ansklāviņš, ltn. — 143
Antons, vet.-ārsts-ltn. (vltn.) — 288, 292
Antons, kadets — 207, 208
Aperāts, pltn. (plkv.) — 64, 253, 310
Aperāta kundze — 302
Apinis, ltn. — 66, 67, 72, 184
Apinis, ltn. (sap. btl.) — 260
Apsītis, kpt. — 287
Aprils (April) SS-Ustuf. (arī minēts kā ltn.) — 206
Arājs, maj. — 145, 146, 148, 151
Arājs, ārsts-ltn. — 63
Arlt, Dr., SS-Ostubaf. — 279, 314
Augstkalns, maj. — 173
Aufmanis, vltn. — 262, 265
Augulis, kpt. — 128
Avens, kpr. — 211, 234
Avotiņš, ārsts-ltn. — 253

Ābele, v.v. — 194
Āboliņš, ltn. — 126
Ādamsons, kar. — 85
Āre, kupletists — 301

Bakāns, ltn. — 63, 66
Balodis, maj. — 19, 24, 58, 73, 128, 131, 133, 136, 143, 157, 159, 162, 163, 164, 165, 178, 190, 192, 217, 218, 245, 294
Balodis, ltn. — 193
Balodis, v.v. — 254
Baltakmenis, pltn. — 16, 95
Baltgalvis, ltn. — 59, 108, 124, 242
Banders, kapelmeistars-vltn. — 302
Bangerskis, ģen. — 65, 66, 87, 122, 125, 173, 279, 294, 296, 308, 309, 310, 311, 314, 316, 317, 320, 321, 322, 325, 327, 329
Baumanis, maj. (arī kpt.) — 44, 57, 60, 78, 125, 159, 161, 165, 252, 273, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 322, 323

Baumanis, ltn. — 86
Baumane — 289
Beck, plkv. — 240
Bebris, ltn. (art.) — 211
Bebris, ltn. — 98, 100, 115, 123, 126
Bembers, v.v. — 211, 214, 215, 223
Berger, EE-Obergruppenführer — 280, 311
Bergmanis, ltn. — 251
Bergs, kpt. — 64
Bergtāls, ltn. — 63, 67, 86, 126, 181
Berklāvs, ltn. — 126
Bēdelis, ltn. — 65, 77, 78
Bētiņš, kpt. — 288
Bērzājs, ltn. — 259
Bērziņš, vltn. (red.) — 332
Bērziņš, vltn. — 143
Bērziņš, ltn. — 96, 131, 175, 176, 179, 259
Bērziņš, ltn. (piegādes vien.) — 288, 292
Biezais, vltn. — 288, 292
Bidiņa, dziedātāja — 301
Bisenieks, ltn. — 226, 229
Bīskaps, ltn. — 131, 137
Bišs, kadets — 99
Bištēviņš, kpr. — 251
Bite, vltn. — 262, 263, 264, 265, 273
Blūmentāls, vltn. — 126
Blūmentāls, ltn. — 147
Blūms, kpt. — 94, 243
Bogdānovs, ltn. — 65, 66, 68
Bonoparts, ltn. — 27, 41, 96, 101, 106, 115, 123
Bormane, ārste — 276, 302
Bosse, SS-Ustuf. / arī Bose,ltn. — 129, 148
Brandts, ltn. — 262, 265
Breinkopfs, ltn. — 298
Bremšmits, kpt. — 65, 68, 71, 72, 183
Brežinskis, ltn. — 58, 300
Bricis, ltn. — 262, 265
Briedis, vltn. — 86
Briedītis, v.v. — 174, 175, 183
Brigge, plkv. — 281, 283
Brikmanis, vltn. — 63, 67, 183
Brilts, dziedātājs — 301
Brīvkalns, kpt. — 73, 132, 136, 143, 144, 145, 146, 151, 162, 297
Bruniņš, ltn. — 145
Brūders, ltn. — 73
Buks, kpr. — 68
Bulle, pltn. — 323
Buls, kpr. — 123
Bumbiers, ltn. — 211
Burkevics, izgl. ģ.direkt. — 327
Burks, vplkv. (Burk, SS-Oberführer) — 16, 17, 36, 37, 38, 51, 57, 58, 112, 113, 114, 149, 151, 152, 155, 158, 161, 165, 166, 169, 170, 195, 207, 273, 291, 294, 298, 299, 300, 319, 320
Burmeisters (kadets, arī ltn.) — 35, 126
Bušmaņis, ltn. — 105, 114, 126

Caunītis, kpt. — 57
Celle, pltn. — 20, 62, 63, 66, 67, 69, 71, 173, 286
Celmiņa — 289
Celtnieks, v.v. — 83, 85
Cēbers, ltn. — 68, 79, 80
Cinetti, SS-Hstuf. (arī kpt.) — 206, 207
Cīglers (Ziegler), plkv. — 135, 136, 137
Cīrulis, vltn. — 128, 148, 151, 155
Cubins, vltn. — 68, 77, 78, 79, 86, 126, 127, 171, 172, 173
Cukurs, ltn. — 86, 106, 126, 144
Čikste, v.v. — 211

Daizis, vltn. — 131.
Dankers, ģenerāldirektors — 327
Dauka, ltn. — 262, 263, 265, 269
Dekteris,vltn. — 66, 68
Dēnics (Doenitz), admirālis — 237
Doenicke, ģen.-ltn. — 57, 298
Donāts (Donath), SS-Ustuf. (ltn.) — 190, 196, 198, 199, 207, 208
Dostmans, maj. (Dostmann, SS-Stubaf.) — 30, 76, 250, 251, 252, 253
Dravnieks, ltn. — 66
Dukāts, ltn. — 68, 71, 86, 181, 182
Dumpis, ltn. — 105
Dziesma, dzejnieks — 316
Dziļums, rakstnieks — 284

Egerts, kpt. (arī ārsts-kpt.) — 288
Egle, v.v. — 176
Eglīte, kpt. — 25, 30, 216, 220, 223
Eglītis, kpt. — 275
Eglītis, ltn. — 63, 67, 72, 79, 81, 86
Eglītis, dkar. — 297
Elaus, ltn. — 211, 227
Elpers, ltn. — 132, 243, 245
Endress, maj. — 304
Eše, ltn. 105, 114
Ezernieks, kpt. — 128, 148, 153

Ērglis, ltn. — 94

Feldmanis, kpt. — 335
Fiks (Fix), pltn. — 305
Firchavs (Firchaw), SS-Ustuf. (ltn.) — 252
Freimanis, ltn. — 105
Freimanis, kpr. — 175

Gaiķis, ltn. — 292
Gailis, kar. — 295
Garais, ltn. — 96
Gaujmalietis, vltn. — 169, 287, 292
Gārnis, ltn. — 106, 126
Gērings, Reichmaršals — 158
Ģērmanis, ltn. — 211, 222, 227
Goppers, ltn. — 105, 114, 126
Gosztony, grāmatas autors — 209
Grāve, vltn. — 306
Grāvītis, vltn. — 132, 243
Gregs (Gregg), kpt. — 329, 330
Gregors, SS-Uscha — 297
Grīva, kadets — 137
Grīnlaubs, ltn. — 203, 206, 207
Grosbergs, kpt. — 211, 220
Grūbe, ltn. — 318, 321
Gusārs, ltn. — 259
Gūtmanis, kpt. — 211

Haman, SS-Hstuf. (arī kpt.) — 206
Hāzners, maj. — 24, 62, 63, 64, 65, 71, 171, 175, 185, 186, 301, 320, 332, 333
Heilmans, vplkv. (Heilmann, SS-Oberführer) — 15
Hēmels, pltn. (Hämel, SS-Ostubaf.) — 40, 43, 45, 115, 116, 141, 148, 155, 156, 157, 162, 260, 261, 319, 320
Himlers (Himmler), Reichsfīrers — 18, 51, 52, 134, 135, 158, 208, 278, 280, 320
Hirtes (Hirthes), pltn. (SS-Ostubaf.) — 93
Hitlers (Hitler), Fīrers — 165, 237, 244, 264
Hitners (Huetner) ltn. ((SS-Ustuf.) — 128
Hochbaums (Hochbaum), ģen. — 34, 38, 109
Horn, pltn. (SS-Ostubaf.) — 14 174

Ilziņš, vijolnieks — 301
Innus, vltn. (arī ltn.) — 131, 164, 165
Ijabs, kpt. — 24, 134, 178, 255 260

Īlēns, vltn. — 162

Jakobs (Jacob), ltn. (arī SS-Ustuf.) — 33, 108, 109
Janavs, kpr. — 297
Janelsiņš, vltn. — 174, 175, 186, 190, 199, 206
Jansons, kpt. — 276, 277, 288, 292
Jansons, kpt. (2. san. rt. kom.) —
Jansons, vltn. — 153, 260, 261
Jansons, ārsts-ltn. — 174, 175
Jansons, ltn. — 106
Janums, plkv. — 15, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 34, 35, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 74, 77, 80, 87, 92, 94, 95, 99, 102, 103, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 117, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 133, 137, 138, 144, 145, 152, 158, 176, 195, 207, 208, 209, 219, 228, 230, 241, 254, 266, 273, 294, 295, 317, 319, 333
Janums, ltn. — 241
Jānke (Jahnke), maj., SS-Stubaf. — 275, 277
Jaunliniņš, kpt. — 165
Jaunzars, vltn. — 100, 105, 126, 250
Jaunzems, ltn. — 76, 106, 126
Jekelns, ģen. — 277
Jekums, kar. — 236
Joachims, SS-Stubaf. (arī majors) — 23, 24, 27, 29, 99, 100, 101, 102, 103, 187, 188
Jordan, maj. — 223
Jorgs (Jorg), kpt. — 240
Juraids, kpt. — 126
Jurgens, ltn. — 176, 188, 190, 193, 194, 200
Jurevics, vserž. — 296
Justs, kar. — 296
Jüttner, SS-Obergruppenführer — 279
Kaliņš, kpt. — 148
Kalnbirze, ltn. — 262, 265
Kalniņš, komponists — 301, 302, 316, 317
Kammler, SS- Gruppenführer — 280
Kančs, vltn. — 98
Kants, vltn. — 211, 219, 220
Kārkliņš, vltn. — 243, 244, 245
Kārkliņš, ltn. — 128, 131
Kārkliņš, ltn. (art.) — 211
Kaufmanis, ārsts-kpt. — 288, 292
Kauls, vltn. — 263, 266, 267
Kazainis, vltn. — 132, 243, 244, 246
Kažociņš, ltn. — 308
Kesels, kpt. 211, 233
Kiršfelds, ltn. — 65, 68, 80, 287
Kilp, SS-Ustuf. (ar: ltn.) — 206, 207, 208
Kisle, ltn. — 211
Kiršteins, kpt. — 292, 298, 322
Klincāns, ltn. — 128, 131
Klints, vserž. — 307
Klēmanis, ltn. — 131
Kļaviņš, ltn. — 65, 66, 68, 77, 79, 126
Kļaviņš, kadets — 75
Kļumka, kadets — 190, 192
Knorr, SS-Ostuf. (arī vltn.) — 206, 207
Kociņš, v.v. — 273
Konrāds, ltn. — 105, 114, 119, 124, 126
Kopp, SS-Stubaf. (arī maj.) — 16, 39, 58, 59, 87, 88, 112, 273
Kozlovskis, pltn. 287

Kožemjakins, ltn. — 73, 132, 136
Krauja, ltn. — 211
Kraulis, mācītājs — 16
Krastiņš, ltn. — 132
Krebs, ģen. — 208
Krēsliņš, ltn. — 86
Krieviņš, ltn. — 173, 175
Kristons, ltn. — 161
Krīgers (Krueger) ģen. — 13, 175, 265
Kronis, kpt. — 86, 89, 90
Krūka, vltn. — 21, 28, 174, 179, 187, 189
Krūmiņš, kadets — 208
Kumermanis, vltn. 131, 142, 169
Kunkulis, kpt. — 96

Ķempe, kadets (v.v.) — 176, 187, 207
Ķeniņš, dkar. — 131
Ķikāns, vet.ārsts-ltn. — 140, 168, 169
Ķīlītis, maj. — 31, 52, 83, 96, 124, 126, 127, 131, 135, 142, 147, 148, 151, 159, 160, 161, 165, 169, 257, 273, 292, 296, 298, 300, 317, 318, 330, 333
Ķirsons, vltn. (arī ltn.) — 63, 65, 75
Ķurbis, ltn. — 68, 73
Ķuze, ltn. — 288, 292

Lachoda, ltn. (arī SS-Ustuf.) — 64
Laiviņš, kadets (v.v.) — 206, 208
Lange, vet.ārsts-ltn. — 86
Lanka, kpt. — 63, 67, 71
Lapainis, maj. — 126, 178
Lapiķans, ltn. — 131
Lapiņš, kpt. — 64
Lapiņš, vltn. — 65, 68, 75
Lapsa, Dr. — 284
Lasmanis, plkv. — 308
Laucis, vltn. — 259
Lavitškis, v.v. — 128
Lazdiņš, kadets — 190, 204, 206
Lazdiņš, v.v. — 262
Lazduziedrs, maj. — 27, 28, 96, 97, 99, 101, 102, 105, 106, 111, 120, 123, 195, 200, 286
Lācis, ltn. — 73
Lecis, ltn. — 63
Lediņš, ārsts-pltn. — 302
Leimanis, kpt. — 130, 131, 138, 142, 143, 157
Leimanis, satiksmes ģ.direkt. — 327
Leitītis, vltn. — 132
Leja, ltn. — 114
Lejiņš, ltn. — 28, 173, 176, 187, 189
Lielkājs, vltn. — 211
Liepiņš, serž. — 197, 200
Liepiņš, plkv. — 282, 285, 286
Liepnieks, ltn. — 190, 196, 198, 200, 201, 202, 206, 207
Lietuvietis, kpt. — 323
Lindenbergs, kpr. — 123
Līcītis, vet.ārsts-pltn. — 309
Līdacis, ltn. — sākumā
Līdeka, rakstniece — 302
Līdeks, ltn. — 79
Lobe, plkv. — 278, 335
Ludendorff, plkv. — 297
Lusārs, ltn. — 63, 106
Lūsis, kpt. — 234
Lūsis, kpt. (prettanku dzn.) — 262, 263, 265
Luste, ltn. — 260

Mačs, ārsts-ltn. — 321
Mēders (Maeder), SS-Hstuf. (arī kpt., maj.) — 140, 142, 168
Makovskis, vltn. — 173, 176
Markowitz, SS-Hstuf. (arī kpt.) — 264, 265

Martin, SS-Ostuf. (arī vltn.) — 54, 131
Martin, SS-Oberführer (arī plkv.) — 280
Martinsons, vet.ārsts-ltn. — 68, 81, 86
Maršaus, ltn. — 258
Mateass, kpt. — 22, 25, 134, 211, 214, 215, 216, 218
Matheas, SS-Ustuf. (arī ltn.) — 292, 296, 297, 298
Mauriņš, ltn. — 228, 290, 292, 296, 300
Mazūrs, ltn. — 128
Mednis, kpt. — 286
Mednis, maj. — 308
Meija, pltn. — 53, 61, 76, 85, 89, 105, 106, 147, 148, 159, 281, 282, 294
Meijers, kpt. — 141, 142, 259, 323, 324
Melderis, kadets — 208
Mellē, pltn. (SS-Ostubaf.) — 63, 64, 66
Meņģelsons, kpr. — 109
Meten, SS-Ustuf. (arī ltn.) — 105
Mente, kpt. — 63
Mežgrāvis, maj. — (arī kpt.) — 142, 144, 146, 149, 150, 151, 153, 155, 162, 164, 297, 299
Mežulis, kar. — 236
Miesnieks, kpt. — 287
Miesnieks, v.v. — 175, 320
Miezis, ģenerādirektors — 125, 294, 327
Miezis, vltn. — 255, 258
Miller, SS-Hstuf. (arī kpt.) — 296
Minka, V., ltn.
Model, feldmaršals — 280
Motivāns, v.v. — 131
Mucenieks, maj. — 132, 133, 243, 246
Muižzemnieks, pltn. — 286
Mukts, ltn. — 65, 68, 77, 78, 126
Muncis, vltn. — 94, 132
Mundeciems, kpr. — 79, 80
Mūsiņš, kpt. — 318

Namnieks, ltn. — 128
Nāruns, kpt. — 63
Nēders (Needer, SS-Hstuf)., (arī kpt.) — 129
Neilands, ltn. —
Neilands, vltn. — 96, 106, 114, 117, 124, 126, 190, 196, 198, 199, 200, 206, 207, 208, 209, 210, 259, 267, 269, 286
Neimanis, kpt. — 63
Nickel, Hauptbannführer — 308
Nolte, kpt. — 33, 110, 111
Nullītis, vltn. — 321

Obvurcers (von Obwurzer), vplkv. (SS-Oberführer) — 15, 22, 95, 133, 140, 218, 268, 290
Opmanis, pltn. — 286
Osītis, kpt. — 287
Osītis, ltn. — 292
Osis, plkv. — 231
Ostvalds, ltn. — 128, 131
Ott SS-Ostuf. (arī vltn.) — 166, 294
Ozoliņš, kpt. — 211
Ozols, ārsts-ltn. — 132
Oša kundze — 162

Pape, SS-Ustuf. (arī ltn.) — 35, 38, 318
Pavlovskis, ārsts-ltn. — 126
Paupe, ltn. — 131
Pavasars, TP vadītājs — 303
Pārups, vltn. — 82, 102, 105

Pelēcis, dzejnieks
Petter, SS-Stubaf. (arī majors) — 166, 294
Piebalgs, ltn. — 68, 86, 106, 109
Piksis, kpt. (arī vltn. — 152, 193, 211, 220, 222
Pischner, maj. — 157
Piterāns, ltn. — 131
Pfeifere, baletdejotāja — 301
Plakāns, ārsts-ltn. — 96, 106, 126
Platacis, ltn. — 240
Pliens, vltn. — 143, 152
Plūcis, baletdejotājs — 301
Plūme, vltn. — 211
Pommers,vltn. — 123, 201
Pomrehn, SS-Stubaf. (arī SS-Hstuf.) (arī kpt. maj.) — 21, 28, 38, 109, 111, 112, 129, 139, 145, 150, 151, 172, 173, 186, 188, 190, 196, 291, 319
Priednieks-Kavarra, dziedātājs — 301
Prīmanis, ārsts-ltn. — 130, 131
Pudņiks, kadets — 197
Puisāns, vltn. (arī ltn.) — 63, 65, 66, 77, 79, 126
Pulkstenis, vltn. — 190, 191, 196, 206, 207
Punānovs, ārsts-ltn. — 77, 78
Pūpols, kpr. — 245
Puriņš, ltn. — 100, 190, 192, 196, 197, 198, 199, 200, 206, 207, 208, 221, 226, 229
Puriņš, vseržā. — 290
Purmalis, kpt. — 63
Purmals, vltn. — 86
Putniņš, ltn. — 16, 22

Raduškēvics, kpt. — 105, 106
Raģis, vltn. — 68, 79, 86, 126
Raitums, ltn. — 259
Ranzow, grāfs, von, SS-Ostubaf. (arī pltn.) — 129, 140
Raudive, rakstnieks — 214
Resnkājis, seržā. — 138
Rēbergs, pltn. — 15, 40, 84, 85, 210, 211, 214, 223, 224, 232, 233, 237, 239, 240, 242, 243, 244, 248
Rēdelis, vltn. — 277
Rēvalds, vltn. — 77, 292
Riekstiņš, kpt. — 131, 165, 287
Rīduss, ltn. — 223
Robežnieks, kpt. — 63, 64, 81, 82, 288, 292
Roga, vet.ārsts-vltn. — 131, 169
Rolle, mācītājs — 214, 237
Rozenbergs, ltn. — 190, 207
Rozenbergs, v.v. — 190, 207
Rozītis, ltn. — 128, 131, 143, 162
Roževics, ltn. — 297
Rožkalns, ltn. — 126, 251
Rubenis, maj. — 20, 30, 70, 71, 72, 96, 182, 186, 187, 252
Rubis, kpt. — 53, 96, 101, 106, 125, 126
Rubis, ltn. — 97
Rucelis, pltn. — 306
Ručs, kaplāns — 303
Rudaks, ltn. — 201, 220, 228
Rudāns, ltn. — 217
Rudenis, ltn. — 176, 194
Rudzītis, ltn. — 174, 175, 289, 290
Rudzītis, v.v. — 265
Rugājs, ltn. — 157
Rumba, ārsts-ltn. — 59
Ruņģis, vltn. — 86
Rusmanis, pltn. — 14, 76, 105, 106, 125, 282, 283
Rutkis, ltn. — 208
Rūdelis, vltn. — 63
Rutītis, ltn. — 86

Saliņš, ltn. — 190, 191, 196, 206
Sams, kadets (arī ltn.) — 176, 206, 207
Sauja, ltn .— 63, 64, 67, 76, 86
Saukants, ltn. — 258
Saukums, ltn. — 228
Saulītis, pltn. — 245
Seglis, vltn. — 86, 190, 191
Sepe, dziedātāja — 301
Sēja, tulks — 213
Silgailis, vplkv. — 124, 125, 154, 169, 170, 206, 230, 284, 294, 295, 296, 309, 311, 317, 322, 323, 325, 333
Siliņš, maj. — 65, 67, 68, 71, 77, 78, 79, 85, 89, 90, 97, 98
Siliņš, serž. — 101
Silkalns, ltn. — 131, 137
Sils, kadets — 208
Sils, kar. — 68
Skuja, ltn. — 240, 242
Skultēns, kpr. — 257
Skurulis, kpt. — 287, 292, 322
Soze,ltn. — 63, 66
Sproģis, kpt. (prettanku dzn.)— 262, 263, 265, 266
Sproģis, kpt. — 94, 241, 242
Sproģis, vltn. — 123
Sproģis, ltn. — 96
Spuris,, kpr. — 316
Straubs, āsts-ltn. — 59
Straume, mācītājs — 266, 303, 316, 317
Straume, kpr. — 251
Strautmanis, ltn. — 128
Stauts, ltn. — 99, 101, 120, 123, 124
Sukatnieks, kpt. — 284
Sukulis, vltn. — 128
Svilis, dkar. — 154

Šāberts, aktieris — 301
Šeibe, (Scheibe), maj. — 32, 75, 106, 107, 113
Šērs (Scheer), kpt. (SS-Hstuf.), kaujas gr. kom. — 250, 251, 259
Šērs (Schehr), SS-Hstuf. (arī kpt. — 178
Šīmanis, ltn. — 86, 148
Šīrons, ltn. — 258
Šitcs, (Schütze), SS-Ostuf. (arī vltn.) — 128, 196, 199
Šleips (Schleip), SS-Ustuf. — 22
Šmits, maj. — 65, 68, 73, 83, 84, 92, 233, 234
Šmits, kar. — 68
Šmits (Schmidt), SS-Ustuf. (arī ltn. — 64, 206, 208
Šneiders (Schneider), SS-Ostuf. (arī vltn.) — 292
Šnitkus, vltn. — 190, 191, 192, 194, 196, 197, 198
Šostaks, v.v. — 207
Štauers, ltn. — 190, 196, 198, 200, 206, 208
Šteinbergs, ltn. — 211, 229, 230
Šteinbriks, ltn. — 68
Štrauchs, ltn. — 86, 89
Šulcs, pltn. — 319
Šulcs, vltn. — 146
Šūpulnieks, ltn. — 143, 145, 162

Tamulis, vltn. — 68, 73
Tauriņš, vltn. — 63, 68, 86
Teichmanis, čellists — 301
Tēraudiņš, vltn. — 130, 131, 147, 153
Tīdemanis, kpt. (arī vltn. — 58, 129, 131, 150, 165
Tīdens, ltn. — 63
Titmanis, ltn. — 203
Tolks, ltn. — 63, 66
Tomass, maj. — 305, 306
Tomass, ltn. — 211
Tomsons, kpr. — 304
Traumanis, ltn. — 126

Treilons, ltn. — 128, 131
Trēziņš, maj. — 82, 134, 177, 262, 263, 264, 265, 273, 294, 296, 298, 299, 300, 323
Tūte, kpt. — 30, 44, 162, 205, 211, 216, 220, 226
Tūtiņš ltn. — 242

Ukstiņš, ltn. — 128
Uldriks, ltn. — 128, 131, 139
Unterbergs, ltn. — 96
Upītis, ārsts-ltn. — 63, 68, 76, 86, 106
Ūbels, ltn. — 211

Vaivads, ltn. — 106, 109, 126
Valijs (Wally), SS-Hstuf. (arī kpt.) — 53, 54, 125, 203, 206, 207, 208, 286
Vanaģelis, ltn. — 86
Vārna, kpt. — 63
Vārpiņš, kadets — 173, 174, 176, 187
Vāvere, ltn. — 131
Veckalniņš, pltn. — 282, 287
Vedējs, ltn. — 58, 239, 298
Veģis, ārsts-vltn. — 240, 242
Veinbergs, ltn. — 262, 265
Veisa kundze — 302
Vējiņš, mācītājs — 239
Velmers, kpt. — 211
Vers, ltn. — 211
Vērdiņš, ltn. — 106, 114, 124, 126
Vēriņš, ltn. — 131
Vēveris, kpt. — 250, 251, 252, 253, 254
Vēveris, ltn. — 211
Vēze — 289
Vijārs, v.v. — 190, 206
Vikmanis, v.v. — 106
Vilciņš, ltn. — 162
Vipulis, v.v. — 250
Vīksne, pltn. — 19, 24, 26, 27, 31, 63, 73, 99, 101, 129, 130, 131, 138, 139, 157, 159, 162, 163, 164, 170, 178, 290, 294
Vītols, ltn. — 143, 162
Vītols, P. vltn. — 333
Voitkus, mācītājs — 303

Wahl, div. veterinārārsts — 140
Weiermann, SS-Hstuf. (arī kpt.) — 298
Wulff (arī Wulf), SS-Stubaf. (arī maj.) — 16, 30, 35, 76, 136, 252, 279, 289

Zaķis, vltn. (arī ltn.) — 63, 64, 67, 71, 72, 76, 82, 86, 91, 106, 173
Zaķis, kar. — 246, 248
Zaļums, ltn. — 63ē 174, 175, 190, 207, 209
Zariņš, ltn. — 65, 75
Zelmenis, ltn. — 94, 96, 98
Zemītis, ltn. — 273
Zemītis, kar. — 68
Zeniņš, plkv. — 62, 127, 129, 130, 131
Ziemelis, kpt. — 211
Ziplāns, vltn. — 211
Zībers, ltn. — 230
Zommers, ltn. — 128, 148, 162
Zuika, vltn. — 131
Zvejnieks, tieslietu ģ.direkt. — 327
Zvirbulis, kpt. — 63
Zvirgzdiņš, ltn. — 65, 68, 76, 86, 106, 126

Žagars, ltn. — 229, 230
Ždanovskis, ltn. — 65, 68, 76, 86, 106, 126

GRĀMATĀ LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

Debesu puses:

A, R, Z, D, ZR, DA (pēc tiem punktus nelieto)

Dienesta pakāpes:

ģen. — ģenerālis
vplkv. — virspulkvedis
plkv. — pulkvedis
pltn. — pulkvedis-leitnants
maj. — majors
kpt. — kapteinis
vltn. — virsleitnants
ltn. — leitnants
kad. — kadets
v.v. — virsnieka vietnieks
vserž. — virsseržants
serž. — seržants
kapr. — kaprālis
dkar. — dižkareivis
kar. — kareivis

Ieroču šķiras, ieroču apzīmējumi:

art. — artilerija
gren. — grenadieri
izl. — izlūki
kājn. vai k. — kājnieki
sak. — sakaru
sap. — sapieru
lgb. — lielgabals
lžm. — ložmetējs
ptš. — patšautene
vācu apzīmējumi:
FLAKS — pretaviācijas lgb.
PAKS — prettanku lgb.

KARĀSPĒKA DAĻAS UN VIENĪBAS

armija — piem. 3. arm.
A.K. — armijas korpuss, piem IV A.K.
div. — divīzija, piem. 15. div.
pulks — piem. 32. gren. p.
btl. — piem. II bataljons vai II/34. gren. p.
rt. — piem. 1. rota vai 1/33. gren. p.
dzn. — divizions
btr. — baterija
st. — stābs, p. st. (pulka stābs), div. st. (div. stābs)
komp. — komandpunkts, p. komp. (pulka komp.)
kom. — komandieris
ksp. — karaspēks
nov. p. (vai novp.) — novērošanas punkts
SS FHA (SS Führungshauptamt — SS galvenā pārvalde)

Dažādi

ien. — ienaidnieks
plkst. — (pulkstenis, lieto no 1—24)
vet. — veterinārais
san. — sanitārais
pārs. p. — pārsienamais punkts
g.k. — galvenām kārtām vai galvenokārt

SATURA RĀDĪTĀJS

Pirmo piecu grāmatu saturs 2
Arvīds Līdacis — Manas domas . . 5
Valentīns Pelēcis — Gājiens Pomerānijā 6
Priekšvārdi 7

UZ VĀCIJU 9

CĪŅAS VĀCIJAS TELPĀ 14

KAUJAS, VIETAS UN LAIKS:

Nakeles kaujas 19
Cīņas pie Doroteenhofas 24
Jastrovas kaujas 26
Landekas traģēdija 30
Kaminas aizstāvēšana 32
15. divīzijas komandieru maiņa 36
Kaujas Landekas — Pritcenvaldes rajonā 39
Kaujas pie Hamerštеinas un Špārzē 41
Kaujas St. Elfenbušas — Kusovas rajonā 43
Atiešana un apjukums Ostenheides mežā 45
15. div. kaujas sastāva pēdējās gaitas Vācijā 52
Plkv. Januma kaujas grupas darbība 53
15. div. kaujas vienību padošanās ASV armijas vienībām pie Šverīnas 57

15. DIV. ATSEVIŠĶU VIENĪBU GAITAS VĀCIJĀ

32. GREN. PULKS 62

Pulka atjaunošana un apmācības 62
Pulka pārkārtošanās kaujas apstākļiem. Pirmās cīņas Nakeles — Immenheimas telpā. Turpmākā darbība 67
Majora Alksnīša komandētā btl. gaitas 72
Majora Siliņa komandētais III bataljons 77

Pulka transporta gaitas 80
Pulka atjaunošana 85
Pirmais gūsta laiks 90

33. GREN. PULKS 92
Pulka kaujas Pomerānijas pievārtē 95
Pulka kauju sākums 97
Jastrovas kaujas 101
Kaujas pie Flederbornas 103
Dobrinkas upes pozicijās 105
Kaujas pie Kaminas 107
Pulks atgriežas Dobrinkas upes pozicijās 113
Pāri Oderai 117
Meklenburgā 124

34. GREN. PULKS
Ievadvārdu vietā 127
Pulka stāvoklis no 1944. g. 10. decembra līdz 1945. g. 22. janvārim 129
Iziešana uz kaujas lauku 132
Pulka kaujas darbība no Nakeles līdz Landekai 135
Kaujas Grīnavas rajonā 144
Aizstāvēšanās Dobrinkas upes pozicijās 147
Atkal jauns pulka komandieris 155
Pulka pēdējās gaitas 155

15. DIV. IIZLŪKU BATALJONS 171

15. DIV. ARTILERIJAS PULKS 210

RIETUMPRŪSIJAS APMĀCĪBU LAUKUMĀ PALIKUŠO LATVIEŠU KARAVĪRU LIKTENIS 232

15. div. artilerijas pulks 234
III/33. gren. p. 240
III/34. gren. p. 243
Lauku papildinājumu (rezerves) btl. 246

15. DIV. KAUJAS PAPILDVIENĪBAS 250
Div. Sakaru bataljons 250
Div. Sapieru bataljons 255
Div. Prettanku divizions 262
15. div. rezerves vienības 274

Latviešu lauku papildinājumu depo 277
Dažādas 15. div. papildu vienības 285
15. div. sevišķu uzdevumu vienības 286
15. div. piegādes vienības — Apgādes pulks 287

DIV. GARĪGĀ APRŪPE, SLIMNĪCAS, ATPŪTAS NAMS, CITI 301

AVIĀCIJAS LEĢIONS „LATVIJA" 304

LEĢIONA ĢENERĀLINSPEKCIJA 308

LATVIEŠU KARAVĪRU STĀVOKLIS PĒC OTRĀ PASAULES KARA 330

Noslēguma vārdi 331
Izmantotie avoti 333
Labojumi pie iepriekšējiem sējumiem 334
Grāmatā pieminēto personu saraksts 335
Lietotie saīsinājumi 345

PIELIKUMĀ ESOŠO SCHĒMU SARAKSTS:

1. — 15. div. cīņas Nakeles raponā un atkāpšanās uz Vilkensvaldi

2. — 15. div. cīņas Vilkensvaldes—Jastrovas—Landekas—Kaminas rajonā

3. — kaujas no Dobrinkas upes pozicijām līdz Bēnenvaldes — Gramencas līnijai

4. — 15. div. atkāpšanās laikā no 4. līdz 15. martam

5. — plkv. Januma kaujas grupas iziešana no Berlīnes ielenkuma laikā no 20. līdz 27. aprīlim

6. — Pārskata karte leģiona vienību gaitām Vācijā

7. — kaujas Kaminas telpā februāŗa mēnesī

8. — 15. divīzijas organizācijas schēma

2.6048

LATVIJAS NACIONALA BIBLIOTEKA
0307032039

8. schēma

15. DIVĪZIJAS ORGANIZĀCIJAS SCHĒMA

15. DIV. ŠTĀBS

KĀJNIEKU VIENĪBAS

34. k.p. ŠT. RT. — 33. k.p. ŠT. RT. — 32. k.p. ŠTĀBA ROTA (SAKARU VADS, SAPIEŅU VADS, RAITNIEKU VADS)

15. IZL. BTL.

ART. (LŽM) | 3. RT. | 2. RT. | 1. RT.
APBRUŅOJUMS (KĀJN. PULKA BTL)

II/34. k.p. — I/34. k.p. — II/33. k.p. — I/33. k.p. — III/32. k.p. — II/32. k.p. — I/32. k.p. (LŽM.)

7.5 / 12 14. RT. — 13. RT. 2 sm. + 6 VGL. LG.

ARTILERIJAS VIENĪBAS

ŠT. BTR. 15. ART. P.

IV: 12. btr. 15 / 4, 11. btr. 15 / 4, 10. btr. 15 / 4
III: 9. btr. 10.5 / 4, 8. btr. 10.5 / 4, 7. btr. 10.5 / 4
II: 6. btr. 10.5 / 4, 5. btr. 10.5 / 4, 4. btr. 10.5 / 4
I DZN.: 3. btr. 10.5 / 4, 2. btr. 10.5 / 4, 1. btr. 10.5 / 4

SPECIĀLĀS VIENĪBAS

15. SAKARU BTL. — 15. SAPIEŅU BTL. — ŠT. BTR. 15. ZENĪT ART. DZN. — 15. PRETT. BTL.

VGL. SAKARU KOLONNA — RADIO RT. — TELEFONA RT. — 3. RT. | 2. RT. | 1. RT.

3. BTR. 8.8 / 4, 2. BTR. 3.7 / 9, 1. BTL. 2 / 9+2x4 stobri — 2. RT. 7.5 / 12, 1. RT. 7.5 / 12

DIENESTU VIENĪBAS

IVc: VETERINĀRĀ RT.
IVb: 2 SANITĀRĀ RT. — 1. SANITĀRĀ RT.
IVa: P.N. PĀRTIKAS NOLIKTAVA — LOPU KAUTUVES RT. — MAIZES CEPEJU ROTA

AUTO DARBNĪCAS RT.

ZIRGU TRANSPORTS: 2. ESK. — 1. ESK.

AUTO TRANSPORTA RT.

REZERVES VIENĪBA

15. LAUKU PAPILDU BTL.
4. RT. | 3. RT. | 2. RT. | 1. RT.

PIEŅEMTĀS ZĪMES

- PATŠAUTENE
- LOŽMETĒJS
- GRANĀTMETĒJS
- KĀJN. LIELG.
- 7.5 / 12 PRETT. LIELG. (Skaitlis zem ieroča apzīmē ieroča skaitu) (Skaitlis blakus un pa kreisi – kalibru ctm)
- HAUBICE
- ZENĪTLIELG.
- Zīme zem vienības – MOTORIZĒTA VIENĪBA
- Zīme virs vienības – VIENĪBA AR MOTOR VELKMI
- IZLŪKU VIENĪBA
- IZLŪKU-JĀTNIEKU VIENĪBA
- SAPIEŅU VIENĪBA
- SAKARU VIENĪBA
- ZIRGU TRANSPORTS

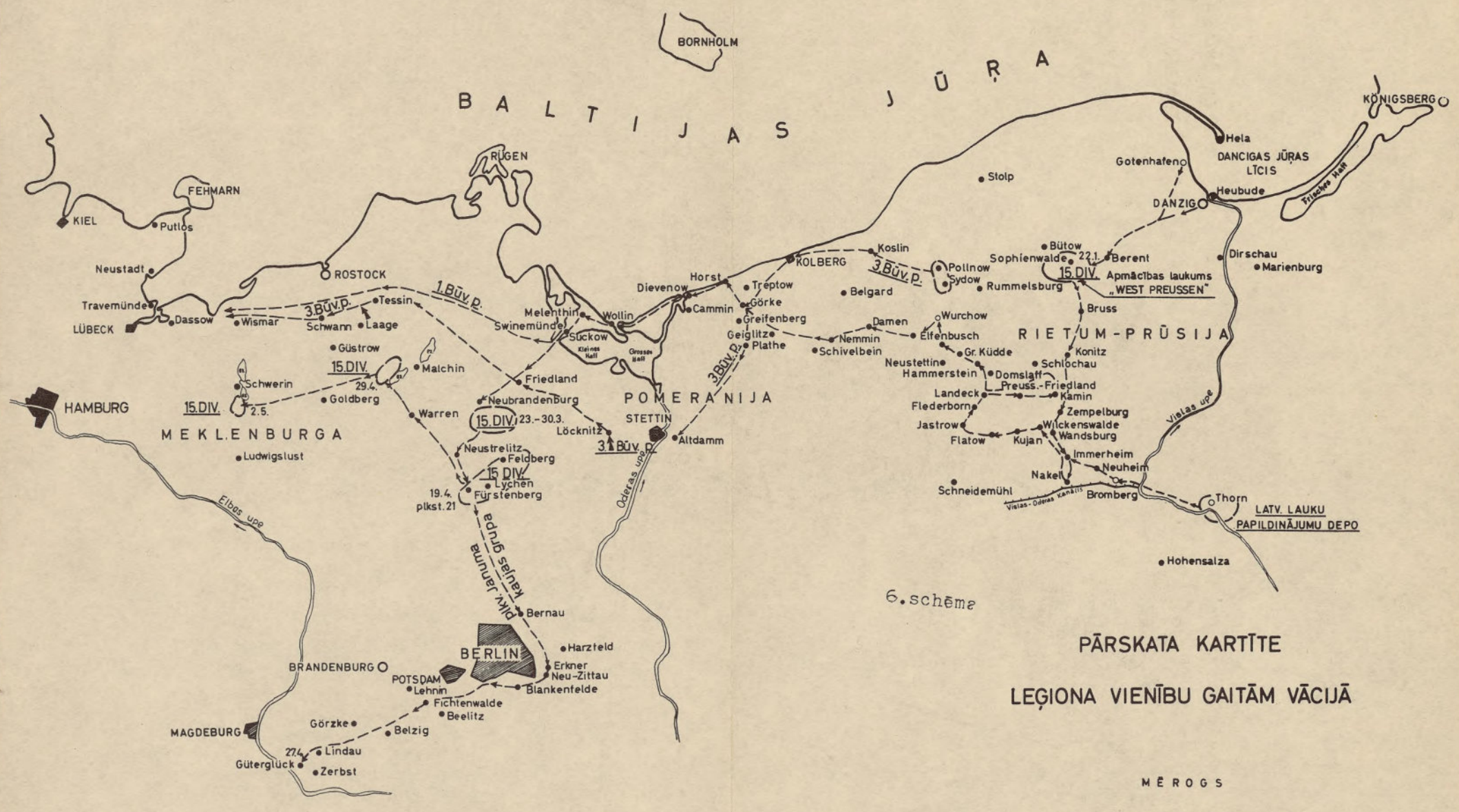

6. schēma

PĀRSKATA KARTĪTE

LEĢIONA VIENĪBU GAITĀM VĀCIJĀ

MĒROGS

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 km

pie 0304032 039 L 90-4/869

1.schēma

15. DIV. CĪŅAS NAKELES RAJONĀ
un
ATKĀPŠANĀS uz VILKENSVALDI

2.schēma

15.DIV. CĪŅAS VILKENSVALDES-
JASTROVAS - LANDEKAS - KAMINAS
RAJONĀ

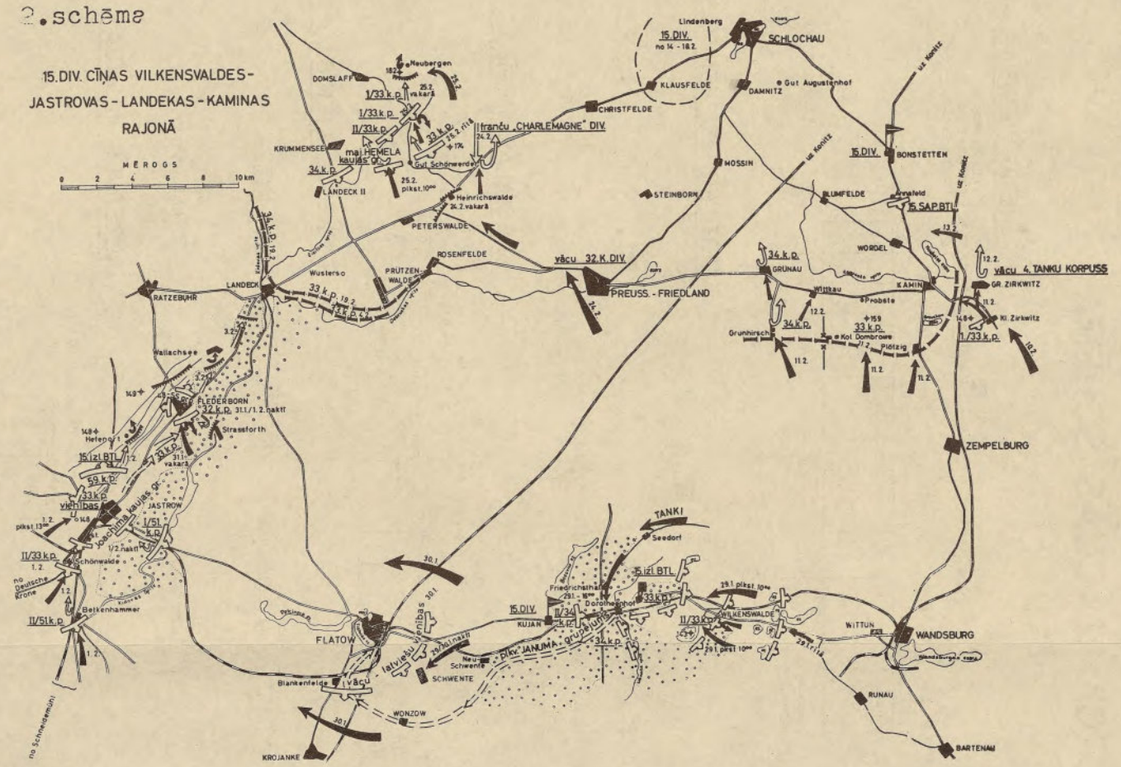
MĒROGS
0 2 4 6 8 10 km
15.DIV.
SCHLOCHAU
KLAUSFELDE
DAMNITZ
CHRISTFELDE
franču „CHARLEMAGNE" DIV
MOSSIN
STEINBORN
BONSTETTEN
15.SAP.BTL.
BLUMFELDE
WORDEL
KAMIN
GRÜNAU
PREUSS.-FRIEDLAND
ROSENFELDE
PETERSWALDE
LANDECK
RATZEBUHR
FLEDERBORN
JASTROW
FLATOW
SCHWENTE
WONZOW
KROJANKE
ZEMPELBURG
WITTUN
WANDSBURG
RUNAU
BARTENAU
TANKI
15.izl.BTL.
15.DIV.
KUJAN
WILKENSWALDE
Blankenfelde
Strassforth
Schönwalde
Belkenhammer
Wallachsee
Wusterso
PRÜTZEN-WALDE
Neubergen
DOMSLAFF
KRUMMENSEE
LANDECK II
Heinrichswalde
Gut Schönwalde
Gut Augustenhof
Lindenberg
Seedorf
Friedrichsthal
Dorotheenhof
Neu Schwente
Blankenfelde
Gr. Zirkwitz
Kl. Zirkwitz
Kol. Dombrowe
Pietzig
Probste
Grunhirsch
Gr. Kunitz
Ut. Kunitz
Ut. Kunitz
Ut. Kunitz
no Sīvenēdēmdi
no Sīvenēdēmdi
no Gulbenes grāvja
no Gulbenes grāvja
no Gulbenes grāvja

PULKA AIZSTĀVĒŠANĀS
IECIRKNIS

698/H-00
LVA 0204038039

5.schēme

PULKVEŽA JANUMA KAUJAS GRUPAS IZIEŠANA NO BERLĪNES IELENKUMA

no 20.4. - 27.4. 1945

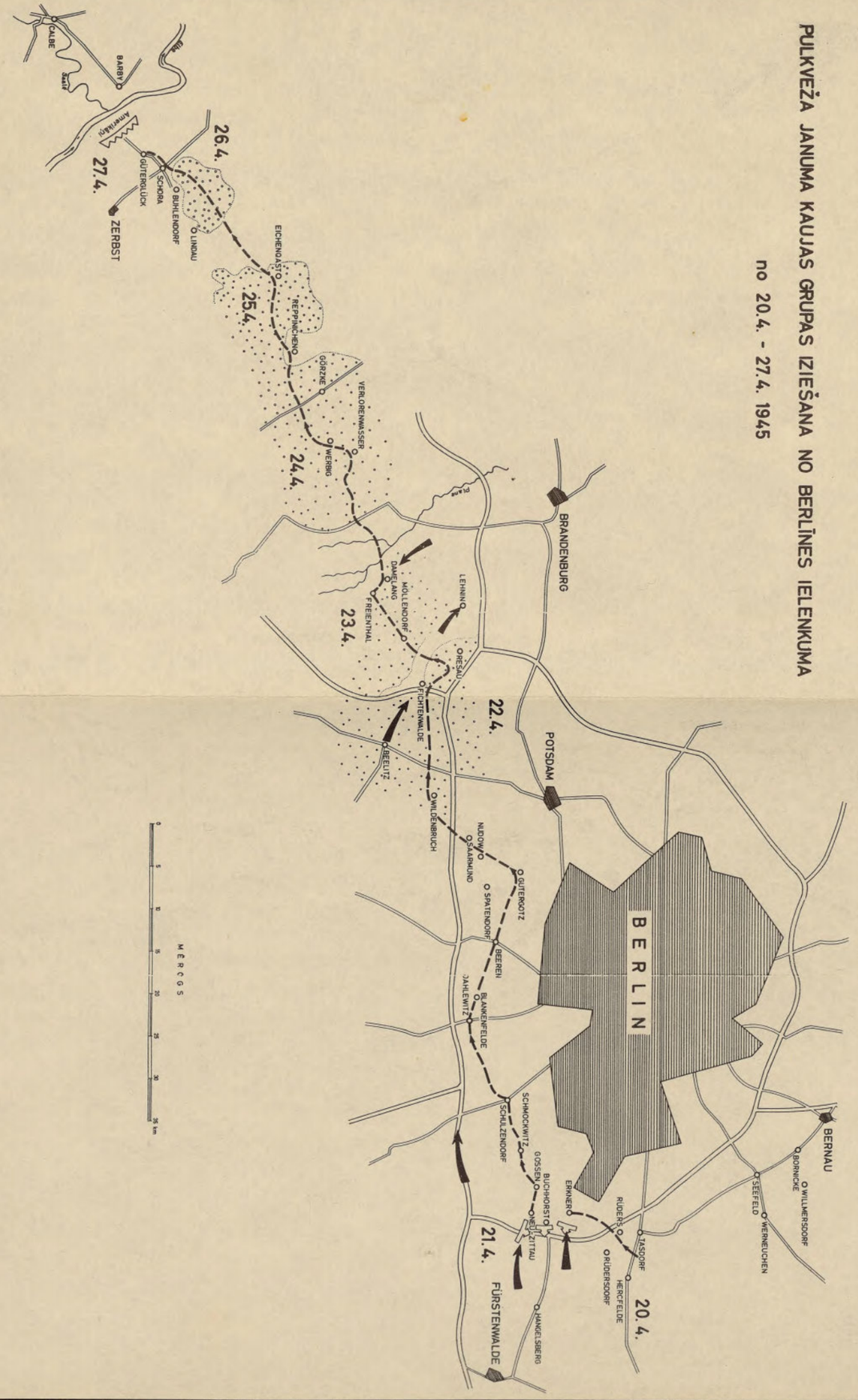

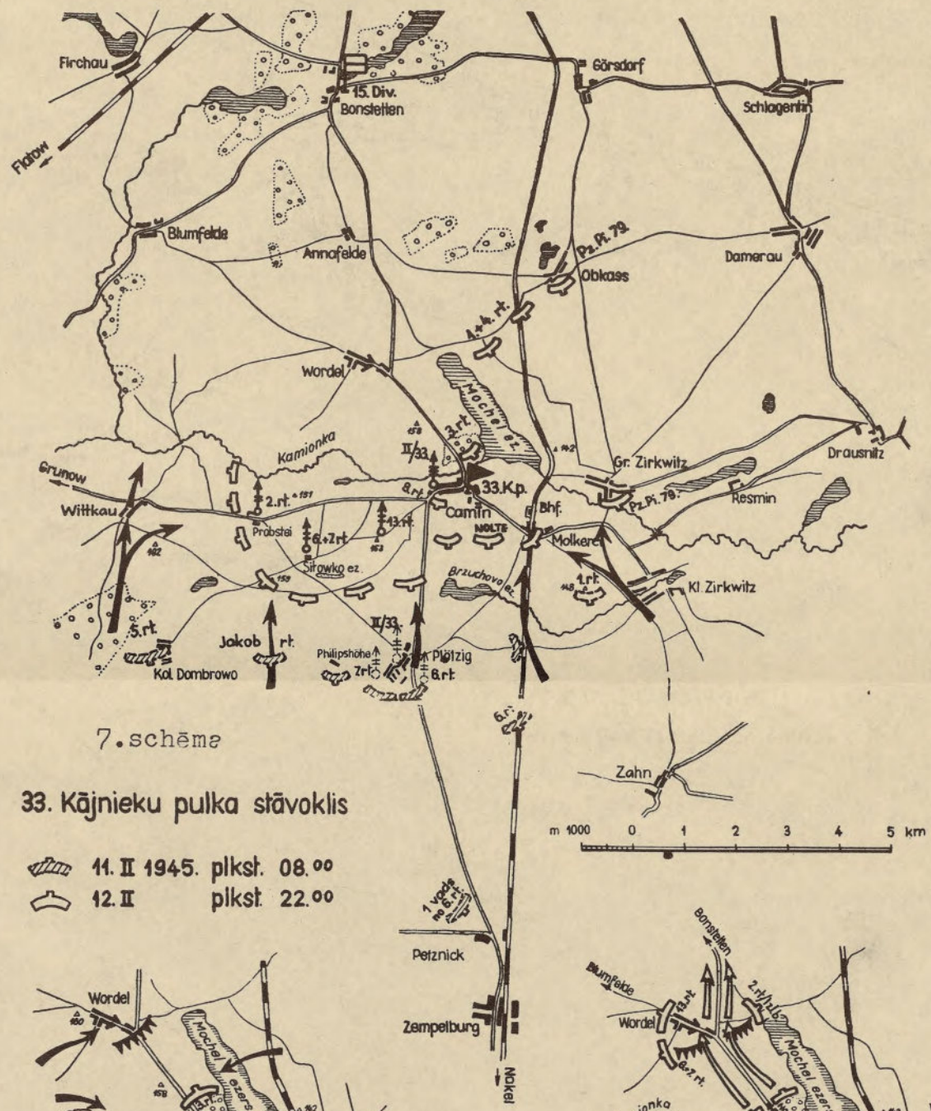

7.schēme

33. Kājnieku pulka stāvoklis

11. II 1945. plkst. 08.00

12. II plkst. 22.00

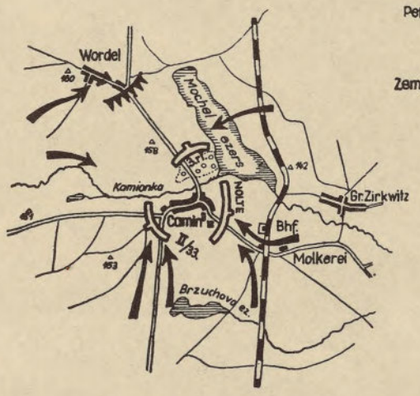

13. II plkst. 15.00

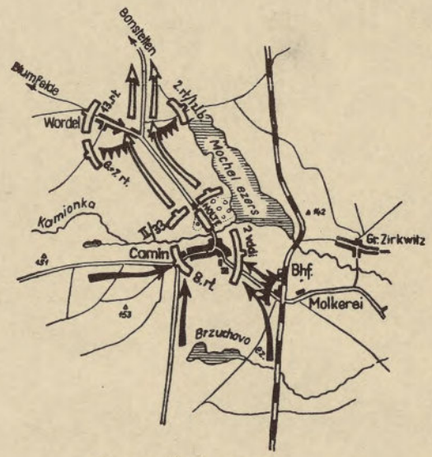

13. II plkst. 18.00

LV 0 38039 / 609

4.schēma

15. DIV. ATKĀPŠANĀS
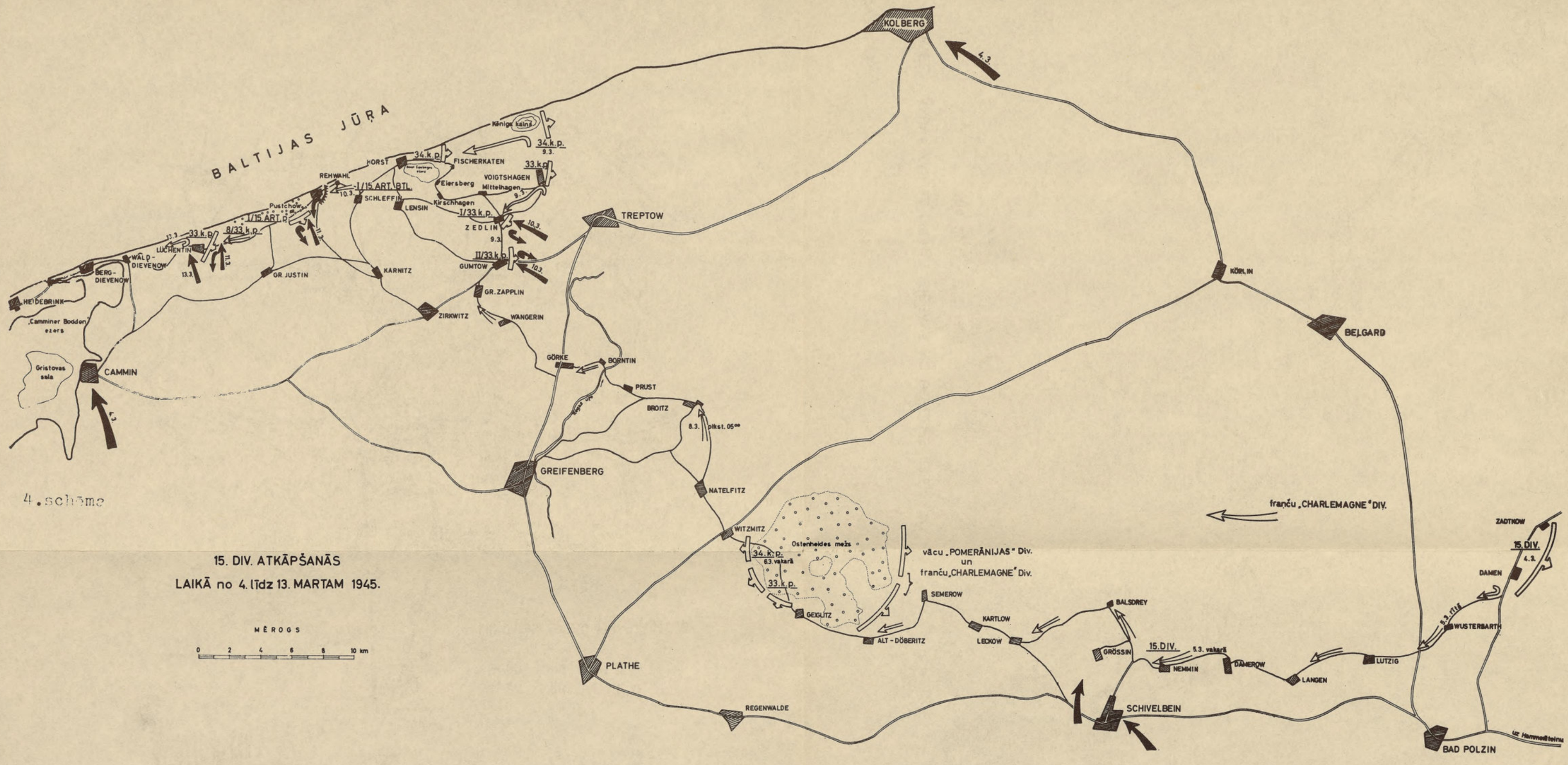
LAIKĀ no 4. līdz 13. MARTAM 1945.